Digitized by Google

·BIBLIOTECA·
·LVCCHESI·PALLI·

Grande Sala O.S.
13 - V - 12

III 13 D 11

C. CORNELII TACITI OPERA QVÆ EXSTANT.

IVSTVS LIPSIVS poſtremùm recenſuit.

Additi COMMENTARII *meliores plenioréſque,*
cum CVRIS SECVNDIS.

Acceſſit ſeorſim C. VELLEIVS PATERCVLVS
cum eiuſdem LIPSI auctioribus NOTIS.

...rginales ...scanij ...nno

Notae sunt à Ma... Philamarini 1610

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↃ. IↃC.
Cum Priuilegijs Cæſareo & Regio.

BIBLIOTECA LUCCHESI PALLI
NAPOLI

ANNALIVM, *ab exceſſu Auguſti Libri* XVI.
HISTORIARVM, *ab exceſſu Neronis, Libri* V.
DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.
DE VITA *Iulij Agricolæ, Liber* I.
DIALOGVS, *De cauſis corruptæ eloquentiæ, ambigui ſcriptoris.*

IMPER. CÆSARI
MAXIMILIANO II.
AVG. GERMANICO.
P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS
D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè ſcribere, Impe-
rator, maiorum temporibus non
ſolùm magna, ſed etiam rara laus
fuit. Vtriuſque cauſſa à difficulta-
te eſt: difficultas ex eo, quòd quæ
aliјs ſcientijs ferè ſingula propo-
ntur, ea hiſtoriæ legitimæ vniuerſa. Poëta ſi ad-
ſitè ad delectationem; orator ad fidem; philoſo-
us ad vitam dicat: impleſſe munus ſuum viden-
. Hiſtoriæ ſcriptor niſi hæc tria ſimul miſceat ac
nperet, fruſtrà ſe iactet in ſingulis, neque adlegi
er inter meliores illos & quaſi patricios hiſtori-
à prudenti Cenſore poteſt. Sed primum de tri-
s omnis hiſtoria habet, quia animos noſtros nuda
ratio, cuicuimodi illa, naturâ delectat: alterum
ideramus non raro in Græcis: tertium etiam in
tris. Vt abſtineam iudicare de antiquis illis Fa-

bio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, alijſque quorum ſcripta vixerunt: ex ijs qui ſuperant, C. Cæſar laudatur in primis. Si vt diſertus narrator; libens aſſentio. eſt enim eius viri pura oratio, ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. ſin vt perfectus hiſtoricus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in hiſtoriâ ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, ceteroqui minimè ſui contemtor, Commentarios inſcripſit non Hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit quòd falſam adfectare contempſit. Iam verò princeps hiſtoricorum audit Liuius. ſi magnitudinem operis, & varietatem rerum ſpectamus, rectè: ſed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione ſemper commotior ſurrexi, non ſemper melior aut ad vitæ caſus inſtructior. Salluſtius vnus ex III. viris illis eſt qui feliciter conſecutus videtur hæc omnia, & quem, ſi mei arbitrij res ſit, in hoc luſtro principem Senatus hiſtorici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quaſi gentium hiſtorici quantum à ſuperiorum ętate, tantum & à laude afuerunt. niſi quod admirabile eſt quantum inter iſtos vnus excellat, imitator Salluſtij Corn. Tacitus, omni virtute antiquis proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certa-

[...]en poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & [...]rudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum [...]erſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcenâ [...]erum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. [...]ictorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non va[...]um prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ [...]alia ſunt oblectãdi magis quàm inſtruendi lectoris: hîc mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuiâ in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimẽ eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex ijs pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententijs, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumq́ue ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſc ipſi,

& quæ antiqua formula votorum eſt, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tuâ beneficij: meritiſſimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iuſtitiam in cognitionibus, conſtantiam in dubijs, prudentiam in conſilijs: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni ſunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, niſi in hoſtem, ſtrictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta ſeueritatis tuæ, aut ſemina ciuilis motus: ſed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant ſanaſti potiùs quàm recidiſti, & quædam diſſimulans nec in omnia anxiè anquirens maluiſti videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et

Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non eſt enim, Cæſar, maieſtas timeri, ſed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius eſt quàm munimento non egere. Iam verò quanta illa tua eſt in ſubditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen ſit? Nihil gratiæ cauſſâ lo-

quar:

quar: ſed, Deus bone, quæ vidi ipſe Viennæ! Admittebantur ad ſacros ſermones tuos priuati cum principibus, pagani cũ militibus, viri cum feminis, ſenes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut deſideria ſua promebant, non ſolùm patienter audiente te, ſed interdum manu & vultu ipſo, ſi quos fortè inſolitus ille ſplendor percuſſerat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque ſermoni ſuus cuiuſque pudor, non faſtidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapſam! hoc eſt verè Principem eſſe, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæſar, his nouis virtutibus hoc nouum conſecutus es, vt cùm alios Cæſares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præſens & ſalutare numen; & inauditâ quadam felicitate virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, ſed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cæleſti naturâ tuâ ſunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à ſtudijs doctrinę. quæ quanti ęſtimes hinc diſcimus, quòd vna Viennenſis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam inſtruxiſti ſic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus inſtituto vel ſuperare eos poſſe videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ neſcio magis mirari animum Maie-

ſtatis

ſtatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelſum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero ſi erit vt hic Tacitus meus cenſeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus deſcribi & collocari in omnibus bibliothecis iuſſit. ſiquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pænè eum defecerat: tuæ Maieſtatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Caneſcet ſæclis innumerabilibus.

C. C O R-

C. CORNELII TACITI VITA, HONORES, ET SCRIPTA.

CAIVS CORNELIVS Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente, ſed aliâ minùs illuſtri natus eſt, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auúſque honores geſſerint, & ad remp. acceſſerint, nécne, vt re vetuſtâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abeſt, ipſum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illuſtrem intuliſſe. initium dignitatis illi ſub Veſpaſiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis adminiſtrauit. quæ dignitas equeſtri ordini diu peculiaris fuit. Reuerſus, à Tito, vt opinor, Quæſturam accepit: certè dignitatem ſuam quam Veſpaſianus inchoauerat, auctam & adiutam eſſe à Tito, ipſe in Hiſtorijs profitetur: nec aliud ſuſpicari eſt quàm Quæſturam aut ſi fortè Ædilitatem, quia Præturâ XIV. demum conſulatu Domitiani auctus eſt. In quo erroris manifeſtius eſt eruditus vir, qui Domitiano IX. & Verginio Rufo II. COSS. Prætorem Tacitum conſtituit. Nam Tacitus quidem ipſe in Annali XI. diſertè ait ſe X [illegible] virum S. F. ac tum prætorem ludis ſæcularibus Domitiani cum curâ adfuiſſe. Atqui ludos ſæculares à Domitiano editos A. V. C. DCCCXLI. id eſt quinquennio ipſo poſterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis eſt. Exſtant nummi non pauci cum his notis, IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. Ad conſulatum deinde ſatis longo interuallo imperante Neruâ peruenit A. V. C. DCCCL. ſuffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium conſtanter ſpreuerat. quem & defunctum pro roſtris Tacitus laudauit. Exſulaſſe eum ſub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris inſignes caſus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor ſit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuiſſe eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipſo tempore quo Iulius Agricola ſocer eius mortem obierit COSS. Pompeio Con-

legá, & Cor. Priſco, nòn tam exſilij neceßitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quòd ijdem, vt omni ex parte tam anxia diligentia conſtet, decennium in exſilio egiſſe ſcribunt, ac demum exorato Domitiano reſtitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula eſt. ac credo eos homines cùm hoc ſcriberent, indormiiſſe bello Troiano, & illinc decennia ſua ſumſiſſe. Conſtat enim apud vigilantes & ſobrios, Domitianum à ludis ſuis ſæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit, VII. *dumtaxat annos vixiſſe, octauo conſpiratione ſuorũ occiſum. Hæc ferè in Rep. In priuatâ eius vitâ iſta ſunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Veſpaſiano* IIX. *& C. Iulio Agricolâ* COSS. *Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex ijs, niſi coniecturâ fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui poſteà Imp. appellatus eſt (ſic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiſcus refert, parentem ſuum appellare hunc Tacitum ſolet. Hiſtoriæ ſcribendæ ſenex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & cauſsis orandis egiſſet. Ex Plinij epiſtolis & Tacitum in principibus oratoribus fuiſſe, & orationes aliquot edidiſſe intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrũque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipſanium Meſſallam. Scripſit primùm omnium; vti pòſt docebo, Hiſtoriarum libros ab exceſſu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Auguſti exceſſu ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta ſit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento,* Gæſi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inuêni. Odoratus ſum ex Plinij Nepotis epiſtolâ, quæ libro* VII. *Nam ait diſertè propemodũ ætate æqualem ſe Tacito. At Plinius incendio Veſuuini montis, quo auunculus perijt, agebat, vt ipſe ait, duodeuiceſimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud ſecundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Rufo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eâdem illâ epiſtolâ teſtatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Neronis: vixeritque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Hiſtoriam quidem exorſus eſt ſcribere poſt mortem Neruæ. clarum, quoniam principio* I. *Hiſtor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, niſi principi mortuo.*

VETERVM

VETERVM SCRIPTORVM DE TACITO TESTIMONIA VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. *Nat. hiſt. cap.* XVI.

Ipſi nos pridem vidimus eadẽ omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epiſt.* I.

Laudatus eſt Verginius à conſule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius ſupremus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus.

Eodem libro, Epiſtol. XI.

Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè, & quod eximium orationi eius ineſt, σεμνῶς.

Libro IIII. *Epiſt.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, ſcis quem virum, arctâ familiaritate complexus eſt.

Libro VI. *Epiſt.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi ſcribam, quo veriùs tradere poſteris poſſis. Gratias ago. nam video morti eius, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & inſigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius ſtudia fouiſſe. Equidem adoleſcentulus, cùm iam tua fama gloriaque floreret, te ſequi, tibi longo, ſed proximus, interuallo, & eſſe & haberi concupiſcebam.

Libro IX.

Nec ipſe tibi plaudis; & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura, neſcio: nos certè meremur, vt ſit aliqua non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reuerentiâ poſterûm.

Oroſius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fuſco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, niſi Corn. Tacitus qui hanc hiſtoriam diligentiſſimè contexuit, de reticendo interfectorum

 numero,

numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſeipſum idem potiſſimum elegiſſe dixiſſet.

Idem.

„ Dein vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Auguſto Ianus patefactus dum
„ apud extremos terrarum terminos nouæ gentes ſæpe ex vſu & aliquando
„ cum damno quæruntur, vſque ad Veſpaſiani durauit imperium.

Flauius Vopiſcus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Salluſtios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iuſſit.

Sidonius Epiſt. lib. IV. *ad Polemium.*

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum conſularis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in hiſtoriâ ſuâ rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Quâ Criſpus breuitate placet, quo pondere Varrò,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Quâ pompâ Tacitus numquam ſine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Criſpe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Illa Quinctiliani lib. X. ** fortaſſe ad Tacitum referantur.*

* Ambigo ideò, quia hæc viuo Domitiano Fabius ſcripſiſſe videtur. Atqui eſſet tunc, vt opinor, nil vulgatum.

Supereſt adhuc & exornat ætatis ſuæ gloriam vir ſæculorum memoriâ dignus. qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immeritò, vt libertas, quamquam circumciſis quæ dixiſſet, ei nocuerit. ſed elatum abundè ſpiritum, & audaces ſententias deprehendas etiam in ijs quæ manent.

[1]C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
[2]ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius ſuccedit, tardè & cupidinem diſſimulans. Pannonicæ legiones tres grauiſ ſeditione inceſſit. ea, miſſo Druſo Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germania inferiore motus. qui conſedit, non ſine ſanguine & cæde. Germanicus Cæſar in hoſtem ducit: eaq; ex editione Marſi, Tubantes, Bructeri, Vſipetes vaſtati aut cæſi. Iulia Auguſti F. Rhegij vitam finit. Sodales in honorem Auguſti, & ludi Auguſtales inſtituti. Germanicus iterum Rhenum tranſmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vaſtat, vrit, cædit. Segeſtes obſidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator conſalutatus. Bellum deinde in Cheruſcos geſtum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iiſq; ſuprema ſoluta. Romani in reditu, ſub Cæcinâ duce, periclitati. tamen hoſtes proſperâ eruptione fuſi, fugati. Maieſtatis lex reducta & aſperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus eſt: & per eam cauſſam decreta patrum expreſſa ad coërcendos hiſtriones. Poſtremò actum de ſubducendis Tiberi aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc bienuio ferè geſta,

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.

NERONE CLAVDIO DRVSO CÆSARE, ET C. NORBANO COSS.

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: [3] neque Decemuiralis poteſtas vltra biennium, neque Tribunorum militum conſulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Craſſiq; potentia, citò in Cæſarem: Lepidi, atque Antonij arma, in Auguſtum ceſſere. qui cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, [4] nomine Principis ſub imperium accepit. Sed [5] veteris * reip. proſpera vel aduerſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuêre decora ingenia, donec [6] gliſcente adulatione deterrerentur. [7] Tiberij, Caiiq;, & Claudij, ac Neronis res, [8] florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. ſine irâ, & ſtudio, quorum cauſſas procul habeo. Poſtquam Bruto, & Caſſio cæſis, nulla iam publica arma; [9] Pompeius apud Siciliam oppreſſus, [10] exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Cæſar dux reliquus: poſito Triumuiri nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; [11] vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit; inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo aduerſante: cùm ferociſſimi per acies, aut

Rei Rom. ſtatus:

Ad Auguſtū.

Qui primus, princeps dictus.

* Populi Romani.

Materia huic ſcriptioni: A Tiberio ad Galbam.

Artes & via Auguſti ad imperium.

Vide fo. 42 et 138.

proſcriptione cecidiſſent. ceteri nobilium, quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quàm vetera & periculoſa mallent. Neque prouinciæ illum rerum ſtatum abnuebant, ſuſpecto Senatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magiſtratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, poſtremò pecuniâ turbabantur.

Varij, quos ſucceſſores deſtinauit. Marcellus: Agrippa:

Ceterum Auguſtus ſubſidia dominationi [12] Claudium Marcellum, ſororis filium admodum adoleſcentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: [13] M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ ſocium, [14] geminatis conſulatibus extulit. [15] mox defuncto Marcello, generum ſumſit: [16] Tiberium Neronem, & Claudium Druſum priuignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum domo ſuâ.

C. & L. Cæſares.

nam genitos Agrippâ [17] Caium ac Lucium, in familiam Cæſarum induxerat: [18] necdum poſitâ puerili prætextâ, Principes iuuentutis appellari, [19] deſtinare conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſimè cupiuerat. Vt Agrippa vitâ conceſſit; L. Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, [20] Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel [21] nouercæ Liuiæ dolus abſtulit;

Deniq; Tiberius Nero.

[22] Druſoque pridem exſtincto, Nero ſolus e priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, conſors Tribuniciæ poteſtatis adſumitur, omniſque per exercitus oſtentatur:

Et id gratiâ matris Liuiæ.

non obſcuris, vt antea, matris artibus, ſed palàm hortatu. nam ſenem Auguſtum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum [23] Agrippam Poſtumum in inſulam Planaſiam proiiceret: rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolide ferocem, [24] nullius tamen flagitij compertum.

Germanicus Druſi filius Galliæ præfectus.

At hercule Germanicum Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſciriique per adoptionem à Tiberio iuſſit, quamquam eſſet in domo Tiberij filius iuuenis, ſed [25] quò pluribus munimentis inſiſteret. Bellum eâ tempeſtate nullum, niſi aduerſus Germanos ſupererat: abolendæ magis infamiæ ob amiſſum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium.

Status rerũ, & affectus ciuium ſub Auguſto.

Domi res tranquillæ. eadem magiſtratuum vocabula. iuniores poſt Actiacam victoriam, etiam ſenes plerique inter bella ciuium nati. quotuſquiſque reliquus, qui remp. vidiſſet? Igitur verſo ciuitatis ſtatu, nihil vſquam priſci & integri moris: omnis exutâ æqualitate iuſſa principis aſpectare: nullâ in præſens formidine, dum Auguſtus ætate validus, ſeque & domum & pacem ſuſtentauit. Poſtquam prouecta iam ſenectus, [26] ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & ſpes nouæ: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere, plures bellum paueſcere: alij cupere; pars multò maxima [27] imminentis dominos variis rumoribus differebant.

Iudicia de ſucceſſoribus:

trucem Agrippam, & ignominiâ accenſum, non ætate, neque rerum experientiâ tantæ moli parem.

Nec bona de Tiberio.

Tiberium Neronem maturum annis, ſpectatum bello: ſed vetere atque inſitâ Claudiæ familiæ ſuperbiâ; multaque indicia ſæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum in domo regnatrice: congeſtos iuueni conſulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus [28] Rhodi ſpecie ſeceſſus exſulem egerit, aliquid quàm iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentiâ: ſeruiendum feminæ, [29] duobuſque inſuper adoleſcentibus,

qui

qui remp. interim premant, quandoque diſtrahant. Hæc atque talia agitantibus, graueſcere valetudo Auguſti. & [10] quidam ſcelus vxoris ſuſpectabant. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum electis conſciis, & comite vno Fabio Maximo Planaſiam vectum, ad viſendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & ſigna caritatis, ſpemque ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod [11] Maximum vxori Martiæ aperuiſſe: illam Liuiæ. [12] *C. Nauum id Cæſari. neque multo pòſt, extincto Maximo (dubium an quæſitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus ſemet incuſantis, quòd cauſſa exitij marito fuiſſet. Vtcumque ſe ea res habuit, vixdum ingreſſus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque cuſtodiis domum, & vias ſepſerat Liuia: lætiq; interdum nuntij vulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Poſtumi Agrippæ cædes: [13] quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud ſenatum diſſeruit. patris iuſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet Tribuno cuſtodiæ adpoſito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipſe ſupremum diem expleuiſſet. Multa ſine dubio ſæuaque Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, vt exſilium eius Senatus conſulto ſanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vnquam ſuorum necem durauit: neque mortem nepoti pro ſecuritate priuigni inlatam, credibile erat. propius verò, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odiis, ſuſpecti & inuiſi iuuenis cædem feſtinauiſſe. [14] Nunciantí centurioni, vt mos militiæ, factum eſſe quod imperaſſet: neque imperaſſe ſeſe, & rationem facti reddendam apud ſenatum, reſpondit. Quod poſtquam [15] Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum [16] (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit: metuens ne reus ſubderetur, iuxtà periculoſo ficta ſeu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne conſilia amicorum, miniſteria militum vulgarentur: néve Tiberius vim principatus reſolueret, cuncta ad ſenatum vocando. [17] eam conditionem eſſe imperandi, vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi vni reddatur. At Romæ ruere in ſeruitium Conſules, Patres, Eques. quanto quis illuſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu principis, neu triſtiores primordio, [18] lacrymas, *gaudium, queſtus, adulationes miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & [19] C. Turranius: ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox ſenatus, mileſq; & populus. nam Tiberius cuncta per Conſules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi Tribuniciæ poteſtatis præſcriptione poſuit ſub Auguſto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & ſenſu permodeſto. de honoribus parentis conſulturum: [40] neque abſcedere à corpore: idque vnum ex publicis muneribus vſurpare. Sed defuncto Auguſto, ſignũ prætoriis cohortibus, vt Imperator dederat. [41] excubiæ, arma, [42] cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur.

Morbus Auguſti, quem à fraude Liuiæ cenſebant:

Quia reconciliandus Agrippæ videbatur.

*Gnaeum id

Tiberius ſubitò reuocatur.

Liuianæ & aulicæ artes in celandâ morte principis.

Agrippæ cædes.

Quam Tiberius fruſtrà à ſe reiicit.

Salluſtij pro tempore, ſed in omnia tempora verum effatum.

Roma quàm ſeruituti obnoxia!

*gaud o, queſtus adulatione.

A.V.C.D. CCLXVII.

Iuratum in nouum principem.

Tiberij callida tergiuerſatio.

tur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu miſit: nuſquam cunctabundus, niſi cùm in ſenatu loqueretur. Cauſſa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm expectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electuſque potius à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & ſenili adoptione irrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

Ita, quaſi ut.

Teſtamentum Auguſti.

Nihil primo ſenatus die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti. [43] cuius teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit. [44] Liuia in familiam Iuliam, nomenque Auguſtæ adſumebatur. In ſpem ſecundam, nepotes pronepoteſque: tertio gradu primores ciuitatis ſcripſerat: [45] pleroſque inuiſos ſibi, ſed iactantiâ gloriaque ad poſteros. [46] Legata non vltra ciuilem modum, niſi quod [47] populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus ſingula nummûm milia; [48] legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit.

Honores eximij in funere eius.

Tum conſultatum de honoribus. ex quîs maximè inſignes viſi: vt portâ triumphali duceretur funus, Gallus Aſinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius cenſuere. addebat Meſſalla Valerius; [49] renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij. interrogatuſque à Tiberio, num ſe mandante eam ſententiam promſiſſet? ſponte dixiſſe, reſpondit: neque in iis quæ ad Remp. pertinerent, conſilio niſi ſuo vſurum, vel cum periculo offenſionis ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, [50] corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum.* [51] Remiſit Cæſar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, ne, vt quondam nimiis ſtudiis funus diui Iulij turbaſſent; ita Auguſtum in foro, potiuſquam [52] in campo Martis ſede deſtinatâ cremari vellent. Die funeris, milites velut præſidio ſtetere. multum irridentibus, qui ipſi viderant, quique à parentibus acceperant, diem illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis improſperè repetitæ, cùm occiſus dictator Cæſar, aliis peſſimum, aliis pulcherrimum, facinus videretur: nunc ſenem principem longâ potentiâ, prouiſis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio ſcilicet militari tuendum, vt ſepultura eius quieta foret.

** Permiſit*

Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primum:

Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo. pleriſque vana mirantibus: [53] quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ ſupremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuiſſet. [54] numerus etiam conſulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium ſimul æquauerat. continuata per ſeptem & triginta annos Tribunicia poteſtas: nomen Imperatoris ſemel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata, aut noua.

Inde prudentium. Qui eum partim laudabant:

At apud prudentes vita eius varie extollebatur, arguebatúrque. Hi pietate erga parentem, & neceſſitudine Reip. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe. poſtquam hic ſocordiâ ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit: non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quàm vt ab vno regeretur. Non regno

tamen,

tamen, neque dictaturâ, ſed Principis nomine conſtitutam Remp. mari Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios: vrbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies eſſet. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui ſumta. ceterùm cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adoleſcente priuato exercitum, corruptas conſulis legiones, ſimulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto patrum, faſces & ius prætoris inuaſerit: cæſis Hircio & Panſâ (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, ſiue milites Hircium, & machinator doli Cæſar abſtulerant:) vtriuſque copias occupauiſſe. extortum inuito ſenatu conſulatum, armaq; quæ in Antonium acceperit, contra Remp. verſa. proſcriptionem ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecêre laudatas. Sanè Caſſij, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas ſit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) ſed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos. pòſt [55] Antonium Tarentino Brundiſinoq; fœdere, & [56] nuptiis ſororis illectum, ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exſoluiſſe. Pacem ſine dubio poſt hæc, verùm cruentam. [57] Lollianas, [58] Varianaſque clades: [59] interfectos Romæ Varrones, [60] Egnatios, [61] Iulos. Nec domeſticis abſtinebatur. abducta Neroni vxor: & conſulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu ritè nuberet: * [62] qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremo Liuia grauis in Remp. mater, grauis domui Cæſarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, [63] cùm ſe templis & effigie numinum, per flamines & ſacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. curâ ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam adrogantiam ſæuitiamq; eius introſpexerit, comparatione deterrimâ ſibi gloriam quæſiuiſſe. Etenim Auguſtus, paucis antè annis, cum Tiberio Tribuniciam poteſtatem à patribus rurſum poſtularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu cultuque & inſtitutis eius iecerat, quæ velut excuſando exprobraret. Ceterùm ſepulturâ more perfectâ, [64] templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. & ille variè diſſerebat, *de magnitudine imperij, ſuâ modeſtiâ. ſolam diui Auguſti mentem tantæ molis capacem: ſe in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illuſtribus viris ſubnixâ, non ad vnum omnia deferrent. plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus executuros.* Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, ſeu naturâ, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò, nitenti vt ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad [65] effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere: [66] cùm proferri libellum recitariq; iuſſit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, ſociorumque in armis: quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & [67] neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus: [68] adA

Plures damnabant.

* Q. Atedij.

Tiberius reiicit à ſe imperium.

Perplexâ & obſcurâ, vt mos eius, oratione.

At Senatus vrget.

Rationarium imperij profertur.

dideratque conſilium, coërcendi intra terminos imperij. incertum
metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes pro-
cumbente, dixit fortè Tiberius, ſe, vt non toti Reip. parem, ita quæcun-

Aſinij improuiſum telum in Tiberium. Sed id deiecit.

que pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum. Tum Aſinius Gal-
lus, [69] *Interrogo*, inquit, *Cæſar, quam partẽ Reip. mandari tibi velis?* Percul-
ſus improuiſâ interrogatione, paulum reticuit, dein collecto animo re-
ſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo, legere aliquid aut euitare
ex eo, cui in vniuerſum excuſari mallet. Rurſus Gallus (etenim vultu of-
fenſionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, vt diuideret
quæ ſeparari nequirent: ſed vt ſuâ confeſſione argueretur, vnum eſſe
Reip. corpus, atque vnius animo regendum. addidit laudem de Augu-

Qui tamen offenſus Aſinio, etiam aliis de cauſſis.

ſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot
annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit pridem
inuiſus, [70] tamquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ M. Agrippæ filiâ,
quæ quondam Tiberij vxor fuerat, pluſquam ciuilia agitaret, Pollio-

Item Arruntio: qui vir magnus, & eò magnæ ſpei ſuſpectus.

niſque Aſinij patris ferociam retineret. Poſt quæ L. Arruntius haut
multum diſcrepans à Galli oratione perinde offendit. quanquam Tibe-
rio nulla vetus in [71] Arruntium ira: ſed diuitem, promptum, artibus
egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis
ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi
abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque: M. Le-

Auguſti iudicium de his qui imperio digni.

pidum dixerat capacem, ſed aſpernantem: Gallum Aſinium, auidum
& minorem: L. Arruntium, non indignum, & ſi caſus daretur, auſu-
rum. De prioribus conſentitur, pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tra-
didêre: omneſq; præter Lepidum, variis mox criminibus ſtruente Ti-

Haterij commiſſum in Tiberium: Et Scauri.

berio circumuenti ſunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, ſu-
ſpicacem animum perſtrinxêre. Haterius cùm dixiſſet, [72] *Quouſque pa-
tieris Cæſar non adeſſe caput Reip.?* Scaurus quia dixerat, ſpem eſſe ex eo
non irritas fore Senatus preces, quòd relationi conſulum iure Tribuni-
ciæ poteſtatis non interceſſiſſet. In Haterium ſtatim inuectus eſt; Scau-
rum, cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tramiſit. feſſuſque clamore
omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non vt fateretur
ſuſcipi à ſe imperium, ſed vt negare & rogari deſineret. Conſtat Hate-
rium, cùm deprecandi cauſsâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tibe-

Illius periculum à milite.

rij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tiberius ca-
ſu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis
viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, eiúſque [73] accura-

Senatus fœda adulatio in Liuiam: Quam Tiberius temperat.

tiſſimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Auguſtam adulatio.
alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique vt nomini Cæ-
ſaris adſcriberetur, Iuliæ filius, cenſebant. ille moderandos feminarum
honores dictitans, eâdemque ſe temperantiâ vſurum in his quæ ſibi tri-
buerentur, ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre faſtigium in diminutio-
nem ſui accipiens, [74] ne lictorem quidem ei decerni paſſus eſt: [75] aram-
que adoptionis, & alia huiuſcemodi prohibuit. At [76] Germanico Cæ-
ſari proconſulare imperium petiuit, miſſique legati qui deferrent, ſimul
mæſtitiam eius ob exceſſum Auguſti ſolarentur. quo minus idem pro
Druſo poſtularetur, ea cauſſa, quòd deſignatus conſul Druſus, præ-

ſenſq;

ſenſque erat. [77] Candidatos præturæ duodecim nominauit, [78] numerum ab Auguſto traditum. & hortante ſenatu vt augeret, iureiurando obſtrinxit, ſe non exceſſurum. [79] Tum primùm e campo comitia ad patres tranſlata ſunt. nam ad eam diem, & ſi potiſſima arbitrio Principis, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant. neque populus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus ac precibus ſordidis exſolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quattuor candidatos cōmendaret, ſine repulsâ & ambitu deſignandos.

Ratio comitiorum.

Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio ſumtu ederent [80] ludos, qui de nomine Auguſti faſtis additi Auguſtales vocarentur. ſed decreta pecunia ex ærario, [81] vtq; per Circum triumphali veſte vterentur. [82] curru vehi haud permiſſum. mox celebratio annua ad Prætorem tranſlata, cui inter ciues & peregrinos iuriſdictio eueniſſet.

Ludi Auguſtales.

Hic rerum vrbanarum ſtatus erat, cùm Pannonicas legiones ſeditio inceſſit: nullis nouis cauſſis, niſi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmiorum oſtendebat. Caſtris æſtiuis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Iunio Blæſo: qui fine Auguſti, & initiis Tiberij auditis, ob iuſtitium aut gaudium, intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſciuire miles, diſcordare, peſſimi cuiuſque ſermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari.

Seditio in Pannonia:

Cui otium, caſſa:

Erat in caſtris Percennius quidam, [83] dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in veſperam die, & delapſis melioribus, deterrimū quemque congregare. Poſtremò promptis iam & aliis ſeditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat,

Et fax, quiſpiam Percennius.

*Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum ſeruorum obedirent? quando auſuros expoſcere remedia, niſi nouum & nutantem adhuc principem, precibus vel armis adirent? ſatis per tot annos ignauiâ peccatum, quòd [84] tricena aut quadragena ſtipendia ſenes, & plerīq; truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne dimiſſis quidem finem eſſe militiæ, ſed [85] apud vexillum retentos, [86] alio vocabulo, eoſdem labores perferre. [87] ac ſi quis tot caſus vitâ ſuperauerit; trahi adhuc diuerſas in terras, [88] vbi per nomen agrorū, vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimuero militiam ipſam grauem, infructuoſam: [89] denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: [90] hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & [91] vacationes munerum redimi. at hercle verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna. nec aliud leuamentum, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur. vt ſingulos denarios mererent; ſextuſdecimus ſtipendij annus finem adferret; [92] ne vltrà ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris præmium pecuniâ ſolueretur. [93] An prætorias cohortes, quæ binos denarios * acceperint, [94] quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? Non obtrectari à ſe vrbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes è contuberniis hoſtem aſpici.*

Eius ſeditioſa oratio ad milites.

Diuturnitatem militiæ culpat:

Et paupertatem,

Et duritiem.

Contra præmia aliorum oſtendit.

* acciperent.

Adſtrepebat vulgus diuerſis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris venēre, vt tres legiones miſcere in vnam agitauerint. depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque

Furere incipit miles:

legio-

legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque vnà tres aquilas & ſigna cohortium locant: [95] ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus aduênit.

Moderari & ſiſtere Blæſus conatur.

increpabátque, ac retinebat ſingulos, [96] clamitans, *Meá potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcetis. aut incolumis fidem legionum retinebo; aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo.* Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamque pectori vſque adcreuerat, cùm tandem peruicaciâ victi incœptum omiſêre. Blæſus multâ dicendi arte, *Non per ſeditionem & turbas deſideria militum ad Cæſarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos à diuo Auguſto tam noua*

Qui ſuadet Legationem ad principem.

petiuiſſe. & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expoſtulauerint: cur contra morem obſequij, contra fas diſciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, ſéque coram mandata darent. Adclamauere, vt filius

Id factum: & filius eius miſſus.

Blæſi tribunus legatione eâ fungeretur, peteretque militibus miſſionem ab ſexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima prouenisſent. Profecto iuuene, modicum otium: ſed ſuperbire miles, quòd filius Legati orator publicæ cauſſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa, quæ per modeſtiam non obtinuiſſent.

Sed recruduit ſeditio, manipulorum aliquot ſuperuentu.

Interea manipuli ante cœptam ſeditionem Nauportum miſſi, ob itinera & pontes, & alios vſus, poſtquam turbatum in caſtris accepêre, vexilla conuellunt: direptiſque proximis vicis, ipſóque [97] Nauporto quod municipij inſtar erat, retinentis centuriones irriſu & contumeliis, poſtremò verberibus inſectantur: præcipuâ in [98] Aufidienum Rufum præfectum caſtrorum irâ.

A quibus præfectus caſtrorum violatur.

[99] quem direptum vehiculo, ſarcinis grauant, agúntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam

** vetus*

duramque militiam reuocabat,* [100] inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur ſeditio, & vagi

Blæſus coercere conatur:

circumiecta populabantur. Blæſus paucos maximè prædâ onuſtos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, [101] claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obteſtantur: nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, miſericordiam, metum, &

Fruſtrà. nam carcerem frangunt. Vibuleni fallax facinus.

iras permouerent. Adcurritur ab vniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt vincula: deſertoréſque ac rerum capitalium damnatos, ſibi iam miſcent. Flagrantior inde vis, plures ſeditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adleuatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, *Vos quidem*, inquit, *his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima* [102] *iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, vbi cadauer abieceris? ne hoſtes quidem ſepulturam inuident. cùm oſculis, cùm lacrymis do-*

lorem

*lorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia vtilitati legionum conſulebamus, *y ſepeliant.* Incendebat haec fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disiectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantum conſternationis inuidiæque conciuit vt pars militum, gladiatores qui e ſeruitio Blæſi erant, pars ceteram eiuſdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properc neque corpus vllum reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neque illi fuiſſe vnquam fratrem pernotuiſſet, haud multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, [103] cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedò alteram*, indiderant: quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rurſus aliam poſcebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipſæ inter ſe legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum [104] centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis, minas interiecisset. Hæc audita, quamquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maxime occultantem Tiberium perpulere, vt Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabuſque prætoriis cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis, ex re conſulturum. & cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & [105] robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri ſuo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorúmque oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere [106] legiones: non lætæ, vt adſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam vallum introiit, portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Druſus ſilentium manu poſcens. [107] illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum viſo Cæſare, trepidare. murmur incertum, [108] atrox clamor, & repente quies. diuerſis animorum motibus, pauebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quîs perſcriptum erat, *præcipuam ipſi fortiſſimarum legionum curam, quibuſcum plurima bella tolerauiſſet. vbi primùm à luctu requieſſet animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum. miſiſſe interim filium, vt ſine cunctatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cetera Senatui ſeruanda, quem neque gratiæ, neque ſeueritatis expertem haberi par eſſet.* Reſponſum eſt à concione, mandata Clementi Centurioni quæ *præferret. Is orditur de miſſione à ſexdecim annis, de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur. Ad ea Druſus cum arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur veniſſet, neque augendis militum ſtipendiis, neque adleuandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at hercule ver-*

** ha*

Quid inuidiam & mortem parit Blæſo attulit.

Tribuni militum pulsi. Lucillius cæſus.

Turbatores inter ſe turbant.

Druſus à Tiberio mittitur ſeditioni ſedandæ.

Ei comes & conſultor Seianus datus

Excipitur à legionibus parũ comiter.

Litteras Tiberij recitat.

Miles diſtinctè quædam poſtulat:

** perferret.*

Ea Druſus differt.

Hinc tumultus,

bera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum: eaſdem artes Druſum retuliſſe. [109] *numquamne * niſi ad ſe filios familiarum venturos? nouum id plane, quod imperator ſola militis commoda ad ſenatum reiiciat. eundem ergo ſenatum conſulendum, quoties ſupplicia aut prælia indicantur. an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?* Poſtremo deſerunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorumve Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſſam diſcordiæ, & initium armorum. maximè infenſi Cn. Lentulo, quod is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multo pòſt digredientem cum Cæſare, ac prouiſu periculi hiberna caſtra repetentem, circumſiſtunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduerſaretur? ſimul ingruunt, ſaxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo aduenerat, protectus eſt. Noctem minacem, & in ſcelus erupturam fors leniuit. nam [110] Luna * clariore pæne cælo viſa langueſcere. Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimilans, proſperéque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur. [111] Igitur æris ſono, tubarum cornuúmque concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriórve, lætari, aut mærere. & poſtquam ortæ nubes offecêre viſui, creditúmque conditam tenebris: (vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes) ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora auerſari deos lamentantur. Vtendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alij bonis artibus grati in vulgus: * in vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. *Quouſque filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Rom. capeſſent? quin potius vt nouiſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur. priuatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.* Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem à veterano, legionem à legione diſſociant. Tum redire paulatim amor obſequij: omittunt portas, ſigna vnum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt. Druſus orto die, & vocatâ concione; quamquam rudis dicendi, [112] nobilitate ingenitâ, incuſat priora, probat præſentia. negat ſe terrore & minis vinci: flexos ad modeſtiam ſi videat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, [113] Iuſtuſque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententiis, cùm alij opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem cenſerent; alij fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum. terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impune contemni. dum ſuperſtitio vrgeat, [114] adiiciendos ex duce metus, ſublatis ſeditionis auctoribus. Promtum ad aſpe-

Marginal notes:

* ad ſe niſi

Et Cn. Lentulo periculum.

Tandem caſu ſeditio componitur.

* clariore pene cælo.

Quo velut omen ſe vulgus terruit.

Nec deeſt occaſioni Druſus.

* ij

Ergo flectuntur, & obnoxios ſe oſtendunt.

Sententia tamen diuerſa de motu prorſus ſedando.

riora

niora ingenium Druſo erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij [115] corpora extra vallum abiecta oſtentui. Tum vt quiſque præcipuus turbator conquiſiti. & pars extra caſtra palantes a centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeóque ſæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter ſe, [116] vix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cæleſtis iræ, nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſidera, ruere tempeſtates. non aliud malorum leuamentum, quam ſi linquerent caſtra infauſta temerataque, & ſoluti piaculo ſuis quiſque hibernis redderentur. primum octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiendas Tiberij epiſtolas clamitauerat. mox deſolatus aliorum diſceſſione, imminentem neceſſitatem ſponte præuenit. & Druſus non exſpectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis conſederant, in vrbem rediit. Iiſdem fermè diebus, iiſdem cauſſis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentius & magnâ ſpe fore vt Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretque ſe legionibus, vi ſuâ cuncta * tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen ſuperiori ſub C. Silio legato inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen ſummæ rei penes Germanicum, [117] agendo Galliarum cenſui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam ſeditionis alienæ ſpeculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapſus eſt, [118] orto ab * vndeuiceſimanis quintaniſque initio, & tractis primâ quoque, ac viceſimâ legionibus. nam iiſdem æſtiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Auguſti, [119] vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, laſciuiæ ſueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Veniſſe tempus, quo veterani maturam miſſionem, iuuenes largiora ſtipendia, cuncti modum miſeriarum expoſcerent, ſæuitiamque centurionum vlciſcerentur. Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora voceſque. *ſuâ in manu ſitam rem Romanam, ſuis victoriis augeri Remp.* [120] *in ſuum cognomentum adſciſci* * *imperatores.* Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat. repentè lymphati diſtrictis gladiis, in centuriones inuadunt. ea vetuſtiſſima militaribus odiis materies, & ſæuiendi principium. [121] proſtratos verberibus mulcant, [122] ſexageni ſingulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulſos laniatoſque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Septimius cùm perfugiſſet ad tribunal, pedibuſque Cæcinæ aduolueretur, eo vſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chærea, mox cæde C. Cæſaris memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens & animi ferox, inter obſtantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non caſtrorum præfectus ius obtinuit. vigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens vſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altius coniectantibus præcipuum indicium magni

Vicitq; apud [illegible] ſuperior.

Capita tumultus cæſa.

Denique legiones caſtris ſuis redditæ.

Seditio eadē, ſed acrior in [illegible].

* tracturis.

In quâ duo exercitus, ſuperior, inferior.

initium motus ab inferiore.

* vna & viceſim.

Voces ſeditioſorum, vota, & mina:

* imperatores ſortiri.

Sæuitia in centuriones.

Caſſij Chæreæ animoſum factum.

** vel.*

atque implacabilis motus, quòd neque diſiecti, *[123] nil paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent: tantâ æqualitate & conſtantiâ, vt regi crederes.

Germanicus Cæſar tunc in Galliâ.

Interea [124] Germanico per Gallias, vt diximus, cenſus accipienti, exceſſiſſe Auguſtum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluréſque ex eâ liberos habebat. Ipſe Druſo fratre Tiberij genitus, Auguſtæ nepos: ſed anxius occultis in ſe patrui auiæque odiis, quorum cauſſæ acriores, quia iniquæ. quippe Druſi magna apud populum R. memoria, [125] credebaturque ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus.

Vt ferme aeterni ma proximorum ... sunt. fol. 322

Magnâ laude & gratiâ cumenus.

vnde in Germanicum fauor, & ſpes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuerſa a Tiberij ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam ſtimulis: atque ipſa Agrippina paulo commotior, niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum vertebat.

Et Tiberio, præter meritum, nunc fideliſſimus.

Sed Germanicus quantò ſummæ ſpei propior, tantò impenſius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra caſtra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentiâ.

Vid. fol. 9. et 39.

Is ſtatim ad legiones properat.

Poſtquam vallum iniit, diſſoni queſtus audiri cœpere. & quidam prehenſâ manu eius, per ſpeciem oſculandi, inſeruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata ſenio membra oſtendebant. Adſiſtentem concionem, quia permixta videbatur, diſcedere in manipulos iubet: ſic melius audituros reſponſum: vexilla præferri, vt id ſaltem diſcerneret cohortes. tardè obtemperauere.

Verbis increpat, & ad fidem hortatur.

Tunc a veneratione Auguſti orſus, flexit ad victorias triumphoſque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima feciſſet. Italiæ inde conſenſum, Galliarum fidem extollit, nil vſquam turbidum aut diſcors. ſilentio hæc, vel murmure modico audita ſunt. Vt ſeditionem attigit, *vbi modeſtia militaris? vbi veteris diſciplinæ decus? quonam tribunos? quo centuriones exegiſſent?* rogitans: nudant vniuerſi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant:

Illi deſideria ſua & querelas promunt:

mox indiſcretis vocibus, pretia vacationum, anguſtias ſtipendij, duritiam operum, ac propriis nominibus incuſant, vallum, foſſas, pabuli, materiæ, lignorum adgeſtus, & ſiqua alia ex neceſſitate, aut aduerſus otium caſtrorum quæruntur. Atrociſſimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſupra ſtipendia numerantes, [126] mederetur feſſis, neu mortem in iiſdem laboribus, ſed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. Fuêre etiam qui legatam à diuo Auguſto pecuniam repoſcerent, [127] fauſtis in Germanicum ominibus:

Pars imperiũ offerunt.

[128] &, ſi vellet imperium, promtos oſtentauere. Tum verò quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit. oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur.

Acriter renuit, & mori eligit.

At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, [129] ferrum a latere diripuit, elatúmque deferebat in pectus, ni proximi prehenſam dextram vi attinuiſſent. extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propius incedentes, feriret, hortabantur:

Cui rei eſ ... dium ... petulanter offert.

& miles nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, Acutiorem eſſe. Sæuum id malique moris etiam furentibus viſum: ac ſpatium fuit, quo

Cæſar

Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur. conſultatum ibi de reme- *Sed amici Germanicũ abripiunt.*
dio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui ſuperiorem exercitum ad
cauſſam eandem traherent: deſtinatum excidio Vbiorum opidum, im-
butaſque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat
metum gnarus Romanæ ſeditionis, &, ſi omitteretur ripa, inuaſurus
hoſtis. at ſi auxilia & ſocij aduerſum abſcedentis legiones armarentur, *De medicina ancipiti mali conſultant.*
ciuile bellum ſuſcipi. periculoſa ſeueritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil
militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis in-
ter ſe rationibus placitum, vt epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, *Ea viſa optima, indulgẽtia.*
miſſionem dari vicena ſtipendia meritis, exauctorati qui ſenadena fe-
ciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes, niſi propulſandi
hoſtis. [130] legata quæ petiuerant, exſolui duplicarique. Senſit miles in *Igitur exſoluũ quæ petierat.*
tempus conficta, ſtatimque flagitauit. miſſio per tribunos maturatur, ** lqu n. ſort.*
largitio differebatur. [131] in hiberna * cuiuſquam non abſceſſere quin- ** n. & vi.*
tani * vndeuigeſimanique, donec iiſdem in æſtiuis contracta ex viati- *Miſſionem & pecuniam.*
co amicorum ipſiuſque Cæſaris pecunia perſolueretur. Primam ac vi-
ceſimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi
agmine, [132] cùm fiſci de imperatore rapti inter ſigna intérque aquilas *At ſuperior exercitus in fide manſit.*
veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus, ſecun-
dam & tertiamdecumam & ſextamdecumam [133] legiones nihil * con- ** conta. al.*
tatus ſacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant: pe-
cunia & miſſio, quamuis non flagitantibus oblata eſt. At in Chaucis *Niſi quòd vexillarij quidã turbauere.*
cœptauere ſeditionem, præſidium agitantes vexillarij diſcordium le-
gionum, & præſenti duorum militum ſupplicio paulum repreſſi ſunt.
[134] Iuſſerat id Menius caſtrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm
conceſſo iure. deinde intumeſcente motu profugus repertuſque, poſt-
quam intutæ latebræ, præſidium ab audaciâ mutuatur: Non præfe- *Quos fortiter reprimit & componit Menius.*
ctum ab iis, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium imperatorem vio-
lari ſimul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum ad ripam vertit,
& ſi quis agmine deceſſiſſet pro deſertore fore, clamitans, reduxit in hi-
berna turbidos, & nihil auſos. [135] Interea legati ab ſenatu egreſſi, iam
apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima at- *Seditionem duæ legiones inſtaurant.*
que viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pauidos
& conſcientiâ vecordes intrat metus, veniſſe patrum iuſſu, qui irrita fa-
cerent, quæ per ſeditionem expreſſerant. vtque mos vulgo, quamuis
falſis reum ſubdere, [136] Munatium Plancum conſulatu functum, prin-
cipem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & [137] nocte con-
cubiâ vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt: concur-
ſuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſarem, *Cæſari imminitant:*
tradere vexillum intento mortis metu ſubigunt. mox vagi per vias, ob-
uios habuere legatos, auditâ conſternatione ad Germanicum tenden-
tes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maxime, quem di- *Planco mortem.*
gnitas fugâ impediuerat. neque aliud periclitanti ſubſidium, [138] quàm
caſtra primæ legionis. illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tu-
tabatur, ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum
etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſangui-
ne ſuo altaria deûm commaculauiſſet. Luce demum, poſtquam dux,

& miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Plancum imperat, recipitque in tribunal.

Concionem Germanicus habet.

Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, ſed deûm irâ reſurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipſius Planci grauem & immeritum caſum, ſimul quantum dedecoris adierit legio, facunde miſeratur.

Monetq́; non placat.

attonitaque magis quàm quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit.

** motu*

Eo in * metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, vbi obſequia, & contra rebellis auxilium. *Satis ſuperque miſſione & pecuniâ, & mollibus conſultis peccatum: vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos ſaltem auo, & Reip. redderet.*

** aſpernante vxore, Filium & vxorem à ſe dimittit.*

[139] Diu cunctatus, *aſpernantem vxorem, cùm ſe diuo Auguſto ortam, neque degenerem ad pericula teſtaretur, poſtremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis vxor paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur: [140] nec minus triſtes * qui manebant.

** quæ*

Non florentis Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in vrbe victâ facies gemituſq́ue ac planctus, etiam militum aures oraq́ue aduertêre. Progrediuntur contuberniis. quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei.

Ea res militem in pœnitentiā dedit:

Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus: ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. [141] iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem [142] militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit, quam inuidia in Treueros. orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi. iſq́ue vt erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit.

Quem facūdi oratione Cæſar alloquitur.

Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores ſunt: ſed illum quidem ſua maieſtas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloria veſtrâ libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus ſummoueo: vt quidquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantùm ſanguine pietur: neve occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratumve vobis? [143] Quod nomen huic cœtui dabo? militeſne appellem? qui filium imperatoris veſtri, vallo & armis circumſediſtis. An ciues? quibus tam proiecta ſenatus auctoritas. hoſtium quoque ius, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. [144] Diuus Iulius ſeditionem exercitus verbo vno compeſcuit, Quirites vocando, qui ſacramentum eius detractabant. Diuus Auguſtus vultu & aſpectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: primane, & viceſima legiones, [145] illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è prouinciis audienti, feram? ipſius tirones, ipſius veteranos, non miſſione, non pecunia ſatiatos? hîc tantùm interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos? in-

fecta

fecta ſanguine caſtra, fluminaſ meque precarium animam inter infenſos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidiſſem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius. legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionum vlciſceretur. Neque enim dij ſinant, [146] *vt Belgarum, quanquam offerentium, decus iſtud & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſsiſſe Germaniæ populos. Tua diue Auguſte cælo recepta mens,* [147] *tua pater Druſe imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iráſque ciuiles in exitium hoſtibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi coniugem ac filium redditis, diſcedite à contactu ac diuidite turbidos. id ſtabile ad pœnitentiam, id fides vinculum erit.*

Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néve obſes Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentem partum, & hiemem. venturum filium: cetera ipſi exequerentur. Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de ſingulis, in hunc modum exercuit. [148] Stabant pro concione legiones, diſtrictis gladiis. reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur. ſi nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles, tanquam ſemet abſolueret. nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu, penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat. ſecuti exemplum veterani, haut multò pòſt in Rætiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ ob imminentis Sueuos: ceterùm vt auellerentur caſtris, trucibus adhuc non minùs aſperitate remedij, quàm ſceleris memoriâ. [149] Centurionatum inde *egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœliis feciſſet, [150] & cui erant donaria militaria, edebat. ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem conſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militiâ. Sic compoſitis præſentibus, haut minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ, & vndeuiceſimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem, (loco Vetera nomen eſt) hibernantium. nam primi ſeditionem cœptauerant, atrociſſimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno, parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito; trepida ciuitas incuſare Tiberium, quod dum patres, & plebem, inualida & inermia, cunctatione fictâ ludificetur, diſſideat interim miles, neque duorum adoleſcentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipſum, & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe; ceſſuris, vbi principem longâ experientiâ, eundemque ſeueritatis & munificentiæ ſummum vidiſſent. An Auguſtum feſſâ ætate, toties in Germanias commeare potuiſſe; Tiberium vigentem annis, ſedere in ſe-

Mutati, pœnas vltro in ſe poſcunt.

Ipſi ſeditioſos puniunt.

Cæſar inde per artem eos ſeiungit.

* legit.

Nouóſq; Centuriones ſuffecit.

Sed duæ adhuc legiones turbidæ, apud Vetera.

In eas vis paratur.

Romani conſternati hoc nuncio:

Tiberium culpant, qui ipſe non occurrat.

natu

Sed illa vulpes ſidem imperij premit: **Immotus.*

natu verba patrum cauillantem? ſatis proſpectum vrbanæ ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem velint.* Immotum aduerſus eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque ſe remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diuerſa angebant: validior per Germaniam exercitus: propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret? ac ne poſtpoſiti, contumeliâ incenderentur. At per filios pariter adiri, [151] maieſtate ſaluâ, cui maior e longinquo reuerentia. ſimul adoleſcentibus excuſatum, quædam ad patrem reiicere: reſiſtentiſque Germanico, aut Druſo, poſſe a ſe mitigari vel infringi: quod

Et iter ſimulat, non ſomniat.

aliud ſubſidium ſi imperatorem ſpreuiſſent? Ceterùm vt iam iamque iturus legit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè cauſſatus, primò prudentes, dein vulgum, diutiſſime prouincias fefellit.

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

At Germanicus quanquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire ſe validâ manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, vſurum promiſcuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, &, quod maximè caſtrorum ſincerum erat, occultè recitat: vtque cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant hortatur. nam in pace cauſſas & merita ſpectari, vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere. Illi tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorem legionum partem in officio vident; de ſententiâ legati, ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quemque & ſeditioni promtum ferro inuadant.

Ipſi turbidi, turbatores ſuos cædunt.

Tunc ſigno inter ſe dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, niſi conſciis, noſcente quod cædis initium, quis finis. Diuerſa omnium, quæ vnquam accidêre, ciuilium armorum facies. non prælio, non aduerſis e caſtris, ſed iiſdem è cubilibus, quos ſimul veſcentis dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, ſanguis palàm: cauſſa in occulto. cetera fors regit. & quidam bonorum cæſi.

Sed parum compoſitè:

poſtquam, intellecto in quos ſæuiretur, peſſimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permiſſa vulgo licentia atque vltio & ſatietas.

Et dolet Cæſar.

Mox ingreſſus caſtra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrymis, ſed cladem adpellans, cremari corpora iubet.

Mox ducit in hoſtem, vt auocet & oblitteret. *Rhenum tranſit* ** è legionibus, ſex & viginti.* ** ſcindit.*

Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris. nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quam ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, iunctóque ponte tramittit [152] duodecim millia e legionibus * ſex, & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iuſtitio ob amiſſum Auguſtum, poſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam [153] limitemq; à Tiberio cœptum * ſcindit. caſtra in limite locat, frontem ac tergum vallo; [154] latera, concædibus * munitus.

** munitur.*

Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur: an impeditius & intentatum, eoque hoſtibus incautum. Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem, ac ſolenni-

lennibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſiluarum amoliri iubetur. legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus inluſtris. ventumque ad vicos Marſorum, & circumdatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis. adeo cuncta incuria diſiecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem niſi languida, & ſoluta inter temulentos. Cæſar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit. quinquaginta millium ſpatium, ferro flammiſque peruaſtat. non ſexus, non ætas miſerationem attulit. profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus [115] templum, quod Tanfanæ vocabant, ſolo æquantur. ſine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermes, aut palantis ceciderant. Exciuit ea ſedes Bructeros, Tubantes, Vſipetes: ſaltuſque per quos exercitui regreſſus, inſedère. quod gnarum duci, inceſſitque itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio: & mediis impedimentis, ſiniſtrum latus *vndeuicesimani, dextrum quintani clauſere, vicesima legio terga firmauit, pòſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur, immoti: dein latera, & frontem modice adſultantes, tota vi nouiſſimos incurrere. turbabanturque denſis Germanorum cateruis leues cohortes, cum Cæſar aduectus ad vicesimanos voce magna, *hoc illud tempus obliteranda ſeditionis* clamitabat, *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Exarſere animis, vnoque impetu perruptum hoſtem, redigunt in aperta, cæduntque. ſimul primi agminis copiæ euaſere ſiluas, caſtraque communiuere. Quietum inde iter, fidenſque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitiâ curaque adfecere. gaudebat oppreſſam ſeditionem: ſed quod largiendis pecuniis, & miſſione feſtinata fauorem militum quæſiuiſſet, bellicâ quoque Germanici gloriâ angebatur. Rettulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multaque de virtute eius memorauit: magis in ſpeciem verbis adornata, quam vt penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motus laudauit, ſed intentior, & fida oratione. cunctaque quæ Germanicus indulſerat, ſeruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, [116] Iulia ſupremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Auguſto Pandateria inſula, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, [117] ſpreueratque vt imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſſa, cur Rhodum abſcederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopia ac tabe longâ peremit, [118] obſcuram fore necem longinquitate exilij ratus. [119] Par cauſſa ſæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, ſollers ingenio, & praue facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. Traditam Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat. litteræque quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exilium tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem.

Ad Marſos venit.

Quos ſecuros & incuſtoditos cædit.

Tanfanæ templum diruit.

Redeunti inſidiæ à finitimis parantur.

* vna &

Sed virtute eas irritas facit.

Tiberius laudat Germanicum, & inuidet.

Iulia Auguſti F. obit, alimentis ſubtractis.

Cæditur & Gracchus, adulter eius.

quorum aduentu breue tempus petiuit, vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret, ceruicemque percuſſoribus obtulit, conſtantia mortis, haut indignus Sempronio nomine; vita, degenerauerat. quidam non Roma eos milites, ſed [13] ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtra ſperauerat. [14] Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, [15] vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſusque & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. [16] Ludos Auguſtalos tūc primum * cœptos turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. [14] Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbano Coſs. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excurſu præcepit. nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem vtrumque perfidia in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segeſtes, parari rebellionem ſæpe aliàs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitq; Varo, vt ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. ſed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segeſtes quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odiis, quod Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuiſus, inimici ſoceri; quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias [16] cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit. poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat: imbreſque & fluminum auctus regredienti metuebantur. ſed Chattis adeò improuiſus aduênit, vt quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit. iuuentus flumen Adranam nando tramiſerat, Romanoſque pontem cœptantes arcebant. dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis vicisque in ſiluas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quoties aſtu magis, quam per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit. Neque multo poſt legati à Segeſte venerunt, auxilium orantes aduerſus vim popularium, a quis circumſedebatur, validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quanto

quis

Sodales Auguſtales inſtituti.

Hiſtrionia turba.

** cœpta*

A. V. C. DCCLXIX.

Germanicus Cattos irrumpit.

Arminius.

Segeſtes.

Vide fol 10 / 19 150 / 38 et 307

Copia, diuiſio, & itinera Germanici

Catti improuiſò opprimuntur.

Mattiam incendit.

Legati a Segeſte, auxiliū petunt

quando barbaris, quanto quis audaciâ promptus, tanto magis fidus, * rebuſque commotis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum: ſed iuuenis conſcientiâ cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, ſacerdos apud Aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumque in obſidentes, & ereptus Segeſtes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant fœminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segeſtis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoriâ bonæ ſocietatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere: *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & conſtantiæ dies. ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum, amicos inimicoſq́. ex veſtris vtilitatibus delegi, neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inuiſi ſunt) verùm quia Romanis Germaniſq́. idem conducere: & pacem quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitiâ ducis, quia parum præſidij in legibus erat, vt me & Arminium, & conſcios vinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi vtinam potius nouiſſima! quæ ſecuta ſunt deſleri magis, quàm defendi poſſunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpeſſus ſum. Atque vbi primùm tuî copia, vetera nouis, & quieta turbidis antehabeo; neque ob præmium, ſed vt me perfidiâ exſoluam. ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij veniam precor. filiam neceſſitate huc adductam fateor. tuum erit conſultare, vtrum præualeat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita eſt.* Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſq́. eius incolumitatem, [72] ipſi ſedem * veterem in prouinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ [73] puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq́. excepti Segeſtis vulgata, vt quibuſque bellum inuitis aut cupientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta vxor, ſubiectus ſeruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabatq́; per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Neque probris temperabat. *Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus vnam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neque aduerſus fœminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ dijs patriis ſuſpenderit. coleret Segeſtes victam ripam; redderet filio ſacerdotium: [74] hominem Germanos nunquam ſatis * excuſaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & ſecures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantiâ imperij Romani, inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quando exuerint, irrituſq́. diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille delectus Tiberius, ne impe-*

* vix etiam rebuſque motis.

Tolerat Germanicus.

Vxor Arminij capta.

Segeſtis oratio, quidquid velit, ſeruilis.

Ipſe & comites benignè habiti.

* vetere.

Filius Arminij Rauennæ educatur.

Cuius pater arma & vltionẽ parat.

Inuectio eius in Segeſtem & Romanos.

* excuſaturũ

ritum adoleſcentulum, ne ſeditioſum exercitum paueſcerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quam dominos, & colonias nouas; Arminium potius gloriæ ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſeruitutis ducem ſequerentur.

Cheruſci & finitimi, tracti in Romanos. Conciti per hæc, non modo Cheruſci, ſed conterminæ gentes; tractuſq; in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæſari metus. & ne bellum mole vna ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. *Etiam Inguiomerus.* *** Equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum ducit. ipſe impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: ſimulq; pedes, eques, claſſis, apud prædictum amnem conuenêre. *Copia Romana ad Amiſiam.* Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua vrenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici fudit; interq; cædem & prædam, reperit vndeuiceſimæ legionis aquilam, cum Varo amiſſam. *Bructeri fuſi.* Ductũ inde agmen ad vltimos Bructerorum, quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum, *** haut procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumq; inſepultæ dicebantur. *Ventum ad Teutoburgienſem ſaltum.* Igitur cupido Cæſarem inuadit ſoluendi ſuprema militibus duciq́ue, permoto ad miſerationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum & ſortem hominum. *Vbi infelix Vari pugna.* præmiſſo Cæcinâ, vt occulta ſaltuum ſcrutaretur, ponteſq́ue & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæſtos locos, viſuq; ac memoriâ deformes. *Series eius calamitatis.* Prima Vari caſtra, lato ambitu, *** & dimenſis principiis, trium legionum manus oſtentabant. dein ſemiruto vallo, humili foſſâ, acciſæ iam reliquiæ conſediſſe intellegebantur. Medio campi albentia oſſa, vt fugerant, vt reſtiterant, diſiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumq́ue artus, ſimul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius ſuperſtites, pugnam aut vincula elapſi, referebant, hic cecidiſſe legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum, vbi infelici dextrâ, & ſuo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: *** quot patibula captiuis, quæ ſcrobes, vtq́; ſignis & aquilis per ſuperbiam inluſerit. *Reliquiæ lecta & humata:* Igitur Romanus qui aderat exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente, alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt conſanguineos, auctâ in hoſtem irâ, mæſti ſimul & infenſi condebant. *Ipſo Cæſare ad pietatem eã præeunte.* Primum extruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haut probatum. ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti, ſiue exercitum imagine cæſorum inſepultorumque, tardatum ad prœlia, & formidoloſiorem hoſtium credebat: *** neque imperatorem auguratu & vetuſtiſſimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuiſſe. *Inde pugna cum Arminio:* Sed Germanicus cedentem in auia Arminium ſecutus, vbi primum copia fuit, *euehi equites, campumq́ue quem hoſtis inſederat, eripi iubet. **inuehi* Arminius colligi ſuos, & propinquare ſiluis monitos, vertit repentè: mox ſignum prorumpendi dedit iis, quos per ſaltus occultauerat. *Nec Romanis ſatis proſpera,* Tunc nouâ acie turbatus eques, miſſæq; ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ, auxerant conſternationem: trudebanturq́ue in palu-

paludem gnaram vincentibus, iniquam neſciis, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet. inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iuſſa. Cæcina, qui ſuum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrime ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum ſiluæ paulatim accliues. quas tum Arminius impleuit, compendiis viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſq; militem cùm anteueniſſet. Cæcinæ dubitanti quonam modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimulque propulſaret hoſtem, caſtra metari in loco placuit, vt opus, & alii prœlium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſeq; inferre munitoribus niſi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant: miſcetur operantium bellantiumq; clamor, & cuncta pariter Romanis aduerſa. locus vligine profunda, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter vndas poterant. Contra Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinantes tum legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumpta quiete, quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, vertere in ſubiecta. merſaque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor.[179] Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat, ſecundarum ambiguarumq; rerum ſciens, eoque interritus. Igitur futura voluens, non aliud repperit, quàm vt hoſtem ſiluis coërceret, donec ſaucii quantumque grauioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludum porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, *vndeuigeſima in læuum, primani ducendum ad agmen, viceſimanus aduerſum ſecuturos.

Cæcinam in reditu Arminius aggreditur:

Tantum non funditur.

Cæcina tamen vetus dux aduerſa tolerat:

Et ratione eluctatur.

* vna &

Nox per diuerſa inquies, cum barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta vallium ac reſultantis ſaltus complerent.[18] apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atque ipſi paſſim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœpta luce, miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia, locum deſeruère, capto *propere campo, humentia vltra. Neque tamen Arminius, quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed vt hæſere cœno foſſiſque impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorum ordo, vtq; tali in tempore ſibi quiſque properus, & lentæ aduerſum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones.* Simul hæc: & cum delectis ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſiicere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduerſum ferri ingruentia tela, neque figi limoſa humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni

Sed miles conſternatur.

Ipſi etiam duci malum præſagium.

* prope

Victi & cæſi ne Romani:

Et capitur ipſe dux.

prima legio ſeſe oppoſuiſſet. auertit hoſtium auiditas, omiſsâ cæde, prædam ſectantium: eniterque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida. neque is miſeriarum finis. ſtruendum vallum, petendus agger, amiſſa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur cæſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbauit. tanta inde conſternatio irrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas,

Nocturnus lymphatus apud eos terror.

[182] quarum Decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam eſſe formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, [183] proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam. ſimul tribuni & centuriones falſum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſoſque dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet. *Vnam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendúmque intra vallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propius ſuccederent: mox vndique erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perueniri. quod ſi fugerent, plures ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat.* reticuit de aduerſis. [184] Equos dehinc, orſus a * ſuis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione fortiſſimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent.

Quos à fugâ dux ægrè ſiſtit.

C[illegible] probum: eſto.

Haut minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententiis agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſoſque rurſum per humida & impedita circumuenirent, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt foſſas, iniiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquam hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc ſiluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur: cadebantque, vt rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue vulnus, pugnam deſeruêre. vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoria habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti: [185] ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderent. ſed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibuſque, vt quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis, laudes & grates reuerſis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetrauit. *Non enim ſimplices eas curas: nec aduerſus externos militem quæri. nihil*

Quod ſucceſſit.

Et hoſtes [illegible] victoriæ [illegible]

Agrippina in [illegible] viriles animi.

Inde Tiberii offenſio.

nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem temptet, tanquam parum ambitioſe filium ducis gregali habitu circumferat, Cæſaremque Caligulam appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces: compreſſam à muliere ſeditionem, cui nomen principis obſiſtere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatque Seianus, peritia morum Tiberii, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaque promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior claſſis vadoſo mari innaret, vel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſicca humo, aut modice adlabente æſtu, quietum habuit: mox impulſu aquilonis, ſimul ſidere æquinoctii, quo maxime tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen. & opplebantur terræ: eadem freto, litori, campis facies. neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, breuia à profundis. ſternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, ſarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurſant: permiſcentur inter ſe manipuli, modo pectore, modo ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo disiecti aut obruti. non vox & mutui hortatus iuuabant, aduerſante vnda: nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiens ab imprudenti, conſilia à caſu differre. cuncta pari violentia inuoluebantur. tandem Vitellius in editiorem locum eniſus, eodem agmen ſubduxit. pernoctauere ſine vtenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miſerabiles, quam quos hoſtis circumſidet. quippe illis etiam honeſtæ mortis vſus, his inglorium exitium. Lux reddidit terram. penetratumque ad amnem Viſurgin, quo Cæſar claſſe contenderat. impoſitæ deinde legiones, vagante fama ſubmerſas. nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumque reducem videre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtrique venia, facile Segimero, cunctantius filio, quia Quinctilii Vari corpus inluſiſſe dicebatur. Ceterum ad ſupplenda exercitus damna certauere Galliæ, Hiſpaniæ, Italiæ, quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modo & equis ad bellum ſumptis, propria pecunia militem iuuit. vtque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios, facta ſingulorum extollere, vulnera intuens, alium ſpe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, ſibique & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia inſignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo ſæpius ingeſtum, repudiauit: neque in acta ſua iurari, quamquam cenſente ſenatu, permiſit: cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maieſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in iudicium veniebant, ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique male geſta Rep. maieſtatem populi Romani minuiſſet. facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis eius tractauit, commotus Caſſii Seueri libidine, qua viros feminaſque inluſtres procacibus ſcriptis diffamauerat. mox

Tibe-

Periculum legionum quas Vitellius educebat.

[illegible]

vel ab imprudenti.

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberii ſimulata moderatio.

Qui tamen legem maieſtatis reduxerit.

Nunquam probatam probis.

Tiberius, conſultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maieſtatis redderentur, exercendas leges eſſe reſpondit. Hunc quoque aſperauere [72] carmina, incertis auctoribus vulgata in ſæuitiam ſuperbiamque eius, & diſcordem cum matre animum. Haut pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initiis, quanta Tiberij arte, grauiſſimum exitium irrepſerit, dein repreſſum ſit, poſtremò arſerit, cunctaque corripuerit, noſcatur. Falanio obiiciebat accuſator, quòd inter [73] cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebãtur, Caſſium quendam mimum corpore infamem adſciuiſſet: [74] quódque venditis hortis ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet. [75] Rubrio crimini dabatur, violatum periurio nomen Auguſti. [76] Quæ vbi Tiberio notuere, ſcripſit conſulibus, *Non ideo decretum patri ſuo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Caſſium Hiſtrionem ſolitum inter alios eiuſdem artis intereſſe* [77] *ludis, quos mater ſua in memoriam Auguſti ſacraſſet. Nec contra religiones fieri, quod effigies eius, vt alia numinum ſimulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iuſiurandum perinde æſtimandum, quam ſi Iouem fefelliſſet:* [78] *deorum iniurias diis curæ.* Nec multo poſt [79] Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, [80] ſubſcribente Romano Hiſpone: qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominũ fecerunt. Nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod ſecuti [81] ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac poſtremum ſibi inuenere. Sed Marcellum inſimulabat ſiniſtros de Tiberio ſermones habuiſſe, ineuitabile crimen, cum ex moribus principis fœdiſſima quæque deligeret accuſator, obiectaretq; reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, ſtatuam Marcelli altius quam Cæſarum ſitam: & alia [82] in ſtatuâ, amputato capite Auguſti, effigiem Tiberij inditam. Ad quod exarſit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, ſe quoque in ea cauſſa laturum ſententiam palam & iuratum, quo ceteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, *Quo, inquit, loco cenſebis Cæſar? ſi primus, habebo quod ſequar: ſi poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam.* Permotus his, quantoque incautius efferbuerat, [83] pœnitentiæ patiens, tulit abſolui reum criminibus maieſtatis. de pecuniis repetundis, ad recuperatores itum eſt. Nec patrum cognitionibus ſatiatus, iudiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, aduerſus ambitum & potentium preces conſtituta. ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ [84] Pius Aurelius ſenator, queſtus mole publicæ viæ, ductuque aquarum labefactas ædes ſuas, auxilium patrum inuocabat. reſiſtentibus ærarij prætoribus, ſubuenit Cæſar, pretiumq; ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatẽ petenti, decies ſeſtertium largitus eſt, ſatis cõperto paternas ei anguſtias eſſe. [85] Tentãtis eadẽ alios, probare cauſſam ſenatui iuſſit:

cupi-

Pertentata crimina: *Imo ridicula.*

Calumniatorum ſub tyrannis magni.

Ab his Marcellus accuſatur, vt maledicus in Cæſarem.

Qui iram vix etiam vulgauit.

Piſo acutè & liberè carpit.

Tiberius in iudiciis, ueritas, an fama ſua.

Liberalitas eius in aliquot ſenatores

cupidine ſeueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis ſtagnauerat. relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaq; obtegens. ſed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni & L. Arruntio mandatum. [106] Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, [107] leuari in præſens proconſulari imperio, [108] tradiq; Cæſari placuit.

Tiberis inundat, cum inſigni vrbis detrimento.

Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens. [109] quod * vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur. cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, variè trahebant, alij tædio cœtus, quidam triſtitiâ ingenij, & metu cõparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam, mouendaſq; populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt.

Druſus gladiatores dat, ſed cruento munere.

** in vulgus,*

Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occiſis non modò e plebe, ſed [110] militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de eâ ſeditione apud patres, dicebanturq; ſententiæ, vt prætoribus ius virgarum in hiſtriones eſſet. interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituſque eſt Aſinij Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat. valuit tamẽ interceſſio, [111] quia diuus Auguſtus immunes verberum hiſtriones quondam reſponderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius.

Hiſtrionum cauſâ, tumultus & cædes.

[112] De modo lucaris, & aduerſus laſciuiam fautorum, multa decernũtur; ex quis maximè inſignia: [113] Ne domos Pantomimorum ſenator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: [114] aut alibi quàm in theatro ſpectarentur. & [115] ſpectantium immodeſtiam exſilio multandi poteſtas prætoribus fieret.

Decreta patrum ad coercendum.

[116] Templum vt in coloniâ Tarraconenſi strueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes prouincias exemplum.

Templũ Auguſto in Hiſpaniâ.

[117] Centeſimam rerum venalium poſt bella ciuilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius [118] militare ærarium eo ſubſidio niti. ſimul [119] imparem oneri Remp. niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximę ſeditionis malè cõſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerãt, abolita in poſterum.

Centeſima rerum venalium.

Reuocata, quæ ſeditioſi milites expreſſerant.

[120] Actum deinde in ſenatu ab Aruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipſis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates diſſeruere, peſſum ituros fœcundiſſimos Italiæ campos, ſi amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, ſuperſtagnauiſſet. Nec Reatini ſilebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obſtrui recuſantes. quippe in adiacentia erupturum optimè rebus mortalium conſuluiſſe naturam, quæ ſua ora fluminibus, ſuoſcurſus, vtque originem ita fines dederit. ſpectandas etiam religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicauerint. quin ipſum Tiberim nolle prorſus accolis fluuiis orbatum, minore

Agitatum, qui Tiberis coerceri poſſet.

gloriâ fluere. Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſiue ſuperſtitio, valuit, [14] vt in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœſia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut iuriſdictionibus habere. Cauſſæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, ſemel placita pro æternis ſeruauiſſe: quidam inuidiâ, ne plures fruerentur. ſunt qui exiſtiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes ſectabatur; & rurſum vitia oderat. ex optimis, periculum ſibi; à peſſimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæſitatione poſtremò eò prouectus eſt, vt mandauerit quibuſdam prouincias, quos egredi vrbe non erat paſſurus. De comitiis conſularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmâre auſim. adeò diuerſa, non modò apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modò ſubtractis candidatorum nominibus, originem cuiuſque & vitam, & ſtipendia deſcripſit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque ſignificatione ſubtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt. plerumque, eos tantum apud ſe profeſſos diſſeruit, quorum nomina conſulibus edidiſſet. poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ, aut meritis confiderent. ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infenſius ſeruitium.

Tiberius Præſides rarò mutare ſolitus.

Comitiorum confuſa tunc ratio.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS *aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex ſolio & ſolo ſuo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præſide Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius ſpecie motus Orientis, Germanicum a legionibus ſuetis abſtrahit. cui paret ille, ſed lente. Primo tamen Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti claſſe, exercitum Oceano ad Amiſiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & ſternit. mox Cheruſcos & Arminium ingenti prælio vincit. multumq; gloriæ partũ, niſi in regreſſu fortuita clades eã obliteraſſet. Nauium enim hominumque maximam partem in Oceano amiſit, vi tempeſtatis & imperitiâ eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Druſus ſtudij rerum nouarum defertur. accuſatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium infenſum expertus, & veniæ nullâ ſpe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortenſij) in manifeſtâ paupertate, ſpretæ a Principe. Clemens Poſthumi Agrippæ ſeruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conſcios & adiutores multos habet. opera tamen & ingenio Salluſtij Criſpi ſine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheru-*

ruſ u.

ruſcu, aliiq́; gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permiſſus, cum maiore, quoquo adiſſet, imperio. Cn. Piſoni Syria, cum occultu (vt creditur) in Germanicum mandatis. Druſus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter ſe diſcordes, otium & ſecuritatem Romanis fecere. Cheruſci duce Arminio, potentem & veterem regem Maraboduum, magno nec incruento prælio vincunt. In Aſiâ duodecim celebres vrbes terræ motu collapſæ aut hauſtæ ſunt. Tacfarinas in Africâ bellum ſiue latrocinium exercet. idq́; a Furio Proconſule ſtatim repreſſum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Druſus Germanos ad diſcordias illicit. Maraboduus vi Catualdæ regno pulſus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit: Idem Catualda mox caſus, qui Forum Iulium miſſus. Rheſcuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germanicus Aegyptum luſtrat. reuerſus inimicitias cum Piſone exercet, & denunciat. ſed paullò poſt morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ extinguitur. Veneni à Piſone dati ſuſpicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, a Sentio aliiq́; Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Veſtalis capta. Arminius in Germaniâ dolo caſus. Hæc geſta annis quattuor,

COSS.
T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
C. CÆCILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CÆSARE AVG. III. ET GERMANICO CÆSARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamuis gentis Arſacidarum, vt externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depuliſſet exercitus, ducéſque Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat: [1] partémque prolis, firmandæ amicitiæ, miſerat. haut perinde noſtri metu, quàm fidei popularium diffiſus. [2] Poſt finem Phrahatis & ſequentium Regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetuſtiſſimum liberorum eius accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox ſubit pudor, degenerauiſſe Parthos, petitum alio ex orbe regem, hoſtium artibus infectum. iam inter prouincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi, dariqúe. *Vbi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium, ſi mancipium Cæſaris, tot per annos ſeruitutem perpeſſum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipſe, diuerſus à maiorum inſtitutis, [3] raro venatu, ſegni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac [4] viliſſima vtenſilium anulo clauſa. ſed promti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipſorum maioribus aliena, perinde odium prauis & honeſtis. Igitur Artabanus Arſacidarum è ſanguine, apud Dahas adultus excitur; [5] primoque congreſſu fuſus, reparat vires, regnoque potitur. [6] Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, [7] ob ſcelus Antonij: qui Artauaſden regem Armeniorum ſpecie ami-

Cauſſa & initia belli Parthici.

A. V. C. DCCLXIX.

Phrahates rex, Auguſto amicus.

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum miſſus.

Qui non diu gratus:

Et ab Artabano mox deiicitur.

Profugus in Armeniam abit.

In quâ variâ mutatio regum:

amicitię inſectum, dein catenis oneratum, poſtremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patris nobis infenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumque tutatus eſt. [8] occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum à Tiberio Nerone.

Tigranes impoſitus:

Nec Tigrani diuturnum imperium fuit neq; liberis eius, [9] quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumque. dein iuſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtrâ deiectus. Tum C. Cæſar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob inſignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ abſumto, ſtirpem eius haut tolerauere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque breui pulsâ, incerti ſolutique, & magis ſine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt.

Iam Vonones:

[10] Sed vbi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armeniis, vel ſi noſtrâ vi defenderetur, bellum aduerſus Parthos ſumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum cuſtodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium [11] vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus.

Sed metu Parthorum remouetur.

His cauſſis in Orientem Germanicus deſtinatur.

Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſque prouinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & auerſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ * intentior, tractare præliorum vias, & [12] quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua vel proſpera eueniſſent. fundi Germanos [13] acie, & iuſtis locis; iuuari ſiluis, paludibus, breui æſtate, & præmaturâ hieme: ſuum militem, haut perinde vulneribus, quàm ſpatiis itinerum, damno armorum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad inſidias, defenſantibus iniquum. at ſi mare intretur, promtam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul bellum maturius incipi, legioneſq; & commeatus pariter vehi: integrum equitem, equoſque, per ora & alueos fluminum mediâ in Germaniâ fore.

** interior. ed Medic.*

Sed ille in Germanos bella mallet.

Igitur nouâ ratione, & mari eos aggreditur:

Igitur huc intendit, miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi proponuntur. Mille naues ſufficere viſæ, properatæque. aliæ breues, anguſtâ puppi proraque, & lato vtero, quo faciliùs fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt ſine noxâ ſiderent: plures, [14] appoſitis vtrimque gubernaculis, conuerſo vt repente remigio, * hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem.

** Scantio.*

Claſſe mille nauium.

** huc vel illuc*

Quæ in portu Batauiâ conueniunt.

Inſula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulſus, [15] accipiendiſque copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, ſeruatque nomen & violentiam curſus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verſo cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Moſâ flumine, eiuſque immenſo ore eumdem in Oceanum effunditur. Sed Cæſar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expeditâ

peditâ manu irruptionem in Chattos facere iubet. ipſe, audito caſtellum Lupiæ fluminis adpoſitum obſideri, ſex legiones eò duxit. neque Silio ob ſubitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neque Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecere, ad famam aduentus eius dilapſi. [16] tumulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & [17] veterem aram Druſo ſitam diſiecerant. Reſtituit aram, [18] honorique patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut viſum. & [19] cuncta inter caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribúſq; permunita. Iamq; claſſis aduenerat, cum præmiſſo commeatu, & diſtributis in legiones ac ſocios nauibus, foſſam, cui Druſianæ nomen, ingreſſus, [20] precatúſque Druſum patrem, vt ſe eadem auſum, libens placatúſque exemplo ac memoriâ conſiliorum atque operum iuuaret: [21] lacus inde & Oceanum vſque ad Amiſiam flumen ſecundâ nauigatione peruehitur. [22] claſſis Amiſiæ relicta, læuo amne. erratúmque in eo, quòd non ſubuexit. tranſpoſuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus abſumti. Et eques quidem ac legiones prima æſtuaria, non dum adcreſcente vndâ, intrepidi tranſière: poſtremum auxiliorum agmen, Batauique in parte eâ, dum inſultant aquis artémque nandi oſtentant, turbati, & quidam hauſti ſunt. Metanti caſtra Cæſari Angriuariorum defectio à tergo nunciatur. Miſſus illicò Stertinius cum equite & armaturâ leui, igne & cædibus perfidiam vltus eſt: [23] flumen Viſurgis Romanos Cheruſcóſque interfluebat. eius in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitóque an Cæſar veniſſet, poſtquam adeſſe reſponſum eſt, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, inſignis fide, & amiſſo per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio. tum permiſſum. progreſſúſque ſalutatur ab Arminio. qui amotis ſtipatoribus, vt ſagittarij noſtrâ pro ripâ diſpoſiti abſcederent, poſtulat; & poſtquam digreſſi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prœlium referente, quodnam præmium recepiſſet exquirit. Flauius aucta ſtipendia, torquem, & coronam, aliáque militaria dona memorat, inridente Arminio vilia ſeruitij pretia. Exin diuerſi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæſaris, & victis graues pœnas, in deditionem venieri paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hoſtiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum ſociam; ne propinquorum & adfinium, denique gentis ſuæ deſertor & proditor, quàm imperator eſſe mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapſi, quo minus pugnam conſererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaque & equum poſcentem Flauium attinuiſſet. cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliúmque denuntians. nam pleraque latino ſermone interiaciebat, vt qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Poſtero die, Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi pontibus præſidiiſque impoſitis, dare in diſcrimen legiones haut imperatorium ratus, equitem vado tramittit. præfuère Stertinius, & e numero primipilarium Aemilius, diſtantibus locis inuecti, vt hoſtem diducerêt. quà celerrimus amnis,

Intereà prœludia quædã belli, in Chattos.

Ara Druſi.

Foſſã Druſianã ceſſit traſuecta.

Ad Amiſiam ventum

Batauinatatores.

Angriuarij deficiunt. ſed reuocantur.

Arminij colloquium cum fratre Flauio.

Quod in iurgia & penè pugnã deſijt.

Arminius latinè ſciens.

Flumen Romani tranſeunt.

Cumis Batauus ſtrenuè ſed parum feliciter.

amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. cum Cheruſci fugam ſimulantes, in planitiem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndique effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus, collectoſque in orbem, pars congreſſi, quidam eminus proturbant.

Carioualda dux eorum aliiq; caſi.

Carioualda, diu ſuſtentatâ hoſtium ſæuitiâ, hortatus ſuos vt ingruentes cateruas globo frangerent, atq; ipſe in denſiſſimos irrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobilium circà. ceteros vis ſua; aut equites cum Stertinio Aemilioque ſubuenientes, periculo exemêre. Cæſar trangreſſus Viſurgim, indicio perfugæ cognoſcit, dilectum ab Arminio locum pugnæ,

Silua Herculis.

conueniſſe & alias nationes in ſiluam Herculi ſacram, auſuroſq; nocturnam caſtrorũ oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, ſuggreſſique propius ſpeculatores audiri fremitum equorum, immenſique, & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine, explorandos militum animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, ſecum agitabat. Tribunos & centuriones læta ſæpius, quàm comperta nunciare; libertorum ſeruilia ingenia; amicis ineſſe adulationem: ſi concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos obſtrepere. penitus noſcendas mentes, cùm ſecreti & incuſtoditi,

Germanicus animos militum callidè tentat.

inter militaris cibos, ſpem aut metum proferrent.[24] Nocte cœptâ, egreſſus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno,[25] contectus humeros ferinâ pelle, adit caſtrorum vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturq; famâ ſui: cùm hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam,

Repperit volentes inſe & in pugnam.

comitatem, per ſeria per iocos eundem animum, laudibus ferrent: reddendamq; gratiam in acie faterentur: ſimul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactádos. Inter quæ vnus hoſtium latinæ linguæ ſciens,

Arminius præmium defectionis pronunciari iubet:

acto ad vallum equo, voce magnâ, coniuges, & agros, & ſtipendij indies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfugiſſet, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: ſumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ

Caſtra etiam noctu tentat: vtrumque fruſtrà.

deſtinare. Tertia fermè vigilia, adſultatum eſt caſtris, ſine coniectu teli: poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit,[26] viditq; ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus auiæ Au-

In ſomno felix omen Germanico.

guſtæ accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpiciis, vocat cõcionem, & quæ ſapientiâ præuiſa aptáque imminenti pugnæ diſſerit. *Non campos*

Conſilium & ratio exponitur futuræ pugnæ.

modò militi Romano ad prælium bonos, ſed ſi ratio adſit, ſiluas & ſaltus. nec enim immenſa barbarorum ſcuta, enormis haſtas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corporis tegmina. denſarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano,

Germanorũ arma parum firma.

non galeam: ne ſcuta quidem ferro, neruóue firmata, ſed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcunque aciem haſtatam; ceteris, præuſta aut breuia tela. iam corpus, vt viſu toruum, & ad breuem impetum

Ipſi ferociores, quàm fortiores.

validum; ſic[27] nullâ vulnerum patientiâ. ſine pudore flagitij, ſine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduerſis; inter ſecunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neque bellum vltrà, modò ſe patris, patruique

veſti-

veſtigia prementem, iiſdem in terris victorem ſiſterent. Orationem ducis ſecutus militum ardor, ſignúmque pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant ſuos quiſque teſtari. *Hos eſſe Romanos Variani exercitus fugaciſſimos, qui ne bellum tolerarent, ſeditionem induerint: quorum pars onuſta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infenſis rurſum hoſtibus,* [28] *aduerſis * odiis obiiciant, nullâ bonæ ſpe. claſſem quippe & auia Oceani quæſita, ne quis venientibus occurreret, ne pulſos premeret: ſed vbi miſcuerint manus, inane victis ventorum remorúmque ſubſidium. meminiſſent modò auaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ: * aliud ſibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante ſeruitium?* Sic accenſos & prœlium poſcentes in campum, cui Idiſtauiſo nomen, deducunt. is medius inter Viſurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur. ponè tergum inſurgebat ſilua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos, campum & prima ſiluarum, barbara acies tenuit. ſoli Cheruſci iuga inſedêre, vt prœliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit. auxiliares Galli, Germaníque in fronte: poſt quos pedites ſagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite ſagittario, ceteræq; ſociorum cohortes. Intentus paratúſque miles, vt ordo agminis, in aciem * adſiſteret. Viſis Cheruſcorum cateruis, quæ per ferociam proruperant: validiſſimos equitum incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergáque inuadere iubet, ipſe in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, [29] octo aquilæ petere ſiluas, & intrare viſæ, Imperatorem aduertêre. exclamat, Irent, [30] ſequerentur Romanas aues, [31] propria legionum numina. ſimul pedeſtris acies infertur & præmiſſus eques, poſtremos ac latera impulit. mirúmque dictu, duo hoſtium agmina diuersâ fugâ, qui ſiluam tenuerant in aperta, qui campis adſtiterant, in ſiluam ruebant. medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam. Incubueratque ſagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorúmque & Gallicæ cohortes ſigna obiiciſſent. niſu tamen corporis, & impetu equi peruaſit, oblitus faciem ſuo cruore ne noſceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emiſſúmque tradiderunt. Virtus ſeu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit. ceteri paſſim trucidati. & pleroſque tranare Viſurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fugâ in ſumma arborum niſi, ramíſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctem cæſi hoſtes, decem millia paſſuum cadaueribus atque armis oppleuêre: [32] repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. [33] Miles in loco prœlij, Tiberium Imperatorem ſalutauit, ſtruxitque aggerem, & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium nominibus, impoſuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies dolore & irâ adfecit. qui modò abire ſedibus,

Arminius & [illegible]:
Romanos aeternum [illegible].
* diis
In ipſâ audacia metu incuſat.
* aliud,
Loci de trigeſſi deſcriptio.
Ordo & diſpoſitio vtriuſque aciei.
Pugnæ commiſſio:
* adſiſt[illegible]
Quam felicem Romanis Aquilæ prodixere.
Vincuntur Germani:
Nec virtus Arminio, niſi ad effugium profuit.
Idem Inguiomero.
Trophæum Romani in loco excitant.
Quâ re tumultuati Germani acceſſi:

Verendum meli natione ea Caeſar et quae caſus obtulerat in ſapientiam vertenda ratus, [illegible] iubet. fr. 40.

bus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, ſenes, agmen Romanum repentè incurſant, turbant. poſtremò diligunt locum, flumine & ſiluis clauſum, artâ intus planitie, & humidâ: ſiluas quoque profunda palus ambibat, niſi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruſcis dirimerentur. hîc pedes adſtitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingreſſis ſiluam legionibus à tergo foret. Nihil ex iis Cęſari incognitum: conſilia, locos, prompta, occulta nouerat, aſtuſq; hoſtium in perniciem ipſis vertebat Seio Tuberoni legato tradit equitem, cāpumque. peditum aciem ita inſtruxit, vt pars æquo in ſiluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, ſibi, cetera legatis permiſit. quibus plana euenerant, facile inrupêre: quis impugnādus agger, vt ſi murum ſuccederent, grauibus supernè ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paulum legionibus, funditores libratoréſque excutere tela, & proturbare hoſtem iubet. miſſæ è tormentis haſtæ, quantóque conſpicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæſar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſiluas. conlato illic gradu certatum. hoſtem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret neque adſultibus & velocitate corporum vteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viámque ſtrage hoſtium aperiret. impromto iam Arminio, ob cōtinua pericula, ſiue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat. & Germanicus quò magis adgnoſceretur, [14] detraxerat tegimen capiti, orabátque inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internicionem gentis finem bello fore. Iámque ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris, ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæſar, congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conſcientiam facti ſatis eſſe. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauiſſent. atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. [15] Sed æſtate iam adultâ, legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ, plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano inuexit. Ac primò placidum æquor mille nauium remis ſtrepere, aut velis impelli. mox atro nubium globo [16] effuſa grando: ſimul variis vndique procellis, incerti fluctus proſpectum adimere, tegimen impedire: miléſque pauidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum, & [17] mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus

Iterumq; ad pugnam ventum.

Quę acris & ambigua:

Romani tamen pro victoribus.

Monumentum & titulus rerũ magnificus.

Miles pleruſque claſſe reducitur:

Cum clade, & [illegible] exitu:

Ita Oceanus intumuit.

bus

tractu, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptentrionis horridior, rapuit diſiecitque naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, vel per occulta vada infeſtas. quibus paulum ægreque vitatis, poſtquam mutabat æſtus eodemque quo ventus ferebat, non adhærere anchoris, non exhaurire irrumpentes vndas poterant: equi, iumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo leuarentur alui manantes per latera, & fluctu ſuperurgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentia cæli præſtat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circum litoribus, aut ita vaſto & profundo, vt credatur nouiſſimum ac ſine terris mare. pars nauium hauſtæ ſunt, plures apud inſulas longius ſitas eiectæ: milesque nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodem eliſa toleraverant. ſola Germanici triremis Chaucorum terram appulit: quem per omnes illos dies noctesque apud ſcopulos & prominentes oras, cum ſe tanti exitii reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naues raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam a validioribus tractæ, reuertere: quas raptim refectas miſit, vt ſcrutarentur inſulas. collecti ea cura plerique: multos Angriuarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, & remiſſi a regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monſtra maris, ambiguas hominum & beluarum formas, viſa ſiue ex metu credita. Sed fama claſſis amiſſæ vt Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipſe maioribus copiis Marſos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, propinquo luco defoſſam Vari legionis aquilam modico præſidio ſeruari indicat. Miſſa extemplo manus, quæ hoſtem a fronte eliceret, alii qui terga circumgreſſi recluderent humum. & vtriſque affuit fortuna. eo promptior Cæſar pergit introrſus, populatur, excindit non auſum congredi hoſtem, aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum eſt, pauentem. Quippe inuictos & nullis caſibus ſuperabiles Romanos prædicabant, qui perdita claſſe, amiſſis armis, poſt conſtrata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, & velut aucti numero inrupiſſent. Reductus inde in * Hiona miles, lætus animi, quod aduerſa maris, expeditione proſpera penſauiſſet. addidit munificentiam Cæſar, quantum quis damni profeſſus erat exſoluendo. Nec dubium habebatur labare hoſtes, petendæque pacis conſilia ſumere, & ſi proxima æſtas adiceretur, poſſe bellum patrari. ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum. *ſatis iam euentuum, ſatis caſuum: proſperas illi & magna prœlia: eorum quoque meminiſſet quæ venti & fluctus, nulla ducis culpa, grauia tamen & ſæua damna intuliſſent. ſe nouies a diuo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quam vi perfeciſſe. ſic Sugambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemque Maroboduum pace obſtrictum. poſſe & Cheruſcos, ceteraſque rebellium gentes, quoniam Romanæ vltioni conſultum eſſet, internis diſcordiis relinqui.* Precante Germanico an-

* hiberna

num efficiendis cœptis, acrius modeſtiam eius adgreditur, Tiberius al-
terum conſulatum offerendo, cuius munia præſens obiret. ſimul adnectebat, ſi fo-
ret adhuc bellandum, relinqueret materiem Druſi fratris gloriæ, qui
nullo tum alio hoſte, non niſi apud Germanias adſequi nomen impe-
ratorium, & deportare lauream poſſet. Haud cunctatus eſt vltra Germa-
nicus, quanquam fingi ea, ſeque per inuidiam parto iam decori abſtra-
hi intelligeret. Sub idem tempus e familia Scriboniorum Libo Druſus
defertur moliri res nouas. Eius negotii initium, ordinem, finem curatius
diſſeram, quia tum primum reperta ſunt, quæ per tot annos Rempublicam
exedere. Firmius Catus Senator, ex intima Libonis amicitia, iuuenem
improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, Magorum
ſacra, ſomniorum etiam interpretes impulit, dum proauum Pom-
peium, amitam Scriboniam, quæ quondam Auguſti coniunx fuerat,
conſobrinos Cæſares, plenam imaginibus domum oſtentat: hortaturque
ad luxum & æs alienum, ſocius libidinum & neceſſitatum, quo pluri-
bus indiciis inligaret. Vt ſatis teſtium, & qui ſerui eadem noſcerent,
repperit, aditum ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & auctore
per Flaccum Veſcularium equitem Romanum, cui propior cum Ti-
berio vſus erat. Cæſar indicium haut aſpernatus, cõgreſſus abnuit: poſſe
enim, eodem Flacco internuntio, ſermones commeare. atque interim
Libonem ornat prætura, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non
verbis commotior: adeo iram condiderat: cunctaque eius dicta facta-
que cum prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Iunius quidam tenta-
tus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem in-
dicium detulit. celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, aui-
dumq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit conſules, ſenatus cogni-
tionem poſcit: & vocantur patres, addito, conſultandum ſuper re magna
& atroci. Libo interim veſte mutata cum primoribus feminis, circum-
ire domos, orare affines, vocem aduerſum pericula poſcere, abnuenti-
bus cunctis, cum diuerſa prætenderent, eadem formidine. die ſenatus
metu & ægritudine feſſus, ſiue vt tradidere quidam, ſimulato morbo,
lecticâ delatus ad fores curiæ, innixuſque fratri, & manus ac ſuppli-
ces voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox li-
bellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neue aſperare
crimina videretur. Acceſſerant præter Trionem & Catum accuſato-
res, Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantque cui ius perorandi in
reum daretur: donec Liuius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo
ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina obiecturum profeſſus,
protulit libellos vecordes adeo, vt conſultauerit Libo, an habiturus fo-
ret opes, quis viam Appiam Brundiſium vſque pecunia operiret. In-
erant & alia huiuſcemodi, ſtolida, vana; ſi mollius acciperes, miſeranda.
Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum
additas atroces vel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo,
agnoſcentes ſeruos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere
ſenatuſconſulto quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & noui
iuris repertor Tiberius mancipari ſingulos actori publico iubet:
ſcilicet vt in Libonem ex ſeruis ſaluo ſenatuſconſulto quæreretur.

Honoribus etiam Germanicum ornat.

Libo Druſus moliri res nouas accuſatur.

Qui impulerat [illegible]

Delatus ab iis, qui impulerant.

Tiberius diſſimulat, & viuere eum patitur.

Ad extremum vt reus accuſatur.

[illegible]

Vid. pl. 70

Os quæ poſtremum dici potuit debili voce egreſſus, extremas preces P. Quirinio propinquo ſuo ad principem mandat. reſponſum eſt, vt ſenatum rogaret. cingebatur interim milite domus, ſtrepebant etiam in veſtibulo, vt audiri, vt aſpici poſſent, cum Libo, ipſis, quas in nouiſſimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prenſare ſeruorum dextras, inſerere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpoſitum menſæ lumen, feralibus iam ſibi tenebris duos ictus in viſcera direxit. Ad gemitum collabentis accurrere liberti, & cæde viſa miles abſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeueratione eadem peracta, iurauitque Tiberius petiturum ſe vitam quamuis nocenti, niſi voluntariam mortem properauiſſet. Bona inter accuſatores diuiduntur, & præturæ extra ordinem datæ, his qui ſenatorii ordinis erant. Tunc Cotta Meſſalinus, ne imago Libonis exſequias poſterorum comitaretur, cenſuit, Cn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Druſi adſumeret. ſupplicationum dies, Pomponii Flacci ſententia conſtituti. dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque iduum Septembrium dies quo ſe Libo interfecerat, dies feſtus haberetur, L. Piſo & Gallus Aſinius, & Papius Mutilus & L. Apronius decreuere. quorum auctoritates adulationeſque retuli, vt ſciretur vetus id in Rep. malum. Facta & de mathematicis magiſque Italia pellendis ſenatus conſulta: quorum e numero L. Pituanius ſaxo deiectus eſt. In P. Marcium conſules extra portam Exquilinam, cum claſſicum canere iuſſiſſent, more priſco aduertere. Proximo ſenatus die, multa in luxum ciuitatis dicta a Q. Haterio conſulari, Octauio Frontone prætura functo; decretumque ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, ne veſtis Serica viros fœdaret. Exceſſit Fronto, ac poſtulauit modum argento, ſupellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid e Rep. crederent, loco ſententiæ promere. Contrà Gallus Aſinius diſſeruit, *Auctu imperii adoleuiſſe etiam priuatas opes, idq. non nouum, ſed è vetuſtiſſimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenui anguſtas ciuium domos, poſtquam eò magnificentiæ venerit, gliſcere ſingulorum. neque in familia & argento, quæque ad vſum parentur, nimium aliquid, aut modicum, niſi ex fortuna poſſidentis. diſtinctos ſenatus & equitum cenſus. non quia diuerſi naturâ, ſed vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, ita iis, quæ ad requiem animi aut ſalubritatem corporum parentur. niſi forte clariſſimo cuique plures curas, maiora pericula ſubeunda, delinimentis curarum & periculorum carendum eſſe.* Facilem aſſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeſſio vitiorum & ſimilitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus cenſuræ, nec ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quæ L. Piſo ambitum fori, corrupta iudicia, ſæuitiam oratorum accuſationes minitantium increpans, abire ſe, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure teſtabatur. ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piſo mox dedit, vocatâ in ius Vrgulania, quam ſupra leges ami-

Libo ſe ipſum, & deſperatione ſe conficit.

Præmia accuſatorum.

Et varia in mortuum decreta per adulationem.

** Aliis*

Contra mathematicos.

Luxus publicus leuiter coercitus.

Quem ex profeſſo defendit Aſinius.

** Alii quæ adiecit.*

Facilis aſſenſus in vitia conſenſus.

Piſonis libera vox & minæ.

Vrgulania, ducem Liuia.

citia Auguſtæ extollerat, nec aut Vrgulania obtemperaret, in domum Cæſaris ſpreto Piſone vecta, aut ille abſtitit, quamquam Auguſta ſe violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt ſe iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, proceſſit palatio, procul ſequi iuſſis militibus. ſpectabatur occurſante populo, compoſitus ore, & ſermonibus variis tempus atque iter ducens, donec propinquis Piſonem fruſtra coërcentibus, deferri Auguſta pecuniam quæ petebatur iuberet. Iſq; finis rei, ex qua neque Piſo inglorius, & Cæſar maiore fama fuit. Ceterum Vrgulaniæ potentia adeo nimia ciuitati erat, vt teſtis in cauſſa quadam quæ apud ſenatum tractabatur, venire dedignaretur. [70] miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret, cùm virgines Veſtales in foro & iudicio audiri, quoties teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium foret, Gn. Piſonis & Aſinij Galli ſuper eo negotio diuerſas ſententias noſcere. Piſo, quanquam abfuturum ſe dixerat Cæſar, ob id magis agendum cenſebat, vt abſente principe, ſenatus & equites poſſent ſua munia ſuſtinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, nihil ſatis illuſtre, aut ex dignitate populi Romani niſi coram & ſub oculis Cæſaris: eoque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præſentiæ eius ſeruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis vtrimque contentionibus acta; ſed res dilatę. Et certamen Gallo aduerſus Cæſarem exortum eſt. nam [71] cenſuit in quinquennium magiſtratuum comitia habenda: [72] vtq; legionum legati, qui ante eam militiam fungebantur, iam tum prætores deſtinarentur, princeps duodecim candidatos, in annos *ſingulos nominaret. Haut dubium erat, eam ſententiam altius penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen [73] quaſi *augeretur poteſtas eius, diſſeruit. *Graue moderationi ſuæ tot eligere, tot differre. vix per ſingulos annos offenſiones vitari, quamuis repulſam propinqua ſpes ſoletur: quantum odij fore ab his qui vltra quinquennium proijciantur! vnde proſpici poſſe quæ cuique tam longo temporis ſpatio mens, domus, fortuna. ſuperbire homines etiam annua deſignatione: quid ſi honorem per quinquennium agitent? quinquiplicari prorſus magiſtratus, ſubuerti leges, quæ ſua ſpatia exercendæ candidatorum induſtriæ quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint.* Fauorabili in ſpeciem oratione vim imperij tenuit, cenſuſque quorumdam ſenatorum iuuit. quò magis mirum fuit, quod [74] preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifeſta, ſuperbius accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſij, inlectus a diuo Auguſto liberalitate decies ſeſtertium ducere vxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia extingueretur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, cum in palatio ſenatus haberetur, modò Hortenſij inter oratores ſitam imaginem, modò Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit. *Patres conſcripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat: ſimul maiores mei meruerant, vt poſteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, gentile domus noſtræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iuſſus ab imperatore, vxorem duxi. En ſtirps & progenies tot con-*

Potentia, vel impotentia potius, mi hercule.

De rebus agendis certatur.

Aſinij Galli ſententia ſuper comitiis.

*Pro Cæſare, vt videtur, [illegible] *A Medicea [illegible]*

Sed reuicta à Cæſare ob ſuas cauſas.

Is liberalis in quoſdam Senatores:

Aſper contra in potem Hortenſij.

[illegible] oratione [illegible]

tot conſulum, ſint tot dictatorum. nec ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ ordine refero. aſſequentur florentem te Cæſar quos dederis honores, interim Q. Hortenſij pronepotes diui Auguſti alumnos ab inopiâ defende. Inclinatio ſenatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius aduerſaretur, his ferme verbis vſus. *Si quantum pauperum eſt venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint: ſinguli numquam exſatiabuntur, Reſp. deficiet. nec ſane ideo a maioribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco ſententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares noſtras hîc augeamus: cum inuidia ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitionem, ſiue abnuerint. non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiua quidem & improuiſa, cum alijs de rebus conuenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberum ſuorum vrgere modeſtiam ſenatus,* * *eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege vt ſemper daretur. langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignaui, nobis graues.* Hæc atque talia, quamquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepere. ſenſitque Tiberius & cum paulum reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe ait, ceterum ſi patribus videretur, daturum liberis eius ducena ſeſtertia ſingulis, qui ſexus virilis eſſent. egere alij grates: ſiluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens. neq; miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamuis domus Hortenſij pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni mature ſubuentum foret, diſcordiis armiſq; ciuilibus Remp. perculiſſet. Poſtumi Agrippæ ſeruus, nomine Clemens, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſeruili animo concepit. auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atque interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuerſus, furatur cineres, vectuſque * coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamque promitteret. nam ætate & formâ haut diſſimili in dominum erat. tum per idoneos & ſecreti eius ſocios, crebeſcit viuere Agrippam, occultis primum ſermonibus, vt vetita ſolent, mox vago rumore apud imperitiſſimi cuiuſque promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eoque noua cupientes. atque ipſe adire municipia obſcuro diei, neque propalàm aſpici, neque diutius iiſdem locis. ſed quia veritas viſu & morâ, falſa feſtinatione & incertis valeſcunt, relinquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, ſeruatum munere deum Agrippam, credebatur Romæ. iamque Hoſtiam inuectum multitudo ingens, iam in vrbe clandeſtini cœtus celebrabant, cum Tiberium anceps cura diſtrahere, vine militum ſeruum ſuum coerceret, an inanem credulitatem tempore ipſo vaneſcere ſineret. modò nihil ſpernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. poſtremò dat negotium Salluſtio Criſpo. ille e clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt) deligit, atque hortatur, ſimulata conſcientia adeant, offerant pecuniam, fidem,

Claud. Tiberio an... bulga.

Duri et ... ing...

* *Corrupta. forte ea in inuidiam in me.*

Ita illuſtris Hortenſiana domus collapſa.

Clementis ſerui non ſeruile facinus

Lapſus prima ſpe, ad alteram accingitur.

* *Coſam*

Agrippam ſe facit.

Stulti & auridi multi credunt.

Tiberius callide ... tranquille ... tumultum ...

Falſum Agrippam capit. *Cuius n[illegible] Cæſar [illegible] clam [illegible] rat[illegible]x.*

dem, atque pericula polliceantur. Exſequuntur vt iuſſum erat: eum ſpeculati noctem incuſtoditam, accepta idonea manu, vinctum clauſo ore in palatium traxére. Percontanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus eſſet*, reſpondiſſe fertur, *Quomodo tu Cæſar*. Vt ederet ſocios, ſubigi non potuit: nec Tiberius pœnam eius palam auſus, in ſecreta palatij parte interfici iuſſit, corpuſque clam auferri. & quamquam multi e domo principis, equiteſq; ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus, iuuiſſe conſilijs dicerentur, haut quæſitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpicijs Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Romano legauerat: [79] ſacrarium genti Iuliæ, effigieſq; diuo Auguſto apud Bouillas, dicátur.

Arcus triumphalis Germanico.

A. V. DCCLXX.

C. Cœlio, L. Pomponio coss. Germanicus Cæſar A. D. VII Kalendas Iunias [80] triumphauit de Cheruſcis Chattiſq; & Angriuariis, quæque aliæ nationes vſque ad Albim colunt. vecta ſpolia, captiui, ſimulacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, [81] curruſq; quinque liberis onuſtus. ſed ſuberat occulta formido reputantibus, haut proſperum in Druſo patre eius fauorem vulgi, auunculum eiuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudiis intra iuuentam ereptum, breues & infauſtos populi Romani amores.

Ipſe ſpecioſiſsime triumphat.

Procul mox remouetur, per ſpeciem honoris.

Archelaus Cappadocum rex inuiſus Principi.

Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui eius deſtinauit. nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri iuuenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitq; cauſſas, aut forte oblatas arripuit. [82] Rex Archelaus quinquageſimum annum Cappadocia potiebatur, inuiſus Tiberio, quod eum Rhodi agentem, nullo officio coluiſſet. nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus: quia florente C. Cæſare miſſoque ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt verſâ Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris litteris, quæ non diſſimulatis filij offenſionibus clementiam offerebat, ſi ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel ſi intellegere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptuſq; immiti a principe, & mox accuſatus in ſenatu, non ob crimina quæ fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua nedum infima inſolita ſunt, finem vitæ ſponte an fato impleuit.

Per dolum arceſſitur, Accuſatur, & moritur.

Regnum eius Prouincia factum.

Concuſſa alia in Oriente.

Regnum in prouinciam redactum eſt, [84] fructibuſq; eius leuari poſſe centeſimæ vectigal profeſſus Cæſar, ducenteſimam in poſterum ſtatuit. Per idem tẽpus Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, pleriſque Romanum, alijs regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa feſſæ oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armenia quæ ſupra memoraui, apud patres diſſeruit, [85] nec poſſe motum * Orientem niſi Germanici ſapientia conponi. Nam ſuam ætatem vergere, Druſi nondum ſatis adoleuiſſe. Tunc decreto patrum, permiſſæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, [86] maiuſq; imperium, quoquo adiiſſet, quam his qui ſorte aut miſſu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria [87] Creticum Silanum, per adfinitatem cõnexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetuſtiſſimo liberorum eius pacta erat:

** Orientem.* *Quibus remedium Germanicus legitur.* *Cum ampla poteſtate.* *[illegible] & [illegible] adiungitur.*

præfe-

perſtitiſſe Gn. Piſonem, ingenio violentum, & obſequii ignarum, inſita ferocia a patre Piſone, qui ciuili bello reſurgentes in Africa partes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit. mox Brutum & Caſſium ſecutus, conceſſo reditu, petitione honorum abſtinuit, donec vltro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. ſed præter paternos ſpiritus vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infra deſpectare. nec dubium habebat, ſe delectum, qui Syriæ imponeretur, ad ſpes Germanici coercendas. credidere quidam data & a Tiberio occulta mandata: & Plancinam haud dubie Auguſta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam inſectandi. diuiſa namq. & diſcors aula erat, tacitis in Druſum, aut Germanicum ſtudiis. Tiberius, vt proprium & ſui ſanguinis Druſum fouebat. Germanico alienatio patrui, amorem apud ceteros auxerat. & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Auguſtum ferens. contra Druſo proauus eques Romanus Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniux Germanici Agrippina fecunditate ac fama Liuiam vxorem Druſi præcellebat. ſed fratres egregie concordes, & proximorum certaminibus inconcuſſi. Nec multo poſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, vt ſueſceret militiæ, ſtudiaque exercitus pararet. ſimul iuuenem vrbano luxu laſciuientem melius in caſtris haberi Tiberius, ſeque tutiorem rebatur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Suevi prætendebant auxilium aduerſus Cheruſcos orantes. nam [24] diſceſſu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis aſſuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo. ſed Maroboduum regis nomen inuiſum apud populares, Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modo Cheruſci ſociique eorum, vetus Arminij miles, ſumpſere bellum. ſed e regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi, deficere ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugiſſet non aliam ob cauſſam, quam [26] quia fratris filio iuueni, patruus ſenex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrimque ſpe, nec vt olim apud Germanos vagis incurſibus, aut diſiectas per cateruas. quippe longa aduerſum nos militia, inſueuerant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, vt quoſque aduectus erat, *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum oſtentabat. contra fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiuiſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris haud minus infenſis animis exturbandum, quam Varum Quinctilium interfecerint. meminiſſent modo tot prœliorum, quorum euentu, & ad poſtremum eiectis Romanis, ſatis probatum, penes vtros ſumma belli fuerit.*

Neque Maroboduus iactantiâ ſui, aut probris in hoſtem abſtinebat. ſed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius conſiliis geſta quæ proſperè ceciderint, teſtabatur. vecordem Arminium, & rerum neſcium, alienam gloriam in ſe trahere. quoniam tres vacuas legiones, & ducem fraudis ignarum perfidiâ deceperit. magna cum clade Germaniæ, & ignominiâ*

Germanicus & Druſus.

Druſus Illyricum mittitur.

Germani inter ſe.

Pars pro Maroboduo.

Pars pro Arminio.

Arminius ad ſuos verba.

Maroboduus ad ſuos.

mini) ſua [illegible] coniunx, cùm filius eius ſeruitium adhuc tolerent. At ſe duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorū gloriam ſeruauiſſe, mox conditionibus æquis diſceſſum. neque pœnitere quod ipſorum in manu ſit, integrum aduerſus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. [illegible] cibus inſtinctos exercitus, propriæ quoque cauſſæ ſtimulabant [illegible] Cheruſcis Langobardiſque pro antiquo decore, aut recenti l[illegible] contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliâs maiore mol[illegible] curſum, neque ambiguo magis euentu, fuſis vtrimque dextris co[illegible] Sperabaturq; rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colle[illegible] ſet. Id ſignum perculſi fuit: & * transfugis paulatim nudatus, in M[illegible] mannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium oraturos auxili[illegible] ſponſum eſt, non iure eum aduerſus Cheruſcos arma Romana i[illegible] re, qui pugnantis in eundem hoſtem Romanis nullâ ope iuuiſſet. M[illegible] ſus tamen Druſus, vt retulimus, pacis firmator. [97] Eodem anno [illegible] decim celebres Aſiæ vrbes conlapſæ, nocturno motu terræ. quò i[illegible] uiſior grauiorque peſtis fuit. neque ſolitum in tali caſu effugium ſu[illegible] niebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. [illegible] immenſos montes, viſa in arduo quæ plana fuerint, effulſiſſe inte[illegible] nam ignes memorant. [9] Aſperrima in Sardianos lues, plurimum [illegible] eoſdem miſericordiæ traxit. nam centies ſeſtertiûm pollicitus Cæ[illegible] quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. [illegible] M[illegible] gnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. [illegible] Tem[illegible] delphenos, Ægæatas, Apollonienſes, [illegible] quique Moſteni aut M[illegible] nes Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, T[illegible] leuari [illegible] in tempus tributis, mittique ex ſenatu placuit, q[illegible] ſpectaret, refoueretque. delectus eſt M. * Aletus e prætoriis, ne [illegible] ri obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentu[illegible] retur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haud [illegible] gratâ liberalitate, quòd [illegible] bona Æmiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ [illegible] ta in fiſcum, Æmilio Lepido cuius e domo videbatur, & Pat[illegible] tis equitis Romani hereditatem (quanquam ipſe heres in parte [illegible] tur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque ſuſpectis tab[illegible] ptum compererat, nobilitatem vtriuſque pecunia iuuandam p[illegible] Neque hereditatem cuiuſquam adiit, niſi cùm amicitia meru[illegible] notos & aliis infenſos, eoque principem nuncupantes, procul [illegible] Cæterum & honeſtam innocentium paupertatem leuauit; ita pro[illegible] & ob ſagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Ap[illegible] pium Appianum, Cornelium Sullam, [illegible] Q. Vitellium mouit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt. Iiſdem temporibus deum ædes ve[illegible] aut igni abolitas, cœptaſque ab Auguſto, dedicauit. [illegible] Libero Libe[illegible] que & Cereri iuxta Circum maximum, * quas A. Poſtumius [illegible] vouerat, eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Pu[illegible] ædilibus conſtitutam, & Iano templum, quod apud forum olitor[illegible] C. Duilius ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari g[illegible] triumphumque naualem de Pœnis meruit. [illegible] Spei ædes a Ge[illegible] ſacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adoleſcebat interea [illegible] maieſtatis. Et [illegible] Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia pro-

bris

broſis ſermonibus diuum Auguſtum ac Tiberium, & matrem eius inluſiſſet, Cæſarique connexa, adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iuliâ viſum. Maieſtatis crimẽ diſtingui Cæſar poſtulauit, damnariq́; ſi qua de Auguſto inreligioſè dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à conſule quid de his cenſeret, quæ de matre eius locuta ſecus argueretur, reticuit: dein proximo ſenatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitq́; Apuleiam lege maieſtatis. [108] adulterij grauiorem pœnam deprecatus, [109] vt exemplo maiorum propinquis ſuis vltra ducenteſimum lapidem remoueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) [110] Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, [111] vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. victa eſt ſine dubio lex: ſed neque ſtatim, & paucis ſuffragijs: quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate. is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliarijs ſtipendia meritus, mox deſertor, vagos primùm, & latrocinijs ſuetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; poſtremò non inconditæ turbæ, ſed [112] Muſulanorum dux haberi. valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Mauroſq́; accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuiſuſq́; exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplinâ & imperijs ſueſceret: Mazippa leui cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret. [113] compulerantq́; Cinithios, haut ſpernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in vnum cõductos ad hoſtem duxit. modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atq; Maurorum ſpectares; ſed nihil æque cauebatur, quàm [114] ne bellum metu eluderẽt. ſpe victoriæ inducti ſunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæq́; alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fuſi Numidæ, multoſque poſt annos Furio nomini pãrtũ decus militiæ. [115] nam poſt illum recipe-ratorem vrbis, filiumq; eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. eò pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium tertiò, Germanicum iterùm conſules habuit. ſed eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduerſam nauigationem perpeſſus. igitur paucos dies inſumſit reficiendæ claſſi, ſimul ſinus Actiacâ victoriâ inclitos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraque Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adiit. namque ei, vt memoraui, auunculus Auguſtus, auus Antonius erant, magnaq́; illic imago triſtium læ-

De pretore ſubſtituendo contentio.

Bellum in Africâ motum. Cui dux Tacfarinas.

Et alter, Mazippa.

Camillus proconſul ſe opponit:

Et prælio fundit.

Ideo triumphalia ei decreta.

A. V. C. DCCLXXI.

Germanici actiones, & iter.

Actium videt:

Namque spre… exolescunt si irascare adgnita videntur 84

Athenas:

torumque. Hinc ventum Athenas, [116] fœderique ſociæ & vetuſtæ vrbis datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaq; præferentes, quò plus dignationis adulatio

Eubœam, & Lesbum: Byzantium, & loca Pontica.

haberet. Petitâ inde Eubœâ tramiſit Lesbum, vbi Agrippina nouiſſimo partu Iuliam edidit. tum extrema Aſiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noſcendi. paritérque prouincias internis certaminibus, aut magiſtratuum iniuriis feſſas refouebat. atque [117] illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obuij aquilones depulere. [118] Igitur aliáque * quæ ibi varietate fortunæ, & noſtri ori-

** Vide Com. Redit in Aſiã. & Colophone deum conſulit.*

gine veneranda, relegit Aſiam, appellitq; [119] Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, ſed certis e familiis & fermè Mileto accitus ſacerdos, numerum modò cõſultantium & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſtâ fontis arcani aquâ,

Ratio ibi oraculi.

ignarus plerumque litterarum & carminum, edit reſponſa; verſibus compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, maturum exitium cecinisſe. At Cn.

Cn. Piſo acerbius ipſo adventu in Germanicum.

Piſo, quò properantiùs deſtinata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſæuâ increpat: obliquè Germanicum perſtringens, quòd contra decus Romani nominis non Athenien-

Athenienſes increpat & abutit.

ſes tot cladibus exſtinctos, ſed colluuiem illam nationum comitate nimiâ coluiſſet. hos enim eſſe Mithradatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuum Auguſtum ſocios. etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, violenter in ſuos feciſſent, offenſus vrbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quendam Areo iudicio falſi damnatum, precibus ſuis non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, &

Rhodum nauigat:

compendia maris, adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum, haut neſcium quibus inſectationibus petitus foret: ſed tantâ manſuetu-

Periclitantem Germanicus liberat.

dine agebat, vt cum orta tempeſtas raperet in abrupta, poſſetq; interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremes quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piſo, & vix diei moram perpeſſus,

In Syriam præcurrit:

linquit Germanicum, præuenitque & poſtquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuuando, cum veteres

Ambitu & corruptione caſtra corrupit.

centuriones, ſeueros tribunos demoueret, locáq; eorum clientibus ſuis, vel deterrimo cuique attribueret, deſidiam in caſtris, licentiam in vrbibus, vagum ac laſciuientem per agros militem ſineret, eò vſque corruptionis prouectus eſt, vt ſermone vulgi parens legionum haberetur. Nec

Peccat idem vxor eius.

Plancina ſe intra decora feminis tenebat, ſed [120] exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibuſdam etiam bonorum militum ad mala obſequia promtis quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, ſed [121] præuerti ad Armenios inſtantior cura

At Germanicus Armeniam iit.

fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingeniis, ſed ſitu terrarum, quo noſtris prouinciis latè prætenta penitus ad Medos porrigitur, maximiſque imperiis interiecti, & ſæpius diſcordes ſunt, aduerſus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illâ tempeſtate non habebant amoto Vonone, ſed fauor nationis inclinabat in [122] Zenonem Polemonis re-

gis

giſ Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ [123] inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebémq; iuxtà deuinxerat. [124] Igitur Germanicus in vrbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfuſâ multitudine, inſigne regium capiti eius impoſuit. *Cui Zenonem regem dat.* ceteri venerantes regem, Artaxiam conſalutauere; [125] quod illi vocabulum indiderant, ex nomine vrbis. [126] At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. *Cappadoces & Comageni pr ætores accipiunt.* & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium ſperaretur. [127] Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primum ad ius prætoris tranſlatis. Cunctáque ſocialia proſperè compoſita, non ideò lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui iuſſus partem legionum ipſe, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decimæ legionis conuenêre, *Germanicus & Piſo conueniunt, quo- vali.* firmato vultu Piſo aduerſus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior. ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere vera, adgerere falſa, [128] ipſúmq; & Plancinam, & filios variis modis criminari. poſtremò paucis familiarium adhibitis ſermo cœptus à Cæſare, qualem ira & diſſimulatio gignit. Reſponſum à Piſone precibus contumacibus, [129] diſceſſeranté; * opertis odiis. *Diſcedunt irati.* póſtque rarus in tribunali Cæſaris Piſo; & ſi quando adſideret, atrox, ac diſſentire manifeſtus. ** Potius, apertis* vox quoque eius audita eſt in conuiuio, cùm apud Regem Nabatæorum [130] coronæ aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leues Piſoni & ceteris auferrentur; [131] principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari. abiecitq; ſimul coronam, & multa in luxum addidit, quę Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere. *Legati ab Artabano.* miſerat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, datutúmque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad diſcordias traheret. Ad ea Germanicus, de ſocietate Romanorum, Parthorúmq; magnificè: de aduentu Regis & cultu ſui, cum decore ac modeſtiâ reſpondit. Vonones *Vonones Syriâ dimouetur.* Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus eſt. datum id non modò precibus Artabani, ſed contumeliæ Piſonis, cui gratiſſimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Silano, *A. V. C. DCCLXXII.* L. Norbano coss. Germanicus Ægyptum proficiſcitur, cognoſcendæ antiquitatis: ſed cura prouinciæ prætendebatur. *Germanicus ad Ægyptũ, viſum abit.* leuauitque apertis horreis pretia frugum: multáq; in vulgus grata vſurpauit, ſine milite incedere, [132] pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; *Studium popularitatis in eo.* quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habitúq; eius lenibus verbis perſtricto, acerrimè increpuit, [133] quòd contra inſtituta Auguſti, non ſpóte Principis, Alexandriam introiſſet. *Tiberius improbat.* nam Auguſtus, inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi ſenatoribus aut [134] equitibus Romanis illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quiſquis eam prouinciam, clauſtráque terræ ac maris, quamuis leui præſidio aduerſum ingentes exercitus inſediſſet. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incuſari, Nilo ſubuehebatur, orſus opido

Canopus.

à Canopo. Condidêre id Spartani, ob ſepultum illic rectorem nauis Canopum: quâ tempeſtate Menelaus Græciam repetens, diuerſum ad mare terrámque Libyam * delatus.

**Malim diſtingui, delatus inde. Proximum.*

[135] Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud ſe & antiquiſſimum perhibent, eoſq; qui poſtea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adſcitos.

Thebæ veteres.

Mox viſit veterum Thebarum magna veſtigia. & manebant [136] ſtructis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam cõplexæ: iuſſúſq; e ſenioribus ſacerdotum patrium ſermonem interpretari, referebat habitaſſe quondam ſeptingenta milia ætate militari: atq; eo cũ exercitu [137] regem Rhamſen Libyâ, Æthiopiâ, Mediſq; & Perſis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum, quaſq; terras Suri Armeniique & cõtigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuiſſe.

Earum olim opes ſupra fidem.

[138] legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorúmque, & dona templis ebur, atq; odores, quáſq; copias frumenti & omnium vtenſilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ iubentur. Ceterùm Germanicus aliis quoq; miraculis intendit animum. quorum præcipua fuere [139] Memnonis ſaxea effigies, vbi radiis ſolis icta eſt vocalem ſonum reddens: diſiectáſque inter & vix peruias arenas, inſtar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacúſque effoſſâ humo, ſuperfluentis Nili receptacula: atque alibi anguſtiæ, & profunda altitudo, nullis inquirẽtium ſpatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, [140] clauſtra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare pateſcit.

Memnonis ſtatua.

Pyramides.

In Germaniâ diſcordia, aſtu Druſi.

Dum ea æſtas Germanico plures per prouincias tranſigitur, haut leue decus Druſus quęſiuit inliciens Germanos ad diſcordias, vtq; fracto iam Maroboduo vſque in exitium inſiſteretur.

Catualda Maroboduũ pellit.

Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tũc dubiis rebus eius, vltionem auſus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptiſq; primoribus ad ſocietatem, [141] inrumpit regiam, caſtellumq; iuxtà ſitum. veteres illic Sueuorum prædæ, & noſtris e prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, poſtremùm obliuio patriæ, ſuis quemq; ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit.

Is ad Romanos confugit.

Maroboduo vndique deſerto, non aliud ſubſidium quàm miſericordia Cæſaris fuit. tranſgreſſus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non vt profugus aut ſupplex, ſed ex memoriâ prioris fortunæ. nam multis nationibus clariſſimum quondam regem ad ſe vocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe. reſponſum à Cæſare, tutam ei honoratamq; ſedem in Italiâ fore, ſi maneret: ſin rebus ſuis aliud conduceret, abiturum fide quâ veniſſet.

Vis & virtus Marobodui.

Ceterùm apud ſenatum diſſeruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuiſſe. Extat oratio quâ magnitudinem viri, violentiam ſubiectarum ei gẽtium, & quàm propinquus Italiæ hoſtis, ſuaq; in deſtruendo eo conſilia extulit.

Qui Rauennæ diu habitus.

Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Suevi, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur: ſed non exceſſit Italiâ per duodeuiginti annos; conſenuitq; multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neq; aliud perfugium.

pulſus

pulſus haut multo pòſt Hermundurorum opibus,& Vibilio duce; receptuſque,forum Iulium Narbonenſis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitari, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra [142] inter flumina Marum & Cuſum locârur,dato rege Vannio gentis Quadorum.

Sed & Catualda pellitur,& à Romanis recipitur.

Simul nuntiato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum,decreuère patres, vt Germanicus atq; Druſus ouantes vrbem introirent. ſtructi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, [143] cum effigie Cæſarum: lætiore Tiberio, quia pacem ſapientiâ firmauerat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet.

Honores ob has res Germanico & Druſo.

Igitur [144] Rheſcuporim quoquo Thraciæ regem aſtu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit In eâ diuiſione arua & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox,adnexum hoſtibus Rheſcuporidi ceſſit. [145] ipſorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum;huic atrox,auidum, & ſocietatis impatiens erat.

Thracia diſſidet, in Cotyn, & Reſcuporim.

& primò ſubdolâ concordiâ egêre.mox Rheſcuporis egredi fines,vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere;cuntanter ſub Auguſto, quem auctorem vtriuſque regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſas bello.

Hic illum violat, & premit.

Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur.diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis diſceptarent. ſtatimque à Cotye dimiſſa ſunt, quæ parauerat,auxilia. Rheſcuporis fictâ modeſtiâ poſtulat, eundem in locum coiretur,poſſe de controuerſiis colloquio tranſigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus:cùm alter facilitate,alter fraude cuncta inter ſe concederent acciperentque. Rheſcuporis ſanciendo, vt dictabat, fœderi,conuiuium adiicit; tractaq; in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, ſacra regni, eiuſdem familiæ deos,& hoſpitalis menſas obteſtantem, catenis onerat.

Tandemq́ in vincla conijcit.

Thraciaq; omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, ſtructas ſibi inſidias,præuentum inſidiatorem: ſimul bellum aduerſus Baſtarnas, Schyraſq; prætendens nouis peditum & equitum copiis ſeſe firmabat. Molliter reſcriptum, ſi fraus abeſſet, poſſe eum innocentiæ fidere: ceterùm neque ſe, neque ſenatum, niſi cognitâ cauſsâ,ius & iniuriam diſcreturos. proinde tradito Cotye veniret,transferretque inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœſiæ, cum militibus quîs Cotys traderetur, in Thraciam miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrari,quàm incœpti facinoris reus eſſe:occidi Cotyn iubet,mortemq́; ſponte ſumptam ementitur.

Etiam occidit.

Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutauit, ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, [146] Pomponium Flaccum veterem ſtipendiis,& artâ cum rege amicitiâ, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœſiæ præfecit.

Flaccus à Tiberio miſſus ſceleri vindicando.

Flaccus in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa, quamuis ambiguum & ſcelera ſua reputantem,perpulit, vt præſidia Romana intraret. circundata hinc regi ſpecie honoris valida manus, tribuniq́ue,& centuriones, monendo, ſuadendo, & quanto longiùs abſcedebat apertiore cuſtodiâ, poſtremò gnarum neceſſitatis in vrbem traxêre. Accuſatus

Quod fecit, ſed Tiberianâ arte.

Rheſcuporis Romæ accuſatur, damnatur.

tus in ſenatu ab vxore Cotvis damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſilijs aduerſatum conſtabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. iiſque nondum adultis Trebellienus Rufus pretura functus datur, qui regnum interim tractaret; [147] exemplo, quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutoré, in Ægyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam ten-

Vonones fugam tentat.

tans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones, quem [148] amotum in Ciliciam memoraui, corruptis cuſtodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochoſque & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt, ſpecie venandi. omiſſis maritimis locis, auia ſaltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant auditâ regis fugâ. neque vado penetra-

Sed reprehenditur, & interficitur.

ri poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincitur. mox Remmius Euocatus priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per iram gladio eum tranſigit. vnde maior fides, conſcientiâ ſceleris & metu indicij morté Vononi illatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iuſſerat, abolita, vel in contrarium verſa cognoſcit. hinc graues in Piſonem contumeliæ, nec minus acerba

** Videtur quippiam deeſſe.*

[149] quæ ab illo in Cæſarem tentabantur. * Dein Piſo abire Suriâ ſtatuit, mox aduersâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit,

Piſo à Germanico palam diſſidet.

votaque pro incolumitate ſoluebantur, [150] admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochienſium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudiné quæ rurſum Germa-

Atque hic in morbo hæret.

nico acciderat. ſæuâ vim morbi augebat perſuaſio veneni à Piſone accepti: & [151] reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum

Cui cauſſam plerique dabant, venenum Piſonis.

reliquię, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptú, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaq́. maleficia quis creditur animas numinibus infernis ſacrari. ſimul miſſi à Piſone incuſabâtur vt valetudinis aduerſa rimantes. Ea Germanico haut minus irâ, quàm per metum accepta, ſi limen obſideretur, ſi effundédus ſpiritus ſub oculis inimicorum foret: quid deinde miſerrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: feſtinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones ſolus habeat: ſed non vſq; cò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem manſura. [152] Componit epiſto-

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

las, quis amicitiam ei renuntiabat. Addunt pleriq; iuſſum prouinciâ decedere. nec Piſo moratus vltrà, nauis ſoluit, moderabaturque curſui, [153] quò propiùs regrederetur, ſi mors Germanici Suriam aperuiſſet. Cæſar pauliſper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, vbi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum alloquitur. *Si fato concederem, iuſtus*

Morituri eius ad amicos verba.

mihi dolor etiam aduerſus deos eſſet, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus veſtris relinquo, referatis patri ac fratri qui-

Quis Piſonem cum vxore incuſat:

bus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumuentus miſerrimam vitam peßimâ morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot

Et vltionem mandat.

bellorum ſuperſtitem, [154] muliebri fraude cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud ſenatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi

ſequi defunctum ignauo queſtu: ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, ſi me potius quàm fortunam meam fouebatis. Oſtendite populo Romano diui Augusti neptem, eandemq́ coniugem meam: numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit. fingentibusq́ ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent. [155] Iurauêre amici, dextram morientis contingentes, ſpiritum ante quàm vltionem amiſſuros. Tum ad vxorem verſus, per memoriam ſui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, ſæuienti fortunæ ſubmitteret animum, neu regreſſa in vrbem æmulatione potentiæ, validiores irritaret. Hæc palàm, & alia ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo pòſt exſtinguitur, ingenti luctu prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regeſque. tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes: viſuq; & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem ſummæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus ſine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis ob propinquitatem etiam locorũ, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarẽt. Nam vtrumque corpore decoro, genere inſigni, [156] haut multum triginta annos egreſſum, ſuorũ inſidiis externas inter gentes occidiſſe. ſed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egiſſe: neque minus prœliatorem, etiam ſi temeritas abfuerit, præpeditumq́ ſic perculſas tot victoriis Germanias ſeruitio premere. quòd ſi ſolus arbiter rerum, ſi iure & nomine regio fuiſſet, tanto promtiùs adſecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præſtitiſſet. Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Antiochienſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur. [157] Prætuleritne veneficij ſigna, parum conſtitit. nam vt quis miſericordiâ in Germanicum, & præſumtâ ſuſpicione, aut fauore in Piſonem pronior, diuerſi interpretabantur. Conſultatum inde inter legatos, quiq; alij ſenatorum aderant, quisnam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè niſis, inter Vibium Marſum, & Gn. Sentium diu quæſitum. dein Marſus ſeniori, & acriùs tendenti Sentio conceſſit. Iſque infamem veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem miſit, poſtulantibus Vitellio ac Veranio, ceteriſq; qui crimina & accuſationem tãquam aduerſus receptos iam reos inſtruebant. At Agrippina, quãquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis; miſerantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio inter venerantes gratantiſque aſpici ſolita, tunc feralis reliquias ſinu ferret, incerta vltionis, anxia ſui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Piſonem interim apud Coum inſulam nuntius adſequitur, exceſſiſſe Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancinâ, [158] quæ luctum amiſſæ ſororis, tum primùm læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq́ue promta illi legionum ſtudia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum conſultanti,

Coniugi etiã monita dat.

Moriturq́.

Magno luctu omnium, ob virtutes.

Cum Alexandro comparatur.

Diſceptatio de Syria præſide.

Sentius fa-ctus.

Agrippina Romam properat.

At Piſo de reditu in Syriam ambigit.

Quam diſſuadeat filius. tanti, M. Piſo filius properandum in vrbem cenſebat: nihil adhuc inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas aut inania famæ pertimeſcenda. diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœnâ: & ademptione prouinciæ, ſatisfactum inimicis. Quòd ſi regrederetur, obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militeſque, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor præualeret. Contrà Domitius Celer ex *Alij ſuadent:* intimâ eius amicitiâ diſſeruit, *Vtendum euentu. Piſonem, non Sentium, Suriæ præpoſitum. Huic faſces & ius prætoris, huic legiones datas. ſi quid hoſtile ingruat, quem iuſtius arma oppoſiturum, quàm qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat vires; multa quæ prouideri non poſſint, fortuito in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefenſum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ cõſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicum nulli iactantius mærent, quàm qui maximè lætantur.* Haut magnâ mole Pi- *Et perſuadent.* ſo promtus ferocibus in ſententiam trahitur, miſſiſq; ad Tiberium epiſtolis, incuſat Germanicum luxus & ſuperbiæ: ſeq; pulſum, vt locus rebus nouis patefieret. curam exercitus, eâdem fide quâ tenuerit, repetiiſſe. Simul Domitium impoſitum triremi vitare litorum oram, præter- *Copias & vim parat in Sentium.* que inſulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, traiectiſque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt ſe auxiliis iuuarent ſcribit; haut ignauo ad miniſteria belli iuuene Piſone, quamquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet. Igitur oram Lyciæ ac *Obuiam habet Agrippinam.* Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infenſi, arma primò expediêre. dein mutuâ formidine, non vltrà iurgium proceſſum eſt. Marſuſque Vibius nuntiauit Piſoni, Romam ad dicendam cauſſam veniret. Ille eludens reſpondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accuſatoribus diem prædixiſſet. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulſus, cùm hiberna ſextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis conſiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Piſoni per litteras aperit, monetq; ne caſtra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quoſq; Germanici memores, aut inimicis eius aduerſos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piſo, quam- *Caſtellū Ciliciæ quoddam occupat:* quam cœpta ſecus cadebât, omiſit tutiſſima è præſentibus. ſed [19] caſtellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuiſq; & Plancinæ ſeruitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. Cæſariſque ſe legatum teſtabatur *prouinciâ, quam is dediſſet arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) ſed à Sentio, priuatum odium falſis criminibus tegente. conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Piſonem ab ipſis parentem quondam appellatum, ſi iure ageretur potiorem; ſi armis, non inualidum, vidiſſent.* Tum pro munimentis caſtelli

mani-

manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac ſubſidiis inſtructi. hinc militũ, inde locorum aſperitas. ſed nõ animus, nõ ſpes, ne tela quidem niſi agreſtia ad ſubitum vſum properata. vt venêre in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertũt terga Cilices; ſeq; caſtello claudunt. Interim Piſo claſſem haut procul opperientem oppugnare fruſtra tentauit: regreſſuſque, & pro muris modò ſemet adflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmiis vocans, ſeditionem cœptabat: adeoq; commouerat, vt ſignifer legionis ſextę ſignum ad eum tranſtulerit. [160] Tum Sentius occanere cornua tubaſque, & peti aggerem, erigi ſcalas iuſſit, ac promtiſſimum quemq; ſuccedere: alios tormentis haſtas, ſaxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piſo orauit, vti traditis armis maneret in caſtello, dum Cæſar cui Suriam permitteret, conſulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutum in vrbem iter cõceſſum eſt. At Romæ poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaq; vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant queſtus. Ideò nimirum in extremas terras relegatum: ideò Piſoni permiſſam prouinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum Plancinâ ſermones: vera prorſus de Druſo ſeniores locutos, diſplicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neq; ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti redditâ libertate agitauerint. Hos vulgi ſermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, [161] ſumto iuſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem. [162] Et quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis mœrebant. Fortè negotiatores viuẽre adhuc Germanico Syriâ egreſſi, lætiora de valetudine eius attulere. ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt. vt quiſq; obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. curſant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus quaſi rurſum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique. [163] vt nomen eius Saliari carmine caneretur; [164] ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq; eas querceæ coronæ ſtatuerentur; ludos Circenſes eburna effigies præiret; néue quis flamen aut augur in locum Germanici, niſi gentis Iuliæ, crearetur. [165] Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Remp. obiiſſe: ſepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quîs coleretur, haut facile quis numerum inierit. [166] Cum cenſeretur clypeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquẽtiæ, adſcruit Tiberius, ſolitum parémq; ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortunâ diſcerni, & ſatis inluſtre, ſi veteres inter ſcriptores haberetur. Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; inſtituitq; [167] vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius ſequerentur. pleraque manent, quędam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas oblitterauit. Ceterùm

Aciem etiam ſtruit:

Sed facilè à Sentio pellitur.

Romam dimittitur.

Vbi Germanici valetudo in magnâ curâ:

Et mors in maximo luctu.

Multi honores mortuo.

Clypeus inter oratores.

Liuia Druſi geminos parit.

rum recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici [168] Liuia, nupta Druſo, duos virilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli ante Romanorum eiuſdem faſtigij viro geminam ſtirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit. tanquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis vrgeret.

Compreſſa libido muliebris vcuus ſexus.

[169] Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido feminarũ coërcita, cautumq́; ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuiſſet. nam [170] Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipsâ profeſſione flagitij credebant.

**Fortè exactum.*

[171] *exacta & à Titidio Labeone Viſtiliæ mariro, cur in vxore delicti manifeſtâ vltionem legis omiſiſſet? atq; [172] illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos nec dum præteriiſſe, ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere. eaq́; in inſulam Seriphon abdita eſt.

Pulſa externa ſacra.

[173] Actum & de ſacris Ægyptiis Iudaiciſq́; pellendis. factumq́; patrum conſultum, vt [174] quattuor milia libertini generis eâ ſuperſtitione infecta, quis idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrociniis, & ſi ob grauitatem cæli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent.

Capta Veſtalis.

Poſt quæ retrulit Cæſar capiendam virginem in locum Occiæ, [175] quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat: egitq́; grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm [176] quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. & [177] Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, [178] ſtatuit frumento pretium quod emtor penderet, binoſq́; nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios.

Titulos & ſpecioſa nomenum Tiberius auerſatur.

Neq; tamé ob ea parentis patriæ delatum, & antea vocabulum adſumſit, [179] acerbeq́; increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſumq́; dominum dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

**ſenioreśque.*

Arminij mortem Germanus non germanus promittit: Spreta ea perfidia:

[180] Reperio apud ſcriptores *ſenatoreſq́; eorundem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci venenum mitteretur: reſponſumque eſſe, non fraude neque occultis, ſed palàm & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum Regem vetuerant, prodiderantque.

Et nihilo ſecius à ſuis contumen illud patria tollitur.

Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petituſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij Reges ducesque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: caniturque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

Cui verum à Tacito elogium.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam peruenit. ea tumulo Auguſti illata, & funus ductum. Druſus in Illyricum redit. Cn. Piſo cum Romam rediſſet, veneni & Maieſtatis poſtulatur. dicta cauſâ, cum omnia infenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert. Tacfarinas bellum in Africâ renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconſule. Lepida Æmilia adulterij & veneni defertur, damnatúrque. Papia poppæa lex ad id tempus aſperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exſoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Iunius Blæſus deligitur. Equites aliquot Romani Maieſtatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro. infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ earum cæſæ, & ipſe ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques, Maieſtatis damnatus, in carcere exanimatus eſt. Cura luxus coërcendi cœpta, & omiſſa. Druſus Tribuniciam poteſtatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam ſortiri. Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maieſtatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illuſtris feminæ mors & funus. Hæc triennio geſta.

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

NIHIL intermiſsâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram inſulam aduehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, vt quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multíque etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad opidum Brundiſium; quod nauiganti celerrimum, fidiſſimúmque adpulſu erat. Atque vbi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turbâ, ac rogitantium inter ſe, ſilentióne an voce aliquâ egredientem exciperent. neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cum claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri vt adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquàm duobus cum liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmue planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito vt magiſtratus Calabriæ, Apuliæque, & Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionúmque humeris cineres portabantur: præcedebant incomta

Corcyram Agrippina cum vrnâ appellit.

Obuiam illi populariter Brundiſium itur.

Magno planctu excipitur.

A municipiis & coloniis:

comta ſigna, verſi faſces: atque vbi colonias tranſgrederentur, [3] atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, veſtem, odores, aliaq; funerum ſollennia cremabant. etiam quorum diuerſa opida, tamen obuij, & victimas atq; aras Dijs Manibus ſtatuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus Terracinam progreſſus eſt, cum Claudio fratre; liberiſque Germanici, qui in vrbe fuerant. Conſules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim magiſtratum occœperant) & ſenatus, ac magna pars populi viam compleuere: diſiecti, & vt cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem male diſſimulari. Tiberius atque Auguſta publico abſtinuere, inferius maieſtate ſuâ rati ſi palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur. [1] Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum ſcripturâ, reperio vllo inſigni officio functam, cùm ſuper Agrippinam, & Druſum, & Claudium, ceteri quoque conſanguinei nominatim perſcripti ſint: ſeu valetudine præpediebatur, ſeu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre viſu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Auguſtâ, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par mæror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus, modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, [4] conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, [5] ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus, concidiſſe Remp. nihil ſpei reliquum clamitabant: promtius apertiúſque, quàm vt meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cùm decus patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem; vnicum antiquitatis ſpecimen appellarent, verſíque ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur. Fuêre qui publici funeris pompam requirerent, compararéntque quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hiemis, [6] Ticinum vſque progreſſum, neque abſcedentem à corpore ſimul vrbem intrauiſſe: [7] circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorumque imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ poſteri inuenerint cumulata. At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigiſſe. ſanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe, quanto prima fors negauiſſet. [8] non fratrem niſi vnius diei viâ, non patruum ſaltem portâ tenus obuium. vbi illa veterum inſtituta? propoſitam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, [9] vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. [10] vtque premeret vulgi ſermones, monuit edicto, *Multos inluſtrium Romanorum ob Remp. obiiſſe, neminem tam flagranti deſiderio celebratum.* [11] *idque & ſibi & cunctis egregium, ſi modus adiiceretur.* [12] *non enim eadem decora principibus viris, & imperatori populoque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conueniſſe recenti dolore luctum, & ex mærore ſolatia. ſed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Iulius amiſſâ vnicâ filiâ, vt diuus Augu-*

A primoribus vrbis.
A. V. C. DCCLXXIII.

At Tiberius cum matre parietibus ſe tenent: Itemq; mater Germanici Antonia.

Oſſa in Mauſoleū illata.

Magno honore omnium in defunctū.

Amore, in coniugem & liberos viuos.

Querela populi de Tiberio.

Qui parcus viſus in honorandis reliquiis.

Excuſat, & erigit populum edicto.

Auguſtus ereptis nepotibus, abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. Principes mortales. Remp. æternam eſſe. proin repeterent ſollennia: [13] *& quia ludorum Megalenſium ſpectaculum iuberat, etiam voluptates reſumerent.*

Iuſtitium omiſſum.

Tum exuto iuſtitio, reditum ad munia: & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ è Piſone vltionis: & crebro queſtu, quod vagus interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſubdolâ morâ, ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam vulgatum erat miſſam, vt dixi, à Gn. Sentio famoſam veneficiis Martinam, ſubitâ morte Brundiſij exſtinctam, venenumque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta.

Piſo ad Druſum abit, purgandi ſui cauſſâ.

At Piſo præmiſſo in vrbem filio, datiſq; mandatis, per quæ principem molliret, ad Druſum pergit; quem haut fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrum iudicium oſtentaret, exceptum comiter iuuenem, ſuetâ erga filios familiarium nobiles liberalitate auget.

Septuoſè ille reſpondet, & ex Tiberiano præſcripto.

Druſus Piſoni, ſi vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum reſpondit: ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palàm, & vitato omni ſecreto: neque dubitabantur [14] præſcripta * & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, ſenilibus tum artibus vteretur.

** ei.*

At Piſo Romam venit, oru & animi alacer.

Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictiſque apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adſequitur legionem quæ è Pannonia in vrbem, dein præſidio Africæ ducebatur. eáque res agitara rumoribus, vt in agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſtentauiſſet. ab Narniâ, vitandæ ſuſpicionis, an quia pauidis conſilia in incerto ſunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæſarum adpulerat; diéque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſsêre. [15] Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu, conuiuiúmque & epulæ, & celebritate loci nihil occultum.

Poſtulatur à pluribus.

Poſterâ die, Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceteríque Germanicum comitati tendebant, nullas eſſe partes Trioni; neque ſe accuſatores, ſed rerum indices & teſtes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimiſsâ eius cauſſæ delatione, vt priorem vitam accuſaret obtinuit: petitúmque eſt à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum metuens.

Idiſq; apud Tiberium iudicem.

contra, Tiberium ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiæ matris innexum eſſe: veráque aut in deterius credita, iudice ab vno facilius diſcerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberium moles cognitionis, quáque ipſe famâ diſtraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium, & hinc preces audit, integrámque cauſſam ad ſenatum remittit.

Sed ille à ſe ad ſenatum reiicit.

Atque interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent ob receptum Maroboduum, & res priore æſtate geſtas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit.

Patroni reo.

poſtquam reo [16] T. Arruntium, [17] Fulcinium, Aſinium Gallum, Æſerninum [18] Marcellum, [19] Sex. Pompeium patronos petenti, iiſq; diuerſa excuſantibus, M. Lepidus, & L. Piſo, & Liue-

ncius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, ſatin' cohiberet ac premeret ſenſus ſuos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicaeis ſilentij permiſit. Die ſenatus, Cæſar orationem habuit meditatô temperamento. [10] *Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adiutoremq́; Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis. illic contumaciâ & certaminibus aſperaſſet iuuenem, exitúq; eius lætatus eſſet, an ſcelere extinxiſſet, integris animis diiudicandum. Nam ſi legatus officij terminos, obſequium erga Imperatorem exuit, eiuſdemq́; morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, ſeponamq́; à domo meâ, & [11] priuatas inimicitias non Principis vlciſcar. Sin facinus in cuiuſcunque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iuſtis ſolatiis adficite. ſimulq́; illud reputate, turbidè & ſeditioſè tractauerit exercitus Piſo, quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum, armis repetita prouincia; an falſa hæc in maius vulgauerint accuſatores. quorum ego nimiis ſtudiis iure ſuccenſeo. Nam quò pertinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differriq́; etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum: ſemperq́; deflebo: ſed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius ſubleuari, aut ſi quâ fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit. voſq́; oro, ne, quia dolori meo cauſſa connexa eſt, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentiâ & curâ valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quòd in curiâ potius quàm in foro, apud ſenatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modeſtiâ tractentur. nemo Druſi lacrymas, nemo mæſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos aduerſa finguntur.* Exin biduum criminibus obiiciendis ſtatuitur, vtque ſex dierum ſpatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitioſè, auareq́ue habitam Hiſpaniam. quod neq; conuictum noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitiis. Poſt quem [12] Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multâ eloquentiâ Vitellius, obiecêre, odio Germanici, & rerum nouarum ſtudio, Piſonem vulgus militum per licentiam & ſociorum iniurias eò vſque corrupiſſe, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici ſæuiſſe: poſtremò ipſum deuotionibus & veneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas ipſius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi poſſet, acie victum. Defenſio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neque prouinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduerſum imperatorem inficiari poterat. ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe. quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, in conuiuio Germanici, [13] cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſeruitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram id auſum. offerebatque familiam reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuerſa impla-

Cæſaris oratio ad patres, flexu, callida, verè Tiberiana.

Accuſatorũ oratio, & criminatio.

Quam haud vſquequaque reus eluit.

implacabiles erant. Cæſar ob bellum prouinciæ inlatum. Senatus, nunquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interiiſſe. [24] ſcripſiſſent expoſtulantes: * quod haut minus Tiberius quàm Piſo abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, ſi patrum ſententias euaſiſſet: [25] effigieſque Piſonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iuſſu principis protectæ repoſitæq; forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: vario rumore, [26] cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Cæſari in eam liceret. atque ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, ſociam ſe cuiuſcumq; fortunæ, & ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit, paulatim ſegregari à marito, diuidere defenſionem cœpit. quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, ſenatúmque rurſum ingreditur: redintegratámque accuſationem, infenſas patrum voces, aduerſa & ſæua cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ, obſtinatum clauſumq; vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatque, & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exſequitur. dein multam poſt noctem, egreſſâ cubiculo vxore, opperiri fores iuſſit: & cœptâ luce, perfoſſo iugulo, iacente humi gladio, repertus eſt. Audire me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgauerit, ſed amicos eius dictitauiſſe, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: [27] ac deſtinatum promere apud patres, Principemq; arguere, ni eluſus à Seiano per vana promiſſa foret. nec illũ ſponte extinctum, verùm immiſſo percuſſore. quorum neutrum adſeuerauerim. neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui noſtram ad iuuentam durauerunt. Cæſar flexo in mæſtitiam ore, ſuam inuidiam tali morte quæſitam apud ſenatum, crebriſque interrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum, noctémq; exegiſſet. [28] * Atque illo pleraque ſapienter, quędam inconſultiùs reſpondente, recitat codicillos à Piſone in hunc fermè modum compoſitos. *Conſpiratione inimicorum & inuidiâ falſi criminis oppreſſus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nuſquam locus eſt, deos immortales teſtor, vixiſſe me Cæſar cum fide aduerſum te, neque aliâ in matrem tuam pietate: voſq; oro liberis meis conſulatis. ex quibus Cn. Piſo qualicumque fortunæ meæ non eſt adiunctus, cùm omne hoc tempus in vrbe egerit. M. Piſo repetere Syriam dehortatus eſt. atque vtinam ego potius filio iuueni, quàm ille patri ſeni ceſſiſſet! eò impenſiùs precor, ne mea prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obſequium,* [29] *per collegium conſulatus quondam diuo Auguſto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam poſt hac rogaturus, ſalutẽ infelicis filij rogo.* De Plancinâ nihil addidit. Poſt quæ Tiberius adoleſcentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iuſſa, nec potuiſſe filium detractare: ſimul nobilitatem domus, etiam ipſius, quoquo modo meriti, grauem caſum miſeratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio diſſeruit, matris preces obtendens; in quam optimi cuiuſque ſecreti queſtus magis ardeſcebant.

Traiectitia videntur. Adi Comm.

In eum iudices haud proni, & populus offenſiſſimus.

Plancina à mariti cauſsâ ſuam diuellit.

Ipſe tamen defenſionem iterat.

Nec aures aut mentes mitiores reperit.

Igitur ſeſe ipſe abſoluit.

Sermo in Tiberium, qui mihi veriſſimus.

Deſunt quædam.

Piſonis ad Cæſarem tabella.

Piſo filius abſoluitur.

Plancina precibus eripitur.

deſcebant. *Id ergo fas aut a, interfectricem nepotis adſpicere, adloqui, eripere ſenatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigiſſe. Vitelly & Verany voce defletum Cæſarem; ab imperatore & Auguſtâ defenſam Plancinam. proinde venena & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamq́; auiam ac patruum ſanguine miſerrima domus exſatiaret.* Biduum ſuper hæc imagine cognitionis abſumtum; vrgente Tiberio liberos Piſonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accuſatores ac teſtes certatim perorarent reſpondente nullo, miſeratio quàm inuidia augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta conſul ([12] nam referente Cæſare, magiſtratus eo etiam munere fungebantur) nomen Piſonis radendum faſtis cenſuit: partem bonorũ publicandam: [13] pars vt Gn. Piſoni filio concederetur, iſq́; prænomen mutaret. [14] M. Piſo exutâ dignitate, & accepto quinquagies ſeſtertio, in decem annos * relegatur, conceſſâ Plancinæ incolumitate ob preces Auguſtæ. Multa ex eâ ſententiâ mitigata ſunt à principe: ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ feciſſet, Iulij Antonij qui domum Auguſti violaſſet, manerent. & M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitq́; ei paterna bona; ſatis firmus, vt ſæpe memoraui, aduerſum pecuniam, & tum pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Meſſallinus ſignum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni ſtatuendam cenſuiſſent, prohibuit: ob externas ea victorias ſacrari dictitans, domeſtica mala triſtitia operienda. Addiderat Meſſallinus, Tiberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Druſoque, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiſeratque Claudij mentionem. & Meſſallinum quidem L. Aſprenas ſenatu coram percontatus eſt, an prudens præteriſſet? ac tum demum nomen Claudij adſcriptum eſt. Mihi quanto plura recentium, ſeu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuerſantur. quippe fama, ſpe, veneratione potius omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuendi. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facũdiam violentia præcipitaret. Is finis fuit vlciſcendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam ſecutis temporibus vario rumore iactata. [15] adeo maxima quæque ambigua ſunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent, alij vera in contrarium vertunt. & gliſcit vtrumque poſteritate. [16] At Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox ouans introiit. paucoſque poſt dies Vipſania mater eius exceſſit, [17] vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo memoraui, bellum in Africâ renouat, vagis primùm populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graues prædas: poſtremò [16] haut procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro caſtris inſtruit,

Sententiæ in Piſonem.

** Scribo relegaretur.*

Quas Tiberius mitigat.

Claudium adulatio imprudenter præterit, poſt Principem.

Druſus ouans init.

Bellum in Africâ inſtauratum, Tacfarinate duce.

Primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, quòd inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret. ſimul excepta vulnera, & quamquam transfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtem intendit, neque prœlium omiſit donec deſertus ſuis caderet. Quæ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quam gloriâ hoſtis anxius, raro eâ tempeſtate, & e vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominioſæ cohortis, [37] ſorte ductos, fuſte necat. Tantumque ſeueritate profectum, vt vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidium, cui Thala nomen, adgreſſas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles ſeruati ciuis decus rettulit, donatúſque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ. Cæſar addidit ciuicam coronam, [38] quod non eam quoque Apronius iure proconſulis tribuiſſet, queſtus magis, quàm offenſus. Sed Tacfarinas perculſis Numidis & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum; vbi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, irritum feſſumq; Romanum impune ludificabatur. Poſtquam deflexit ad maritimos locos, inligatus præda, ſtatiuis caſtris hærebat. miſſuque patris Apronius Ceſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam aduerſum Numidas pugnam facit, pelliτq; in deſerta. At Romę Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur ſimulauiſſe partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adiiciebantur adulteria, venena; [39] quæſitúmque per Chaldæos in domum Cæſaris, defendente ream Manio Lepido fratre. [40] Quirinius poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamuis infami ac nocenti miſerationem addiderat. Haut facilè quis diſpexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna. deprecatus primò ſenatum, ne maieſtatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è conſularibus, aliósque teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat.* idémque [41] ſeruos Lepidæ, cùm militari cuſtodiâ haberentur, tranſtulit ad conſules: neque per tormenta interrogari paſſus eſt, de his quæ ad domum ſuam pertinerent. [42] Exemit etiam Druſum conſulem deſignatum dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adſentiendi neceſſitas fieret: quidam ad ſæuitiam trahebant. neque enim ceſſurum niſi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili maiores ſuos ciens, ipſúmque Pompeium, cuius ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permouit, vt effuſi in lacrymas ſæua & deteſtanda Quirinio clamitarent, cuius ſenectæ atque orbitati [43] & obſcuriſſimæ domui, [44] deſtinata quondam vxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorum patefacta ſunt flagitia, itúmque in ſententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alij mitius cenſuiſſent. mox Scauro qui filiam ex eà genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum ſibi etiam ex P. Quirinij ſeruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inluſtrium domuum aduerſa (etenim

Cohors Romana fuſa.

Quam decimat Apronius.

Eâ ſeueritate, pauci hoſtem proturbant.

Lepida accuſatur ſuppoſititij partus.

Et maieſtatis.

Tiberius perplexè.

* itemque.

Miſeratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

haut multum diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Æmilij Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. caſum eius paucis repetam. Vt valida diuo Auguſto in Remp. fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulteróſque earum morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac violatæ maieſtatis appellando, clementiam maiorum ſuáſque ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Auguſti adulter, quamquam non vltrà foret ſæuitum, quàm vt amicitiâ Cæſaris prohiberetur, exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem auſus eſt, M. Silani fratris potentiâ, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram reſpondit, ſe quoque lætari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reueniſſet. idque iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamen aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neque reditu Silani, diſſoluta quæ Auguſtus voluiſſet. Fuit poſthac in vrbe, neque honores adeptus eſt. Relatum deinde [45] de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes [46] incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerterentur. vtque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum peruentum ſit, altiùs diſſeram. Vetuſtiſſimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, ſine probro, ſcelere, eoque ſine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multóſque apud populos, æternùm manſere. Quidam ſtatim, aut poſtquam Regum pertæſum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis ſimplices erant. maximéque fama celebrauit Cretenſium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæſitiores iam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit, repertaque quædam à Tullo & Anco: ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent. Pulſo Tarquinio, aduerſum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemuiri, & accitis quæ vſquam egregia, compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latæ ſunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis, nec minor largitor nomine ſenatus Druſus; corrupti ſpe, aut inluſi per interceſſionem ſocij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omiſſum, quin multa

Marginal notes: *Iunius Silanus exſilij veniam impetrat.* — *Qui adulter in nepte Augusti.* — *Papia lex moderationē quærit.* — *Excurſus ad initia & progreſſus legum.* — *Quæ paucæ primo, & ſimplices.* — *Creuerunt paulatim.* — *Studiis partium, aut odiis.*

multa & diuerſa ſciſcerentur, donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuerſis prioribus cùm plura addidiſſet, otium ei rei haut in longum parauit, [47] ſtatim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo poſt Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modò in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiùm conſul, corrigendis moribus delectus, & grauior remediis quàm delicta erant, ſuarumque legum auctor idem ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur armis amiſit. Exin [48] continua per viginti annos diſcordia, non mos, non ius. deterrima quæque impunè, ac multa honeſta exitio fuêre. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triumuiratu iuſſerat, aboleuit: deditque iura quis pace & Principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & [49] lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti * vtiſi à priuilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. ſed altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vſquam ciuium, corripuerant: [50] multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius ſtatuendo remedio quinque è conſularium, quinque è prætoriis, totidem è cetero ſenatu ſorte duxiſſet. apud quos exſoluti plerique legis nexus, modicum in præſens leuamentum fuêre. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingreſſum iuuentam, commendauit patribus, [51] vtque munere capeſſendi vigintiuiratus ſolueretur, & [52] quinquennio maturius quàm per leges Quæſturam peteret, non ſine irriſu audientium poſtulauit. [53] prætendebat ſibi atque fratri decreta eadem, petente Auguſto. ſed neque tum fuiſſe dubitauerim, qui eiuſmodi preces occulti illuderent. ac tamen initia faſtigij Cæſaribus erant: magiſque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior neceſſitudo, quàm auo aduerſum nepotem. [54] Additur pontificatus, & [55] quo primum die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici ſtirpem iam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudium, [56] nuptiis Neronis & Iuliæ Druſi filiæ. Vtq. hæc ſecundo rumore, ita aduerſis animis acceptum, [57] quòd filio Claudij ſocer Seianus deſtinaretur, polluiſſe nobilitatem familiæ videbantur, ſuſpectumque iam nimiæ ſpei Seianum vltrò extuliſſe. Fine anni conceſſere vitâ inſignes viri, L. Voluſius, & Saluſtius Criſpus. Voluſio vetus familia, neque tamen præturam egreſſa. ipſe conſulatum intulit, [58] cenſoriâ etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus, opumque quis domus illa immenſum viguit, primus accumulator. Criſpum equeſtri ortum loco, C. Saluſtius, rerum Romanarum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in nomen adſciuit. atque ille, quamquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoriâ multos triumphalium, conſulariumque potentiã anteiit. diuerſus à veterum inſtituto, per cultum & munditias, copiaque & affluentiâ, luxu propior. ſuberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò ſomnum & inertiam magis oſtentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Poſtumi Agrippæ conſcius, ætate prouectâ ſpeciem magis in amicitiâ principis quàm

Sulla corrections morum ... latur:

Item Pompeius:

Denique Auguſtus, magis cum eſſe.tu.

** vt ſi.*

Ab eo hæc Papia, immodicè ſeuera.

Ergo Tiberius nunc temperat.

Nero Germanici filius in viros ſertur.

Pontifex ſit.

Voluſij, & Saluſtij mortes.

Elogia.

Potentia aula impeda. vim tenuit. idque & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro ſempiternæ: an ſatias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquum eſt quod cupiant.

A. V. C. DCCLXXIV. Sequitur Tiberij quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filij collegio inſignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quaſi firmandæ valetudini, in Campaniam conceſſit:

Tiberius Româ ſecedit. longam & continuam abſentiam paulatim meditans; ſiue vt amoto patre, Druſus munia conſulatus ſolus impleret. Ac fortè parua res magnum ad certamen progreſſa, præbuit iuueni materiam apiſcendi fauoris.

L. Sulla immodeſtiæ accuſatur: Quod prætorio viro non ceſſiſſet. Domitius Corbulo præturâ functus de L. Sullâ nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatum, [59] quod ſibi inter ſpectacula gladiatorum, loco non deceſſiſſet. pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & [60] memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis irreuerentiam grauibus decretis notauiſſent. donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & [61] oratorum eâ ætate vberrimus erat.

Corbulo viarum curam accipit: Seuerè exercet. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, [62] fraude mancipum & incuriâ magiſtratuum interrupta & imperuia clamitando, [63] exſecutionem eius negotij libens ſuſcepit. [64] quod haut perinde publicè vſui habitum, quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ ſæuiebat. Neque multo pòſt miſſis ad ſenatum litteris Tiberius, motam rurſum Africam incurſu Tacfarinatis docuit; iudicioq́; patrum diligendum proconſulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello ſuffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi

Lepidus in Aſiam proconſul. aduerſus M. Lepidum odij nactus, vt ſecordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorum, eóque etiam Aſiæ ſorte depellendum incuſauit, aduerſo ſenatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei anguſtias & nobilitatem ſine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum vt Cęſar legeret, cui mandanda foret.

Cæcina vxores à prouinciis arcet. Inter quæ Seuerus Cæcina cenſuit, [65] ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, vxor comitaretur: multum antè repetito, concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſéque quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſſe, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipſe [66] pluris per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſſet.

Suis, & iuſtis cauſſis. *Haut enim fruſtra placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus ſexum, ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum. incedere inter milites, habere ad manum centuriones. [67] præſediſſe nuper feminam exercitio cohortium, decurſu legionum. cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria. peruicacibus magis & impotentibus mulierum iuſſis, quæ Oppiis quondam, aliiſq́; legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.*

regerent. Paucorum hæc adſenſu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei cenſorem. mox Valerius Meſſallinus, cui parens Meſſalla, ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit. *Multa duritiæ veterum meliùs & lætiùs mutata: neque enim, vt olim, obſideri vrbem bellis, aut prouincias hoſtiles eſſe. & pauca feminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeò ſocios non onerent. cetera promiſcua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda: ſed reuertentibus poſt laborem, quod honeſtius quàm vxorium leuamentum? At quaſdam in ambitionem aut auaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum, nónne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in prouinciam mitti. corruptos ſæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergò omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reip. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignauiam alia ad vocabula transferri. nam viri in eo culpam, ſi femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum aduerſarúmque; ſimul ſexum naturâ inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix præſenti cuſtodiâ manere illæſa coniugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſſidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminiſſent.* Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. nam Principibus adeunda ſæpius longinqua imperij. Quoties diuum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meauiſſe comite Liuiâ? ſe quoque in Illyricum profectum, &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haut ſemper æquo animo, ſi ab vxore cariſſimâ, & [68] tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ ſententia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tiberius per litteras caſtigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad Principem reiicerent, [69] * M. Lepidum & Iunium Blæſum nominauit: ex quis proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excuſante ſe Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam quod ſilebat, auunculum eſſe Seiani Blæſum, atque eò præualidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eâdem adſeueratione, & conſenſu adulantium auditus eſt. Exin promtum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè [70] probra, & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris: libertique etiam ac ſerui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur [71] C. Ceſtius Senator differuit; *Principes quidem inſtar deorum eſſe: ſed neque à diis niſi iuſtas ſupplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus verſas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intendantur. [72] neque ipſe audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppoſitam.* Haut diſſimilia alij, & quidam atrociora circumſtrepebant: precabanturque Druſum, daret vltionis exemplum: donec accitam [73] conuictamque attineri publicâ cuſtodiâ iuſſit. Et Conſidius Æquus, & Cœlius Curſor equites Rom. quòd fictis maieſtatis

Cui Meſſallinus repugnat.

Sed cauſſis vix cauſſis.

Ei tamen Druſus aſſenſus, & alij.

* *Alterius. Manium.*

M. Lepidus recuſat proconſulatum Africæ.

Abuſus in Principum imaginibus.

Quas peſſimi pro inuiolato clypeo habebant.

Sed exemplo vno repreſſi.

criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuiſſent, auctore Principe, ac decreto ſenatus puniti. Vtrumque in laudem Druſi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & ſermones hominum obuerſante, ſecreta patris mitigari. neque luxus in iuuene adeò diſplicebat. huc potius intenderet, [73] diem * ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, quàm ſolus & nullis voluptatibus auocatus mæſtam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis, addito maieſtatis crimine: quod cum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem è primoribus Macedoniæ abſolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maieſtatis cauſſam retraxit, vt turbidum, & Rheſcuporidis conſiliis permixtum, quâ tempeſtate [7] Coty fratre interfecto bellum aduerſus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpoſitumque vt teneretur inſulâ, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportunâ. Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtri diſcors agebat; neque minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incuſans, popularium iniurias inultas ſinere. [76] Cœlaletæ, Odruſæque, & * alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem: quæ cauſſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent. pars turbant præſentia, alij montem Hæmum tranſgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compoſiti regem, vrbemque [77] Philippopolim à Macedone Philippo ſitam, circumſidunt. Quæ vbi cognita [78] P. Velleio, (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adſumendis auxiliis vagabantur. Ipſe robur peditum, ad exſoluendum obſidium ducit. Simulque cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſentione ortâ apud obſidentes, regiſque opportunâ eruptione & aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauêre; cuius exſtimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eóque Romana ciuitas olim data, cùm id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ij ſecretis colloquiis, ferociſſimo quoque adſumto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo; componunt, Florus Belgas Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, de continuatione tributorum, grauitate fœnoris, ſæuitiâ ac ſuperbiâ præſidentium. & diſcordare militem, audito Germanici exitio. egregium reſumendæ libertati tēpus, ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, niſi quod externum, cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas intacta ſeminibus eius motus fuit. ſed erupêre primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos [79] Acilius Auiola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit. Turonij, legionario milite quem [80] Viſellius Varro inferioris Germaniæ legatus miſerat,

Druſi obiter laudatio.

** e dictionibus.*

Accuſatores.

Thraces rebellant.

** Alij: vel potius, Dij.*

P. Velleius feliciter adit.

Maior rebellio in Gallijs.

Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.

Primi motus ab Auiolâ repreſſi.

miſerat oppreſſi, eodem Auiolâ duce, & quibuſdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent. ſpectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, oſtentandæ, vt ferebat, virtutis: ſed captiui, ne inceſſeretur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe, arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ conſcripta Treueris, militiâ diſciplinaque noſtrâ habebatur, vt cæſis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. paucique equitum corrupti, plures in officio manſêre. Aliud [81] vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebántq; ſaltus, quibus nomen Arduenna: cùm legiones vtroque ab exercitu, quas Vitellius & C. Silius aduerſis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmiſſúſque cum delectâ manu Iulius Indus è ciuitate eâdem, diſcors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremò viſis militibus qui effugia inſederant, ſuâ manu cecidit. Iſque Treuerici tumultus finis. Apud Æduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, [82] * nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudiis ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquóſque eorum adiungeret. ſimul arma occultè fabricata iuuentuti diſpertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ ſui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela ſunt. adduntur [83] è ſeruitiis gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen ([84] Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarum ciuitatum vt nondum apertâ conſenſione, ita viritim promtis ſtudiis; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroque bellum ſibi poſcente. mox Varro inualidus ſenectâ, vigenti Silio conceſſit. At Romæ non Treueros modò & Æduos, ſed [85] quattuor & ſexaginta Galliarum ciuitates defeciſſe, adſumptos in ſocietatem Germanos, dubias Hiſpanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quiſque Reip. curâ mærebat: multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur. increpabántque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accuſatorum inſumeret operam. *An Iulium Sacrouirum, maieſtatis crimine, reum in ſenatu fore? extitiſſe tandem viros, qui cruentas epiſtolas armis cohiberent. miſeram pacem vel bello bene mutari.* Tanto impenſiùs in ſecuritatem compoſitus, neque loco, neque vultu mutato, ſed, vt ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſe, & vulgatis leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmiſſâ auxiliari manu, vaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini, ſociique in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiam gregario milite, ne ſuetam requiem, ne ſpatia noctium opperiretur: viderent modò aduerſos & aſpicerentur. id ſatis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque, patentibus locis apparuêre.

Florus nihilo minus in cœptis ſe ingit.

Præuenitur à Vitellio & Silio.

Et manu ſuâ mortem inuenit.

Æduos Sacrouir turbat.

** & nobiliſſ.*

Magnum exercitu cogit.

Ea res in metu Romanis.

Sed non callido Tiberio.

Silius Galliis obuiauit.

Sacrouir componit ſuos, & excitat.

In fronte ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quæque Romanis aduerſa intuliſſent: quàm decora victoribus libertas: quanto intolerantior ſeruitus iterum victis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. inconditique ac militiæ neſcij opidani,[86] neq; oculis neq. auribus ſatis competebant. contrà

Idem Silius.

Silius, & ſi præſumta ſpes hortandi cauſſas exemerat, clamitabat tamen; *Pudendum ipſis, quòd Germaniarum victores, aduerſum Gallos tamquam in hoſtem ducerẽtur.[87] vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipſius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus conſulite.* Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: fron-

Pugna, vix pugna: ſtatimq; ſuſi Galli.

témque pedites inuaſere. nec cunctatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios. ſed miles correptis ſecuribus & dolabris, vt ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſter-

Crupellarij caſi.

nere. iacentéſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in vil-

Sacrouir itē, ſed ſuâ dextrâ.

lam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſuâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre. incenſa ſuper villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratúmque bellum ſenatui ſcripſit. neque demſit aut addidit vero; ſed fide ac virtute legatos, ſe conſiliis ſuperfuiſſe. ſimul cauſſas, cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adiunxit, magnitudinem imperij extollens. [88] neque decorum principibus, ſi vna alteraue ciuitas turbet, omiſſâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præſentia ſpectaret, componeretque.

Tiberius ſimulat iter in Gallias.

Decreuêre patres vota pro reditu eius, ſupplicationéſque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit vt ouans è Campaniâ vrbem introiret. Igitur ſecutæ Cæſaris litteræ, quibus ſe non tam vacuum gloriâ prædicabat, vt poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentâ, aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane

Quirinij mors honeſtata publicè.

præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exſequiis frequentaretur, petiuit à ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud mu-

Quid ille homines?

nicipium Lanuuium: ſed impiger militiæ, & acribus miniſteriis[89] conſulatum ſub Diuo Auguſto, [90] mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia triumphi adeptus,[91] datúſque rector C. Cæſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in ſenatu laudatis in ſe officiis, & [92] incuſato M. Lollio, quem auctorem C. Cæſari prauitatis & diſcordiarum arguebat. ſed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memoraui, Lepidę pericula, ſordidámque & præpotentem ſenectam. Fi-

C. Lutorius in ſenatu defertur.

ne anni [93] C. Lutorium Priſcum equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleuerat, pecuniâ donatum a Cæſare, corripuit delator obiectans ægro Druſo compoſuiſſe, quòd ſi exſtinctus foret, maiore prę mio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronij,

tronij, ſocru eius Vitellia coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. ſententiáque Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo vltimum ſupplicium. Contra M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. *Si P. C. vnum id ſpectamus, quàm nefaria voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus,*[94] *ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt, ſuppliciis ac remediis, Principis moderatio, maiorúmque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differunt: eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pœniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumtâ morte miſericordiam eius præueniſſet.*[95] *vita Lutorij in integro * eſt, qui neque ſeruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt. nec quidquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amiſſis aquâ & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur.* Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti, ductuſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas Principis iniurias acriter vlciſcentium,[96] deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S.C.[97] ne decreta patrum, ante diem decimum,[98] ad ærarium deferrentur: idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius conſules, ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpectâ ſeueritate aduerſum luxum; qui immenſum proruperat, ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia ſumtuum quamuis grauiora, diſſimulatis plerumque pretiis occultabantur; ventris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, durius aduerteret.[99] Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, ſperni ſumtuariam legem, vetitáque vtenſilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitato, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quam indecorum adtrectare quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret. poſtremò litteras ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit. *Ceteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd ſi mecum antè viri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc adſequi, vt palàm fieret quibus flagitiis im-*

Pro M. Lepidi oratio.

* [illegible]

à pluribus damnatur.

S.C. de internall. ad pœnam.

A. V. C. DCCLXX.

Agitatum de luxu coërcendo.

Eâ ſuper re Tiberij epiſtola.

à ſuaſione medicinæ.

pares eſſemus. ſed illi quidem officio functi ſunt, vt ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere velim. mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo. maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur; & cùm rectè factor[illegible] quiſque gratiam trahant, vnius inuidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priſcum ad morem recidere adgrediar? villarum ne infinita ſpatia,[1] familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus [illegible] tabularumque miracula?[101] promiſcuas viris & feminis veſtes [illegible] illa feminarum propria, quis lapidum cauſſâ pecunia noſtra ad externas [illegible] hoſtiles gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuiis & circulis in[illegible] iſta, & modum poſci. ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat, iidem [illegible] tatem verti, ſplendidiſſimo cuique exitium parare, neminem criminis ex[illegible]r tem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu au[illegible], niſi per dura & aſpera coërceas. corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haut leuioribus remediis reſtinguendus eſt, quàm li[illegible] ara[illegible]ſit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Auguſtus t[illegible], [illegible]e obliuione, hæ (quod flagitioſius eſt) contemtu abolitæ, ſecuriorem luxum fecêre. nam ſi velis quod nondum vetitum eſt, timeas, ne vetere. at ſi p[illegible]a impunè tranſcenderis, neque metus vltrà, neque pudor eſt. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus. ne irritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. exter[illegible]s victoriis aliena, ciuilibus, etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt, de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cetera reſpicias, in leui habendum! At hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quod [illegible] populi Romani per incerta maris & tempeſtatum quotidie voluitur. ac n[illegible] prouinciarum copiæ & dominis, & ſeruitiis, & agris ſubuenerint. noſtra [illegible]s ſcilicet nemora, noſtræq; villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum me[illegible] eſt. nos, pudor; pauperes, neceſſitas; diuites, ſatias in melius mutet. [illegible] quis ex magiſtratibus tantam induſtriam ac ſeueritatem pollicetur, vt [illegible] ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti ſunt,[1] [illegible] faciunt, ac mihi relinquunt, credite P. C. me quoque non eſſe offenſionum auidum. quas cùm graues, & plerumque iniquas pro Rep. [illegible] irritas [illegible] ne mihi aut vobis [illegible]ſus futuras iure deprecor. Auditis Cæſaris [illegible] teris, remiſſa Ædilibus talis cura; luxuſque menſæ, à fine Actiaci belli,[illegible] ad ea arma quis Ser. Galba rem R. adeptus eſt, per annos [illegible] profuſis ſumtibus exercitati, paulatim exoleuêre. Cauſſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere, & coli licitum. vt quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas illuſtrior habebatur. poſtquam cædibus ſæuitum, & magnitudo famæ exitio erat, ceteri ad ſapientiora conuertêre. ſimul noui homines e municipiis & coloniis, atque etiam prouinciis, in ſenatum crebro adſumti, domeſticam parcimoniam intulerunt: & quamquam fortuna vel induſtriâ plerique pecunioſi ad ſenectam perueniunt; manſit tamen prior animus. Sed præcipuus ad-

[illegible]

Quia vitia grauia erant.

Quia etiam ad maiora curanda.

Omiſſa [illegible] coercitio.

Sed [illegible] mutati mores in melius. [illegible]

Domeſticus morum auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque. ob- Ex moribus, quam leges.
ſequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quam pœna
ex legibus & metus. niſi forte rebus cunctis ineſt quidam velut orbis,
vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. nec omnia
apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium
imitanda poſteris tulit. [7] verum hæc * nobis maiores certamina ex * nobis in maiores.
honeſto maneant. Tiberius famam moderationis partam, quod ingruen-
tis accuſatores repreſſerat, mittit litteras ad Senatum, quis poteſtatem Tribunicia poteſtas Druſo petita.
Tribuniciam Druſo petebat. [8] Id ſummi faſtigij vocabulum Au-
guſtus reperit, ne Regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen ap-
pellatione aliqua cetera imperia præmineret. M. dein Agrippam ſo-
cium eius poteſtatis, quo defuncto Tiberium Neronem delegit, ne ſuc-
ceſſor in incerto foret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur: ſimul
modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo,
Tiberius Druſum ſummæ rei admouet: cum incolumi Germanico,
integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio litterarum ve-
neratus deos, vt conſilia ſua Reip. proſperarent, modica de moribus
adoleſcentis, neque in falſum aucta rettulit. eſſe illi coniugem & tres
liberos, [9] eamque ætatem quâ ipſe quondam a diuo Auguſto ad ca-
peſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc propere, ſed per octo
annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis,
triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi. Præue- Et imperanti ac deberi patres.
nerant animo orationem patres. quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen
repertum, niſi vt effigies Principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque
ſolita cenſerent. niſi quòd M. Silanus ex contumelia conſulatus, ho-
norem Principibus petiuit: dixitque pro ſententia, vt publicis priuatiſq;
monumentis ad memoriam temporum, non conſulum nomina præ-
ſcriberentur, ſed eorum qui tribuniciam poteſtatem gererent. [10] * At- * At Q. Haterius.
que Haterius cùm eius diei ſenatus conſulta aureis litteris figenda in
curiâ cenſuiſſet, derìdiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantum
infamiâ vſurus. Inter quæ, prouincia Africâ Iunio Blæſo prorogata, Ser-
uius Maluginenſis flamen Dialis, vt Aſiam ſorte haberet poſtulauit; Flamen Dialis cur eam.
* fruſtra vulgatum dictitans *non licere Dialibus egredi Italia.* [11] *neque*
alio iure eorum, quam Martialium, Quirinaliumque Flaminum. [11] *porro ſi*
hi duxiſſent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi ſcita, * repertum.
non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia ſacra feciſſe,
ſi Flamen valetudine aut munere publico impediretur. [12] *duobus & ſeptua-*
ginta annis poſt Cornely Merulæ cædem, neminem ſuffectum: neque tamen
ceſſauiſſe religiones. Quod ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacro-
rum damno, quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconſulare impe-
rium. Priuatis olim ſimultatibus effectum, vt à Pontificibus maximis ire in
prouincias prohiberentur. nunc deûm munere, ſummum Pontificum etiam
ſummum hom. numerari, non æmulatione, non odio, aut priuatis affectionibus
obnoxium. Aduerſus quæ cùm augur Lentulus aliique varie diſſere- Alii obſtitere.
rent, eò deſcenſum eſt, vt Pontificis Max. ſententiam opperirentur.
Tiberius, dilata notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam
Druſi poteſtatem cærimonias temperauit, nominatim arguens inſo-

Druſi ſuperbia notatur. lentiam ſententiæ, aureáſque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. *Huc recidiſſe cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur ſenatum,* [114] *auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet?* [115] * *Bellum ſcilicet, aut diuerſa terrarum diſtineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. ſic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis conſiliis diſcere. ſanè grauaretur aſpectum ciuium ſenex Imperator, feſſamq; ætatem, & actos labores prætenderet. Druſo quod, niſi ex adrogantia, impedimentum?* Sed Tiberius vim principatus ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata prouinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebeſcebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas aſyla ſtatuendi. [116] Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum. eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur. Nec vllum ſatis validum imperium erat coërcendis ſeditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò vſurpauerant ſponte omiſere. Multæ vetuſtis ſuperſtitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque eius diei ſpecies fuit, quo ſenatus maiorum beneficia, ſociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipſorúmque numinum religiones introſpexit, libero, vt quondam, quid firmaret mutaretúe. [117] Primi omnium Epheſij adière, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, [118] * locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & [119] oleæ, quæ tum etiam maneat, adniſam, ediſſe ea numina. deorúmque monitu ſacratum nemus. Atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauiſſe. Mox Liberum patrem bello victorem, [120] ſupplicibus Amazonum quæ aram inſederant, ignouiſſe. Auctam hinc conceſſu Herculis, cum Lydia potiretur, cærimoniam templo: neque Perſarum ditione diminutum ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe. Proximi Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ conſtitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulſis, fidem atque virtutem Magnetum decorauere, [121] vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodiſienſes poſthac, & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob vetuſta in partes merita, & recens diui Auguſti decretum * attulêre. [122] Laudati quod Parthorum irruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum conſtantiâ, pertuliſſent. Sed Aphrodiſienſium ciuitas Veneris, Stratonicenſium, [123] Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæſarienſes expoſuêre, Perſicam apud ſe Dianam delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, Iſaurici, multáque alia imperatorum nomina, qui non modo templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, pòſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, poſuiſſent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum legationes. Quorum copia feſſi patres, & quia ſtudiis certabatur, conſulibus permi-

Marginal notes: *Obliqua in eum verba.* — * Nec malè, bello. — *De iure aſylorum certamen.* — *Senatus iudice.* — *Epheſij aſſibi vindicant.* — * lucum — *Item Magnetes.* — *Aphrodiſienſes.* — *Stratonicenſes.* — * attulêre, laudati, quòd — *Hierocæſarienſes.* — *Cyprij.* — *Permiſſ. res Conſulibus.*

perueniere, vt per ipſos iure, & ſi qua iniquitas inuolueretur, rem integram rurſum ad ſenatum referrent. Conſules ſuper eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Æſculapij compertum aſylum retulerunt. ceteros obſcuris ob vetuſtatem initiis niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiuſdem carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ædémque iuſſi ſint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donum, neque minus Mileſios [124] Dario rege *vti. ſed [125] cultus numinum vtriſque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petiere & Cretenſes ſimulacro diui Augusti. [126] Factaque ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore, modus tamen præſcribebatur, iuſſique ipſis in templis facere æris ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in vrbem reditus: ſincerâ adhuc inter matrem filiúmque concordia, ſiue occultis odiis. Neque enim multo ante, [127] cum haut procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret, Tiberij nomen ſuo poſtſcripſerat. idque ille credebatur, vt inferius maieſtate Principis, graui & diſſimulata offenſione abdidiſſe. Sed tum ſupplicia dis, [128] ludique Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius, vt feciales quoque iis ludis præſiderent. Contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vnquam fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe. ideò Auguſtales adiectos, quia proprium eius domus ſacerdotium eſſet, pro qua vota perſoluerentur. Exequi ſententias haut inſtitui, niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore. quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, vtque prauis dictis factiſque ex poſteritate & infamia metus ſit. Ceterum tempora illa adeo infecta & adulatione ſordida fuere, vt non modo primores ciuitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat, ſed omnes conſulares, magna pars eorum qui præturâ functi, multique etiam pedarij ſenatores certatim exſurgerent, fœdáque & nimia cenſerent. Memoriæ proditur Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui ſolitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS. ſcilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Silanum proconſulem Aſiæ, repetundarum à ſociis poſtulatum, Mamercus Scaurus è Conſularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt. obiectantque violatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, [129] L. Cottam à Scipione Africano; [130] Ser. Galbam a Catone cenſorio; P. Rutilium à M. Scauro accuſatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, [131] opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehoneſtabat. [132] Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ ſenator, [133] obſcura initia impudentibus auſis *propolluebat. [134] Brutidium artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima

Qui pluribus hoc ius adiudicauere.

**niti*

Auguſtæ morbus.

Tiberij in eam nec in- census amor.

[illegible]

[illegible]

C. Silanus poſtulatur.

Accuſatores eius, qui, & quales.

**Neſcio an perpolluebat.*

Brutidius.

magnaque iturum, feſtinatio exſtimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerum accuſatorum Gellius Publicola, & M. Paconius. Ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſæuitiæ captarumque pecuniarum teneri reum. ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa. cum ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eoque ad accuſandum delectis, reſponderet ſolus & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, * eo quòd ipſe creberrime interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac ſæpe etiam confitendum erat, ne fruſtra quæſiuiſſet. Seruos quoque Silani, vt tormentis * interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defenſionem ſui deſeruit; auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excuſatius ſub exemplo acciperentur, libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſalla eiuſdem Aſiæ pro conſule, factumq; in eum ſenatuſconſultum recitari iubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat. ille multùm de clementia Principis præfatus, aqua atque igni Silano interdicendum cenſuit, ipſumque in inſulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, niſi quòd Gn. Lentulus ſeparanda Silani materna bona (quippe alia parente geniti) reddendaq; filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vita probroſus, & opertus infamia prouinciam ſortiretur: idq; princeps diiudicaret. nam a legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios, prouideri ne peccaretur?* Aduerſum quæ diſſeruit Cæſar: *non quidem ſibi ignara quæ de Silano vulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum. multos in prouinciis contra quam ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora, magnitudine rerum, hebeſcere alios. neque poſſe principem ſua ſcientia cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic a maioribus inſtitutum, vt ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ.* [18] *minui iura quotiens gliſcat poteſtas, nec vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit.* Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propria ira non impelleretur, addidit, inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiuſdem, vt Cytheram potius concederet. id ſororem quoque Silani Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virginem, expetere. In hanc ſententiam facta diſceſſio. Poſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcum ad vſum argenti vertiſſet, recipi Cæſar inter reos vetuit, palam aſpernante Ateio Capitone, quaſi per-

Omnia Silano aduerſa:

Etiam ipſe Princeps.

* et, malim.

* interrogarentur.

Sententia eius dura.

Dolabella ſtulta adulatio

Cui Tiberius reſiſtit.

* minui.

P: ex aliorum ſententiis ... inſulam mutat.

Accuſantur damnantur ...

per libertatem. *Non tamen ignorare erit patribus vim statuendi, neque tantum maleficium impune habendum. Sapientibus in quo desere eſſet; Reſp. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius ac tanto magis, quam vt dicebantur perſtititque ... Capito inſignior infamia fuit, quod humani diuiniq; iuris ſciens, [141] egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vouerant Equeſtri Fortunæ. nam [142] & ſi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud Antium quæ ſic nuncuparetur, cunctaſque cærimonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies iuris atque imperij Romani eſſe. ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum aduerſus Seruium Maluginenſem Flaminem Dialem, prompſit Cæſar. recitauitque decretum Pontificum. [143] *Quoties valetudo aduerſa Flaminem Dialem inceſſiſſet, vt Pontificis maximi arbitrio, dum ne pluſquam binoctium, abeſſet: dum ne diebus publici ſacrificij, neu ſæpius quàm bis eundem in annum.* Quæ Principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & prouinciarum adminiſtrationem Dialibus non concedi. memorabaturque [144] L. Metelli pontificis maximi exemplum, qui Aulum Poſtumium Flaminem attinuiſſet. Ita ſors Aſiæ in eum, qui conſularium Maluginenſi proximus erat, collata. Iiſdem diebus Lepidus ab ſenatu petiuit, vt [145] baſilicam Pauli, Aemilia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia. [146] nec Auguſtus * arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & poſterùm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompei theatrum igne fortuito hauſtum, Cæſar exſtructurum pollicitus eſt, eo quod nemo e familia reſtaurando ſufficeret, manente tamen nomine Pompeij. ſimul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiaque eius tanta vis vnum intra damnum ſtetiſſet. Et cenſuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neque multo poſt Cæſar cum Iunium Blæſum proconſulem Africæ triumphi inſignibus attolleret, dare id ſe dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. At tamen res Blæſi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quamquam ſæpius depulſus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc arrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, ſedemque vltrò ſibi atque exercitui ſuo poſtularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non alias magis * ſuâ populiq; contumelia Rom. indoluiſſe Cæſarem ferunt, quam quod deſertor & prædo, hoſtium more ageret. Ne Spartaco quidem, poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithradatis ingentibus bellis labaret Reſp. datum, vt pacto in fidem acciperetur: nedum pulcherrimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſſione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæſo, ceteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxâ ponendi, ipſius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti eâ veniâ plerique. mox aduerſum artes Tacfarinatis, haut diſſimili modo

Equeſtris fortuna.

De iure Flaminis de- [illegible]

Baſilica Pauli refecta.

* arcuerat.

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas inſolens.

improba eius petitio.

* ſuâ populiue Rom. cor.

Blæſus eum aggreditur.

Exemplar [illegible] poſteris adulatorij dedecoris habetur [illegible] et bona inventa ſenectus flagitioſa oblitteravit fol. 110.

modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incurſaret, eluderétque, & inſidias ſimul tentaret: tres inceſſus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prædatio in Leptinos & ſuffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur, propriam manum Blæſus filius duxit. Medio, cum delectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe, arta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe à tergo erat. multique eo modo cæſi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, actâ æſtate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: ſed vt in limine belli diſpoſitis caſtellis, per expeditos & ſolitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto, regreſſus eſt, properantius tamen quam ex vtilitate ſociorum, relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæſo tribuit vt imperator a legionibus ſalutaretur. priſco erga duces honore, qui bene geſtâ Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erantque plures ſimul Imperatores, nec ſuper ceterorum æqualitatem. [14] concesſit quibuſdam & Auguſtus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæſo. * Poſtremum obiere eo anno viri illuſtres, [148] Aſinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Aſinio auis, fratre Druſo inſignis, Cæſarique progener deſtinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum ſtudiis ciuilibus adſecutus, ſed auo centurione Sullano, patre prætorio. [15] conſulatum ei adceleraverat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium iiſdem artibus præcellentem dignatione eius magiſtratus anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora ſimul tulit: ſed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior. Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra ſtetit, commendatio ex iniuriâ: huic, quòd conſulatum adeptus eſt, odium ex inuidiâ oriebatur. Et [12] Iunia ſexageſimo quarto poſt Philippenſem aciem anno ſupremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Caſſij vxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm ferme cunctos proceres cum honore nominauiſſet, Cæſarem omiſit. quod ciuiliter acceptum, neque prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, ceteriſque ſolemnibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, [16] Manlij, Quinctij, aliaque eiuſdem nobilitatis nomina. ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus, eo ipſo, quod effigies eorum non viſebantur.

C. COR-

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. IIIL

BREVIARIVM LIBRI.

Aelij Seiani præfecti præt. ingenium & mores. Is ad dominationem adſpirat: & vt perueniat, Druſum Tib. filium e medio tollit adiuuante vxore Liuia, quam ſtupro prius polluerat. Eidem ſui caſtra Prætoria Romæ iubet exſtrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapſa imperij res. ideoq; qui ſtatus tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium & legionum, Tacitus opportunè exequitur. At Druſo iam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: eum mæſtum erigit: Germanici duos filios inducit, eoſq; vt imperij heredes Patribus commendat. Seianus quo deſtinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & feminæ futuri odij in ipſam liberoſq; iacit. Tiberius legationes & accuſationes aliquot ciuitatum & prouinciarum audit. Hiſtriones ſiue Pantomimos immodeſtius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali eiuſq; cærimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, ſolennibus votis, etiam Druſum & Neronem dijs commendauerant. ægre id Tiberius tulit, & initium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piſo, C. Caſſius, Plautius Siluanus, accuſati aut damnati. In Africa Tacfarinatis bello finis impoſitus à P. Dolabellâ. ipſe Tacfarinas cæſus. Semina ſeruilis motus in Italiâ, ſed ſtatim oppreſſa. Q. Vibius Serenus in Senatu a filio accuſatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliiq; damnantur. Inter eos Cremutius Cordus Hiſtoriæ ſcriptor, quod Brutum & Caſſium laudauiſſet, eiuſq; libri combuſti. Cyzicenis libertas adempta. Templi honorem ab Hiſpanis oblatum Tiberius ſpernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora ſtruit: & Liuiam ſibi vxorem a Principe petit. hic modeſtè negat, additis cauſis. Sed ille vt potentiam ſibi augeret, magiſq; opportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad ſeceſſum ab vrbe. nec multò poſt perſuaſit. Interea Romæ legationes Græcorum auditæ, de iure aſylorum. In Hiſpaniâ L. Piſo Prætor a quodam agreſte interficitur. In Thraciâ, montani Thraces delectus abnuunt, arma ſumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, & triumphi inſignia accepit. Claudia Pulchra Romæ adulterij accuſata & damnata. Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec accipit. Vndecim Aſiæ ciuitates certant, in qua earum templum Tiberio ſtatueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato conſilio, in Campaniam ab vrbe abiit. vbi in ſpeluncâ quadam, repentino lapſu lapidum, periclitatur: ſed a Seiano ſeruatur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniiſq; ſubuertit. Amphitheatri caſu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deurit. Princeps Capreas inſulam tranſit, ibiq; ſe recondit. Titius Sabinus turpi fraude circumuentus accuſatur, damnaturq; ipſis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Friſij rebellant: quos L. Apronius Proprætor inferioris Germaniæ parum feliciter repreſſum it. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Hæc ſexennio fere geſta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GÆTVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

A. V. C. D. CCLXXVI.

Mutatio Tiberij in peius.

Cauſſa, Aelius Seianus.

C. Asinio, C. Antiſtio Coſs. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repente turbare fortuna cœpit; ſæuire ipſe, aut ſæuientibus vires præbere. Initium & cauſſa penes [1] Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ ſupra memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. [2] Genitus Vulſiniis, [3] patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore [4] Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obſcurum aduerſum alios, ſibi vni incautum intectumque efficeret. non tam ſollertiâ, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, cecidirque.

Qui Apicij deliciarum: poſt, Tiberij conſilium.

Mores eius miri, & mixti.

Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & ſuperbia. palàm compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: eiuſq; cauſsâ, modò largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, [5] diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo; vt ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, [6] in ceteros metus * crederetur. Prætendebat laſciuire militem diductum: ſiquid ſubitum ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri. & ſeueriùs acturos, ſi vallum ſtatuatur procul vrbis illecebris. Vt perfecta ſunt caſtra, irrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe diligere. neque ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt ſocium laborum, non modò in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, coliq; per theatra & fora effigies eius, [7] interque principia legionum ſineret. Ceterùm plena Cæſarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus interualla ſcelerum poſcebat. placuit tamen occultior via, & à Druſo incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio [8] intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum viſum, [9] ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incenſus, adulterio pellexit. & poſtquam primi flagitij potitus eſt; neque femina amiſsâ pudicitiâ alia abnuerit; ad coniugij ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac maiores & poſteros municipali adultero fœdabat, vt pro honeſtis & præſentibus flagitioſa & incerta expectaret. Sumitur in conſcientiam [10] Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, ſpecie artis frequens ſecretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum conſilia adferebat.

Castrorum in vrbe ille auctor.

**creſceret. vel potius, *crederetur.*

Viam ad imperiũ ſtruit.

Igitur Druſum amoliri conatur. Idq; per Liuiam vxorẽ, ſtupro cognitam.

Eudemus adminiſter.

Druſus minor in viros lectus.

Interim anni principio, Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumſit. quæque fratri eius Neroni decreuerat ſenatus, repetita. addidit oratio-

orationem Cæſar multâ cum laude filij ſui, quòd patriâ beneuolentiâ
in fratris liberos foret. Nam Druſus (quamquam arduum ſit, eôdem loci
potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certe non ad-
uerſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in prouin-
cias conſilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat impe-
rator, & dilectibus ſupplendos exercitus. nam voluntarium militem de-
eſſe. ac ſi ſuppeditet, non eâdem virtute ac modeſtiâ agere: quia plerum-
que inopes ac vagi ſponte militiam ſumant. percenſuitque curſim nu- *Recenſus le-*
merum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque *gionum &*
exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocij reges, *militum:*
[11] quanto ſit anguſtiùs imperitatum. Italiam vtroque mari duæ claſſes, *Quot, et ubi.* *Claſſis.*
Miſenum apud & Rauennam, proximumq; Galliæ litus roſtratæ naues
præſidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Auguſtus in opidum Foroiu-
lienſe miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur [12] Rhenum *Legiones*
iuxta, commune in Germanos Galloſq; ſubſidium, octo legiones erant. *Germanicæ.*
[13] Hiſpaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex ac- *Hiſpanicæ.*
ceperat, donum populi Romani. [14] cetera Africæ, per duas legiones, pa- *Africanæ.*
rique numero Ægyptus. dehinc initio ab Suriâ vſque ad flumen Euphra- *Syricæ.*
ten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quattuor legionibus coër-
citum; accolis Hibero, Albanóque, & aliis regibus, qui magnitudine no-
ſtrâ proteguntur aduerſum externa imperia. & Thraciam, Rhœmetal-
ces ac liberi Cotyis: ripamq; Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ *Pannonicæ.*
in Mœſiâ attinebant. [15] totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu *Mœſicæ.*
regionis à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haut pro- *Dalmaticæ.*
cul accirentur. quamquam inſideret vrbem proprius miles, [16] tres vr-
banæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruriâ ferme Vmbriaque delectæ, aut *Vrbanus mi-*
vetere Latio, [17] & * colonis antiquitus Romanis. At apud idonea pro- *les.*
uinciarum [18] ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium. neque mul- * *coloniis*
tò ſecus in iis virium; ſed perſequi incertum * fuit; cùm ex vſu temporis * *fuerit;*
huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur. Con-
gruens crediderim recenſere ceteras quoque Reip. partes, quibus modis
ad eam diem habitæ ſint: quando Tiberio mutati in deterius principa- *Ciuilis ad-*
tus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuato- *miniſtratio,*
rum maxima, apud patres tractabantur. dabaturq; primoribus diſſerere: *qualis hacte-*
& in adulationem lapſos, cohibebat ipſe. mandabatq; honores, nobili- *nus?*
tatem maiorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando: vt
ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus, ſua prætoribus
ſpecies: minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas: legéſque, ſi
maieſtatis quæſtio eximeretur, bono in vſu. At frumenta, & pecuniæ ve-
ctigales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romano-
rum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuique, quibuſdam igno-
tis ex famâ mandabat, ſemelq; adſumti tenebantur, prorſus ſine modo,
cùm plerique iiſdem negotiis inſeneſcerent. Plebes acri quidem annonâ
fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe. qui infecunditati terra-
rum, aut aſperis maris obuiam iit, quantum impendio, diligentiaq; pote-
rat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera ſine aua-
ritiâ aut crudelitate magiſtratuum tolerarent, prouidebat. corporum

verbera, ademptiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæſaris agri; modeſta ſeruitia; intra paucos libertos domus; ac ſi quando cum priuatis diſceptaret, forum & ius. quæ cuncta, non quidem comi viâ, ſed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Druſi verterentur. nam dum ſuperfuit, manſere: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis conſiliis noteſcere volebat, & vltor metuebatur, non

Druſi de Seiano querela.

occultus odij, & crebrò querens *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum ſupereſſe vt collega dicatur? Primas dominandi ſpes in arduo, vbi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros. exſtructa iam ſponte præfecti caſtra, datos in manum milites:* [19] *cerni effigiem eius, in monumentis Cn. Pompeij:* [20] *communes illi cum familiâ Druſorum fore nepotes.* [21] *precan-*

Quæ vxor retulit.

dam poſt hæc Modeſtiam, vt contentus eſſet. Neque rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & ſecreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur.

Igitur veneno tollitur

Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim irrepente, fortuitus morbus adſimularetur. Id Druſo datum per Lygdum

Firmitudo Tiberij in eo caſu.

Spadonem, [22] vt octo poſt annos cognitum eſt. Ceterum Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinē animi oſtentaret, etiam defuncto necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt. [23] conſuleſque ſede vulgari per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continuâ erexit. *Non quidem ſibi ignarum, poſſe argui, quòd iam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus:* [24] *vix propinquorum alloquia tolerari,* [25] *vix diem adſpici à pleriſque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: ſe tamen fortiora ſolatia è complexu Reip. petiuiſſe.* Miſeratuſque Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem ſuam, vt

Germanici liberi in curiam acciti.

Germanici liberi vnica præſentium malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egreſſi conſules, firmatos adloquio adoleſcentulos, deductóſque ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, *Patres conſcripti,*

Commendat patribus.

Hos, inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſq́; ſum, quamquam eſſet illi propria ſuboles, ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foueret ac tolleret, ſibiq́; & poſteris confirmaret. erepto Druſo, preces ad vos conuerto, diiſq́; & patriâ coram obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis maioribus genitos ſuſcipite, regite: veſtram meamq́; vicem explete. Hi vobis Nero & Druſus parentum loco. ita nati eſtis, vt bona malaq́; veſtra ad Remp. pertineant.* Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita: ac ſi modum orationi poſuiſſet; miſericordiâ ſui gloriaque animos audientium impleuerat. ad

Curam verò deprecatur Tiberius.

vana & toties inriſa reuolutus, de reddendâ Rep. vtque conſules ſeu quis alius regimen ſuſciperent, vero quoque & honeſto fidem demiſit. Me-

Parùm ſeriò:

moriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur: pleriſque additis, vt fermè amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè

Funus Druſo.

inluſtre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omneſque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, [26] * Appius Clauſus, ceteraque Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur. In tradendâ morte Druſi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata ſunt, rettuli. ſed non omiſerim eorundem temporum rumorem validum adeo, vt nondum exoleſcat. Corruptâ ad ſcelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoque Spadonis animum ſtupro vinxiſſe: quòd is Lygdus ætate

** Atta variatum in morte eius tradendâ.*

atq;

atque formâ carus domino, interque primores miniſtros erat. deinde inter conſcios, vbi locus veneficij, tempus, compoſita ſunt, eo audaciæ *Quam non-* prouectum, vt verteret, & occulto indicio Druſum veneni in patrem ar- *nemo patri* guens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud fi- *parum pr. ui-* lium epulanti offerretur. eâ fraude tum ſenem, poſtquam conuiuium *de adſcribit.* inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe. atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam ſuſpicionem tamquam metu & pudore, ſibimet irrogaret mortem quam patri ſtruxerat. [17] Hæc vulgo iactata, ſuper id quòd nullo auctore certo firmantur, promte refutaueris. Quis *Refellit no-* enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inau- *ſter.* dito filio exitium offerret, idque ſuâ manu & nullo ad pœnitendum regreſſu? Quin potius miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, inſitâ denique etiam in extraneos cunctatione & morâ, aduerſum vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & ceterorum in vtrumque odio, quamuis fabuloſa & immania credebantur: atrociore ſemper famâ, erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt. neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſſa fuit, vt claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura noſtra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Ceterùm [18] laudantē filium pro ro- *Fauor omniũ* ſtris Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum ſimula- *in liberus Ger-* tione magis quàm libens induebat, domumq; Germanici reuiuiſcere *manici.* occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina ſpem *Quibus inſi-* malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem *diatur Seia-* Druſi inultam interfectoribus, ſine mœrore publico eſſe, ferox ſcele- *nus.* rum, & quia prima prouenerant, volutare ſecum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia ſucceſſio. neque ſpargi venenum in tres poterat, egregia cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius inſectari, vetus Auguſtæ *Et Agrippinā* odium, recentem Liuiæ conſcientiam exagitare, vt ſuperbiam fecun- *matrē primò* ditate ſubnixam, popularibus ſtudiis inhiare dominationi, apud Cæſa- *criminatur.* rem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus ([19] inter quos dilegerat Iulium Poſtumum per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos auiæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca in animum Auguſtæ valida) anum ſuapte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, prauis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare. At Tiberius, nihil intermiſsâ rerum curâ negotia pro ſolatiis accipiens, ius ciuium, preces ſociorum tractabat. Fa- *Subleuatæ* ctaque auctore eo ſenatuſconſulta, vt ciuitati Cibyraticæ apud Aſiam, *urbes.* Ægirenſi apud Achaiam motu terræ labefactis, ſubueniretur remiſſione tributi in triennium. Et Vibius Serenus [30] proconſul vlterioris Hi- *Accuſati ali-* ſpaniæ de vi publicâ damnatus, [31] ob atrocitatem * temporum in inſu- *quot:* lam Amorgum deportatur. Carſius Sacerdos reus tamquam frumento ** morum*

 hoſtem

Inter eos C. Gracchus. hoſtem Tacfarinatem iuuiſſet, abſoluitur; eiuſdémq; criminis C Gracchus. Hunc comitem exſilij admodum infantem, [32] pater Sempronius in inſulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium neſcios, mox per Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis aduerſis foret abſtractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, *Iterum de Aſylis actum.* Cois Æſculapij delubro, vetuſtum aſyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quîs præcipuum fuit rerum omnium iudicium, quâ tempeſtate Græci conditis per Aſiam vrbibus orâ maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æſculapij induxerant, cùm iuſſu regis Mithradatis apud cunctas Aſiæ inſulas & vrbes trucidarentur. Varijs dehinc & ſæpius irritis prætorum queſtibus, poſtremò *Hiſtriones coërcentur.* Cæſar de immodeſtiâ hiſtrionum rettulit. Multa ab iis in publicum ſeditioſè, fœda per domos tentari. [33] Oſcum quondam ludicrum leuiſſimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium veniſſe, vt auctoritate patrum coërcendum ſit. Pulſi tum hiſtriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæſarem adficit, alterum ex geminis Druſi liberis extinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, *Lucillij mors, & publicum funus.* omnium illi triſtium lætorumque ſocius, vnuſque è ſenatoribus Rhodij ſeceſſus comes. Ita [34] quamquam nouo homini, cenſorium funus, [35] effigiem apud forum Auguſti, publicâ pecuniâ patres decreuere: apud *Capito damnatur.* quos etiam tum cuncta tractabantur. adeò vt [36] procurator Aſiæ Lucillius Capito, accuſante prouinciâ cauſſam dixerit, magnâ cum adſeueratione Principis, non ſe ius niſi in ſeruitia & pecunias familiares dediſſe: quòd ſi vim prætoris vſurpaſſet, manibúſque militum vſus foret; ſpreta in eo mandata ſua, audirent ſocios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, *Tiberio templum in Aſia.* decreuere Aſiæ vrbes templum Tiberio matrique eius, ac ſenatui. Et permiſſum ſtatuere. Egitque Nero grates eâ cauſſâ patribus atque auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adſpici, illum audiri rebantur. aderantque iuueni modeſtia, ac forma, principe viro digna notis in eum Seiani odiis ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis *Flaminis allectio.* defuncti legendo, ſimul rogandâ nouâ lege, diſſeruit Cæſar. [37] *Nam patricios conferreatis parentibus genitos, tres ſimul nominari, ex quîs vnus legeretur, vetuſto more: neque adeſſe, vt olim, eam copiam, omiſſâ conferreandi adſuetudine, aut inter paucos retentâ. pluréſque eius rei cauſſas adferebat, potiſſimam, penes incuriam virorum feminarúmque. Accedere ipſius cærimoniæ difficultates, quæ conſultò vitarentur.* [38] *Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apiſceretur, quæq́; in manum flaminis conueniret. Ita medendum ſenatus decreto, aut lege: ſicut Auguſtus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præſentem vſum flexiſſet.* Igitur tractatis religionibus, placitum, inſti- *De vxore eius aliquid nouatum.* tuto flaminum nihil demutari. ſed lata lex, quâ [39] flaminica Dialis ſacrorum cauſſâ in poteſtate viri, cetera promiſcuo feminarum iure ageret.

ide 61. 28. et

ret. & filius Maluginenſis patri ſuffectus. Vtque gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promtior animus foret ad capeſſendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS. xx. & quoties [40] Auguſta theatrum introiſſet, vt ſedes inter Veſtalium conſideret. Cornelio Cethego, Viſellio Varrone Coss. Pontifices eorumq́; exemplo ceteri ſacerdotes, [41] cùm pro incolumitate Principis vota ſuſciperent, Neronem quoque & Druſum iiſdem diis commendauere; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps ſi nulla, & vbi nimia eſt. Nam Tiberius haut vnquam domui Germanici mitis, tum verò æquari adoleſcentes ſenectæ ſuæ, impatienter indoluit: accitóſque Pontifices percontatus eſt, num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuiſſent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modice perſtricti, (etenim pars magna è propinquis ipſius, aut primores ciuitatis erant:) ceterùm in ſenatu, oratione monuit in poſterum; ne quis mobiles adoleſcentium animos, præmaturis honoribus ad ſuperbiam extolleret. inſtabat quippe Seianus, incuſabatque diductam ciuitatem, vt ciuili bello eſſe qui ſe partium Agrippinæ vocent: ac ni reſiſtatur, fore pluris. neque aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi vnus alterve maxime promti ſubuerterentur. Quâ cauſâ C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernicioſa vtrique: Silio, & quòd ingentis exercitus ſeptem per annos moderator, partiſque apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergatur. credebant plerique auctam offenſionem ipſius intemperantiâ, immodicè iactantis, ſuum militem in obſequio durauiſſe, cùm alij ad ſeditiones prolaberentur: neque manſurum Tiberio imperium, ſi iis quoque legionibus cupido nouandi fuiſſet. Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemq́; tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vſque læta ſunt, dum videntur exſolui poſſe: vbi multum anteuenêre, pro gratiâ odium redditur. Erat vxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinæ inuiſa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immiſſúſque Varro conſul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus ſuum gratificabatur. Precante reo breuem moram, dum accuſator conſulatu abiret, aduerſatus eſt Cæſar: ſolitum quippe magiſtratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum conſulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod reſp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis verbis obtegere. Igitur multâ adſeueratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud Reſp. eſſet, coguntur patres: ſilente reo, vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante cuius irâ premeretur. Conſcientiâ belli Sacrouir diu diſſimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Soſia arguebantur. nec dubiè repetundarum criminibus hærebant. ſed cuncta quæſtione maieſtatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, [42] non vt ſtipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: ſed liberalitas Auguſti auulſa, computatis ſingillatim quæ fiſco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exſilium pellitur Aſinij Galli ſententiâ, qui partem bono-

rum

Honos Veſtalibus additus.

A. V. C. D. CCLXXVII.

Votis publicis inſerti Nero & Druſus:

Indignante Principe.

Quem actis Seianus.

Vid. fol. 18

Amici Germanici petuntur.

Silius primò.

Quem Conſul Varro accuſat.

Vide infra 20. e 116.

Sed Silius ſponte vitâ abit.

Vxor eius pulſa.

M. ideſt, Manius.

rum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, cenſuerat. contrà * M. Lepidus [43] quartam accuſatoribus ſecundum neceſſitudinem legis, cetera liberis conceſſit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & ſapientem virum fuiſſe comperio. Nam pleraque ab ſæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At [44] Meſſalinus Cotta haut minus claris maioribus, ſed animo diuerſus, cenſuit cauendum ſenatuſconſulto, vt quamquam inſontes magiſtratus & culpæ alienæ neſcij prouincialibus vxorum criminibus, perinde quàm ſuis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro. Is namque, [45] vt retttuli, ceſſurum ſe vrbe ob factiones accuſatorum in ſenatu clamitauerat: & ſpretâ potentiâ Auguſtæ, trahere in ius Vrgulaniam, domóque Principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam ſi impetus offenſionis languerat, memoria valebat. [46] Piſonémque * grauius ſecreti ſermonis incuſauit aduersùm maieſtatem habiti. adiecitque in domo eius venenum eſſe, eumque gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramiſſum. ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus, neque peractus ob mortem opportunam. [47] Relatum & de Caſſio Seuero exſule, qui ſordidæ originis, maleficæ vitæ, ſed orandi validus, [48] per immodicas inimicitias, [49] vt iudicio iurati ſenatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteráque odia aduertit: boniſque exutus, interdicto igni atque aquâ, [50] ſaxo Seriphio [51] conſenuit. Per idem tempus [52] Plautius Siluanus prætor, incertis cauſſis Aproniam coniugem in præceps iecit, tractuſq; ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbatâ mente reſpondit, tamquam ipſe ſomno grauis atque eò ignarus, & vxor ſponte mortem ſumſiſſet. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, viſit cubiculum, in quo reluctantis & impulſæ veſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datíſque iudicibus [53] Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum quaſi Principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Vrgulaniâ. Reus fruſtra tentato ferro, venas præbuit exſoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accuſata iniecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito, inſons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduerſum Numidam Tacfarinatem bello abſoluit. [54] Nam priores duces * ſibi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant. Iamque [55] tres laureatæ in vrbe ſtatuæ, & adhuc [56] raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui [57] Ptolemæo Iubæ filio iuuentâ incurioſo, libertos regios, & ſeruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac ſocius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, ſed miſſis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipſaque e prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæſar poſt res à Blæſo geſtas, quaſi nullis iam in Africâ hoſti-

Lepidi egregia laudatio.

Piſo accuſatur.

**Granius*

Ante damnationem moritur.

Caſſio Seuero pœna exaugetur.

Apronia à marito præcipitata.

Iuſſu ad mortem artus.

** vbi*

Bellum vltimum cu Tacfarinate.

…Voluſius
…ti inſ…
…ve Inſeran.
…rum malicia
…uit et tam
…pibus, et bo:
…is artibus
…uit. fol.
55.

hoſtibus reportari Nonam legionem iuſſerat. nec [18] proconſul eius anni P. Dolabella retinere auſus erat, iuſſa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, diſperſo rumore, rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eóque paulatim Africâ decedere, ac poſſe reliquos circumueniri, ſi cuncti, quibus libertas ſeruitio potior, incubuiſſent: auget vires, poſitiſque caſtris [19] Thubuſcum opidum circumſidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſui inceſſu ſoluit obſidium, locorumque opportuna permuniuit. ſimul principes Muſulamorum defectionem cœptantes ſecuri percutit. Dein quia pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incurſu conſectandum hoſtem vagum: excito cum popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus, delecti Maurorum duxere. Ipſe conſultor aderat omnibus. Nec multo pòſt adfertur, Numidas apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe: fiſos loco, quia vaſtis circùm ſaltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæque quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuerſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prœlio prouiſa: hoſtibus contrà omnium neſciis, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoriâ laborum, & aduersùm eludentes optatæ toties pugnæ, ſe quiſque vltione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prœliis conſectentur: non niſi duce interfecto, requiem belli fore. At ille delectis circùm ſtipatoribus, vinctóque iam filio, & effuſis vndique Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inultâ morte effugit. Iſque finis armis impoſitus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neque Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſigneis captiuos, cædem ducis, belliq́ue confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati rarò in vrbe viſi, quos Tacfarinate cæſo, [60] perculſa gens & culpæ neſcia, ad ſatisfaciendum populo Rom. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſque è ſenatoribus qui [61] ſcipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regémque & ſocium atque amicum appellaret. Eâdem æſtate, mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus T. Curtiſius quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœtibus clandeſtinis, apud Brundiſium, & circumiecta opida; mox poſitis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſeruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulere ad vſus commeantium illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus quæſtor, [62] cui prouincia vetere ex more Cales euenerat. Is diſpoſitâ claſſiariorum copiâ, cœptantem tum maximè coniurationem diſiecit. Miſſuſque à Cæſare properè Staius tribunus cum validâ manu, ducem

Dolabella comprimit.

Denique diuiſis copiis opprimit.

Ipſo Tacfarinate cæſo.

Triumphalia tamen non impetrat.

Ptolemæo regi dona, ritu priſco.

Bellum ſeruile naſcitur.

Sed in herbâ opprimitur.

ipſum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarium, quæ gliſcebat immenſum, minore in dies plebe ingenuâ. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſæuitiæ exemplum atrox, reus

Q. Serenus a filio accuſatus.

** accuſator filius (nomen vtriq. Vibius Serenus) in Sen. inducti ſunt Ab ex pater tec.*

pater, accuſator filius, [63] * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in ſenatum inducti ſunt, ab exſilio retractus, illuuieque ac ſqualore obſitus, [64] & tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adoleſcens multis munditiis, alacri vultu. ſtructas principi inſidias, miſſóſque in Galliam concitores belli, index idem & teſtis dicebat; adnectebatque Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At contra reus nihil infracto animo, obuerſus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt ſibi quidem redderent exſilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoque ſupplicia ſequerentur. Adſeuerabatque innocentem Cornutum, & falſa exterritum: idque facile intellectu, ſi proderentur alij. non enim ſe cædem principis & res nouas, vno ſocio cogitaſſe. Tum accuſator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat: magno pudore Cæſaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hoſtilis, & turbandæ Reip. arceſſerentur. Sed hi quidem ſtatim exemti. In patrem, ex ſeruis quæſitum: & quæſtio aduerſa accuſatori fuit. qui ſcelere vecors, ſimul vulgi rumore territus, [65] robur & ſaxum, aut parricidarum pœnas minitantium, ceſſit vrbe. ac retractus Rauennâ, exſequi accuſationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, aduerſus exſulem Serenum.

Odium Tiberij in eum, & cauſſa.

Nam [66] poſt damnatum Libonem, miſſis ad Cæſarem litteris exprobrauerat, ſuum tantum ſtudium ſine fructu fuiſſe. addideratq; quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures ſuperbas & offenſioni promtas. ea Cæſar octo poſt annos rettulit, medium tempus variè arguens; etiam ſi tormenta, peruicaciâ ſeruorum, contrà eueniſſent. Dictis dein ſententiis vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, [67] interceſſit. Gallus Aſinius, Gyaro aut Donuſâ claudendum cenſere. id quoque aſpernatus eſt, egenam aquæ vtramque inſulam referens, dandóſque vitæ vſus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur.

Damnatur, & deportatur.

Et quia Cornutus ſuâ manu ceciderat, actum de præmiis accuſatorum abolendis, ſi quis maieſtatis poſtulatus ante perfectum iudicium ſe ipſe vitâ priuauiſſet, ibaturque in eam ſententiam, ni durius contraque morem ſuum palàm pro accuſatoribus Cæſar, Inritas leges, Remp. in præcipiti conqueſtus eſſet. ſubuerterent potius iura, quàm cuſtodes eorum amouerent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam ſatis coërcitum, per præmia eliciebantur.

Præmia accuſatorum à Cæſare firmantur.

His tam adſiduis tamque mæſtis modica lætitia interiicitur, quòd C. Cominium equitem Romanum probroſi in ſe carminis conuictum, Cæſar precibus fratris qui ſenator erat, conceſſit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle. neque enim ſecordiâ peccabat; nec occultum eſt, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta Imperatorum celebrentur. quin ipſe compoſitus alias, & velut eluctantium verborum, ſolutius promtiuſque eloquebatur, quoties ſubueniret. At P. [68] Suilium quæſtorem

C. Cominio ignotum, ob fratrem.

rem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepiſſe, amouendum in inſulam cenſuit, tantâ contentione animi, vt & iurando obſtringeret è Rep. id eſſe. Quod aſperè acceptum ad præſens, mox in laudem vertit, regreſſo Suilio: quem vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij Principis amicitiâ diu proſpere, nunquam bene vſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tamquam falſis maieſtatis criminibus ſororem petiuiſſet. Catus, vt retuli, Libonem inlexerat inſidiis, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exſilium deprecatus eſt: quo minus ſenatu pelleretur, non obſtitit. Pleraque eorum quæ retuli, quæque referam, parua forſitan & leuia memoratu videri non neſcius ſum. ſed nemo Annales noſtros cum ſcripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res compoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fuſos captóſque reges; aut, ſi quando ad interna præuerterent, diſcordias conſulum aduerſum tribunos, agrarias frumentariaſque leges, plebis & optimatium certamina, libero egreſſu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè laceſſita pax, mæſtæ vrbis res, & Princeps proferendi imperij incurioſus erat. Non tamen ſine vſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu leuia; [69] ex quis magnarum ſæpe rerum * motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt. delecta ex his & conſtituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm euenire; vel ſi euenit, haut diuturna eſſe poteſt. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatuſq; & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic conuerſo ſtatu, [70] neque alia * rerum quàm ſi vnus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honeſta ab deterioribus, vtilia ab noxiis diſcernunt: plures, aliorum euentis docentur. [71] ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt. nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæua iuſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocẽtium, & eaſdem exitu cauſſas coniungimus; obuiâ rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiuſquam, Punicas Romanáſve acies lætiùs extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam ſubiere, poſteri manent. vtque familiæ ipſæ iam exſtinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infenſos habet, vt animus ex propinquo diuerſa arguens. Sed ad incepta redeo.

P. Suilius deportatur.

De ſcriptione iſta iudiciũ.

* monitus

Et quis eius vſus.

* re Rom. id eſt, re Romana.

Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus poſtulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, [72] laudatóque M. Bruto, C. Caſſium Romanorum vltimum dixiſſet. Accuſabant [73] Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæſar truci vultu defenſionem accipiens. quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt. *Verba mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens ſum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maieſtatis amplectitur: Brutum & Caſſium*

A. V. C. D. CCLXXIIX.

Cremutius poſtulatur nouo & futili crimine.

Libera & pulchra eius defenſio.

laudauiſſe dicor. quorum res geſtas cùm plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Auguſtus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, [74] *hunc ipſum Caſſium, hunc Brutum, nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe vt inſignes viros nominat.* [75] *Aſinij Pollionis ſcripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Meſſalla Coruinus, imperatorem ſuum Caſſium prædicabat: & vterque opibusq́; atque honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæſar quàm reſcripta oratione, velut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtola, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multâ cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæſarum leguntur. ſed ipſe diuus Iulius, ipſe diuus Auguſtus & tulêre iſta, & reliquêre; haut facilè dixerim, moderatione magis an ſapientiâ. namque ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. aut ſi quis aduertit, dictis dicta vltus eſt. Sed maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. num cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſâ populum per conciones incendo? An* [76] *illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? ſuum cuique decus poſteritas rependit: nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modò Caſſij & Bruti, ſed etiam mei meminerint.* [77] Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinentiâ finiuit. [78] libros per ædiles cremandos cenſuêre patres, [79] ſed manſerunt occultati, & editi. Quo magis ſocordiam eorum irridere libet, qui præſenti potentiâ, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliſcit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſæuitiâ vſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre. Ceterùm poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, [80] Præfectum vrbis Druſum, [81] auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. [82] quod à Cæſare palàm increpitum, cauſſa exſilij Saluiano fuit. [83] Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Auguſti, additis violentiæ criminibus aduersùm ciues Romanos. & amiſere libertatem, quam bello Mithradatis meruerant circũſeſſi, nec minus ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum, neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. [84] nam vt quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania vlterior, miſſis ad ſenatum legatis orauit, vt exemplo Aſiæ delubrum Tiberio matrique eius exſtrueret: quâ occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexiſſe, huiuſcemodi orationem cœpit. *Scio P. C. conſtantiam meam à pleriſque deſideratam, quòd Aſiæ ciuitatibus nuper idem iſtud petentibus, non ſim aduerſatus. ergo & prioris ſilentij defenſionem; & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Cùm* [85] *diuus Augu-*

Vitâ fortiter abiit.

Libri eius exuſti: fruſtrà, & augendæ famæ.

Templum Hiſpani Tiberio ſtructũ volunt,

Eius ſententia de hoc honorum genere.

um intrinsecus
nelium eſſe
non intellige-
tur. fol. 166

Auguſtus, ſibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; [86] *qui omnia facta dictáque eius vice legis obſeruem, placitum iam exemplum promtius ſecutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus adiungebatur. Ceterùm vt ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum ſacrari, ambitioſum, ſuperbum. & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me P.C. mortalem eſſe, & hominum officia fungi, ſatisq́ habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperq́ memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum veſtrarum prouidum, conſtantem in periculis, offenſionum pro vtilitate publicâ non pauidum, credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulcris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues, & deos & deas ipſas, precor: hos, vt mihi ad finem vſque vitæ, quietam & intelligentem humani diuiníque iuris mentem duint; illos, vt quandocumque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei proſequantur.* Perſtititq́; poſthac ſecretis etiam ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod alij modeſtiam; multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Auguſtum, qui ſperauerit. Cetera Principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ * ſecors & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæſarem codicillos. [87] moris quippe tum erat, quamquam præſentem, ſcripto adire. eius talis forma fuit. *Beneuolentiâ patris Auguſti, & mox plurimis Tiberij iudiciis ita inſueuiſſe, vt ſpes votáque ſua non prius ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum,* [88] *vt coniunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc initium ſpei. Et quoniam audiuerit Auguſtum, in conlocandâ filiâ,* [89] *nonnihil etiam de equitibus Romanis conſultauiſſe: ita ſi maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, ſolâ neceſſitudinis gloriâ vſurum. non enim exuere impoſita munia: ſatis æſtimare, firmari domum aduerſum iniquas Agrippinæ offenſiones. idq́; liberorum cauſſâ. nam ſibi multum ſuperq́; vitæ fore, quod tali tum Principe expleuiſſet.* Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, ſuiſq́; in eum beneficiis modicè percurſis, cùm tempus tamquam ad integram conſultationem petiuiſſet, adiunxit. [90] *Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò ſe non illuc decurrere, quod promtum reſcriptu: poſſe ipſam Liuiam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & auiam, propiora conſiliis. ſimplicius acturum. de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acrius arſuras, ſi matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. ſic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaq́; diſcordiâ nepotes ſuos conuelli: quid ſi intendatur certamen, tali coniugio?* [91] *Falleris enim Seiane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ* [92] *C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit,*

Verba præclara, & non pro Tiberio.

Viri magni, magnæ famæ auidi.

* vecors.

Seianus nuptias Liuiæ petit:

Idq́; ſcripto.

Obliquè negat Tiberius.

eâ mente acturam vt cum equite Romano ſeneſcat. Ego vt ſinam, credis ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioreſq́; noſtros, in ſummis imperiis vidêre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere. ſed illi magiſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibuſq́; de rebus conſulunt, [93] *exceſsiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeq́; antiſſe patris mei amicitias non occultè ferunt, perq́; inuidiam tui me quoque accuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi cùm in omnes curas diſtraheretur, immenſumq́; attolli prouideret. quem coniunctione tali ſuper alios extuliſſet,* [94] *C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reſpub. negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur; quanto validius eſt quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultaui. Ceterùm neque tuis, neque Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum volutauerim, quibus adhuc neceſsitudinibus immiſcere te mihi parem: omittā ad præſens referre. id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuúſq; in me animus mereantur. datoq́; tempore, vel in ſenatu, vel in cōcione non reticebo.* Rurſum Seianus, non

Callidum Seiani conſilium. tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpicionū: vulgi rumorē, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne aſſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis

Qui Principem abducit. locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. ſuâ in manu aditus, [95] litterarumq; magnâ ex parte ſe arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæſarem vergente iam ſenectâ ſecretóque loci mollitum, munia imperij faciliùs tranſmiſſurum: & minui ſibi inuidiam, ad-

Cauſſæ, quibus perſuadet. emtâ ſalutantum turbâ, ſublatiſq; inanibus verâ potentiâ augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & ſolitudinem: quîs abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de [96] Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocéſque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem dictas, teſtis Æmylius è militaribus viris dum ſtudio probandi cuncta refert, & quamquam inter obſtrepentes magnâ adſeueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeóque perculſus eſt, vt ſe vel ſtatim vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibuſque proximorum, adulatione om-

Plures accuſati, damnati. nium, ægrè componeret animum. [97] Et Votienus quidem maieſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure [98] quamquam Lentulus Getulicus conſul deſignatus lege Iuliâ damnaſſet, exſilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Augu-

*Controuerſia ſuper templo: * Limnetidis inter Lacedæmonios & Meſſenios.* ſti non iurauerat, [99] albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Meſſeniorum legationes, de iure templi [100] Dianæ * Limnetidis; quod ſuis à maioribus ſuaque in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumq; carminibus. ſed Macedonis Philippi, cum quo bellaſſent, armis ademtum; ac pòſt C. Cæſaris & M. Antonij ſententiâ, redditum. Contrà Meſſenij, veterem inter Herculis

poſte-

poſteros diuiſionem Peloponeſſi protulere, [101] ſuoque regi Denthelia-
tem agrum, in quo id delubrum, ceſſiſſe: monimentaque eius rei ſculpta
ſaxis, & ære priſco manere. [102] quòd ſi vatum, *annalium ad teſtimonia *annalium
vocentur, plures ſibi ac locupletiores eſſe. neque Philippum potentiâ, atq; teſtimo
ſed ex vero ſtatuiſſe. idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mummij nia vocẽtur.
iudicium. ſic Mileſios permiſſo publice arbitrio, poſtremò Atidium Ge-
minum prætorem Achaiæ decreuiſſe. Ita ſecundum Meſſenios datum. *Vincunt*
Et Segeſtani [103] ædem Veneris, montem apud * Erycum vetuſtate dela- *Meſſenij*
pſam, reſtaurari poſtulauere: nota memorantes de origine eius, & læta *Lycem.
Tiberio. [104] ſuſcepit curam libens, vt conſanguineus. Tunc tractatæ
Maſſilienſium preces, probatumque [105] P. Rutilij exemplum. namque
eum legibus pulſum, ciuem ſibi Smyrnęi addiderant. quo iure Vulcatius
Moſchus exſul in Maſſilienſes receptus, bona ſua Reip. eorum, vt pa-
triæ reliquerat. Obière eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domi- *Lentuli &*
tius. [106] Lentulo ſuper conſulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ *Domitij*
fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & *mors, & elo-*
modeſtè habitæ. [107] Domitium decorauit pater ciuili bello maris po- *gia.*
tens: donec Antonij partibus, mox Cæſaris miſceretur. Auus, Pharſali-
câ acie, pro optimatibus ceciderat. ipſe electus, cui * minor Antonia * *In Suetonio*
Octauiâ genita in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim *eſt*, maior.
tranſcendit, longiùs penetratâ Germaniâ quàm quiſquam priorum. eaſ-
que ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obiit & L. Antonius multâ *Item L. An-*
claritudine generis, ſed improſperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob *tonij.*
adulterium Iuliæ morte punito, [108] hunc admodum adoleſcentulum
ſororis nepotem ſepoſuit Auguſtus in ciuitatem Maſſilienſem, vbi ſpe-
cie ſtudiorum nomen exſilij tegeretur. habitus tamen ſupremis honor:
oſſaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum ſenatus. Iiſdem con-
ſulibus facinus atrox in citeriore Hiſpaniâ admiſſum à quodam agreſte,
[109] nationis Termeſtinæ. is prætorem prouinciæ L. Piſonem pace incu- *Piſo Prætor*
rioſum ex improuiſo in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: *Hiſpaniæ in-*
ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo *terficitur.*
equo, per derupta & auia ſequenteis fruſtratus eſt. neque diu fefellit.
nam prehenſo ductóq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitum.
& repertus cùm tormentis edere conſcios adigeretur, voce magnâ, ſer- *Mira con-*
mone patrio, fruſtra ſe interrogari clamitauit, adſiſterent ſocij ac ſpecta- *ſtantia inter-*
rent: nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret. [110] idemque *fectoris.*
cùm poſterò ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodi-
bus, ſaxóque caput adflixit, vt ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſti-
norum dolo cæſus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acriùs,
quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluiſio A. V. C. D.
Coſs. decreta triumphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis [111] Thracum CCLXXIX.
gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Cauſ-
ſa motus, ſuper hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validiſſimum *In Thraciâ*
quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parère *motus &*
niſi ex libidine ſoliti, aut ſi mitterent auxilia ſuos ductores præficere, nec *bellum.*
niſi aduerſùm accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, vt diſ-
iecti aliiſq; nationibus permixti, diuerſas in terras traherentur. Sed ante-
quam

quam arma inciperent, miſere legatos, amicitiam, obſequiumque memoraturos; & manſura hæc ſi nullo nouo onere tentarentur. ſin vt victis ſeruitium indiceretur; eſſe ſibi ferrum & iuuentutem, & promtum libertati, aut ad mortem animum. Simul caſtella rupibus indita, conlatoſque illuc parentes & coniuges oſtentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo è Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præſenti copiâ, ad hoſtem pergit, compoſitum iam per anguſtias ſaltuum quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur. quos dux Romanus acie ſuggreſſus, haut ægrè pepulit, ſanguine barbarorũ modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum vſque ad proximum caſtellum, quod [111] magna vis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante vallum [113] more gentis cum carminibus & tripudiis præſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & multa vulnera fecere, propiùs incedentes, eruptione ſubitâ turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambrę cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul inſtruxerat. Tranſlata dehinc caſtra hoſtem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoraui. iiſque permiſſum vaſtare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intrà ſiſteretur, noctémque in caſtris tutam & vigilem capeſſerent. id primò ſeruatum: mox verſi in luxum, & capti opulentiâ, omittere ſtationes, laſciuiâ epularum, aut ſomno & vino procumbere. Igitur hoſtes incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur; alij caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed vt clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ inſuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino concurſu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà pabularentur, tanto infenſiùs cæſi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad ſuum patriæque ſeruitium incuſabantur. Poſterâ die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres, prœlium auderent. & poſtquam caſtello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obſidium cœpit per præſidia, quæ opportunè iam muniebat. dein foſſam loricamque contexens, quattuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. tum paulatim, vt aquam pabulumque eriperet, contrahere clauſtra, artáque circumdare. & ſtruebatur agger, vnde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum iam in hoſtem iacerentur. ſed nihil æquè quàm ſitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. [114] Simul *æquè armenta (vt mos barbaris) iuxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. [115] Rebuſque turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit: his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, ſed eruptionem ſuaderent: neque ignobiles,

Obuiam prudenter & cauto Sabinus it.

Primo impetu pellit.

Illi populares ſuos vagos cædunt.

Sed à Sabino arctius obſidentur.

Aquarum inopiâ premuntur.

* equi

biberent, nunc mutui diuerſis ſententiis. Vero ... Dinis prouectus ſe- *Diffident ſuper deditione.*
necta, & quia longo vſu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda
arma, vnum adflictis id remedium diſſerebat, ſeque cum coniuge & liberis victori permiſit. ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus
maior vitæ quam gloriæ cupido. At iuuentus Tarſam inter & Tureſim
diſtrahebatur. vtrique deſtinatum cum libertate occidere. ſed Tarſa *Tarſa nimis [illegible]ſi-lium & fa-[illegible]:*
properum finem, abrumpendas pariter ſpes ac metus clamitans, dedit
exemplum, demiſſo in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Tureſis ſuorum manu noctem opperitur, haut neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis. & ingruebat nox nimbo
atrox, hoſtiſque clamore turbido, modo per vaſtum ſilentium incertos
obſeſſores effecerat. cum Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua ſonorum aut ſimulationem quietis, caſum inſidiantibus aperirent, ſed ſua
quiſque munia ſeruarent immoti, teliſque non in falſum iactis. Interea *Alij erumpunt & caſtra tentant:*
barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia ſaxa, præuſtas ſudes, deciſa robora iacere, nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidam pontes & ſcalas ante fabricati inferre
propugnaculis, eaque prenſare, detrahere, & aduerſus reſiſtentes cominus niti. miles contra deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congeſtas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ ſpes, & ſi cedant, inſignitius flagitium: illis extrema iam ſalus, & adſiſtentes pleriſque
matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuiſa:
ſuorum atque hoſtium ignoratio: & montis anfractu repercuſſæ velut à
tergo voces, adeò cuncta miſcuerant, vt quædam munimenta Romani
quaſi perrupta omiſerint. neque tamen peruaſere hoſtes niſi admodum *Conatu irrito*
pauci. ceteros, deleto promptiſſimo quoque aut ſaucio, adpetente iam luce truſere ad ſumma caſtelli. vbi tandẽ coacta deditio, & proxima ſponte inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obſidio ſubigerentur, *Ita ad extremum deditio.*
præmatura montis Hæmi & ſæua hiems ſubuenit. At Romæ commotá
principis domo, vt ſeries futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra ſobrina eius poſtulatur, accuſante Domitio Afro. Is recens *Claudia Pulchra accuſata Romæ:*
præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clareſcere,
crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina ſemper atrox, tum & periculo propinquæ accenſa, pergit ad Tiberium, ac forte ſacrificantem patri repperit. *Indignante Agrippinâ.*
quo initio inuidiæ, *Non eiuſdem ait mactare diuo Auguſto victimas, & poſteros eius inſectari. non in effigies mutas diuinum ſpiritum tranſfuſum; ſed imaginem veram cæleſti ſanguine ortam intelligere diſcrimen, ſuſcipere ſordes. fruſtra Pulchram præſcribi, cui ſola exitij cauſſa ſit, quod Agrippinam ſtultè prorſus ad cultum delegerit, oblita Soſiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc Vide fo. 9
raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco verſu
admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. *Domitij Afri laus.*
Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & ſecutâ adſeueratione Cæſaris, quâ ſuo iure diſertum eum appellauit. mox capeſſendis accuſationibus, aut reos tutando, proſperiore eloquentiæ quàm
morum famâ fuit. niſi quod ætas extrema multum etiam eloquentiæ

Agrippina maritum petit.

d[illegible] ſilentij impatientiam. At A[illegible] peru[illegible]x iræ, & [illegible]poris imp[illegible]cata, cum [illegible]eret eam [illegible] fuſi[illegible] a[illegible] per ſilen[illegible]ry[illegible], m[illegible] inui[illegible]iam & preces or[illegible] nire ſol[illegible], d[illegible] mar[illegible]. habil[illegible] adhuc iuuentam [illegible] aliud prob[illegible] quam ex matrimoni[illegible]latium: [illegible] eſſe in ciuitate G[illegible] nici coniug[illegible] ac libe[illegible] eius recipere dignarentur. Sed Cæ[illegible]

Nō impetrat.

rus quantum ex Rep. peteretur; [illegible] tamen offenſionis aut m[illegible] feſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id [illegible] ptoribus annalium non traditum, [illegible] reperi in commentariis Agrip- pinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam ſuam & caſus ſu[illegible] ſteris memorauit.

Inſidiæ in eam Seiani.

Ceterum Seianus mærentem & improu[illegible] da[illegible] percul[illegible], immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, paratum [illegible] num, vitandas ſoceri epulas. At que [illegible] ſimulationum neſcia, [illegible] pter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos atti[illegible] donec aduertit Tiberius, forte, an quia audierat, idque [illegible] periretur poma vt erant adpoſita laudans nurui ſuæ m[illegible] tradidit [illegible] eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore, [illegible] ſeruis tranſmiſit. nec [illegible] Tiberij vox coram ſecuta, ſed obuerſus ad matrem, [illegible] quid ſi ueri[illegible] in eam ſtatuiſſet, à quâ veneficij inſimularetur [illegible] mor, parari exitium: neque id imperatorem palam aud[illegible], ſec[illegible] perpetrandum quæri. Sed Cæſar quò famam auerteret, adeſ[illegible] ſenatui, legatóſque Aſiæ ambigentes [illegible] q[illegible] am in ciuitate t[illegible]

Certamen Aſiaticarum urbium pro templo Auguſti.

ſtatueretur, pluri[illegible] per dies audiuit. Vndecim vrbes cert[illegible]bant p[illegible] tione, viribus diuerſæ: neque multum inter ſe diſtantia m[illegible] vetuſtate generis, ſtudio in populum Romanum, per bella [illegible] ſtonici aliorumque regum. Verum Hypæpeni Trallianique L[illegible] & Magnetibus ſimul tramiſſi, vt parum validi. Ne [illegible]

Singularum argumenta & vindicationes.

parentem vrbis Romæ Troiam referrent, niſi antiquita[illegible] b[illegible]nt. pau[illegible]um ad[illegible]b[illegible]atum, quod Halicarnaſſij mille & [illegible] annos nullo motu terræ nutauiſſe ſedes ſuas, viuóque in ſax[illegible] ti templi adſeuerauerunt. Pergameni os eo [illegible] Au- ſti ibi ſita, ſatis adeptos [illegible]tum. Epheſij, Mileſijque [illegible] Ap[illegible] Dianæ cærimonia occupauiſſe c[illegible]s viſi. Ita Sa[illegible]d ano[illegible] [illegible] næoſque del[illegible] Etruriæ recita[illegible] guine na[illegible] T[illegible] L[illegible]umque A[illegible] dine[illegible] gentem Lydum patr[illegible] T[illegible] rum [illegible] vt c[illegible] ſ[illegible]des [illegible] illis per Aſiam, his in Ital[illegible] adhuc L[illegible] in Græcam populi[illegible] a [illegible] per[illegible] & [illegible] [illegible] dum[illegible] A[illegible] Tanta[illegible] T[illegible] & ip[illegible], ſi[illegible] Amazon[illegible] ſ[illegible] populum [illegible] miſſa nauium copia non [illegible] ad bella, [illegible] ba[illegible] primos templum vrbis Romę ſt[illegible] M[illegible] ſule, [illegible] iam Ro[illegible] populi rebus, no[illegible]

multa ac memorabilia, & rursus Aſiæ regibus ... ac deinde L. Sullam teſtem adferebant, grauiſsimo in diſcrimine exercitus ob aſperitatem hiemis, & penuriam veſtis, cum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes qui adſtabant detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſque legionibus miſiſſe. Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulere. Cenſuitque Vibius Marſus vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, ſuper numerum legaretur qui templi curam ſuſciperet. & quia Lepidus ipſe deligere per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo e prætoriis ſorte miſſus eſt. *Vincunt Smyrnæi.*

Inter quæ diu meditato, prolatoque ſæpius conſilio, tandem Cæſar in Campaniam ſpecie dedicandi templa apud Capuam Ioui, apud Nolam Auguſto, ſed certus procul vrbe degere. Cauſam abſceſſus quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Seiani artes retuli, quia tamen cæde eius patrata, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipſum referri verius ſit, ſæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in ſenectute quoque corporis habitum pudori fuiſſe. quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta, & Rhodi ſecreto vitare cœtus, recondere voluptates inſuerat. Traditur etiam matris impotentia extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: ſed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſciuit. idque Auguſta exprobrabat, repoſcebat. *Tiberius Româ abit.* *Varie variant cauſam dantes Seianum: ſæuitiam tectam: deformem: matrem.*

Profectio arto comitatu fuit. vnus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia. ** eques Romanus, præter Seianum, ex inluſtribus Curtius Atticus, ceteri liberalibus ſtudiis præditi, ferme Græci, quorum ſermonibus leuaretur. Ferebant periti cæleſtium iis motibus ſiderum exceſſiſſe Roma Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde exitii cauſa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus vulgantibuſque. neque enim tam incredibilem cauſam prouidebant, vt vndecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confinium artis, & falſi, veraque quam obſcuris tegerentur. nam in vrbem non regreſſurum, haud forte dictum: ceterorum neſcii egere, cum propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia vrbis adſidens extremam ſenectam compleuerit. *Pauci illius comites.* *Mors prædicta ſuper e... man ne ...*

Ac forte illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris, præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Seiani magis fideret. Veſcebantur in ** villa cui vocabulum Speluncæ, ** mare Amuclanum inter Fundanóſque montes, natiuo in ſpecu. eius os lapſis repente ſaxis, obruit quoſdam miniſtros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultuque & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt à militibus qui ſubſidio venerant. Maior ex eo, & quamquam exitioſa ſuaderet, vt non ſui anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatque iudicis partes aduerſus Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximeque inſectarentur Neronem proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſta *Periculum Cæſaris.* *Et Seiani impauida fides.* *Nero iuueniliter incautus.*

iuuentâ, plerumque tamen quid in præſentiarum [illegible]
dum a [illegible] & clientibus arripiendæ po[illegible]tia [illegible],
vt erectum & fidentem animi oſtenderet: [illegible] populum Rom[illegible]
cupere exercitus neque auſurum contra Se[illegible]
Et defertur ad Tiberium. ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxta inſultet. Hæc atque [illegible] en[illegible]
quidem prauæ cogitationis, ſed interdum voces pro[illegible] de[illegible]nt [illegible]
ces, & inconſultæ: quas adpoſiti cuſtodes excep[illegible]tas aucta [illegible]
ferrent, neque Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper [illegible]
num formæ oriebantur. [34] nam alius occurſum eius vitare, [illegible]
lutatione redditâ ſtatim auerti, plerique inceptum ſermonem [illegible]
pere, inſiſtentibus contra irridentibuſque, qui Seiano [illegible]
Enimuero Tiberius toruus, aut [illegible] falſum renidens vultu, [illegible]
tur, ſeu taceret. iuueni crimen ex ſilentio, ex voce [illegible]
cura, [illegible] cum vxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, a[illegible]
Caius frater Druſus in fratrem armatur. iano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Druſum t[illegible]
ſpe obiecta principis loci, ſi priorem ætate & iam labefactum [illegible]
ſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & [illegible]
bus odia, accendebatur inuidiâ. quòd mater Agrippina pr[illegible] N[illegible]
ni erat. neque tamen Seianus ita Druſum fouebat, vt non in [illegible]
que ſemina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & [illegible]
Agrippæ & Haterij mors. magis opportunum. Fine anni exceſsêre inſignes viri, [illegible] Aſin[illegible]
pa, claris maioribus quàm vetuſtis, vitaque non degener. Et [illegible]
terius familiâ ſenatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. n[illegible]
ingenij eius haud perinde retinentur. Scilicet impetu mag[illegible]
vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſc[illegible] H[illegible]
terij canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum e[illegible] M[illegible]
A. V. C. DCCXXC. cinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æq[illegible]
lum improuiſum eius initium ſimul & finis extitit. Nam [illegible]
Fidenis Amphitheatrũ, parum firmiter ſtructum. Fidenam amphitheatro, [illegible] Atilius quidam libertini g[illegible]
ctaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſol[illegible]
didit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit. [illegible]
abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſo[illegible]d[illegible]
id negotium quæſiuiſſet. Adfluxêre auidi talium, imp[illegible]rita[illegible]
procul voluptatibus habiti, viri ac muliebris ſexus, omnis [illegible]
pinquitatem loci effuſius. vnde grauior peſtis fuit, confe[illegible]a n[illegible]
conuulſa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur. [illegible]
vim mortalium ſpectaculo intentos, aut qui circum ad[illegible]
Idque magnâ ſtrage hominum corruit. ceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſt[illegible]
tem adfixerat, vt tali ſorte, cruciatum eff[illegible]ere. Miſerandi [illegible]
[illegible] parte corporis, nondum vita deſeruerat. qui per diem [illegible]
noctem [illegible] & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant [illegible]
[illegible] fama [illegible] fratrem, propinquum ille, alius [illegible] nres [illegible]
etiam quorum [illegible] de cauſa amici [illegible] eſſari aberant [illegible]
[illegible] dum comperto quos illa vis [illegible] flet, [illegible]
n[illegible]. Vt [illegible] ad exa[illegible]
ctantium oſculantium & ſæpe certamen [illegible]
nia aut ætas, errorem adnoſcentibus fecerat. [illegible] Qu[illegible]

[illegible]

numerantur, eo caſu debilitata vel obtrita ſunt. Cautumque in poſterum ſenatusconſulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res, neve amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ. Atilius in exilium actus eſt. Ceterum ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti: fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæſta facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione & cura ſuſtentabant. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia vrbem vltra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio. feralemque annum ferebant, & ominibus adverſis ſuſceptum principi conſilium abſentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obviam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud ſenatum ab illuſtribus, famaque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltro accitos munificentia iuverit. Adduntur ſententiæ, vt mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris, inviolata manſiſſet. [44] *Eueniſſe id olim Claudiæ* Quinctæ, eiuſque ſtatuam vim ignium bis elapſam maiores apud ædem Matris deum conſecrauiſſe. ſanctos acceptoſque numinibus Claudios & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in principem honorem dij oſtenderint.* Haud fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuiſſe, quod talis ſiluæ frequens, fecundúſque erat. mox Cælium appellitatum [44] a Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruſcæ [45] cum auxilium * appellatum ductauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. nam ſcriptores in eo diſſentiunt. cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, [46] vnde Thuſcum vicum e vocabulo aduenarum dictum. Sed vt ſtudia procerum, & largitio principis aduerſum caſus ſolatium tulerant; ita accuſatorum maior in dies & infeſtior vis ſine leuamento graſſabatur. corripueratque [41] Varum Quinctilium diuitem & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator, nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio male vſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis extitiſſe, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & opperiendum imperatorem cenſuit. quod vnum, vrgentium malorum ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius inrumperet, concurſuſque oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur, peroſus tamen municipia & colonias, omniaque in continenti ſita, [46] Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promuntorij diiunctam. Solitudinem eius placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & vix modicis nauigijs pauca ſubſidia; neque adpulerit quiſquam, niſi gnaro cuſtode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis, quo ſæua ventorum arcentur. æſtas in Fauonium obuerſa, & aperto circum pelago peramœna, proſpectabatq; pulcherrimum ſinum, antequam Veſuuius mons ardeſcens faciem loci ve-

Incendium Romæ atr...

Cæſar liberalitate mitigat.

Statua eius illæſa igni. * Quinctæ

Cælij montis nomen, vnde appellatum.

Quinctilius Varus accuſatur.

Tiberius Capreas ceſſit.

Deſcriptio Capreæ inſulæ.

crederet Græcos ea tenuiſſe, Capreaſque Teleboïs habitatas fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultos in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe ſuetus, acrius turbabat, non iam occultis aduerſum Agrippinam & Neronem inſidiis. quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat. vltroque ſtruebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti, populumque ac ſenatum auxilio vocare. eaque ſpreta ab illis, velut pararent, obiiciebantur.

XII. ubi Cæſaris villæ.

In loco occulto occulta calumnia.

Iunio Silano & Silio Nerua Coſs. fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem illuſtri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici: neque enim omiſerat coniugem liberoſque eius percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes vnus, eoque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, * Petitius Rufus, M. Opſius prætura functi adgrediuntur, cupidine conſulatus, ad quem non niſi per Seianum aditus: neque Seiani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, vt Latiaris, qui modico vſu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum ſermones, mox laudare conſtantiam, quod non vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deſeruiſſet: ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquam Sabinus, vt ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit queſtus; audentius iam onerat Seianum, ſæuitiam, ſuperbiam, ſpes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abſtinet. iique ſermones, tanquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem artæ amicitiæ fecere. Ac iam vltro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre.

A. V. C. DCCLXXVII.

Titius Sabinus in carcerem datus.

** Petilius*

Circumuentus turpi fraude.

Conſultant quos memoraui, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, ſeruanda ſolitudinis facies, & ſi pone fores adſiſterent, metus viſus, ſonitus, aut forte ortæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia tres ſenatores, haud minus turpi latebra quam deteſtanda fraude, ſeſe abſtrudunt, foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit, præteritaque & inſtantia, quorum adfatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quanto mœſta, vbi ſemel prorupere, difficilius reticentur. Properata inde accuſatio, miſſiſque ad Cæſarem litteris, ordinem fraudis, ſuumque ipſi dedecus narrauere. Non alias magis anxia & pauens ciuitas, * alium aduerſum proximos congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur. Sed Cæſar ſollemnia incipientis anni kalendis Ianuariis, epiſtola * precatus, vertit in Sabinum, corruptos quoſdam libertorum & petitum ſe arguens, vltionemque haud obſcure poſcebat. nec mora, quin decerneretur, & trahebatur damnatus, quantum obducta veſte & adſtrictis faucibus niti poterat, clamitans, *ſic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quo intendiſſet oculos, quo verba*

** Prima ſcripta ... leg. ...*

** prætermiſſi Kalend. anni violantur.*

ac-

circumſpectabant. Quem enim diem vacuum pœna, ubi inter ſacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abſtineri mos eſſet, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adiiſſe: quæſitum meditatumque, ne quid impedire credatur quo minus noui magiſtratus, quo modo delubra & altaria, ſic carcerem recludant. Secutæ inſuper litteræ, grates agentis, quod hominem infenſum Reip. puniuiſſent, adiecto, trepidam ſibi vitam, ſuſpectas inimicorum inſidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæque in annum referre, auebat animus anteire, ſtatimq; memorare exitus, quos Latinius atque Opſius ceterique flagitii eius repertores habuêre non modo poſtquam C. Cæſar rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio. qui ſcelerum miniſtros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verum has atque alias ſontium pœnas, in tempore trademus. Tum cenſuit [14] Aſinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus ſuos ſenatui fateretur, amoueriq; ſineret. Nullam æque Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus ſuis quam diſſimulationem diligebat: eo ægrius accepit, recludi quæ premeret. ſed mitigauit Seianus, non Galli amore, verum vt cunctationes Principis aperirentur, gnarus lentum in meditando, vbi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Auguſtus conuictam adulterii damnauerat, proieceratque in inſulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exilium tolerauit, Auguſtæ ope ſuſtentata: quæ florentes priuignos cum per occultum ſubuertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat. Eodem anno Friſii transrhenanus populus, pacem exuere, noſtra magis auaritia, quam obſequii impatientes. Tributum iis Druſus iuſſerat modicum, pro anguſtia rerum, vt in vſus militares coria boum penderent, non intenta cuiuſquam cura, quæ firmitudo, quæ menſura. donec Olennius e primipilaribus, regendis Friſiis impoſitus, terga vrorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primo boues ipſos, mox agros, poſtremò corpora coniugum aut liberorum, ſeruitio tradebant. Hinc ira & queſtus. [17] & poſtquam non ſubueniebatur, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fuga præuenit, receptus [18] caſtello cui nomen Fleuum: & haut ſpernenda illic ciuium ſociorumque manus litora Oceani præſidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum e ſuperiore prouincia, peditumque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac ſimul vtrumque exercitum Rheno deuectum, Friſiis intulit, ſoluto iam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda degreſſis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem, & quod peditum Germanorum

inter

A. miſſis in [illegible] litteris, [illegible] aut etiam puniti.

Tiberius re[illegible] ſimulationem [illegible] ſuam [illegible] natur.

Neptis Iuliæ mors.

Friſii rebellant.

Auariter habiti.

Sæuiunt in Romanos Præſidio [illegible]

L. Apronius is obuiam.

Parum p... aut ſ...

inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium iubet. qui iam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leues cohortes, ac rurſum duæ, dein tempore interiecto alarius eques immiſſus. ſatis validi ſi ſimul incubuiſſent, per interuallum aduentantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoſte pulſo, recipiunt cohortis alaſque feſſas vulneribus. Neque dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit, quamquam multi tribunorum præfectorumque & inſignes centuriones cecidiſſent.

Clades duplex Romanorum.

Mox compertum a transfugis nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in poſterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam ſtipendiarij villa, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe.

Diſſimulata Tiberio.

Clarum inde inter Germanos Friſium nomen, diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuerſis ſuper rebus conſulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigieſque circum Cæſaris ac Seiani cenſuere, crebriſque precibus efflagitabant, viſendi ſui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digreſſi ſunt. ſatis viſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ adſpici. eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Seianum,

Seiani potentia, & faſtus.

cuius durior congreſſus, atque eo per ambitum, & ſocietate conſiliorum parabatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo ſeruitium ſpectanti. quippe Romæ ſueti diſcurſus, & magnitudine vrbis, incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo diſcrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut faſtus ianitorum perpetiebantur. donec id quoque vetitum. & reuenere in vrbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat, quidam male alacres, quibus infauſtæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coram Cn.

Agrippina nubit Domitio.

Domitio tradidiſſet, in vrbe celebrari nuptias iuſſit. In Domitio ſuper vetuſtatem generis, propinquum Cæſaribus ſanguinem delegerat. Nam is [160] auiam Octauiam, & per eam Auguſtum auunculum præferebat.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

Liuia Auguſta moritur: eóque Seiani potentia creſcit. Agrippina & Nero Principis li- c... ac uſantur. Nec multo poſt Seianus ipſe, detecta cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius ſtrage. (Quæ omnia Tacito ſingillatim tradita æuum aboluit.) Falſus apud Cycladas Druſus ſe oſtendit: ſed diligentiâ & aſtu Poppæi Sabini capitur. Hæc geſta annis circiter tribus,

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO COSS.
TIBERIO CÆSARE V. L. ÆLIO SEIANO.

RVBELLIO & Fufio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, [1] Iulia Auguſta mortem obijt, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & [2] adoptione Liuiorum Iuliorumque clariſſimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cum Tiberio Nerone: qui bello Perufino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæſar cupidine formæ aufert mariro, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne ſpatio quidem ad enitendum dato penatibus ſuis grauidam induxerit. Nullam poſthac ſubolem edidit, ſed [3] ſanguini Auguſti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: ſanctitate domus priſcum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius modicum, teſtamentum diu irritum fuit. laudata eſt pro roſtris a C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt. At Tiberius quòd ſupremis in matrem officijs defuiſſet, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excuſauit: honoréſque memoriæ eius ab ſenatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & [4] addito ne cæleſtis religio decerneretur. ſic ipſam maluiſſe. Quin & parte eiuſdem epiſtolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium conſulem obliquè perſtringens. is gratiâ Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs irridere ſolitus, quarum apud præpotentes in longum memoria eſt. Ceterùm ex eo [5] prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Auguſtâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obſequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exſoluti proruperunt. miſſæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Auguſtâ credidit vulgus. haut enim multum poſt mortem eius recitatæ ſunt.

A. V. C. DCCXXXII. Mors Iuliæ. & de eâ elogium.

Funus.

Tiberius etiā mortua parum æquus.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accuſati.

 verba

verba inerant quæſitâ aſperitate: ſed non arma, non rerum nouarum ſtudium, *Quibus criminetur* amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere auſus; adrogantiam oris & contumacem animum incuſauit, magnô ſenatus pauore ac ſilentio. donec pauci, quis nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in occaſionem gratiæ trahuntur, vt referretur poſtulauere, promtiſſimo Cottâ Meſſalino cum *Anceps in hoc iudicio Senatus.* atroci ſententiâ. ſed aliis à primoribus, maximéque à magiſtratibus trepidabatur: quippe Tiberius & ſi inſenſe inuectus, cetera ambigua reliquerat. *Quem ad mitiora inclinat Ruſticus:* Fuit in ſenatu [6] Iunius Ruſticus, componendis patrum actis delectus à Cæſare, eóque meditationes eius introſpicere creditus. is fatali quodam motu (neque enim ante ſpecimen conſtantiæ dederat) ſeu praua ſollertiâ, dum imminentium oblitus incerta pauet, inſerere ſe dubitantibus, ac mouere conſules ne relationem inciperent: diſſerebatque, breuibus momentis ſumma verti poſſe, dandumque interſtitium pœnitentiæ ſenis. *Etiam populi fauor.* Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumſiſtit curiam, feſtiſque in Cæſarem ominibus falſas litteras & Principe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triſte illo die patratum. ferebantur etiam ſub nominibus conſularium ficta in Seianum ſententiæ, exercentibus pleriſque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminandi. *Spretum dolorem Principis, [7] ab ſenatu deſciuiſſe populum. audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum conſulta. quid reliquum, niſi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis ſecuti forent, duces imperatoreſq. deligerent?* *Cæſar acerrimè accipit.* Igitur Cæſar repetitis aduerſum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, queſtus apud patres quòd fraude vnius ſenatoris imperatoria maieſtas eluſa publice foret, integra tamen ſibi cuncta poſtulauit. nec vltrà deliberatum, quo minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, ſed paratos ad vltionem [8] principis impediri teſtarentur. *Magnus [illegible] defuncti [illegible] fere geſta* [9] * Quattuor & quadraginta orationes ſuper eâ re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adſuetudine, * [10] *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum cenſui.*

verſa eſt fortuna, & ille quidem qui collegam & generū adſciuerat, ſibi ignoſcit. ceteri quem per dedecora fouere, cum ſcelere inſectantur.

miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicū accuſare haut diſcreuerim. [11] *non crudelitatē, non * clementiam cuiuſquā experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculum. vos obteſtor, ne memoriam noſtri per mœrorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* [12] Tunc ſingulos vt cuique adſiſtere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei abſumſit. multóque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius ſpectantibus, cum ſupereſſe tempus nouiſſimis crederent, gladio quem ſinu abdiderat incubuit. Neque Cæſar vllis criminibus aut probris defunctum inſectatus eſt, [13] cùm in Blæſum multa fœdaque incuſauiſſet. *Vitellius & Pomponius accuſati.* [14] Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, clauſtra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtuliſſe: huic à Conſidio prætura functo *[illegible]* obiectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quaſi fidiſſimum ad ſubſidium perfugiſſet. neque aliud periclitan-

clientibus auxilio, quàm in fratrum conſtantiâ fuit, qui vades exſtitere. mox crebris prolationibus ſpem ac metum iuxtà grauatus Vitellius, [15] petito per ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, leuem ictum venis intulit, vitam que ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantia, & ingenio inluſtri, dum aduerſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit. Placitum poſthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur, vaneſcente quamquam plebis irâ, ac pleriſque per priora ſupplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, [16] puella adeò neſcia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, poſſe ſe puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, [17] quia triumuirali ſupplicio affici virginem inauditum habebatur, a carnifice laqueum iuxta compreſſam: exin obliſis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Aſia atque Achaia exterritæ ſunt, acri magis quàm diuturno rumore, Druſum Germanici filium apud Cycladas inſulas, mox in continenti viſum. & erat iuuenis haut diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. [18] quippe lapſum cuſtodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuaſurum fingebant ſimul, credebantque. iam iuuentutis concurſu, iam publicis ſtudiis frequentabatur, lætus præſentibus & inanium ſpe; cum auditum id Poppæo Sabino. [19] Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo vera ſeu falſa anteiret, [20] Toronæum Thermæumque ſinum præfeſtinans, mox Eubœam Ægæi maris inſulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthienſe litus anguſtiáque Iſthmi euadit. marióq; alio Nicopolim Romanam coloniam ingreſſus, [21] ibi demum cognoſcit. ſollertiùs interrogato, quis nam foret? dixit ſe M. Silano genitum & multis ſectatorum dilapſis, aſcendiſſe nauem, tamquam Italiam peteret. ſcripſitque hæc Tiberio. [22] neque nos originem finémve eius rei vltrà comperimus. Exitu anni diu aucta diſcordia conſulum erupit. nam Trio facilis capeſſendis inimicitiis & foro exercitus, vt ſegnem Regulum ad opprimendos Seiani miniſtros obliquè perſtrinxerat. ille niſi laceſſeretur modeſtiæ retinens, non modò retudit collegam, ſed vt noxium coniurationis ad diſquiſitionem trahebat. Multiſque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, manſere infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

Ille ſe interficit: hic mortem tolerat, & ſuperuiuit.

Liberi Seiani puniti.

Etiam virguncula, heu, per ſcelus prius violata.

Pſeudo-Druſus.

Quem Sabinus capit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. VI.

BREVIARIVM LIBRI.

Tiberij arcana & fœdæ libidines. Multorum accuſationes, interq́; eos M. Teren[illegible] tis R. cuius libera & egregia defenſio inſerta. L. Piſonis Præfecti vrbis mors [illegible] & per occaſionem de origine eius muneris & progreſſu. De Sibyllarum carminibus [illegible] dis conſultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici [illegible] filiæ nuptum datæ, L. Caßio & M. Vinicio. Fæneratores accuſati. repreſſa vſura. & [illegible] litate Cæſaris fides multorum refecta. Iterum accuſationes maieſtatis & vno e[illegible] conſcij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæſar Caligula Claudiam vxorem [illegible] mores & callida ſimulatio in auum. Tiberij præſagium de Ser. Galba: & per ca[illegible] de Mathematicis aliquid & Thraſyllo. Druſi Germanici filij miſeranda mors: item A[illegible] pinæ. Nerua Iureconſultus inedia voluntaria obiit. aliquot aliorum illuſtrium morte[illegible] nix in Ægypto viſa, & ſuper ea veterum narrationes ac iudicia. Accuſationes variæ & mor[illegible] tes. Parthorum legati in vrbem venére, ad nouum regem petendum. & T[illegible] ertus [illegible] inde alterum miſit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiuſq́; ingenium. Prælia inter Armen[illegible] & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates ſuffi[illegible]itur [illegible] telly conſilio & armis. At Romæ illuſtrium damnationes & mortes. Clitæ Cappado[illegible] ſuo rebelles & repreſſi. Teridates rex diſſidio procerum pellitur, & Artabanus in [illegible] rum accitur. Romæ incendium at[illegible]ox: quod Cæſar liberalitate [illegible] a[illegible] auit. Ti[illegible] de[illegible] beratio de ſucceſſore: eiuſq́; morbus & mors. Geſta hæc annis circiter ſex,

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO Coſſ.
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO.

A. V. C. DCCLXXXV.

Tiberius Romam adit, non init.

C. prea[illegible] redit. Iis libidines fœde exercet.

[1] CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus conſulatum inierant, cùm Cæſar tramiſſo quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret, ſeu quia contrà deſtinauerat, ſpeciem venturi ſimulans. & ſæpe in propinqua digreſſus, [2] ad[illegible] tis iuxta Tiberim hortis, ſaxa rurſum & ſolitudinem maris repet[illegible] p[illegible] dore ſcelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarſerat, vt n[illegible] regio[illegible] ubem ingenuam ſtupris pollueret. nec formam tantum & dec[illegible] ra corpora, ſed in his modeſtam pueritiam, in aliis imag[illegible] a[illegible] incitamentum cupidinis habebat. Tuncq́; primùm ignota ant[illegible] [3] v[illegible] bula reperta ſunt, ſellariorum & ſpintriarum, ex fœditate lo[illegible] p[illegible] ci patientiâ. præpoſiti que ſerui qui quærerent, pertrahe[illegible] pr[illegible] tos [illegible] as aduerſum ab[illegible] uentes, & ſi retinerent prop[illegible] q[illegible] parent[illegible], vim, raptus, ſuaque ipſi libita velut in captos exe[illegible] ba[illegible]

Hunc

Decreta in Seianum & Liuiam.

Romæ principio anni, quaſi recens cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces * ſententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, [1] vt in fiſcum cogerentur, tum rettulere Scipiones. Hæc & Silani & Caſſij, iiſdem ferme aut paulum immutatis verbis adſeueratione multa cenſebant: cùm repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat deligere ſenatores, ex quîs viginti ſorte ducti & ferro accincti, quoties curiam iniſſet, ſalutem eius defenderent. crediderat nimirum epiſtolæ, ſubſidio ſibi alterum ex conſulibus poſcentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen ludibria ſeriis permiſcere ſolitus, egit gratias beneuolentiæ patrum: *ſed quos omitti poſſe? quos deligi? ſemper ne eoſdem? an ſubinde alios? & [6] honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magiſtratibus? Quam deinde ſpeciem fore, ſumentium in limine curiæ gladios? neque ſibi vitam tanti, ſi armis tegenda foret.* Hæc aduerſus Togonium, verbis moderans, neque vltrà abolitionem ſententiæ ſuadere. At Iunium Gallionem, qui cenſuerat vt prætoriani actis ſtipendiis, ius apiſcerentur in quatuordecim ordinibus ſedendi, violenter increpuit; velut coram rogitans, *quid illi cum militibus? [7] quos neque dicta imperatoris, neque præmia niſi ab imperatore accipere par eſſet. reperiſſe prorſus quod diuus Auguſtus non prouiderit. an potius diſcordiam & ſeditionem a ſatellite Seiani quæſitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curia, deinde Italia exactus. & quia incuſabatur facile toleraturus exſilium, delectâ Lesbo inſulâ, nobili & amœnâ, [8] retrahitur in vrbem, cuſtoditurq; domibus magiſtratuum. Iiſdem litteris Cæſar [9] Seſtium * Pagonianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium ſecreta rimantem, dilectumque a Seiano, cuius ope dolus C. Cæſari pararetur. quod poſtquam patefactum, [10] prorupere concepta * peridem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret. [11] Vt verò Latinium Latiarem ingreſſus eſt accuſator * Actius, iuxtà inuiſi, gratiſſimum ſpectaculum præbebatur. Latiaris vt rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa conſules anni prioris inuaſit, cur mutuâ accuſatione intenta, nunc ſilerent? [12] metum prorſus & noxam conſcientiæ pro fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuiſſent. Regulus manere tempus vltionis, ſeque coram Principe exſecuturum: Trio æmulationem inter collegas, & ſi qua diſcordes ieciſſent melius oblitterari, reſpondit. Vrgente Agrippâ, [13] Sanquinius Maximus e conſularibus orauit ſenatum, ne curas Imperatoris, conquiſitis inſuper acerbitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis remediis. ſic Regulo ſalus, & Trioni dilatio exitij quæſita. Haterius inuiſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis vigiliis marcidus, & ob ſegnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inluſtribus viris perniciem inter ganeum ac ſtupra meditabatur. Exin Cotta Meſſalinus ſæuiſſimæ cuiuſque ſententiæ auctor, eóque inueterata inuidia, vbi primùm facultas data, [14] arguitur pleraque, C. Cæſarem [15] quaſi * inceſtæ virilitatis, & cum [16] die natali * Auguſtæ [17] inter

Tres noui adulatorum ſententiæ.

Refutata Tiberio.

Altera Gallionis.

Acerrime increpita.

Ira & punita.

Sextius Paconianus.
* Paconianũ

* pridē odia,

Latinius Latiaris.
* [illegible] ac reus

Renouatur diſſidium inter conſules.

Maximus ſedat.

Cotta Meſſalinus accuſatur.
* inceſtæ
* Auguſtæ

ſacerdotes epularetur, [18] Nouendialem eam cenam dixiſſe: querentémque de potentiâ [19] M. Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariam diſceptabat, addidiſſe, *Illos quidem ſenatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque contactu à primoribus ciuitatis reuincebatur: vſque inſtantibus, ad Imperatorem prouocauit. nec multo poſt litteræ adferuntur, quibus in modum defenſionis, repetito inter ſe atque Cottam amicitiæ principio, crebriſque eius officiis commemoratis, ne verba praue detorta, neu conuiualium fabularum ſimplicitas in crimen duceretur, poſtulauit. Inſigne viſum eſt earum Cæſaris litterarum initium, nam his verbis exorſus eſt. *Quid ſcribam vobis P. C. aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, dij me deaq́; peius perdant quàm perire quotidie ſentio, ſi ſcio.* Adeò facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtra [20] præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita ſæuitiâ, libidine, malis conſultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris ſuaſque ipſe pœnas fateretur. Tum factâ patribus poteſtate, ſtatuendi de Cæciliano ſenatore, qui plurima aduerſum Cottam prompſerat, placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruſeium & Sanquinium accuſatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euênit, qui nobilis quidem ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, [21] ſanctiſſimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus poſthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes. Minutius equeſtri loco, modeſte habitâ Seiani amicitia, vnde illis maior miſeratio. contrà Tiberius præcipuos ad ſcelera increpans, admonuit [22] C. Cæſtium patrem dicere ſenatui quæ ſibi ſcripſiſſet. ſuſcepitque Cæſtius accuſationem. quod maximè exitiabile tulere illa tempora, cùm primores ſenatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque diſcerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incuſabantur, vt quis præuenire & [23] reum deſtinare properat; pars ad ſubſidium ſui, plures infecti quaſi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus acceſsêre. Tractique ſunt in caſum eundem Iulius Africanus e Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neque ſum ignarus à pleriſque ſcriptoribus, omiſſa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiſcunt; aut quæ ipſis nimia & mœſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenere, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempeſtate quâ Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, auſus eſt eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud ſenatum ordiendo. *Fortunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat adnoſcere crimen, quàm abnuere. ſed vtcunque caſura res eſt, [24] fatebor & fuiſſe me Seiano amicum, & vt eſſem expetiſſe, & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia ſimul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quiſque Seiano intimus, ita ad Cæſaris*

Prouocat ad Cæſarem.

Ab eoq́; eripitur.

Mira confeſſio Tiberij & notabilis.

Tyrannorum occulta ſupplicia.

Cæcilianus accuſator Cottæ ipſe damnatur.

Q. Seruæus & Thermus damnati.

Paſſim delationes, vt ſub Tyrannide.

M. Terentius accuſatur.

Diſertè & liberè ſe defendit.

Ceſaris amicitiam validus. contrà quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adſumo. cunctos qui nouiſſimi conſilij expertes fuimus, meo vnius diſcrimine defendam. Non enim Seianum Vulſinienſem, ſed [25] Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua officia in Rep. capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra ceteros, & quibus de cauſſis extollas. Tibi ſummum rerum iudicium dij dedêre; nobis obſequij gloria relicta eſt. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendiue potentia. quæ Seiano fuiſſe, nemo negauerit. abditos Principis ſenſus, & ſi quod occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adſequare. Ne P.C. vltimum Seiani diem, ſed ſexdecim annos cogitaueritis, etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quia ergo? indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? imo iuſtis terminis diuidatur. Inſidiæ in Remp. conſilia cædis aduerſum Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officiis, idem finis & te Cæſar & nos abſoluerit. Conſtantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eo vſque potuere, vt accuſatores eius, additis quæ ante deliquerant, exſilio aut morte multarêtur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Veſtilium prætorium, quem Druſo fratri percarum [26] in cohortem ſuam tranſtulerat. cauſſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem vt impudicum, ſiue ficto habita fides. atque ob id conuictu Principis prohibitus, cum ſenili manu ferrum tentauiſſet, obligauit venas: precatuſq; per codicillos, immiti reſcripto venas reſoluit. Aceruatim ex eo [27] Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco, ſimul ac Sabino Caluiſio, maieſtatis poſtulantur, & [28] * Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus. contremuerantq; patres. nam quotus quiſque adfinitatis, aut amicitiæ tot inluſtrium virorum, expers erat? ni Celſus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluiſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac * Viciniani Scaurique cauſſam vt ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit; datis quibuſdam in Scaurum triſtibus notis. Ne feminæ quidem exſortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, [29] ob lacrymas incuſabantur. necataq; eſt anus Vitia [30] Fufij Gemini mater, quod filij necê fleuiſſet. Hæc apud ſenatum. Nec ſecus apud Principem Veſcularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, e vetuſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas indiuidui. Veſcularius inſidiarũ in Libonem internuntius. Marino participe, Seianus [31] Curtium Atticum oppreſſerat. quo lætius acceptum, ſua exempla in conſultores recidiſſe. [32] Per idem tempus [33] L. Piſo Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius ſeruilis ſententiæ ſponte auctor, & quoties neceſſitas ingrueret, ſapienter moderans. [34] patrem ei Cenſorium fuiſſe memoraui, ætas ad octogeſimum annum proceſſit. [35] decus triumphale in Thraciâ meruerat. ſed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam poteſtatem, & inſolentiâ parendi grauiorem, mire temperauit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. feruntq; ab

Ipſe abſolutus, qui arguerant, damnati.

Veſtilius ſe interimit.

Plures gregatim accuſati.

* Vinicianus

* Viniciani

Etiam feminæ.

L. Piſonis mors, & laudatio.

Præfecturæ vrbis origo, & progreſſus.

ab Romulo Dentrem Romulium, pòſt ab Tullo Hoſtilio Numam Mar-
cium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impoſitos. dein
conſules mandabant: duratque ſimulacrum quoties ob ferias Latinas
præficitur, qui conſulare munus vſurpet. Ceterum Auguſtus bellis ciui-
Cilnius Mæcenas.
libus [16] Cilnium Mæcenatem equeſtris ordinis, cunctis apud Romam
atque Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi,
ac tarda legum auxilia, [17] ſumſit e conſularibus qui coërceret ſeruitia.
& quod ciuium audaciâ turbidum niſi vim metuat. [38] primuſq; Meſſa-
Meſſalla Coruinus.
la Coruinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi
neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate,
Statilius Taurus.
egregiè tolerauit. [39] Dein Piſo viginti per annos pariter probatus, publi-
co funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Relatum inde ad patres a
Quinctiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quem Caninius Gallus
Super Sibyllino libro diſceptatio.
quindecimuir recipi inter ceteros eiuſdem vatis, & eâ de re ſenatuſcon-
ſultum poſtulauerat. quo per diſceſſionem facto, miſit litteras Cæſar
Cæſar eum reſecit.
modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam. Gal-
lo exprobrabat, quòd ſcientiæ cærimoniarumque vetus, incerto aucto-
re, ante ſententiam collegii, non, vt aſſolet, [40] lecto per magiſtros æſtima-
tóque carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet. Simul commone-
fecit: quia multa vana ſub nomine celebri vulgabantur, [41] ſanxiſſe Au-
guſtum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque ha-
bere priuatim liceret. quod a maioribus quoque decretum erat, [42] poſt
exuſtum ſociali bello capitolium, quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Afri-
cam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ, vna ſeu
plures fuere; datóque ſacerdotibus negotio, quantum humanâ ope po-
tuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirum
Seditio penè ob annonam ortam.
is liber ſubiicitur. Iiſdem conſulibus, grauitate annonæ iuxta ſeditionem
ventum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata quàm
ſolitum aduerſum Imperatorem. quîs commotus, incuſauit magiſtratus
patréſque, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuiſſent: addi-
ditque quibus è prouinciis, & [43] quanto maiorem quàm Auguſtus rei
Decreto & Edicto coërcita.
frumentariæ copiam, aduectaret. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſena-
tuſconſultum, priſcâ ſeueritate. [44] neque * ſegnius conſules edixere. Si-
**ſequius*
lentium ipſius non ciuile, vt crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur.
Fine anni Geminius, Celſus, Pompeius equites Romani cecidere coni-
urationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitia
vitæ amicus Seiano, nihil ad ſerium. Et Iulius Celſus tribunus, in vinclis
laxatam catenam, & circumdatam in diuerſum tendens, ſuam ipſe ceru-
icem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam deſperatis rebus Roma-
nis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. [45] ſanè is re-
pertus apud fretum Siciliæ, retractuſq; per centurionem, nullas proba-
A. V. C. D. CCLXXXVI.
les cauſſas longinquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamen incolu-
mis, obliuione magis quàm clementiâ. Ser. Galbâ, L. Sullâ Coſs. diu
Pro generis Cæſaris iugati & lecti. M. Vinicius: L. Caſſius.
quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſta-
bat virginum ætas, [46] L. Caſſium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum
genus. [47] Calibus ortus, patre, atque auo conſularibus, cetera equeſtri
familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Caſſius plebei Romæ ge-

neris, verùm antiqui honoratiq́;, & ſeuerâ patris diſciplinâ eductus, fa-
cilitate ſæpius quàm induſtriâ commmendabatur. Huic Druſillam, Vi-
nicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. ſupérque eâ re ſenatui ſcri-
pſit, leui cum honore iuuenum. dein [48] redditis abſentiæ cauſſis admo-
dum vagis, flexit ad grauiora, & offenſiones ob Remp. cœptas: vtq́; Ma-
cro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, ſecum introirent
quoties curiam ingrederetur, petiuit. factóque largè, & ſine præſcriptio-
ne generis, aut numeri, ſenatuſconſulto; ne tecta quidem vrbis, adeò pu-
blicum conſilium numquam adiit, deuiis plerumque itineribus * [49] am- ** Rhen. legit ambiens.*
bigens patriam & declinans. Interea magna vis accuſatorum in eos in- *Fæneratores*
rupit, qui pecunias fænore auctitabant, [10] aduerſum legem dictatoris *in ius trahi.*
Cæſaris, quâ de modo credendi, poſſidendique intra Italiam cauetur;
omiſſam olim, quia priuato vſui bonum publicum poſtponitur. Sanè ve-
tus vrbi fænebre malum, & ſeditionum diſcordiarumque creberrima
cauſſa: eóque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis mori-
bus. Nam primò [11] duodecim tabulis ſanctum, ne quis vnciario fænore *Leges & ſtri-*
amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. [12] de- *cta ſænebria.*
in rogatione tribuniciâ, ad ſemuncias redacta: [13] poſtremò vetita verſu-
ra. multiſque plebis ſcitis obuiam itum fraudibus, quæ toties repreſſæ,
miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea
quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, retulit ad ſena-
tum: trepidique patres (neque enim quiſquam tali culpâ vacuus) veniam
à Principe petiuere: & concedente, annus in poſterum, ſexque menſes *Remedium*
dati, quis ſecundum iuſſa legis, rationes familiares quiſque compone- *exuberanti*
rent. hinc inopia rei nummariæ, commoto ſimul omnium ære alieno: *malo:*
& quia tot damnatis, boniſque eorum diuenditis, ſignatum argentum
fiſco vel ærario attinebatur. ad hoc ſenatus præſcripſerat, [14] duas quiſ-
que fænoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in ſoli-
dum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò
concurſatio, & preces; dein ſtrepere prætoris tribunal. eaque quæ reme- *Quod pand-*
dio quæſita, venditio & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores *in exitium*
omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi ſe- *verſit.*
cutâ vilitate, quanto quis obæratior ægriùs diſtrahebant. multique for-
tunis prouoluebantur. euerſio rei familiaris dignitatem ac famam præ-
ceps dabat: donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per menſas millies ſeſter- *Niſi Cæſar*
tio, factaque mutuandi copiâ ſine vſuris per triennium, ſi debitor popu- *ſubueniſſet,*
lo in duplum prædiis cauiſſet. Sic refecta fides. & paulatim priuati quo- *Egregiâ libe-*
que creditores reperti. neque emtio agrorum exercita ad formam ſe- *ralitate.*
natuſconſulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioſo fine. Dein red-
eunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo, qui nullo *Conſidius*
pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterque damnatus *accuſatus,*
interfectuſque. & ſorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accu- *damnatus,*
ſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe facti- *necatus.*
tari prætendebat, vt partâ apud Principem gratiâ, periculis Pomponij *Q. Pomponij*
Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exſilium *prauitas.*
ſtatuitur, cuius maritum Argolicum, ſocerum Laconem è primoribus
Achæorum Cæſar adflixerat. Pater quoque inluſtris eques Romanus, ac

Hen. crimina! riſu, an lacrimis digna?
frater Prætorius, cùm damnatio inſtaret, ſe ipſi interfecere. [15] datum
erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Cn.
Magnus inter intimos habuiſſet: quodq; defuncto Theophani, cæleſtes
Sex. Marius inceſti arguitur.
honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum
ditiſſimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deiicitur. ac ne du-
Ob id, ſiue ob pecuniam, occiditur.
bium haberetur, [16] magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe, aurariaſque
eius, quamquam publicarentur, ſibimet Tiberius ſepoſuit. irritatuſque
ſuppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seia-
Promiſcua & miſeranda cædes
no, necari iubet. [17] Iacuit immenſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: in-
luſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis
adſiſtere, inlacrymare, ne viſere quidem diutius dabatur. ſed circumiecti
Quam nec licuit miſerari.
cuſtodes, & in mærorem cuiuſque intenti, corpora putrefacta adſecta-
bantur, dum in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulſa,
non cremare quiſquam, non contingere. interciderat ſortis humanæ
** vi, metu:*
commercium * vi metus; quantumq; ſæuitia gliſceret, miſeratio arce-
C. Cæſar vxorem accipit.
batur. Sub idem tempus, C. Cæſar diſcedenti Capreas auo comes, Clau-
diam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animũ ſubdola mo-
Tegens ſui & fallax eius animus.
deſtiâ tegens, non damnatione matris, non exſilio fratrum ruptâ voce,
[18] qualem * diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haut multum diſtanti-
** Corrupta.*
bus verbis. Vnde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebuit, *Neq.
meliorem vnquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe.* Non omiſe-
Tiberij Vaticinium.
rim [19] præſagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum conſule; quem accitum,
& diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremò Græcis verbis in hanc
Ex arte Chaldeæ: quod ego abnuo.
ſententiam adlocutus: *Et tu Galba quandoque deguſtabis imperium.* ſeram
ac breuem potentiam ſignificans, ſcientiâ Chaldæorum artis, cuius api-
ſcendæ, otium apud Rhodum, magiſtrum [60] Traſullum, habuit, peri-
tiam eius hoc modo expertus. Quoties ſuper negotio conſultaret, editâ
domus parte, ac liberti vnius conſcientiâ vtebatur. is litterarum igna-
rus, corpore valido, per auia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præ-
ibat eum cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet: & regredientem, ſi va-
nitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat,
Thraſylli exploratio,
ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus iiſdem rupibus inductus, poſt-
quàm percontantem commouerat, imperium ipſi, & futura ſollerter pa-
tefaciens: interrogatur, an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet,
quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia
dimenſus, hærere primò, dein paueſcere: & quantum introſpiceret, ma-
gis ac magis trepidus admirationis & metus. poſtremò exclamat, ambi-
Et certa præſcientia.
guum ſibi ac propè vltimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum
Tiberius, præſcium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque
Ambigit de Gubernatione noſtra
dixerat oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi
hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium eſt, fatóne res mortalium &
neceſſitate immutabili, an forte voluantur. quippe ſapientiſſimos vete-
Fatóne, an Fortuna.
rum, quiq; ſectam eorum æmulantur, diuerſos reperies: ac multis inſi-
tam opinionem, non initia noſtri, non finem, non denique homines diis
curæ. Ideo creberrima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Con-
Sed illa probat magis.
trà alij, fatum quidem congruere rebus putant, ſed non è vagis ſtellis,
verùm apud principia, & nexus naturalium cauſſarum. ac tamen electio-
nem

hem vitæ nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduerſis videantur, beatos; ac pleroſque, quamquam magnas per opes, miſerrimos: ſi illi grauem fortunam conſtanter tolerent, hi proſpera inconſultè vtantur. Ceterùm [61] plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiuſque ortu ventura deſtinentur: ſed quædam ſecus quàm dicta ſint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & noſtra tulerit. Quippe à filio eiuſdem [62] Traſulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim.

Fidem etiam Mathematicis adſtruit, ſed quibus Genius.

Iiſdem conſulibus [63] Aſinij Galli mors vulgatur, quem egeſtate cibi peremtum haut dubium: ſponte vel neceſſitate, incertum habebatur. Conſultuſque Cæſar an ſepeliri ſineret, non erubuit permittere, vltróque incuſare caſus, qui reum abſtuliſſent antequam coràm conuinceretur. ſcilicet medio triennio defuerat tempus ſubeundi iudicium [64] conſulari ſeni, tot conſularium parenti.

Aſinij Galli mors.

Druſus deinde exſtinguitur, cùm ſe miſerandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuiſſet. Tradidere quidam, deſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Seiano tentarétur, extractum cuſtodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæſar; ſæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reip. animum obiecit: recitarique factorum, dictorumq́; eius deſcripta per dies iuſſit. quo non aliud atrocius viſum. adſtitiſſe tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuiſſe auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; niſi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epiſtolæ, ſeruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Druſum pulſauerat, exterruerat. etiam ſua verba centurio ſæuitiæ plena, tamquam egregium, vocéſque deficientis adiecerat; quîs primò alienationē mentis ſimulans, quaſi per dementiam, funeſta Tiberio, mox vbi exſpes vitæ fuit, meditatas, compoſitaſque diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domumq́; omnem cædibus compleuiſſet; ita pœnas nomini generiq́; maiorum, & poſteris exſolueret. Obturbabant quidem patres, ſpecie deteſtandi. ſed penetrabat pauor, & admiratio. callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurum, huc confidentiæ veniſſe, vt tamquam dimotis parietibus oſtenderet nepotem ſub verbere centurionis, inter ſeruorum ictus, extrema vitæ alimenta fruſtrà orantem.

Et Druſi, filij Germanici.

Nec mortuo parcit Cæſar.

Varia in eum atrocitas.

Diræ illius in Tiberium.

Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum. quam interfecto Seiano ſpe ſuſtentatam prouixiſſe reor: & poſtquam nihil de ſæuitiâ remittebatur, voluntate exſtinctam. niſi ſi negatis alimentis, adſimulatus eſt finis, qui videretur ſponte ſumptus. Enimuero Tiberius fœdiſſimis criminationibus exarſit, impudicitiam arguens; & Aſinium Gallum adulterum, eiuſq́; morte ad tædiū vitæ compulſam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luiſſet, memoriæq́; id prodendum addidit Cæſar: iactauitque quòd non laqueo ſtrangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, de-

Agrippina mater, inediâ exſtincta.

Hanc quoque Cæſar criminatur.

Purgat notier.

cretumque vt quintodecimo kal. Nouembris vtriuſque necis die, per omnis annos, donum Ioui ſacraretur. Haut multo pòſt Cocceius [65] Nerua continuus Principis, omnis diuini humanique iuris ſciens, integro ſtatu, corpore inlæſo, moriendi conſilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adſidere, cauſſas requirere, addere preces, fateri poſtremò graue conſcientiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. auerſatus ſermonem Nerua, abſtinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propiùs mala Reip. viſeret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum finem voluiſſe. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Piſoni; & palàm læta morte Germanici, cum Piſo caderet, precibus Auguſtæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defenſa erat. vt odium, & gratia deſière; ius valuit. petitaque criminibus haut ignotis, ſuâ manu, ſera magis, quàm immerita ſupplicia perſoluit. Tot luctibus funeſtâ ciuitate, pars mæroris fuit, quòd Iulia Druſi filia, quondam Neronis vxor, denupſit in domum [66] Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere cenſorio celebrata, qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida ſenectus, & non permiſſa prouincia dignationem addiderat. Exin [67] Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæſaris litteræ, quîs incuſabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: ſeque eâ neceſſitudine ad preces cogi, per quas conſularium aliqui capeſſere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hiſpaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obiit eodem anno & [68] M. Lepidus, de cuius moderatione, atque ſapientiâ in prioribus libris ſatis conlocaui. neque nobilitas diutius demonſtranda eſt. quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inluſtri tamen fortunâ egere. [69] Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. poſt longum ſæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit: præbuitque materiem doctiſſimis indigenarum, & Græcorum, multa ſuper eo miraculo diſſerendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, ſed cognitu non abſurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac diſtinctu pinnarum à ceteris auibus diuerſum, conſentiunt qui formam eius definière. De numero annorum varia traduntur. maxime vulgatum, quingentorum ſpatium. ſunt qui adſeuerent, mille quadringentos ſexaginta vnum interici; prioreſq; alites Seſoſtride primum, pòſt Amaſide dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauiſſe, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obſcura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde nonnulli falſum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidère: nihilq; vſurpauiſſe ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eiq; vim genitalem adfundere. ex quâ fetum oriri, & primam adulto curam ſepeliendi patris. neque id temere, ſed ſublato myrrhæ pondere, tentatoq; per longum iter, vbi par oneri, par

Cocceius Nerua ſponte vitâ abit.

Nec Tiberio oranti cedit.

Plancina ſe interficit.

Iulia Rubellio denupſit.

Ælij Lamiæ mors.

M. ſiue Manij Lepidi mors.

A. V. C. DCCLXXXVII. *Phœnix viſus.*

Quæ illa auis, & quã origine?

Auctorum iudicia falſa: & mox [illegible]

par meatui ſit, ſubire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta & fabuloſis aucta. Ceterùm aſpici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuiſſe Mœſiæ rettuli, per abruptas venas ſanguinem effudit. æmulataque eſt coniunx Paxæa. nam promtas eiuſmodi mortes, metus carnificis faciebat: & [70] quia damnati, publicatis bonis, ſepulturâ prohibebantur: [71] eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi. Sed Cæſar miſſis ad ſenatum litteris, diſſeruit, morem fuiſſe maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: id ſe repetiuiſſe in Labeone. atque illum, quia malè adminiſtratæ prouinciæ, aliorumque criminum vrgebatur; culpam inuidiâ velauiſſe, fruſtrà conterritâ vxore, quam etſi nocentem, periculi tamen expertem fuiſſe. [72] Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſſis, vitâ probroſus. nihil hunc amicitia Seiani, ſed labefecit haut minus validum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultius exercebat: detuleratque [73] argumentum tragœdiæ à Scauro ſcriptæ, additis verſibus qui in Tiberium flecterentur. Verum [74] ab Seruilio & Cornelio accuſatoribus, adulterium Liuiæ, magorum ſacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante * Sexitià vxore: quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliuſque perdito Scauro famoſi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aquâ demori ſunt. & Abudius Ruſo functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, quòd is Seiani filium generum deſtinaſſet, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus eâ tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat; mirumque amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium ſocerum non ingratus vnde fama conſtans, auſum mittere ad Cæſarem litteras, *Adfinitatem ſibi cum Seiano haut ſponte ſed conſilio Tiberij cœptam: perinde ſe quàm Tiberium falli potuiſſe. neque errorem eundem illi ſine fraude; alios exitio habendum. ſibi fidem integram, &, ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram: ſucceſſorem non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum poteretur, ipſe prouinciam retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq; gratiâ manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ quàm vi, ſtare res ſuas. C. Ceſtio, M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in vrbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos; mox ſuperbiam in nos, ſæuitiam in populares ſumſit. fretus bellis, quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberij vt inermem deſpiciens; auiduſque Armeniæ, cui defuncto rege Artaxiâ, Arſacen liberorum ſuorum veterrimum impoſuit, additâ contumeliâ. & miſſis qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciaque repoſcerent, ſimul veteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeq; inuaſurum poſſeſſa Cyro, & poſt Alexandro,

Pomponius Labeo moritur ſponte.

Multiq; tunc alij, & quare?

Scaurus Mamercus accuſatus:

A ſe abſolutus.

* Sextiâ

Getulicus poſtulatur.

Mirâ fiduciâ euadit.

Epiſtola eius ad Tiberium.

A. V. C. DCCLXXXIX.

Parthi in vrbē venerunt: Artabanum amoturi qui ſuis Romaniſq; inuiſus.

dro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuntios validiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familiâ ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. [75] Non deſpectum id apud barbaros, vltroque potentiam habet. Ij adſcitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano pleriſque aut nondum adultis; Phrahaten regis

Phrahatem ad regnum poſtulant.

Phrahatis filium Româ poſcebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt ſponte Cæſaris, vt genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad faſtigium:

Permittit Cæſar.

deſtinata retinens, conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis inſidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio, ſeruilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum ſpecie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueuerat, inſtituta Parthorum ſumit,

Sed ille moritur.

patriis moribus impar, morbo abſumtus eſt. Sed non Tiberius omiſit incepta. Tiridaten ſanguinis eiuſdem, æmulum Artabano, reciperandæque Armeniæ Hiberum Mithradatem diligit, conciliatque fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut ſum ignarus ſiniſtram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterum regendis prouinciis priſcâ virtute egit. Vnde regreſſus, & formidine C. Cæſaris, familiaritate Claudij, turpe in ſeruitium mutatus; [76] exemplar apud poſteros adulatorij dedecoris habetur. ceſſeruntque prima poſtremis, & bona iuuentæ ſenectus flagitioſa obliterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharaſmanen perpulit, dolo & vi conatus ſuos iuuare: repertique corruptores, miniſtros Arſacis multo auro ad ſcelus cogunt, ſimul Hiberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & [77] vrbem Artaxata potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita; [78] filium Orodem vltorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharaſmanes adiungere Albanos, [79] accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis, more gentico diuerſa induêre. Sed Hiberi locorum potentes, Caſpiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facilè arcebantur, cùm alios inceſſus hoſtis clauſiſſet, vnum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æſtus impediret. quia flatibus Eteſiarum implentur vada, hibernus Auſter reuoluit fluctus, pulſóque introrſus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem ſociorum inopem, auctus auxilio Pharaſmanes vocare ad pugnam, & detrectantem inceſſere, adequitare caſtris, infenſare pabula, ac ſæpe, modum obſidij, ſtationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum inſolentes, circumſiſterent regem, poſcerent prœlium. atque illis ſola in equite vis: Pharaſmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albanique ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis inſueuêre. [80] Feruntque ſe Theſſalis ortos, quâ tempeſtate Iaſon poſt auectam Medeam, genitóſque ex eâ liberos, inanem mox regiam Æëtæ, vacuóſque Colchos repetiuit. Multáque de nomine eius, & ora-

Alium ſubmittit Tiberius.

Vitellio Orienti præfecto.

Eius mores & ingenium.

Cooriuntur in Parthum.

Ille Orodem in eos mittit.

Sed viribus imparem.

Hiberi & Albani, vnde orti.

oraculum Phryxi celebrant. Nec quiſquam ariete ſacrificauerit, credito
vexiſſe Phryxum: ſiue id animal, ſeu nauis inſigne fuit. Ceterùm dire- *Pugna committitur.*
ctâ vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arſacida-
rum: contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite, differebat. Pha-
raſmanes integros ſemet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent,
plus decoris victores, aut ſi terga darent, flagitij atque periculi laturos. ſi-
mul horridam ſuorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros,
inde prædam oſtendere. Enimuerò apud Sarmatas non vna vox ducis. ſe
quiſque ſtimulant, ne pugnam per ſagittas inirent, impetu & comminus
præueniendum. Variæ hinc bellantium ſpecies. cùm Parthus ſequi vel
fugere pari arte ſuetus, diſtraheret turmas, ſpatium ictibus quæreret: Sar-
matæ omiſſo arcu, quo breuius valent, contis gladiiſque ruerent. [81] mo-
dò equeſtris prœlij more, frontis & tergi * vices; aliquando, vt conſerta ** vice.*
acies, corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Al-
bani Hiberique prenſare, detrudere, ancipitem pugnam hoſtibus face-
re. Quos ſuper, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant.
inter quæ Pharaſmanes Orodeſque dum ſtrenuis adſunt, aut dubitanti-
bus ſubueniunt, conſpicui, eóque gnari, clamore, telis, equis concurrunt,
inſtantiùs Pharaſmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare va-
luit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. *In qua Orodes ſuccubuit, ac pene occubuit.*
[82] Fama tamen occiſi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamq; con-
ceſſere. Mox Artabanus [83] totâ mole regni vltimi. * id peritiâ locorum, ** vltum iit: peritiâ.*
ab Hiberis meliùs pugnatum. nec ideo abſcedebat, ni contractis legio-
nibus Vitellius, & ſubdito rumore tamquam Meſopotamiam inuaſu-
rus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, verſæq; Arta-
bani res: inliciente Vitellio, deſererent regem ſæuum in pace, & aduer- *Artabano omnia inſeſta, infida.*
ſis prœliorum exitioſum. Igitur Sinnaces, quem antè infenſum memo-
raui, patrem Abdageſem, [84] alióſq; occultos conſulit, & tunc continuis
cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui
metu magis quàm beneuolentiâ ſubiecti, repertis auctoribus ſuſtule-
rant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm ſi qui externo-
rum, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſque ſedibus extorres; quîs neque
boni intellectus, neque mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleri-
bus. His adſumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam matura- *Scythiam aufugit.*
uit, ſpe auxilij: quia Hircanis Carmaniiſque per adfinitatem innexus
erat. Atque interim poſſe [85] Parthos abſentium æquos, præſentibus mo-
biles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis *Vitellius ad Euphratem Rom. exercitum ducit.*
ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capeſ-
ſere, robur legionum, ſociorúmque ripam ad Euphratis ducit. Sacrifican-
tibus, [86] cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum pla-
cando amni adornaſſet; nuntiauere accolæ Euphraten nullâ imbrium
vi, ſponte & immensùm attolli: ſimul [87] albentibus ſpumis in modum
diadematis ſinuare orbes; auſpicium proſperi tranſgreſſus. quidam cal-
lidiùs interpretabantur, initia conatus ſecunda, neque diuturna: quia
eorum quæ terrâ cælóve portenderentur, certior fides, fluminum inſta-
bilis natura, ſimul oſtenderet omnia, raperétque. Sed ponte nauibus ef- *Ponte eum iungit.*
fecto, tramiſſoque exercitu, primus Ornoſpades multis equitum milli-
bus

bus in caſtra venit: exſul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haut inglorius auxiliator, eóque ciuitate Romanâ donatus. mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Meſopotamiæ nomen acceperunt.

Aggregantur fautores aut conſcij.

Neque multo pòſt, Sinnaces auget copias: & columem partium Abdageſes, gazam & paratus regios adicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primoréſq; hunc, Phrahatis aui & altoris Cæſaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos, obſequium in regem, reuerentiam in nos, decus quiſque ſuum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit.

Copias reducit Vitellius.

Quæ duabus æſtatibus geſta coniunxi, quò requieſceret animus à domeſticis malis.

Tiberij tenax ſæuitia.

Non enim Tiberium, quamquam triennio poſt cædem Seiani, quæ ceteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauiſſimis & recentibus puniret.

Trionis in eum ſuprema libertas.

Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accuſatores haut perpeſſus, [88] ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæſaris compoſuit: ipſi fluxam ſenio mentem, & continuo abſceſſu, velut exſilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iuſſit: patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemtor ſuæ infamiæ an ſcelerum Seiani diu neſcius, mox quoque modo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit, per probra ſaltem gnarus fieri.

Plurium mortes.

Iiſdem diebus Granius Martianus ſenator à C. Graccho maieſtatis poſtulatus, vim vitæ ſuæ attulit. Tatiúſque Gratianus præturâ functus, lege eâdem extremum ad ſupplicium damnatus. Nec diſpares [89] Trebelliení Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus ſuâ manu cecidit; Paconianus in carcere, [90] ob carmina illic in principem factitata, ſtrangulatus eſt.

Tiberius ad vrbem.

Hæc Tiberius non mari, vt olim, diuiſus, neque per longinquos nuntios accipiebat, ſed [91] vrbem iuxta, eodem vt die vel noctis interiectu, litteris conſulum reſcriberet: quaſi aſpiciens vndantem per domos ſanguinem, aut manum carnificum.

Poppæi Sabini exitus.

Fine anni [92] Poppæus Sabinus conceſſit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ conſulatum ac triumphale decus adeptus. maximiſque prouinciis per quattuor & viginti annos impoſitus, nullam ob eximiam artem, ſed quòd par negotiis, neque ſuprà erat.

A. V. C. DCCLXXXII.

** Defectus locus.*

Q. Plautius * Sex. Papinius Coſs. ſequuntur. [93] Eo anno, * neque quòd L. Aruſeius morte adfecti forent, adſuetudine malorum vt atrox aduertebatur; ſed exterruit, quòd [94] Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm peroraſſent accuſatores, in ipsâ curiâ depromtum ſinu venenum hauſit: prolapſuſq; ac moribundus, feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt, fauceſque iam exanimis laqueo vexatæ.

Fœda mors Agrippæ.

Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur.

Ne Tigranes quidem Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia ciuium effugit. At C. Galba conſularis, & duo Blæſij voluntario exitu cecidêre. [95] Galba, triſtibus Cæſaris litteris prouinciam ſortiri prohibitus; Blæſis ſacerdotia integrâ eorum domo deſtinata, conuulsâ, diſtulerat: tunc vt vacua contulit in alios. quod ſignum mortis intellexêre, & exſecuti ſunt.

Lepida vitã ipſa ſibi finit.

Et [96] Æmylia Lepida, quam iuueni Druſo nuptam rettuli, crebris criminibus maritum inſecuta, quamquam inteſtabilis, tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus: pòſt à delatoribus corripitur, ob

ſeruum

ſeruum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omiſsâ defenſio-
ne, finem vitæ ſibi poſuit. Per idem tempus [97] Clitarum natio * Cap- ** Cappadoci Archelao*
padociæ, Archelao ſubiecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus,
pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abſceſſit: locorúmque in- *Cappadoces*
genio ſeſe contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius *rebellant.*
legatus à Vitellio præſide Syriæ cum quatruor millibus legionariorum, *Trebellius*
& dilectis auxiliis miſſus, duos collis, quos barbari inſederant (minori *ſub iugum*
Cadra, alteri Dauara nomen eſt) operibus circumdedit. & erumpere au- *reducit.*
ſos ferro; ceteros ſiti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Par- *Tiridati regi*
this Nicephorium & Anthemuſiada, ceteráſque vrbes, quæ Macedoni- *proſpera in-*
bus ſitæ, Græca vocabula vſurpant, Halumque & Artemitam Parthica *itia.*
opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter edu-
ctum ob ſæuitiam exſecrari, come Tiridatis ingenium Romanas per ar-
tes ſperabant. Plurimum adulationis Seleucenſes induère, ciuitas po- *Seleucia, ci-*
tens, ſepta muris, neque in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci re- *uitas opulens.*
tinens. Trecenti opibus, aut ſapientiâ dilecti, vt ſenatus. ſua populo vis, &
quoties concordes agunt, ſpernitur Parthus: vbi diſſenſere, dum ſibi
quiſque contra æmulos ſubſidium vocant, accitus in partem, aduerſum
omnes valeſcit. Id nuper acciderat Artabano regnanre, qui plebem pri-
moribus tradidit ex ſuo vſu. nam populi imperium, iuxta libertatem;
paucorum dominatio, regiæ libidini propior eſt. Tum aduentantem Ti-
ridatem extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas lar- *Ei ſe adiungit.*
giùs inuenit. ſimul probra in Artabanum fundebant, maternâ origine
Arſaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucenſem populo per-
mittit. mox conſultans quo nam die ſolennia regni capeſſeret, litteras
Phrahatis & Hieronis, qui validiſſimas præfecturas obtinebant, accipit,
breuem moram precantium. Placitúmque opperiri viros præpollentis.
Atque interim [98] Cteſiphon ſedes imperij petita. ſed vbi diem ex die
prolarabant, multis coràm & adprobantibus, Surena patrio more Tiri- *Coronatur*
datem inſigni regio euinxit. Ac ſi ſtatim interiora, ceteraſque nationes *Tiridates.*
petiuiſſet, oppreſſa conranrium dubitatio, & omnes in vnum cedebant.
Adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contule- *Sed morâ res*
rat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & ſi qui alij *ſuas corrum-*
delectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, *pit.*
quidam inuidiâ in Abdageſen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad *Abeunt ab eo, qui antè proni.*
Artabanum vertère. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluuie obſitus, &
alimenta arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus;
vbi data fides reddendæ dominationi veniſſe, adleuatur animum, & quæ *Artabanum*
repentinæ mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: *reducunt.*
neque penes Arſacidem imperium, ſed inane nomen apud imbellem
externâ mollitiâ: vim in Abdageſis domo. Senſit vetus regnandi, falſos *Is properè*
in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum *agit.*
auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum aſtus, ami-
corum pœnitentiam. neque exuerat pædorem, vt vulgum miſeratione
aduerteret. non fraus, non preces; nihil omiſſum, quo ambiguis inlice-
ret, prompti firmarentur. Iamque multâ manu, propinqua Seleuciæ ad- *Tiridates*
uentabat; cùm Tiridates ſimul famâ atque ipſo Artabano perculſus, *lentè.*

diſtrahi conſiliis, iret contrà, an bellum cunctatione tractaret. Quibus
prœlium & feſtinati caſus placebant, diſiectos & longinquitate itineris
feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe diſſerunt: prodi-
tores nuper hoſtéſque eius, quem rurſum foueant. Verùm Abdageſes
regrediendum in Meſopotamiam cenſebat, vt amne obiecto Armeniis
interim Elymæiſque & ceteris à tergo excitis, aucti copiis ſocialibus, &
Et cedit hoſti. quas dux Romanus miſiſſet, fortunam tentarent. Ea ſententia valuit,
** ignauus* quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tiridates * ignarus ad peri-
cula erat. ſed fugæ ſpecie diſceſſum, ac principio à gente Arabum facto,
ceteri domos abeunt, vel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum pau-
cis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exſoluit. Idem annus
Incendium Romæ. graui igne vrbem adficit, deuſtâ parte Circi, quæ Auentino contigua,
ipſóque Auentino. quod damnum Cæſar ad gloriam vertit, exſolutis do-
Cui ſolamen à Cæſare. muum & inſularum pretiis. Millies ſeſtertiûm eâ munificentiâ conloca-
tum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationi-
bus. Ne publicè quidem niſi duo opera ſtruxit, ” templum Auguſto, &
ſcenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an
per ſenectutem haut dedicauit. ſed æſtimando cuiuſque detrimento
quattuor progeneri Cæſaris, Gn. Domitius, Caſſius Longinus, M. Vini-
cius, Rubellius Blandus delecti, additúſq; nominatione conſulum P. Pe-
tronius. Et pro ingenio cuiuſque quæſiti decretique in Principem hono-
res. Quos omiſerit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ fi-
A. V. C. nem. Neque enim multo pòſt ſupremi Tiberio conſules, Gn. Acer-
DCCXC. ronius, C. Pontius magiſtratum occepere, nimiâ iam potentiâ Macro-
Macro præfectus prætorio. nis: qui gratiam C. Cæſaris numquam ſibi neglectam, acriùs in dies fo-
uebat impuleratque poſt mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli,
Caligulam captat, & ipſe vxorem ſuam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactóque
captatur. matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apiſceretur.
Nam & ſi commotus ingenio; ſimulationum tamen falſa, in ſinu aui
perdidicerat. Gnarum hoc Principi. eóque dubitauit de tradendâ Rep.
Tiberius ambigit de ſucceſſore. primùm inter nepotes, quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate pro-
pior, ſed nondum pubertatem ingreſſus: Germanici filio robur iuuentæ,
vulgi ſtudia. eaque apud auum odij cauſſa. Etiam de Claudio agitanti,
quòd is compoſitâ ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens
eius obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Au-
guſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias verteret, metue-
bat. quippe illi non perinde curæ, gratia præſentium, quàm in poſteros
ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium cui impar erat,
fato permiſit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus fu-
Præſagia eius. turorum. Namque Macroni non abditâ ambage, [10] Occidentem ab
eo deſeri, Orientem ſpectari exprobrauit. Et C. Cæſari fortè orto ſermo-
ne L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiuſdem virtutem
habiturum prædixit. ſimul crebris cum lacrymis minorem ex nepoti-
bus complexus, truci alterius vultu: *occides hunc tu*, inquit, *& te alius.*
Morbum diſſimulat. Sed graueſcente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ
firmitudinem ſimulans: [10] ſolitúſque eludere medicorum artes, atque
eos qui poſt triceſimum ætatis annum ad internoſcenda corpori ſuo vti-
lia

lia vel noxia, alieni conſilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam poſt Tiberium cædibus ſemina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maieſtatis poſtulauerat: quâ damnatâ, cùm præmium accuſatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei interceſſit. vnde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum [102] Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in Principem. connectebantur vt conſcij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. de claritudine Domitij ſuprà memoraui. Marſus quoque vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed teſtium interrogationi, tormentis ſeruorum Macronem præſediſſe commentarij ad ſenatum miſſi ferebant: nullæque in eos Imperatoris litteræ, ſuſpicionem dabant, inualido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defenſionem meditans, Marſus tamquam inediam deſtinauiſſet, produxere vitam. Arruntius contationem & moras ſuadentibus amicis: *Non eadem omnibus decora*, reſpondit. *ſibi ſatis ætatis: neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam ſenectam tolerauiſſet, diu Seiano, nunc Macroni, ſemper alicui potentium inuiſus; non culpâ, ſed vt flagitiorum impatiens. Sanè paucos & ſupremos Principis dies poſſe vitari; quemadmodum euaſurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulſus & mutatus ſit, C. Cæſarem vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, aut peſſimis innutritum, meliora capeſſiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per ſcelera Remp. conflictauiſſet. proſpectare iam ſe acrius ſeruitium, eoq́; fugere ſimul acta & inſtantia.* Hæc vatis in modum dictitans, venas reſoluit. Documento ſequentia erunt, benè Arruntium morte vſum. Albucilla irrito ictu à ſemet vulnerata, iuſſu ſenatus in carcerem fertur. Stuprorum eius miniſtri, Graſidius Sacerdos prætorius vt in inſulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promtus aduerſum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſulari familiâ, repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpore. cauſſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adſentationibus atque luxu [103] perpuliſſet iuuenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inueniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum aduolueretur, [104] luctumque communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum animum, aliaque in eundem dolorem [105] mœſta & miſeranda * diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum diſſimulatio deſerebat. Idem animi rigor, ſermone ac vultu intentus, quæſitâ interdum comitate, quamuis manifeſtam defectionem tegebat. mutatiſque ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni conſedit, [106] in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis ſolitus, conſilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & [107] per ſpeciem officij

Albucilla accuſata, cum aliis illuſtribus.

Arruntius vitâ abit, tædio temporum.

Benè vaticinatur de ſæuitiâ Caliguła.

Papinius ſe præcipitat:

In matre (nefas) ſuſpectus.

* differret,

Tiberius deficit, ſed tegit.

Medicus aſtu comperit.

manum complexus, pulſum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offenſus, tantóque magis iram premens, inſtaurari epulas iubet, diſcumbitque vltra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi ſpiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta conloquiis inter præſentes, nuntiis apud legatos & exercitus feſtinabantur. Decimo ſeptimo kalend. Aprilis interclusâ animâ, creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capienda imperij primordiâ C. Cæſar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac viſus, vocaríque qui recreandę defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri paſſim diſpergi, ſe quiſque mæſtum aut neſcium fingere. Cęſar in ſilentium fixus, à ſummâ ſpe, nouiſſima exſpectabat. Macro intrepidus, opprimi ſenem iniectu multæ veſtis iubet, diſcedique ab limine. Sic Tiberius finiuit, [108] octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus tranſierit. caſus primâ ab infantiâ ancipites. Nam proſcriptum patrem exſul ſecutus, vbi domum Auguſti priuignus introiit, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciuſque Cæſares, viguere. Etiam frater eius Druſus proſperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit acceptâ in matrimonium Iuliâ, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuerſa: egregium vitâ famaque quoad priuatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſæuitiâ, ſed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitve. Poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio vtebatur.

Macroni enunciat.

Ille moritur.

Non ſine vi & fraude.

De eo elogiũ.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XI.

BREVIARIVM LIBRI.

Valerius Aſiaticus fraude Meſſallinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocinio definitus. Parthorum res inteſtino regum diſcidio turbatæ. Ludi ſæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & eâ occaſione de primis litteris. Italus Cheruſcis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipſam, militémque ſeuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adſequitur: déque ipſo viro. De Quæſtorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiſcuntur, Patricij augentur, luſtrum conditur. Meſſallina impudiciſſima feminarum, amore vecors, C. Silio palam

palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & adminiſtros libidinum, impulſu libertorum, animaduertit. Hæc geſta annis ferè duobus,

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA A. VITELLIO. L. VIPSANIO COSS.

[1] NAM Valerium Aſiaticum bis conſulem, [2] fuiſſe quondam adulterum eius credidit: paritérque [3] hortis inhians, quos ille à Lucullo * emtos inſigni magnificentiâ extollebat, Suilium accuſandis vtriſque immittit. Adiungitur [4] Soſibius Britannici educator, qui per ſpeciem beneuolentiæ moneret Claudium, [5] auri vim, atque opes principibus infenſas: præcipuum auctorem Aſiaticum interficiendi Cæſaris, [6] non extimuiſſe concionem populi Romani, gloriamq́; facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, [7] deditâ per prouincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multiſq́; & validis propinquitatibus ſubnixus, turbare [8] gentiles nationes promtum haberet. At Claudius nihil vltrà ſcrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Criſpinum prætorij præfectum miſit: à quo repertus eſt apud Baias, vincliſq́; inditis in vrbem raptus, neque datâ ſenatus copiâ, intra cubiculum auditur, Meſſallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & ſtupro in * omni flagitio obſtrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac poſtremum mollitiam corporis obiectare. [9] Ad quod * victo ſilentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me eſſe fatebuntur*: ingreſſuſq́; defenſionem, commoto maiorem in modum Claudio, Meſſallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum ſineret. Ipſa ad perniciem Poppææ feſtinat, ſubditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæſare, vt paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Scipionem [10] percontaretur, cur ſine vxore diſcubuiſſet? atque ille functam fato reſponderet. Sed conſultanti ſuper abſolutione Aſiatici, flens Vitellius commemoratâ vetuſtate amicitiæ, vtque [11] Antoniam Principis matrem pariter obſeruaſſent, dein percurſis Aſiatici in Remp. officiis recentiq́; aduerſus Britanniam militiâ, quæq́; alia conciliandæ miſericordiæ videbantur: [12] liberum ei mortis arbitrium permiſit. & ſecuta ſunt Claudij verba, in eandem clementiam. [13] Hortantibus dehinc quibuſdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Aſiaticus ait: vſurpatis quibus inſueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm ſe honeſtiùs calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæſaris periturum dixiſſet, quàm quòd fraude muliebri & [14] impudico Vitellij ore caderet, venas exſoluit. viſo tamen antè rogo, iuſſoq́; transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi ſecuritatis nouiſſimæ fuit. Vocantur poſt hæc patres, pergitque Suilius addere reos [15] equites Romanos illuſtres, [16] quibus Petra cognomentum. At cauſſa necis ex eo quòd [17] domum ſuam * Mneſteris & Poppææ congreſſibus præbuiſſent. Verùm nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta, tamquam vidiſſet Claudium [18] ſpiceâ coronâ euinctum, ſpicis retro conuerſis: eaque imagine grauitatem an-

Horti Luculliani. — * cæptos — *Aſiaticus clàm accuſatur.* — *In vrbem rapitur.* — *Clàm auditur.* — * omne flagitium. — * Libri victo, indicto. — *Fraude Vitellij euertitur.* — *Securè moritur.* — *Equites Rom. duo interfecti.* — * Criſpo, ita vocat Valerius.*

nisi forte clarissimo cuique plures curas, maiora pericula. ... fol. 35.

Idq; ob ſomnium.
** Vat. vertente*

nonæ dixiſſet. [19] Quidam pampineam coronam albentibus foliis viſam, atque ita interpretatum tradidere, [20] *vergente autumno mortem Principis oſtendi. Illud haut ambigitur, qualicumque inſomnio, ipſi fratrique perniciem allatã. Seſtertiûm quindecies, & inſignia præturę Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertiûm decies Soſibio: quòd Britannicum præceptis, Claudium conſiliis iuuaret. Rogatus ſententiam & Scipio: *cùm idem*, inquit, *de admiſſis Poppææ ſentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes.* eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & ſenatoriam neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suilius, multiq; audaciæ eius æmuli. Nam [21] cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat.

Scipionis cauta modeſtia dictum.

Aduocatorũ vulgò perfidia.

nec quidquam publicę mercis tam venale fuit, quam aduocatorum perfidia: adeò vt Samius inſignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio conſule deſignato, cuius de potentiâ & exitio in tempore memorabo, conſurgunt patres, [22] legemq; Cinciam flagitant. quâ cauetur antiquitùs, ne quis ob cauſſam orandam pecuniam donúmve accipiat. Deinde obſtrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, *qui famam in poſteros, præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioquin & bonarum artium Principem ſordidis miniſteriis fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur. quòd ſi in nullius mercedem* negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat.* [23] *meminiſſent C. Aſinij, & Meſſalæ, ac recentiorum Arruntij & Eſernini. ad ſumma prouectos incorruptâ vitâ & facundâ.* Talia dicente conſule deſignato, conſentientibus aliis parabatur ſententia, quâ lege repetundarum tenerentur: cùm Suilius, & Coſſutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifeſtos) ſed pœnam ſtatui videbant, circumſiſtunt Cæſarem, antè acta deprecantes. [24] Et poſtquam annuit* tacens, incipiunt. *Quem illum tanta ſuperbiâ eſſe, vt æternitatem famæ ſpe præſumat? vſui & rebus ſubſidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius ſit. neque tamen eloquentiam gratuito contingere: omitti curas familiares, vt quis ſe alienis negotiis intendat.* [25] *multos militiâ, quoſdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Aſinium, & Meſſallam, inter Antonium & Auguſtum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æſerninos & Arruntios, magnum animum induiſſe. Prompta ſibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari ſoliti ſint. ſe modicos ſenatores, qui à Rep. nulla niſi pacis emolumenta peterent:* [26] **cogitare plebem, quâ togâ eniteſceret: ſublatis ſtudiorum pretiis etiam ſtudia peritura, vt minus decora.* Hæc ita aut fruſtra dicta Princeps ratus, [27] capiendis pecuniis poſuit modum, vſque ad dena ſeſtertia, quæ egreſſi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus [28] Mithradates quem imperitaſſe Armeniis, & ad præſentiam Cæſaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fiſus Pharaſmanis opibus. Is rex Hyberis, idémque Mithradatis frater, nuntiabat diſcordare Parthos,

Cui coercende lex Cincia poſtulatur.

** Vett. negotiantur,*

Repugnant rei.
* agere incipiunt.

** Vett. cogitaret*

Princeps moderatur & præmium definit.

Mithridates in Armeniam redit.

thos: ſummaque imperij ambigua, minora ſine curâ haberi. Nam inter Gotarzis pleraque ſæua (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuêre Bardanem. Ille vt erat magnis auſis promtus, biduo tria milia ſtadiorum inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque cunctatur, quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Seleucenſibus dominationem eius abnuentibus. In quos vt patris ſui quoque defectores, irâ magis quàm ex vſu præſenti accenſus, implicatur obſidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muróque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat: coactuſq; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos caſtra contulit. Tunc diſtractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; caſus Mithradati datus eſt occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda caſtellorum ardua, ſimulque Hybero exercitu campos perſultante: Nec enim reſtitere Armenij, fuſo qui prœlium auſus erat Demonacte præfecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, verſis illuc quibuſdam procerum; deinde litteris Cæſaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, [29] fœdus repentè *faciunt, cognitis popularium inſidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congreſſique primò cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vlciſci, atque ipſi inter ſe concedere. Potior Bardanes viſus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exſiſteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regreſſoque Bardani *deditur Seleucia, ſeptimo poſt defectionem anno; non ſine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluſerat. Exin validiſſimas præfecturas inuaſit. [30] & reciperare Armeniam, *ni Vibio Marſo Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ conceſſi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius ſeruitium eſt, contrahit copias. & huic contrà itum ad amnem Erindem: in cuius tranſgreſſu multum certato, peruicit Bardanes, proſperiſque prœliis medias nationes ſubegit. [31] ad flumen Ginden, quod Dahas Arióſque diſterminat. Ibi modus rebus ſecundis poſitus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aſpernabantur. Igitur exſtructis monimentis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquam ante Arſacidarum tributa illis de gentibus *parata, regreditur: ingens gloriâ atque eò ferocior, & ſubiectis intolerantior. Qui dolo antè compoſito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorem inter populares, quàm metum apud hoſtes quæſiuiſſet. Nec Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obſidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes. [32] potituſque regiâ, per ſæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdatem patrium ad faſtigium orabant. Iiſdem conſulibus ludi ſæculares octingenteſimo poſt Romam conditâ, [33] quarto & ſexageſimo quàm Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt. [34] Vtriuſque priu-

Dum Parthi diſcordes.

Gotarzes pellitur.

Sed reparat vires.

Pacem deinde cum Bardane init.

*Vulgo, faciunt, nec mox ter- [illegible]

Ita vt hic in regno maneat.

*Alter Vet. deditur vrbs Sel.

Sed pax ea haud in longum.

Iterum diſſidentes pugnant, victore Bardane.

*parta

Quem ſu- [illegible] ſed interimunt.

Gotarzes iterum regnat.

Ludi ſæculares Romæ.

principis rationes prætermitto, ſatis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani compoſui. nam is quoque edidit ludos ſæculares. iiſq́; intentiùs affui ſacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantiâ refero, ſed [35] quia collegio quindecimuirûm antiquitus ea cura, & magiſtratus potiſſimùm exſequebâtur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circenſibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum
Domitius Nero ſpe deſtinatur imperio.
Troiæ inirent, intérque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adſcitus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præſagij acceptus eſt. vulgabaturq́ue affuiſſe infantiæ eius dracones in modum cuſtodum, fabuloſa & externis miraculis aſſimilata. nam ipſe haut quaquam ſui detractor, [36] vnam omnino anguem in cubiculo viſam narrare ſolitus eſt. Verùm inclinatio populi ſupererat ex memoriâ Germanici, cuius illa reliqua ſuboles virilis: & matri Agrippinæ miſeratio augebatur, ob ſæuitiam Meſſallinæ. quæ ſemper infeſta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accuſatores, nouo & furori proximo amore diſtinebatur.
Meſſallinæ in Silium amor:
Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarſerat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret, vacuóque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi neſcius erat, ſed certo ſi abnueret exitio, & nonnullâ fallendi ſpe, ſimul magnis
Palàm & quaſi in iuſtum virum.
præmiis, opperiri futura, & præſentibus frui pro ſolatio habebat. Illa non furtim, ſed multo comitatu ventitare domum, [37] egreſſibus adhæreſcere, largiri opes, honores: poſtremò velut tranſlatâ iam fortunâ, ſerui, liberti, paratus principis apud *adulterum viſebantur. At Claudius
**Manuſſ. alterum.*
At Claudius aliud agit.
Leges fert.
matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria vſurpans, theatralem populi laſciuiam ſeueris dictis increpuit, quòd [38] in P. Pomponium conſularem (is carmina ſcenæ dabat) inque feminas illuſtres probra iecerat. Et lege latâ, ſæuitiam creditorum coërcuit, [39] ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent. [40] Fontéſque aquarum Simbruinis
Aquas ducit.
Nouas litterarum formas.
collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitq́ue: comperto Græcam quoque litteraturam non ſimul cœptam, abſolutamq́ue. [41] Primi per figuras animalium Ægyptij ſenſus mentis effingebant; [42] & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur; & litterarum ſemet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamq́; adeptos, tamquam repererint quæ acceperant. Quippe [43] fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuiſſe. Quidam [44] Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & [45] temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. At in Italiâ Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigenes [46] Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. [47] ſed nobis quoque paucæ primùm fuêre: deinde additæ ſunt. Quo exemplo [48] Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui, imperitante eo, pòſt oblitteratæ, aſpiciuntur etiam nunc [49] in ære publicandis
Haruſpices firmat.
plebiſcitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad ſenatum ſuper collegio haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret:

ſceret. ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redin-
tegratas cærimonias, & in poſterum rectiùs habitas. primoreſque Etru-
riæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in
familias propagaſſe: quod nunc ſegniùs fieri, publicâ circa bonas artes ſe-
cordiâ, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. & læta quidem in præ-
ſens omnia; ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacro-
rum inter ambigua culti, per proſpera oblitterarentur. Factum ex eo ſe-
natuſconſultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandáque haru-
ſpicum. Eodem anno Cheruſcorum gens regem Româ petiuit, amiſſis *Cheruſci regem Româ petunt.*
per interna bella nobilibus, & vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem
habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Armi-
nij. Mater [10] ex * Carumero Principe Catorum erat ipſe formâ deco- ** Vatic. Actumero*
rus, & armis equiſque in patrium noſtrumque morem exercitus. Igitur
Cæſar, auctum pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus ma- *Et Cæſar mittit.*
gno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ci-
uem, ire externum ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, *Accipitur gratè primò:*
atque eò magis, quòd nullis diſcordiis imbutus pari in omnes ſtudio age-
ret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæ-
pius vinolentiam ac libidines grata barbaris vſurpans. Iamque ad proxi- *Sed mox vileſcit.*
mos, iam longius clareſcere, cùm potentiam eius ſuſpectantes qui factio- *In eum ſurgitur.*
nibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur,
*Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere. adeò nemi-
nem iiſdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: niſi exploratoris Fla-
uij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtrà Arminium præſcribi: cuius ſi fi-
lius hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum ali-
moniâ, ſeruitio, cultu, omnibus externis. ac ſi paterna Italo mens eſſet, non
alium infenſiùs arma contra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exer-
cuiſſe.* His atque talibus, magnas copias coëgêre. Nec pauciores Italum *Ipſe quoque ſe parat.*
ſequebantur. *Non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabant, quan-
do nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum ſe patruo Ar-
minio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori eſſe, quòd fidem aduer-
ſus Romanos volentibus Germanis ſumtam, nunquam omiſiſſet. falsò liber-
tatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi,
nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant.* Aſtrepebat huic alacre vulgus, & ma- *Et prœlio vincit.*
gno * inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc ſecundâ fortunâ ad ſuper- ** magno vt inter*
biam prolapſus, pulſuſque, ac rurſus Langobardorum opibus refectus,
per læta per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem tempus Chauci *Chauci Belgicam infeſtant.*
nullâ diſſenſione domi, & [11] morte Sanquinij alacres, dum Corbulo ad-
uentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco. qui natio-
ne Caninefas, [12] auxiliaris & diu meritus, pòſt transfuga, leuibus naui-
giis prædabundus, Gallorum maximè oram vaſtabat, non ignarus dites
& imbelles eſſe. At Corbulo prouinciam ingreſſus, magnâ cum curâ & *Corbulo eos reprimit.*
mox gloriâ, cui principium illa militia fuit, triremes alueo Rheni, cete-
ras nauium, vt quæque habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribuſque *Diſciplinam apud ſuos firmat:*
hoſtium depreſſis & exturbato Gannaſco, vbi præſentia ſatis compoſita
ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, vete-
rem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam niſi iuſ-

ſus iniret, ſtationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia in armis agitabantur. Feruntque militem, [5] quia vallum non accinctus, atque alium
Perquàm ſeuere. quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia &
incertum an [9] falſo iacta, originem tamen e ſeueritate ducis traxere:
intentumque & magnis delictis inexorabilem ſcias, cui tantum aſperita-
Sed non magno ſuo... tis etiam aduerſus leuia credebatur. Ceterum is terror milites hoſteſque
in diuerſum affecit. [11] nos virtutem auximus: Barbari ferociam infre-
Friſos compeſcit. gere. Et natio Friſiorum [16] poſt rebellionem clade L. Apronij cœptam
infenſa, aut male fida, datis obſidibus conſedit apud agros à Corbulone
deſcriptos. Idem ſenatum, magiſtratus, leges impoſuit. Ac ne iuſſa exue-
rent, [17] præſidium immuniuit; miſſis qui maiores Chaucos ad deditio-
Vide fol. 50. *Gannaſcum interficit.* nem pellicerent, ſimul Gannaſcum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut
degeneres inſidiæ fuere aduerſus transfugam & violatorem fidei. ſed
cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo ſemina rebellionis
præbebat, vt lætâ apud pleroſque; ita apud quoſdam ſiniſtrâ famâ. cur
hoſtem conciret? aduerſa in Rempublicam caſura: [18] cum proſpere
egiſſet, formidoloſum paci, virum inſignem, & ignauo principi prægra-
Claudius ardorem eius frangit. uem. Ideo Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri
præſidia cis Rhenum iuberet. Iam caſtra in hoſtili ſolo moliēti Cor-
buloni, hæ litteræ redduntur. Ille re ſubitâ, quamquam multa ſimul of-
funderentur, metus ex imperatore, contemtio ex barbaris, ludibriū apud
* quondam ſocios, [59] nihil aliud prolocutus, quàm beatos * quoſdam duces Roma-
* Vt nos, ſignum receptui dedit. [60] * Ne tamen miles otium exueret, [61] in-
Foſſa Corbulonis. ter Moſam Rhenumque trium & viginti millium ſpatio foſſam pro-
duxit, [62] quâ incerta oceani vetarentur. inſignia tamen triumphi in-
dulſit Cæſar, quamuis bellum negauiſſet. Nec multo pòſt Curtius Ru-
* Maziaco fus eundem honorem adipiſcitur, qui [63] in agro * Mattiaco recluſerat
ſpecus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit.
at legionibus cum damno labor, effodere riuos, quæque in aperto graui-
uia, humum infra moliri. quis ſubactus miles, & quia plures per prouin-
cias ſimilia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exerci-
tuum precantium imperatorem, vt quibus permiſſurus eſſet exercitus,
Curtius Rufus. triumphalia antè tribueret. [64] De origine Curtij Rufi, quem gladiatore
genitum quidam prodidere, neque falſa prompſerim, & vera exſequi pu-
* Vel ſectator det. Poſtquam adoleuit, [65] * ſectator quæſtoris cui Africa obtigerat,
dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus ſecretus
agitat, [66] oblata ei ſpecies muliebris vltra modum humanum, & audita eſt
Circa eum miraculum. vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule venies.* Tali omine in
ſpem ſublatus, digreſſuſque in vrbem, & largitione amicorum, ſimul
acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter cādidatos præturam prin-
cipis ſuffragio aſſequitur: cum hiſce verbis Tiberius dedecus natalium
eius velauiſſet, *Curtius Rufus videtur mihi ex ſe natus.* Longâ poſt hæc ſe-
Grandia incrementa. nectâ, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter
pares difficilis, conſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremò Afri-
cam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præſagium impleuit. Interea
Nouius cum ferro, in Principem. Romæ, nullis palam neque cognitis mox cauſſis, Gn. Nouius inſignis
eques Romanus, [67] ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium Prin-
cipem:

[illegible]m poſtquam tormentis dilaniabatur, [68] de ſe Nouius * con- *Mutilus locus.
ſcios non edidit, incertum an occultans. Iiſdem conſulibus P. Dolabel-
la cenſuit [69] ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, *Quæſtoribus [illegible] munera impoſita.*
pecuniâ eorum, qui quæſturam adipiſcerentur. Apud maiores virtutis id
præmium fuerat, cunctiſq́; ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum pe-
tere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuen- *Ex occaſione, de Quæſtura.*
tâ conſulatum ac dictaturas inirent. Sed quæſtores, regibus etiam tum
imperantibus, inſtituti ſunt: quod lex curiata oſtendit, ab L. Bruto re-
petita. Manſitq́; conſulibus poteſtas diligendi, donec eum quoque ho-
norem populus mandaret. creatique primùm [70] Valerius Potus, Æmy-
lius Mamercus, [71] LXIII. anno poſt Tarquinios exactos, vt rem mili-
tarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotiis, duo additi qui Romæ
curarent. [72] Mox duplicatus numerus, ſtipendiariâ iam Italiâ, & acce-
dentibus prouinciarum vectigalibus. Pôſt [73] lege Syllæ viginti creati
ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. & quanquam equites iudicia
reciperaunſſent; quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facili-
tate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententiâ Dolabellæ
velut venũdaretur. A Vitellio, L. Vipſanio conſulibus, cum de ſupplen- A. V. C. DCCCI.
do ſenatu agitaretur, primoréſq; Galliæ quæ Comata appellatur, [74] fœ-
dera & ciuitatem Romanam pridem aſſecuti, ius adipiſcendorum in vr- *Galli ciuitatem plenam adſe[illegible] an[illegible]. Contradicitur.*
be honorum expeterent: multus eâ ſuper se variuſque rumor, & ſtudiis
diuerſis apud Principem certabatur, aſſeuerantium, *Non adeo ægram Ita-
liam, vt ſenatum ſuppeditare vrbi ſuæ nequiret: ſuffeciſſe olim* [75] *indigenas
cōſanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exem-
pla, quæ priſcis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit.
An parum quòd* [76] *Veneti & inſubres curiam inruperint,* [77] *niſi cœtus alieni-
genarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem reſiduis nobilium?
aut ſi quis pauper è Latio ſenator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum
aui proauiq́. hoſtilium nationum duces exercitus noſtros* [78] *ferro viq́ cecide-
rint; diuum Iulium apud Aleſiam obſederint. Recentia hæc. quid ſi* [79] *memoria
eorum inoriretur, qui Capitolio &* [80] *arâ Romanâ manibus eorundem * pro-
ſtratis. fruerentur ſanè vocabulo ciuitatis: inſignia patrum, decora magiſtra-
tuum, ne vulgarent.* His atque talibus haut permotus Princeps, etiam ſta- *Deſunt quædam.
tim contrà diſſeruit & [81] vocato ſenatu ita exorſus eſt. *Maiores mei (quo-* *Sed ab iis eſt Princeps.*
*rum antiquiſſimus Clauſus origine Sabinâ, ſimul in ciuitatem Romanam &
in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, vti paribus conſiliis Remp. ca-
peſſam, transferendo huc quod vſquam egregium fuerit. Neque enim ignoro
Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tuſculo: & ne vetera ſcrutemur,
Etruriâ Lucaniaq́, & omni Italiâ, in ſenatum accitos. Poſtremò ipſam ad Al-
pes promotam, vt non modò ſinguli viritim, ſed terræ genteſq́, in nomen no-
ſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus,
cùm Tranſpadani in ciuitatem recepti, cùm ſpecie deductarum per orbem terræ
legionum, additis prouincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubuentum eſt.
num pœnitet Balbos ex Hiſpaniâ, nec minus inſignes viros è Galliâ Narbonēſi
tranſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt.
Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quamquam armis pol-
lerent, niſi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus*

*tantum ſapientiâ valuit, vt pleroſque populos eodem die hoſtes, dein ciues ha-
buerit. Aduenæ in nos regnauerunt.* [82] *Libertinorum filiis magiſtratus man-*
*Vat. repens. *dari,* [83] *non vt pleriqne falluntur,* **recens, ſed priori populo factitatum eſt. At
cum Senonibus pugnauimus. ſcilicet Volſci & Aequi, numquam aduerſam no-
bis aciem ſtruxere? Capti à Gallis ſumus. ſed & Tuſcis obſides dedimus, &
Samnitium iugum ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum bre-
uiore ſpatio quàm aduerſus Gallos confectũ. continua inde ac fida pax. Iam mo-
ribus, artibus, affinitatibus noſtris mixti, aurum & opes ſuas inferant potius,
quàm ſeparati habeant.* [84] *Omnia P.C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua
fuere. plebei magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, ceterarum Italiæ
gentium poſt Latinos. Inueteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tue-*
Agitur impetrante. *mur, inter exempla erit.* Orationem Principis ſecuto patrum conſulto,
primi Edui ſenatorum in vrbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo
& [85] quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cũ populo Romano vſur-
Patricij ſupplentur. pant. Iiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar [86] vetuſtiſ-
ſimum quemque è ſenatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam
reliquis familiarum, quas [87] Romulus maiorum, & L. Brutus minorum
gentium appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſia,
& princeps [88] Auguſtus lege Seniâ ſublegêre. Lætaque hæc in R. P. mu-
*Farn. Cæſaris nia, multo gaudio * Cenſoris inibantur. Famoſos probris quonam modo
Senatum ſenatu depelleret anxius, [89] mitem & recens repertam quandam [90] ex
purgat Cæ- ſeueritate priſcâ rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſque de ſe con-
ſar, clementi ſultaret, peteretque [91] ius *exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. &
viâ. *exuendi motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: vt iudicium cenſorum
ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vi-
pſanius conſul rettulit, [92] patrem ſenatus appellandum eſſe Claudium.
quippe promiſcuum patris patriæ cognomentum: noua in Remp. meri-
ta, non vſitatis vocabulis honoranda. Sed ipſe cohibuit conſulem vt ni-
Luſtrum conditur. mium aſſentantem. condiditq; luſtrum, quo [93] cenſa ſunt ciuiũ LXVIIII.
centena, & XLIIII. millia. Iſque illi finis inſcitiæ erga domum ſuam fuit.
haut multo pôſt, flagitia vxoris noſcere ac punire adactus, vt deinde ar-
Meſſallina ruit: Præcipiti etiam Silio. deſceret in nuptias inceſtas. Iam Meſſallina facilitate adulterorum in
faſtidium verſa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi diſſi-
mulationem etiam Silius, ſiue fatali vecordiâ, an eminentium periculo-
rum remedium ipſa pericula ratus, vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt ſe-
necta Principis opperiretur. inſontibus innoxia conſilia; flagitiis manifeſtis,
ſubſidium ab audaciâ petendum. adeſſe conſcios paria metuentes: ſe cælibem,
orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum. manſuram eandem Meſſal-
linæ potentiam, additâ ſecuritate, ſi præuenirent Claudium, vt inſidiis incau-
tum, ita iræ properum.* Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum,
ſed ne Silius ſumma adeptus, ſperneret adulteram, ſcelúſq; inter ancipi-
tia probatum, veris mox pretiis æſtimaret. [94] nomen tamen matrimonij
Viuo marito, alium inducit. concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouiſſima
voluptas eſt. Nec vltrà exſpectato, quàm dum [95] ſacrificij gratiâ Claudius
Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haut ſum
Incredendâ audaciâ, an impudentiâ: ignarus fabuloſum viſum iri, tantum vllis mortalium ſecuritatis fuiſſe,
in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum conſulem deſigna-
tum,

cum ... vxore Principis, prędictâ die,[96] adhibitis qui obſignarent velut
ſuſcipiendorum liberorum cauſâ, conueniſſe atque illam audiſſe au- *Idq́; ſolemni*
ſpicum verba, [97] ſubiiſſe, ſacrificaſſe apud deos, [98] diſcubitum inter con- *ter.*
uiuas, oſcula, complexus, noctem denique actam licentiâ coniugali. Sed
nihil compoſitū miraculi cauſſa, verùm audita ſcriptaq́; ſenioribus tra-
dam. Igitur domus Principis inhorruerat; maximeque quos penes poten- *Palatium &*
tia, & ſi res verterent, formido, non iam ſecretis colloquiis, ſed apertè *Palatini turbantur.*
fremere. [99] *Dum induſtria* ** *cubiculum principis occulti adulteros, dedecus* ** Corrupta.*
quidem illatum, ſed ** *excidium procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem,* [100] *di-* ** exitium*
gnitate formæ, iuuentâ, ac propinquo conſulatu, maiorem ad ſpem accingi. nec
enim occultum, quid poſt tale matrimonium ſupereſſet. ſubibat ſine dubio
metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multaſque
mortes iuſſu Meſſallinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas Imperatoris fidu-
ciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damna-
tam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi defenſio audiretur, vt-
que clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primò [101] Caliſtus iam mihi *Deliberant.*
circa mortem Cæſaris narratus, & [102] Appianæ cædis molitor Narciſſus,
flagrantiſſimaq́; eo tempore gratiâ Pallas, agitauêre; [103] num Meſſalli- *Diſſentiunt.*
nam ſecretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia diſſimulantes.
deinde metu, ne ad perniciē vltrò traherentur, deſiſtunt, Pallas per igna-
uiam, [104] Caliſtus prioris quoque regiæ peritus, & potentiā cautis quam
acrioribus conſiliis tutius haberi. perſtitit Narciſſus, ſolum id immutans, *Narciſſus ta-*
ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret. Ipſe ad occa- *men auſus*
ſiones intentus, longâ apud Hoſtiam Cæſaris morâ, [105] duas pellices, *detegere.*
quarum is corpori maximè inſueuerat, largitione ac promiſſis, & vxore
deiectâ plus potentiæ oſtentando, perpulit delationem ſubire. Exin Cal- *Sed per pelli-*
purnia (id pellici nomen) vbi datum ſecretum, Cæſaris genibus prouo- *ces.*
luta nupſiſſe Meſſallinam Silio exclamat. ſimul Cleopatram, quæ idem
opperiens adſtabat, an compериſſet, interrogat: atque illâ annuente, cieri
Narciſſum poſtulat. Is veniam in præteritum petens, quòd ei [106] cis Ve-
ctium, cis Plautium diſſimulauiſſet, nec nunc adulteria obiecturum ait,
[107] ne domum, ſeruitia, & ceteros fortunæ paratus repoſceret; frueretur
imò iis, & redderet vxorem, [108] rumperetq́; tabulas nuptiales. *An diſſi-*
dium, inquit, *tuum noſti? nam matrimonium Silij vidit populus, & ſenatus &*
miles: ac ni properè agis, tenet vrbem maritus. Tum potiſſimum amicorum *Claudius*
vocat, [109] primumq́; rei frumentariæ præfectum Turranium, pòſt [110] Lu- *amicos con-*
ſium Getam prætorianis impoſitum, percontatur. [111] Quibus ** fatenti- *ſulit.*
bus, tum certatim ceteri circumſtrepunt, iret in caſtra, firmaret præto- ** vel ta-*
rias cohortes, ſecuritati antequam vindictæ conſuleret. Satis conſtat eo *centibus.*
pauore offuſum Claudium, vt identidem interrogaret. an ipſe imperij *Trepidè tre-*
potens? an Silius priuatus eſſet? At Meſſallina non aliâs ſolutior luxu, *pidat.*
[112] adulto autumno, ſimulacrum Vindemiæ per domum celebrabat. vr- *Meſſallina*
geri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accinctæ aſſultabant, vt ſacri- *interea bac-*
ficantes vel inſanientes Bacchæ. [113] ipſa crine fluxo, thyrſum quatiens; *chatur.*
iuxtaq́; Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, ſtrepente
circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem laſciuiâ in præaltam *Cum vecordi*
arborem conniſum, interrogantibus quid aſpiceret, reſpondiſſe, tempe- *ſuo cœtu.*

ſtatem ab Hoſtiâ atrocem. ſiue ceperat ea ſpecies, ſeu fortè lapſa vox in præſagium vertit. Non rumor interea, ſed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promtum vltioni afferrent. Igitur Meſſallina [114] Lucillianos in hortos, Silius diſſimulando metu, ad munia fori digreditur. Ceteris paſſim dilabentibus, affuère centuriones, inditaque ſunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut per latebras. Meſſallina tamen quamquam res aduerſæ conſilium adimerent, ire obuiam, & aſpici à marito, quod ſæpe ſubſidium habuerat, haut ſegniter intendit: iuſſitq; vt Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Veſtalium vetuſtiſſimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repentè ſolitudinis erat) ſpatium vrbis pedibus emenſa, [115] vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hoſtienſem viam intrat nulla cuiuſquam miſericordiâ, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæſare. quippe Getæ prætorij præfecto haut ſatis fidebat, ad honeſta ſeu praua iuxtà leui. Ergo Narciſſus, aſſumtis quibus idē metus, non aliam ſpem incolumitatis Cæſaris affirmat, quàm ſi ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: ſeq; offerret ſuſcepturum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vitellio, [116] P. Largo Cæcinâ mutaretur; [117] in eodem geſtamine ſedem poſcit ſumitque. Crebra poſt hæc fama fuit, inter diuerſas Principis voces, cum modò incuſaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm *O facinus, ô ſcelus*. Inſtabat quidem Narciſſus * aperire ambages, & veri copiam * facere: ſed non ideo peruicit, quin ſuſpenſa & quo ducerentur inclinatura reſponderet; exemploq; eius Largus Cæcina vteretur. Et iam erat in aſpectu Meſſallina, clamitabatq; audiret Octauiæ & Britannici matrem: cum obſtreperet accuſator, Silium & nuptias referens. ſimul codicillos libidinum indices tradidit, quibus viſus Cæſaris auerteret. Nec multo pòſt vrbem ingredienti offerebantur communes liberi, niſi Narciſſus amoueri eos iuſſiſſet. Vibidiam depellere nequiuit, quin multâ cum inuidia flagitaret, ne indefenſa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum Principem, & fore diluendi criminis facultatē reſpondit. Iret interim virgo & ſacra capeſſeret. Mirum inter hæc ſilentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domum adulteri, atq; illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primum [118] in veſtibulo, effigiem patris Silij conſulto ſenatus abolitam, demonſtrauit: tum [119] quidquid habitū Neronibus & Druſis, in pretium probri ceſſiſſe. incenſumq; & ad minas prorumpentem, caſtris infert, paratâ concione militum; apud quos, præmonente Narciſſo, pauca verba fecit. nam & ſi iuſtum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotuſq; Silius tribunali, non defenſionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur. eadem conſtantia & illuſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum [120] cuſtodem [Silio ac] Meſſallinæ datum, & [121] indicium offerentem Vectium Valentem & cōfeſſum, & Pompeium Vrbicum, ac [122] * Saufellum Trogum ex conſciis trahi ad ſupplicium iubet.

Militres eos diſſipant, & qui ſtatim accipiunt.

Illa preces & artes parat.

Marito obuiat.

Claudius ſui ſimilis, nutat,

Et nutat.

Narciſſus virum, immo Principem agit.

** Aliquid libri, aperiret & faceret.*

Vibidia auditur, non exauditur.

Domum Silij adeunt.

Inde caſtra.

Mox ſontium cædes.

** Sauſeium*

bet. [123] Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Ru-
fus ludi procurator, Iuncus Virgilianus ſenator, eâdem pœnâ affecti. ſo-
lus Mneſter cunctationem attulit, dilaniatâ veſte clamitans aſpiceret ver- *Mneſter non [illegible]*
berũ notas, [124] reminiſceretur vocis, quâ ſe obnoxium iuſſis Meſſallinæ
dediſſet. Aliis largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate cul-
pam: nec cuiquam ante pereundem fuiſſe, ſi Silius rerum potiretur.
Commotum his & pronum ad miſericordiam Cæſarem perpulère li- *[illegible]*
berti, ne tot illuſtribus viris interfectis, hiſtrioni conſuleretur: ſponte an
coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre. Ne Trauli quidem Mon-
tani equitis Romani defenſio recepta eſt. is modeſtâ iuuentâ, ſed corpo-
re inſigni, accitus vltrò, noctemque intra vnam a Meſſallina proturbatus *O prodigium [illegible]!*
erat, paribus laſciuiis ad cupidinem & faſtidio. Suilio Ceſonino, & Plau-
tio Laterano mors remittitur: huic [125] ob patrui egregium meritũ; Ce-
ſoninus vitiis protectus eſt, [126] tamquã in illo fœdiſſimo cœtu paſſus mu-
liebria. Interim Meſſallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, com- *Meſſallina etiam nunc ferox.*
ponere preces, nonnullâ ſpe, & aliquando irâ. tantâ inter extrema ſuper-
biâ agebat. Ac ni cædem eius Narciſſus properauiſſet, verterat pernicies
in accuſatorem. Nam Claudius domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis *Et ſane languebat Claudius:*
delinitus, vbi vino incaluiſſet, iri iubet nuntiarique miſeræ (hoc enim ver-
bo vſum ferunt) dicendam ad cauſſam poſterâ die adeſſet. Quod vbi
auditum, & langueſcere ira, redire amor, ac ſi cunctarentur, propinqua
nox, & vxorii cubiculi memoria timebantur; prorupit Narciſſus, denun- *Narciſſus libertus clam præmiſſos.*
tiatque centurionibus & tribuno qui aderant, exſequi cædem. ita Impera-
torem iubere. cuſtos & exactor è libertis, Euodus datus. Iſque raptim in
hortos progreſſus, reperit fuſam humi, [127] aſſidente matre Lepidâ: quæ
florenti filiæ haut concors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem
euicta erat: ſuadebatque ne percuſſorem opperiretur. tranſiſſe vitam, ne-
que aliud quàm [128] morti decus quærendum. Sed animo per libidines
corrupto, nihil honeſtum inerat. lacrymæque & queſtus irriti ducebãn-
tur. Tum impetu venientium pulſæ fores, adſtititque tribunus per ſilentium,
ac libertus increpans multis ac ſeruilibus probris. Tunc primùm fortu-
nam ſuam introſpexit, ferrumque accepit, quod fruſtrà iugulo ac pectori *A tribuno ea interficitur.*
per trepidationem admouens, [129] ictu tribuni transfigitur. corpus matri
conceſſum. Nuntiatumque Claudio epulanti periiſſe Meſſallinam, non *Claudius nec*
diſtincto ſuâ an alienâ manu. nec ille quæſiuit, popoſcitque poculum, & *quærit, nec*
ſolita conuiuio celebrauit. Ne ſecutis quidem diebus, odii, gaudii, iræ, *curat.*
triſtitiæ, vllius denique humani affectus ſigna dedit; non cùm lætantes
accuſatores aſpiceret, non cùm filios mærentes. Iuuitque obliuionem eius
ſenatus, cenſendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouen-
das. decreta Narciſſo Quæſtoria inſignia, [130] leuiſſimum faſtigii eius,
cùm ſecundum Pallantem & Calliſtum ageret, honeſta quidem, ſed ex
quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis. *Corrupta.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIB. XII.

BREVIARIVM LIBRI.

CLaudius de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Ea nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem ſibi conſciſcit, Claudij gener. Annæus Seneca ab exſilio redit. Octauia Claudij filia Neroni de ſponſa. Parthi regem Româ petunt Meherdatem: qui prælio congreſſus a Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum recipere tendit irrito conatu. victus Romam tandem per ... tur. Lollia inluſtris femina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomarium vrbis pro ... & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur re ... P. Oſtorij in Britanniâ res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fra ... Neroni poſthabetur, & fideliſsimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia ... & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quo ... miſcentur. Furius Scribonianus relegatus. S.C. Claudianum de feminis quæ ſeruis ſucc ... berent. Motus aliquis in Iudæâ inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fu ... emiſit, & nauale ſpectaculum præbuit. Procuratorum in prouinciis auctoritas ab eod ... bilita. Cois immunitas conceſſa. Byzantiis tributum ad tempus remiſſum. Lep ... mortem agitur. Claudius denique veneno non obſcurè ab vxore tollitur. Nero prin ... imperij capit. Geſta hæc annis ſex,

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO
P. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA — COSS.

Claudius uxorem quærit: Vxores ipſum. CÆDE Meſſallinæ conuulſa Principis domus, orto ap... bertos certamine, quis diligeret vxorem Claudi... cælibi vitæ intoleranti, & coniugum imperiis obnoxio. N... nore ambitu feminæ exarſerant, ſuam quæque nobil... tem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimo... nio oſtentare. Sed maximè ambigebatur inter ' Lolliam Paulli... *Liberti alij aliam commendant.* M. Lollij conſularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genita... huic Pallas, illi Caliſtus, fautores aderant. at Ælia Petina è familia T... beronum, Narciſſo fouebatur. Ipſe modò huc, modò illuc, vt quem... ſuadentium audierat promtus, diſcordantes in concilium vocat, ac ... *Aeliam, Narciſſus* mere ſententiam, & adiicere rationes iubet. Narciſſus vetus matri... nium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in ... natibus eius nouum differebat, ſi ſueta coniunx rediret, haut quaquā nouercalibus odiis viſura Britannicum & Octauiam, proxima ſuis pignoribus.

Caliſtus

Calliſtus improbatam longo diſſidio, ac ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſuperbam, longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuiſſet, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maxime in Agrippinâ laudare, quod Germanici nepotem ſecum traheret dignum prorſus imperatoriâ fortunâ ſtirpem nobilem [a] & familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrâ iuuentâ, claritudinem Cæſarum aliam in domum ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per ſpeciem neceſſitudinis crebro ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiaſque Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæſaris filiæ moliri: quod ſine ſcelere perpetrari non poterat, quia L. Silano deſponderat Octauiam Cæſar [b] iuuenemque & alia clarum, inſigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentiâ, protulerat ad ſtudia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, niſi indita & iuſſa. Igitur [4] Vitellius nomine Cenſoris, ſeruiles fallacias obtegens, ingruentiumq. dominationum prouiſor quo gratiam Agrippinæ pararet, conſiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui ſanè decora & procax ſoror Iunia Caluina haud multum ante Vitellij nurus fuerat. hinc initium accuſationis, [5] fratriſque non inceſtum, ſed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæſar aures, accipiendis aduerſum generum ſuſpicionibus caritate filiæ promtior. At Silanus inſidiarum neſcius, ac forte eo anno prætor, repente per edictum Vitellij ordine ſenatorio mouetur, quamquam lecto pridem ſenatu, luſtroque condito, ſimul affinitatem Claudius diremit. adactúſque Silanus eiurare magiſtratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. [6] pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare ſolennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patrui, fratris filiæ. [7] Quin & inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec ante omiſſa cunctatio, quam Vitellius ſuis artibus id perpetrandum ſumſit. Percontatuſque Cæſarem, an iuſſis populi, an auctoritati ſenatus cederet? vbi ille vnum ſe [8] ciuium & [*] conſenſui imparem reſpondit, opperiri intra palatium iubet. ipſe curiam ingreditur, [9] ſummamque Reip. agi obteſtans, veniam dicendi ante alios expoſcit, orditurque: *Grauiſſimos Principis labores, quis orbem terræ capeſſat, egere adminiculis, vt domeſticâ curâ vacuus, in commune conſulat. quod porro honeſtius cenſoriæ mentis leuamen, quàm aſſumere coniugem proſperis dubiiſq. ſociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus aſſuefactus, ſed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauiſſet.* Poſtquam hæc fauorabili oratione præmiſit, multaque patrum aſſentatio ſequebatur; capto rurſus initio, *Quando maritandum Principem cuncti ſuaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, ſanctimoniâ inſignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab ea fecunditatis experimentum, & congruere artes honeſtas. Id verò*

Lolliam Calliſtus:

Agrippinam, Pallas.

Fit hic vinculo coniugali, ante ſeſe etiam Agrippinâ.

In Silanum delus ſtruitur

Adminiſtro Vitellio.

Qui Senatu eum pellit:

Claudius à ſperatâ ſuâ abiungit.

A. V. C. DCCCII.

Agrippinam ipſe habet, nondum ducit. Idq; infamiæ metu.

Vitellius rem perficit.

[*] & Senatus conſenſui

egregium, quod prouisu Deum vidua iungeretur Principi, sua tantum matrimonia experto. audiuisse a parentibus, vidisse ipsos abripi coniuges ad libita Caesarum: procul id a praesenti modestia. Statueretur immo documentum, * propositum [margin] ** quo uxorem Imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia: sed aliis gentibus solennia, neque lege vlla prohibita; & sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse. Morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in iis quae mox usurpentur.* Haud defuere qui certatim, si cunctaretur Caesar, vi acturos testificantes erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem orare clamitat. Nec Claudius ultra exspectato, obuium apud forum praebet se gratantibus: Senatumque ingressus decretum postulat, quo iustae inter patruos fratrumque filias nuptiae etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est nisi unus talis matrimonii cupitor, [16] * T. Alledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinae gratia impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta feminae obediebant, non per lasciuiam, ut Messalina, rebus Romanis illudenti. [17] Adductum & quasi virile seruitium: palam seueritas, ac saepius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret. Cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. [18] Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit: siue eo usque spem vitae produxerat, seu delecto die augendam ad inuidiam. Caluina soror eius [19] Italia pulsa est. Addidit Claudius sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianae per pontifices danda, irridentibus cunctis, quod poenae procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, [23] veniam exsilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius; [24] utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficii, & infensus Claudio dolore iniuriae credebatur. Placitum dehinc non vltra cunctari, sed designatum Consulem Mammium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua oraretur Claudius, despondere Octauiam Domitio: quod aetati utriusque non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis ac nuper Vitellius censet: despondeturque Octauia, ac super priorem necessitudinem sponsus iam & gener Domitius aequari Britannico studiis matris, arte eorum quis ob accusatam Messalinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut retuli, Meherdaten missi, Senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: *Non se foederis ignaros, nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed filium Vononis, nepotem Phraatis accersere, aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius sitos caedibus exhaustos: adiici coniuges grauidas, liberos paruos: dum* [26] *socors domi, bellis infaustus, ignauiam saeuitia tegat. Veterem sibi ac publice coeptam nobiscum amicitiam; & subueniendum sociis virium aemulis, cedentibusque per reuerentiam. Ideo regum liberos obsides dari, ut si domestici imperii taedeat, sit regressus ad Principem patres-*

Margin notes: Et [illegible] parentibus. — [illegible] lex lata pro n[illegible]. — * T. Alledius — Potentia mar[illegible] [illegible] — Silanus mortem sibi sumit. — Magnus Seneca [illegible] restituitur. — Nero [illegible] praeficitur. — [illegible] Octauia d[illegible] — Parthi legati Romae. — [illegible]

Vide in fol. 152

[illegible] Hæc atque talia diſ-
ſertantibus, Cæſar orſus de faſtigio Romano Parthorumque
obſequiis, ſeque diuo Auguſto adæquabat, petitum ab eo regem refe-
rens, omiſſo Tiberio, quanquam is quoque miſiſſet. Addi-
dit præcepta (etenim aderat Meherdates) vt non dominationem &
ſeruos, ſed rectorem & ciues cogitaret, clementiamque ac iuſtitiam,
quanto ignota barbaris, tanto lætiora capeſſeret. Hinc verſus ad
legatos extollit laudibus alumnum vrbis, ſpectatæ ad id modeſtiæ: ac
tamen ferenda regum ingenia, neque vſui crebras mutationes. Rem Ro-
manam huc ſatietate gloriæ prouectam, vt externis quoque gentibus
quietem velit. Datum poſthac C. Caſſio, qui Syriæ præerat, deducere
iuuenem ripam ad Euphratis. Ea tempeſtate C. Caſſius ceteros
præminebat peritia legum. nam militares artes per otium ignotæ, in-
duſtriosque ac ſegnes eadem pax tenet. Attamen quantum ſine bello
dabatur, reuocare priſcum morem, exercitare legiones, cura, prouiſu,
perinde agere, ac ſi hoſtis ingrueret. Ita dignum maioribus ſuis, & fa-
milia Caſſia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis quorum
de ſententia petitus rex, poſitiſque caſtris apud Zeugma, vnde maxi-
me peruius amnis, poſtquam illuſtres Parthi rexque Arabum *Acbarus
aduenerant, monet Meherdaten barbarorum impetus acres cunctatione
langueſcere, aut in perfidiam mutari; itaque vrgeret cœpta. Quod ſpre-
tum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & ſummam fortunam in
luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edeſſam. Et vocante
Carrhene promptaque res oſtentante, ſi citi aduenisſent, non cominus
Meſopotamiam, ſed flexu Armeniam petiuit, id temporis importu-
nam, quia hiems occipiebat. Exin niuibus & montibus feſſi, poſtquam
campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Tranſmiſſoque
amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum rex Izates ſocietatem
Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida in-
clinabat. Sed capta in tranſitu vrbs Ninos, vetuſtiſſima ſedes Aſſyriæ,
& caſtellum inſigne fama, quod poſtremo inter Darium atque Alexan-
drum prœlio Perſarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud
montem, cui nomen Sanbulos, vota dis loci ſuſcipiebat, præcipua reli-
gione Herculis, qui tempore *ſtato, per quietem monet ſacerdotes,
templum iuxta, equos venatui adornatos ſiſtant. equi vbi pharetras
telis onuſtas accepere, per ſaltus vagi, nocte demum vacuis pharetris,
multo cum anhelitu redeunt. Rurſus deus, qua ſiluas pererrauerint, no-
cturno viſu demonſtrat, reperiunturque fuſæ paſſim feræ. Ceterum
Gotarzes nondum ſatis aucto exercitu, flumine Corma pro munimen-
to vti, & quanquam per inſectationes & nuntios ad prælium vocare-
tur, nectere moras, locos mutare, & miſſis corruptoribus exuendam ad
fidem hoſtes emercari. Ex quis Ezates Adiabenus, *mox Abbarus Ara-
bum cum exercitu abſcedunt, leuitate gentili, & quia experimentis
cognitum eſt, Parthos malle Roma petere reges quam habere. At
Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione ſuſpecta,
quod vnum reliquum, rem in caſum dare, prœliumque experiri ſtatuit.
Nec detrectauit pugnam Gotarzes, deminutis hoſtibus ferox. Concur-

Ad extremã verâ & ferreâ etiam pugnâ.
ſúmque magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Ca[illegible]
tis obuerſis, longius euectum integra a tergo globis circu[illegible]
Tum omni ſpe perditâ, Meherdates promiſſa Parthac[illegible]
Vinctúmq́ hoſtem.
tis ſecutus, dolo eius vincitur, traditúrque victori. Atque ille non pro[illegible]
quum neque Arſacis de gente, ſed alienigenam & Roma[illegible]
Cui capto turpiter illudit.
pans, auribus deciſis viuere iubet, oſtentui clementiæ ſuæ & in[illegible]
honeſtamento. Dein Gotarzes morbo obiit, acitúſque in regn[illegible] V-
Sed mox moritur.
nones, Medis tum præſidens. Nulla huic proſpera aut aduerſa qu[illegible]
moraretur. breui & inglorio imperio perfunctus eſt: reſque Parth[illegible]
Mithradates Boſphori regnũ affectat.
in filium eius Vologeſen tranſlatæ. At[36] Mithradates Boſphor[illegible]
miſſis opibus vagus, poſteaquam Didium ducem Romanum [illegible]
que exercitus abiiſſe cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn [illegible]
tâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite Ro[illegible]
tis vtriſque concire nationes, illicere perfugas, poſtremò ex[illegible]
cto, regem Dandaridarum exturbat, imperióque eius potitur. [illegible]
cognita, & iam iamq́. Boſphorum inuaſurus habebatur, diffiſ[illegible]
Reſtituitur à Coty, & Romanis.
viribus Aquila, & Cotys, quia [37] Zorſines Soracorum rex [illegible]
ſumſerat, externas & ipſi gratias quæſiuere, miſſis legatis ad [illegible]
nem qui Adorſorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo [illegible]
tentiam Romanam aduerſus rebellem Mithradatem oſtent[illegible]
Igitur pepigère, equeſtribus prœliis Eunones certaret, obſid[illegible]
Romani capeſſerent. Tum compoſito agmine incedunt: cui[illegible]
& terga, Adorſi; media cohortes & Boſphorani, tutabantur [illegible]
Impellunt hoſtem.
armis. Sic pulſis hoſtis, ventumq́ue Soza opidum Dandaricæ, qu[illegible]
ſertum à Mithradate, ob ambiguo popularium animos obt[illegible]
cto ibi præſidio viſum. Exin Soracos pergunt, & tranſgreſſ[illegible]
Vſpen opidum oppugnant:
Pandam, circumueniunt vrbem Vſpen, editam loco, & m[illegible]
** Vatic. & viminibus ac media*
foſſis munitam, niſi quòd mœnia non ſaxo, [40] ſed crat[illegible]
mediâ humo aduerſum irrumpentes inualida erant: edu[illegible]
res, facibus atque haſtis turbabant obſeſſos. ac ni prœlium [illegible]
ſet, cœpta patrataq́; expugnatio eundem intra diem foret. P[illegible]
ſere legatos, veniam liberis corporibus orantes. Seruit[illegible]
offerebant. quod aſpernati ſunt victores, quia trucidare de[illegible]
tantam multitudinem cuſtodiâ cingere arduum: vt b[illegible]
Expugnant. & excidunt.
caderent. Datumq́. militibus, qui ſcalis euaſerant, ſignum ca[illegible]
dio Vſpenſium metus ceteris iniectus, nihil tutum rati, c[illegible]
nimenta, impediti vel eminentes loci, amnéſque & vrbe[illegible]
Zorſines deſerit Mithradatem.
perentur. Igitur Zorſines diu penſitato Mithradatiſne rebus [illegible]
an patrio regno conſuleret: poſtquam præualuit gentis vtilita[illegible]
obſidibus, apud effigiem Cæſaris procubuit, magna gloria [illegible]
Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuiſſe a[illegible]
Tanai conſtitit. Sed in regreſſu diſpar fortuna fuit: quia n[illegible]
dam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas c[illegible]
** Vet. conſularium*
barbari, præfecto cohortis, & [41] pleriſque *centurionum interfe[illegible]
Et ipſe ad mitiora inclinat.
terea Mithradates nullo in armis ſubſidio, conſultat c[illegible]
diam experiretur. Frater Cotys proditor olim, de[illegible] hoſtis [illegible]
tur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promiſſa e[illegible]

[illegible]

perſequerentur. Ad Eunonem conuertit [41] proprijs odiis infenſum, & recens coniunctâ nobiſcum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultúq. quam maximè ad præſentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibuſq. eius prouolutus, *Mithradates*, inquit, *terra mariq. Romanis per tot annos quæſitus, ſponte adſum. Vtere vt voles prole magni Achæmenis, quod mihi ſolum hoſtes non abſtulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haud degeneri permotus, alleuat ſupplicem, laudatque quod gentem Adorſorum, quod ſuam dexteram petendæ veniæ delegerit. Simul legatos litteraſque ad Cæſarem in hunc modum mittit. *Populi Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus, primam ex ſimilitudine fortunæ amicitiam: ſibi & Claudio, ex communione victoriæ eſſe. Bellorum egregios fines, quoties ignoſcendo tranſigatur. Sic Zorſini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari; ſed* [43] *ne triumpharetur, neve pœnas capite* expenderet.* At hæc Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen accipere captiuum pacto ſalutis, an repetere armis rectius foret. *Hinc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed diſſerebatur contra, *Suſcipi bellum auio itinere, importuoſo mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, ſolum frugum egenum, tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ, ſi pellerentur. Quin arriperet oblata, & ſeruaret exulem, cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus ſupplicij fore.* His permotus, ſcripſit Eunoni, *meritum quidem nouiſſima exempla Mithradatem, nec ſibi vim ad exequendum deeſſe: verùm ita maioribus placitum,* [44] *quanta peruicacia in hoſtem, tanta beneficentiâ aduerſus ſupplices vtendum. nam triumphos de populis regniſq. integris adquiri.* Traditus poſt hæc Mithradates, vectuſque Romam per [45] Iunium * Colonem procuratorem Ponti, ferocius quam pro fortunâ diſſeruiſſe apud Cæſarem ferebatur. Elataque vox eius in vulgum hiſce verbis. *Non ſum remiſſus ad te, ſed reuerſus: vel ſi non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permanſit, cùm roſtra iuxta, cuſtodibus circumdatus, viſui populo præberetur. Conſularia inſignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iiſdem conſulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infenſa, quod ſecum de matrimonio Principis certauiſſet, molitur crimina, & accuſatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarij ſimulacrum ſuper nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud ſenatum præfatus, [46] ſorore L. Voluſij genitam, maiorem ei patruum Cottam Meſſalinum eſſe, [47] * Menmio quondam Regulo nuptam (nam de C. Cæſaris nuptiis conſultò reticebat) addidit pernicioſa in Remp. conſilia, & materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italia. Ita quinquagies ſeſtertium ex opibus immenſis exuli relictum. Et Calpurnia illuſtris fœmina peruertitur, quia formam eius laudauerat Princeps, nulla libidine, ſed fortuito ſermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima ſtetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accuſantibus Bithynis. Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt ſenatoribus eius prouinciæ, non exquiſitâ Principis ſententiâ,

Implorat fidem Eunonis.

Qui eum attollit.

Et apud Cæſarem intercedit.

* Fam. exciperet.

Ideo misit veniam petitum.

* Huc

Vicit ſententia mollior.

Mithradates tamen ad Cæſarem venit.

* Cilonem

Ferocia eius verba.

* Fama euertitur.

* Memmio

Etiam Calpurnia.

Pro Gallia Narbonenſi priuilegium.

[illegible] haberetur, res [illegible] & [illegible] [illegible] regibus Sohemo atque Agrippa [illegible] Syriæ [illegible] lutis [illegible] que & viginti annis [illegible] ac [illegible] tinuari placitum. Et pomœrium urbis auxit Cæsar [illegible] iis qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare [illegible] tamen duces Romani, quamquam [illegible] usurpaverant, nisi L. Sylla, & divus Augustus. [illegible] vel gloria, varie vulgata. Sed [illegible] Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. [illegible] ubi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id [illegible] tro subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, ut [illegible] ram amplecteretur. Inde certis spatiis [illegible] lapides [illegible] Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres [illegible] rumque Romanum & Capitolium [illegible] Rom [illegible] additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomœrium [illegible] tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & [illegible]

[illegible] C. Antistio M. Suilio Coss. adoptio in Domitium [illegible] Pallantis festinatur, qui obstrictus [illegible] piam, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium [illegible] *Rem Britannici [illegible] robore circumdaret [illegible] quamquam [illegible] subnixum [illegible] stirpem, Germanicum [illegible] rum [illegible] turo.* His evictus, [illegible] antepònit, habita apud senatum oratione [illegible] accepto [illegible] modum. Adnotabant periti [illegible] inter patricios Claudios [illegible] duravisse. Ceterum actæ [illegible] ubi [illegible] [illegible] Claudium & [illegible] [illegible] [illegible] e [illegible] [illegible]

[illegible] Sed Agrippina, quò [illegible] in qua genita erat, veteranos [illegible] Romani [illegible] s Agrippinæ [illegible] [illegible] superiore Germania [illegible] [illegible] L. P [illegible] a [illegible] addito [illegible] nus, ut a [illegible] [illegible] Et [illegible] [illegible] militum [illegible] in duo [illegible] reversos, prædaque per luxum [illegible] lætitia, quod quosdam e [illegible] servitio exemerant. At [illegible] obvio hosti & aciem [illegible] faciunt. Et præda [illegible]

hoſtibus, vel ſi ex occulto carpere agmen auderent, punito dolo. Iamque ventum haud procul mari, quod Hiberniam inſulam aſpectat, cum ortæ apud Brigantes diſcordiæ retraxere ducem, deſtinationis certum, ne noua moliretur, niſi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos data venia, reſidere. Silurum gens, non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bellum exerceret, caſtriſque legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, colonia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſociis ad officia legum. Itum inde in Siluras, ſuper propriam ferociam Caractaci viribus confiſos, quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed aſtu locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additiſq. [76] qui pacem noſtram metuebant, nouiſſimum caſum experitur, ſumpto ad prœlium loco, vt aditus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc montibus arduis, & ſi qua clementer accedi poterant, in modum valli ſaxa præſtruit: & præfluebat amnis vado incerto, [77] catervæque armatorum pro munimentis conſtiterant. Ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda ſpe, aliiſq. belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem teſtabatur, aut reciperandæ libertatis,* [78] *aut ſeruitutis æternæ initium fore. Vocabat q. nomina maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent, quorum virtute vacui à ſecuribus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti adſtrepere vulgus, gentili quiſque religione obſtringi, non telis, non vulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanum: ſimul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poſcere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectiq. ac tribuni paria diſſerentes ardorem exercitus incendebant. Tum Oſtorius, circumſpectis quæ impenetrabilia, quæque peruia, ducit infenſos, amnemque haud difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem, dum miſſilibus certabatur, plus vulnerum in nos & pleræque cædes oriebantur. Poſteaquam facta teſtudine rudes & informes ſaxorum compages diſtractæ, parque comminus acies, decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoque irrupere ferentarius grauiſque miles, illi telis aſſultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumue tegmina. & ſi auxiliaribus reſiſterent, gladiis ac pilis legionariorum, ſi huc verterent, ſpathis & haſtis auxiliarium ſternebantur. Clara ea victoria fuit, captaque vxor & filia Caractaci, fratreſque in deditionem accepti. Ipſe, vt ferme intuta ſunt aduerſa, cum fidem Cartiſmanduæ reginæ Brigantum petiuiſſet, vinctus ac victoribus traditus eſt, nono poſt anno quam bellum in Britannia cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantque viſere, quis ille tot per annos opes noſtras ſpreuiſſet. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat: & Cæſar dum ſuum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe

Brigantes compeſcuntur. *Camalodunum colonia deducta.* *Caractacus rex Silurum.* *Prœlium in Romanos parat.* ✱ *forte, catervæque armatorum.* *Suos excitat.* *Et miræ alacritatis reddit.* *Tamen Romani inuadunt et locum capiunt.* *Atque [illegible] dunt.* *Caractacus capitur.* *Et dux deditur.* *F. Romana [illegible].*

vt ad inſigne ſpectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, [83] campo qui caſtra præiacet. Tunc incedentibus regiis clientelis phaleræ torqueſque, quæque externis bellis quæſierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: poſtremò ipſe oſtentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demiſſo, aut verbis miſericordiam requirens, vbi tribunali aſtitit, in hunc modum locutus eſt. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum proſperarum moderatio fuiſſes; amicus potius in hanc vrbem, quàm captus veniſſem: neque dedignatus eſſes claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœdere pacis accipere. Præſens ſors mea vt mihi informis; ſic tibi magnifica eſt. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, ſi hac inuitus amiſi?* [84] *Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiãt. Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruiſſet:* [85] *& ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumem ſeruaueris, æternum exemplar clementiæ ero.* Ad ea Cæſar veniam ipſiſque, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinculis exſoluti, Agrippinam quoque haut procul alio ſuggeſtu conſpicuam, iiſdem quibus Principem laudibus gratibúſque venerati ſunt. Nouum ſanè, & moribus veterum inſolitum, feminam ſignis Romanis præſidere. Ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperij ſociam ferebat. Vocati poſthac patres, multa & magnifica ſuper captiuitate Caractaci diſſeruere. Neque minus id clarum, quàm cum Siphacem P. Scipio, Perſem L. Paullus, & ſi qui alij victos reges populo Ro. oſtendêre. Cenſentur Oſtorio triumphi inſignia, proſperis ad id rebus eius, mox ambiguis: ſiue quòd amoto Caractaco, quaſi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; ſiue hoſtes miſeratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarſere. Præfectum caſtrorum, & legionarias cohortes exſtruendis apud Siluras præſidiis relictas, circumfundunt. [86] ac ni citò vicis & caſtellis proximis ſubuentum foret; copiæ rum occidione occubuiſſent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtiſſimus quiſq. manipulus cecidere. nec multo pòſt pabulantis noſtros, ipſáſque miſſas ad ſubſidiũ turmas profligant. Tum Oſtorius cohortes expeditas expoſuit: nec ideo fugam ſiſtebat, ni legiones prœlium excepiſſent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hoſtes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & ſæpius in modum latrocinij: per ſaltus, per paludes, vt cuique ſors, aut virtus: [87] temerè, prouiſa. ob iram, ob prædam; iuſſu, & aliquando ignaris ducibus. ac præcipuâ Silurum peruicaciâ, quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri exciſi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exſtinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepere. Spoliaque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cum tædio curarum feſſus Oſtorius, conceſſit vitâ, lætis hoſtibus, tamquam ducem haud ſpernendum; & ſi non prœlium, at certè bellum abſumſiſſet. At Cæſar, cognitâ morte legati, ne prouincia ſine rectore foret, A. Didium ſuffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduerſâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat. auctáq. & apud hoſtes eius rei fama, quò venientem

Populuſq. in triumpho oſtentatus.

Verba eius erecta ad Cæſarem.

Veniam impetrat, cum ſuis.

Triumphalia Oſtorio decreta.

Cuius tamen res mox inclinarunt.

Silures peruicaciter reſiſtunt Romanis.

Oſtorius moritur:

Succedit A. Didius.

S ducem

a compoſitis

Res turbatas & fluxas inuenit.

ducem exterrerent. atque illo augente audita, [88] vt maior laus [a] compoſiti, vel ſi durauiſſent, venia iuſtior tribueretur. Silures [illegible] quoque damnum intulerant, lateq́ue perſultabant, donec accurſu Didij pellerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus ſcientiâ rei militaris [89] Venutius è Iugantum ciuitate, vt ſuprà memoraui, fidu[illegible] diu, & Romanis armis defenſus, cùm Cartiſmanduam reginam matrimonio teneret, mox orto diſſidio, & ſtatim bello, etiam aduerſus nos hoſtilia induerat. Sed primò tantum inter ipſos certabatur, callidiſque Cartiſmandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde [90] accenſi hoſtes, ſtimulante ignominiâ, ne feminæ imperio ſubderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuiſum, & miſſæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque diſpari euentu pugnatum à legione, cui Ceſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, & multâ co[illegible]â honorum, per miniſtros agere, & arcere hoſtem ſatis habebat. Hæc, quamquam à duobus Oſtorio Didióq. proprætoribus plures per an[illegible]os geſta, coniunxi, ne diuiſa haut perinde ad memoriam ſui valer[illegible]nt.

Venutius Britannorum dux.

A. V. C. CCMIIII. Nero in viros tranſit.

Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintùm, Ser. C[illegible]rnelio Orfito Coſs. [91] virilis toga Neroni maturata, quò capeſſendę Reipub. habilis videretur. Et Cæſar adulationibus ſenatus libens ceſſit, [92] vt viceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atque interim deſignatus, [93] proconſulare imperium extra vrbem haberet, ac Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circenſium, quod acquirendis vulgi ſtudiis edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veſte tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriuſque præſumeret. Simulq. qui cen[illegible] tri[illegible]rúmque ſortem Británici miſerabantur, remoti fictis cauſſis, & al[illegible] per ſpeciem honoris. etiam libertorum ſi quis incorruptâ fide, depell[illegible]

Princeps iuuentutis dicitur.

Omni in re Britannico præponitur.

[94] Tali occaſione obuij inter ſe, Nero Britannicum nomine, ille D[illegible]mitium, ſalutauere. Quod vt diſcordiæ initium, Agrippina multo qu[illegible]ſtu, ad maritum defert: ſperni quippe adoptionem, quæq́ue ce[illegible]rint patres, [95] iuſſerit populus, intra penates abrogari: ac niſi [96] prau[illegible]tas tam infenſa docentium arceatur, erupturа in publicam perni[illegible]

Cuſtodes fidi ab eo amouentur.

Commotus his quaſi criminibus Claudius, optimum quemque ed[illegible]catorem filij exſilio ac morte afficit: datóſque à nouercâ, cuſtod[illegible] imponit. Nondum tamen ſumma moliri Agrippina audebat; ni præto[illegible]riarum cohortium curâ exſoluerentur Luſius Geta, & Rufus C[illegible]p[illegible]nus, quos Meſſallinę memores & liberis eius deuinctos credebat. Ig[illegible] diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab vno regerentur, intent[illegible] fore diſciplinam aſſeuerante vxore, transfertur regimen cohortium [illegible] Burrhum Afranium egregiæ militaris famę, gnarum tamen cuius [illegible]te pręficeretur. Suum quoq. faſtigium Agrippina extollere altius, [97] [illegible]pento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, & [98] ſacris ant[illegible] conceſſus, venerationem augebat feminæ. [99] quá Imperatore [illegible] ſororem eius qui rerum potitus ſit, & coniugem & matrem f[illegible] eum ad hunc diem exemplú eſt. Inter quæ præcipuus pro[illegible] Vitel[illegible]

Burrhus Prætorio præfectus.

Vitellius, validiſſimâ gratiâ, ætate extrema (adeò incertæ ſunt potentium res) accuſatione corripitur, deferente Iunio Lupo ſenatore. *Vitellius maieſtatis defertur.* Is crimina maieſtatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuiſſetque aures Cæſar, niſi Agrippinæ minis magis quam precibus mutatus eſſet, vt accuſatori aquâ atque igne interdiceret. *Sed Agrippina eum eripit.* [100] Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latius metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quiſque obtritus. *Prodigia Romæ.* Frugum quoque egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum queſtus; ſed iura reddẽtem Claudium circumuaſere clamoribus turbidis, pulsumq. in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infeſtos perrupit. *Annonæ penuria.* [101] Quindecim dierum alimẽta vrbi non amplius ſuperfuiſſe conſtitit. magnaq. deûm benignitate, & [102] modeſtiâ hiemis rebus extremis ſubuentum. [103] At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc in fœcunditate laboratur, ſed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, nauibúſq. & caſibus vita populi Romani permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberóſq; exortum, Parthis quoq; ac Romanis grauiſſimorum inter ſe motuum cauſſa fuit. *Motus in Armeniâ.* Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, conceſſu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharaſmanes vetuſtâ poſſeſſione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus noſtris. Erat Pharaſmani filius nomine Rhadamiſtus, decorâ proceritate, vi corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claráque inter accolas famâ. *Rhadamiſtus regni auidus.* Is modicum Hyberiæ regnum ſenectâ patris detineri ferociùs crebriúſq. iactabat; quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharaſmanes [104] iuuenem potentiæ *promtæ, & ſtudio popularium accinctum, vergentibus iam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniam oſtentare, pulſis Parthis datam Mithradati à ſemet memorando: ſed vim differendam, & potiorem dolum, quò incautum opprimerent. *• promtum* *In Armeniã mittitur.* Ita Rhadamiſtus ſimulatâ aduerſus patrẽ diſcordiâ, tamquam nouercæ odiis impar, pergit ad patruum. *Patruo domum ſtruit.* multaq. ab eo comitate in ſpeciem liberûm cultus, primores Armeniorũ ad res nouas illicit, [105] ignaro & ornante inſuper Mithradate. Reconciliationis ſpecie aſſumtâ, regreſſus ad patrem, [106] quæ fraude confici potuerint promta nuntiat, cetera armis exſequenda. Interim Pharaſmanes belli cauſſas confingit. prœlianti ſibi aduerſus Regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduerſatum; eámque iniuriam excidio ipſius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione ſubitâ territum exutúmq. campis Mithradatem, compulit in Caſtellum Gorneas, tutum loco ac præſidio militum, quis Cælius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. *Et tandem apertâ vi aggreditur.* Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & aſtus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara eſt. Ita Rhadamiſtus fruſtrà vel cùm damno tentatis munitionibus, obſidium incipit. Et cùm vis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur; obteſtante Caſperio, ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Romani, ſcelere & pecuniâ venderentur. *Præfecti Romani perfidia.* Poſtremò quia multitudinem hoſtium Pollio, iuſſa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias, abſ-

ceditːvt niſi Pharaſmanem bello abſterruiſſet, [107] T. Vinidium Quadratum præſidem Syriæ doceret, quo in ſtatu Armenia forent. Digreſſu centurionis velut cuſtode exſolutus præfectus, hortari Mithridatem ad ſanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharaſmanem, & cetera neceſsitudinum non ſua referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore validiores & ſatis cognitam Armeniorum perfidiam,*

P Farn. commeatuum *nec aliud præſidij quàm caſtellum * commeatu egenum.* [108] *ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.* Cunctante ad ea Mithradate, & ſuſpe-

Et libid. ctus præfecti conſiliis quòd pellicem regiam polluerat, inq. omnem libidinem venalis habebatur; Caſperius interim ad Pharaſmanem peruadit, vtque Hyberi obſidio decedant expoſtulat. Ille propalàm incerta, & ſæpius molliora reſpondens, ſecretis nuntiis monet Rhadamiſtum,

Qui prodit Mithradatem. oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent, ſéque præſidio abituros minitarentur. Quâ neceſſitate, Mithradates diem locúmque fœderi accepit, caſtellóque egreditur. Ac primò Rhadamiſtus in amplexus eius effuſus, ſimulare obſequium, ſocerum ac parentem appellare. Adijcit iuſiurandum, non ferro non *veneno vim allatu-

• prouiſo ſuo rum: ſimul in lucum propinquum trahit, [109] *prouiſum illic ſacrificium imperatum dictitans, vt diis teſtibus pax firmaretur. Mos eſt regibus quoties in ſocietatem coëant, [110] implicare dextras, pollicéſque inter ſe vincire, nodóque præſtringere. Mox vbi ſanguis in artus extremos effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœ-

Is in vincula datur: dus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat, decidiſſe ſimulans genua Mithradatis inuadit, ipſúmque proſternit: ſimúlq. concurſu plurium [111] iniiciuntur catenæ

• compede ac * compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Mox quia vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erat contrà, qui tantam [112] fortunæ commutationem miseraretur. Secuta cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuerſis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharaſmanis iuſſa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filiâ potior, animuſq. ſceleribus paratus: viſui

Denique ſpiritu exuitur. tamen conſuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamiſtus quaſi iuriſiurandi memor, non ferrum, non venenum in ſororem & patruum expromit, ſed proiectos in humum, & veſte multâ grauiq. opertos necat. Filij quoq. Mithradatis, quòd cædibus parentum illacrymauerant,

Romani de liberant de vlciſcendo. trucidati ſunt. At Quadratus cognoſcens proditum Mithradatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium, docet acta, & an vlciſceretur conſultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta diſſe-

• Omne runt. [113] * *Omnes ſcelus externum, cum lætitiâ habendum. Semina etiam odiorum iacienda, vt ſæpe Principes Romani eamdem Armeniam ſpecie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamiſtus malè partis, dum inuiſus, infamis, quando id magis ex vſu, quàm* [114] *ſi cum gloria*

Sed abſſtũt. • adepta foret. * *adeptus foret.* In hanc ſententiam itum. Ne tamen annuiſſe facinus viderentur, & diuerſa Cæſar præciperet, miſſi ad Pharaſmanem nuntij, vt abſcederet à finibus Armeniis, filiúmque abſtraheret. Erat Cappa-

docia

dertiæ procurator Iulius Pelignus, * ignaui animi, & deridiculo corporis iuxtà deſpiciendus. ſed Claudio perquam familiaris, [111] cum * priuatas olim conuerſationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum ſocios magis quàm hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum, & incurſantibus Barbaris, præſidij egens, ad Rhadamiſtum venit, donecque eius euictus, vltrò regium inſigne ſumere cohortatur: ſumentique adeſt auctor & ſatelles. Quod vbi turpi famâ diuulgatum; ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priſcus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore vt conſuleret. Igitur properè montem Taurum tranſgreſſus, moderatione plura quàm vi compoſuerat: cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduerſus Parthos exiſteret. Nam Vologeſes caſum inuadendæ Armeniæ obueniſſe ratus, quam à maioribus ſuis poſſeſſam, externus rex flagitio obtineret, côtrahit copias, fratrémque Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus ſine imperio ageret. Inceſſu Parthorum, ſine acie pulſi Hyberi: vrbéſque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hiems, ſeu parum prouiſi commeatus, & orta ex vtroque tabes, perpellunt Vologeſen omittere præſentia. vacuamque rurſus Armeniam Rhadamiſtus inuaſit, truculentior quàm antea, tamquam aduerſus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis ſeruitio ſueti, patientiam abrumpunt, armiſque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamiſto ſubſidium fuit, quàm pernicitas equorum, quis ſeque & coniugem abſtulit. Sed coniunx grauida, primam vtcumque fugam ob metum hoſtilem & mariti caritatem tolerauit. Poſt feſtinatione continuâ, vbi quati vterus, & viſcera vibrantur, orare vt morte honeſtâ contumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò virtutem admirâs, modò timore æger, ne quis relicta poriretur. Poſtremò violentiâ amoris, & facinorum non rudis, diſtringit acinacem, vulneratámq. ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipſe præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) [116] placidâ illuuie, ſpirantem ac vitæ manifeſtam aduertêre paſtores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agreſtia medicamina adhibent; cognitóque nomine & caſu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publicâ curâ deducta ad Tiridatem, comiterque excepta, cultu regio habita eſt. Fauſto Syllâ, Saluio Othone Coſs. Furius Scribonianus in exſilium agitur, quaſi finem Principis per Chaldæos ſcrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt caſus prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idque ad clementiam trahebat Cæſar, qui ſtirpem hoſtilem iterum conſeruaret. Neque tamen exſuli longa poſthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenum exſtinctus eſſet, vt quiſque credidit, vulgauere. De mathematicis Italiâ pellendis factum Senatuſconſultum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob anguſtias familiares ordine ſenatorio ſponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. Inter quæ refertur ad patres de

Iulius Pelignus centurio aliquidi. — *ignauiâ — *cùm priuatos olim conuerſatione ſcurrarum. — *Infeliciter.* — *Et tranſit ad hoſtem.* — *Parthi Armeniam inuadunt.* — *Nec ſubſiſtunt.* — *Rhadamiſtus à ſuis pellitur.* — *Vxorem, vt putat, interficit.* — A. V. C. CCMV. — *Furius in exſilium pulſus.* — *Item Mathematici.*

Publ. Itali. mathematici fol. 259 et vide fol. 35

Senatuſconſultum ſuper muliebri libidine

pœnâ feminarum,quæ ſeruis coniungerentur. Statuitúrque [117] vt ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui *conſenſiſſet, & qui nati eſſent,pro libertis haberentur. [118] Pallanti,quem repertorem eius relationis ediderat Cęſar,prętoria inſignia,& centies quinquagenies ſeſtertium

Adulatio in Pallantem.

cenſuit [119] conſul deſignatus Barea Soranus. additum à Scipione Cornelio,grates publicè agendas, [120] quod regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vſui publico poſtponeret,ſeq. inter miniſtros Principis haberi ſineret. Aſſeuerauit Claudius,contétum honore Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſiſtere. [121] Et fixum eſt publico Senatuſconſultum, quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento [122] Felix

Felix Iudææ præfectus.

pari moderatione agebat,iam pridem Iudææ impoſitus, & cuncta malefacta ſibi impunè ratus,tantâ potentiâ ſubnixo. Sanè præbuerant Iudæi ſpeciem motus ortâ ſeditione,poſtquam [123] cognitâ cæde Caij haut

**Mutilus locus.*

*obtemperatum eſſet. manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempeſtiuis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: [124] ita diuiſis,vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent,

Res ibi turbat.

Itemq; Ventidius.

diſcordes olim,& tum cótemtu regentium minus coërcitis odiis. Igitur raptare inter ſe,immittere latronum globos,componere inſidias,& aliquando prœliis congredi,ſpoliaq.& prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari,mox gliſcente pernicie,cùm arma militum interiecſent, cæſi milites. Arſiſſetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector ſubueniſſet. Nec diu aduerſus Iudæos qui in necem militū proruperant,dubitatum,quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix cunctationem afferebant, quia Claudius cauſſis rebellionis auditis, ius ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices oſtentauit,receptum in tribunal,quò ſtudia accuſantium deterrerentur. [125] damnatúſq. flagitiorum,quæ duo deliquerant, Cumanus,

Quadratus componit.

& quies prouinciæ reddita. Nec multo poſt agreſtium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, ſæpe & aliâs commotæ, tunc

In Cilicia motus.

*Troſobore duce, monteſaſperos caſtris cepêre. Atque inde decurſu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis,ac pleruinque in mercatores & nauicularios audebant. Obſeſſaq. ciuitas Anemurienſis,& miſſi è Syriâ in ſubſidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur: quòd duri circum loci, pedibuſque ad pugnam idonei, equeſtre prælium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus,blandimentis aduerſus plebem, fraude in ducem, cum Barbarorum copias diſſociaſſet,

**Vet. lec & nostra, Aroſoboro*

Rex Antiochus ſedat.

Troſobore paucíſq. primoribus interfectis, ceteros clementiâ compoſuit. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnémque Lirim perrupto monte, [126] quo magnificentia operis à pluribus viſeretur, lacu in ipſo nauale prœlium adornatur, vt quondam [127] Auguſtus ſtructo cis

Naumachia in lacu Fucino:

Tiberim ſtagno,ſed leuibus nauigiis & minore copiâ ediderat. [128] Claudius triremes quadriremeſq. & vndeuiginti hominum milia armauit, [129] cincto ratibus ambitu,ne vaga effugia forent: attamen ſpatium amplexus,ad vim remigij,& gubernantium artes, impetúſq. nauium pro-

Magnâ pugnantium copiâ,

lio ſolitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque aſtiterant,

ſti[illegible]e,

ſiterant, antepoſitis propugnaculis, ex quîs catapultæ baliſtæque tenderentur. Reliqua lacus, [130] claſſiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis e municipiis, & alij vrbe ex ipſâ, viſendi cupidine, aut officio in Principem. [131] Ipſe inſigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ præſedere. Pugnatum, quamquam inter ſontes, fortium virorum animo: ac poſt multũ vulnerum, occidioni exemti ſunt. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifeſta fuit, haut ſatis depreſſi ad lacus ima vel media. Eoque, [132] tempore interiecto, altiùs effoſſi ſpecus, & contrahendæ rurſus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appoſitum magnâ formidine cunctos affecit. quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulſis vlterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis vſa, miniſtrum operis Narciſſum incuſat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiáſq. ſpes eius arguens. [133] D Iunio, Q Haterio Coſs. ſedecim annos natus Nero Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepit. [134] Vtq; ſtudiis honeſtis, & eloquentiæ gloriâ niteſceret; cauſſâ Ilienſium ſuſceptâ, Romanum Troiâ demiſſum, & Iuliæ ſtirpis auctorẽ Æneam, aliaq; haut procul fabulis vetera facunde exſecutus, [135] impetrat vt Ilienſes omni publico munere ſoluerentur. Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuentũ, centies ſeſtertij largitione. [136] Redditur Rhodiis libertas, adempta ſæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi ſeditione deliquerant: tributúmq. Apamienſibus terræmotu conuulſis, in quinquennium remiſſum. At Claudius ſæuiſſima quæque promere adigebatur eiuſdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illuſtrem hortis eius inhians peruertit, accuſante Tarquitio Priſco. Legatus is Tauri Africam imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas ſuperſtitiones obiectabat. Nec ille diutiùs falſum accuſatorem indignâ ſorte perpeſſus, vim vitę ſuæ attulit, ante ſententiam ſenatus. Tarquitius tamen curiâ exactus eſt. quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno ſæpiùs audita vox Principis, [137] parem vim rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatus quoque conſulto cautum plenius quàm anteà & vberiùs. Nam diuus Auguſtus apud equeſtres qui Ægypto præſiderent lege agi, decretaque eorum proinde haberi iuſſerat, ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent: [138] mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque conceſſa ſunt, quę olim à prætoribus noſcebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties ſeditione aut armis certatum, cùm Semproniis rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locaretur, aut rurſum [139] Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent. Mariúſque & Sylla olim de eo vel præcipuè bellarunt. Sed tunc Ordinum diuerſa ſtudia: & qui vicerant, publicè valebant. C Oppius & Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. [140] Matios poſthac & Vedios, & cetera equitum Ro-

Item ſpectantium.

Lacus ipſe emiſſus.

Parum fideliter.

A. V. C. DCCCVII

Nero Octauiam ducit.

Cauſſas agit.

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorū poteſtas aucta.

Origo eius potentiæ.

tum Romanorum prævalida nomina, referre nihil attinuerit, cùm Claudius [141] libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibique & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multaque ſuper antiquitate eorum memorauit: [142] Argiuos vel * cum Latonæ parente, vetuſtiſſimos inſulæ cultores: mox aduentu Æſculapij artem medendi illatam, maximéque inter poſteros eius celebrem fuiſſe, nomina ſingulorum referens, & quibus quiſque ætatibus viguiſſent. Quin etiam dixit Xenophontem, cuius ſcientiâ ipſe vteretur, eâdem familiâ ortum: precibuſque eius dandum, vt omni tributo vacui in poſterum Coi, ſacram & * tanti dei miniſtram inſulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, ſociaſque victorias potuiſſe tradi. Sed Claudius facilitate ſolitâ, quod vni conceſſerat, nullis extrinſecus adiumentis velauit. At Byzantij, datâ dicendi copiâ, cùm magnitudinem onerum apud ſenatum deprecarentur, cuncta repetiuere; orſi à fœdere quod nobiſcum icerant, quâ tempeſtate bellauimus aduerſus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pſeudophilippi vocabulum impoſitum. [143] Miſſas poſt hac copias in Antiochum, Perſen, Ariſtonicum, & [144] piratico bello adiutum Antonium. memorabántq. quæ Syllę, aut Lucullo, aut Pompeio obtuliſſent. Mox recentia in Cæſares merita. quando ea loca inſiderent, quæ tranſmeantibus terrâ mariq. ducibus, exercitibúſque, ſimul vehendo commeatu opportuna forent. Namque artiſſimo inter Europam Aſiamque diuortio, [145] Byzantium in extremâ Europâ poſuere Græci. quibus Pythium Apollinem conſulentibus vbi conderent vrbem redditum oraculum eſt: *quærerent ſedem, cæcorum terris aduerſam.* Eâ ambage Chalcedonij monſtrabantur, [146] quòd priores illuc aduecti, * præuisâ locorum vtilitate peiora legiſſent. Quippe Byzantium fertili ſolo, fecundóque mari. [147] quia vis piſcium * in Pontum erumpens, & obliquis ſub ter vndas ſaxis exterrita, omiſſo alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæſtuoſi & opulenti; pòſt magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabant, annitente Principe qui [148] Thracio Boſphoranóque bello recèns feſſos iuuandóſque rettulit. Ita tributa in quinquennium remiſſa. M. Aſinio, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum eſt crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne cæleſti arſere. [149] Faſtigio Capitolij examé apium inſedit. Biformes hominum partus. Et ſuis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter oſtenta, diminutus omnium magiſtratuũ numerus, quæſtore, ædili, tribuno, ac prætore, & conſule, paucos intra menſes defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale ſibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare ſtatuit, [150] perditâ prius Domitiâ Lepidâ muliebribus cauſſis: quia Lepida [151] minore Antoniâ genita, auunculo Auguſto, [152] Agrippinæ ſobrinâ * prior, ac Gnei mariti eius ſoror, parem ſibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum diſtabant. & vtraque [153] impudica, infamis, * violenta, haud minùs vitiis ęmulabantur quàm ſi qua ex fortunâ proſpera acceperant. Enimuerò certamen acerrimum, amita potiùs an mater apud Nero-

Coïs immunitas data.
* Ceum Latonæ parentem
*tantum
Byzantij leuari tributa postulant.
Situs, & opportunitas eius oppidi.
*parum viſa
* Pontum erumpens.
A. V. C. DCCCVII.
Prodigia multa Claudiana necis.
Agrippina in Lepidam æmulatio.
*propior
*violenta
Vtriuſque mores.

nem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem
animum deuinciebat, truci contrà ac minaci Agrippina, quæ filio dare
imperium, tolerare imperitantem nequibat. Ceterum obiecta ſunt *Hæc accu-*
[154] quod coniugium Principis deuotionibus petiuiſſet, quodque parum *ſata:*
coercitis per Calabriam ſeruorum agminibus pacem Italiæ turbaret.
Ob hæc mors indicta, multum aduerſante Narciſſo, qui Agrippinam *Et ad mor-*
magis magiſque ſuſpectans, promſiſſe inter proximos ferebatur, *certam* *tem acta.*
ſibi perniciem, ſeu Britannicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verùm ita de ſe *Narciſſi libe-*
meritum Cæſarem, vt vitam vſui eius impenderet. Conuictam Meſſallinam *ra voces.*
& Silium. [155] *Pares iterum accuſandi cauſſas eſſe, ſi Nero imperitaret. Bri-*
tannico ſucceſſore, nullum Principi meritum, ac nouercæ inſidiis domum om-
nem conuelli, maiore flagitio, quàm ſi impudicitiam prioris coniugis reticuiſſet.
quamquam ne impudicitiam quidem nunc abeſſe, Pallante adultero. ne quis
ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere. Hæc atque talia
dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quam maturrimum pre- *Qui Britan-*
cari: modo ad deos, modò ad ipſum tendere manus, adoleſceret, patris *nico fidus.*
inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlciſceretur. In tantâ
mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendiſque *Claudius*
viribus mollitie cæli & ſalubritate aquarum, [156] Sinueſſam pergit. Tum *ægrotat.*
Agrippina ſceleris olim certa & oblatæ occaſionis propera, nec mini-
ſtrorum egens, de genere veneni conſultauit: ne repentino & præcipiti
facinus proderetur, ſi lētum & tabidum delegiſſet, ne admotus ſupremis
Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquiſitum aliquid
placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Deligitur artifex
talium, vocabulo Locuſta, nuper veneficij damnata, & diu inter inſtru-
mēta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius miniſter
è ſpadonibus fuit Halotus, [157] inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus.
Adeoq; cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum ſcriptores prodi- *Boleto eum*
derint, infuſum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medi- *ſanat Agrip-*
caminis ſtatim intellectam, ſecordiáne Claudij an vinolentiâ. ſimul *pina.*
ſoluta aluus ſubueniſſe videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando
vltima timebantur, ſpretâ præſentium inuidiâ, prouiſam iam ſibi Xe-
nophontis medici conſcientiá adhibet. Ille tamquam niſus euomentis
adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demiſiſſe credi-
tur: haut ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præ-
mio. Vocabatur interim ſenatus, votaque pro incolumitate Principis *Mors cela-*
conſules & ſacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis veſtibus & *tur.*
fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componun-
tur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & ſolatia conquirens,
tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac
variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque
& Octauiam ſorores eius attinuit, & cunctos aditus cuſtodiis clauſerat;
crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem Principis, quo miles
bonâ in ſpe ageret, tempuſque proſperum ex monitis Chaldæorum
attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij *Imperium*
repente diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ *Neroni tra-*
more militiæ excubiis adeſt. vbi monente Præfecto, feſtis vocibus exce- *ditur.*

ptus, inditur lecticæ. Dubitauiſſe quoſdam ferunt reſpectantes, ro[illegible] teſque vbi Britannicus eſſet. mox nullo in diuerſum auctore, quæ [illegible] rebantur ſecuti ſunt. Illatuſque caſtris Nero, & congruentia tem[illegible] præfatus, [18] promiſſo donatiuo, ad exemplum paternæ largitio[illegible] perator conſalutatur. Sententiam militum ſecuta Patrum con[illegible] nec dubitatum eſt apud prouincias. Cæleſteſque honores Claudio [illegible] cernuntur, & funeris ſollenne perinde ac diuo Auguſto cele[illegible] æmulante Agrippinâ proauiæ Liuiæ magnificentiam. Teſtame[illegible] tamen haut recitatum, ne antepoſitus filio priuignus, iniuriâ & in[illegible] animos vulgi turbaret.

Claudio funus, & conſecratio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Silanus proconſul Aſiæ, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narciſſus ad m[illegible] actus. Claudio funus cenſorium ductum, & laudatur a Principe. Bona Ne[illegible] multa arbitrio Senatus conſtituta. Parthi Armeniam a[illegible]ſcidant: quibus Domitius [illegible] opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente. eaq; cauſſa [illegible] minuta mat[illegible] tentia. Pallas libertus cura rerum demotus. mox venenum Britannico preperatum. [illegible] num eius f[illegible]. Agrippina Neroni offenſior & vi[illegible] res nouas moliri. accuſata eo nom[illegible] [illegible]. Neronis luxus & laſciuia per [illegible] diſcurſus. Actum de libertis in ſeruitutẽ [illegible] ſed nõ peractum. Damnationes aliquot illuſtrium, itemq; a fato mortes. Iterum cum P[illegible] diſcordia, ſuper Armenia. ad quod bellum priſcâ ſeueritate & diſciplina militem ſu[illegible] m[illegible] bul. firmauit. Is Armeniam ingreditur, caſtella aliquot exſcindit, vrbem A[illegible]taxata [illegible] & incendit: rege Tiridate prælium aut defenſionem nuſquam auſo. P. Suilius Rom[illegible] [illegible] adnitente Seneca. Octauius Sagitta Pontiam tergiuerſantem de nuptiis, imp[illegible] amoris, ferro tranſadigit. libertus ſuum crimen id facitur, magno exemplo. Poppæam [illegible] nam amare Nero occipit: deq; ingenio & Venere eius femina. Cornelius Sulla [illegible] amouetur, ſuſpectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germania F[illegible] [illegible] monent: & ſedes iuxta Rhenum conantur figere. fruſtra, quia pu[illegible] ab Romano [illegible] deiecti. Eoſdem agros mox Anſibarij occupant, ſed eodem fato. Hermunduri Ca[illegible] [illegible] ſe bellanti. ſed magno prælio Catti ad exitium pæne gentis caſi. Geſta hæc annis qu[illegible].

IMP. CLAVDIO NERONE I. ANTISTIO VETERE
Q. VOLVSIO P. CORNELIO SCIPIONE
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE. [illegible] VALERIO MESSALLA

Coss.

Iunius Silanus.

PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani proconſ[illegible] Aſiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ para[illegible] quia ingenij violentiâ exitum irritauerit, [2] ſegni[illegible] & do[illegible] minationibus aliis faſtiditus, adeò vt C. Cæſar pecu[illegible] dem auream eum appellare ſolitus ſit: verùm Agrippina [illegible] [3] fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebra v[illegible] famâ, anteponendum eſſe vix dum pueritiam egreſſo Neroni, & impe[illegible]

tium per ſcelus adepto, virum ætate compoſitâ, inſontem, nobilem, & quod tunc ſpectaretur, e Cæſarum poſteris. * quippe & Silanus D. Auguſti abnepos erat. hæc cauſa necis. miniſtri fuere [a] P. * Celerius eques Romanus, & Ælius libertus rei familiari Principis in Aſia impoſiti. Ab his proconſuli venenum inter epulas datum eſt, apertius quam vt fallerent. Nec minus properato Narciſſus Claudij libertus, de cuius iurgiis aduerſus Agrippinam rettuli, aſperâ cuſtodiâ, & neceſſitate extrema, ad mortem agitur, inuito Principe, cuius abditis adhuc vitiis per auaritiam ac prodigentiam mire congruebat. Ibaturque in cædes, niſi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in ſocietate potentiæ concordes, diuerſâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & ſeueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honeſtâ. iuuantes inuicem, quo facilius lubricam Principis ætatem, ſi virtutem aſpernaretur, voluptatibus conceſſis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis inceſtis & adoptione exitioſa ſemet peruerterat. Sed neque Neroni infra ſeruos ingenium, & Pallas triſti arrogantiâ modum liberti egreſſus, tædium ſui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, * ſignumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. * Decreti & a ſenatu duo lictores, flaminium Claudiale, ſimul Claudio cenſorium funus, & mox conſecratio. Die funeris, laudationem eius Princeps exorſus eſt. Dum antiquitatem generis, conſulatus, ac triumphos maiorum enumerabat, intentus ipſe & ceteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triſte ab externis accidiſſe, pronis animis audita. Poſtquam ad prouidentiam ſapientiamque flexit, nemo riſui temperare, quamquam oratio a Seneca compoſita, multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant ſeniores, quibus otium eſt vetera & præſentia contendere, primû ex iis qui rerum potiti eſſent, Neronem, alienæ facundiæ eguiſſe. Nam dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus, & Auguſto prompta ac profluens, quæ deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus ſenſibus aut conſulto ambiguus. Etiam * C. Cæſaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata diſſereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus ſtatim annis, viuidum animum in alia detorſit. Cælare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, ineſſe ſibi elementa doctrinæ oſtendebat. Ceterûm peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingreſſus, & de auctoritate patrum, & conſenſu militum præfatus, conſilia ſibi & exempla capeſſendi egregie imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domeſticis diſcordiis imbutam: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præſcripſit, ea maximè declinans, quorum recés flagrabat inuidia. Non enim ſe negotiorum omnium iudicem fore, vt clauſis vnam intra domum accuſatoribus & reis, paucorum potentiâ graſſaretur. Nihil

Silanus, Celeri palam veneno necatus.

Narciſſus ... ad mortem adactus.

Burrhi & Senecæ laudatio.

Honores in Agrippinam.

Laudatio funebris Claudij.

Non ſine audientium riſu.

Nero infans:

At non ceteri Principes

Eius honeſta oratio in curia.

Forma gubernandi.

in penatibus ſuis vęnale, aut ambitioni peruium: diſcretam dom m
Remp. Teneret antiqua munia ſenatus. Conſulum tribunalibus I
Senatus auctoritas reſtituta. & publicæ prouinciæ aſſiſterent. [10] Illi patrum aditum præ
mandatis exercitibus conſulturum. Nec defuit fides. Multaqu
trio ſenatus conſtituta ſunt, Ne quis ad cauſſam orandam merce aut
donis emeretur, [11] Ne deſignatis quidem quæſtoribus edendi g adi
Agrippina ſupra feminam cura. res neceſſitas eſſet. Quod quidem aduerſante Agrippina, tamquam
Claudij ſubuerterentur, obtinuere patres. [12] qui in palatium ob
cabantur, [13] vt aſtaret abditis à tergo foribus velo diſcreta, [14] quod vi
a auditus arceret, [a] aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum cauſſ
gentis apud Neronem orantibus, [15] eſcendere ſuggeſtum Imper to
& præſidere ſimul parabat, niſi ceteris pauore defixis, Seneca admo
ſet, venienti matri occurreret. Ita ſpecie pietatis, obuiam itum d
cori. Fine anni turbidis rumoribus prorupiſſe rurſum Parthos, &
Armenia turbat. Armeniam allatum eſt; pulſo Rhadamiſto, qui ſæpe regni eius p
dein profugus, tum quoq; bellum deſeruerat. Igitur in vrbe ſerm
Sermones hinc in Neronem. auidâ, quemadmodum Princeps vix ſeptemdecim annos egreſſ s
pere eam molem aut propulſare poſſet: quod ſubſidium in eo
feminâ regeretur: num prœlia quoq. & oppugnationes vrbiũ & c
belli per magiſtros adminiſtrari poſſent, anquirebant. Contrà *aly m*
Et alij pro Nerone: *euenisſe dixerunt, quàm ſi inualidus ſenectâ & ignauiâ Claudius*
labores vocaretur, ſeruilibus iuſſu obtemperaturus. Burrhum t mer
necam multarum rerum experientiâ cognitos: & Imperatori quantu
robur deeſſe? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodec
Octauianus, ciuilia bella ſuſtinuerint. Pleraque in ſummâ fortuna a
& conciliis, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum
ſilis an ſecus amicis vteretur, ſi ducem amotâ inuidiâ egregium, quam
Ipſe curam belli ſuſcipit. *nioſum & gratiâ ſubnixum per ambitum deligeret* Hæc atque t a
tibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæſitam
dis Orientis legionibus admouere, legioneſque ipſas propius A
a Antiochum niam collocari iuber. [16] Duoſque veteres reges Agrippam & [a] Io h
expedire copias, quîs Parthorum fines vltrò intrarent, ſimul po tes
amnem Euphratem iungi. Et [17] minorem Armeniam Ariſt
regionem [18] Sophenem Sohemo cum inſignibus regiis mandat
Parthi Armeniam omittunt. tuſque in tempore æmulus Vologeſo, filius Vardanes. Et ab
Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud ſenatu
Inde honores in Principe, vani & nimij. in maius celebrata ſunt, ſententiis eorum, qui ſupplicationes & d
ſupplicationum veſtem Principi triumphalem, vtque ouans vrbe
iniret, effigieſque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eo
Corbulo Armeniæ rebus præfectus. templo cenſuere: præter ſuetam adulationem læti, quòd Do
Corbulonem retinendæ Armeniæ præpoſuerat. Videbatúrque
virtutibus patefactus. Copię Orientis ita diuiduntur, vt pars a xiliariu
cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatũ eius [19] Qu
a Numidiũ dratum [a] Vinidium remaneret; par ciuium ſociorúmque numerus C
buloni eſſet, additis cohortibus aliiſq;. quæ apud Cappadociam hie a-
bant. Socij reges prout bello conduceret, parêre iuſſi. Sed ſtudia co
in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inſeruiret, quæ n

cœpi

copiis validiſſima eſt, itinere propere confecto, [20] apud *Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progreſſum, ne ſi ad accipiendas copias Syriam intrauiſſet Corbulo, omnium ora in ſe verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & [21] ſuper experientiam ſapientiámque, etiam ſpecie inanium validus. Ceterum vterque Vologeſem regem nuntiis monebant, pacem quàm bellum mallet, datíſque obſidibus, ſolitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeſes [22] quo bellum ex æquo modo pararat, an vt æmulationis ſuſpectos per nomen obſidum amoueret, tradit nobiliſſimos ex familia Arſacidarũ. Accepítque eos [23] centurio *Hoſtorius ab *Vinidio miſſus, forte priore de cauſsá adito rege. Quod poſtquam Corbuloni cognitum eſt, ire præfectum cohortis Arrium Varum, & *recipere obſides iubet. Hinc ortum inter præfectum & cẽturionem iurgium, ne diutius externis ſpectaculo eſſet, arbitrium rei obſidibus legatiſq; qui eos ducebant, permiſſum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quâdam etiam hoſtium, Corbulonem prætulere. Vnde diſcordia inter duces. querente Vinidio prærepta quæ ſuis conſiliis patrauiſſet, teſtante contrà Corbulone, non prius conuerſum regem ad offerendos obſides, quàm ipſe dux bello dilectus ſpes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuerſos ſic euulgari iuſſit. [24] Ob res a Quadrato & Corbulone proſperè geſtas, laurum faſcibus Imperatoriis addi. quæ in alios conſules egreſſi, coniunxi. Eodem anno Cæſar effigiem Gn. Domitio patri, conſularia inſignia Aſconio Labeoni, quo tutore vſus erat, petiuit à ſenatu: ſibique ſtatuas argento vel auro ſolidas, aduerſus offerentes prohibuit. Et quamquam cenſuiſſent Patres, vt principium anni inciperet menſe Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoãdo anno retinuit. Neque recepti ſunt in reos Carinas Celer ſenator, ſeruo accuſante, aut Iulius Denſus equeſter, cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antiſtio Coſs. [1] cum in acta Principum iurarent magiſtratus, in ſua acta collegam Antiſtium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoque rerum gloriá ſublatus, maiores continuaret. Secutaque lenitas in [26] Plautium Lateranum, quem ob adulterium Meſſallinæ ordine remotum, reddidit ſenatui, clementiam ſuam obſtringẽs crebris orationibus, quas Seneca, teſtificando quam honeſta præciperet, [27] vel iactandi ingenij, voce Principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris, delapſo Nerone in amorem [28] libertæ, cui vocabulum Acte fuit: ſimul aſſumptis in conſcientiam Othone & Claudio Senecione adoleſcentulis decoris, quorum Otho familiâ conſulari, Senecio liberto Cæſaris patre genitus, ignarâ matre, dein fruſtra obſiſtente, [29] penitus *irrepſerat per luxum & ambigua ſecreta. [30] ne *ſenioribus quidẽ Principis amicis aduerſantibus, muliercula nullâ cuiuſquã iniuriâ cupidines Principis explente, quando vxore ab Octauiâ nobili quidẽ, & probitatis ſpectatæ, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat. metuebaturque ne in ſtupra feminarum illuſtrium prorumperet, ſi illâ libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliáque eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitẽtiam filij,

Vet. Aegeas

Copias à Quadrato accipit.

Vologeſes ad pacem inclinat.

*Var. Hiſterius

*Numidio

Obſides dat.

*Var. recipeſare

Vnde diſſidium inter Romanos duces.

Nero componit

Populariter quadam Roma gerit.

A. V. C. DCCCIIX.

Clementiam oſtentat.

Amor eius in Acten.

*irrepſerant

*Vet. ſenioribus

Qui Agrippinæ odii fuit. Et auertere conatur eam.

aut ſatietatem opperiri: quantóque fœdiora exprobra[illegible] ce-
dere donec vi amoris ſubiectus, [11] exueret obſequium [illegible]
cæque permitteret. [12] Ex cuius familiaribus Annæus [illegible] ſimula-
tione amoris aduerſus eandem libertam primas adoleſcentis cupi[illegible]
velauerat, præbueratque nomen, vt quæ Princeps furtim [illegible]
Mox blandi-mentis. tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina verſis artibus, per blan-
dimenta iuuenem aggredi, ſuum potius cubiculum ac ſinum o[illegible]e
contegendis quæ prima ætas, & ſumma fortuna expeterent. Quin & [illegible]
tebatur intempeſtiuam ſeueritatem, & [illegible] arum opum quæ [illegible]
Imperatoriis aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcendo filio, [illegible]
Fruſtrà. rurſum intemperanter demiſſa. Quæ mutatio neque Neronem fe[illegible]
& proximi amicorum metuebant, orabantque caueri inſidias [illegible]
ſemper atrocis, tum & falſæ. Forte illis diebus Cæſar inſpecto or[illegible]
quo Principum coniuges ac parentes effulſerant, deligit veſtem & [illegible]
mas, miſitque donum matri nullâ parcimoniâ, cum præcipua & [illegible]
alius, prior deferret. Sed Agrippina non his inſtrui cultus ſuos, ſed [illegible]
arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipſâ haberet. Ne[illegible]
Quia ipſe auertit ſe à matre. fuere qui in deterius referrent. Et Nero infenſus iis quibus ſu[illegible]
liebris innitebatur, [13] demouet Pallantem curâ rerum qui[illegible] a C[illegible]
impoſitus, velut arbitrum regni agebat. Ferebatúrque digredi[illegible]
Pallantem eius ab alio detrahit. magna proſequentium multitudine, non abſurde dixiſſe: *ire Pa[illegible]*
vt eiuraret. Sane pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum [illegible]
retur, [14] paréſque rationes cum Rep. haberet. Præceps poſt [illegible]
pina, ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abſti[illegible]
Hinc minax oratio Agrippinæ. minus teſtaretur, *adultum iam eſſe Britannicum, veram [illegible]*
ſuſcipiendo patris imperio; quod inſitus & adoptiuus, per iniuriam [illegible]
erceret. Non abnuere ſe, quin cuncta infelicis domus mala pateſierent [illegible]
primis nuptiæ, ſuum veneficium. Id ſolum diis & ſibi prouiſum, q[illegible]
priui[illegible]nus. Iturum cum illo in caſtra. Audiretur hinc Germanici filia, [illegible]
vilis rur[illegible]us Burrhus & exſul Seneca, [16] truncâ ſcilicet manu, & pro[illegible]
lingua generis humani regimen expoſtulantes. Simul intendere m[illegible]
aggerere probra, conſecratum Claudium, infernos Silanorum [illegible]
Nero Britannicum ſuſpicit. inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo [illegible]
quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, vol[illegible]
ſecum modò matris violentiam, modo ipſius indolem, vt quidem [illegible]
rimento nuper cognitam, quo tamen fauorem late quæſi[illegible]e[illegible] [17] [illegible]
Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, [18] regnum luſu ſor[illegible]
Quas iniuria[illegible] [illegible] ſua in [illegible]gens. euenerat ea ſors Neroni. Igitur ceteris diuerſa, nec ruborem [illegible]
vbi Britannico iuſſit exſurgeret, progreſſúſque in medium c[illegible]
aliquem inciperet, irriſum ex eo ſperans pueri ſobrios quoque [illegible]
ctus, nedum temulentos ignorantis. ille [19] conſtanter exorſus eſt [illegible]
men, quo euolutum cum ſede patriâ rebuſque ſummis ſignific[illegible]
Vnde orta miſeratio manifeſtior, quia diſſimulationem nox & [illegible]
exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrge[illegible]
Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere cædem fr[illegible]
Veneno tollere comparat. làm audebat, occulta molitur. Parari venenum iubet, [40] miniſtro [illegible]
lione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur dan[illegible]

ven[illegible]

veneficij nomine Locuſta, multâ ſcelerum famâ. Nam vt proximus quiſque Britannico, neque fas neque fidem penſi haberet, olim prouiſum erat. Primum venenum ab ipſis educatoribus accepit, tranſmiſitque exſoluta aluo parum validum, ſiue temperamentum inerat, ne ſtatim ſæuiret. Sed Nero lenti ſceleris impatiens, minitari tribuno, iubere ſupplicium veneficæ; quod dum rumorem reſpiciunt, dum parãt defenſiones, ſecuritatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quam ſi ferro vrgeretur, cubiculum Cæſaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. [41] Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus ſedentes veſci in aſpectu propinquorum, propria & parciore menſâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potuſque eius delectus ex miniſtris guſtu explorabat, ne omitteretur inſtitutũ, aut vtriuſque morte proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. [42] Innoxia adhuc ac præcalida, & libata guſtu potio traditur Britannico. Dein poſtquam feruore aſpernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum, quod ita cunctos eius artus peruaſit, vt vox pariter & ſpiritus eius raperentur. Trepidatum a circumſedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, reſiſtunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & neſcio ſimilis, ſolitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primum ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim viſus ſenſuſque. At Agrippinæ is pauor, ea conſternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit, vt perinde ignaram fuiſſe ac Octauiam ſororem Britannici conſtiterit. quippe ſibi ſupremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. [43] Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abſcondere didicerat. Ita poſt breue ſilentiũ, repetita conuiuij lætitia. [44] Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiſo ante funebri apparatu, qui modicus fuit. [45] In campo tamen Martio ſepultus eſt, adeo turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm portendi crediderit aduerſus facinus, cui plerique etiam hominum ignoſcebant, antiquas fratrum diſcordias, & inſociabile regnum exiſtimantes. Tradunt plerique eorum temporum ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſiſſe pueritiæ Britannici Neronem. vt iam non præmatura, neque ſæua mors videri queat, quamuis inter ſacra menſæ, ne tempore quidem ad complexum ſororis dato, ante oculos inimici properata ſit, in illum ſupremum Claudiorum ſanguinem, ſtupro priùs quàm veneno pollutum. Feſtinationem exſequiarum edicto Cæſar defendit, id a maioribus inſtitutum referens, [46] *ſubtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & ſibi amiſſo fratris auxilio, reliquas ſpes in Rep. ſitas. tanto magis fouendum patribus populoq; Principem, qui vnus ſupereſſet è familia ſummum ad faſtigium genita.* Exin largitione potiſſimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui [47] arguerent viros grauitatem aſſeuerantes, quòd domos villaſque id temporis quaſi prædas diuiſiſſent. Alij neceſſitatem adhibitam credebant a Principe, ſceleris ſibi conſcio, & veniam ſperante, ſi largitionibus validiſſimum quemque obſtrinxiſſet. At matris ira nulla munificentiâ leniri; ſed amplecti Octauiam, crebra cum amicis ſecreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndique [48] pecunias quaſi

in ſubſi-

Et quidem præcipi.

Datur cum frigidâ.

Illicò obiit.

Nocte effertur & vritur.

Edictum ſuper eâ re Cæſaris.

Liberalitas ad redimendum ſcelus.

Agrippina irata: mane ſit in cuſtod.

in ſubſidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore h[illegible] quaſi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiaſq́. [illegible]tates,[49] quæ vt coniugi Imperatoris* ſoli tum & vt matri ſeruabantur, & [50] Germanos ſuper eundem honoré cuſtodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domum, matrémq. tra[illegible]fert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipſe illuc vẽtitaret, ſept[illegible] turba centurionum, & poſt breue oſculũ digrediens. Nihil rerum mort[illegible] tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ, nõ ſuâ vi nixæ. Sta[illegible] relictum Agrippinę limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas fe[illegible]nas. amore an odio, incertum. Ex quibus erat [51] Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Meſſallinâ depulſam, ſuprà rettuli, [52] inſignis [illegible], formâ laſciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas [illegible]ſionibus, quia [53] Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptiis Sil[illegible]ę deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitan[illegible], n[illegible]t Africanum ſibi ſeponeret, ſed ne opibus & orbitate Silanæ mar[illegible] potiretur. Illa ſpe vltionis oblatâ, parat accuſatores ex clientibus ſu[illegible] [54] Iturium & Caluiſium, non vetera, & ſępius iam audita deferen[illegible] Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: ſed [illegible] nauiſſe eam [55] Rubellium Plautum, per maternam originem par[illegible]c Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere; coniugió[illegible] etiam imperio Remp. rurſus inuadere. hæc Iturius & Caluiſius [56] Atimeto Domitię Neronis amitę liberto aperiũt. Qui lętus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infenſa ęmulatio exercebatur) Par[illegible] hiſtrionem libertum & ipſum Domitiæ impulit ire properè, crimen[illegible] atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, ſolitus alioquin id temporis [57] luſ[illegible]s Principis intendere. Sed tunc compoſitus ad mæſtitiam, expoſitóque in[illegible] ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautúmque [illegible]terficere, ſed Burrhum etiã demouere præfectura deſtinaret, tam[illegible] Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem. [58] Fabius R[illegible]s auctor eſt, [59] ſcriptos eſſe ad Cęninam Thuſcum codicillos manda[illegible] prætoriarum cohortium curâ, ſed ope Senecæ dignationem Burrh[illegible] tentam. [60] Plinius & [61] Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti re[illegible] ſanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos [illegible]ſenſum auctorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibu[illegible]ſorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, nõ p[illegible]s differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur, *Sed cuicumq., nedum parenti defenſionem tribuendam. nec accu[illegible]tores adeſſe,*[62] *ſed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.*[63] *Refutare tenebr[illegible], & vigilatam conuiuio noctem, omniaq́. temeritati & inſcitiæ propiora.* Se[illegible]lenito Principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt noſceret ob[illegible]iecta, diſſolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Sen[illegible]ca coram, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri ſermonis. De[illegible] à Burrho poſtquam crimina & auctores expoſuit, minaciter actu[illegible], Agrippina ferociæ memor, *Non miror,* inquit, *Silanam numquam [illegible]o partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parent[illegible] liberi*

Cui Nero excubias adimit.

** olim, tũ &*

Igitur culto[illegible]res eam deſerunt.

Silana in eam inſurgit.

Inſidiarum in Principem accuſat.

Nero mirificè terretur.

In eadem matris imminet.

vt putaret:

Cõercetur à Burrho.

Agrippina ſeriò ſe purgat.

liberi; quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec ſi Iturius & Caluiſius adeſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipiendæ accuſationis operam anni rependunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæſari conſcientia ſubeunda eſt. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, ſi beniuolentiâ mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & hiſtrionem Paridem quaſi ſcenæ fabulas componit. Baiarum ſuarum piſcinas excolebat, cùm meis conſiliis adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cetera adipiſcendo imperio præpararentur. Aut exiſtat qui cohortes in vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique ſeruos vel libertos ad ſcelus corruptos arguat. [64] *Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at ſi Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus * obtinuerit; deſunt ſcilicet mihi accuſatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, ſed ea crimina obijciant, quibus niſi à filio mater abſolui non poſſim.* Commotis qui aderant, vltroque ſpiritus eius mitigantibus, colloquium filij expoſcit. [65] Vbi nihil pro innocentiâ quaſi diffideret, nec beneficiis quaſi exprobraret, diſſeruit, ſed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. [66] Præfectura annonæ * Senio Rufo, [67] cura ludorũ qui à Cæſare parabantur Arruntio Stellæ, [68] Ægyptus C. Balbillo permittuntur. [69] Syria P. Anteio deſtinata, & variis mox artibus eluſus, ad poſtremum in vrbe retentus eſt. At Silana in exſilium acta. Caluiſius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto ſupplicium ſumtum, validiore apud libidines Principis Paride, quam vt pœnâ afficeretur. Plautus ad præſens ſilentio tranſmiſſus eſt. Deferuntur dehinc conſenſiſſe Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accuſationis auctor exſtitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium ſectionibus famoſus, & tum vanitatis manifeſtus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis ſuperbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conſcios haberet, reſpondit, nihil vnquam ſe domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe, vel ſi plura demonſtranda eſſent ſcripto vſum, ne vocem conſociaret. Burrhus quamuis reus, inter iudices ſententiam dixit. Exſiliumque accuſatori irrogatum, & tabulæ exuſtæ ſunt, quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni [70] ſtatio cohortis aſſidere ludis ſolita, demouetur, quo maior ſpecies libertatis eſſet; vtque miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis cuſtodibus, modeſtiam retineret. Vrbem Princeps luſtrauit è reſponſo haruſpicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant. [71] Q. Voluſio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi laſciuia, quâ Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veſte ſeruili in diſſimulationem ſui compoſitus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem expoſita, & obuiis vulnera inferrent, aduerſus ignaros adeò, [72] vt ipſe quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi Cæſarem eſſe qui graſſaretur pernotuit, augebanturque iniuriæ [73] aduerſus viros feminaſque inſignes, & quidam ſimili licentiâ ſub nomine Neronis, [74] multi propriis cum globis eadem exercebant, & [75] in modum captiuitatis nox agebatur. [76] Iulius quidã Montanus [77] ſenatorij ordinis, ſed qui nondum honorem capeſſiſſet, congreſſus fortè per tenebras cum

*corrupta

Filium ipſa conuenit.

Placat, & placatur.

* Fenio

Accuſatores eius variè puniti.

Pallas, & Burrhus, delati.

Illius contemptrix ſuperbia.

Miles à theatro remotus.

A. V. C. CCMIX.

Neronis nocturna laſciuia.

Quam vulgò imutati: & Iulius Montanus inſiditer.

Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitũ orauerat, quaſi exprobraſſet, mori adactus eſt. Nero autem metuentior in poſterum, milites ſibi, & pleroſque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quaſi priuata ſinerent. ſi à læſis validiùs ageretur; arma inferebant. Ludicram quoque licentiam, & fautores hiſtrionum velut in prœlia conuertit, impunitate & præmiis; atque ipſe occultus, & plerumque coràm proſpectans: donec diſcordi populo, & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum eſt, quàm vt hiſtriones Italiâ pellerentur, mileſque theatro rurſum aſſideret. Per idem tempus actum in ſenatu de fraudibus libertorũ, efflagitatúmq; vt aduerſus male meritos, [78] reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui cenſerent. Sed conſules relationem incipere non auſi ignaro Principe, [79] perſcripſere tamen conſenſum ſenatus.* Ille auctor cõſtitutionis fieret, vt inter paucos & ſententiæ aduerſos, quibuſdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupiſſe frementibus, [80] *vt an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, an verberibus manus vltrò intenderent, impellerêntve pœnam ſuam diſſuadentes.* [81] *Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertũ relegei? Ceteras actiones promiſcuas & pares eſſe. Tribuendum aliquod telum quod ſperni nequeat. Nec graue manumiſſis, per idem obſequium retinendi libertatem, per quod aſſecuti ſint. Ac criminum manifeſtos, meritò ad ſeruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauiſſent.* Differebatur contrà, *Paucorum culpam ipſis exitioſam eſſe debere. nihil vniuerſorum iuri derogandum. quippe latè fuſum id corpus. Hinc * plerumq. tribus, [82] decurias, [83] miniſteria magiſtratibus & ſacerdotibus, [84] cohortes etiam in vrbe conſcriptas. & plurimis equitum; pleriſq. ſenatoribus, non aliunde originem trahi. Si ſepararentur libertini; manifeſtam fore penuriam ingenuorum. non fruſtra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi poſuiſſe. Quin & [85] manumittendi duas ſpecies inſtitutas, [86] vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit; velut vinculo ſeruitutis attineri. Diſpiceret quiſque merita, tardeq. concederet, quod datum adimeretur.* Hæc ſententia valuit. Scripſitque Cæſar ſenatui, priuatim expenderẽt cauſſam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo pòſt, [87] ereptus amitæ libertus Paris, quaſi iure ciuili, non ſine infamiâ Principis, cuius iuſſu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibultium prætorem, & plebei tribunum Antiſtium ortum certamen, quòd immodeſtos fautores hiſtrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iuſſiſſet. comprobauere patres, incuſatâ Antiſtij licentiâ. Simul [88] prohibiti tribuni ius prætorum & conſulum præripere, aut vocare ex Italiâ cum quibus lege agi poſſet. Addidit L. Piſo deſignatus conſul, ne quid intra domum pro poteſtate animaduerterent: néve multam ab iis dictam, quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menſes referrent: medio temporis contradicere liceret. déque eo conſules ſtatuerent. Cohibita artiùs & ædilium poteſtas, ſtatutúmque quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent. Eò Heluidius Priſcus tribunus plebis aduerſus

Obul-

Miles iterum in theatrum reductus.

De ingratis libertis deliberatio.

* Mutila

Contra eos dicitur:

Pro iis dictum.

* Pleroſque

Et hi obtinuère.

Paris ingenuus iudicatus.

Ius tribunicium coercitum:

Item Ædilicium.

…les in Lorum, …b! in Curiam …mitabatur. l. 3.

Obultronium Sabinum ærarij quæſtorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius haſtæ aduerſus inopes inclementer * augeret. Dein **ageret* [89] Princeps curam tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos tranſtulit. Variè habita, ac ſæpe immutata eius rei forma. Nam Auguſtus *De præfectis ærarij varietas.* permiſit ſenatui diligere præfectos. dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero prætorum qui præeſſent. Neque id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæſtores rurſum impoſuit, iiſque ne metu offenſionum ſegniùs conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis eum primum magiſtratum capeſſentibus. Igitur Nero * præfectura perfunctos, & **prætura* experientia probatos delegit. Damnatus iiſdem conſulibus Vipſanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Abſolutus Ceſtius Proculus repetundarum, cedentibus accuſatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuriâ ſæuitiáque afflictauiſſet, veneno damnationem anteuertit. [90] Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ ſenectæ miſſo per venas ſanguine effugit: haut creditus ſufficere ad conſtantiam ſumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At [91] L. Voluſius egregiâ famâ conceſſit. cui *L. Voluſij mors, & opes.* tres & nonaginta anni ſpatium viuendi, præcipuæq́, opes bonis artibus, [92] inoffenſa tot Imperatorum malitia fuit. Nerone ſecundùm, L. Piſone *A. V. C. DCCCX.* conſulibus, pauca memoriâ digna euenêre. niſi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quis [93] molem amphitheatri apud campum *Amphitheatrum Neronianum.* Martis Cæſar exſtruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Romani repertum ſit, res illuſtres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm colonia Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ ſunt: [94] plebeíque congiarium quadrageni nummi viritim dati, & ſeſtertium quadringenties ærario illatum eſt ad retinendam populi fidem. [95] Vectigal quoque quintæ & viceſimæ venalium mancipiorum remiſſum, ſpecie magis quàm vi. quia cùm venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accreſcebat. Edixit Cæſar, ne quis ma- *Edictum, ne Præſides ludos ederent.* giſtratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, ſpectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè non minus tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, ſubiectos affligebant, dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. [96] Factum & *Vita dominicæ cõſultum.* S. conſultum vltioni iuxtà & ſecuritati, vt ſi quis à ſuis ſeruis interfectus eſſet, ij quoque qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſent, inter ſeruos ſupplicia penderent. Redditur ordini Luſius Varius conſularis, auaritiæ criminibus olim perculſus. Et [97] Pomponia Græcina in- *Pomponia Græcina.* ſignis femina Plautio, qui ouans ſe de Britanniis retulit, nupta, ac [98] ſuperſtitionis externæ rea, mariti iudicio permiſſa. Iſque priſco inſtituto, propinquis coram, de capite famáque coniugis cognouit, & inſontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua triſtitia fuit. Nam [99] poſt Iuliam Druſi filiam dolo Meſſallinæ interfectam, [100] per quadraginta annos, non cultu niſi lugubri, non animo niſi mæſto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accuſante Aſiâ, quia abſoluere *P. Celer accuſatur.*

nequibat Cæſar, traxit, ſenectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconſule, magnitudine ſceleris cetera flagitia obtegebat.[101] Coſſutianum Capitonem Cilices detulerant, maculoſum fœdúmque, & idem ius audaciæ in prouinciâ ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accuſatione conflictatus, poſtremò defenſionem omiſit, ac lege repetundarum damnatus eſt. Pro Eprio Marcello, à quo Lycii res repetebant, eò vſque ambitus præualuit, vt quidam accuſatorum eius exſilio multarentur, tamquam inſonti periculum feciſſent.

Et Coſſutianus Capito.

Eprius Marcellus.

A. V. C. DCCCXI.
Meſſalla conſulatus, & laus.

Nerone tertiùm conſule ſimul iniit conſulatũ Valerius Meſſalla, [102] cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Auguſto abauo Neronis, collegam in eo magiſtratu fuiſſe, pauci iam ſenum meminerant. ſed nobili familiæ honor auctus eſt, [103] oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertiis, quibus Meſſalla paupertatem innoxiam ſuſtêtaret. Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam ſtatuit Princeps, quamuis per luxum [104] auitas opes diſſipaſſent.

Neronis liberalitas in illuſtres.

Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanóſque de obtinendâ Armeniâ bellum, acriter ſumitur: quia nec Vologeſes ſinebat fratrem Tiridatem dati à ſe regni expertem eſſe, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeióque recipere. Ad hæc Armenii ambiguâ fide vtraque arma inuitabant, ſitu terrarum; ſimilitudine morum Parthis propiores, connubiíſque permixti, ac libertate ignotâ * illuc magis ad ſeruitium inclinantes.

In Armeniâ, & pro eâ, bellum.

** illud*

Sed Corbuloni plus molis aduerſus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syriâ tranſmotæ legiones, pace longâ ſegnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis conſtitit fuiſſe in eo exercitu veteranos, qui non ſtationem, non vigilias iniſſent: vallum foſſámque quaſi noua & mira viſerent: ſine galeis, ſine loricis, nitidi & quæſtuoſi, militiâ per opida expletâ. Igitur dimiſſis quibus ſenecta, aut valetudo aduerſa erat, ſupplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectáque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentúſque omnis exercitus ſub pellibus, quamuis hieme ſæuâ adeò, vt obducta glacie, niſi effoſſa humus, tentoriis locum non præberet. Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Annotatuſque miles, qui faſcem lignorum geſtabat, [105] ita præriguiſſe manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent.

Corbulo militem diſciplinâ firmat:

Certè deſidem.

Ille bene excitat:

Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequés adeſſe: laudẽ ſtrenuis, ſolatium inualidis, exemplum omnibus oſtẽdere. Dehinc quia duritiam cæli militiæq; multi abnuebant, deſerebántque; remedium ſeueritate quæſitum eſt. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primum alterúmque delictum venia proſequebatur, ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. idque vſu ſalubre, & miſericordiâ melius apparuit. Quippe pauciores illa caſtra deſeruere, quã ea in quibus ignoſcebatur.

Et exemplo præit.

Seueritas eius,

Re ſalubris.

Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec ver adoleſceret, diſpoſitíſque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, [106] ne pugnam priores adirent, * prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos

Vetat ſuos excurrere:
** edicit.*

Barbaros,

Barbaros, & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat, tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, poſtquam paucæ è proximis caſtellis turmę aduenerāt, pugnámq; imperitiâ poſcebant; congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti qui ſubſidium ferre debuerant ſua quiſque in caſtra trepidâ fugâ rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. increpitúmq; Pactium, & [107] præfectos, mili- *Qui fecerāt, multat.*
teſque tendere omnes extra vallum iuſſit: inque eâ contumeliâ detenti, nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. At Tiridates ſuper proprias clientelas, ope Vologeſi fratris adiutus, non furtim iam, ſed palàm bello infenſare Armeniam, quóſque fidos nobis rebatur depopulari, & *Tiridates palàm incurſat Armeniam.*
ſi copiæ contra ducerentur, eludere, [108] huc quoque & illuc volitans, plura famâ quam pugnâ *extrahere. Igitur Corbulo, quęſito diu prœlio, *Vat. extertere.*
fruſtra habitus, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, diſpartit vires, vt legati præfectique diuerſos locos pariter inuaderent. ſimul *Prœlium tamen vitat.*
[109] Antiochum regem monet, proximas ſibi præfecturas petere. Nam *Ita copias ipſe ſpargit.*
Pharaſmanes interfecto filio Rhadamiſto, quaſi [110] proditore ſui, quo fidem in nos teſtaretur, vetus aduerſus Armenios odium promtius exercebat. Tunc quoque primùm illecti, [111] * Iſichi, gens haut aliàs ſocia *Vat. Inſechi,*
Romanis, auia Armeniæ incurſauit. Ita conſilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebátque oratores, qui ſuo Parthorúmque nomine expoſtularent, *cur datis nuper obſidibus, redintegratáq; amicitiâ, quæ nouis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur? Ideo nondum ipſum Vologeſem commotum, quia cauſſa, quàm vi agere mallet. Sin perſtaretur in bello; non defore Arſacidis virtutem fortunamq́., ſæpius clade Romanâ expertam.* Ad ea Corbulo, ſatis cōperto, Vologeſem defectione *Tiridates in metu, legatos mittit.*
Hyrcaniæ attineri, ſuadet Tiridati precibus Cæſarem aggredi: poſſe illi regnum ſtabile, & res incruentas contingere, ſi omiſſâ ſpe longinquâ & ſerâ, præſentem potiorémque ſequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus inuicem nunciis, nihil in ſummâ pacis proficiebatur, colloquio ipſorum tempus locúmque deſtinari. Mille equitum præſidium *Corbulo ſubmiſſionem ſuadet.* *De colloquio agitur.*
Tiridates affore ſibi dicebat: quantum Corbuloni cuiuſque generis militum aſſiſteret, non ſtatuere, dum poſitis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum [112] veteri & prouido duci, barbaræ aſtutiæ patuiſſent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti ſagittarum vſu exercito ſi detecta corpora obiicerentur; nihil profuturam multitudinem. [113] Diſſimulato tamen * intellectu, rectiùs de his quæ in publicum *In quo dolum Barbarus ſtruit:* **intellecta;*
conſulerentur, totis exercitibus coram diſſertaturos reſpondit. Locumque dilegit, cuius pars altera colles erant clemēter aſſurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Diéque pacto, prior Corbulo ſocias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio ſextam legionem conſtituit: cui accita per noctem aliis ex caſtris, tria millia tertianorum permiſcuerat, vnâ cum aquilâ, quaſi eadem legio ſpectaretur. Tiridates vergente iam die procul aſtitit, vnde videri magis quàm audiri poſſet. Ita ſine congreſſu dux Romanus abſcedere militem ſua quemque in caſtra iubet. Rex ſiue fraudem ſuſpectans, quia plura ſimul in loca ibatur; ſiue vt commeatus *Romanus intellegit.* *Qui tamen prodit:* *Et eminus Tiridates.* *Sed irriti abeunt.*

fol. 300

noſtros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, propere diſcedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præſidiis noſtris inſeſſos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad ſua defendenda cogeret, exſcindere parat caſtella. Sibique quod validiſſimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum ſumit. minora Cornelio Flacco legato, &[114] Iſteo Capitoni caſtrorum præfecto mandat. Tum circumſpectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, promiſis, hortatur milites, vt hoſtê vagum, neque paci aut prœlio paratum, ſed perfidiam & ignauiam fugâ confitentem, exuerent ſedibus, gloriæque pariter & prædæ cõſulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in teſtudinem conglobatos, ſubruendo vallo inducit; alios ſcalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & haſtas incutere iubet. [115] Libratoribus funditoribúſque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars ſubſidium laborantibus ferret, pari vndique metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum ſubuerſi, capta eſcenſu munimenta, omnéſque puberes trucidati ſint, nullo milite amiſſo, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus ſub coronâ venundatum: reliqua præda victoribus ceſſit. Pari fortunâ legatus ac præfectus vſi ſunt, tribúſque vnâ die caſtellis expugnatis, cetera terrore, & alia ſponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia[116] caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ ſi amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte tranſgrederentur, ſub ictum dabantur: procul & latioribus vadis tranſiere. At Tiridates pudore & metu, ne ſi conceſſiſſet obſidioni, nihil opis in ipſo videretur: ſi prohiberet, impeditis locis, ſéque & equeſtres copias illigaret: ſtatuit poſtremò oſtendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel ſimulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce noſtro, qui viæ pariter & pugnæ compoſuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, ſiniſtro ſexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur. quibus iuſſerat, vt inſtantibus cominus reſiſterent, refugos non ſequerentur.[117] in cornibus pedes ſagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in ſiniſtro per ima collium, vt ſi hoſtis intrauiſſet, fronte ſimul & ſinu exciperetur. Aſſultare ex diuerſo Tiridates, non vſque ad iactum teli, ſed cùm minitans, tum ſpecie trepidantis, ſi laxare ordines & diuerſos conſectari poſſet. Vbi nihil temeritate ſolutum, nec amplius quàm decurio equitum audentiùs progreſſus, & ſagittis confixus, ceteros ad obſequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abſceſſit. Et Corbulo caſtra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obſidionéque circumdaret agitauit, conceſſiſſe illuc Tiridatem ratus. Dein poſtquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterétur, incertum, lucem opperitur: præmiſſaque leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationémque eminus inciperet. Sed opidani portis ſponte patefactis, ſe ſuaque Romanis permiſere. quod ſalutem ipſis tulit: Artaxatis ignis immiſſus, deletaque & ſolo æquata ſunt.

Ille Armeniam ingreditur:

Caſtella expugnat.

Artaxata ipſa aggreditur.

Tiridates prohibere conatur.

Locum fraudi & pugnæ quærit: Sed apud hoſtem non opportunum. Itaque abſcedit.

Artaxata dedita: Combuſta.

ſunt. quia nec teneri ſine valido præſidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quòd firmando præſidio, & capeſſendo bello diuideretur. vel ſi integra & incuſtodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quòd capta eſſent. Adiicitur miraculum [118] velut numine oblatum. Nam [119] cuncta extra tecta hactenus ſole illuſtria fuere: quod mœnibus cingebatur, ita repentè atrâ nube coopertum, fulguribúſque diſcretum eſt, vt quaſi infenſantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc conſalutatus imperator Nero, & ſenatuſconſulto ſupplicationes habitæ: ſtatuæque & arcus, & continui conſulatus Principi: vtque inter feſtos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de eà eſſet, aliaque in eandem formam decernuntur. adeò modum egreſſa, vt C. Caſſius de ceteris honoribus aſſenſus, ſi pro benignitate fortunæ diis grates agerentur; ne totum quidem annum ſupplicationibus ſufficere diſſeruerit. eóque oportere diuidi ſacros & negotioſos dies, quis diuina colerentur, & humana non impedirent. Varius deinde caſibus iactatus, & multorum odia meritus reus, haut tamen ſine inuidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demiſſus: quique ſe nocentem videri, quàm ſupplicem mallet. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur ſenatuſconſultum, pœnaque Cinciæ legis, aduerſus eos qui pretio cauſſas orauiſſent. nec Suilius queſtu aut exprobratione abſtinebat, præter ferociam animi, extremâ ſenectâ liber, & Senecam increpans, *infenſum amicis Claudij, ſub quo iuſtiſſimum exſilium pertuliſſet. Simul ſtudiis inertibus, & iuuenum imperitia ſuetum, inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent.* [120] *Se quæſtorem Germanici, illum domus eius adulterum fuiſſe. An grauius exiſtimandum, ſponte litigatoris præmium honeſtæ operæ aſſequi, quàm corrumpere cubicula Principum feminarum?* [121] *Quâ ſapientiâ, quibus philoſophorum præceptis, intra quadriennium regia amicitia, ter millies ſeſtertium parauiſſet? Romæ teſtamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & prouincias, immenſo fenore hauriri. At ſibi labore quæſitam, & modicam pecuniam eſſe. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterem ac olim partam dignationem ſubitæ* [122] *felicitati ſubmitteret.* Nec deerant qui hæc iiſdem verbis, aut verſa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accuſatores, direptos ſocios cùm Suilius prouinciam Aſiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulêre. Mox quia inquiſitionē annuam impetrauerat, breuius viſum, ſuburbana crimina incipi, quorum obuij teſtes erant. Ij acerbitate accuſationis [123] Q. Pomponiū ad neceſſitatem belli ciuilis detruſum: Iuliam Druſi filiam, Sabinámque Poppæam ad mortem actas: & Valerium Aſiaticum, Luſium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnémque Claudij ſæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his ſponte ſuſceptum, ſed Principi paruiſſe defendebat, donec eam orationem Cæſar cohibuit, compertum ſibi referens ex commentariis patris ſui, nullam cuiuſquam accuſationem ab eo coactam. Tum iuſſa Meſſallinæ prætendi, & labare defenſio. Cur enim neminem alium electum, qui ſæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium mini-

Neroni ob hos honores.

P. Suilius reus.

Qui acriter in Senecam inuehit.

Adulterium obiicit: Rapinas & auaritiam.

At ipſe variè accuſatur.

miniſtros,vbi pretia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa aliis delegent. Igitur ademptâ bonorum parte (nam [144] filio & nepti pars concedebatur, eximebantúrque etiam quæ teſtamento matris, aut aui acceperant) in inſulas Baleares pellitur: non in ipſo diſcrimine, non poſt damnationem fractus animo. Ferebatúrque copioſâ & molli vitâ, ſecretum illud tolerauiſſe. Filium eius Nerulinum aggreſſis accuſatoribus per inuidiam patris, & crimina repetundarum, interceſſit Princeps, tamquam ſatis expletâ vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur; ſuum matrimonium promittés, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, aduerſam patris voluntatem cauſſari, repertáque ſpe ditioris coniugis, promiſſa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniam exhauſtam obteſtans: denique ſalutem, quæ ſola reliqua eſſet, arbitrio eius permittens. Ac poſtquā ſpernebatur, noctem vnam ad ſolatium poſcit, quâ delinitus, modum in poſterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille, vno cum liberto, ferrum veſte occultum infert. Tum, vt aſſolet in amore & irâ, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio, & pars tenebrarum libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus, nihil metuentem ferro tranſuerberat, & accurrentem ancillam vulnere abſterret, cubiculóque prorumpit. Poſterâ die manifeſta cædes, haut ambiguus percuſſor. quippe manſitaſſe vnà conuincebatur. Sed libertus ſuum illud facinus profiteri, ſe [145] patroni iniurias vltum *eſſe. Commouerátque quoſdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. poſtulatúſque apud conſules à patre interfectæ, poſtquam tribunatu abierat, ſententiâ patrum, & lege Corneliâ de ſicariis condemnatur. Non minus inſignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. * Ollio patrē genita, ſed nomen aui materni ſumſerat, illuſtri memoriâ Poppæi Sabini conſulari & triumphali decore præfulgentis. Nam [146] Ollium honoribus nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honeſtum animum. Quippe mater eius ætatis ſuæ feminas pulchritudine ſupergreſſa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis ſufficiebant. Sermo comis, [147] nec abſurdum ingenium modeſtiam præferre, & laſciuiâ vti. rarus in publicū egreſſus, idq; [148] velata parte oris, ne ſatiaret aſpectū, vel quia ſic decebat. Famæ numquam pepercit, maritos & adulteros non diſtinguens: neque affectui ſuo, aut alieno obnoxia. vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur [149] agentem eam in matrimonio Rufi Criſpini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagrantiſſimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. [150] Otho, ſiue amore incautus, laudare formam elegantiámque vxoris apud Principem: ſiue vt accenderet, ac ſi eâdem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. Sæpe auditus eſt conſurgens è conuiuio Cæſaris, [151] ſe ire ad illam, ſibi conceſſam *dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia feli-

Et in inſulam pellitur. *C. Tanij Sagittæ vecors amor.* *Et immane facinus.* *iſſe.* *Quod libertus in ſe deriuat.* *Farn. Ellio* *Poppææ genus.* *Forma,* *Mores,* *Pellacia.* *Criſpino ea nupta.* *Mox Othoni.* *Qui apud Neronem laudat,* *Corrupta*

felicium. His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valeſcere, imparem cupidini ſe, & formâ Neronis captam ſimulans: mox acri iam Principis amore, ad ſuperbiam vertens, ſi vltra vnam alteramque noctem attineretur, nuptam eſſe ſe dictitans, nec poſſe matrimonium amittere, deuinctam Othoni [12] per genus vitæ, quod * nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi ſe ſummâ fortunâ digna viſere. At Neronem pellice ancillâ, & aſſuetudine Actes deuinctum, [13] nil è contubernio ſeruili, niſi abiectum & ſordidum traxiſſe. Deicitur familiaritate ſuetâ, pòſt congreſſu & comitatu Otho: & poſtremò, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Luſitaniæ præficitur. Vbi vſque ad ciuilia arma, non ex priore infamiâ, ſed integre ſancteque egit, procax otij, & poteſtatis temperantior. Hactenus Nero flagitiis & ſceleribus velamenta quæſiuit. Suſpectabat maximè Cornelium Syllam, ſecors ingenium eius in contrarium trahens, callidúmque & ſimulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæſaris, vſu & ſenectâ [14] à Tiberio vſque domum Principum edoctus, tali mèdacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabátque illuc Nero, quo ſolutiùs vrbem extra laſciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compoſitas inſidias, fatóque euitatas, quoniam diuerſo itinere Salluſtianos in hortos remeauerit, auctorémque eius doli Syllam ementitur: quia fortè redeuntibus miniſtris Principis, quidam per iuuenilem licentiàm quæ tunc paſſim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque ſeruorum quiſquam, neque clientium Syllę agnitus. Maximè, deſpecta & nullius auſi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quaſi conuictus eſſet, cedere patriâ, & [15] Maſſilienſium mœnibus coërceri iubetur. Iiſdem conſulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuerſas ſenatorius ordo plebſque ad ſenatum miſerant: illi vim multitudinis; hi magiſtratuū & primi cuiuſque auaritiam increpantes. Cúmque ſeditio ad ſaxa & minas ignium progreſſa necem & arma perliceret; C. Caſſius adhibendo remedio dilectus. quia ſeueritatem eius non tolerabant, precante ipſo, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum ſupplicio, rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatiſſimum ſenatuſconſultum, quo ciuitati Syracuſanorum [16] egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; niſi Pætus Thraſea contradixiſſet, præbuiſſétque materiam obtrectatoribus arguendæ ſententiæ. *Cur enim ſi Remp. egere libertate ſenatoriâ crederet, tam leuia conſectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus,* [17] *quibuſq; aliis Romana continentur, ſuaderet diſſuaderétve? Licere patribus, quoties ius dicendæ ſententiæ accepiſſent, quæ vellent expromere, relationémque in ea poſtulare. An ſolum emendatione dignum, ne Syracuſis ſpectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm ſi non Nero, ſed Thraſea regimen eorum teneret? Quæ ſi ſummâ diſſimulatione tranſmitterentur, quanto magis inanibus abſtinendum?* Thraſea contrà, rationem poſcentibus amicis, non præſentium ignarum reſpōdebat, eiuſmodi conſulta corrigere: ſed patrum honori dare, vt manifeſtum fieret, magnarum rerum curam non diſſimulaturos,

Audientem, & mox vocantem.

Fa mirus artibus lemoneni illecti.

* *Nemo h:ut æquaret, l. generis.*

Otho ſeponitur.

Vide fol. 70 et. 210.

Sulla ſuſpectus Neroni.

Et ſuſpectior redditur libertis à lo.

Maſſiliam ablegatur.

Puteolis diſcordia.

Thraſeas nec minuta reip. neglegit.

Id increpant.

Ipſe rationem dat.

laturos,qui animum etiam leuiſſimis aduerterent. Eodem anno crebris
populi flagitationibus immodeſtiam publicanorum arguentis, dubita-
uit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idque pulcherrimum do-
num generi mortalium daret.Sed [138] impetum eius, multum prius lau-
datâ magnitudine animi, attinuere *ſenatores, diſſolutionem imperij
docendo,ſi fructus quibus Reſp.ſuſtineretur, deminuerentur. Quippe
ſublatis portorijs, ſequens vt tributorum abolitio expoſtularetur. Ple-
raſque vectigalium ſocietates, à conſulibus & tribunis plebis cõſtitutas,
acri etiam populi Rom.tum libertate.Reliqua mox ita prouiſa, vt ratio
quæſtuum & neceſſitas erogationum inter ſe congruerent. Temperan-
das planè publicanorum cupidines,ne per tot annos ſine querelâ tolera-
ta,nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit Princeps vt
[139] leges cuiuſque publici occultæ ad id tempus,proſcriberentur: omiſ-
ſas petitiones,non vltra annum reſumerent. Romæ prætor per prouin-
cias qui pro prætore aut conſule eſſent, iura aduerſus publicanos extra
ordinem redderent. Militibus immunitas ſeruaretur, niſi in iis quæ
væno exercerent. Aliaque admodum æqua: quæ breui ſeruata, dein
fruſtra habita ſunt.[140] Manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquage-
ſimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuene-
rant.[141] Temperata apud tranſmarinas prouincias frumenti ſubuectio.
[142] Et ne cenſibus negotiatorum naues aſcriberentur, tributúmque pro
illis penderent,conſtitutum. Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconſula-
re imperium illic habuerant, [143] Sulpicium Camerinum, & [144] Pompo-
nium Siluanum,abſoluit Cæſar. Camerinum aduerſus priuatos & pau-
cos, ſæuitiæ magis quàm captarum pecuniarum crimina obiicientes:
Siluanum magna vis accuſatorum circumſteterat, poſcebátque tempus
euocandorum teſtium: reus illico defendi poſtulabat. valuitque pecu-
nioſâ orbitate & ſenectâ, quam vltra eorum vitam produxit, quorum
ambitu euaſerat. Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, inge-
nio ducum,qui peruulgatis triumphi inſignibus, maius ex eo decus ſpe-
rabant,ſi pacem continuauiſſent.Paullinus Pompeius, L. Vetus eâ tem-
peſtate exercitui præerant. Ne tamen ſegnem militem attinerent, ille
[145] inchoatum ante tres & ſexaginta annos à Druſo aggerem coërcendo
Rheno,abſoluit:[146] Vetus, Moſellam atq; Ararim, factâ inter vtrumque
foſsâ connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare
ſubuectæ,per eam foſſam,mox fluuio Moſellâ in Rhenum, exin Ocea-
num decurrerent; ſublatíſque itinerum difficultatibus,nauigabilia inter
ſe Occidentis Septentrioniſque litora fierent. Inuidit operi [147] Ælius
*Gracilis Belgicæ legatus,deterrendo Veterem,ne legiones alienæ pro-
uinciæ inferret,ſtudiáque Galliarum affectaret. formidoloſum id impe-
ratori dictitans;quo plerumque prohibentur conatus honeſti Ceterùm
continuo exercituum otio fama inceſſit, ereptum ius legatis ducendi in
hoſtem. eóque Friſij iuuentutem ſaltibus aut paludibus, imbellem æta-
tem per lacus admouêre ripæ, agróſque vacuos, & militum vſui ſepoſi-
tos inſedere, auctore Verrito, & Malorige, [148] qui nationem eam rege-
bant, in quâ tum Germani regnabant. Iámque fixerant domos, ſemina
aruis intulerant,vtq; patrium ſolum exercebãt; cùm [149] *Dubius Auitus
acceptâ

Neroni impetus vectigalia tollere.
* ſeniores.
Continetur à ſenioribus & ſanioribus.
Sed publicanis leges data.
Frumentaria naues immunes.
Sulpicius Camerinus abſolutus.
Pomponius Siluanus abſolutus.
Agger ad Rhenum cohibendum.
Foſſa inter Ararim & Moſellam.
* *Fam. Gracchus*
Friſij limitaneos agros inſident.
* Didius

acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, niſi abſcederent Friſij veteres in locos, aut nouam ſedem à Cæſare impetrarēt, perpulit Verritum & Malorigem preces ſuſcipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris oſtentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinem populi viſerent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum conſeſſum caueæ, diſcrimina ordinum, quis eques, vbi ſenatus percontantur,[150] aduertēre quoſdam cultu externo in ſedibus ſenatorũ: & quinam forent rogitantes, poſtquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediuntúrque, & inter patres conſidunt. quod comiter à viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Friſios decedere agris iuſſit. Atq; illis aſpernantibus, auxiliaris eques repentè immiſſus, neceſſitatem attulit, captis cæſiſve qui peruicaciùs reſtiterant. Eoſdem agros Anſibarij occupauere, validior gens, non modò ſuâ copiâ, ſed adiacentium populorum miſeratione: quia pulſi à Chaucis & ſedis inopes, tutum exſilium orabāt. Aderátque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, vinctum ſe rebellione Cheruſcâ, iuſſu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe,[151] quinquaginta annorum obſequia. Id quoque adiungere, *quòd gentem ſuam ditioni noſtræ ſubiiceret.** [152] *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur?* [153] *Seruarēt ſanè receptos gregibus inter hominum* famam; modò ne vaſtitatem & ſolitudinē mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantũ, & pòſt Vſipiorum fuiſſe. Sicut cælum diis, ita terras generi mortaliũ datas: quæq; ſint vacua, eas publicas eſſe. Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans, quaſi coràm interrogabat, vellénine contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarum ereptores.*[154] Et commotus his Auitus, patienda meliorũ imperia. Id diis quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm ſeipſos paterentur. Hęc in publicum Anſibariis reſpondit, ipſi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturũ agros. quod ille, vt proditionis pretium, aſpernatus addidit: Deeſſe nobis[155] terra, in quâ viuamus;* in quâ moriamur, non poteſt. atq; ita infenſis vtrimque animis diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes ſocias bello vocabant. Auitus ſcripto ad [156] Curtilium Manciam ſuperioris exercitus legatum, vt Rhenum tranſgreſſus, arma à tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tencterûm induxit, excidium minitãs, niſi cauſſam ſuã diſſociarent. Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deſerentibus, ſola Anſibariorum gens retrò ad Vſipios & Tubantes conceſſit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruſcos petiſſent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes, in alieno quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædã diuiſa eſt. Eâdem æſtate inter Hermunduros Cattóſque certatũ magno prœlio,[157] dum flumen gignendo ſale fecundum, & conterminum, vi trahunt; ſuper libidinem cuncta armis agendi,

Legatos Romam mittunt.

Forum Germana ſimplicitas.

Sed agris cedere coguntur.

Anſibarij vacua occupant.

Duce Boiocalo.

* Quod tantum

* famem,

Quem corrumpere Auitus conatur.

Ille perſeuerat.

* *Abeſſe videtur vox potest, vt [illegible]*

Sed auxilia eũ deſerunt.

Denique Anſibarij cæſi.

Bellum inter Cattos & Hermunduros

religione inſitâ, eos maximè locos propinquare cælo, precéſque mortalium à deis nuſquam propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum, illo in *Flumen ſalſum.* amne illíſque ſiluis, ſalem prouenire, non vt alias apud gentes [158] eluuie maris areſcente vndâ, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fusâ, contrariis inter ſe elementis, igne atque aquis *concretâ. **concretum.* Sed [159] bellum Hermunduris proſperum: Cattis exitio fuit. *Catti occidione occiſi.* quia victores diuerſam aciem Marti ac Mercurio ſacrauere, quo voto equi, viri, [160] cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hoſtiles in ipſos vertebantur. Sed [161] ciuitas Iuhonum ſocia nobis malo improuiſo afflicta eſt. *Ignis à terrâ enatus.* Nam ignes terrâ editi, villas, arua, vicos, paſſim corripiebant, ferebantúrque in ipſa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non ſi imbres caderent, non ſi fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopiâ remedij, & irâ cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa iacere, dein reſidentibus flammis propiùs ſuggreſſi, ictu fuſtium, aliíſque verberibus, vt feras abſterrebant: poſtremò tegmina corpori direpta iniiciunt, [162] quanto magis profana & vſu polluta, tanto magis oppreſſura ignes. *Ficus ruminalis extincta.* Eodem anno [163] Ruminalem arborem in comitio, [164] quæ ſuper octingentos & *quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & areſcente trunco deminutam, prodigij loco habitum eſt, donec in nouos fetus reuiuiſceret. **triginta, verum.*

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Nero matrem ſuam faſtidit, denique interficit. Excuſat id factum apud Senatum: & is non ignoſcit ſolum, ſed laudat. Inde ad deterrima quæque prorupit. currus agitauit. in ſcena cantauit. Quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum, vario ſermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ ſtrenue rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem ibi imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam inſulam intraſſet. & tota penè prouincia amiſſa: quam tamen mirâ conſtantiâ & vnius prælij ſucceſſu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi ſua interfectus. ſupplicium de familiâ ſumtum. Lex Maieſtatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à peſſimis in inuidiã vocatur: ideoq; commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia poteſt: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppæa iungitur. Seditionem ſuper eâ re populus mouet: quæ cauſſa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ inſulâ. Geſta hæc annis circiter quattuor,

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE
IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO
C. CÆSONIO PÆTO. C. PETRONIO TVRPILIANO
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO
Coss.

CAIO

[1] CAio Vipſanio, Fonteio Coss. diu meditatum ſcelus A. V. C.
non vltrà Nero diſtulit, vetuſtate imperij coalitâ auda- DCCCXII.
ciâ,& flagrantior in dies amore Poppææ. quæ ſibi matri- *Nero agitat matris cædem:*
monium, & diſſidium Octauiæ incolumi Agrippinâ
haut ſperans, crebris criminationibus, aliquando per fa-
cetias incuſare Principem, & pupillum vocare, qui iuſſis alienis obno-
xius non modò imperij, ſed libertatis etiam indigeret. *Cur enim differri* *Per obliquũ ſtimulante Poppæâ.*
nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & [2] *triumphales auos?* [3] *An fecundi-*
tatem, & verum animum * *timeri? ne vxor ſaltem iniurias patrum, iram po-* * animum? timeri ne.
puli aduerſus ſuperbiam auaritiamq́, matris aperiat. Quòd ſi nurum Agrippi-
na non niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio. ituram
quoquò terrarum, vbi audiret potius contumelias imperatoris, quàm viſeret
periculis eius immixta. Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ pene-
trantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris poten-
tiam, & credente nullo, vſque ad cædem eius duratura filij odia. Tradit *Agrippina ſcelus tentat:*
Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vſque prouectam,
vt [4] medio diei, cum id temporis Nero per vinum & epulas incaleſceret,
offerret ſe ſæpius temulento comtam, & inceſto paratam. Iámque laſci-
ua oſcula, prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis; Sene-
cam contra muliebres illecebras ſubſidium à feminâ petiuiſſe: immiſ-
ſámque Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamiâ Neronis an-
xia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos
milites profani Principis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ,
ſed Neroni cupitum id memorat, eiuſdémque libertæ aſtu diſiectum. *Siue ipſe Nero.*
Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoque auctores prodidere; & fama huc
inclinat, ſeu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, ſeu cre-
dibilior nouæ libidinis meditatio in eâ viſa eſt, quæ puellaribus annis
[5] ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine vſque
ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nu-
ptiis. Igitur Nero vitare ſecretos eius congreſſus: abſcedentem in hor- *Qui paullatim abiungit ſe à matre.*
tos, aut Tuſculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium laceſ-
ſeret. Poſtremò vbicumque haberetur, prægraué ratus, interficere con-
ſtituit: hactenus conſultans, veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi. Placuitque *Deliberat de interficiendo.*
primò venenum. Sed inter epulas Principis ſi daretur, referri ad caſum
non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum vi-
debatur, mulieris vſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atque ipſa præ-
ſumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo
occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori delectus, iuſ-
ſa ſperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, claſſis *Anicetus ſolutilem nauem huic rei repperit.*
apud Miſenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis
Agrippinæ inuiſus Ergo nauem poſſe componi docet, cuius pars ipſo in
mari per artem ſoluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuito-
rum quàm mare, & ſi naufragio intercepta ſit, quem adeò iniquum, vt
ſceleri aſſignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum Princi-
pem defunctæ templum, & aras, & cetera oſtentandæ pietatis. Placuit
ſollertia, [6] tempore etiam iuta, quādo [7] Quinquatruum feſtos dies apud
Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, *Baias Agrippinam elicit.*

& placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret, acciperétque Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduetabat) excipit manu & complexu,[8] ducitque Baulos: id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. ſtabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe ſueuerat triremi, & claſſiariorum remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis conſtitit extitiſſe proditorem, & Agrippinam, auditis inſidijs, an crederet ambiguam, [9] geſtamine ſellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum ſubleuauit metum,[10] comiter excepta, ſupérq; ipſum collocata. Nam pluribus ſermonibus modò familiaritate iuuenili Nero,[11] & rurſus adductus quaſi ſeria conſociaret, tracto in longum conuictu, proſequitur abeuntem artiùs oculis & pectori hærens; ſiue explendâ ſimulatione, ſeu perituræ matris ſupremus aſpectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem ſideribus illuſtrem, & placido mari quietam, quaſi conuincendum ad ſcelus, dij præbuere. Nec multum erat progreſſa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adſtabat, Acerronia ſuper pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam filij & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato ſigno, ruere tectum loci multo plumbo graue, preſſúſque Crepereius, & ſtatim exanimatus. Agrippina & Acerronia [12] eminétibus tecti parietibus fortè validioribus, quáuis oneri cederent, protectę ſunt: nec diſſolutio nauigij ſequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari cóſcios impediebant.* Viſum dehinc remigibus, vnũ in latus inclinare, atque ita nauem ſubmergere. Sed neque ipſis promtus in rem ſubitam conſenſus; & alij contrà nitentes dedêre facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Acerronia imprudens, dum ſe Agrippinam eſſe, & vt ſubueniretur matri Principis, clamitat, contis & remis, & quæ fors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina ſilens, eóque minus agnita, vnum tamé vulnus humero excepit. Nando, deinde occurſu lembunculorum Lucrinum in lacum vectam, villæ ſuæ inferunt. Illic reputans, ideo ſe fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam, quódque litus iuxta non ventis acta, non ſaxis impulſá nauis, ſummâ ſui parte, veluti terreſtre machinamentum concidiſſet, obſeruans etiam Acerronię necem, ſimul ſuum vulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortunâ eius euaſiſſe grauem caſum. orare, vt quamuis periculo matris exterritus, viſendi curam differret. ſibi ad præſens quiete opus. Atque interim ſecuritate ſimulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Teſtamentũ Acerroniæ requiri, bonáque obſignari iubet. id tantum nõ per ſimulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperiẽti, affertur euaſiſſe ictu leui ſauciam, & hactenus adito diſcrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iámque affore obteſtans vindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret, vel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo [13] quod contra

ſubſidium

Marginal notes: *Conuiuio excipitur.* — *Blandè habetur.* — *Fallaci naui imponitur.* — *Quæ in parte ſoluta eſt.* — ** v. iuſſum.* — *Agrippina in mare ſe proiicit.* — *Naniculis excepta eſt, & villæ illata.* — *Ad filium de periculo ſuo mittit.* — *Nero conſternatus.*

Le.h.l. 84

ſubſidium ſibi? niſi quid Burrhus & Seneca expergiſcerentur. [14] quos ſtatim acciuerat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum vtriuſque ſilentium, ne irriti diſſuaderent; & eò deſcenſum credebant, vt niſi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Pòſt Seneca hactenus promtior, reſpicere Burrhum, ac ſi ſcitaretur, an militi imperanda cęde eſſet? Ille prætorianos toti Cęſarum domui obſtrictos, & memores Germanici, nihil aduerſus progeniem eius atrox auſuros reſpondit: perpetraret Anicetus promiſſa. [15] Qui nihil contatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad illam vocem Nero, illo ſibi die dari imperium, auctorémq; tanti muneris libertum profitetur. Iret properè, ducerétque promtiſſimos ad iuſſa. Ipſe audito, veniſſe miſſu Agrippinæ nuntium Agerinum, ſcenam vltrò criminis parat: gladiúmque dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius. tum quaſi deprehenſo, vincla iniici iubet: vt exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumſiſſe confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quaſi caſu eueniſſet, vt quiſque acceperat, decurrere ad litus. [16] Hi molium obiectus, hi proximas ſcaphas ſcandere. Alij quantum corpus ſinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Queſtibus, votis, clamore diuerſa rogantium, aut incerta reſpondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atque vbi incolumem eſſe pernotuit, vt ad gratandum ſeſe expedire, donec aſpectu armati & minitantis agminis disiecti ſunt. Anicetus villam ſtatione circumdat, refractáque ianuâ, obuios ſeruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adſtabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicū lumen inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxiâ Agrippinâ, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidē. aliam fore litore faciem nunc, ſolitudinem ac repentinos ſtrepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, *Tu quoque me deſeris*, prolocuta, reſpicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione claſſiario comitatum. Ac ſi ad viſendum veniſſet, refotam nuntiaret: ſin facinus patraturus, nihil ſe de filio credere, non imperatum parricidium. Circumſiſtunt lectum percuſſores, & prior trierarchus fuſti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum diſtringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit: [17] multiſque vulneribus confecta eſt. Hæc conſenſu traduntur. Aſpexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, ſunt qui tradiderint, ſunt qui abnuant. Cremata eſt nocte eâdem, [18] conuiuiali lecto, & exſequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur cōgeſtâ aut clauſâ humo; mox domeſticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Miſeni propter, & [19] villam Cæſaris dictatoris, quæ ſubiectos ſinus editiſſima proſpectat. Accenſo rogo libertus eius, cognomento Mneſter, ipſe ferro ſe tranſegit: incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc ſui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contēſeratque. Nam conſulenti ſuper Nerone, reſponderunt Chaldæi, fore vt imperaret matrémq; occideret: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*. [20] Sed à Cæſare perfecto demum ſcelere, magnitudo eius intellecta eſt: reliquo noctis, modò per ſilentiū defixus, ſępius pauore exſurgens, & mētis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho,

Amicos aduocat.

Illi ancipites conſilij.

Anicetus iterum rem ſuſcipit.

Crimen in Agrippinam ridiculè confingit.

Vulgus ad periculum Agrippinæ excitati.

Anicetus ædes eius irruit.

Animosè illos alloquitur.

At ipſe & alij occidunt.

Vil[i]ter ſepulta.

Prædictum ei hoc exitium.

Nero ſui impos, ceſà matre.

prima

Prætoriani milites eum erigunt. prima centurionum tribunorúmque adulatio ad ſpem firmauit, pre-
henſantium manu, gratantiúmque, quòd diſcrimen improuiſum, & ma-
Mox amici, & ceteri. tris facinus euaſiſſet. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo,
proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam teſtari.
Ipſe diuersâ ſimulatione, mæſtus, & quaſi incolumitati ſuæ infenſus, ac
morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita lo-
Prodigium circa Agrippinæ tumulũ. corum facies mutátur, obuerſabatur maris illius & litorum grauis aſpe-
ctus (& erant qui crederent, ſonitum tubæ collibus circùm editis, plan-
ctusque tumulo matris audiri) Neapolim conceſſit, litteráſque ad ſena-
Litteræ Neronis ad Senatum: tum miſit, quarum ſumma erat, *Repertum cum ferro percuſſorem Ageri-
num, ex intimis Agrippinæ libertis, & luiſſe eam pœnam eâ conſcientiâ, quâ
ſcelus parauiſſet. Adiiciebat crimina longius repetita, quòd conſortium impe-
rij, iuraturasq́; in feminæ verba prætorias cohortes, idemq́; dedecus ſenatus &*
** Corruptum* *populi ſperauiſſet: ac*[21] *poſteaquam fruſtra*oblata ſint, infenſa militibus patri-
búſque & plebi, diſſuaſiſſet donatiuum & congiarium, periculáque viris illu-
ſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne
gentibus externis reſponſa daret?*[22] Temporum quoque Claudianorũ ob-
liquâ inſectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem tranſtu-
** Iamque* lit,[23] publicâ fortunâ exſtinctam referens. * Namque & naufragium
Falſa, & impudentes, narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeò hebes inueniretur, vt crede-
ret? aut à muliere naufragâ miſſum cum telo vnũ, qui cohortes, & claſ-
Vnde & in Senecam inuidia. ſes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas om-
nium queſtus anteibat, ſed[24] aduerſo rumore Seneca erat, quòd oratione
tali confeſſionẽ ſcripſiſſet. Miro tamen certamine procerũ decernuntur
Decreta adulatoria. ſupplicationes apud omnia puluinaria, vtq́;[25] Quinquatrus, quibus aper-
tæ eſſent inſidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ ſimula-
crum in curiâ, & iuxtà Principis imago ſtatueretur. Dies natalis Agrip-
Thraſeas Senatu exiit. pinæ inter nefaſtos eſſet. Thraſea Pætus ſilentio vel breui aſſenſu priores
** exilii tum Senatu,* adulationes tranſmittere ſolitus,[26] *exitiũ ſenatui, ac ſibi cauſſam peri-
culi fecit, ceteris libertatis initiũ non præbuit. Prodigia quoq; crebra &
irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti ful-
mine exanimata. iam ſol repente obſcuratus, & tactæ de cælo quattuor-
decim vrbis regiones.[27] quæ adeò ſine curâ deûm eueniebant, vt multos
Mitiora aliquot facta Neronis. poſt annos Nero imperium & ſcelera continuauerit. Ceterùm quo gra-
uaret inuidiam matris, eáque demotâ, auctam lenitatem ſuam teſtifica-
retur; feminas illuſtres[28] Iuniam & Calpurniam, præfecturâ functos Va-
lerium Capitonem & Licinium Gabolum ſedibus patriis reddidit, ab
Agrippinâ olim pulſos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, ſepul-
crúmq; exſtrui permiſit: quóſq; ipſe nuper relegauerat, Iturium & Cal-
uiſium pœnâ exſoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exſilio
Tarentum regreſſa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis cõciderat,
Metuit vrbem ingredi. vel tum mitigatâ. Cunctanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vr-
bem ingrederetur, an obſequium ſenatus, an ſtudia plebis repeteret an-
xio; contrà deterrimus quiſque quorum non alia regia fecundior exſti-
tit, inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem
Sed illa adulationi paratiſſima. differunt. Iret intrepidus, & venerationem ſui coràm experiretur. Si-
mul progredi expoſcunt, & promtiora quàm promiſerant inueniunt,
obuias

obuiis tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita: exstructos quà incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac publici seruitij victor, Capitolium adiit; grates exsoluit: seque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas qualiscumque matris reuerentia tardauerat. [29] Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus fœdum studium [30] citharâ * ludicrum in modum canere, cum cœnaret: [31] quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq; vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modò Græcis in vrbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum, & præscium. Nec iam sisti poterat; cum Senecæ ac Burrho visum, ne vtroque peruinceret, alterum concedere. [32] Clausúmque valle Vaticana spatium, in quo equos regeret, haut promiscuo spectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt est vulgus cupiens voluptatum, & si eò princeps trahat lætum. Ceterùm euulgatus pudor non satietatem, vt rebantur, sed incitamentum attulit. [33] Ratúsq; dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum posteros egestate venales in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potiùs dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, [34] instituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quò minùs Græci Latiniue histrionis artem exercerent, vsque ad gestus modósque haut viriles. Quin & feminæ illustres deformia meditari. Exstructaq; [35] apud nemus, quod nauali stagno circumposuit Augustus, conuenticula & cauponæ, & posita væno irritamenta luxus. [36] dabantúrq; stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerēt. Inde gliscere flagitia & infamia. nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur, nedum inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reseruaretur. Postremò [37] ipse scenam inscendit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans, [38] assistentibus *familiaribus. [39] accesserat cohors militum, centuriones tribuníque & [40] mærens Burrhus, ac laudans. Túncq; primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, ætate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam Principis vocémque deûm vocabulis appellantes, quasi per virtutem clari honoratiq; agere. Ne tamen ludicræ tantùm Imperatoris artes notescerent, [41] carminum quoque studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. [42] Nec dum insignis *ætatis nati, considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba quoque modo prolata supplere quod species ipsa carminum docet, nō impetu & instinctu, nec ore vno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post

Inde Neronis contemtus famæ.

Ad viles ludos se applicat.

*ludicrum

In circo Vaticano currus regit.

Mox palam.

Ad eadem nobiles adigit.

Iuuenalia, ludi.

Luxus ad Stagnum.

Et corrupta paullatim tota Roma.

Citharâ in publico canit.

* M[illegible] ta- cies [illegible] bus.

Augustani equites in[illegible] ad plausum.

Ad carmina etiam se dat.

*Corrupta

Sed non sine aliis Phœbis.

Philosophis illudit.

epulas. vtque contraria aſſeuerantium diſcordiæ erueбantur. nec de[illegible] erant, qui voce vultúq. triſti inter oblectamenta regia ſpectari cuperet.

Pompeiis cædes per ludos. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianóſque, gladiatorio ſpectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum ſenatu rettuli, edebat. quippe [43] oppidana laſciuia inuicem inceſſentes probra, deinde ſaxa, poſtremò ferrum ſumſere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos ſpectaculum edebatur. Ergo reportati ſunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium Princeps ſenatui, ſenatus conſulibus permiſit. *Ea punita, ſed leniter.* Et rurſus re ad patres delatâ, prohibiti publicè in decem annos eiuſmodi cœtu Pompeiani, collegiaque quæ contra leges inſtituerant, diſſoluta. Liuineius & qui alij ſeditionem conciuerant, exſilio multati ſunt. Motus ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cyrenenſibus, violatum ab eo thesaurum Æſculapij, dilectúmq. militarem pretio & ambitione corruptum.

Sublatis seditionis auctoribus fol 19 et vide fol 238 et 307 & 79

Acilius Strabo accuſatus. Iidem Cyrenenſes reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ poteſtate vſum, & miſſum diſceptatorem à Claudio agrorum, [44] quos regis Apionis quondam *habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quiſque poſſeſſor inualerant, diutináque licentiâ & iniuriâ, quaſi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduerſus iudicē inuidia: & ſenatus ignota ſibi eſſe mandata Claudij, & conſulendum Principem reſpondit. Princeps probatâ Strabonis ſententiâ, ſe nihilo minus ſubuenire ſocijs, & vſurpata concedere ſcripſit.

*auitos.

Domitij Afri mors *Et Seruilij* Sequuntur virorum illuſtrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui ſummis honoribus, & multa eloquentiâ viguerant. Ille orando cauſſas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, [45] & elegantiâ vitæ, *quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morum diuerſus.

*Abens. quæ

A. V. C. DCCCXIII. *Quinquennale certamen.* [46] Nerone quartum, Cornelio Coſſo Coss. [47] quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum eſt, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, vt cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoque [48] Pompeium incuſatum a ſenioribus [illegible], quòd manſuram theatri ſedem poſuiſſet. *Nam [49] antea ſubitariis gradibus, & ſcenâ in tempus ſtructâ, ludos edi ſolitos: vel [illegible] ſi vetuſtiora repetas, ſtantem populum ſpectauiſſe: ſi conſideret, theatro dies totos ignauiâ continuaret. Ne ſpectaculorum quidem antiquitas ſeruaretur,* [51] *quoties * [illegible] ſederet,* [52] *nullâ cuiquam ciuium neceſſitate certandi. Ceterùm abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam laſciuiam; vt quod vſquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe viſatur, degeneretq. ſtudiis externis iuuentus, gymnaſia & otia, & turpes amores exercendo, Principe & ſenatu auctoribus. qui non modo licentiam vitiis permiſerint, ſe & vim adhibeant. proceres Romani* [54] *ſpecie orationum & carminum, ſcenâ polluantur. [illegible] ſupereſſe, niſi vt corpora quoque nudent, & caſtus aſſumant, eaſque pugnas pro militiâ & armis meditentur?* [55] *An iuſtitiam augeri,* * *& decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, ſi fractos ſonos & dulcedinem vocum peritè audiſſent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, ſed cœtu promiſcuo quod perditiſſimus quiſque per diem concupiuerit, per tenebras audeat.*

*præ tores ederent.

Contra theatra & ludos is lum.

*Corrupta

Pro iis dicunt. Pluribus ipſa licentia placebat, ac tamen honeſta nomina prætendebant. *Maiores quoque* [56] *non abhorruiſſe ſpectaculorum*

lorum

*ludorum *oblectamenta, pro fortuna quæ tum erat, eoq́ à Thuſcis accitos hiſtriones,[57] à Thuriis equorum certamina, & poſſeſſa Achaiâ Aſiaq́,[58] ludos curatiùs editos. neq́ quemquam Romæ honeſto loco ortum, ad theatrales artes degenerauiſſe,[59] ducentis iam annis à L. Mummij triumpho,[60] qui primus id genus ſpectaculi in vrbe præbuerit. Sed & conſultum parcimoniæ, quòd perpetua ſedes theatro locata ſit, potiùs quàm immenſo ſumtu, ſingulos per annos conſurgeret ac strueretur. Nec perinde magiſtratus rem familiarem exhauſturos, aut populo[61] efflagitandi Græca certamina à magiſtratibus cauſſam fore, cùm eo ſumtu Reſp. fungatur. Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures ſtudiis honeſtis, & voluptatibus conceſſis impartire. lætitiæ magis quàm laſciuiæ dari paucas[62] totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.* Sanè nullo inſigni dehoneſtamento id ſpectaculum tranſiit. Ac ne modica quidem ſtudia plebis exarſere, quia[63] redditi quamquam ſcenæ Pantomimi, certaminibus ſacris prohibebantur.[64] Eloquentiæ primas [*partes] nemo tulit, ſed victorem eſſe Cæſarem pronunciatum.[65] Græci amictus quos per eos dies plerique inceſſerant, tum exoleuerant. Inter quæ & ſidus cometes effulſit, de quo vulgi opinio eſt, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quaſi iam depulſo Nerone, quiſnam deligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. Ipſe placita maiorum colebat, habitu ſeuero, caſtâ & ſecretâ domo; quantóq́ metu occultior tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia diſcumbentis Neronis[66] apud Simbruina ſtagna, cui *Sublaqueum nomen eſt, ictæ dapes, menſaque diſiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illum numine Deûm deſtinari credebant. fouebántq́. multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio eſt. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras,[67] conſuleret ſibi & turbis, ſéq́ prauè diffamantibus ſubtraheret. eſſe illi per Aſiam auitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antiſtiâ & paucis familiarium conceſſit. Iiſdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit,[68] quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem deductæ nando inceſſerat.[69] videbatúrq. potus ſacros & cærimoniam loci corpore *toto polluiſſe. ſecutaq́ anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo poſt deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus exciſis, metum hoſtium intenderet, vel ſi pepercisset, clementiæ famam adipiſceretur; illuc pergit non infenſo exercitu, ne ſpem veniæ auferret: neq; tamen remiſsâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, vt ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quiſque, alij preces offerre, quidam deſerere vicos, & in auia digredi: ac fuere qui ſe ſpeluncis, ac cariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordiâ aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis iis qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis virgultiſq. completos, igni exurit. Atque illum fines ſuos prætergredientem incurſauere Mardi, latrociniis exerciti, contraq́ irrumpentem montibus defenſi. quos Cor-

**Fori oblectamenta.*

Nero primas tulit

**Videtur deleri. vel, ex manuſſ.*

Cometes apparuit.

Id cauſſa rumoribus:

Et periculum Plauti.

**Sublacuum*

Qui in Aſiā ablegatur.

**loto*

Nero ægrotat.

Corbulo Tigranocerta pergit.

Diffugiunt, aut occulunt ſe hoſtes.

Mardi eum incurſant.

bulo

bulo immiſſis Hyberis vaſtauit, hoſtilémq. audaciam externo ſangui[illegible]e
vltus eſt. Ipſe exercitúſque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per in[illegible]
& labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. A[illegible]
pænuria aquæ, feruida æſtas, longinqua itinera, ſolâ ducis patien[illegible]
tigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum de-
hinc in locos cultos: demeſſæque ſegetes, & ex duobus caſtellis [illegible]
confugerant Armenij, [73] alterum impetu captum; qui primam vim [illegible]-
pulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium [illegible]
greſſus, improuiſum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio ei[illegible]
[74] non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem inſidiarum, ſe[illegible]
auctorem & ſocios per tormenta edidit. Conuictiq. & puniti ſunt, [illegible]
ſpecie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pòſt legati Tigranoc[illegible]
miſſi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iuſſa. Simul hoſ[illegible]-
le donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore [illegible]
quidquam vrbi detractum, quò promtius obſequium integri [illegible]
At præſidium regium, quod ferox iuuentus clauſerat, non ſine certami-
ne expugnatum eſt. nam & prœlium pro muris auſi erant, & pulſi [illegible]
munimenta aggeris, demùm irrumpentium armis ceſſere. quæ f[illegible]
proueniebant, quia Parthi Hircano bello diſtinebátur. Miſerantq. Hyr-
cani ad Principem Romanum ſocietatem oratum, attineri à ſe V[illegible]-
ſen pro pignore amicitiæ oſtentantes. eos regredientes Corbul[illegible], ne [illegible]
phratem tranſgreſſi hoſtium cuſtodiis circumuenirétur, dato præſi[illegible]
[72] ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus p[illegible]s
in ſedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Arm[illegible]
intrantem, præmiſſo cum auxiliis Verulano legato, atq; ipſe le[illegible]
ciris, abire procul ac ſpem belli amittere ſubegit: quóſq. nobis ob [illegible]
auerſos animi cognouerat, cædibus & incendiis perpopulat[illegible], poſſ[illegible]-
nem Armeniæ vſurpabat cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad c[illegible]
dum imperium dilectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Arch[illegible]
pos; ſed quòd diu obſes apud vrbem fuerat, vſque ad ſeru[illegible]lem p[illegible]
tiam demiſſus. Nec conſenſu acceptus, durante apud quoſda[illegible]
Arſacidarum. At pleriq; ſuperbiam Parthorum peroſi, datum [illegible]
nis regem malebant. Additum etiam præſidium, mille legionar[illegible]
ſociorum cohortes, duæq. equitum alæ, & quo faciliùs nouu[illegible]
tueretur, [75] pars Armeniæ vt cuique finitima, pars *Nipol[illegible] & A[illegible]
bolo atq; Antiocho parêre iuſſæ ſunt. Corbulo in Syriam *acceſſ[illegible]
te Vinidij legati vacuam, ac ſibi permiſſam. Eodem anno ex il[illegible]
Aſiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapſa, nullo à nobis reme[illegible]
propriis opibus reualuit. At in Italia [74] vetus opidum Puteoli, ius Co[illegible]-
niæ, & cognomentum à Nerone adipiſcuntur. Veterani Tarentum [illegible]
Antium aſcripti, non tamèn infrequentiæ locorum ſubuenere, dilap[illegible]s
pluribus in prouincias, in quibus ſtipendia exp'euerant. [75] Neque c[illegible]
iugiis ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti, orbas ſine poſteris d[illegible]s
relinquebant. [76] Non enim, vt olim, vniuerſæ legiones deducebantur
cum tribunis & centurionibus, & ſui cuiuſque ordinis militibus, [illegible] con-
ſenſu & caritate Remp. efficerent; ſed ignoti inter ſe, diuerſis ma[illegible]
lis, ſine rectore, ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mort[illegible]

repente

Marginal notes:

Fame & ſiti incommodis laborat.

Inſidiæ capiti eius ſtructæ.

Tigranocerta in fidem accepta.

Hyrcani cum Parthis diſſident: ſocietatem Romanam petunt.

At Corbulo Armeniæ reliqua ſubigit.

Cui Tigranes rex imponitur.

* [illegible] aut [illegible] ab ſe.

Laodicea terræmotu afflicta.

Coloniæ in Italiâ deductæ.

Non cum eſſe[illegible]

vide in fol. 156

repentè in vnum collecti, numerus magis quam colonia. Comitia prætorum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quòd acriore ambitu exarſerant, princeps compoſuit, tris qui ſupra numerũ petebant, legioni præficiendo. Auxitq. patrum honorem ſtatuendo,[77] vt qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, ſolutumq. pœnâ fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris[78] repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur: ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Criſpi fratris fauore enixus. Cæſonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britannia accepta. In quâ neque Auitus legatus, vt memoraui, niſi parta retinuerat, & ſucceſſor Veranius,[80] modicis excurſibus *ſiluas populatus, quin vltra bellum proferret, morte prohibitus eſt: magnâ dum vixit ſeueritatis famâ.[81] ſupremis teſtamenti [verbis] ambitionis manifeſtus. quippe multâ in Neronem adulatione addidit, ſubiecturum ei *prouincias fuiſſe, ſi biennio proximo vixiſſet. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, ſcientiâ militiæ & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens.[82] Igitur Monam inſulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauéq. fabricatur plano alueo, aduerſus breue litus & incertum. Sic pedites; equites vado ſecuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis tranſmiſere. Stabat pro litore diuerſa acies, denſa armis viriſque, intercurſantibus feminis: in modum Furiarum, veſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq. circum, preces diras ſublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aſpectus perculère militem; vt quaſi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent; inferunt ſigna, ſternuntque obuios, & igni ſuo inuoluunt. Præſidium poſthac impoſitum *victis, exciſiq. luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri.[83] Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex *Icenorum Praſutagus,[84] longâ opulentiâ clarus, Cæſarem heredem duaſque filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domum ſuam procul iniuriâ foro. quod contrà vertit. adeo vt regnum, per centuriones; domus per ſeruos, velut capta vaſtarentur. Iam primum vxor[85] Boudicea verberibus affecta, & filiæ ſtupro violatæ ſunt. Præcipui quique Icenorum, quaſi cunctam regionem muneri accepiſſent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ ceſſerant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alij nondum[86] ſeruitio *aſſuefacti, reſumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, ſeruos appellando: fouentibus impotentiam veteranorum militibus, ſimilitudine vitæ, & ſpe eiuſdem licentiæ. Ad hæc[87] templum diuo Claudio conſtitutum, quaſi *ara æternæ dominationis aſpiciebatur: delectiq;

De appellationibus lex.

Vibius Secundus damnatus.

A. V. C. DCCCXIV.

Res Britannicæ.

*Siluras

Veranius in eâ moritur.

*prouinciam.

Suetonius Paullinus ſucceſſit.

Qui Monam ingreditur.

Viri feminæq. decurrunt.

Sternuntur.

Præſidium accipiunt.

*Vicis

*Manuſ. Ticenorum.

Britannia quâ occ. ſine defecerit.

Rapina Romanorum.

Trinobantes rebellant.

*Manuſ. ſacti.

Claudij templum.

*aras

Nec debuere … monedere … ex parte … Cæsare … pare atque ita … reposibus ac reliquo consule … fol. 207

 ſacerdotes,

ſacerdotes, ſpecie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exſcindere coloniam nullis munimentis ſeptam: quod ducibus noſtris parum prouiſum erat, dum amœnitati priusquàm vſui conſulitur.

Prodigia cladis romanæ nuncia.

**furorem*

Inter quæ nullâ palam cauſâ delapſum Camaloduni ſimulacrū Victoriæ, ac retro conuerſum, quaſi cederet hoſtibus. Et feminæ in * furore turbatæ, adeſſe exitium canebant. [89] Externóſq. fremitus in curiâ eorum auditos, conſonuiſſe vlulatibus theatrum, viſámque ſpeciem in æſtuario, [90] notam eſſe *ſubuerſæ coloniæ.

**ſubuertendæ*

Iam Oceanum cruento aſpectu, dilabente æſtu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad ſpem, ita veterani ad metū trahebant.

Veterani auxilium petunt

Parcè mittitur.

Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos ſine iuſtis armis miſit: & inerat modica militum manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conſcij conſilia turbabant, neque foſſam aut vallum præduxerunt, neque motis ſenibus & feminis, iuuentus ſola reſtitit: quaſi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur.

Sed colonia capta, & ipſi cæſi.

**Ex manuſ. Petilio*

Legio fuſa.

Et cetera quidem impetu direpta, aut incenſa ſunt. Templum in quo ſe miles conglobauerat, biduo obſeſſum, expugnatúmque. Et victor Britannus [91] * Pæto Ceriali legato legionis nonæ in ſubſidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euaſit in caſtra, & munimentis defenſus eſt. Quâ clade & odiis prouinciæ, quam auaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam tranſijt.

Suetonius auxilio accurrit è Monâ.

Londinium venit:

At Suetonius mirâ conſtantiâ medios inter hoſtes [92] Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non inſigne, ſed copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre. ibi ambiguus an illam ſedem bello diligeret, circumſpectâ infrequentiâ militis, ſatiſque magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius oppidi damno ſeruare vniuerſa ſtatuit.

Non manſit, ſede parum tuta.

Neq; fletu & lacrymis auxilium eius orantium flexus eſt, quin daret profectionis ſignum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis ſexus, aut feſſa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoſte oppreſſi ſunt.

Verulamium Britanni capiunt.

**Ambiguæ ſanitatis locus.*

Magna Romanorum vbique cædes.

**Lege reddituri*

Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omiſſis caſtellis præſidiiſq; militarium, [93] quod vberrimum ſpolianti, & deferentes in tutum, læti prædâ, & aliorum *ſegnes petebant. Ad [94] ſeptuaginta milia ciuium & ſociorum iis quæ memoraui locis, occidiſſe conſtitit. Neque enim capere aut venundare, aliudve quod belli commercium; ſed cædes, [95] patibula, ignes, cruces, [96] tamquam *redditvri ſupplicium, ac præreptâ interim vltione feſtinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis viceſimanis, & è proximis auxiliares, decem ferme milia armatorum erant: cum omittere contationem, & congredi acie parat.

Suetonius de ſummâ aleam iacit.

Aciem inſtruit

Et Britanni contra.

diligitq. locum artis faucibus, & à tergo ſiluâ clauſum, ſatis cognito, nihil hoſtium niſi in fronte, & apertam planitiem eſſe ſine metu inſidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armaturâ conglobatus, pro cornibus eques aſtitit. At Britannorum copiæ paſſim per cateruas & turmas exſultabant, quanta non aliâs multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoque teſtes victorię ſecum traherent, plauſtriſq imponerent quæ ſuper extremum ambitum campi poſuerant. Boudicca curru filias præ ſe vehens,

vehens, vt quamque nationem acceſſerat: *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare teſtabatur; ſed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vnam è vulgo, libertatem amiſſam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlciſci. eo prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec ſenectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamen deos iuſtæ vindictæ. cecidiſſe legionem, quæ prælium auſa ſit: ceteros caſtris occultari, aut fugam circumſpicere. [97] Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot millium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, ſi cauſſas belli ſecum expenderent; vincendum illâ acie, vel cadendum eſſe. Id mulieri deſtinatum: viuerent viri, & ſeruirent.* Ne Suetonius quidem in tanto diſcrimine ſilebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat. *Vt [98] ſpernerent * ſonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aſpici. imbelles, inermes, ceſſuros ſtatim, vbi ferrum virtutemq́; vincentium, toties fuſi agnouiſſent. etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prælia profligarēt. gloriæq́; eorum acceſſurum, quòd modicâ manu, vniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tantùm, & pilis emiſſis, poſt vmbonibus & gladiis ſtragem cædemq́; continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ, cuncta ipſis ceſſura.* Is ardor verba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multâ præliorum experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ ſignum. Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam propiùs ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, [99] velut * cuneis erupit. Idē auxiliarium impetus: & eques protentis haſtis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula ſepſerant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixáq; telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victoriis par eâ die laus parta. quippe ſunt qui paulominus quàm octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius vulneratis. [100] Boudicea vitam veneno finiuit. Et Pœnius Poſtumus præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorum viceſimanorúmque proſperis rebus, quia pari gloriâ legionem ſuam fraudauerat, abnueràtque contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Contractus deinde omnis exercitus, ſub pellibus habitus eſt, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæſar, miſſis è Germaniâ duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite ſuppleti ſunt. Cohortes alæque nouis hibernaculis locatæ, quódque nationum ambiguum aut aduerſum fuerat, igni atque ferro vaſtatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat ſerendis frugibus * incurioſos, & omni ætate ad bellum verſâ, dum noſtros commeatus ſibi deſtinant, gentéſq; præferoces tardiùs ad pacem inclinãt: quia Iulius Claſſicianus ſucceſſor Catoni miſſus, & Suetonio diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat. diſperſeratq́; nouū legatum opperiendum eſſe, ſine hoſtili irâ & ſuperbiâ victoris clementer deditis conſulturum. Simul in vrbē mandabat, [101] nullum prœlio finē exſpectarent, niſi ſuccederetur Suetonio.

Quibus feminis dux.

Ea ſuos acuit:

Et Suetonius ſuos:

*Vet. ſonores

Sponte valde promtos.

Romani excipiunt hoſtem:

*Vet. cuneo

Strage inuadunt:

Fundunt inſigni victoriâ.

Boudicea ſeſe interimit:

Et aliâ de cauſſâ Pœnius.

Aucta victrices copiæ à Cæſare.

Suetonius victoriâ vtebatur:

*incurioſo hoſte, & omni

Niſi præueniret Cæſaris impediſſet.

[104] cuncta aduerſa, prauitati ipſius; proſpera, ad fortunam Reip. referebat.

Polycletus in Britanniam venit arbiter.

Igitur ad ſpectandum Britanniæ ſtatum miſſus eſt ex libertis Polycletus, magnâ Neronis ſpe, poſſe auctoritate eius, non modò inter legatum procuratorémque concordiam gigni; ſed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque grauis, poſtquam Oceanum tranſmiſerat, militibus quoque noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, apud quos

Non ſine irriſu hoſtium.

flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabantúrque, quòd dux & exercitus tanti belli confector ſeruitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. Detentusque rebus gerundis Suetonius, quòd poſt paucas naues in litore, remigiúmq. in iis amiſerat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam conſulatu abierat, iubetur. Is nõ irritato hoſte, neque laceſſitus, honeſtum pacis nomen ſegni otio impoſuit.

Turpilianus ſuccedit Suetonio.

Eodem anno Romę inſignia ſcelera, alterum ſenatoriâ, ſeruili alterum audaciâ admiſſa ſunt. Domitius Balbus erat prætorius, ſimul longâ ſenectâ, ſimul orbitate & pecuniâ inſidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus, ſubdidit teſtamentum, aſcitis [105] Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Aſinium Marcellum ſociauerant. Antonius audaciâ promtus; Marcellus Aſinio Pollione proauo clarus, neque moribus ſpernendus habebatur, niſi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur [106] Fabianus tabulas iis quos memoraui, & aliis minus illuſtribus, obſignat. Quod apud patres conuictum Et Fabianus Antoniúſq cum Rufino & Terentio [106] lege Corneliâ damnãtur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæſaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemere. Perculit is dies Pompeianum quoque Ælianum iuuenem quæſtorium, tamquam flagitiorũ Fabiani gnarum: eíq Italiâ & Hiſpaniâ, quâ ortus erat, interdictum eſt. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, [107] quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detuliſſet, interim ſpecie legum, mox præuaricando vltionem eluſurus.

Roma viro diuiti tabulæ ſubiectæ.

Falſarÿ damnati.

Lex Cornelia intenta.

Additur ſenatuſconſultum. QVI TALEM *operam emitaſſet, vendidiſſetve, vt* [108] *perinde pœnâ teneretur, ac ſi publico iudicio calumniæ condemnatus.* Haut multo pòſt præfectũ vrbis Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit: ſeu [109] negatâ libertate, cui pretium pepigerat; ſiue amore exoleti infenſus, & dominum ęmulum non tolerans Ceterùm [110] cùm vetere ex more familiam omnem, quæ ſub eodem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret, concurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vſque ad ſeditionem ventum eſt: [111] * ſenatuſque, in quo ipſo erant ſtudia nimiam ſeueritatem aſpernantium, pluribus nihil mutandum cenſentibus. Ex quibus C. Caſſius ſententiæ loco in hunc modum diſſeruit. *Sæpenumerò P.C in hoc ordine interfui, cùm contra inſtituta & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularentur: neque ſum aduerſatus. non quia dubitarem ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim prouiſum, & quæ converterentur in deterius mutari; ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, vt maneret integrum, ſi quan-*

Præfectus vrbi à ſeruo occiſus.

Igitur omnes familiares puniendi, ex more.

**ſenatuſque in ipſo,*

Quem Caſſius rigidè ſuſtinet.

ſi quando Reſpublica conſiliis eguiſſet. quod hodie euenit, conſulari viro domi ſua interfecto, per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite herculè impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus ſeruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra aduertit? An vt quidam fingere non erubeſcunt, iniurias ſuas vltus eſt interfector?[112] *quia de paternâ pecuniâ tranſegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt. Sed & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditis ne ſeruum interficiendi domini animum ſumſiſſe, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè conſilium occuluit, telum inter ignaros parauit.*[113] *num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſciis? Multa ſceleris indicia præueniunt ſerui. Si prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios: poſtremò ſi pereundum ſit, non inulti inter nocentes agere. Suſpecta maioribus noſtris fuere ingenia ſeruorum, etiam cùm in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, caritatemq́; dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coërcueris. At quidam inſontes peribunt. Nam & ex fuſo exercitu, cùm decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos, vtilitate publicâ rependitur* Sentenrię Caſſij, vt nemo vnus contraire auſus eſt, ita diſſonæ voces *Multi infractum ibant:* reſpondebanr, numerum, aur ætarem, aut ſexum, ac plurimorum indubiam innocenriam miſerantium. Prȩualuit ramen pars quæ ſupplicium *Sed fruſtrà.* decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ mulritudine ſaxa ac faces minitante. Tum Cæſar populum edicto increpuit: atque omne irer quo damnari ad pœnam ducebantur, militaribus præſidiis ſe- *Præſidio diſpoſito, omnes interfecti.* pſit. Cenſuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui ſub eodem tecto fuiſſent, Iraliâ deporrarenrur. Id à Principe prohibitum eſt, ne mos anriquus, quem miſericordia non minuerar, per ſæuiriam incenderetur. Damnarus iiſdem conſulibus Tarquirius Priſcus repetundarum, Bithynis interroganribus, magno patrum gaudio, qui [114] accuſarum ab eo Statilium Taurum proconſulem ipſius meminerant. Cenſus per Gallias à *Cenſus Galliarum.* Q. Voluſio & Sex Afiicano, Trebellióq. Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitarem Voluſio arque Africano: Trebellium dum vterq; dedignarur, ſupra tulêre. Eo anno morrem obiit Memmius Regulus, *Memmij Reguli mors, & elogium.* auctorirate, conſtantiâ, famâ, in quantum prȩumbrante Imperaroris faſtigio darur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulátibus circum qui finem imperio adeſſe dicebant, ſi quid faro pareretur; reſponderit habere ſubſidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potiſſimùm, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit ramen poſt hæc Regulus, quiete defenſus, & quia nouâ generis claritudine, neque inuidioſis opibus erat. Gymnaſium eo anno dedicarum à Nerone, [115] præbitumque *Gymnaſium Neroi dedicat.* oleum equiti ac ſenatui Græcâ facilitare. [116] P. Mario, L. Aſinio conſu- *A. V. C.* libus, Antiſtius prætor [117] quem in tribunatu plebis licenter egiſſe me- *DCCCXV.*

 moraui,

Antiſtius Maieſtatis delatus.

moraui, probroſa aduerſus Principem carmina factitauit: vulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Oſtorium Scapulam epularetur. Exin à Coſſutiano Capitone, qui nuper ſenatorium ordinem precibus Tigellini ſoceri ſui receperat, maieſtatis delatus eſt. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antiſtio, quàm Imperatori gloriam quæſiuit, vt condemnatus à ſenatu, [118] interceſſione tribuniciâ morti eximeretur.

De eo damnando variant.

Et cùm Oſtorius nihil audiuiſſe pro teſtimonio dixiſſet, aduerſis teſtibus creditū. [119] Cenſuitq́. Iunius Marullus conſul deſignatus, adimendam reo præturam, necandumq; more maiorum.

Mitiora Thraſeas cenſet

Ceteris inde aſſentientibus, Pætus Thraſea multo cum honore Cæſaris, & acerrimè increpito Antiſtio, *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio ſub Principe, & nullâ neceſſitate obſtricto ſenatu, ſtatuēdum diſſeruit.* [120] *carnificem & laqueum pridem abolita: & eſſe pœnas legibus conſtitutas, quibus ſine iudicum ſæuitiâ & temporum infamiâ, ſupplicia decernerentur. Quin inſulâ publicatis bonis, quo longiùs ſontem vitā traxiſſet,* [121] *eo priuatim miſeriorem, & publicæ clementiæ maximū exemplum futurum.* Libertas Thraſeæ [122] *ſilentium aliorum rupit.

**Pars. lectio ſeruitium*

Et obtinet.

Et poſtquam diſceſſionem conſul permiſerat, pedibus in ſententiā eius iere, paucis exceptis: in quibus adulatione promptiſſimus fuit A. Vitellius, optimum quemq; iurgio laceſſens, & reſpondenti reticens, vt pauida ingenia ſolent.

Tamen ad Cæſarem refertur:

At conſules perficere ſenatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari.

Ille ambiguè & iracundè reſpondet.

Ille inter pudorem & iram cunctatus, poſtremò reſcripſit, *nullâ iniuriâ prouocatum Antiſtium grauiſſimas in Principem contumelias dixiſſe. earum vltionem à patribus poſtulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam ſtatui par fuiſſe. ceterùm ſe qui ſeueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. ſtatuerent vt vellent, datâ etiam abſoluendi licentiâ.* His atque talibus recitatis, & offenſione manifeſtâ, non ideo aut conſules mutauere relationem, aut Thraſea deceſſit ſententiâ, ceteriue, quæ probauerant deſeruere: pars ne Principem obieciſſe inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thraſea ſuetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret.

Veiento ſimili crimine vocatus in diſcrimen.

Haut diſpari crimine [123] Fabricius Veiento conflictatus eſt, qui [124] multa & probroſa in patres & ſacerdotes compoſuiſſet, iis libris quibus nomen codicillorum dederat. Adiiciebat Talius Geminus accuſator, venditata ab eo munera Principis, & adipiſcendorum honorum ius. quæ cauſſa Neroni fuit ſuſcipiendi iudicij.

Is Italiâ pulſus.

Conuictúmq. Veientonem Italiâ depulit, & libros exuri iuſſit, conquiſitos lectitatóſq. donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed graueſcentibus in dies publicis malis, ſubſidia minuebantur.

Burrhus obijt, alterum rei Ro. fulcrum.

Cum ſuſpicione C.ſariani veneni.

Conceſſitq́. vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in ſe tumeſcentibus paulatim faucibus & impedito meatu, ſpiritum finiebat. Plures iuſſu Neronis, quaſi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine aſſeuerabant: & Burrhum intellecto ſcelere, cum ad viſendum Princeps veniſſet, aſpectum eius auerſatum, ſciſcitantiq; hactenus reſpondiſſe, *Ego me bene habeo.* Ciuitati grande deſiderium eius manſit per memoriam virtutis, & ſucceſſorum alterius ſegnem innocentiam, alterius flagrantiſſima flagitia & adulteria.

Duo Præfecti prætorio: Fenius Rufus

Quippe Cæſar duos prætoriis cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum ex

vulgi

vulgi fauore, quia rem frumentariam ſiſte quæſtu tractabat: [125] Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo ſecutus, [126] ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo Principis, [127] ex intimis libidinibus aſſumtus. Proſperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem aduerſum experiebatur.

Et Tigellinus.

Senecæ auctoritas labaſcit.

Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecâ adoriuntur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodq; ſtudia ciuium in ſe verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quaſi Principem ſupergrederetur. Obÿciebant etiam eloquentiæ laudem vni ſibi aſciſcere, & [128] carmina crebriùs factitare, poſtquam Neroni amor eorum veniſſet. Nam oblectamentis Principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis, illudere* voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam, & robur iuuenta adeſſe. exueret magiſtrum, ſatis amplis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis.*

In eum crimina.

**vocem*

Ipſe cautè pariter & animoſè ſe defendit.

At Seneca criminātium non ignarus, prodentibus iis quibus aliqua honeſti cura, & familiaritatem eius magis aſpernante Cæſare, tempus ſermoni orat: & accepto, ita incipit. *Quartuſdecimus annus eſt Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, vt nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec mea fortuna, ſed tua: [129] Atauus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum, C. Mæcenati vrbe in ipsâ, velut peregrinum otium permiſit: quorum alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm ſtudia, vt ſic dixerim, in vmbrâ educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immēſam, innumeram pecuniam dediſti, adeò vt plerumque intra meipſum voluam: Egóne equeſtri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque menſuram impleuimus, & tu quantum Princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera inuidiam augēnt. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: ſed mihi incumbit. mihi ſubueniendum eſt. [130] Quo modo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leuiſſimis quoq; curis impar, cùm opes meas vltrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Iube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigÿ regimen: [131] poſſumus ſeniores amici, quieti reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent.*

Nero ſubdolè reſpondet.

Ad quæ Nero ſic fermè reſpondit. *Quòd meditatæ orationi tuæ ſtatim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantùm præuiſa, ſed ſubita expedere docuiſti.* [132] * *Auus meus.*

**Atauus*

meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati vſurpare otium poſt labores conceſſit,
*ipſi *ſed in eá * ipſâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuiſſet. attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouiſti. Et tua quidem erga me mu-*
Ab. nimis hoc verè. *nera, dum vita ſuppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa videantur, plerique haut quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebuſq́; & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur: [133] niſi forsè aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed [134] quantum Voluſio longa parcimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi quâ in par-*
Fa'rmus, impetumque *te lubricum adoleſcentia noſtra declinat, reuocas, [135] * inornatumq́; robur ſubſidio impenſiùs regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam, nec quies, ſi reliqueris Principem; ſed mea auaritia, mea crudelitatis metus in ore omniũ verſabitur. Quòd ſi maximè continentia tua laudetur, non tamen ſapienti*
paras *viro decorum fuerit, vnde amico infamiam * parat, inde gloriam ſibi recipere.*

Senecam comiter dimittit. His adducit complexum & oſcula, [136] factus naturâ & conſuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium
At ille vana rerum exuit, & quietem ſerio ſpectat. cum dominante) grates agit: ſed inſtituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus ſalutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quaſi valetudine infensâ, aut ſapientiæ ſtudiis domi attineretur. Perculſo Senecâ, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amici-
Tigellinus increſcit. tiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus; & malas artes, quibus ſolis pollebat, gratiores ratus ſi Principem ſocietate ſcele-
Plautum & Syllam criminatur. rum obſtringeret, metus eius rimatur. Compertóque Plautum & Syllam maxime timeri, Plautum in Aſiam, Syllam in Galliam Narbonenſem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. *Non ſe, vt Burrhum, diuerſas ſpes, ſed ſolam incolumitatem Neronis ſpectare. cui caueri vtcumque ab vrbanis inſidiis præſentiâ; longinquos motus quônam modo cõprimi poſſe? Erectas*
ſuſpenſos *Gallias ad nomen dictatorium, [137] nec minus * ſuſpectos Aſiæ populos, claritudine aui Druſi. [138] Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, ſed veterum Romanorum imitamenta præferre,*
Prepudium hominis, etiã Stoicos. *aſſumtâ etiam Stoïcorum arrogantiâ, ſectâque, quæ turbidos, & negotiorum appetẽtes faciat.* Nec vltrà mora. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliam per-
Sulla occiſus. cuſſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi cauſsâ diſcumberet. Relatum caput eius illuſit Nero tamquam præmaturâ
Parant & Plautum: canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus ſalus eius curabatur, & ſpatium itineris ac maris tempuſque
De quo vana quædam ſparſa. interiectum mouerat famam: vulgóque fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus præſidentem, ſi clari atque inſontes interficerentur, præcipuum ad pericula. quin & Aſiam fauore iuuenis arma cepiſſe, nec milites ad ſcelus miſſos aut numero validos, aut

animo

animo promtos poſtquam iuſſa efficere nequiuerint, ad ſpes nouas tranſiiſſe vnà. [139] Hæc more famæ, credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti celeritate ventorum præuenit centurionem, & mandata L. Antiſtij ſoceri attulit: *effugeret ſegnem mortem,* [140] *otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem. reperturum bonos, conſociaturum audaces. nullũ interim ſubſidium aſpernandum. ſi ſexaginta milites (tot enim aduentabant) propuliſſet; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa ſecutura, quæ adusque bellum eualeſcerent. denique aut ſalutem tali conſilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum eſſe.* Sed Plautum ea non mouêre. ſiue nullam opem prouidebat inermis atque exſul; ſeu tædio ambiguæ ſpei; an amore coniugis & liberorum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ ſollicitudine turbatum.

Et ſanè ſocer ad audendum aliquid excitabat:

Sed immotum.

Sunt qui alios à ſocero nuntios veniſſe ferãt, tamquam nihil atrox immineret, doctoresq́. ſapientiæ [141] Cœranũ Græci, Muſonium Thuſci generis, conſtantiam opperiendę mortis, pro incertâ & trepidâ vitâ ſuaſiſſe. Repertus eſt certè per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quaſi ſatellitibus miniſtrum regium præpoſuerat. [142] Caput interfecti relatum. cuius aſpectu, ipſa Principis verba referam: *Quin,* inquit, *Nero depoſito metu nuptias Poppææ ob eiuſmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamq́. coniugem amoliri, quamuis modeſtè agat, & nomine patris, & ſtudiis populi grauem?* Sed ad ſenatum litteras miſit, de cæde Syllæ Plautiq́. haut confeſſus. verùm vtriuſque turbidum ingenium eſſe. & ſibi incolumitatem Reip. magnâ curâ haberi. Decretæ eo nomine ſupplicationes, vtq́ue Sylla & Plautus ſenatu mouerentur, grauioribus tamen ludibriis quàm malis.

Mortem intrepidè expectat:

Et excipit.

Nero de vtroque ad Senatum ſcribit, &c.

Igitur accepto patrum conſulto, poſtquam cuncta ſcelerũ pro egregiis accipi videt, exturbat Octauiam, ſterilem dictitans. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu pellex; & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex miniſtris Octauiæ impulit, ſeruilem ei amorem obiicere. deſtinatúrq. reus cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones, & vi tormentorum victis quibuſdam, vt falſa annuerent, plures perſtitere ſanctitatem dominæ tueri. [143] Ex quibus vna inſtanti Tigellino, caſtiora eſſe muliebria Octauiæ reſpondit, quàm os eius. Mouetur tamen primò [144] ciuilis diſſidij ſpecie: domumq́. Burrhi, & prædia Plauti, infauſta dona accipit. Mox in Campaniam pulſa eſt, additâ militari cuſtodiâ. Inde crebri queſtus, nec occulti per vulgum, cui minor ſapiẽtia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. [145] His haut * quaquam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium ſcandunt, deóſq. tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt. [145] Octauiæ imagines geſtant humeris, ſpargunt floribus, foróq. ac templis ſtatuunt. Itur etiam in Principis laudes, repetitum * venerantium. Iámq. & palatium multitudine & clamoribus complebant, cùm emiſſi militum globi verberibus & intento ferro turbatos diſiecere. Mutatáq. quæ per ſeditionem verterãt. Poppææ honos repoſitus eſt. Quæ ſemper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius:

Illi approbant.

Octauia exturbatur, ſuadẽte Poppæâ.

Seruile adulterium illi obiicitur.

Conſtantia & conſ. dentia ancillæ.

** Deeſt quidpiam.*

Octauia reuocatur motu populi.

Poppæa ſibi metuit,

Neronem acri oratione extimulat. eius: *Non eò loci res ſuas agi, vt de matrimonio certet (quamquam id ſibi vitâ potius) ſed vitam ipſam in extremum adductam à clientelis & ſeruitiis Octauia, quæ plebis ſibi nomen indiderint, ea in pace auſis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduerſus Principem ſumta. ducem tantum defuiſſe, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modo Campaniam & in vrbem ipſam pergeret, ad cuius nutum abſentis tumultus cierentur. Quod alioquin ſuum delictum? quam cuiuſquam offenſionem? An quia veram progeniem penatibus Cæſaris datura ſit, malle populum Romanum tibicinis Aegyptij ſubolem Imperatorio faſtigio induci? Denique ſi id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel conſuleret ſecuritati iuſtâ vltione. Et modicis remediis, primos motus conſediſſe.* [147] *at ſi deſperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos.* Varius ſermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit ſimul audientem & accendit. Sed parum valebat ſuſpicio in ſeruo, [148] & queſtionibus ancillarum eluſerat.

Alia machina in Octauiam, *Aniceto administro.* Ergo confeſſionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimen affingeretur. Et viſus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, claſſi apud Miſenum, vt memoraui, præfectus, leui poſt admiſſum ſcelus gratiâ, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum miniſtri quaſi exprobrantes aſpiciuntur. Igitur accitum eum Cæſar operæ prioris admonet. Solum incolumitati Principis aduerſus inſidiantem matrem ſubueniſſe: locum haut minoris gratiæ inſtare, ſi coniugem infenſam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præſens, ſed magna ei præmia, & *Qui fatetur adulterium.* receſſus amœnos promittit: vel ſi negauiſſet, necem intentat. Ille inſitâ vecordiâ, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iuſſum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut conſilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exſilium tolerauit, & fato obiit. At Nero præfectum ſpe ſociandæ claſſis corruptum, & incuſatæ paulo antè ſterilitatis oblitus, abactos partus conſcientiâ libidinum, [149] eáque ſibi comperta *dicto memorat. [150] Inſuláque Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exſul viſentium oculos maiore miſericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuerſabatur à Claudio pulſæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præſentem ſæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic *primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil niſi luctuoſum haberet, erepto per venenum patre, & ſtatim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non niſi in perniciem vxoris nupta. Poſtremò crimen omni exitio grauius. Ac puella viceſimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præſagio malorum iam à vitâ exemta, nondum tamen morti acquieſcebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori *Denique ad mortem acta.* iubetur: cùm iam viduam ſe & tantùm ſororem teſtaretur, [151] communéque Germanici, & poſtremò Agrippinæ nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimonium, ſed ſine exitio pertuliſſet. Reſtringitur vinculis, venæque eius per omnes artus exſoluuntur, & quia preſſus pauore ſanguis tardiùs labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additúrq. atrocior ſæuitia, quòd caput amputatum latumque in *Caput Poppææ oblatum.*

vrbem

Margin notes: **edicto* *Octauia inſulâ clauſa.* *Magnâ miſeratione populi.* **primus*

vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque caſus temporum illorum nobis vel alijs auctoribus noſcent, præſumtum habeant, quoties fugas & cædes iuſſit Princeps, toties grates deis actas; quæq́. rerum ſecundarum olim, tum publicæ cladis inſignia fuiſſe. Neque tamen ſilebimus, ſi quod ſenatuſconſultum, adulatione nouum, aut patientiâ poſtremum fuit. Eodem anno libertorum potiſſimos [112] veneno interfeciſſe * creditum eſt, [113] Doryphorum quaſi aduerſatum nuptiis Poppææ, Pallantem quòd immenſam pecuniam longâ ſenectâ detineret. Romanus ſecretis criminationibus incuſauerat Senecam vt C. Piſonis ſocium, ſed validiùs à Senecâ eodem crimine perculſus eſt. Vnde Piſoni timor & orta inſidiarum in Neronem magna moles, ſed improſpera.

O temporis ſeruilia!

**creditur Ner. libertos aliquot veneno tollit.*

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XV.

BREVIARIVM LIBRI.

Vologeſes Parthorum Rex Armeniam inuadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter reprimit. Sed Cæſonius Pætus miſſu Neronis mox ſuperueniens proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoſte depactus. Corbulo ei tamen ſed ſerò ſuccurrit. Neroni filia ex Poppæâ naſcitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venere, ſuper Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permiſſum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema ſtatuæ Neronis ſubmittere, nec niſi ſponte eius reſumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipſa vrbs ardet caſu, ſiue Principis dolo. qui in ruinis eius ingentem ſibi domum extruxit. Chriſtiani ab eo exagitati & necati, falſo crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Piſone. Multi interfecti illuſtrium, interq; eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Geſta hæc annis paulo amplius tribus,

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RVFO
C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO. COSS.
P. SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VESTINO.

INTEREA rex Parthorum Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regemq́. alienigenam Tigranem Armeniæ impoſitum: ſimul, fratre Tiridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire vltum volens, magnitudine rurſum Romanâ & continui fœderis reuerentiâ, diuerſas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multiſque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus inſuper nuntius contumeliæ extimulat: quippe egreſſus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conterminâ nationem latiùs ac diutiùs quàm per latrocinia vaſta-

Vologeſes deliberat de repetendâ Armeniâ.

Impulit ambiguum iniuria Tigranis,

Fines Parthorum populantis.

vaſtauerat. Idque primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis deſcenſum, vt ne duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate obſidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præſidium, aut vnde peteret, rogitans. Iam de Armeniâ conceſſum, proxima trahi: & niſi defendant Parthi, leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis eſſe. Tiridates quoque regni profugus, per ſilentium haut modicè querendo, grauior erat. NON *enim ignauiâ, magna imperia contineri: virorum armorúmque faciendum certamen. Id in ſummâ fortunâ æquius, quod validius. Et ſua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe.* Igitur commotus his Vologeſes concilium vocat, & proximum ſibi Tiridatem conſtituit, atque ita orditur, *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem ſummo nomine conceſſiſſet, in poſſeſſionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. videbarq; contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ penates ritè compoſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis numquam proſperè laceſſitam, nunc quoque in exitium ſuum abrumpunt. Non ibo infitias, æquitate quàm ſanguine, cauſſâ quàm armis retinere parta maioribus malueram. ſi cunctatione deliqui, virtute corrigam. Veſtra quidem vis & gloria in integro eſt, additâ modeſtiæ famâ. quæ neque ſummis mortalium ſpernenda eſt, & à diis æſtimatur.* Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum, quæ regem ex more ſectabatur, Moneſi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis: mandauítque Tigranem Armeniâ exturbari, dum ipſe poſitis aduerſus Hyrcanos diſcordiis, vires intimas, molémque belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita ſunt: [1] legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, ſubſidium Tigrani mittit, occulto præcepto, compoſitiùs cuncta, quàm feſtinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripſerátque Cæſari, proprio duce opus eſſe, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologeſe acriore in diſcrimine eſſe. Atque interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam prouincialium manum armat: hoſtiles ingreſſus præſidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus impoſita. quoſdam riuos congeſtu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneſes vt famam ſui præiret, non ideo neſcium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, [2] vrbem copiâ defenſorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut ſpernendâ latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens foſſa, quà fluuio diffidebatur. Inerát milites, & prouiſi antè commeatus. quorum ſubuectu pauci auidiùs progreſſi, & repentinis hoſtibus circumuenti, irâ magis quàm metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exſequendas obſidiones nulla cominus audacia: raris ſagittis, neque clauſos exterret, & ſemet fruſtratur. Adiabeni cùm promouere ſcalas & machinamenta inciperent, facilè detruſi, mox erumpentibus noſtris cæduntur. Corbulo tamen quamuis ſecundis rebus ſuis, moderandum fortunæ ratus, miſit ad Vologeſem, qui expoſtularent

Monobazus etiam exſtimulat:

Et Tiridates.

Peruicere. & oratione ſenſa ſua Vologeſes aperit.

Diadema Armeniæ Tiridati imponit.

Copias præmittit.

At Corbulo auxiliatur Tigrani.

Præſidiis omnia firmat:

In primis Syriam.

Tigranes vrbem principem occupat.

Tentant eam fruſtrà Parthi.

Corbulo legat ad Vologeſem.

Iniquas fratrum discordias ... insociabile regnum ... fol. 92.

Quia miseriæ toleramur Felicitate corrumpimur. fol. 219.

poſtularent vim prouinciæ illatam. ſocium amicúmq; regem cohortes Romanas circumſidere. [1] omitteret potiùs obſidionem, aut ſe quoque in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius Centurio in eam legationem dilectus, apud opidum Niſibin ſeptem & triginta milibus paſſuum à Tigranocertâ diſtantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologeſi vetus, & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præſentia proſperè fluebant. irritum obſidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem ſumſerant, miſſæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. ſibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locuſtarum ambederat quidquid herbidum aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendens, miſſurum ad Imperatorem Romanum legatos ſuper petendâ Armeniâ & firmandâ pace reſpondet. Moneſen omittere Tigranocerta iubet, ipſe retrò concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigiſſe interpretabantur, vt omiſſo vtrimque bello, & abeunte Vologeſe, Tigranes quoque Armeniâ abſcederet. *Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? Cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An meliùs hibernauiſſe in extremâ Cappadociâ, raptim erectis tuguriis, quàm in ſede regni modò retentis? Dilata prorſus arma, vt Vologeſes cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltrà periculum faceret.* Nam, vt rettuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare [2] Cæſennius Pætus audiebatur: iámq. aderat, copiis ita diuiſis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recèns è Mœſis excita erat, ſimul Pontica, & Gallatarum Cappadocúmq. auxilia Pæto obedirent: tertia, & ſexta, & decima legiones, priórque Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vſu ſociarent, partirétúrve. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui ſatis ad gloriam erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, nihil cædis aut prædæ, vſurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanum ius victis impoſiturum. Sub idem tempus legati Vologeſes, quos ad Principem miſſos memoraui, reuertêre irriti: bellúmque propalam ſumtum à Parthis. nec Pætus detrectauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quem ponte tranſmittebat, nullâ palàm cauſâ, [3] turbatus equus qui conſularia inſignia geſtabat, retrò euaſit. Hoſtiáq. quæ muniebantur hibernaculis aſſiſtens, ſemifacta opera fugâ perrupit, ſeq. vallo extulit. & pila militum arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Ceterùm Pætus ſpretis ominibus, necdum ſatis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vaſtandiſque regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriæque & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & inſtante iam hieme, reduxit exer-

Nec ille à pace abhorret.

Moneſes reuocatur ab obſidione.

Pacta quædam occultiora inter Romanũ & Parthum.

Cum Corbulone inuidiâ.

Intereà Pætus aduenit, cum copiis.

Ferociter loquitur.

Legati Parthici irriti Româ redeunt.

Pætus Armeniam intrat, aue infauſtâ.

Principia tamen ei ruet.

citum: compoſuitque ad Cæſarem literas, quaſi confecto bello, verbis
Corbulo interea Euphrati aſſidet:
magnificas, rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Eu-
phratis ripam crebrioribus præſidiis inſedit: & ne ponti iniiciendo im-
pedimentum hoſtiles turmæ afferrent, (iam enim ſubiectis campis ma-
gnâ ſpecie volitabant) naues magnitudine præſtantes, & connexas tra-
Ponte eum iungit.
bibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultiſque & baliſtis pro-
turbat Barbaros. in quos ſaxa & haſtæ longius permeabant, quàm vt
contrario ſagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, col-
leſque aduerſi per ſocias cohortes, pòſt legionum caſtris occupantur;
Vologeſes ad Pætum vertit.
tantâ celeritate & oſtentatione virium, vt Parthi omiſſo paratu inua-
dendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus immi-
nentium neſcius, quintam legionem procul in Ponto habebat. Reli-
quas promiſcuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduenta-
Hic nutat valde & trepidat.
re Vologeſem magno & infenſo agmine auditum. Accitur legio duo-
decima, & vnde famam aucti exercitus ſperat, prodita infrequentia: quâ
tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut
in ſuis, aut in alienis conſiliis conſtātia fuiſſet. Verum vbi à viris milita-
ribus aduerſus vrgentes caſus firmatus erat, rurſus ne alienæ ſententiæ
indigens videretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tunc relictis hi-
bernis, non foſſam neque vallum ſibi, ſed corpora & arma in hoſtem
data clamitans, duxit legiones quaſi prœlio certaturus. Deinde amiſſo
centurione & paucis militibus, quos viſendis hoſtium copiis præmiſe-
Imperitè militem ſpargit.
rat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat, vanâ
rurſus fiduciâ, tria millia delectorum proximo Tauri iugo impoſuit, quò
tranſitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in
parte campi locat. Coniunx ac filius caſtello, cui Arſamoſata nomen
eſt, abditi, datâ in præſidium cohorte, ac diſperſo milite, qui in vnum
habitus, vagum hoſtem promtiùs ſuſtentauiſſet. ægrè compulſum fe-
Auxilium à Corbulone inuitus petit.
runt, vt inſtantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum,
quò gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. Expediri ta-
men itineri ſingula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos,
Vologeſes interea vi perrumpit.
parem numerum è cohortibus iuſſit. At Vologeſes quamuis obſeſſa à
Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepiſſet, nihil mutato conſi-
lio, ſed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm
Præſidia fugat, aut expugnat.
centurione Tarquitio Creſcente turrim in quâ præſidium agitabat, de-
fendere auſo: factâ ſæpius eruptione, & cæſis qui Barbarorum propiùs
ſuggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum ſi quis
integer, longinqua & auia; vulnerati, caſtra repetiuere: virtutem regis,
ſæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate
Pætus iacet.
eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduerſis, ſed cun-
Corbulonem intuetur & expectat.
cta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus,
veniret properè, ſigna & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus
tueretur: ſe fidem interim donec vita ſuppeditet, retenturum. Ille in-
Ille feſtinat.
territus, & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati
impoſita retinerentur, quà proximum & commeatibus non egenum, re-
gionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Co-
mitabantur exercitum præter alia aſſueta bello, magna vis camelorum.

onuſta

...certamine ducu[m] / ...Romanorum, qu... / ...s inter am... / ...atur utrique / ...ellum sibi fo... / ...ence fol. 63

onuſta frumento, vt ſimul hoſtem famémque depelleret. Primùm è perculſis [6] Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein pleroſque militum: quos diuerſas fugæ cauſas obtendentes, redire ad ſigna, & clementiam Pæti experiri monebat. Se niſi victoribus immitem eſſe. Simul ſuas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam oſtendere. *Non vicos aut oppida Armeniorum, ſed caſtra Romana, duaſq́ in iis legiones pretium laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona imperatoriâ manu tribueretur, quod illud & quantum decus, [7] vbi par eorum numerus adipiſceretur, qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis ſtimulis incenderent) continuum diu noctuq́ iter properabant. Eóque intentiùs Vologeſes premere obſeſſos, modò vallum legionum, modò caſtellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens, quàm mos Parthis, ſi eâ temeritate hoſtem in prælium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iuſſu ducis, & alij propriâ ignauiâ, vt Corbulonem opperientes, ac ſi vis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani Imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, ſaluti conſuluiſſe. Quâ deſperatione exercitus dux ſubactus, primas tamen litteras ad Vologeſen, non ſupplices, ſed in modum querentis compoſuit, *Quòd pro Armeniis ſemper Romanæ ditionis, aut ſubiectis regi quem Imperator delegiſſet, hoſtilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præſentia tantùm ſpectaret. Ipſum aduerſus duas legiones totis regni viribus aduenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeſes, nihil pro cauſâ, ſed opperiendos ſibi fratres Pacorum ac Tiridatem reſcripſit. Illum locum tempúſque conſilio deſtinatum quid de Armeniâ cernerent. [8] *Adieciſſe deos dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent. Miſſi pòſt à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum, qui Vaſacem præfectum equitatus ire iuſſit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & ſi qui duces obtinendæ donandáue Armeniæ egerant: Vaſaces imaginem retinendi donandive penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem diſceptato, Monobazus Adiabenus in diem poſterum teſtis iis quæ pepigiſſent, adhibetur. Placuitque liberari obſidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, caſtellaque & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologeſi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim [9] fluuio Arſameti, (is caſtra præfluebat) ponté impoſuit, ſpecie ſibi illud iter experientis. [10] Sed Parthi quaſi documentum victoriæ iuſſerant. namque iis vſui fuit. Noſtri per diuerſum iere. [11] Addidit rumor, ſub iugum miſſas legiones, & alia ex rebus infauſtis: quorum ſimulacrũ ab Armeniis vſurpatum eſt. Nam & munimenta ingreſſi ſunt, antequam agmen Romanũ decederet; & circumſtetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoſcentes, abſtrahentéſq. Raptę etiam veſtes, retenta arma, pauido milite & cõcedente, ne qua prœlij cauſſa exiſteret. Vologeſes armis & corporibus cæſorum aggregatis, quò cladẽ noſtram teſtaretur, vi-

Sues ad robur & celeritatem excitat.

At Parthus Romanos premit & obſidet.

Languide hi ſe defendunt.

Immò deditionem loquuntur & ſperant.

Itaque Pætus pacem petit.

Tergiuerſatur Vologeſes.

Tamen ad colloquium ventum.

Et ex eo ad infamia pacta.

Quia Parthi variè illudunt Romanis:

Nimium pauidus.

tur, viſu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquam ſuperbiam expleuerat. Flumen Arſanıetem [12] elephanto inſidens, & proximus quiſque regi vi equorum perrupere, quia rumor inceſſerat, pontem ceſſurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi auſi ſunt, validum & fidum intellexere. Ceterùm obſeſſis adeò ſuppeditauiſſe rem frumentariam conſtitit, vt horreis ignem inicerent: [13] contraque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque ſe plus triduiitinere abfuiſſe. Adiecit, [14] iureiurando Pæti cautum apud ſigna, aſtantibus his, quos teſtificando rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ compoſita, ſic reliqua non in obſcuro habentur: vnâ die quadraginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum, deſertis paſſim ſauciis. neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm ſi terga in acie vertiſſent. Corbulo cum ſuis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit, vt diuerſitatem exprobraret. Mæſti manipuli, ac vicem commilitonum miſerantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus: ſola miſericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt, [15] hæc conquerentium: **irritum laborem, potuiſſe bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille integra vtrique cuncta reſpondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. *Non ea Imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouinciâ egreſſum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, vt pedes confectus ſpatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem aſſequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologeſis ad Corbulonem miſſi nuntij, detraheret caſtella trans Euphratem, [16] amnémque vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuerſis præſidiis vacuam fieri expoſtulabat. Et poſtremò conceſſit rex. Diruptaq. quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcúſque medio Capitolini montis ſiſtebantur: decreta ab ſenatu integro adhuc bello, neque tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpretâ conſcientiâ. Quin & diſſimulandis rerum externarum curis Nero [17] frumentum plebis vetuſtate corruptum, in Tiberim iecit, quo ſecuritatem annonæ *ſuſtentaret. cuius pretio nihil additum eſt, quamuis ducentas fermè naues portu in ipſo, violentiâ tempeſtatis, & centum alias Tiberi ſubuectas, fortuitus ignis abſumſiſſet. Tris dein conſulares, L. Piſonem, [18] Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorum Principum, qui grauitate ſumtuum iuſtos reditus anteiſſent. ſe annuum ſexcenties ſeſtertiûm Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempeſtate prauiſſimus mos, cùm [19] propinquis comitiis, aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, præturaſq; & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant.

Quibus omnia ex vberi:

Et hoſtibus contrà.

Infamiam Pæti Corbulo auget.

Qui occurrit cum ſuis fugienti.

Milites inter ſe beneuoli.

At nō duces.

Species fœderis inter Vologeſem & Corbulonem.

Romæ tamen non niſi fauſta omnia audita.

Frumentum vetus in Tiberim iactū.

**Pet F. ber. oſtentaret.*

Præfecti noui vectigalibus.

uerant. Qui magnâ cum inuidiâ ſenatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduerſus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant: *Satis pretij eſſe orbis quòd multâ ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu exſpectata in ludibrium verti, quãdo quis ſine ſolicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret.* Factum ex eo ſenatuſconſultum, ne ſimulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac [20] ne vſurpandis quidem hereditatibus prodeſſet. Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, ceteris criminibus, vt ſolent prævalidi prouincialium, & opibus nimiis ad iniurias minorum elati: vna vox eius vſque ad contumeliam ſenatus penetrauerat, quòd dictitaſſet, in ſuâ poteſtate ſitũ, an proconſulibus qui Cretã obtinuiſſent, grates agerentur. Quam occaſionem Pętus Thraſea ad bonum publicum vertens, poſtquam de reo cenſuerat, prouinciâ Cretâ depellendũ, hęc addidit. *Vſu probatum eſt P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos, ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Ciniciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magiſtratuum auaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt. [21] Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo aduerſus nouam prouinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiaq; Romanâ capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſq; habeatur alibi quàm in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modò prætor aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viſerent, & quid de cuiuſque obſequio videretur, referrent. trepidabántque gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accuſatio decernitur. [22] Decernatúrque, & maneat prouincialibus, potentiam ſuam tali modo oſtentandi. Sed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, quàm cùm offendimus. Quædam immò virtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduerſùm gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus. quæ ſi arceantur, æquabiliùs atque conſtantiùs prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia eſt, ita vetitâ gratiarum actione [23] ambitio* cohibetur.* Magno aſſenſu celebrata ſententia. [24] Non tamen ſenatuſconſultum perfici potuit, abnuentibus conſulibus eâ de re relatum. Mox auctore Principe [25] ſanxere, ne quis ad concilium ſociorum referret, agendas apud ſenatum proprætoribus pròue conſulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Iiſdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis conflagrauit, effigieſq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et [26] motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctáque virgo Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Coſſorum capta eſt. [27] Memmio Regulo & Verginio Rufo Coſs. natam ſibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitque Auguſtam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, vbi ipſe generatus erat. Iàm ſenatus vterum Poppæę commendauerat diis, votaque publicè ſuſceperat. quæ multiplicata, exſolutaq́. Et additæ ſupplicationes, templúmque Fecunditati, & [28] certamen ad

Querela de liberis & filiis adoptione.

Patres preuident, & prohibent.

Timarchus accuſatus.

Eâ occaſione, Thraſeæ ſententia.

... delicta ... ſeruerentur Fol. 70

*cohibebitur.

Et cohibita ambitio prouincialium.

Gymnaſium fulmine.

Pompeij opidum terræ motu, corrupta.

A. V. C. DCCCXVI.

Filia Neroni nata:

Multâ adulatione patrum.

exemplar * Atticæ religionis decretum. Vtque Fortunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: [29] Iudicrum Circenſe, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra menſem defunctâ infante: rurſuſq. exortæ adulationes, cenſentium honorem diuæ, & puluinar, ædémq. & ſacerdotem.

At ea breui abijt.

Atque ipſe vt lætitiæ, ita mæroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni ſenatu Antium ſub recentem partum effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepiſſe. Securam dehinc vocem Cæſaris ferunt, quâ reconciliatum ſe Thraſeæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis viris, & pericula gliſcebant.

Thraſeas prohibetur aditu Cæſaris.

Legati Parthorum ad Principem.

Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologeſis, litteráſq. in eandem formam attulere: *Se priora & toties iactata ſuper obtinendâ Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri poſſeſſionem Parthis non ſine ignominiâ Romanâ tradidiſſent. Nuper clauſum Tigranem, poſt Pætum legioneſque cùm opprimere poſſet, incolumes dimiſiſſe. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recuſaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies Principis, vbi legionibus coram, regnum auſpicaretur.*

Cum ſuperbiuſculis mandatis.

Talibus Vologeſis litteris, quia Pætus diuerſa tamquam rebus integris ſcribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in ſtatu Armenia eſſet? omnes inde Romanos exceſſiſſe reſpondit. Tum intellecto Barbarorum irriſu, qui peterent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, [30] an pax inhoneſta placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitiâ rurſum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde ſpes fieret, non fruſtrà eadem oraturum Tiridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. [31] Syriæq; exſecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celſo, è Pannoniâ adiecta eſt.

Deliberat Princeps:

Placuitq; bellum:

Cui Corbulo præfectus.

Scribitur tetrarchis ac regibus præfectiſque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iuſſis Corbulonis obſequi, in tantum fermè modum auctâ poteſtate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum geſturo dederat.

Et finitimi præſides regeſq; obedire ei iuſſi.

Regreſſum Pætum cùm grauiora metueret, facetiis inſectari ſatis habuit Cæſar, his fermè verbis: *Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promtus in pauorem, longiore ſolicitudine ægreſceret.*

Pætum ſcommate Nero excipit.

At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortiſſimo quoque amiſſo, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditq; legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & Ægypto, quódque alarum cohortiúmque, & auxilia regum in vnum conducta [32] apud Melitenen, quà tranſmittere Euphratem parabat.

Copias Corbulo cogit.

Tum luſtratum ritè exercitum ad concionem vocat, orditúrque magnifica de auſpiciis imperatoriis, rebúſque à ſe geſtis, aduerſam inſcitiam Pæti declinans

Luſtrat, & oratione expiat.

multâ

multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. Mox [33] iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetuſtas obſepſerat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologeſiſque de pace legatos haut aſpernatus, adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. *Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus eſſet. Multa Romanis ſecunda, quædam Parthis eueniſſe, documento aduerſus ſuperbiam: proinde & Tiridati condecere, intactum vaſtationibus regnum dono accipere; & Vologeſen melius ſocietate Romanâ, quàm damnis mutuis genti Parthorum conſulturum. [34] Scire quantum intus diſcordiarum, quámque indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà Imperatori ſuo immotam vbique pacem, & vnum id bellum eſſe.* Simul conſilio terrorem adiicere, & Megiſtanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit ſedibus, caſtella eorum exſcindit, plana, edita, validos, inualidóſque, pari metu complet. Non infenſum, nedum hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque conſilium eius fidum credebant. Ergo Vologeſes neque atrox in ſummam, *& quibuſdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diémque colloquio poſcit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obſeſſe cum Pæto legiones erant, cùm à Barbaris delectus eſſet, ob memoriam lætioris ſibi rei, non eſt à Corbulone vitatus, vt diſſimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti angebatur, quod eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque operiri reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pactâ [35] Tiberius Alexander illuſtris eques Romanus miniſter bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, [36] nondum ſenatoriâ ætate, ſed pro legato quintæ legioni impoſitus, in caſtra Tiridatis venêre, *honore eius, ac ne metueret inſidias tali pignore. Viceni dehinc equites aſſumpti. Et viſo Corbulone, rex prior equo deſiluit: nec cunctatus Corbulo: Sed [37] pedes vterque dextras miſcuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omiſſis præcipitibus tuta & ſalutaria capeſſentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturúmque nouum Cæſari decus, non aduerſis Parthorum rebus ſupplicem Arſaciden. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæſaris inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimque ſpecie, inde eques compoſitus per turmas, & inſignibus patriis, hinc [38] agmina legionum ſtetere fulgentibus aquilis, ſigniſq; & ſimulacris deûm in modum templi. Medio tribunal ſedem curulem, & [39] ſedes effigiē Neronis, ſuſtinebat. Ad quam progreſſus [40] Tiridates, cæſis ex more victimis, ſublatum capite diadema imagini ſubiecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat inſita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obſidio. At nunc verſos caſus: iturum Tiridatem oſtentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulaſq; & rogitante rege cauſſas, quoties nouum aliquid aduerterat, vt [42] initia vigiliarum per centurionem nuntiari, [43] conuiuium buccinâ dimitti, & [44] ſtructa antè Auguralē aram ſubditā face accēdi: cuncta in maius extollēs, admiratione priſci moris affecit. [45] *poſtero die ſpatium orauit, quo tātum iter ingreſſurus, fratres antè, matrémq; viſeret: obſidem.

Parthi ad eum legati.

Nec vtam iis pacis clauditur.

Rem nihilominus gerit.

Tiridates colloquium poſtulat.

Obſides à Romanis dantur.

*honoris

Ita rex ad Corbulonem venit.

Pacta inter eos.

Tiridates diadema detrahit Neronis ſubiicit.

Epulis excipitur à Corbulone:

Et res Romanas docetur.

*Forte, poſtero

obſidem interea filiam tradit, litteráſque ſupplices ad Neronem. Et digreſſus Pacorum apud Medos, Vologeſen Ecbatanis repperit, non incurioſum fratris: quippe & proprius nuntius à Corbulone petierat, ne quam imaginem ſeruitij Tiridates perferret, [45] neu ferrum traderet, [46] aut cõplexu prouincias obtinentium arceretur, foribúſve eorum aſſiſteret: tantúſque Romæ, quantus conſulibus, honor eſſet. Scilicet externæ ſuperbiæ ſueto, non erat notitia noſtri: apud quos ius imperij valet, inania tranſmittuntur.

Abit fratres ſalutaturus.

Alpium pars iure Latij donata.

Eodem anno Cæſar nationes Alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit. [47] Equitum Romanorum locos ſedilibus plebis antepoſuit, apud Circum. [48] Namque ad eam diem indiſcreti inibant; quia lex Roſcia nihil niſi de quatuordecim ordinibus ſanxit. Spectacula gladiatorum idẽ annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed [49] feminarum illuſtrium ſenatorúmq. plures per arenam fœdati ſunt.

Sedes equitũ in Circo diſcreta.

A. V. C. DCCCXVII.

C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiſcuas ſcenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci anguſtos ſpernebat. Non tamen Romæ incipere [* ſcenas] auſus, Neapolim quaſi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore, vt tranſgreſſus in Achaiam, inſignéſq. & antiquitùs ſacras coronas adeptus, maiore famâ ſtudia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis eius rei fama ciuerat, quique Cæſarem per honorem, aut varios vſus ſectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, plerique vt arbitrabantur, triſte; vt ipſe, prouidum potiùs & ſecundis numinibus euenit. Nam egreſſo qui affuerat populo, vacuum & ſine vllius noxâ theatrum collapſum eſt. Ergo per compoſitos cantus grates diis, atq; ipſam recentis caſus fortunam celebrans, petiturúſque maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim conſedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur.

** Videtur deesse.*

Neapoli Nero ſe & vocem publicat.

Theatrum ruit, ſed ſine noxâ.

Gladiatorũ munus Beneuenti.

[50] Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſtenta fuit, ſutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus: primò in contumelias aſſumtus, deinde optimi cuiuſq; criminatione eò vſque valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à ſceleribus ceſſabatur. Iiſdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia ſuper Iuniæ familię claritudinem diuum Auguſtum atauum ferebat. Iuſſi id accuſatores obicere, prodigum largitionibus, neque aliam ſpem quàm in nouis rebus eſſe. quin eum [51] nobiles habere, quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, [52] nomina ſummæ curæ & *meditamenta. Tum intimus quiſque libertorum vincti abreptique. Et cùm damnatio inſtaret, brachiorum venas Torquatus interſcidit, ſecutáq. Neronis oratio ex more: *Quamuis ſontem & defenſioni meritò diffiſum, victurum tamen fuiſſe ſi clementiam iudicis exſpectaſſet.*

A peſſimo Vatinio.

Iunius Torquatus ad mortẽ actus.

**Scribo, meditamenti.*

Achaiam Nero cogitat.

Nec multo pòſt [53] omiſsâ in præſens Achaiâ (cauſſæ in incerto fuere) vrbem reuiſit; prouincias Orientis, maxime Ægyptum, ſecretis imaginationibus agitans. Dein edicto teſtificatus non longam ſui abſentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac proſpera fore, ſuper eâ profectione adiit Capitolium, illic veneraturus deos. Cùm Veſtæ quoque templum

plum iniſſet, repente cunctos per artus tremens, ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione nunquã timore vacuus, deſeruit inceptum, cunctas ſibi curas amore patriæ leuiores dictitans. *Vidiſſe ciuium mæſtos vultus, audire ſecretas querimonias, quòd tantũ aditurus eſſet iter, cuius ne modicos quidem egreſſus tolerarẽt, ſueti aduerſum fortuita aſpectu Principis refoueri. Ergo vt in priuatis neceſſitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumq́; retinenti.* Hæc atq; talia plebi volenti fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura eſt, rei frumẽtariȩ anguſtias ſi abeſſet metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur. dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. [54] Ipſe quò fidem acquireret, nihil vſquam perinde lætum ſibi; [55] publicis locis ſtruere conuiuia, totaque vrbe quaſi domo vti. Et celeberrimȩ luxu famáque epulȩ fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne ſæpius eadem prodigẽtia narranda ſit. Igitur [56] in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore diſtinctæ. Remigeſque exoleti, per ætates & ſcientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuerſis è terris, & animalia maris Oceano abuſque petiuerat. Crepidinibus ſtagni [57] lupanaria aſtabant, illuſtribus feminis completa Et contrà [58] ſcorta viſebantur, nudis corporibus. Iam geſtus motúſque obſceni, & poſtquã tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, conſonare cantu & luminibus clareſcere. Ipſe per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret; niſi paucos poſt dies vni ex illo contaminatorum grege, [59] cui nomẽ Pythagoræ fuit, in modum ſolennium coniugiorum denupſiſſet. Inditum Imperatori flammeum. [60] * Miſſi auſpices duo, & genialis torus, & faces nuptiales; cuncta denique ſpectata, quæ etiam in feminâ nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo Principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: ſed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælióque montibus contigua eſt. Vbi [61] per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim validus, ac vento citius longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis ſeptæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primùm, deinde in edita aſſurgens, rurſus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxiâ vrbe artis itineribus, hucq́ue & illuc flexis, atque [62] enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum [63] feſſa * [ætate] aut rudis pueritiæ ætas, quiq́ue ſibi, quiſque aliis conſulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars feſtinans, cuncta impediebant: & ſæpe dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel ſi in proxima euaſerant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem caſu reperiebantur. Poſtremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, ſterni per agros: quidam amiſſis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate ſuorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec

Omittit;

Quaſi caritate plebis & patriæ.

Infames eius epulæ,

Magno ſumptu:

Turpi libidine.

Denique (ò ſcelus, ſcelus.) nubit.

*Forti. Vi6

Incendium grande Romæ.

Miſera eius facies.

* Delendum videtur.

Quod nec reſtingui licuit.

quiſquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibentium, & qui alij palàm faces iaciebant, atque eſſe ſibi auctorem vociferabantur: ſiue vt raptus licentiùs exercerent, ſeu iuſſu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regreſſus eſt, quàm domui eius,[64] quà palatium & Mæcenatis hortos continuauerat ignis propinquaret. Neque tamen ſiſti potuit, quin & palatiũ & domus & cuncta circùm haurirentur. Sed ſolatium populo exturbato & profugo,[65] campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos patefecit. Et ſubitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaque vtenſilia ab Hoſtia, & propinquis municipiis.[66] pretiumque frumenti minutum, vſque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaſerat rumor, ipſo tempore flagrantis vrbis, iniſſe eum domeſticam ſcenam, & cecíniſſe Troianum excidiũ, præſentia mala vetuſtis cladibus aſſimulãtem.[67] Sexto demum die apud imas Eſquilias finis incendio factus, proruptis per immenſum ædificiis, vt continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum poſito metu[68] redibat.* Leuis rurſum graſſatus ignis, patulis magis vrbis locis, eóque ſtrages hominum minor. delubra deum, & porticus amœnitati dicatæ latiùs procidère. Plúſque infamiæ id incendium habuit, quia[69] prædiis Tigellini Æmylianis proruperat.[70] Videbatúrque Nero condendæ vrbis nouæ, & cognomẽto ſuo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur, quarum quattuor integræ manebant, tres ſolo tenus deiectæ: ſeptem reliquis pauca tectorum veſtigia ſupererant, lacera & ſemiuſta. Domuum, & inſularum, & templorum, quæ amiſſa ſunt, numerum inire haut promtum fuerit: ſed[71] vetuſtiſſimã religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanúmque quæ præſenti Herculi Arcas Euander ſacrauerat, ædéſque Statoris Iouis vota Romulo, Numǽque regia, & delubrum Veſtæ cum penatibus populi Romani, exuſta. iam opes tot victoriis quæſitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tantâ reſurgentis vrbis pulchritudine, multa ſeniores meminerant. quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent,[72] XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerãt. Alij eò vſque cura progreſſi ſunt, vt[73] totidẽ annos menſéſq; & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vſus eſt patriæ ruinis, exſtruxítque domum, in quâ haut perinde gemmæ & aurum miraculo eſſent, ſolita pridem & luxu vulgata, quàm[74] arua & ſtagna, & in modũ ſolitudinum. hinc ſiluę, inde aperta ſpatia, & proſpectus: magiſtris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauiſſet, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque[75] ab lacu Auerno nauigabilem foſſam vſque ad oſtia Tiberina depreſſuros promiſerant, ſqualenti litore, aut per montes aduerſos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac ſi perrumpi poſſent, intolerandus labor, nec ſatis cauſſæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus eſt: manéntque veſtigia irritæ ſpei.[76] Ceterum

Domus etiã Principis exuſta.

Receptacula quædam plebi data.

At ille canit inter flammas.

Nec ſine eius nutu videbatur id incendium.

Ceterum tota penè Roma eo corrupta:

Et vetuſtiſſima templa:

Innumera ſtatua.

Nero domum ſibi extruit,

Laxitate & ſplendore mirificam.

vrbis quæ domus ſupererant,non vt poſt Gallica incendia,nullâ diſtin-ctione,nec paſſim erectæ:ſed dimẽſis vicorum ordinibus,& latis viarum ſpatiis,[77] cohibitâ ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additiſque porticibus, quæ frontem inſularum protegerent. Eaſque porticus Nero ſuâ pecuniâ extructurum, purgataſque areas dominis traditurum, pollicitus eſt. Addidit præmia pro cuiuſque ordine, & rei familiaris copiis: finiuitque tempus, intra quod effectis domibus aut inſulis, adipiſcerentur. Ruderi accipiendo Hoſtienſes paludes deſtinabat, vtque naues quæ frumentum Tiberi ſubuectaſſent, onuſtæ rudere decurrerent. Ædificiáque ipſa certâ ſui parte, ſine trabibus,[78] ſaxo Gabino Albanóque ſolidarentur: quòd is lapis igni imperuius eſt.[79] Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, cuſtodes:& ſubſidia reprimendis ignibus,in propatulo quiſque haberet: [80] nec communione parietum, ſed propriis quæque muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorem quoque nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederẽt veterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde ſolis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defenſam, grauiore æſtu ardeſcere. Et hæc quidem humanis conſiliis prouidebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus ſupplicatum Vulcano & Cereri Proſerpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hauſtâ aquâ, templum & ſimulacrum deæ proſperſum eſt; & [81] lectiſternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. [82] Sed non ope humanâ, non largitionibus Principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iuſſum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & quæſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos,[83] vulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, [84] per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat. Repreſſaque in præſens * exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, ſed per vrbem etiam: quò cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens; haut perinde in crimine incendij, quàm [85] odio humani generis conuicti ſunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defeciſſet dies, [86] in vſum nocturni luminis vrerẽtur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrũ edebat,[87] habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo inſiſtens. Vnde quamquam aduerſus ſontes & nouiſſima exempla meritos, miſeratio oriebatur; tamquam non vtilitate publicâ, ſed in ſæuitiam vnius abſumerentur. Interea conferendis pecuniis peruaſtata Italia, prouinciæ euerſæ, ſociique populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inq; eam prædam etiam dij ceſſere, ſpoliatis in vrbe templis, [88] egeſtóque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas proſperè aut in metu ſacrauerat. Enimuero [89] per Aſiam atque Achaiam non dona tantùm, ſed ſimulacra numinum abripiebantur, miſſis in eas prouincias

Ipſa vrbs cœpta inſtaurari: Sed ad menſuram & compoſitè.

Etiã firmior contra incendia;

Et veteri pulchrior: Non tamen ſalubrior.

Diis ſupplicia inſtaurata.

Et alia ſupplicia in Chriſtianos, quaſi incendiarios.

*Vet. exitiali:

Tace impie.

Inſignis in eos crudelitas.

Nero intereà aurigatur.

*uiticulo

Italiam & prouincias exhauriunt.

Templa diſpoliat.

Acrato, ac [90] Secundo Carinate. Ille libertus cuicunque flagitio promptus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, [91] animū bonis artibus non induerat.

Seneca vocem aut mitem his ſceleribus non commodat.

Ferebatur Seneca, quò inuidiam ſacrilegij à ſemet auerteret, longinqui ruris ſeceſſum orauiſſe: & poſtquam non concedebatur, fictâ valetudine quaſi æger neruis, cubiculum non egreſſus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipſius cui nomen Cleonicus, paratum,

Venenum ei paratum.

iuſſu Neronis: vitatúmque à Senecâ proditione liberti, ſeu propriâ formidine, [92] dum ſimplici victu, & agreſtibus pomis, ac, ſi ſitis admoneret,

Continentia hominis.

profluente aquâ vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Preneſte, tentatâ eruptione, præſidio militis, qui cuſtos adeſſet, coërciti ſunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, vt eſt nouarum rerum cupiens pauidúſque.

Clades in mari.

Nec multo pòſt clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haut aliàs tam immota pax) ſed certum ad diem in Campaniam redire claſſem Nero iuſſerat, non exceptis maris caſibus. Ergo gubernatores quamuis ſæuienre pelago à Formiis mouere, & graui Africo, [93] dum promontorium Miſeni ſuperare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium pleraſque, & minora nauigia paſſim amiſerunt.

Prodigia plura. Vide lib. 215

Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & ſidus cometes, ſanguine illuſtri ſemper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmve animalium partus abiecti in publicum, aut [94] in ſacrificiis quibus grauidas hoſtias immolare mos eſt, reperti. Et in agro Placētino viam propter natus vitulus, cui caput in crure eſſet. Secutáque haruſpicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, ſed non fore validum, neque occultum: quia in vtero repreſſum, aut iter iuxta editū ſit.

A. V. C. DCCCXIIX.
Coniuratio in Neronem.

[95] Ineunt deinde conſulatum Silius Nerua, & Atticus Veſtinus, cœptâ ſimul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, ſenatores eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Piſonem.

Capite C. Piſone.

Is Calpurnio genere ortus, ac multas inſignéſque familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut ſpecies virtutibus ſimiles.

Ille deſcriptus.

[96] Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduerſus amicos; & ignotis quoque comi ſermone & congreſſu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parcimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idq́; pluribus probabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine ſummum imperium non reſtrictum, nec perſeuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipſius fuit. nec tamen facile memorauerim, quis primus auctor, cuius inſtinctu concitum ſit, quod tam multi ſumſerunt. Promptiſſimos

Fl. auus precipui in â.

[97] Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Aſprum centurionem exſtitiſſe coñſtantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiúſque Lateranus conſul deſignatus, viuida odia intulerē.

Lucanus poeta:

Lucanum propriæ cauſſæ accendebant, [98] quòd famam carminum eius premebat Nero, [99] prohibueratque oſtentare, * vanus aſſimulatione.

** Fam. vanl.*

Lateranum conſulem deſignatum, nulla iniuria, ſed amor Reipub. ſociauit.

Sceuinus:

At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterq; ſenatorij ordinis, contra famam ſui, principium tanti facinoris capeſſiuere. Nam Sceuini

diſſoluta luxu mens, & proinde vita ſomno languida. [100] Quinctianus *Quinctianus*
* molli corpore infamis, & à Nerone probroſo carmine diffamatus, ** Fam. mollitie corporis*
contumelias vltum ibat. Ergo dum ſcelera Principis, & finem adeſſe
imperij, deligendúmque qui feſſis rebus ſuccurreret inter ſe aut inter
amicos iaciūt. Aggregauere Tulliū Senecionem, Ceruarium Proculum,
Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatiū Gratum, [101] Anto- *Plures alij.*
nium Natalem, Martium Feſtum, equites Romanos: ex quibus [102] Sene-
cio è præcipuâ familiaritate Neronis ſpecię amicitiæ etiam tū retinens,
eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne ſecre-
tum Piſoni erat. Ceteris ſpes ex nouis rebus petebatur. Aſcitæ ſunt *Etiam ex prætorio.*
[103] ſuper Subrium & Sulpicium, de quibus retuli, militares manus,
Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prętoriarum,
Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed ſummum
robur in Fenio Rufo præfecto videbatur: quem vitâ famáque lauda- *Imò & ipſe Præfectus.*
tum, per ſæuitiam impudicitiámque Tigellinus in animo Principis
anteibat, fatigabátque criminationibus, ac ſæpe in metum adduxerat,
quaſi adulterum Agrippinæ & deſiderio eius vltioni intentum. Igitur
vbi coniuratis præfectum quoque prætorij in partes deſcendiſſe, crebro
ipſius ſermone facta fides, promtiùs iam de tempore ac loco cædis agi-
tabant. Et cepiſſe impetum Subrius Flauius ferebatur, in ſcenâ canen- *Flauij honeſtus impetus:*
tem Neronem aggrediendi, aut cùm ardēte domo per noctem huc illuc
cur ſaret incuſtoditus. Hic occaſio ſolitudinis, ibi ipſa frequentia tanti
decoris teſtis, pulcherrimum animum exſtimulauerant: niſi impunita- *Sed ignauiter remiſſus.*
tis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus aduerſa. Interim
[104] cunctantibus prolatantibúſque ſpem ac metum, Epicharis quædam,
[105] incertum quonam modo ſciſcitata (neque illi ante vlla rerum hone- *Epicharis moras ægrè ferens*
ſtarum cura fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac poſtremò len-
titudinis eorum pertæſa, & in Campaniâ agens primores claſſiariorum
Miſenenſium labefacere, & conſcientiâ illigare connixa eſt tali initio.
[106] Erat Chiliarchus in eâ claſſe Voluſius Proculus, occidendæ matris *Proculum aſciſcere conatur.*
Neronis inter miniſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, vt re-
batur. Is mulieri olim cognitus, ſeu recēs ortâ amicitiâ, dum merita erga
Neronem ſua & quàm in irritum cecidiſſent, aperit, adijcitque queſtus
& deſtinationem vindictæ, ſi facultas oriretur, ſpem dedit poſſe impelli
& plures conciliare. nec leue auxilium in claſſe; crebras occaſiones, quia
Nero multo apud Puteolos & Miſenum maris vſu lætabatur. Ergo Epi-
charis plura, & omnia ſcelera Principis orditur. [107] Neq; ſenatui, * quid
manere, ſed prouiſum quo nam modo pœnas verſæ Reip. daret: ac-
cingeretur modò, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in
partes, ac digna pretia exſpectaret. Nomina tamen coniuratorū reticuit.
Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Nero- *Ille eam defert.*
nem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis *Conſtanter hæc refutat.*
teſtibus innixum facilè confutauit. Sed ipſa in cuſtodiâ retenta eſt, ſu-
ſpectāte Nerone, haud falſa eſſe etiam quæ vera non probabantur. Con- *Conſilium cædendi Tyranni apud Baias.*
iuratis tamen metu proditionis placitum maturare cædem apud Baias,
in villâ Piſonis: cuius amœnitate captus Cæſar crebrò * ventitabat, bal-
neáſque & epulas inibat omiſſis excubiis, & fortunæ ſuæ mole. Sed ** crebrò eò ventitabat.*

abnuit Piſo, inuidiam prætendens, ſi ſacra menſæ diique hoſpitales cæde qualiſcumque Principis cruentarentur. Melius apud vrbem in illa inuiſa & ſpoliis ciuium exſtructa domo, vel in publico patraturos, quod pro Rep. ſuſcepiſſent. Hæc in commune: ceterùm timore occulto, [108] ne L. Silanus eximia nobilitate, diſciplinaque C. Caſſij apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem ſublatus, imperiũ inuaderet, promte daturis operam qui à coniuratione integri eſſent, quiq; miſerarentur Neronem tanquam per ſcelus interfectum. Plerique Veſtini quoque conſulis acre ingenium vitauiſſe Piſonem crediderunt, [109] ne à libertate moueretur, vel delecto Imperatore alio, ſui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quãuis ſuper eo crimine Nero vetus aduerſus inſontem odium expleuerit. Tandem ſtatuêre [110] Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exſequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domo aut hortis clauſus, ad ludicra Circi ventitabat; promtioreſque aditus erant lætitia ſpectaculi. Ordinem inſidiis compoſuerant, vt Lateranus quaſi ſubſidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus Principis accidens, proſterneret incautum premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum [111] vt quiſque audentiæ habuiſſet, accurrerẽt, trucidarentque: primas ſibi partes expoſtulante Sceuino, qui [112] pugionem templo Salutis in Etruria, ſiue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, geſtabatque velut magni operis ſacrum. Interim Piſo apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in caſtra, comitante Antonia Claudij Cæſaris filia, ad eliciendum vulgi fauorem. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, [113] quamuis abſurdum videretur & inane, aut ipſã Antoniam nomen & periculum commodauiſſe, aut Piſonem notum amore vxoris, alij matrimonio ſe obſtrinxiſſe: niſi ſi cupido dominandi cũctis affectibus flagrantior eſt. [114] Sed mirum quàm inter diuerſi generis, ordinis, ætatis, ſexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita ſint: [115] donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie inſidiarum, multo ſermone cum Antonio Natale, dein regreſſus domum, teſtamentum obſignauit: promtum vagina pugionem, de quo ſuprà retuli, vetuſtate obtuſum increpans, aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere iuſſit. Eamque curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius ſolito conuiuium initum. ſeruorum cariſſimi libertate, & alij pecunia donati. Atque ipſe mæſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat, quamuis lætitiam vagis ſermonibus ſimularet. Poſtremò vulneribus ligamenta, quibuſque ſiſtitur ſanguis parare eundem Milichum monet: ſiue gnarum coniurationis, & hucuſque fidum, ſeu neſcium, & tunc primùm arreptis ſuſpicionibus, vt plerique tradidere, de conſequentibus. Nam cùm ſecum ſeruilis animus præmia perfidiæ reputauit, ſimulque immenſa pecunia & potentia obuerſabantur, ceſſit fas, & ſalus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoque conſilium aſſumſerat, muliebre ac deterius, quippe vltrò metum intentabat, multoſque aſtitiſſe libertos ac ſeruos, qui eadem viderint: nihil profuturum vnius ſilentium, at præmia penes vnum fore, qui indicio præue-

Sed iterum omiſſum.

Metu ne alij arriperent Imperium.

Denique placuit Circenſibus eum aggredi.

Scæna gerendæ rei.

Fatũ negat, & coniuratio detegitur, per vanitatem Sceuini.

Milichus ſuſpicione arripit.

Cum vxore communicat.

præueniſſet. Igitur cœptâ luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductúſq; ab ianitoribus[116] ad libertũ Neronis Epaphroditũ, mox ab eo ad Neronem, vrgens periculum, graues coniurationes, & cetera quæ audierat, cõiectaueratque, docet. Telum quoque in necem eius paratum oſtendit, accirique reum iuſſit. Is raptus per milites, & defenſionem orſus, *Ferrum cuius argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti ſubreptum* reſpondit. *Tabulas teſtamenti ſæpius à ſe, & incuſtoditâ dierum obſeruatione, ſignatas. Pecunias & libertates ſeruis & antè dono datas; ſed ideo tunc largiùs, quia tenui iam re familiari, & inſtantibus creditoribus, teſtamento diffideret. Enimuero liberales ſemper epulas ſtruxiſſe, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iuſſu ſuo, ſed quia cetera palàm vana obiecisſet, adiungere crimen cuius ſe pariter indicem & teſtem facere.* Adiicit dictis cõſtantiam. Incuſat vltrò inteſtabilem, & cõſceleratum, tantâ vocis ac vultus ſecuritate, vt labaret indicium, niſi Milichum vxor admonuiſſet, Antonium Natalem multa cum Sceuino,[117] ac ſecretò collocutum, & eſſe vtroſque C. Piſonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuerſi interrogantur, quisnam is ſermo, quâ de re fuiſſet. Tum exorta ſuſpicio, quia non congruentia reſponderant. Inditáque vincla. Et tormentorum aſpectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius cõiurationis magis gnarus, ſimul arguendi peritior, de Piſone primùm fatetur. Deinde adiicit Annæum Senecam, ſiue internuncius inter eum Piſonémque fuit, ſiue vt Neronis gratiam pararet, qui infenſus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoque pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum ſilentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctianúſque, & Senecio diu abnuère. Pòſt promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatem excuſarent, Lucanus Atillam matrem ſuam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Voluſij Proculi indicio Epicharim attineri, ratúſque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acriùs torquentium ne à feminâ ſpernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæſtionis dies contemtus. Poſtero[118] cum ad eoſdem cruciatus retraheretur geſtamine ſellæ (nam diſſolutis membris inſiſtere nequibat) vinclo faſciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum ſellæ reſtricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa, tenuem iam ſpiritum expreſſit: clariore exemplo libertina mulier in tantâ neceſſitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui & viri & equites Romani[119] ſenatoréſque intacti tormentis, cariſſima quæque ſuorum pignorum proderẽt. Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio & Quinctianus paſſim conſcios edere, magis magiſque pauido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis ſemet ſepſiſſet. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, inſeſſo etiam mari & amne, velut in cuſtodiam dedit: Volitabántque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum pedites equitéſque permixti

Ad Principem defert. *Sceuinus ſiſtitur.* *Et ſolerter ſe defendit.* *Libertum arguit.* *Iam labantem, niſi vxor ſubmoniſſet.* *Natalis vocatus.* *Et tota res patefacta.* *Seneca accuſatus.* *Lucanus,* *Alij.* *Epicharis admota tormentis, Nil fatetur:* *Quin vltrò ſeſe exanimat.* *Nero pauidus præſidia vbique diſponit.*

Germa-

Agmina reorum trahuntur.

Germanis, quibus fidebat Princeps quaſi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atque vbi dicendam ad cauſſam introiſſent, lætatum erga coniuratos, ſi fortuitus ſermo, & ſubiti occurſus, ſi conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul iniſſent pro crimine accipi: cùm ſuper Neronis ac Tigellini ſæuas percontationes, Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, ſed quò fidem inſcitiæ pararat, atrox aduerſus ſocios. Idem Subrio Flauio aſſiſtenti, annuentique an inter ipſam cognitionem diſtringeret gladium, cædémque patraret, * retinuit, infregitque impetum iam manum ad capulum referentis.

Fenij Rufi diſſimulatio.

**al. renuit*

Fuere qui proditâ coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarétur Piſonem pergere in caſtra, aut [120] roſtra eſcendere, ſtudiáque militum & populi tentare: *ſi conatibus eius conſcij aggregarentur, ſecuturos etiā integros. magnamq́; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis cōſilijs valeret. Nihil aduerſum hoc Neroni prouiſum. etiam fortes viros ſubitis terreri; ne dum ille ſcenicus, Tigellino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitante; arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ ſegnibus ardua videantur. Fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus ſperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia eſſe. Venturos qui ipſum quoque vincirent, poſtremò indignâ nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deeſſet, & plebes deſereret, dum ipſe maioribus, dum poſteris, ſi vita præriperetur, mortem approbaret?*

Piſonem interea ad conandū multi hortantur: Bonis rationibus.

Non illi is animus.

Immotus iis, & paululum in publico verſatus, pòſt domi ſecretus, animum aduerſum ſuprema firmat donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut ſtipendiis recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur, tanquam fauore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Teſtamentum fœdis aduerſus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & ſolâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abſtulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito, Domitius Silius. hic patientiâ, illa impudicitiâ, Piſonis infamiam propagauere.

Mortem ſubit.

Supremis tabulis adulatur Tyranno.

Proximam necem Plautij Laterani conſulis deſignati Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos, [121] non illud breue mortis arbitrium permitteret. [122] Raptus in locum ſeruilibus pœnis ſepoſitum, [123] manu Statij tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij, nec tribuno obiiciens eandem conſcientiam.

Plautij Laterani egregia mors.

Sequitur cædes Annæi Senecæ lætiſſima Principi, non quia coniurationis manifeſtum compererat, ſed vt ferro graſſaretur, quando venenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus promſit: miſſum ſe ad ægrotum Senecam, vt viſeret conquereretúrque, cur Piſonem aditu arceret? melius fore ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent. Et reſpondiſſe Senecam, ſermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere. ceterùm ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, ſuáque reſponſa noſceret, percontari Senecam iubetur. Is, forte an prudens, ad eum diem ex Campaniâ remeauerat, quartúmque apud lapidē ſuburbano rure ſubſtiterat. Illò propinquâ veſperâ tribunus venit, & villam globus militum ſepſit. Tum ipſi [124] cum Pompeiâ Paullinâ vxore & amicis duobus epulanti mādata Imperatoris edidit. Seneca

Sapientia, vt eſt, Seneca, [illegible].

Qui in rure ſuburbano.

miſſum

miſſum ad ſe Natalem, conqueſtúmque nomine Piſonis quòd viſendo eo probiberetur, ſe ratione valetudinis & amore quietis, excuſauiſſe reſpondit. *Cur ſalutem priuati hominis incolumitati ſuæ anteferret, cauſſam non habuiſſe.* [125] *nec ſibi promtum in adulationes ingenium. Idq́ nulli magis gnarum quàm Neroni, qui ſæpiùs libertatem Senecæ, quàm ſeruitium expertus eſſet.* Vbi hæc à tribuno relata ſunt, Poppæâ & Tigellino coram, quod erat ſæuienti Principi intimum conſiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus [126] nulla pauoris ſigna, nihil triſte in verbis eius aut vultu deprehenſum confirmauit. Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Ruſticus, non eo quo venerat itinere reditum, ſed flexiſſe ad Fenium præfectum, & expoſitis Cæſaris iuſſis, an obtemperaret interrogauiſſe: monitúmque ab eo, vt exſequeretur, fatali omnium ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebátque ſcelera in quorum vltionem conſenſerat. Voci tamen & aſpectui pepercit. intromiſitque ad Senecam vnum ex cẽturionibus, qui neceſſitatem vltimam denuntiaret. Ille interritus poſcit teſtamenti tabulas: ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ ſuæ relinquere teſtatur. cuius ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos.* Simul lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta ſapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neque aliud ſupereſſe poſt matrem fratrémque interfectos, quàm vt educatoru præceptorisq́ necem adyceret.* Vbi hæc atque talia velut in commune diſſeruit, complectitur vxorem. & paululum aduerſus præſentem formidinem mollitus, rogat oratq; temperaret dolori, ne æternum ſuſciperet, ſed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, deſiderium mariti ſolatiis honeſtis toleraret. Illa cõtrà, ſibi quoque deſtinatam mortem adſeuerat, manúmq; percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret: *Vitæ*, inquit, *delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes vtroſque par, claritudinis plus in tuo fine.* Poſt quę, eodem ictu brachia ferro exſoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus & paruo victu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuiſque cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum vxoris infringeret, atque ipſe viſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoque momento ſuppeditante eloquentiâ, aduocatis ſcriptoribus, pleraque tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, ſerui libertique obligant brachia, premunt ſanguinem, incertum an ignaræ. Nam vt eſt vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petiuiſſe, deinde oblatâ mitiore ſpe, blandimentis vitę euictam, cui addidit paucos poſtea annos,

Libera eius reſponſio ad quæſita.

Conſtantia in verbis & vultu.

Mors ei indicta.

Verba viri vltima. vitam ipſa!

Vxorem affatur & firmat.

Sed commori illa vult.

Venas ſibi pariter incidunt.

Senex noſter lentè & ægrè moritur.

Multa dictat, & loquitur.

Paullina eius viuere cogitur.

laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt oſtentui eſſet, multum vitalis ſpiritus egeſtum. Seneca

Ipſe cicutam ſumit.

interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annæum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouiſum pridem [127] venenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio exſtinguerentur, promeret: allatúmque hauſit fruſtrà, frigidis iam artibus & clauſo corpore aduerſum vim veneni. Poſtremò ſtagnum calidæ aquæ introiit, reſpergens proximos ſeruorum, additâ voce, [128] *Libare ſe liquorem illum*

Denique balnei vapore exanimatur.

IOVI *liberatori*. Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, ſine vllo funeris ſollenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cùm etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto cõcilio, neque tamen ignorante Senecâ, deſtinauiſſe, vt poſt occiſum ope Piſonis Neronem, Piſo

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo.

quoque interficeretur, traderetúrque imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine virtutum ad ſummum faſtigium delecto. Quin & verba

Sed non tam felix Roma.

Flauij vulgabantur, *Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet*, quia vt Nero citharâ, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conſpiratio non vltrà fefellit, accenſis

Fenius Præfectus tádem detectus.

** renidens*

indicibus ad prodendum Fenium Rufum; quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantique [129] * renitens Sceuinus, neminem ait plura ſcire quàm ipſum. Hortatúrque vltrò redderet tam bono Principi vicem. Non vox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed verba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus. ceteriſque, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum cõniſis, iuſſu Imperatoris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat,

Et Flauius Tribunus.

corripitur, vincitúrque. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò diſſimilitudinem morum ad defenſionem trahens, neque ſe armatum cum inermibus effeminatis tantum facinus conſociaturum. Dein poſtquam vrgebatur; confeſſionis gloriam amplexus,

Qui primò negat:

Mox cum infeſtatione fatetur.

interrogatúſque à Nerone, [130] quibus cauſſis ad obliuionem ſacramenti proceſſiſſet: *Oderam te*, inquit, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. odiſſe cœpi poſtquam parricida matris & vxoris, auriga, hiſtrio & incendiarius extitiſti.* Ipſa rettuli verba, quia non vt Senecæ, vulgata

** Rhinaw, ſenſus incomtos ſed validos.*

erant. Nec minus noſci decebat militaris viri * ſenſus [131] & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe conſtitit, qui vt faciendis ſceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. [132] Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quem Flauius vt humilem & anguſtum increpans, circumſtantibus militibus: *Ne hoc quidem*, inquit, *ex diſciplinâ.* [133] admonitus fortiter protendere ceruicem: *Vtinam*, ait, *tu tam*

Militariter moritur.

fortiter ferias. Et ille multum tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, [134] ſeſquiplagâ interfectum à ſe dicendo. Proximum conſtantiæ exemplum, Sulpicius Aſper

Aſper pari fiducia.

** Faber, obuenisti.*

Fenius contrà, muliebriter.

centurio præbuit. percontanti Neroni, cur in cædem ſuam conſpirauiſſet? breuiter reſpondens: [135] *Non aliter tot flagitiis eius * ſubueniri poſſe.* Tum iuſſam pœnam ſubiit Nec ceteri centuriones in perpetiendis ſuppliciis degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes

ſuas

ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero vt Veſtinus quoque conſul in crimen traheretur, violentum & infenſum ratus: ſed coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam vetuſtis in eum ſimultatibus, plures quia præcipitem & inſociabilem credebant. Ceterùm Neronis odium aduerſus Veſtinum ex intimâ ſodalitate cœperat, dum hic ignauiam Principis penitus cognitam deſpicit, [136] ille ferociam *amici metuit, ſæpe aſperis facetus illuſus; quæ vbi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat recens cauſſa, quòd Veſtinus [137] Statiliam Meſſallinam matrimonio ſibi iunxerat, haut neſcius inter adulteros eius & Cęſarem eſſe. Igitur nō crimine, non accuſatore exſiſtente, quia ſpeciem indicij induere non poterat, ad vim dominationis conuerſus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubétque præuenire conatus conſulis, occupare velut arcem eius, opprimere dilectam iuuentutem, quia Veſtinus imminentes foro ædes, [138] decoráque ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleuerat. Conuiuiū celebrat, nihil metuens, an diſſimulando metu, cùm ingreſſi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exſurgit. & omnia ſimul properantur, clauditur cubiculo, præſto eſt medicus, abſcinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ aquâ merſatur, nullâ editâ voce, quâ ſemet miſeraretur. Circumdati interim cuſtodiâ qui ſimul diſcubuerant, nec niſi prouectâ nocte emiſſi ſunt, poſtquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait pro epulis conſularibus. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente ſanguine, vbi frigeſcere pedes manúſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, [139] verſus ipſos rettulit. eáque illi ſuprema vox fuit. Senecio poſthac & Quinctianus, & Sceuinus, non ex priore vitæ mollitiâ, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóve memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmiis ditatus, Conſeruatoris ſibi nomen Græco eius rei vocabulo aſſumſit. E tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſuâ manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quaſi Principem non quidem odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur. Nouio Priſco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm conuictis, data exſilia. Priſcum Antonia Flacilla cōiunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòſt ademptis. quæ vtraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Criſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. [140] Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam

Nero Veſtinum culpari voluiſſet.
In quem et vetus odium.
** animi*
Quia inſons, pro imperio iubet mori.
Ille ſtatim & intrepidè exſequitur.
Lucanus occiſus:
Et ceteri.
Romani interrā ſacrificant gaudiis.
Nero premia indicibus distribuit:
Pœnæ & exſilia ſuſpectis.

Tiberium acerbis facetiis irridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est. pl. 22

Verginius ſtudia iuuenum eloquentiâ, Muſonius præceptis ſapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris inſulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini,[141] & * Ceſenius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantùm pœnâ experti.[142] At illa mater Annæi Lucani, ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus diuiſit;[143] addiditque ſine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vtebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus vocat ſenatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano conſulari: Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigellino præfecto prætorij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoque ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio; de quo quia nunc primùm oblatus eſt, pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertoſque Principum vulgauerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorum quoque cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero vocato ſenatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confeſſioneſque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros inſontes ob inuidiam aut metum extinxiſſet. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noſcendi cura erat; & fatentur, qui poſt interitum Neronis in vrbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demiſſis,[144] Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſuâ incolumitate ſupplicem increpuit * Salienus Clemens, hoſtem & parricidam vocans: donec conſenſu patrum deterritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij videretur,[145] neu compoſitam & oblitteratam manſuetudinem Principis nouam ad ſæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [* decernuntur] propriuſque honos[146] Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis numine retexiſſet: vtque Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur: menſiſque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti extrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum prompſerat.[147] Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitque IOVI VINDICI. In præſens haut animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentariis ſenatus, Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententiâ dixiſſe, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egreſſo, & venerationem * hominum merito:[148] quod ad omina olim ſui exitus verteretur.[149] Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit.

Margin notes:

* Cæſonius

Milites alloquitur: Et largitione auget.

Amicos item honoribus.

De Nymphidio ex occaſione.

Edictum & confeſſiones reorum propoſita.

In Senatu adulantium certamen.

* Alicous

* *Redundat, vt opinor.*

Pugio Sceuini ſacratus:

Verbis ominoſis.

* numinum

C. COR-

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

Falſi theſauri in Africâ reperti: inq; iis Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen certat, prorſus hiſtrionum in morem. Poppæa moritur; eiq; amplum funus ductum. C. Caſſius & L. Silanus in exſilium pelluntur: poſterior denique interficitur, ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempeſtas. Anteius & Oſtorius ad mortem aguntur, Mella, Criſpinus, Petronius. Thraſeas Pætus etiam accuſatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus. damnantur, & ipſi ſe abſoluunt. Anni vnius hæc geſta: quia reliqua libri Fatum inuidit.

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO COSS.

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellij Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad ſpem haut dubiam retraxit. Vectúſque Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, aſtantibus parte aliâ columnis. quæ per tantum æui occulta, augendis præſentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonſtrat, Didonem Feniſſam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimiâ pecuniâ laſciuiret: aut reges Numidarum & aliàs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectatâ,[1] nec miſſis viſoribus per quos noſceret, an vera affererentur, auget vltrò rumorem; mittitque qui velut partam prædam aduehèrent. Dantur triremes & delectum nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersâ famâ tulerat: Ac fortè quinquennale Iudicrum ſecundo luſtro celebrabatur:[2] oratoribúſque præcipua materia in laudem Principis aſſumta eſt: Non enim tantùm ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed nouâ vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. quæque alia ſummâ facundiâ, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebantúrque veteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exſpectatio, inter cauſſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus[3] effoſſo agro ſuo, latiſque circùm aruis, dum hunc vel illum locum promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequuntúrq; non modò milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumtus, tandem poſitâ vecordiâ, non falſa antè ſomnia ſua, ſeque tunc primùm eluſum admirans, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam vinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademtis bonis in lo-

Magni theſauri ſpes Neroni ficta.

Quem Dido olim abdidiſſet.

Ille credit.

Mittit qui aducherent.

Oratores & vates etiam hæc publicant.

Deluſi omnes.

Nihil, præter nihil, repertum.

Somniator ſe interimit.

in locũ regiæ gazæ. Interea ſenatus [4] propinquo iam luſtrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec poteſtate ſenatus opus eſſe dictitans, [5] ſe æquum aduerſus æmulos, & religione iudicum meritam laudem aſſecuturum, primò carmen in ſcenâ recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia ſtudia ſua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi eâ quam indutui gerebat veſte detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa viſerentur. Poſtremò [6] flexus genu, & [7] cœtum illum manu veneratus, ſententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et [8] plebs quidem vrbis, hiſtrionũ quoque geſtus iuuare ſolita, perſonabat certis modis, plauſúq; compoſito. Crederes lætari, ac fortaſſe lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipiis, [9] ſeuerámque adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quiq; per longas prouincias laſciuiæ inexperti officio legationum aut priuatâ vtilitate aduenerant, neque aſpectum illum tolerare, neque labori inhoneſto ſufficere: cùm manibus neſciis fatiſcerent, turbarent gnaros, ac ſæpè à militibus verberarentur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriret. Conſtitit pleroſque equitum, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemq; ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. [10] quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palam & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, triſtitiámq; coëuntium ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebantque [11] Veſpaſianum tamquam ſomno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finem ludicri Poppæa mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Neque enim venenum crediderim, quamuis quidam ſcriptores tradãt, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: ſed regum externorum conſuetudine, [12] differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exſequiæ, laudauitque ipſe apud roſtra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuiſſet, aliaque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppæa vt palàm triſtem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius ſæuitiamque, nouâ inſuper inuidiâ Nero compleuit, prohibendo C. Caſſium officio exſequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum eſt. Sed Silanus additur, nullo crimine, niſi quòd Caſſius opibus vetuſtis, & grauitate morum; [13] Silanus claritudine generis, & modeſtâ iuuentâ præcellebant. Igitur miſſâ ad ſenatum oratione, remouendos à Rep. vtroſque diſſeruit. Obiectauitque Caſſio quod inter imagines maiorum, etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: [14] DVCI PARTIVM. Quippe ſemina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæſarum quæſitam. Ac * vt memoriâ tantum infenſi nominis ad diſcordias vteretur, aſſum-

Margin notes: [illegible] ſeque vnum (at "bitu nec poteſtate…") · *Nero publicè citharâ, etiã Romæ canit:* · *Accuratè, ex ſcenicâ lege.* · *Plebs vrbana applaudit:* · *Non illa ſeuera, ac ruſtica.* · *Per vim recenti ſpectatores.* · *Inquiſitum in vultus & voces.* · *Vnde Veſpaſiano periculum.* · *Poppæa moritur.* · *More nouo ſepulta* · *Nero eam pro roſtris laudauit.* · *Caſſius & Silanus accuſati: … virtutes:* · *Tamen ridicula quædam præſcripta:* · * vt [illegible]

aſſumſiſſe L. Silanum iuuenem genere nobilem,[16] animo præruptum, quem nouis rebus oſtentaret. Ipſum dehinc Silanum increpuit iiſdem *Ant falſa:* quibus patruum eius Torquatum, tamquam diſponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epiſtolis libertos: & inania ſimul & falſa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit poſthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Caſſij vxorem, Silani amitam, inceſtum cum fratris filio & diros *Additur Lepida, Caſſij vxor.* ſacrorum ritus confingerent. Trahebantur vt conſcij [17] Vulcatius Tullinus, ac [18] Marcellus Cornelius ſenatores, & [19] Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato Principe inſtantem damnationem fruſtrati, mox Neronem circa ſumma ſcelera diſtentum, quaſi minores euaſere. Tunc ſenatuſconſulto Caſſio, & Silano exſilia decernuntur; de Lepidâ *Illi in exſilium pulſi.* Cæſar ſtatueret.[20] Deportatúſque in inſulam Sardiniam Caſſius, & * ſenatus ius exſpectabatur. Silanus tamquã Naxum deueheretur, Hoſtiam *Sed Silanus paullò poſt interfectus.* amotus, poſt municipio Apuliæ, cui nomen eſt Barium, clauditur. Illic indigniſſimum caſum ſapienter tolerans, à centurione ad cædem miſſo corripitur. Suadentique venas abrumpere, animum quidem morti deſtinatum ait, ſed non permittere percuſſori gloriam miniſterij. At centurio quamuis inermem, prævalidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omiſit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduerſis tamquam in pugnâ caderet. Haut minus promtè L. Vetus, ſocrúſque eius Sextia & Pollutia filia necem ſubiere: inuiſi *L. Vetus item accuſatus:* Principi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum eſſe Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ ſæuitiæ præbuit interuerſis patroni rebus ad accuſandum tranſgrediens Fortunatus *Idq; à liberto.* libertus, aſcito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Aſiæ proconſule, exſoluit Nero in præmium accuſationis. Quod vbi cognitum reo, ſéque & libertum pari ſorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ cuſtodiâ circumdant. Aderat filia ſuper ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percuſſores Plauti mariti ſui viderat: cruentámque ceruicem eius amplexa, ſeruabat ſanguinem, & veſtes reſperſas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, niſi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egreſſus obſidens, audiret *Filia pro eo intercedit:* inſontem, néve [21] conſulatus ſui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri eiulatu, aliquando ſexum egreſſa, voce infenſâ clamitabat. donec Princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxtà oſtendit. *Nec impetrat.* Ergo nuntiat patri abiicere ſpem, & vti neceſſitate. Simul affertur parari cognitionem ſenatus, & trucem ſententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte heredem Cæſarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo conſulere. quod aſpernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouiſſimo ſeruitio fœdaret, largitur in ſeruos quantum aderat pecuniæ: & ſi qua aſportari poſſent, ſibi quemque deducere, tris modò lectulos ad ſuprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, *Miſerabile trina mortis exemplum.* eodem ferro abſcindunt venas, properéque & ſingulis veſtibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater, filiam; auia, neptem; illa

vtroſque.

Vide fo. 173.

vtroſque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, vt relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros. Seruauitque ordinem fortuna: ac ſenior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur. Accuſati poſt ſepulturam, decreuérúmque vt more maiorum punirentur. [44] Et Nero interceſſit, mortem * ſine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus eſt: Liberto & accuſatori præmium operæ, [45] locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et menſis qui Aprilem eundémque Neronem ſequebatur, Maius Claudij, Iulius Germanici, vocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orfito qui id cenſuerat, ideo Iunium menſem tranſmiſſum, quia duo iam Torquati ob ſcelera interfecti, infauſtum nomen * Iunij tum feciſſent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis inſigniuere. Vaſtata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuſta, fruges paſſim diſiecit, pertulitque violentiam ad vicina vrbi. In quâ omne mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur, nullâ cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non ſexus, non ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui dum aſſident, dum deflent, ſæpe eodem rogo cremabátur. Equitum ſenatorúmque interitus quamuis promiſcui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate ſæuitiam Principis præuenirent. Eodem anno dilectus per Galliam Narbonenſem Africámq. & Aſiam habiti ſunt, ſupplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine feſſi, ſacramento ſoluebantur. [46] Cladem Lugdunēſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt Princeps, vt amiſſa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes antè obtulerant, turbidis caſibus. C. Suetonio, [47] L. Teleſino COSS. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exſilio, vt dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus támque promtum ad cædes Principem accepit, inquies animo, & occaſionum haut ſegnis, Pammenem eiuſdem loci exſulem, & Chaldæorum arte famoſum, eóque multorum amicitiis innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum [48] nuntios & * conſolationes non fruſtra ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni, opéſq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eámque cauſſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Pammenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu vitáque Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad Principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exſilij veniam impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſariſque fata ſerutari. Exin miſſæ liburnicæ, aduehitúrque properè Soſianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriúſque habebantur: adeò vt teſtamentum Anteij nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus prius Anteius, ne ſupremas tabulas moraretur. Ac ille hauſto veneno, tarditatem eius peroſus, interciſis venis, mortem appro-

Margin notes:

* Faber, ſuo
Honores Neroni.
* nomen Iunij fecisſent.
Tempeſtas in Campaniâ.
Peſtis notabilis Romæ.
Lugduno combuſtæ ſubuenit Nero.
A. V. C. DCCCXIX.
Soſianus exſul.
* conſultationes.
P. Anteium accuſat.
Et Oſtorium.

Sed vobis maximum discrimen [illegible] ... fol. 324

Funus ſenibus manus in exitium agitur [illegible] ... fol. 141

approperauit. [27] Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſſa feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multâ militari famâ, & [28] ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorúmque ſcientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidum ſemper, & repertâ nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clauſit, iuſſa Imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe vertit. Et quia venæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui vſus vt immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius, iugulóque occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ caſuum ſimilitudine memorarem; méque ipſum ſatias cepiſſet, aliorúmque tædium exſpectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium. At nunc patientia ſeruilis, tantúmque ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mæſtitiâ reſtringunt. Neque aliam defenſionem ab iis quibus iſta noſcentur exegerim, quàm ne oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtriũ virorum poſteritati, vt quomodo exſequiis à promiſcuâ ſepulturâ ſeparantur; ita in traditione ſupremorum accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Criſpinus [29] equites Romani, dignitate ſenatoriâ. Nam hic quondam [30] præfectus prætorij, & conſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine cõiurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuntio ſemet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentiâ æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ [31] breuius iter credebat, per procurationes adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, [32] dum rem familiarem eius acriter requirit, accuſatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiúmque coniurationis ſcientia fingitur, aſſimilatis Lucani litteris. quas inſpectas Nero, ferri ad eum iuſſit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tum promtiſſima mortis via, exſoluit venas: ſcriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generúmque eius Coſſutianum Capitonem erogabat, quò cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitij querens ita ſcripſiſſet: *ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſſis, Rufum autem Criſpinum & Anicium Cerialem vitâ frui, infenſos Principi.* quæ compoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. Neque enim multo pòſt vim ſibi attulit, minore quàm ceteri miſeratione, quia [33] proditam C. Cæſari coniurationem ab eo meminerant. [34] De C. Petronio ſuprà pauca repetenda ſunt. Nam [35] illi dies per ſomnũ, nox officiis, & oblectamentis vitæ tranſigebatur. Vtque alios induſtria, ita hũc ignauia ad famam protulerat; habebatúrque non ganeo & profligator, vt plerique ſua haurientium, ſed erudito luxu. Ac

Illo venis inciſis abit.

Ad Oſtorium centurio miſſus.

Atque in pugione ſe interemit.

Excuſatio ... narrationum, & parum.

Criſpinus mori iuſſus.

Et Annæus Mella.

Pater Lucani.

C. Petronius ad mortem actus.

Elegantia viri.

dicta factáque eius quanto ſolutiora,& quandam ſui negligentiam præ-
ferentia,tanto gratius in ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Proconſul
tamen Bithyniç,& mox conſul,vigentem ſe ac parem negotiis oſtendit:
dein reuolutus ad vitia,ſeu vitiorum imitationem,inter paucos familia-
rium Neroni aſſumtus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, &

Diu Neroni percarus:

molle affluentiâ putat,niſi quod ei Petronius approbauiſſet. Vnde inui-
dia Tigellini,quaſi aduerſus æmulum & ſciêtiâ voluptatum potiorem.

Donec, Tigellino adnitente, opprimitur.

Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant,aggreditur,
amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indicium ſeruo ad-
emtáque defenſione,& maiore parte familiæ in vincla raptâ. Fortè illis
diebus Campaniam petiuerat Cæſar,& Cumas vſque progreſſus Petro-
nius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut ſpei moras.neq; tamen

Solutè admodum moritur.

præceps vitam expulit, ſed inciſas venas, vt libitum obligatas, aperire
rurſum,& alloqui amicos,non per ſeria, aut quibus conſtantiæ gloriam
peteret. Audiebátque referentes,nihil de immortalitate animæ, & ſa-
pientium placitis, ſed leuia carmina & faciles verſus. Seruorum alios
largitione, quoſdam verberibus affecit. Iniit & vias, ſomno indulſit, vt
quamquam coacta mors, fortuitæ ſimilis eſſet. Ne codicillis quidem
(quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigellinum,aut quem alium

Neroni flagitia ſua primus ingeſſit.

potentium adulatus eſt: ſed flagitia Principis ſub nominibus exoleto-
rum feminarúmque,& nouitate cuiuſque ſtupri perſcripſit, atque obſi-
gnata miſit Neroni. fregitque annulum, ne mox vſui eſſet ad facienda
pericula. Ambigenti Neroni quonam modo noctium ſuarum ingenia
noteſcerent, offertur Silia matrimonio ſenatoris haud ignota, & ipſi ad
omnem libidinem adſcita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in
exſilium,tamquã non ſiluiſſet quæ viderat pertuleràtque,proprio odio.
At Numicium Thermũ præturâ functũ Tigellini ſimultatibus dedidit,
quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminosè detulerat, quæ
cruciatibus tormẽtorum ipſe, patronus eius nece immeritâ lueret. Tru-

Bareas Soranus & Thraſeas Pætus accuſantur.

cidatis tot inſignibus viris, ad poſtremum Nero virtutem ipſam exſcin-
dere concupiuit, interfecto [16] Bareâ Sorano & [17] Thraſeâ Pæto, olim
vtriſque infenſus, & accedentibus cauſſis in Thraſeam: quòd ſenatu
egreſſus eſt,cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui: quódque Iuue-
nalium ludicro parũ expetibilem operam prębuerat:eáq; offenſio altiùs

Crimina in ipſum.

penetrabat,quia idem Thraſea Patauij,vnde ortus erat, [18] ludis Ceſticis
à Troiano Antenore inſtitutis,habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo
prætor Antiſtius ob probra in Neronem compoſita ad mortem damna-
batur, mitiora cenſuit, obtinuitque: & cùm deûm honores Poppææ
decernuntur,ſpontè abſens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non

Capito ea renouat,

ſinebat Capito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem,
inimicus Thraſeæ, quòd auctoritate eius concidiſſet iuuantis Cilicum
legatos,dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obie-

Et auget.

ctabat: [19] *principio anni vitare Thraſeam ſollenne iuſiurandum:* [40] *nuncupa-
tionibus votorum non adeſſe, quamuis Quindecimuirali ſacerdotio præditum:
nunquam pro ſalute Principis,* [41] *aut cæleſti voce immolauiſſe: aſſiduum olim
& indefeſſum, qui vulgaribus quoque patrum conſultis ſemet fautorem aut
aduerſarium oſtenderet, triennio non introiſſe curiam: nuperrimeq; cùm ad*

coër-

obtrectendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius
clientium negotiis vacauiſſe. ſeceßionem iam id & partes; &, ſi multi
idem audeant, bellum eſſe. Vt quondam C. Cæſarem, inquit, *& M. Ca-*
tonem; ita nunc te Nero & Thraſeam auida diſcordiarũ ciuitas loquitur.
Et habet ſectatores vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſenten-
tiarum, ſed habitum vultúmque eius ſectantur, rigidi & triſtes, * *qui* *Fuluo. quarum
tibi laſciuiam exprobrent. [42] *Huic vni incolumitas tua ſine arte, ſine honore.*
Proſperas Principis res ſpernit: etiamne luctibus & doloribus non ſatiatur?
Eiuſdem animi eſt, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Auguſti &
diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani Vulgo le Ca-
per prouincias, per exercitus, [43] *curatiùs legũtur, vt noſcatur quid Thraſea non* zeste
fecerit. Aut transeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut noua cupientibus
auferatur dux & auctor. [44] *Iſta ſecta Tuberones & Fauonios veteri quoque*
Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: ſi
peruerterint, ipſam aggredientur. Fruſtra Caßiũ amouiſti, ſi gliſcere & vigere
Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſce-
ptatorem ſenatum nobis relinque. Extollit irâ promtũ Coſſutiani animum *Arceſſit*
Nero: adiicitque Marcellum Eprium acri eloquentiâ. At Bateam Sora- *Marcellus*
num iam ſibi [45] * Oſtorius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex *accuſator.* * Totius
proconſulatu Aſiæ, in quâ offenſiones Principis auxit, iuſtitiâ atq; indu- *Crimina in*
ſtriâ: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumſerat: vimque *Bateam.*
ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæſaris libertum ſtatuas &
picturas auehere, [46] inultã omiſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti,
& ambitio conciliandæ prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi *Tiridates ſub*
delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad *hæc in vrbem*
externa rumoribus inteſtinũ ſcelus obſcuraretur, an vt magnitudinem *venit.*
imperatoriam cæde inſignium virorum quaſi regio facinore oſtentaret.
Igitur omni ciuitate ad excipiendum Principem ſpectandúmq; regem
effusâ, [47] Thraſea occurſu prohibitus non demiſit animũ: ſed codicillos *Thraſeas*
ad Neronem cõpoſuit, requirens obiecta, & expurgaturum aſſeuerans, *prohibetur*
ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet. Eos codicillos Nero *occurrere.*
properanter accepit, ſpe [48] exterritum Thraſeam * ſenſiſſe per quæ cla- *Codicillos*
ritudinem Principis extolleret, ſuámq; famam dehoneſtaret. Quod vbi *ad Neronem mittit.*
non euênit, vultúmque & ſpiritus & libertatem inſontis vltrò extimuit, * ſcripſiſſe
vocari patres iuſſit. Tum Thraſea inter proximos cõſultauit, tentarétne *Ambigit, an*
defenſionem, an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebãtur. Quibus intrari *ſe defendat.*
curiam placebat, *ſecuros eſſe de conſtantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, niſi*
quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis [49] *ſecretum circumdare.* *Sunt, qui*
Aſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo *ſuadeant* Mortem omnibus
numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri. ſin cru- ex natura ...
delitas perſiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitus ab obliuione ...
ignauiâ per ſilentium pereuntium. Contrà, qui opperiendum domi cenſe- posteris ...
bant, de ipſo Thraſeâ eadem. *ſed ludibria & contumelias imminere. ſubtra-* *Sunt, qui diſſuadeant.*
heret aures cõuiciis & probris. Non ſolùm Coſſutianum aut Eprium ad ſcelus
promtos, [50] *ſupereſſe qui forſitan manus ictuſq; per* * *immanitatem Auguſti.*
etiam bonos metu ſequi. Detraheret potius [51] *ſenatui, quem* ° *perornauiſſet, in-* ° ſemper
famiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viſo Thraſeâ reo decreturi ornauiſſet. 221.

 patres

patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ ſpe agitari: multóq́. magis timendum, ne in coniugem, in familiã, in cetera pignora eius ſæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum veſtigiis & ſtudiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat ſe interceſſurum ſenatuſconſulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea, *ne vana & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deſerendum: illi initium magiſtratuũ, & integra quæ ſuperſint. Multum antè ſecum expenderet, quod tali tempore capeſſendæ Reip. iter ingrederetur.* Ceterùm ipſe an venire in ſenatũ deceret, meditationi ſuæ reliquit. At poſterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus togatorum obſederat, non occultis gladiis. diſperſique per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſenatores. Et [52] oratio Principis per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia deſererent, eorumq́. exemplo equites Rom. ad ſegnitiam verterentur.* [53] *Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenire, cùm pleriq́. adepti conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent?* quod velut telũ arripuere accuſatores. Et initium faciente Coſſutiano, maiore vi Marcellus, *ſummam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraſeam deſciſcentem, qui generum eius Heluidium Priſcum in iiſdem furoribus, ſimul* [54] *Paconium Agrippinum paterni in Principes odij heredem, &* [55] *Curtium Montanum deteſtanda carmina factitantem, eludere impunè ſinerent. Requirere ſe in ſenatu conſularem, in votis ſacerdotem, in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hoſtem Thraſea induiſſet. Denique agere ſenatorem, & Principis obtrectatores protegere ſolitus, veniret, cenſeret quid corrigi aut mutari vellet:* [56] *faciliùs perlaturos ſingula increpantem, quàm nunc ſilentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias ſine damno exercituum diſplicere? Ne hominem bonis publicis mæſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exſilium ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet.* Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardeſceret; non illa nota & [57] * celebritate periculorum ſueta iam ſenatus mæſtitia, ſed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. ſimul ipſius Thraſeæ venerabilis ſpecies obuerſabatur: & erant qui Heluidium quoque miſerarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. *Quid Agrippino obiectum, niſi triſtem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij ſæuitiâ concidiſſet. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neque famoſi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atque interim Oſtorius Sabinus Sorani accuſator ingreditur, orditúrque de amicitiâ Rubellij Plauti, [58] quódque proconſul Aſiæ Soranus pro claritate ſibi potius accommodatum, quàm ex vtilitate cõmuni egiſſet, alendo ſeditiones ciuitatum. Vetera hęc. ſed recens, diſcrimini patris filiam conne-

ctebat,

Aruleni iuuenilis impetus.

Quem vir anguſtius cohibet.

Templum Nero milite complet.

Obliquâ oratione patres accuſat.

Marcellus in Thraſeam inſurgit.

Senatus ad hæc expauidus.

*crebritate

Milites ante oculos: Thraſeas in animo.

Iam & in Baream Oſtorius inuehitur. Etiam in eius filiam.

ctebat, quod [59] pecuniam Magis dilargita eſſet. Acciderat ſanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, ſimul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud conſuluerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio ſenatus nihil atrox afferret. Igitur accita eſt in ſenatum, ſteterúntque diuerſi ante tribunal conſulum, grandis æuo parens, contrà filia intra viceſimum ætatis annum, nuper marito [60] Annio Pollione in exſilium pulſo, viduata deſolatáque, ac ne patrem quidem intuens, cuius oneraſſe pericula videbatur. Tum interrogante accuſatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdediſſet, quo pecuniam faciendis magicis ſacris contraheret? primùm ſtrata humi, longóque fletu & ſilentio, pòſt, [61] altaria, & aram complexa: *Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæſar & vos patres ſeruaretis incolumem. Sic gemmas & veſtes & dignitatis inſignia dedi; quomodo ſi ſanguinem & vitam popoſciſſent. Viderint iſti antehac mihi ignoti quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui*. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamátque, non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream, ſepararent à ſe quamcunque ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores vtriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus: & [62] quantum miſericordiæ ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem [63] honeſti * & exerciti, ceterùm animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecuniâ recluſa ſunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitiis commaculatos; ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caſſij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutúſque omnibus fortunis, & in exſilium actus, [64] æquitate deûm * erga bona maláque documenta. Thraſeæ Soranóque & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, [65] prædicto ne in Repub. haberetur. Accuſatoribus Eprio & Coſſutiano quinquagies ſeſtertiûm ſingulis, Oſtorio duodecies & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad Thraſeam in hortis agentem [66] quæſtor conſulis miſſus, veſperaſcente iam die. illuſtrium virorum feminarúmque cœtus frequentes egerat, maximè intentus [67] Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu ſi qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & diſſociatione ſpiritus corporiſque inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes quiritantéſque qui aderant, faceſſere properè Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. [68] Arriamque tentantem mariti ſuprema, & exem-

Illa in Curiam vocata.

Inuidiosè interrogat accuſator:

Ipſa piè & miſerabiliter reſpondet.

Pater eam excuſat:

Impurus teſtis, Egnatius.

* honeſti exercitus.

Philoſophia de honeſtamentum.

Thraſeas & Soranus mori iuſſi.

Perfertur nuncius ad Thraſeam: Seriis ſermonibus intentum.

Suos hortatur & roborat.

plum Arriæ matris ſequi, monet retinere vitam, filiæque communi ſubſidium vnicum non adimere. Tum progreſſus in porticum, illuc à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum ſuum Italiâ tantùm arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriuſque brachij venis, poſtquam cruorem effudit, humum ſuper ſpargens, propius vocato quæſtore, *Libemus*, inquit, *Ioui liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit conſtantibus exemplis.* Pòſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente, *** obuerſis in Demetrium.*

Abit è vitâ, vt è conuiuio.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIAR. LIB. PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

ORditur, & quæ in Hiſtoriarum toto opere dicenda, carptim proponit: ſtatum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Piſonem Cæſarem adoptat. Id Othonem offendit, qui ſpe ſuâ lapſus animum ad vtriuſque cædem appulit. & perfecit, conciliatus ſibi Prætorianis. Galba & Piſo trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij ſede eſt. cui tamen æmulus ſtatim & hoſtis Vitellius exortus. De cauſis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem ſumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item ducesq́ parat. Recenſio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Intereà Roxolani Sarmatæ Mœſiam irrupêre: ſed repulſi, aut cæſi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuerſum ad cædem depoſcunt, vt Othoni inſidum. Otho ægre eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem claſſem inſtruit, mittitq́ in Galliam contra Vitellium. Denique ipſe, omiſſâ vrbe, in eum it. Geſta hæc paucis menſibus,

IMP. SER. GALBA. ET T. VINIO COSS.

INITIVM mihi operis [a] Ser. Galba iterum, T. Vinius conſules erunt. Nam poſt conditam vrbem [1] DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate. poſtquam bellatum apud Actium, atque * omnem poteſtatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia ceſſere. Simul veritas pluribus modis infracta. primùm inſcitiâ Reip. vt alienæ, mox libidine aſſentandi, aut rurſus odio aduerſus dominantes. Ira neutris cura poſteritatis, inter infenſos vel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facilè auerſeris obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen ſeruitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt

A. V. C. DCCCXXII.
Cauſſa huius ſcriptionis.
Priora, priores ſcripſerunt:
** Reguntordee, omgium*

ineſt. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuriâ cog- *Ipſe hæc po-*
niti. [3] Dignitatem noſtram à Veſpaſiano inchoatam, [4] à Tito auctam, *ſtrema parti*
[5] à Domitiano longiùs prouectam non abnuerim. ſed incorruptam *citrà.*
fidem profeſſis, nec amore quiſquam, & ſine odio dicendus eſt. Quòd
ſi vita ſuppeditet, principatum [6] diui Neruæ, & imperium Traiani, vbe-
riorem ſecurioremque materiam ſenectuti ſepoſui: rarâ temporum
felicitate, vbi ſentire quæ velis, & quæ ſentias dicere licet.

[7] Opus aggredior plenum variis caſibus, atrox prœliis, diſcors ſeditio- *Materies*
nibus, ipsâ etiam pace ſæuum. [8] Quatuor Principes ferro interemti. *operis:*
[9] Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Proſperæ, in *Varia bella,*
Oriente; aduerſæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nu-
tantes, [10] perdomita Britânia, & ſtatim miſſa * cohorte in [11] Sarmatarum **ſtatim amiſ-*
ac Sueuorum gentes, [12] nobilitatus cladibus mutuis Dacus. [13] Mota *ſa: coortæ*
etiâ propè Parthorum arma falſi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis *Sarmatarum*
cladibus, vel poſt longam ſæculorum ſeriem repetitis, afflicta. [14] Hauſtæ *Clades,*
aut obrutæ vrbes. Fecundiſſima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vaſta-
ta; conſumtis antiquiſſimis delubris, ipſo Capitolio ciuium manibus
incenſo. [15] Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exſiliis mare.
infecti cædibus ſcopuli. [16] atrociùs in vrbe ſæuitum. Nobilitas, opes, *Sæuitia,*
omiſſi geſtiq; honores pro crimine; & ob virtutes, certiſſimum exitium.
Nec minus præmia delatorum inuiſa quàm ſcelera: cùm alij ſacerdotia *Miſeria.*
& conſulatus vt ſpolia adepti, procurationes alij & interiorem poten-
tiam, agerent ferrent * cuncta. [17] Odio & terrore corrupti in dominos **cuncta odio*
ſerui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi. *& terrore.*
Non tamen adeò virtutum ſterile ſæculum, vt non & bona exempla *Etiam vir-*
prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, ſecutæ maritos in exſilia *tutes,*
coniuges, propinqui audentes, conſtantes generi, contumax etiam ad-
uerſus tormenta ſeruorum fides. Supremæ clarorum virorum neceſſita-
tes; ipſa neceſſitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorum mortibus pa- *Et exitus*
res exitus. Præter multiplices rerum humanarum caſus, cælo terrâque *conſtantes.*
prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia,
ambigua, manifeſta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cla- *Nolim di-*
dibus, magiſve iuſtis iudiciis approbatum eſt, [18] non eſſe curæ deis ſecu- *ctum.*
ritatem noſtram, eſſe vltionem. Ceterùm antequam deſtinata compo- *Cauſſæ mo-*
nam, repetendum videtur, qualis ſtatus vrbis, quæ mens exercituum, *tuum ab ori-*
quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid *gine.*
ægrum fuerit: [19] vt non modò caſus euentúſque rerum, qui plerumque
fortuiti ſunt, ſed ratio etiam cauſſæque noſcantur. Finis Neronis vt *Mors Nero-*
lætus primo gaudêtium impetu fuerat; ita varios motus animorum, non *nis variè le-*
modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, ſed *ta aut triſtis.*
omnes legiones ducéſque conciuerat, euulgato imperij arcano, poſſe
Principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vſurpatâ ſtatim liber- *Bonis & ma-*
tate, licètiùs vt erga Principem nouum & abſentem. primores equitum *gnis læta:*
proximi gaudio patrum. [20] pars populi integra, & magnis domibus an-
nexa, clientes libertique damnatorum & exſulum, in ſpem erecti. Plebs
ſordida & circo ac theatris ſueta, ſimul deterrimi ſeruorum, aut qui *Malis & vi-*
adeſis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæſti & rumorum auidi. *libus, contrà.*

Miles

Miles præmia ſpectabat:

Miles vrbanus longo Cæſarum ſacramento imbutus, & ad deſtituendum Neronem arte magis & impulſu, quàm ſuo ingenio traductus, poſtquam neque dari donatiuum ſub nomine Galbę promiſſum, neque magnis meritis ac præmiis eundem in pace qui in bello locum, præuentámque gratiam, intelligit, apud Principem à legionibus factum, pronus

Nymphidius eum turbat.

ad nouas res, ſcelere inſuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium ſibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidẽ in ipſo conatu oppreſſus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat pleriſq; militum conſcientia, nec deerant ſermones, ſenium atq; auaritiam Galbæ increpantium.

Galba parũ benignè habet.

Laudata olim & militari famâ celebrata ſeueritas eius, angebat coaſpernantes veterem diſciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone aſſuefactos, vt haut minus vitia Principum amarẽt, quàm olim virtutes verebantur. Acceſſit Galbæ vox pro Rep. honeſta, ipſi anceps, legi à ſe militem, non

Qui & in aliis rebus peccat.

emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidũ ſenem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortaliũ alter ignauiſſimus, [21] odio flagitiorum * onerabant, contemtu inertiæ deſtruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis [22] Cingonio Varrone conſule deſignato; & [23] Petronio Turpiliano conſulari. ille vt Nymphidij ſocius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infauſtus

** [illegible] tum.*
Saeuitiam exercet.

Vrbs plena milite.

omine, atque ipſis etiam qui occiderant, formidoloſus. Inductâ legione Hiſpanâ, remanente eâ [24] quam è claſſe Nero conſcripſerat, plena vrbs exercitu inſolito. [25] multi adhoc * & innumeri è Germaniâ ac Britanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos præmiſſóſq; ad clauſtra Caſpiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenti parata.

** multi adhoc numeri.*

Clodius Macer cæſus:

Fortè congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africâ [26] haut dubiè turbantem, * Trebonius Garucianus procurator, iuſſu Galbæ: Capitonem in Germaniâ, cùm ſimilia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdum ac maculoſum, ita cogitatione rerum nouarum abſtinuiſſe: ſed a legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compoſitum vltrò: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius ſcrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe.

** Trebonianus [illegible]*
Capito Cæſus:

Cum inuidiâ Galbæ.

Ceterùm vtraque cædes ſiniſtrè accepta: & * inuiſo ſemel Principe, ſeu benè ſeu malè facta premunt. Iam afferebãt venalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorũ manus ſubitis auidę, & tamquam apud ſenem feſtinantes: eademq; nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excuſata. Ipſa ætas Galbæ, & irriſui & faſtidio erat, aſſuetis iuuentæ Neronis, & Imperatores formâ ac decore corporis, (vt eſt mos vulgi) cõparantibus. Et hic quidem Romæ, * tamquam in tantâ multitudine, habitus animorum fuit.

** inuiſum ſ. principem*
Qui libertis nimiis etiam obnoxius.

Augebat in- ... ſub eximia Germanici ſpecie, bl. 38.

** quanquam*

Cluuius Rufus Hiſpaniæ Præſes.

E prouinciis, Hiſpaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, &, pacis artibus, belli inexpertus.

Galliarum pars aliena Galbæ:

[27] Galliæ, ſuper memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in poſterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarũ ciuitates, nõ eodem honore habitę, quædam etiam

finibus

finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculoſiſſimum in tantis viribus, [28] ſoliciti & irati ſuperbiâ recentis victoriæ, & metu, tamquã alias partes fouiſſent. Tardè à Nerone deſciuerant: nec ſtatim pro Galbâ Verginius. an imperare voluiſſet dubium: delatũ ei à milite imperium cõueniebat. Fonteium Capitonem occiſum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per ſimulationẽ amicitię: quẽ non remitti, atq; etiam reum eſſe, tamquam ſuum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum ſpernebat, ſenectâ ac debilitate pedum inualidum, ſine cõſtantiâ, ſine auctoritate: ne quieto quidẽ milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiã accendebantur. Inferioris Germanię legiones diutius ſine conſulari fuere: donec, miſſu Galbę, Vitellius aderat, cenſoris Vitellij ac ter conſulis filius. [29] Id ſatis videbatur. In Britannico exercitu nihil iratum. Non ſanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentius egerunt: ſeu quia procul, & Oceano diuiſæ; ſeu, crebris expeditionibus, doctæ hoſtem potius odiſſe. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dũ in Italiâ cunctantur, Verginium legationibus adiſſent. Sed longis ſpatiis diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad cõtinendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miſcebantur. Oriens adhuc immotus. Syriã & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir ſecũdis aduerſiſque iuxtà famoſus. Inſignes amicitias iuuenis ambitioſè coluerat. [30] mox attritis opibus lubrico ſtatu, ſuſpectâ etiam Claudij iracundiâ, [31] in ſecretũ Aſię repoſitus, tam propè ab exſule fuit, quàm poſtea à Principe. Luxuriâ, induſtriâ, comitate, arrogãtiâ, malis boniſq; artibus mixtus nimiæ voluptates, cùm vacaret: quoties expedierat, magnæ virtutes. Palàm laudares, ſecreta malè audiebant. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potẽs: & cui expeditius* fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicũ Flauius Veſpaſianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabat. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbam votũ, aut animus. Quippe T. filium ad venerationem cultúmq; eius miſerat, [32] vt ſuo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & oſtentis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano liberiſque eius imperium, poſt fortunam credidimus. [33] Ægyptum copiaſque quibus coërceretur, iã inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regũ. Ita viſum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, ſuperſtitione, ac laſciuiâ diſcordem & mobilem, inſciam legum, ignaram magiſtratuum domi retinere. Regebat tum [34] Tiberius Alexander eiuſdem nationis. [35] Africa, ac legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque Principe, poſt experimentũ domini minoris. [36] Duę Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, vt cuiq; exercitui vicinę, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipſa in primis Italia, cuicumque ſeruitio expoſitæ, in pretium belli ceſſurę erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, cùm Ser. Galba iterum, Titus Vinius conſules, [37] inchoauere annum ſibi vltimum, Reip. propè ſupremum. Paucis poſt kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ

Etiam legiones ad Rhenum.

Hordeonius Flaccus pro ceteris præfectus:

Pars Vitellius.

Britannicæ legiones modeſtæ.

Syriæ præſes Mucianus.

Eius vita breuiter, & ingenium.

** ſuerit*

Veſpaſianus cum Iudæis belligerat.

Aegypti Præſes Ti. Alexander.

** Rhætiæ,*

Nuntij de legionum Germanicarum defectione.

Ee affe-

aſſeruntur, ſuperioris Germaniæ legiones,[18] ruptâ ſacramēti reuerentiâ, Imperatorem alium flagitare, & ſenatui ac Pop. Rom. arbitrium eligēdi permittere, quo ſeditio molliùs acciperetur.

Galba de adoptando Cæſare cogitat.

Maturauit ea res conſilium Galbæ, iam pridem de adoptione ſecum & cum proximis agitantis. Non ſanè crebrior totâ ciuitate ſermo per illos menſes fuerat. primùm licentiâ ac libidine talia loquendi, dein feſſâ *iam ætate Galbæ.

** Rhen. feſſa annis ætate*

Quem alij alium deſtinant.

Paucis iudicium, aut Reip. amor:[39] multi occultâ ſpe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum *[40] ambitionis rumoribus deſtinabant. Etiam [41] in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior,[42] * eodem [actu] inuiſior erat.

** ambitioſis * eâdem inuiſior.*

Galba ipſe vix ſui arbitrij.

Quippe hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipſa Galbæ facilitas intendebat: cum apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur.

Triumviri eum regunt, aut diſtrahunt.

Potentia principatus diuiſa in T. Vinium conſulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia[43] Icelo Galbæ liberto,[44] quem annulis donatum equeſtri nomine Martianum vocitabant. Hi diſcordes, & rebus minoribus ſibi quiſq; tendentes, circa conſilium eligendi ſucceſſoris in duas factiones ſcindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus conſenſu non tam vnum aliquem fouebant, quàm alium.

T. Vinius Othonem promouet.

Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil ſilentio tranſmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac ſocer deſtinabantur. Credo & Reip. curam ſubiiſſe, fruſtra à Nerone tranſlatæ, ſi apud Othonem relinqueretur.

Qui non eâ fortunâ dignus.

namque Otho pueritiam incurioſè, adoleſcentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eóque iam Poppæam Sabinam Principale ſcortum, vt apud conſcium libidinum depoſuerat, donec [45] *Octauiam vxorem amoliretur.

** Regius cod. Octauia vxor amoueretur.*

Mox ſuſpectum in eâdem Poppæâ,[46] in prouinciam Luſitaniam ſpecie legationis ſepoſuit. Otho, comiter adminiſtratâ prouinciâ, primus in partes tranſgreſſus, nec ſegnis, & donec bellum fuit, inter præſentes ſplendidiſſimus,

Tamen callidè ambiebat.

ſpem adoptionis ſtatim conceptam, acriùs in dies rapiebat: fauentibus pleriſque militum, pronâ in eum aulâ Neronis vt ſimilem.

Sed Galba alium ab omnium mente eligit.

Sed Galba, poſt nuntios Germanicæ ſeditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confiſus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij tranſigit. Adhibitóque ſuper Vinium ac Laconem, Mario Celſo conſule deſignato, ac [47] Ducenio Gemino præfecto vrbis,

Piſonem Licinianum,

pauca præfatus de ſuâ ſenectute, Piſonem Licinianum accerſiri iubet: ſeu propriâ dilectione, ſiue, vt quidam tradiderunt, Lacone inſtante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Piſone amicitia: ſed callide vt ignotum fouebat. & proſpera de Piſone fama conſilio eius fidem addiderat.

Virum nobilem & ſeuerum.

[48] Piſo M. Craſſo & Scriboniâ genitus, nobilis vtrimque, vultu habitúque moris antiqui, & æſtimatione rectâ ſeuerus, deterius interpretantibus triſtior habebatur. Ea pars morum eius, quo ſuſpectior ſolicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensâ Piſonis manu, in hunc modum locutus fertur.

Galbæ ad eum antica oratio.

Si te priuatus, lege curiatâ apud Pontifices, vt moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompey & M. Craſſi ſubolem in penates meos adſciſcere; & tibi inſigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adieciſſe. Nunc me deorum hominumq; conſenſu ad imperium

vocatum,

vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores noſtri armis certabant, bello adeptus, quieſcenti offeram. exemplo diui Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit; ego, in Rep. Non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neque ipſe imperium ambitione accepi, [49] & iudicij mei documentum ſint, non mea tantùm neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed & tua. [50] Eſt tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortunâ, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua quæ cupiditates adoleſcentiæ iam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantùm aduerſam tuliſti. [51] Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem conſtantiâ retinebis: [52] ſed alij per obſequium imminuent. Irrũpet adulatio, blanditiæ peſſimum veri affectus venenum, ſua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſimè inter nos hodie loquimur, ceteri, libẽtius cum fortunâ noſtrâ, quàm nobiſcum. Nam ſuadere Principi quod oporteat, multi laboris: aſſentatio erga Principem quemcumq; ſine affectu peragitur. Si immenſum imperij corpus ſtare ac librari ſine rectore poſſet, dignus eram, à quo Reſp. inciperet. Nunc eò neceſſitatis iampridem ventum eſt, vt nec mea ſenectus conferre plus populo Rom. poſſit, quàm bonum ſucceſſorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum Principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quaſi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Iuliorum Claudiorúmque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & naſci à Principibus, fortuitum, nec vltra æſtimatur: adoptandi iudicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longâ Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi prouinciâ, [53] aut ego cum vnâ legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati Principis exemplum. Nos bello, & ab æſtimantibus aſciti, cum inuidiâ quamuis, egregij erimus. Ne tamẽ territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & auditâ adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. [54] Vtiliſſimus* quidem ac breuiſſimus bonarum malarumq; rerũ dilectus, cogitare quid aut nolueris ſub alio Principe, aut volueris. Neq; enim hic, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebantur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exſultantis animi motum prodidiſſe. Sermo erga patrem imperatorémque reuerens, de ſe moderatus, nihil in vultu habitúque mutatum: quaſi imperare poſſet magis, quàm vellet. Conſultatum inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut ſpernendum.

Cod. regius idem

Piſo par fortunæ:

Eamq; immotus excipit.

In caſtra itur:

Circumſteterat interim palatium publica exſpectatio magni ſecreti impatiens,& malè coërcitam famam ſupprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cæleſtes minæ vltra ſolitum turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum; ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoriâ breuitate, adoptari à ſe Piſonem [15] more diui Auguſti,& exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne diſſimulata ſeditio in maius crederetur, vltrò aſſeuerat, quartam & duodeuiceſimam legiones, paucis ſeditionis auctoribus, non vltra verba ac voces erraſſe,& breui in officio fore. Nec vllum orationi aut lenocinium * additum, aut pretium. Tribuni tamen centurioneſque, & proximi militum, gratabundi reſpondent. per ceteros mæſtitia ac ſilentium, tamquam vſurpatam etiam in pace donatiui neceſſitatem, bello perdidiſſent. Conſtat potuiſſe conciliari animos quantulacumque parci ſenis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus. Inde apud ſenatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites ſermo: Piſonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effuſiùs, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publicâ curâ. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Piſone in publicum, factúmve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis,& facili ciuitate ad accipienda credendáque omnia noua, cùm triſtia ſunt, cenſuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum ſecreto, num & [16] Piſo proficiſceretur maiore prætextu: illi auctoritatem ſenatus, hic dignationem Cæſaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum ſimul mitti. Is conſilio interceſſit. Legati quoque (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœdâ inconſtantiâ nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemque metus vel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta ſcrutantibus iuſtiſſimum viſum eſt, inde repeti, vnde inopiæ cauſſa erat. [17] Bis & vicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſſit, decumâ parte liberalitatis apud quemque eorum relictâ. At illis vix decumæ ſuper portiones erant: iiſdem erga aliena ſumtibus, quibus ſua prodegerant, cùm rapaciſſimo cuique ac perditiſſimo, non agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorũ manerent. [18] Exactioni xxx. equites Romani præpoſiti, nouum officij genus,& ambitu ac numero oneroſum: vbique haſta,& ſector,& inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donaſſet Nero, quàm quibus abſtuliſſet. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & [19] * Antonius Naſo: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacenſis: è vigiliis, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, ſed metus initium: tamquam per artem & formidinem ſinguli pellerentur, omnibus ſuſpectis. Interea [20] Othonem, cui compoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido conſilium, multa ſimul exſtimulabant: luxuria etiam Principi oneroſa, inopia vix priuato toleranda, in Galbâ ira, in Piſonem inuidia. Fingebat & metum

Adoptio exponitur: Sed donatiui nulla mentio.

* [illegible], addidit.

Et omnino Galba nimis reſtrictius.

Inde apud Patres publicata adoptio: Admodum ad Latos.

Legati ad legiones Germanicas miſſi.

Pecunia in publicum quæſita: Et repetita à Neronis aſſectis.

* quinquaginta, [illegible]

* Form. vol. Aurelius.

Otho ad imperium ſe exſtimulat:

& metum, quo magis concupiſceret. *Prægrauem ſe Neroni fuiſſe. nec Luſitaniam rurſus aut alterius exſilij honorem exſpectandum: ſuſpectum ſemper inuiſumq́. dominãtibus, qui proximus deſtinaretur. Nocuiſſe id ſibi apud ſenem Principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exſilio efferatum. Occidi Othonem poſſe. proin agendum audendumq́. dum Galbæ auctoritas fluxa, Piſonis nondum coaluiſſet. Opportunos magnis conatibus tranſitus rerũ: nec cunctatione opus, vbi perniciosior ſit quies, quam temeritas. Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud poſteros, vel gloriâ diſtingui. Ac ſi nocentem innocentemq́. idem exitus maneat, acrioris viri eſſe, meritò perire.* Non erat Othonis mollis & corpori ſimilis animus. Et intimi libertorum ſeruorúmque corruptiùs quàm in priuatâ domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia [61] ceteraſque regnorum libidines auido talium, ſi auderet, vt ſua oſtentantes; quieſcenti, vt aliena exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis. dum nouos motus, & clarum Othoni annum obſeruatione ſiderum affirmãt. genus hominum potentibus infidum, ſperãtibus fallax, quod in ciuitate noſtrâ & vetabitur ſemper, & retinebitur. Multos ſecreta Poppææ mathematicos, peſſimum principalis matrimonij inſtrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpaniâ comes, cùm ſuperfuturum eum Neroni promiſiſſet, poſtquam ex euentu fides, coniecturâ iam & rumore, ſenium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, perſuaſerat fore, vt in imperiũ aſciſceretur. Sed Otho tamquam peritiâ, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentiùs obſcura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillimè ab eiuſmodi voto tranſitur. Sed ſceleris cogitatio incertum an repens, ſtudia militum iam pridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum quemque militum nomine vocans, ac memoriâ Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecuniâ aut gratiâ iuuare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galbâ ſermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperij, atrociùs accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes claſſibus adire ſoliti, Pirenæum & Alpes, & immenſa viarum ſpatia, ægrè ſub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, velut faces addiderat Mæuius Pudens è proximis Tigellini. is mobiliſſimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progreſſus eſt, vt [62] per ſpeciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, ſecretioribus apud ſingulos præmiis, intendebat. adeò animoſus corruptor, vt Cocceio [63] Proculo ſpeculatori de parte finium cum vicino ambigenti, vniuerſum vicini agrum ſuâ pecuniâ emtum dono dederit: per ſecordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, à quo Barbium Proculum [64] Teſſerarium ſpeculatorum, & Veturium [65] Optionem eorundem perductos, poſtquam vario ſermone callidos, audacéſque cognouit, pretio & promiſſis onerat, datâ pecuniâ

Item liberti eius:

Et diuinaculi.

Inter quos Ptolemæus quidam:

Fidem aliâ prædictione meritus.

Milites in eum procliui:

Variâ olim arte conciliati.

Et acceſſit corruptor Mæuius Pudens.

Qui largiter nummos iis dabat, pro ſportulâ.

Et Otho ipſe animoſus largitor.

Electi duo milites, aliorum illices.

 ad per-

ad pertentãdos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperium Pop. Rom. transferendum, & tranſtulerunt. In conſcientiam facinoris paucis aſciti, ſuſpenſos ceterorum animos, diuerſis artibus ſtimulant: [66] primores militum, per beneficia Nymphidij vt ſuſpectos: vulgus & ceteros, irâ & deſperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac deſiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, poſtquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeóque parata apud malos ſeditio, etiam apud integros diſſimulatio fuit, vt [67] poſtero Iduum die, redeuntem à cœnâ Othonem rapturi fuerint, niſi incerta noctis, & totâ vrbe ſparſa militum caſtra, nec facilem inter temulentos conſenſum timuiſſent: non Reip. curâ, quam fœdare Principis ſui ſanguine ſobrij parabant, ſed ne per tenebras, vt quiſque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus eſſet, ignorantibus pleriſque pro Othone deſtinaretur. Multa erumpẽtis ſeditionis indicia per conſcios oppreſſa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit, ignarus militarium animorum, conſiliique quamuis egregij, quod non ipſe afferret, inimicus, & aduerſus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. ſacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruſpex Vmbricius triſtia exta, & inſtantes inſidias, ac domeſticum hoſtem prædicit: audiente Othone (nam proximus adſtiterat) idque vt lætum è contrario, & ſuis cogitationibus proſperum interpretante. Nec multo pòſt libertus Onomaſtus nunciat, exſpectari eum ab architecto & redemtoribus. quæ ſignificatio coëuntium iam militum, & paratæ coniurationis conuenerat. Otho, cauſſam digreſſus requirentibus, cùm emi ſibi prædia vetuſtate ſuſpecta, eoque prius exploranda finxiſſet, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad [68] Miliarium aureum, [69] ſub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti ſpeculatores conſalutatum Imperatorem, ac paucitate ſalutantium trepidum, & ſellæ feſtinanter impoſitum ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conſcientiâ, plerique miraculo: pars clamore & gladiis, pars ſilentio, animos ex euentu ſumturi. Stationem in caſtris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latiùs caſtra, ac ſi contrà tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſque ſuſpicionem conſcientiæ. Antepoſuere ceteri quoque tribuni centurioneſque præſentia dubiis & honeſtis. Iſque habitus animorum fuit, vt peſſimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterẽtur. Ignarus interim Galba & ſacris intẽtus, fatigabat alieni iã imperij deos: cum affertur rumor rapi in caſtra, incertum quem ſenatorem, mox Othonem eſſe qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quiſque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur conſultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio ſtationem agebat, nec per ipſum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediis ſeruabatur: Piſo pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus eſt. *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſiue optandum hoc nomen ſiue timẽdum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reip. fato,*

Hi variè mouent & alienant à Galbâ.

Et ſtatim parata inanus.

Indicia & initia ſeditionis ſpreta à Lacone.

Prædictum Galbæ diſcrimen: Audiente Othone.

Qui ad coniuratos ſuos pergit:

Paucorum pro re tantâ.

Rapiunt illũ in caſtra.

Et admittitur.

Dum alij ſilent, alij probant.

Ad Galbam nuncius.

Placuit ſidem cohortis excubantis tentari.

Alloquitur Piſo facunde.

in veſtrâ manu poſitum eſt. non quia, meo nomine, triſtiorem caſum paveam, vt qui adverſa expertus cùm maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: patris & ſenatus & ipſius imperij vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt, aut, quod æquè apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res ſine diſcordiâ tranſlatas. Proviſum adoptione videbatur, vt ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertêre imperium, etiam cùm amicum Imperatoris ageret. Habitúne & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc, & comiſſationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc Principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit, rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani; me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſp. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt: veſtrâ, commilitones, intereſt, ne Imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio adverſum duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famáque illæſa ad hunc diem manſit. & Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus XXX. transfugæ & deſertores, quos centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & quieſcendo commune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in provincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde Principis, quàm quod innocentibus datur. ſed proinde à nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis. Dilapſis ſpeculatoribus, cetera cohors non aſpernata concionantem, [70] vt turbidis rebus evenit, timore magis, & nonnullo adhuc conſilio, parat ſigna, quod poſtea creditum eſt, inſidiis & ſimulatione. [71] Miſſus & Celſus Marius ad electos Illyrici exercitus, [72] Vipſanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerſerent. Legioni claſſicæ diffidebat, infeſtæ ob cædem commilitonum, quos primo ſtatim introitu trucidaverat Galba. Pergunt etiam in caſtra prætorianorum tribuni Cerius Severus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, ſi incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio melioribus conſiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmántque: quia non ordine militiæ, ſed è Galbæ amicis, fidus Principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio claſſica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celſum infeſtis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutavêre, invalidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmiſſos, atque inde rurſus longâ navigatione ægros, impenſiore curâ Galba refovebat. Vniverſa iam plebs palatium implebat, mixtis ſervitiis, & diſſono clamore, cædem Othonis, & coniuratorum exſilium poſcentium, vt ſi in circo ac theatro ludicrum aliquod poſtularent. Neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diverſa pari certamine poſtulaturis: ſed tradito more, quemcumque Principem adulandi, licentiâ acclamationũ, & ſtudiis inanibus.

Illi fi.di & proni videntur.

Sed verbis.

Mittitur ad conciliandos alios milites.

Etiam ad ipſos prætorianos.

Qui minantur, & ſpernunt.

Nec alij ſanè audiunt.

Niſi quòd plebs æſtuat pro Galbâ:

Non in longum.

Interim

T. Vinius in Palatio manendum cenſet.

Interim Galbam duæ ſententiæ diſtinebant. Titus Vinius *manendum intra domum, opponenda ſeruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos cenſebat: daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium. ſcelera impetu, bona conſilia morâ valeſcere. Denique eundi vltrò ſi ratio ſit, eandem mox facultatem: regreſſus, ſi pœniteat, in alienâ poteſtate.*

Alij celeriter obuiam eundum.

Feſtinãdum ceteris videbatur, antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorum. *Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & ſegnitiâ terentium tempus, imitari Principem diſcat. Non exſpectandum, vt compoſitis caſtris, forum inuadat, & proſpectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianuâ, ac limine tenus domum cludit, obſidionem nimirum t.leraturus. Et præclarum in ſeruis auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini. Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum.*

Inter quos & Laco.

Idq́ factum.

Repugnantem huic ſententiæ Vinium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Icelo, priuati odij pertinaciâ, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, ſpecioſiora ſuadentibus acceſſit. Præmiſſus tamen in caſtra Piſo, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Vinio; ſeu quia erat, ſeu quia irati ita volebant. Et faciliùs de odio creditur.

Vanus interea rumor de cæde Othonis:

Seu forte, ſeu conſultò ſparſus.

Vix dum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mendaciis, interfuiſſe ſe quidam, & vidiſſe affirmabant; credulâ famâ, inter gaudentes, & incurioſos. Multi arbitrabantur compoſitum auctúmque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falsò vulgauerint.

Itaque omnes iam prompti:

Et pro Galbâ ruere.

Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum plerique ac ſenatorum, poſito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, præreptam ſibi vltionem querentes. Ignauiſſimus quiſque, & (vt res docuit) in periculo non auſurus, nimij verbis, linguę feroces: nemo ſcire, & omnes affirmare. donec inopiâ veri, & conſenſu errantium victus, ſumto thorace Galba, [73] irruenti turbæ neque ætate neq; corpore ſiſtens, ſellâ leuaretur.

Inſigne eius dictum ad vanum militem.

Obuius in palatio Iulius Atticus ſpeculator, cruentum gladium oſtẽtans, occiſum à ſe Othonem clamauit. Et Galba, *Commilito*, inquit, *quis iuſsit?* inſigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus.

At magis firme in caſtris mentes.

Haut dubiæ iam in caſtris omnium mentes, tantuſq́ue ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in [74] ſuggeſtu, in quo paullo antè aurea Galbæ ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri inſuper præpoſitos iubebat.

Vera illis alacritas & minæ.

Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquam in populo ac plebe, variis ſegni adulatione vocibus, ſed vt quemq; affluentium militum aſpexerant, prehenſare manibus, complecti armis, collocare iuxtà, præire ſacramentum, modò Imperatorem militibus, modò Imperatori milites commendare.

Otho geſtibus excitat:

Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam vniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc ſingulos exſtimulauerat, accendendos

dendos in commune ratus, pro vallo caſtrorum ita cœpit. *Quis ad* Etiam aptâ
*vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia nec priuatum me * vo* oratione.
cari ſuſtineo, Princeps à vobis nominatus, nec Principem, alio imperante. * Lips. vocare
Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorem populi
Rom. in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditis ne, vt pœna mea, & ſupplicium
veſtrum ſimul poſtulentur? adeò manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſaluos
eſſe, niſi vnà, poſſe. Et cuius lenitatis eſt Galba, iam fortaſſe promiſit: vt qui nullo
expoſcente, tot millia innocentiſſimorum ciuium trucidauerit. Horror animum
ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriam,
cùm in oculis vrbis decimari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem accepe-
rat. His auſpiciis vrbem ingreſſus, quam gloriam ad Principatum attulit, niſi
occiſi[75] *Obultronij, * Sabini*[76] *& Cornelij Marcelli in Hiſpaniâ * Beruschtonis* * Alii al.
in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in * Cor. regius Betu Cito. Rhen. Vetti, recté.
viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in caſtris? Quæ vſquam prouincia, quæ
caſtra ſunt, niſi cruenta & maculata? aut, vt ipſe prædicat, emẽdata & correcta?
Nam quæ alij ſcelera, hic remedia vocat: dum falſis nominibus, ſeueritatem pro
ſæuitia, parſimoniam pro auaritia ſupplicia & contumelias veſtras, diſcipli-
nam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & iam plus rapuit Icelus,
quàm quod Polycleti, &[77] *Vatinij, & Elij, [& alij] parauerunt. Minore aua-* * Videtur
ritiâ aut licentiâ graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperaſſet. nunc & ſubiectos induceuda.
nos habuit tamquam ſuos, & viles vt alienos. Vna illa domus ſufficit donati-
uo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua ſaltem in
ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exſilio, quem triſtitiâ & auaritiâ ſui ſi-
millimum iudicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate, etiam deos in-
fauſtam adoptionem auerſantes. Idem ſenatus, idem popul. Rom. animus eſt.
Veſtra virtus exſpectatur, apud quos omne honeſtis conſiliis robur, & ſine
quibus quamuis egregia inualida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum
voco: omnium militum arma nobiſcum ſunt.[78] *Nec vna cohors togata defendit*
nunc Galbam, ſed detinet. Cum vos aſpexerit, cùm ſignum meum acceperit, hoc
ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus eſt
in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum. Aperire deinde arma-
mentarium iuſſit. rapta ſtatim arma, ſine more & ordine militiæ, vt præ- *Arma diui-*
torianus, aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxi- *dit.*
liaribus, galeis ſcutiſque. Nullo tribunorum centurionúmve adhor-
tante, ſibi quiſque dux & inſtigator: & præcipuum peſſimorum incita- *Iamq; in vr-*
mentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piſo fremitu crebreſ- *bem ruunt.*
centis ſeditionis, & vocibus in vrbem vſque reſonantibus, egreſſum
interim Galbam & foro appropinquantem aſſecutus erat: iam Marius
Celſus haud læta retulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capitolium *Galba flu-*
petere, plerique roſtra occupanda cenſerent, plures tantùm ſententiis *ctuat.*
aliorum contradicerent, vtque euenit in conſilijs infelicibus, optima
viderentur, quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galbâ, de *Laco agitat*
occidendo T. Vinio dicitur, ſiue vt pœná eius animos militum mulce- *de Vinij cæde*
ret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſtremum vel odio. Hæſita- *Intempeſti-*
tionem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus: *uè.*
& turbauere conſilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, lan-
guentibus omnium ſtudiis, qui primò alacres fidem atque animum

oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulſu, completis vndique baſilicis ac templis, lugubri proſpectu. neque populi aut plebis vlla vox, ſed attoniti vultus, & conuerſæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus, & magnæ iræ ſilentium eſt.

Plebs immiſ-let, & pendet ab euentu.

Milites Othoniani forum audi irrumpunt.

Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quaſi Vologeſen, aut Pacorum, auito Arſacidarum ſolio depulſuri, ac non Imperatorem ſuum inermem & ſenem trucidare pergerent, diſiectâ plebe, proculcato ſenatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aſpectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri Principes terruere, quo minus facerent ſcelus, cuius vltor eſt quiſquis ſucceſſit.

Deficit, & deſerit Galbam ſua cohors.

Viſo comminus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuiſſe tradunt) dereptam Galbæ imaginem ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omnium militum ſtudia, deſertum fugâ populi forum, diſtricta aduerſus dubitantes tela.

Ipſe à ferentibus in terram proyeitur.

De ſupremâ voce eius variant: Sicut & de percuſſore.

Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è ſella, ac prouolutus eſt. Extremam eius vocem, vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij ſuppliciter interrogaſſe, quid mali meruiſſet? paucos dies exſoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtuliſſe vltrò percuſſoribus iugulum, agerent ac ferirent, ſi ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percuſſore non ſatis conſtat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium xv. legionis militem, impreſſo gladio, iugulum eius hauſiſſe. Ceteri crura brachiáque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque vulnera, feritate & ſæuitia, trunco iam corpori adiecta.

T. Vinius occiſus.

Titum inde Vinium inuaſere. de quo & ipſo ambigitur, conſumſerit ne vocem eius inſtans metus, an proclamauerit, non eſſe ab Othone mandatum vt occideretur. Quod ſeu finxit formidine, ſeu conſcientiâ coniurationis confeſſus eſt, huc potius eius vita famaque inclinat, vt conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſſa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumque latus tranſuerberatus.

Sempronij Denſi fides.

Inſignem illâ die virum Sempronium Denſum ætas noſtra vidit. [79] Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ cuſtodiam à Piſone additus, ſtricto pugione occurrens armatis, & ſcelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in ſe percuſſores, quamquàm vulnerato Piſoni effugium dedit.

Piſo in Veſtæ confugit.

Piſo in ædem Veſtæ peruaſit, exceptuſque miſericordiâ publici ſerui, & contubernio eius abditus, non religione, nec cærimoniis, ſed latebrâ imminens exitium differebat. cùm aduenere, * iuſſu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus e Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpeculator.

**Libri aliquot, miſſu*

Sed illinc extractus, & cæſus.

Lubenti & læte admodum Othonem vacare,

à quibus protractus Piſo, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitia excepiſſe, nullũ caput tam inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur, ſeu tum primùm leuata omni ſolicitudine mens, [80] * vagare gaudio cœperat; ſeu recordatio maieſtatis in Galbâ, amicitiæ in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine triſti confuderat. Piſonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius faſq; credebat. Præfixa contis capita geſtabantur inter

inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant,[81] quive vere, quive falſò, vt pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm cxx. libellos præmia expoſcentium, ob aliquam notabilem illâ die operam, Vitellius poſtea inuenit. omnéſque conquiri &[82] interfici iuſſit, non honore Galbæ, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum vltionem. Alium crederes ſenatum, alium populum. Ruere cuncti in caſtra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exoſculari Othonis manus: quantóque magis falſa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aſpernabatur ſingulos Otho, auidum & minacem militũ animum, voce vultuque temperans. Marium Celſum, Cõſulem deſignatum, & Galbæ vſque in extremas res amicum fidumque, ad ſupplicium expoſtulabant, induſtriæ eius innocentiæque quaſi malis artibus infenſi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. ſed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum ſcelus, iubere iam poterat. Ita ſimulatione iræ, vinciri iuſſum, & maiores pœnas daturum affirmans, præſenti exitio ſubtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætoriĵ præfectos ſibi ipſi legere: Plotium Firmum e manipularibus quondam, tum vigilibus præpoſitum, & incolumi adhuc Galbâ partes Othonis ſecutum. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, ſuſpectus conſilia eius fouiſſe. vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis ſecuti, ſub quo eamdem curam obtinuerat, pleriſque Veſpaſianum fratrem in eo reſpicientibus. Flagitatum, vt[83] vacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur. Namque gregarius miles,[84] vt tributum annuum pendebat. Pars manipuli, pars per commeatus, aut in ipſis caſtris vaga, dum mercedem centurioni exſolueret, neque modum oneris quiſquam, neque genus quæſtus penſi habebat. Per latrocinia & raptus, aut ſeruilibus miniſteriis, militare otium redimebant. Tum locupletiſſimus quiſque miles, labore ac ſæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi ſumptibus exhauſtus, ſecordia miſer elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo, in manipulum redibat. ac rurſus alius atque alius, eadem egeſtate ac licentia corrupti, ad ſeditionem & diſcordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auerteret, ex fiſco ſuo vacationes annuas exſoluturum promiſit: rem haud dubie vtilem, & a bonis poſtea Principibus, perpetuitate diſciplinæ, firmatam. Laco præfectus, tamquam in inſulam ſeponeretur, ab Euocato, quem ad cædem eius Otho præmiſerat, confoſſus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palam animaduerſum. Exacto per ſcelera die, nouiſſimum malorum fuit lætitia. Vocat ſenatum prætor vrbanus, certant adulationibus ceteri magiſtratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni tribunicia poteſtas, & nomen Auguſti, & omnes Principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiſcue iacta hæſiſſe animo eius nemo ſenſit. Omiſiſſet tot offenſas, an diſtuliſſet, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per ſtrages iacentium, in Capitolium atq; inde in palatium vectus, concedi

Multi gloriabantur cædem affectantes.

Cum ſuo ... Romani ...

Marius Celſus ad cædem poſtulatur.

Arte eripitur ab Othone.

Duo Prætorii Præfecti.

Miles vacationis ...

Qualis erat.

Sed non tunc ... ex fiſco ...

Laco occiſus. Et Icelus.

In Senatu omnes honores Othoni habiti.

Cæſ. ſepulti. corpora ſepulturę, cremati[q]; permiſit.[85] Piſonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Criſpina filia compoſuere, quæſitis redemptiſq; capitibus, quę venalia interfectores ſeruauerant. Piſo vnú & triceſimum ætatis annum explebat, famâ meliore quam fortunâ. Fratres eius[86] Magnum Claudius,[87] Craſſum Nero interfecerat. Ipſe diu exſul, quatriduo Cæſar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus eſt vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos varijs moribus egit. Pater illi è prætoria familiâ,[88] maternus auus e proſcriptis. Prima militiâ infamis, Legatum Caluiſium Sabinum habuerat:[89] cuius vxor malâ cupidine viſendi ſitú caſtrorum, per noctem militari habitu ingreſſa, cum vigilias & cetera militiæ munia[90] eâdem laſciuiâ tentaſſet,[91] in ipſis principijs ſtuprum auſa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iuſſu C. Cæſaris oneratus catenis: mox mutatione temporum dimiſſus, curſu honorum inoffenſo, legioni poſt pręturam præpoſitus, probatuſq; ſeruili deinceps probro reſperſus eſt, tamquam ſcyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius poſterâ die ſoli omnium Vinio fictilibus miniſtrari iuſſit. Sed Vinius, proconſulatu, Galliam Narbonenſem ſeuerè integréque rexit. Mox Galbæ amicitiâ in abruptú tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intendiſſet, prauus aut induſtrius, eâdem vi. Teſtamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Piſonis ſupremam voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentiâ tenebrarum plurimis ludibrijs vexatum, diſpenſator Argius e primoribus ſeruis, humili ſepulturâ in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonéſque ſuffixum, laceratúmque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galbâ fuerat) poſterâ demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum eſt. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & ſeptuaginta annis, quinque Principes proſperâ fortunâ emenſus, & alieno imperio felicior, quàm ſuo. Vetus in familiâ nobilitas, magnæ opes. ipſi medium ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incurioſus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorúmq; vbi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forent, vſque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, &[92] metus temporum obtentui, vt quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconſul Africam moderate: iam ſenior, citeriorem Hiſpaniam pari iuſtitiâ continuit, maior priuato viſus, dum priuatus fuit, & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet. Trepidam vrbem ac ſimul atrocitatem recentis ſceleris, ſimul veteres Othonis mores pauentem, nouus inſuper de Vitellio nuntius exterruit, ante cædem Galbę ſuppreſſus, vt tantùm ſuperioris Germaniæ exercitum deſciuiſſe crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitiâ, ignauiâ, luxuriâ, deterrimos,[93] velut ad perdendum imperium fataliter electos, non ſenatus modò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. ſed vulgus quoque palàm mærere. Nec iam recentia ſæuæ pacis exempla, ſed repetitâ bellorum ciuilium memoriâ, captam toties[94] ſuis ciuibus vrbem, vaſtitatem Italię, direptiones prouinciarum, Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam ac Mutinam, nota publicarú cladium nomina, loque-

De Piſone elogium.

De T. Vinio elogium.

Turpe eius ſtuprum.

Furti etiam ſuſpectus.

Galbæ vix ſepultus.

Elogium de eo & iudicium:

Dignus imperio viſus, non fuit.

Nuncius de Vitellio electo:

Omnibus pauidis, & de rep. iam deſperantibus.

fol. 70. Vid. 160, 161, 210 et 228

loquebantur. *Proſè euerſum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur; ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto victore, imperium, manſuram fuiſſe ſub Pompeio Brutóque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtraſque impias preces, vtraque deteſtanda vota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore qui viciſſet.*

Certamen enim inter duos peſſimos.

Erant qui Veſpaſianum & arma Orientis augurarentur & vt potior vtroque Veſpaſianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpaſiano fama: ſoluſque omnium ante ſe Principum, in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſſáſque motus Vitelliani expediam.

Germanici motus origo.

Cæſo cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriáque exercitus, vt cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli victoria eueniſſet,[95] expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diúque infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt: paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ.

Ferociunt legiones ea.

Viri, arma, equi,[96] ad vſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centurias tantum ſuas turmaſque nouerant: exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones, ſeque & Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouaſque diſcordias. nec ſocios vt olim, ſed hoſtes & victos vocabant.

Noua bella volunt.

Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos:[97] hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduiſque, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infenſi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus penatium hauſerunt animo; ſecundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorum irritati, qui remiſſam ſibi à Galbâ quartá tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant.

Et inhiant opibus Gallorum.

Acceſſit callidè vulgatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtiſſimum quemque centurionum dimitti. vndique atroces nuntij, ſiniſtra ex vrbe fama, infenſa Lugdunenſis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendúmque materies in ipſis caſtris, odio, metu, &, vbi vires ſuas reſpexerant, ſecuritate.

Variis etiam rumoribus concitantur.

Sub ipſas ſuperioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingreſſus, hiberna legionum cum curâ adierat: redditi pleriſque ordines, remiſſa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus ſordem & auaritiam Fontei Capitonis, adimendis aſſignandiſve militiæ ordinibus, integre mutauerat.

Inter eã Vitellius ad eas venit.

Inſinuat ſeſe, & ambit:

Nec conſularis legati menſurá, ſed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud ſeueros humilis. Ita comitatem bonitatémque fauentes vocabant, quòd ſine modo, ſine iudicio, donaret ſua, largiretur aliena. Simul, auiditate imperandi, ipſa vitia pro virtutibus interpretabantur.

Comis.

Largus.

Multi in vtroque exercitu ſicut modeſti quietíque, ita mali & ſtrenui. Et profusâ cupidine, inſigni temeritate,[98] legati legionum, Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infenſus Galbæ, tamquam detectam à ſe Verginij cunctationem, oppreſſa Capitonis conſilia ingratè tuliſſet, inſtigare Vitellium, ardorem militum oſtentans. *Ipſum celebri vbique famá: nullam*

Valens legatus ad Principatum capiendum exſimulat.

in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, ſecutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium ei imperium, & breue tranſiturum: panderet modo ſinum, & venienti fortunæ occurreret. Merito dubitaſſe Verginium, equeſtri familia, ignoto patre: imparem ſi recepiſſet imperium, tutum ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cenſuram, collegium Cæſaris, & imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuati ſecuritatem.

Ille cupit, non audet.

Quatiebatur his ſegne ingenium, vt concupiſceret magis, quàm ſperaret. At in ſuperiore Germania Cæcina decorâ iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito ſermone, erecto inceſſu, ſtudia militum allexerat.

Cæcina legatus infenſus Galbæ.

Hunc iuuenem Galba, quæſtorem in Bætica, impigrè in partes ſuas tranſgreſſum, legioni præpoſuit. [99] Mox compertum publicam pecuniam auertiſſe, vt peculatorem flagitari iuſſit. Cæcina ægrè paſſus, miſcere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire ſtatuit.

Nec vniuerſi milites in eũ proni.

Nec deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quod & bello aduerſus Vindicem vniuerſus affuerat, nec niſi occiſo Nerone tranſlatus in Galbam, atque in eo ipſo ſacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat.

Quos irritat etiam Gallo-Germanis.

Et Treueri ac Lingones, quaſque alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miſcentur. Vnde ſeditioſa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumque alij profuturus.

Lingonum legati ſeditionem agunt.

Miſerat ciuitas Lingonum, vetere inſtituto, dona legionibus, [100] dextras hoſpitij inſigne. Legati eorum in ſqualorem mæſtitiámque compoſiti, per principia, per contubernia, modò ſuas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militum animis accipiebantur, ipſius exercitus pericula & contumelias conquerentes, accendebant animos.

Hordeonius comprimere conatur:

Nec procul ſeditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire legatos, vtque occultior digreſſus eſſet, nocte caſtris excedere iubet.

Auget.

Inde atrox rumor, affirmantibus pleriſque interfectos, ac ni ſibi conſulerent, fore vt acerrimi militum & præſentia conqueſti, per tenebras & inſcitiam ceterorum occiderentur.

Coniurant inter ſe milites.

Obſtringuntur inter ſe tacito fœdere legiones. Adſciſcitur auxiliorum miles, primò ſuſpectus, tamquam circumdatis cohortibus aliſque impetus in legiones pararetur: mox eadem acriùs volens, faciliore inter malos conſenſu ad bellum, quàm in pace ad concordiam.

Inferior etiã exercitus turbat.

Inferioris tamen Germanicæ legiones ſolenni kalend. Ianuar. ſacramento pro Galbâ adactæ, multâ cunctatione, & raris primorum ordinum vocibus, ceteri ſilentio, proximi cuiuſque audaciam exſpectantes, [illegible] inſitâ mortalibus naturâ properè ſequi, quæ piget inchoare.

Iurant quidam in Galbam. ſed linguâ.

Sed ipſis legionibus inerat diuerſitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt quidam ſaxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac ſextadecima legiones, nihil vltra fremitum & minas auſæ, initium erumpendi circumſpectabant.

At ſuperior palam deficit.

At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima legiones iiſdem hibernis tendentes, ipſo kalend. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtiùs, duodeuiceſima [101] cunctanter. Mox conſenſu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S P. Q. R. obliterata iam nomina, ſacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmve pro Galbâ nitente, quibuſdam, vt in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quiſquam in modum concionis, aut ſuggeſtu

locutus,

locutus, neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitii Hordeonius Flaccus conſularis legatus aderat, non compeſcere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos auſus, ſed ſegnis, pauidus, & ſocordiâ innocens. Quattuor centuriones [103] duodeuiceſimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris ſacramenti. ſed, quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. ſecuta eſt, coloniam Agrippinenſem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuiceſimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba iuraſſe. Id ſacramentum inane viſum. [104] occupari nutantem fortunam, & offerri Principem placuit. Miſſi a Vitellio ad legiones legatóſque, qui deſciuiſſe à Galbâ ſuperiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum aduerſus deſciſcentes, aut ſi concordia & pax placeat, faciendum Imperatorem: & minore diſcrimine ſumi Principem, quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtiſſimus e legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis, auxiliariorumq; ingreſſus, Imperatorem Vitellium conſalutauit. [105] Secutæ ingenti certamine eiuſdē prouinciæ legiones: & ſuperior exercitus, ſpecioſis ſenatus populique Romani nominibus relictis III. Non. Ianu. Vitellio acceſſit: ſcires illum priore biduo non penes Remp. fuiſſe. Ardorem exercituum Agrippinenſes, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, [106] vt quiſq; corpore, opibus, ingenio validus. Nec Principes modò coloniarū aut caſtrorum, quibus præſentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnæ ſpes: ſed manipuli quoque & gregarius miles, viatica ſua, & balteos, phaleraſque, inſignia armorum, argento decôra, loco pecuniæ tradebant: inſtinctu, & impetu, & auaritiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, miniſteria principatus per libertos agi ſolita, in equites Romanos diſponit. Vacationes centurionibus ex fiſco numerat. [107] Sæuitiam militum pleroſque ad pœnam expoſcentium ſæpius approbat, pari ſimulatione vinculorum fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. Iuliū Burdonem Germanicæ claſſis præfectum aſtu ſubtraxit. Exarſerat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen, ac mox inſidias, Fonteio Capitoni ſtruxiſſet. grata erat memoria Capitonis, & apud ſæuientes occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licebat. Ita in cuſtodiâ habitus: & poſt victoriam demum, ſtratis iam militum odiis, dimiſſus eſt. Interim vt piaculum obiicitur centurio Criſpinus, qui ſe ſanguine Capitonis cruentauerat: eóque & poſtulantibus manifeſtior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum diſcordiâ temporum a legione digreſſæ: [108] prout inclinaſſent, grande momentum, ſociæ aut aduerſæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus ſuprà rettulimus, occidi iuſſit, damnatos fidei crimine, grauiſſimo inter deſciſcentes. Acceſſere

Hordeonius non compeſcit.

Ad Vitellium nuncius.

Qui porrò legatus indicat.

E quibus Fabius Valens Imperatorem eum ſalutat.

Accedunt legiones:

Et finitimi prouinciarum.

Opes ſuas offerunt.

Ipſe quoſdam punit:

In pleroſque clementiâ vtitur.

Criſpinus cæſus.

Iulius Ciuilis liberatus.

Cohortes Batauorum.

partibus

Valerius Aſiaticus Vitellio ſe iunxit: Rhæti, Et Britanni:

partibus Valerius Aſiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum aſciuit. & Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurinâ, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copiis mora, quo minus ſtatim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac ſordes contemtus exercitui inuiſuſque. Accendebat odiũ eius Roſcius Cælius

Vbi res turbidæ.

legatus viceſimę legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuilium armorum atrociùs proruperant. Trebellius ſeditionem & confuſum ordinem diſciplinæ Cælio: ſpoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cum interim, fœdis legatorum certaminibus, modeſtia exercitus corrupta, eoque diſcordiæ ventum, vt auxiliarium quoque militum [109] conuiciis proturbantibus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus aliſque, deſertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto conſulari, manſit. Rexêre legati legionum pares

Duplices copias in Italiam Vitellius destinat.

iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibuſque Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit.

Alteras, ſub Valente:

Fabius Valens allicere, vel ſi abnuerent, vaſtare Gallias, & Cottianis Alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore tranſitu, [110] Peninis iugis degredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus electi [111] cũ Aquilâ quintæ legionis, & cohortibus aliſque ad XL. millia armatorum data. XXX. millia

Alteras, ſub Cæcinâ duce.

Cæcina e ſuperiore Germaniâ ducebat, quorum robur [112] legio vna, prima & viceſima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, e quibus Vitellius ſuas quoque copias ſuppleuit, totâ mole belli ſecuturus. Mira

Miles eius mirè feruet:

inter exercitum imperatorémq; diuerſitas. Inſtare miles, arma poſcere, dum Galliæ trepident, dum Hiſpaniæ cunctentur. non obſtare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in diſcordiis ciuilibus feſtinatione tutius, vbi facto magis quàm

Ipſe ſocors & languidus.

conſulto opus eſſet. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præſumebat, medio diei temulentus, & ſagina

Vni ventri deditus.

grauis: cùm tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt ſi adeſſet Imperator, & ſtrenuis vel ignauis ſpem metúmque adderet. Inſtructi intentique ſignum profectionis expoſcunt: nomine Germanici, Vitellio ſtatim addito. Cæſarem ſe appellari, etiam victor prohibuit.

Felix augurium Valenti.

Lætum augurium Fabio Valenti exercituíque, quem in bellum cogebat, ipſo profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longúmque per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haut dubium magnæ

Cuius agmen Diuoduri lymfatur.

& proſperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt ſocios ſecuri adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum eſt) quamquam omni comitate exceptos, ſubitus pauor exterruit, raptis repente armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut ſpoliandi cupidinem,

Ciues innoxios cædunt

ſed furore & rabie, & cauſſis incertis, eóq; difficilioribus remediis. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæſa tamen

Vnde in reliquos Gallos terror.

ad quattuor millia hominum. Iſq; terror Gallias inuaſit, vt venienti mox agmini vniuerſæ ciuitates, cum magiſtratibus & precibus, occurrerent, ſtratis per vias pueris feminiſque, quæque alia placamenta hoſtilis iræ, [113] non quidem in bello, ſed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde

Galbæ

Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum acce- *Qui tamen*
pit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bel- *caſo Galbâ,*
lum voluebat. Gallis cunctatio exemta, & in Othonem ac Vitellium *palàm in Vi-*
odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida *tellium incli-*
partibus. benigne excepti, modeſtiâ certauère. Sed breuis lætitia fuit, *nant.*
cohortium intemperie, quas à legione quartadecimâ, vt ſuprà memo-
rauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia pri- *Batauæ co-*
mùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ſtudia *hortes fero-*
militum adgregantur, propè in prœlium exarſere, ni Valens animaduer- *citer agunt.*
ſione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra ad- *Valens com-*
uerſus Æduos quæſita belli cauſſa. Iuſſi pecuniam atque arma deferre, *primit.*
gratuitos inſuper commeatus præbuere. quod Ædui formidine, Lugdu-
nenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. 114 Co-
hortes XVIII Lugduni, ſolitis ibi hibernis, relinqui placuit. Manlius
Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus,
nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infa-
mauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm lauda-
tum. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſéſque diſcordiam, proxi- *Diſſidium*
mum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebriùs infeſtiúſque, *vetus inter*
quàm vt tantum propter Neronem Galbámq; pugnaretur. Et Galba re- *Lugdunenſes & Viennen-*
ditus Lugdunenſium, occaſione iræ, in fiſcum verterat. Multus contrà *ſes.*
in Viennenſes honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne diſcretis *Illi milites*
connexum odium. Igitur Lugdunẽſes exſtimulare ſingulos militum, & *in horum*
in euerſionem Viennẽſium impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam, *exitium pro-*
adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nuper legiones in præſidium Gal- *uocant.*
bæ referendo. Et vbi cauſſas odiorum prætenderát, magnitudinem præ-
dæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces. *Irent*
vltores, exſcinderent ſedem Gallici belli. 115 *cuncta illic externa & hoſtilia, ſe*
coloniam Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarúmque re-
rum ſocios. ſi fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus
in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium
reſtingui poſſe iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari
diſcriminis ſui Viennenſes, velamenta & infulas prǽferentes, vbi agmen *Viennenſes*
inceſſerat, arma, genua, veſtigia prehenſando, flexère militum animos. *ſupplices oc-*
116 Addidit Valens tricenos ſingulis militibus ſeſtertios. Tum vetuſtas *currunt:*
dignitáſque coloniæ valuit. Et verba Fabij ſalutem incolumitatémque *Et infenſos*
Viennenſium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen ar- *placant:*
mis mulctati, priuatis & promiſcuis copiis iuuere militẽ. Sed fama con- *Precibus ta-*
ſtans fuit, ipſum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu ſordidus, re- *men mixto*
pentè diues, mutationem fortunæ malè tegebat, accenſus egeſtate lon- *pretio.*
gâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuentâ, ſenex prodigus. Lento *Quin ipſe*
deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exerci- *dux emtus.*
tus: ipſa itinerum ſpatia, & ſtatiuorum mutationes venditante duce, fœ- *Iam olim*
dis pactionibus aduerſus poſſeſſores agrorum, & magiſtratus ciuitatum, *rapax.*
adeò minaciter, vt Luco (municipiũ id Vocontiorum eſt) faces admoue- *Qui etiam*
rit, donec pecuniâ mitigaretur. quoties pecuniǽ materia deeſſet, & ſtu- *vias & man-*
pris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædǽ ac ſan- *ſiones vendit.*

Cæcina Heluetios inuadit, guinis Cæcina hauſit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis viriſque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac [117] feſtinatio vndeuiceſimæ legionis. Rapuerunt pecuniam miſſam in

Nonnulli ipſorum culpâ. ſtipendium caſtelli, quod olim Heluetij ſuis militibus ac ſtipendiis tuebantur ægrè id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quoſdam militum in cuſtodiâ retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamque culpam antequam pœniteret, vltum ibat. Mota propere ca-

Vaſtat omnia. ſtra. Vaſtati agri. Direptus, longâ pace in modum municipij extructus, locus, amœno ſalubrium aquarum vſu frequens. Miſſi ad Rhætica auxilia nuntij, vt verſos in legionem Heluetios à tergo aggrederẽtur. Illi an-

Illi trepidãt. te diſcrimen feroces, in periculo pauidi, quamquã primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in vnum conſulere. exitioſum aduerſus veteranos prœlium, intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohorteſque. & ipſorum Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita. vndique populatio & cædes. Ipſi in medio vagi abiectis armis, magna pars ſaucij aut palantes, [118] in montẽ Vo-

Vocetium montem perfugiunt. cetium perfugere. Ac ſtatim immiſſâ cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhætiſque, per ſiluas atque in ipſis latebris truci-

Sed plerique capti aut cæſi. dati. Multa hominum millia cæſa, multa ſub coronâ venumdata. Cúmque direptis omnibus, Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur, miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Julium Alpinum è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ

Legati eorum ad Vitellium: Valdè aſperatum. vel ſæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu eſt, legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an militẽ inuenerint. Ciuitatis excidium poſcunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Coſſus, vnus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eo

Vis eloquentiæ. validior, militis animum mitigauit: vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quàm immodicum ſæuitiâ fuerat. effuſis lacrymis, & meliora conſtantiùs poſtulando, impunitatem ſalutémque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, læ-

Ala Syllana Vitellio ſe iungit: tum ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellij acceſſiſſe. Proconſulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italiâ manentes, inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in par-

Et vnà ſecum, aliquot oppida. tes: & vt donum aliquod nouo Principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipſos compertum. Et quia præſidio alæ vnius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorúmque cohortibus, & Germanorum vexillis, [119] in alpe Graiâ ipſe paululum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret,

ſteret, aduerſus [120] Petronium vrbis procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. . Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes aláſque, ſimul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ; & vbicumque certatum foret, Noricos [121] in cetera victoriæ pręmia acceſſuros, Penino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, [122] hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra ſpem omnium, non deliciis, neque deſidiâ torpeſcere. dilatæ voluptates, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. Eóque plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem vinculorum, ſæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiſo, petebatur. Celſus conſtanter ſeruatæ erga Galbam fidei crimen confeſſus, exemplum vltrò imputauit. [123] Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet, ſtatim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Manſítque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celſi ſalus, ne [124] militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exſultatio, diſparibus cauſſis conſecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœda pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutum, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremò eiuſdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerſo affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus deſiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiâ defenſus, prætexentis ſeruatam ab eo filiam. & haut dubie ſeruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) ſed effugio in futurum. quia peſſimus quiſque, diffidentiâ præſentium mutationem pauens, aduerſus publicum odium [125] priuatam gratiam *præparat: vnde nulla innocentiæ cura, ſed vitæ impunitatis. Eo infenſior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis vocibus obſtrepere: donec Tigellinus, accepto [126] apud Sinueſſanas aquas ſupremæ neceſſitatis nuntio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes moras, ſectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto. Per idem tempus expoſtulata ad ſupplicium [127] Caluia Criſpinilla, variis fruſtrationibus, & aduerſâ diſſimulantis Principis famâ, periculo exemta eſt: magiſtra libidinum Neronis, tranſgreſſa in Africam ad inſtigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obſcurè molita, totius poſtea ciuitatis gratiam obtinuit conſulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæſa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis malíſque temporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epiſtolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcunque quietis locum prodigæ vitæ legiſſet. Paria Vitellius oſtendebat, primò mollius, ſtultâ vtrimque & indecorâ

Cæcina Penninis alpibus tranſit.

Otho compoſitè ſe gerit.

Celſum ſeruat:

Imò & ducem deligit.

Tigellinus noxæ permiſſus.

Aequaliter odioſus omnibus.

Nota ſceleſtorum ingenium.

præparatum, nulla i. cura ſed vitæ imp.

Ingulum ſibi ſecat.

Criſpinilla liberatur

Imò ad potentiam poſtea euecta.

Otho ſiſtere & placare Vitellium nititur:

Et ille hunc

corâ ſimulatione: mox quaſi rixantes, ſtupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatis quos Galba miſerat legatis, rurſus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easq; quæ

Legati ab Othone in Germaniam.

Lugduni agebant copias, ſpecie ſenatus miſit. Legati apud Vitellium remanſere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per ſimulationem officij legatis Otho adiunxerat, remiſſi, antequam legioni-

A Valente epiſtolæ corruptrices Romam miſſæ.

bus miſcerentur. Addidit epiſtolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd [128] tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertiſſent. Ita promiſſis ſimul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amiſſuri. Neque

Etiã vtrimque percuſſores.

ideo prætorianorum fides mutata. Sed inſidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem miſſi. Vtriſque fruſtra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis compoſuit, exitium ipſi filioque eius minitans, ni incolumes ſibi mater ac liberi ſeruarentur. [129] Et ſtetit domus vtraque. ſub Othone, incertum an metu; Vitellius

Illyricanæ legiones pro Othone.

victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iuraſſe in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœſiæ, legiones. Idem ex Hiſpaniâ allatum: laudatusque per edictum Cluuius Rufus. & ſtatim cognitum eſt, conuerſam ad Vitellium Hiſpaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obſtricta, diu manſit. Nuſquam fides aut amor, metu ac neceſſitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonenſem ad Vitel-

Et penè omnes transmarinæ.

lium vertit, facili tranſitu ad proximos & validiores. Longinquę prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine vrbis ac prętextu ſenatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriæ legiones Mucianus ſacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, [130] omnéſque verſæ in Orientem prouinciæ, no-

Africa adiungitur.

mine eius tenebantur. Idem Africæ obſequium, initio à Carthagine orto. Neque exſpectatâ Vipſani Aproniani proconſulis auctoritate,

**Scripſerim, is.*

Creſcens Neronis libertus (nam * in malis temporibus [131] partē ſe Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque ſine modo feſtinauit. Carthaginem ceterę ciuitates ſecutæ. Sic diſtractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capeſſendam

Ipſe Romæ ciuilia adminiſtrat.

Principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præſenti vſu properando. Conſul cum Titiano fratre in kalen. Martias

Conſules deſignat.

ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiſcus, prętextu veteris amicitiæ, plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Ceteri conſulatus ex deſtinatione Neronis, aut Galbæ, manſere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celſo, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor interceſſit. Sed Otho,

Sacerdotia diuidit.

pontificatus auguratúſque honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit;

addidit; & recens ab exſilio reuerſos nobiles adoleſcentulos, auitis ac
paternis ſacerdotiis in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio *Damnatos quoſdam reſtituit.*
Blæſo, Seuino Promptino ſenatorius locus, qui repetundarum crimini-
bus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoſcentibus, verſo
nomine, quod auaritia fuerat, videri maieſtatem: cuius tum odio, etiam
bonæ leges peribant. Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouin- *Beneficia variè largitur.*
ciarum animos aggreſſus, [132] Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familia-
rum adiectiones, [133] Lingonibus vniuerſis ciuitatem Romanam, prouin-
ciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ,
noua Africæ, oſtentui magis quàm manſura. Inter quæ neceſſitate præ-
ſentium rerum & inſtantibus curis excuſata, ne tum quidem immemor
amorum, ſtatuas Poppææ per ſenatuſconſultum repoſuit. Creditus eſt *Poppaæ ſtatuas reponit.*
etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauiſſe, ſpe vulgum allicien-
di. Et fuere qui imagines Neronis * proponeret: atque etiam [134] Otho- ** reponerent.*
ni, quibuſdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus
aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo te-
nuit, vetandi metu, vel * [135] cognoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile ** agnoſcendi*
bellum animis, externa ſine curâ habebantur. Eò audentiùs Rhoxola-
ni, Sarmatica gens, priore hieme cæſis duabus cohortibus, magnâ ſpe *Sarmatæ Mœſiam incurrunt.*
ad Mœſiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & ſucceſſu,
prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incurioſos, tertia le-
gio adiunctis auxiliis, repentè inuaſit. Apud Romanos omnia prœlio *Romani aggrediuntur, & vincunt.*
apta. Sarmatæ diſperſi, aut cupidine prædę graues onere ſarcinarum, &
lubrico itinerum ademtâ equorum pernicitate, velut vincti cædeban-
tur. Namque mirum dictu vt ſit omnis Sarmatarum virtus, velut extra *Genus pugnæ Sarmatarũ.*
ipſos. nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenê-
re, vix vlla acies obſtiterit. Sed tum humido die, & ſoluto gelu, neque
conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vſui, lapſanti-
bus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobiliſſimo
cuique tegmen, ferreis laminis, aut prædnro corio conſertum; vt aduer-
ſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtium prouolutis inhabile ad re-
ſurgendum) ſimul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus
miles facili loricâ, & miſſili pilo, aut lanceis aſſultans, vbi res poſceret,
leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi ſcuto mos eſt)
comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio ſuperfuerant, paludibus
abderentur. Ibi [136] ſæuitiâ, hîc miſeriâ vulnerum abſumti. Poſtquam id
Romæ compertum, M. Aponius Mœſiam obtinens, triumphali ſtatuâ, *Legati Romæ honorantur.*
Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numiſius Lupus, legati legio-
num, conſularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in
ſe trahente, tamquam & ipſe felix bello, & ſuis ducibus ſuiſque exerci-
tibus Remp. auxiſſet. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta *Ibi ſeditio.*
ſeditio, propè vrbi excidio fuit. [137] Septimamdecimam cohortem, colo-
niâ Hoſtienſi, in vrbem acciri Otho iuſſerat. Armandæ eius cura, Vario *Eius cauſſa.*
Criſpino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis caſtris,
iuſſa exſequeretur; vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto
armamentario iubet. Tempus, in ſuſpicionem; cauſſa, in crimen; affe-
ctatio quietis, in tumultum eualuit. Et viſa inter temulentos arma, cu *Suſpicio in Senatores.*

pidinem ſui mouere. Fremit miles, & tribunos centurioneſque proditionis arguit, tamquam familiæ ſenatorum ad perniciem Othonis armatentur.

Miles Prætorianus, ad arma.

Pars ignari & vino graues; peſſimus quiſque in occaſionem prædatum; vulgus, vt mos eſt, cuiuſque motus noui cupidum. & obſequia meliorum nox abſtulerat. Reſiſtentem ſeditioni tribunum, & 118 * ſeueriſſimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, inſidentes equis, vrbem ac palatium petunt.

**ſeueriſſimum centurionem*

Vrbem & palatium irrumpit.

Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis viriſque qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & diſpergi, periculoſius foret; modò conſtantiam ſimulare, modò formidine detegi, ſimul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad ſuſpicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut ſecus diſcrimine ſenatus quàm ſuo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras ſtatim miſerat, & abire properè omnes e conuiuio iuſſit. Tum verò paſſim magiſtratus, proiectis inſignibus, vitatâ comitum & ſeruorum frequentiâ, ſenes feminæque per tenebras, diuerſa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre.

Diffugiunt Senatores.

Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, oſtendi ſibi Othonem expoſtulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obſiſtunt.

Ipſi omnibus minantur.

Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunóſque, modò in ſenatum vniuerſum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum deſtinare iræ poterant, licentiam in omnes poſcentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro inſiſtens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit.

Otho precibus ægrè compeſcit.

Redieréntque in caſtra inuiti, neque innocentes. Poſterâ die, velut captâ vrbe, clauſæ domus, rarus per vias populus, mæſta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus triſtitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti ſunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex ſuo quiſque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis ſermonis in eo, vt quina millia nummum ſingulis militibus numerarentur.

Et ſequenti die argenteis mitis.

Tum Otho ingredi caſtra auſus. Atque illum tribuni centurioneſque circumſiſtunt, abiectis militiæ inſignibus, otium & ſalutem flagitantes.

Caſtra ingreditur.

Senſit inuidiam miles, & compoſitus in obſequium, auctores ſeditionis ad ſupplicium vltrò poſtulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuerſis militum animis, cùm optimus quiſque remedium præſentis licentiæ poſceret: vulgus & plures, ſeditionibus & ambitioſo imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: ſimul reputans non poſſe Principatum ſcelere quæſitum, ſubitâ modeſtiâ & priſcâ grauitate retineri, ſed diſcrimine vrbis & periculo ſenatus anxius, poſtremò ita diſſeruit.

Inſignis mehercules oratione aſſumitur.

Neque vt affectus veſtros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè ſuperſunt:) ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in diſcordiam egêre) ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas veſtra acriùs quàm conſideratiùs excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. num omnes

[illegible]

nuntios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur? Tam neſcire quædam milites, quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, [139] *vt multa, per centuriones tribunoſq; tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur, quærere ſingulis liceat: pereunte obſequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempeſtâ rapientur arma? Vnus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proximâ inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſuſtentorium irrumpet? Vos quidem iſtuc pro me. ſed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, patefieri occaſio etiam aduerſus me poteſt.* [140] *Si Vitellio & ſatellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur: hinc confuſi pedites equiteſque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducũ ſciſcitando res militares continentur.* [141] *Et fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus. Vobis arma & animus ſit; mihi conſilium, & virtutis veſtræ regimẽ relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdiſſimæ noctis. Nec illas aduerſus ſenatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare,* [142] *non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cuius ſplendore & gloriâ, ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiſcum eſt. Sic fit, vt hinc Reſp. inde hoſpes Reip. conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congeſtu lapidum, ſtare creditis?* [143] *Muta iſta & * inanima intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt, æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtrâ ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore vrbis noſtræ inſtitutum, & à regibus vſque ad Principes continuum & immortalem, ſicut à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam vt ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus Principes naſcuntur.* — * vulgò mœnia

Et oratio ad perſtringendos mulcendóſque militum animos, & ſeueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iuſſerat) gratè accepta, compoſitique ad præſens, qui coërceri non poterant. — *Duo è ſeditioſis puniti.*

[144] Non tamen quies vrbi redierat. ſtrepitus telorum, & facies belli erat: — *Romæ omnia ſuſpenſa, ſuſpecta.*

[145] militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites veniſſe in vrbem ad ſtudia partium noſcenda, plerique credebant. Vnde plena omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domuum ſine formidine. ſed plurimum trepidationis in publico, vt quemque nuntium fama attuliſſet, animum vultúmque conuerſi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere proſperis viderentur. Coacto verò in curiam ſenatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax ſilentium, ne ſuſpecta libertas. Et priuato Othoni nuper, [146] atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur verſare ſententias, & huc atque illuc torquere, hoſtem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentiſſimus quiſque, vulgaribus conuiciis; quidam, — *Senatus ipſe ſententia anxius.*

vera

Ne hunc illúmve offenderent.

Cladium Romæ ſigna.

vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum ſibi ipſi obſtrepentes. Prodigia inſuper terrebant, diuerſis auctoribus vulgata. In veſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat. erupiſſe cellâ Iunonis, maiorem humanâ ſpeciem. ſtatuam diui Iulij, in inſulâ Tiberini amnis, ſereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuerſam prolocutum in Ethruriâ bouem. inſolitos animalium partus. & plura alia, rudibus ſæculis, etiam [147] in pace obſeruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & [148] cum

Tiberis inundat.

præſenti exitio, etiam futuri pauor, ſubitâ inundatione Tiberis: qui immenſo auctu, prorupto ponte Sublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modò iacentia & plana vrbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuũ impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæſtus, & penuria alimentorum, corrupta ſtagnantibus aquis inſularum fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipſum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli eſſet obſtructum, à fortuitis vel naturalibus cauſſis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur.

Otho Prouinciam ſtatuit aggredi:

Idq; claſſe.

Otho, luſtrata vrbe, & expenſis belli conſiliis, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit, claſſe validâ & partibus fidâ, quòd [149] reliquos cæſorum ad pontem Miluium, & ſæuitiâ Galbæ in cuſtodiam habitos, in numerum legionis compoſuerat. facta & reliquis ſpes honoratioris in poſterum militiæ. Addidit claſſi vrbanas cohortes, & pleroſque è prætorianis, [150] vires & robur exercitus, atque ipſis ducibus conſilium & cuſtodes.

Duces expeditionis.

Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacenſi, cui ademptum à Galbâ Tribunatum reddiderat, permiſſa Curam nauium Oſcus libertus retinebat, [151] ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus. Peditum equitúmque copiis Suetonius Paullinus, [152] Marius Celſus, Annius Gallus, rectores deſtinati.

Licinius Proculus:

Calumniarũ ſartor.

Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanę militię impiger, bellorum inſolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celſi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando, quod facillimum factu eſt, prauus & callidus, bonos & modeſtos anteibat.

Dolabella relegatus.

Sepoſitus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ cuſtodiâ, neque obſcurâ: nullum ob crimen, ſed vetuſto nomine, & propinquitate Galbæ monſtratus.

Otho Senatores ad bellum ducit.

Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem, Otho, non participes aut miniſtros bello, ſed comitum ſpecie, ſecum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt Imperatoris fratrem, nec vt hoſtis.

Sed hercules imbelles.

Igitur motæ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus, Primores ſenatus ætate inualidi, & longâ pace deſides; ſegnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifeſtiùs pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione ſtolidâ, conſpicua arma, inſignes equos, quidam luxurioſos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt inſtrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuiſſimus quiſque, & futuri improuidus, ſpe vanâ tumens.

tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per in-
certa tutiſſimi Sed vulgus & magnitudine nimiâ communium curarum *Plebs belli*
expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuersâ in militum vſum *incommoda*
omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis, haut *ſentit.*
perinde plebem attriuerant, ſecurâ tum vrbe, & prouinciali bello, quod
inter legiones Galliáſque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Au- *Diu e-rum*
guſtus res Cęſarum compoſuit, procul & in vnius ſolicitudinem aut de- *expers.*
cus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio,[113] tantum pacis
aduerſa* pertimuere, Scriboniani contra Claudium incepta, ſimul au- **Vulgat. reip.*
dita & coërcita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quàm armis depulſus. *pertimuere.*
Tum legiones claſſéſque, & quod rarò aliàs, prætorianus vabanúſq; mi-
les, in aciem deducti, Oriens Occidénſque & quidquid vtrimque virium
eſt à tergo: ſub ducibus aliis ſi bellatum foret, longo bello materia. Fue-
re, qui proficiſcenti Othoni moras[114] religionémque nondum condito- *Ancilium*
rum ancilium afferrent. Aſpernatus omnem cunctationem, vt Neroni *conditio.*
quoque exitioſam: & Cæcina, iam alpes tranſgreſſus, exſtimulabat. Pri-
die Idus Mar. commendatâ patribus Rep. reliquias Neronianarum ſe- *Otho profi-*
ctionum nondum in fiſcum conuerſas, reuocatis ab exſilio conceſſit: iu- *ſcitur:*
ſtiſſimum donú, & in ſpeciem magnificum, ſed feſtinatâ exactione, vſu
ſterile. Mox vocatâ concione, maieſtatem vrbis, & conſenſum populi ac *Concione*
ſenatus pro ſe attollens, aduerſum Vitellianas partes modeſtè diſſeruit, *prima habitâ.*
inſcitiam potiùs legionum, quàm audaciam increpans, nullâ Vitellij
mentione. ſiue ipſius ea moderatio, ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, *Quàm caute*
contumeliis in Vitellium abſtinuit: quando, vt in conſiliis militiæ Sue- *tè compoſuit.*
tonio Paullino & Mario Celſo, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali in- *Galerius*
genio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipſum orandi noſce- *Trachalus.*
rent, crebro fori vſu celebre, & ad implendas populi aures, latum & ſo-
nans. Clamor vocéſque vulgi, ex more adulandi, nimię & falſæ. quaſi di-
ctatorem Cæſarem, aut Imperatorem Auguſtum proſequerétur, ita ſtu-
diis votiſque certabant. nec metu aut amore,[115] ſed ex libidine ſeruitij,
vt in familiis, priuata cuique ſtimulatio, & vile iam decus publicum.
Profectus Otho, quietem vrbis curáſque imperij, Saluio Titiano fratri
permiſit.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIAR. LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Veſpaſianus Romam miſſus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, ſubſtitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam conſulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli conſilia agitat. ſed bellum ipſum in occaſionem differt. Falſus Nero detegitur, & capitur Othonis copiæ, & duces; & claſſis eius in Galliam Narbonenſem irruptio. In

Corſicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, ſed cum infamiâ & ſtrage repulſus. Inſidias paulo poſt Othonianis locat, ſed ea quoque in ipſum vertere. Valens Ticinum venit. ſeditio ibi in eum militum. Qua compoſita, Cæcinæ [illegible] do agmini iungitur. Othoni eo nuntio accepto, de ſumma belli delib[illegible] [illegible] an fortunam experiri præſtaret. Poſtremum peſſimumque con[ſi]lium præfert. Ita haut procul B[e]d[ria]co pugnatum. [illegible] Othoniani: non tamen [illegible]. Sed Otho [illegible] con[illegible] be[illegible], m[illegible] [illegible]git, quam tam fortiter exequitur, quam [illegible] [illegible] narrat. Poſt mortem eius, [illegible] tum & impetus in Verginium. [illegible] etiam periculum, falſo quodam nu[n]tio. A[illegible] Aſri a[illegible], & ea prouincia [illegible] adiuncta. Quid in Italia [illegible], & le[illegible] hortesque [illegible] quomodo [illegible] ſtraxerit: non ſine acri tumultu apud Ticinum. At in Syria [illegible] ſianus & Mucianus ſeriò iam de bello deliberant. huius egre[gi]a ad illum oratio. Qua perſu[aſus] Veſpaſianus imperium ſuſcipit, legiones in nomen eius iurant. præterque Orientales, M[œſiæ] & P[a]nnoniæ etiam tranſeunt in partes. Vitellius interea magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa v[ſu]rpat. Conſilia item eius paratusque de bello. Geſta eodem anno, conſulibus tamen alijs ſuffectis.

STRVEBAT iam fortuna, in diuerſâ parte terrarum [ini]tia cauſſáſque imperio: [1] quod variè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipſis Principibus proſperum, aut exitio f[ui]t. Titus Veſpaſianus è Iudæâ, [2] incolumi adhuc Galba, [miſſus] à patre, cauſſam profectionis officium erga Princi[pem], & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed [vul]gus fingendi auidum, diſperſerat, accitum in adoptionem [ma]teria ſ[er]monibus, ſenium & orbitas Principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos deſtinandi. Augebat famam, ipſius Titi [inge]nium quantæcumque fortunæ capax, decor oris cum quadam [maieſtate], proſperæ Veſpaſiani res, præſaga reſponſa, & inclinatis ad cre[den]dum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, c[er]tos nontios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellumque affirmarent: anxius animo, paucis amicor[um] adhibitis, cuncta vtrimque perluſtrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, [in al]terius honorem ſuſcepti: ac ſe Vitellio, ſiue Othoni, obſi[d]em fore. [Si]n rediret; offenſam haut dubiam victoris ſed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excuſatum. Sin Veſpaſianus R[emp.] ſuſciperet, obliuiſcendum * inſe[n]ſarum, de bello agitantibus. His a[c ta]libus inter ſpem metúmque iactatum, ſpes vicit. Fuere qui acce[nſum] deſiderio Berenices reginæ, vertiſſe iter crederent. Neque ab hor[ruit] a Berenice iuuenilis animus: ſed gerẽdis rebus nullum ex eo impe[dimen]tum. lætam voluptatibus adoleſcentiam egit, ſuo quàm patris [im]perio modeſtior. Igitur oram Achaiæ, & Aſiæ, ac læua maris * præte[rvectus], Rhodum & Cyprum inſulas, inde Syriam audentioribus ſpatijs petebat. Atque illum cupido inceſſit, adeundi viſendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenaſque. Haut fuerit longum initia religionis, templi ſitum, formam deæ, neque enim alibi ſic habetur, paucis diſſerere. [3] Conditorem templi regem * Aeriam vetus memoria, quidam ipſius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinyra ſacratum templum, deamque ipſam conceptam mari, huc appulſam. Sed ſcientiam artémque haruſpicum accitam, & Cilicem Tha[myram] [in]tuliſſe.

Titus ad Galbam miſſus.

Vulgi ſpe futurus Princeps.

Eius laus.

Galbam ceſum audit.

Delibérat, an pergeret.

** Vat. offenſarum.*

Sed reſiſtit, & ſectit iter.

** Vat. præfectus,*

Veneris Paphiæ templum adit.

** [illegible] Veriani[illegible]. Quis id condiderit.*

tuliſſe. Atque ita pactum, vt familiæ vtriuſque poſteri cæremoniis præſiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipsâ quam intulerant ſcientiâ hoſpites ceſſere. Tantum Cinarades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ vt quiſque vouiſſet, mares diliguntur. Certiſſima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madeſcunt. Simulacrum deæ non effigie humana,[4] continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exſurgens. Et ratio in obſcuro. Titus ſpectatâ opulentiâ doniſque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit, de nauigatione primum conſuluit. Poſtquam pandi viam, & mare proſperum accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtiis. Soſtratus, ſacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magniſque conſultis annuere deam videt, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, ſuſpenſis prouinciarum & exercituum mentibus,[5] ingens rerum [fiducia] acceſſit.[6] Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliqua; duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam ſuperſtitionis, quam quod ſatis virium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, vt ſuprà memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor[7] Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiam. Quantumque illis roboris diſcrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies,[8] & inexperius belli labor. auxilia vtrique cohortium alarúmque, & claſſes regéſque, ac nomen diſpari famâ celebre. Veſpaſianus acer militiæ, anteire agmen, locum caſtris capere, noctu diúque conſilio, ac ſi res poſceret, manu hoſtibus obniti, cibo fortuito, veſte habitúque vix à gregario milite diſcrepans, prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum ſupergreſſa extollebant. aptior ſermone, diſpoſitu, prouiſúque, ciuilium rerum peritus. egregium Principatus temperamentum, ſi demtis vtriuſque vitiis, ſolæ virtutes miſcerentur. Ceterum hic Syriæ, ille Iudææ præpoſitus, vicinis prouinciarum adminiſtrationibus inuidiâ diſcordes, exitu demum Neronis, poſitis odiis in medium conſulere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate abolerat. naturâ atque arte compoſitus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurionéſque, & vulgus militum, induſtriâ, licentia, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adſciſcebantur. Antequam Titus aduentaret, ſacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt aſſolet, nuntiis, & tardâ mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primùm parabat. Namque olim validiſſima inter ſe ciuium arma, in Italiâ, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Caſſio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare ſecutum eſt ciuile bellum, haut proſperi exitus fuerant. Audiíque ſæpius in Syriâ Iudæaque Cæſares quàm inſpecti. Nulla ſeditio legionum; tantum aduerſus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello,

Ritus ibi ſacrorum.

Deæ ipſius informe ſignum

Titus à ſacerdote futura diſcit.

[illegible]

Eius vires & copiæ.

Ingenium & mores.

Muciani item mores:

Qui Syriæ præſes.

Orientales legiones Othoni iurarant:

Haud prius ad ſe venerant.

Niſi quòd in communi hoc tumore intumuiſſent.

turbatis aliis, inconcuſſa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium ſceleſtis armis res Romanas raptum ire, vulgatũ eſt, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipſos tantùm ſeruitij neceſſitas eſſet, fremere miles, & vires ſuas circumſpicere. Septem legiones ſtatim,

Freta ſuis viribus.

& cum ingentibus auxiliis Syria Iudæáque: [9] inde continua Ægyptus, duæq; legiones: hinc Cappadocia Pontúſque, & quidquid caſtrorũ Armeniis prætenditur. Aſia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello [10] ſecluſum tutúmq; ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum.

Veſpaſianus tamẽ bellum prolatat.

Sed bellantibus aliis placuit exſpectari bellum, [11] cùm in victores victóſque numquam ſolida fides coaleſceret. Nec referre Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiam egregios duces inſoleſcere. diſcordiam his, ignauiam, luxuriem. & ſuiſmet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur arma in occaſionem diſtulere, [12] Veſpaſianus Mucianúſque nuper, ceteri olim mixtis conſiliis, optimus quiſque amore Reip. Multos dulcedo prædarum ſtimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni malique, cauſſis diuerſis, ſtudio

Falſus Nero in Aſiâ.

pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Aſia falſò exterritæ, velut Nero aduentaret: vario ſuper exitu eius rumore, eóq; pluribus viuere eum fingentibus, credentibúſque. Ceterorum caſus conatúſque in contextu operis dicemus. Tunc ſeruus è Ponto, ſiue, vt alij tradidere, libertinus ex Italiâ, citharę & cantus peritus (vnde illi ſuper ſi-

Qui milites colligit.

militudinem oris propior ad fallendũ fides) adiunctis deſertoribus, quos inopiâ vagos ingẽtibus promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempeſtatum [13] Scithinum inſulâ detruſus, & militum quoſdam ex Oriente commeantium adſciuit, & abnuentes interfici iuſſit, & ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentiſſimum quemque armauit. Cẽturionemque Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferẽtem, variis artibus aggreſſus eſt: donec Siſenna clam relictâ inſulâ, trepidus & vim metuẽs aufugeret. inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præſentium. Gliſcẽtem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. Datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequendum, cum quibus Scithinum inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mæſtitiam compoſitus, & fidem ſuorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut Ægypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis re-

Sed opprimitur ab Aſprenate.

uerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nnntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comaque & toruitate vultus, in Aſiam, atque inde Romam peruectum eſt. In ciuitate diſcordi, & ob crebras Principum mutationes inter libertatem ac licentiam incertâ, paruę quoque res magnis mo-

Vibius Criſpus Annium accuſat.

tibus agebantur. Vibius Criſpus pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu cenſuerant patres, vt accuſatorum

cauſſæ

cauſſæ noſcerentur. Id ſenatuſconſultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmũ aut validum * retinebatur. Ad hęc terrore & propriâ vi Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere. traxeratque magnam ſenatus partem, vt indefenſum & inauditum dedi ad exitium poſtularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accuſatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentem, more tamen audiendum cenſebant. Et valuere primò, dilatáque in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, nequaquam eo aſſenſu ciuitatis, quem peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe meminerant. Nec pœna criminis, ſed vltor diſplicebat.

** retinebatur adhuc Terrore*

Et damnat.

Ipſe tamen eiuſdem criminis damnandus.

Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniáq; exercitibus. Fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa. Ipſæ modicis interuallis ſequebantur: ſeptima à Galbâ conſcripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præcipui famâ Quartadecumani, rebellione Britanniæ compreſsâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potiſſimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo plus virium ac roboris, è fiduciâ tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortésque præueniebant. Ex ipsâ vrbe haut ſpernenda manus, quinque prętoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione primâ, ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus vſurpatum.

Auxilia Othoni affluunt.

Quartadecima, veterana & laudata legio.

Copia vrbica.

His copiis rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderant, tranſgreſſo iam alpes Cæcinâ, quem ſiſti *inter Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Othonem comitabantur ſpeculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, [14] veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus. Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter. ſed loricâ ferreâ vſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomtus, famæque diſſimilis.

Annius Gallus & Spurinna in duces.

** Vett. intra*

Ipſe Otho ſequitur:

Cultu & victu militari.

Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſsâ per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus vſque ad initium maritimarum alpium. [15] quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ Narbonenſi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat. vt aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus.[16] Non Italia adiri, nec loca ſedéſque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hoſtium vrere, vaſtare, rapere: eò atrocius, quòd nihil vſquam prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta coniuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebantur.

Prima belli eſt proſpera

Sed milites licenter & ſæue agunt.

Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concitâ gente, (nec deeſt iuuẽtus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæſi diſiectiq; montani, vt quibus temerè collectis, non caſtra non ducem noſcitantibus, neque in victoriâ decus eſſet, neque in fugâ flagitium. Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in [17] municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium expleta auaritia. Auxit inui-

Maturus Alpium procurator vincitur.

Albintemelium ſpoliatum.

[illegible]

[illegible]

ciam præclaro exemplo fœmina Ligus, quæ filio abdito, cùm ſimul pecuniam occultari milites credidiſſent, eóque per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum oſtendens, latêre reſpondit. [18] Nec vllis deinde terroribus, aut morte, conſtantiam vocis egregiæ mutauit. Immenſo proninciæ Narbonenſi, in verba Vitellij adactæ, claſſem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, vniuerſam Treuerorum alam, cum Iulio Claſſico præfecto miſit: è quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta; ne omnibus copijs in terreſtre iter verſis, vacuo mari claſſis acceleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti e cohortibus, aduerſus hoſtem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum ſub ſignis.

Pugnant cũ Othonianis:

Nec mora prœlio: ſed acie ita inſtructâ, vt pars claſſicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exſurgeret, quantum inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari vt annexa claſſis & pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant.

Sed Marte non fauſto.

Treuerorum turmæ obtulere ſe hoſti incaute, cum exciperet contrà veteranus miles, ſimul a latere ſaxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus: qui ſparſi inter milites, ſtrenui ignauique in victoriâ idem audebant. Additus perculſis terror, inuectâ in terga pugnantium claſſe. Ita vndique clauſi, deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugientibus.

Quem iterum tentant:

Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: accitis auxilijs, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerum ſecordius agentem inuadunt. cæſi vigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defenſi, mox irrupere.

Nec tunc feliciter.

Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuide ſecutos, conuerſi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc claſſis, inde equites ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertêre. Corſicam ac Sardiniam, ceteraſque proximi maris inſulas, fama victricis claſſis in partibus Othonis tenuit.

Procurator Corſicæ in Othonem rebellans

Sed Corſicam propè afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in * ſumma profuturus, ipſi exitioſa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corſorum viribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi prouenisset. Vocatis Principibus inſulæ, conſilium aperit.

*ſummam

Aduerſa ſibi occidit.

Et contradicere auſos Claudium Phirricum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant. Inſulam eſſe quam incolerent, & longè Germaniam viresque legionum. direptos vaſtatóſque claſſe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auerſi repente animi, nec tamen apertà vi: aptum tempus

pus inſidiis legêre. Digreſſis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hoſtium, ipſi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerum maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumque tranſmiſerat, vt ſupra memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, ſed longa pax ad omne ſeruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incurioſos. Florentiſſimum Italiæ latus, quantum inter Padum Alpéſque camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmiſſæ à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille claſſici inter Placentiam Ticinumque: quo ſucceſſu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Tranſrhenanóſque Padus ipſe: quem contra Placentiam tranſgreſſi, * raptis quibuſdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adeſſe omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falſi nuntiarent. Certum erat [19] Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) necdum veniſſe Cæcinam, & ſi propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui obiicere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis ſignis vexilliſque ruere, & retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus tribuniſque prouidentiam ducis laudantibus * qui pro Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primò coactus, mox velle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſiliis, ſi ſeditio miteſceret. Poſtquam in conſpectu Padus, & nox appetebat, vallari caſtra placuit. Is labor vrbano militi inſolitus contudit animos. [20] Tum vetuſtiſſimus quiſque caſtigare credulitatem ſuam, metum ac diſcrimen oſtendere, ſi cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudiſſet. Iamque totis caſtris modeſti ſermones, & inſerentibus ſe centurionibus tribuniſque, laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac ſedem bello legiſſet. Ipſe poſtremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione oſtendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouiſa parataque non arma modò, ſed obſequium & parendi amor, quod ſolum illis partibus defuit, cùm virtutis haut pœniteret. At Cæcina, velut relictâ poſt alpes ſæuitiâ ac licentiâ, modeſto agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius, municipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant: quòd verſicolore ſagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoque eius Saloninam, quamquam in nullius iniuriam, inſigni equo oſtroque veheretur, tamquam læſi grauabantur. [21] * Inſitâ mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modumque fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre. Cæcina Padum tranſgreſſus, tentatâ Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, iiſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata ſunt, conſilia curaſque in oppugnationē Placentię magno terrore vertit, gnarus,

Sed & ipſi mox [illegible] — *Pars Italiæ prima pro Vitellio.* — *Etiam miles vlterius penetrat.* — **captis* — *In quē pauci Othoni ire volunt.* — **quin* — *Alacrius, quàm prudentius.* — *Coërcentur arte quadam à duce.* — *Placentia munitur.* — *Cæcina internè in Italia.* — **Inſito* — *Placentiam autem oppugnat.*

gnatus, vt initia belli proueniſſent, famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quam veterani exercitus artibus, tranſactus. Aperti incautique muros ſubiere, cibo vinóque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, ſitum extra muros, conflagrauit: ſiue ab oppugnatoribus incenſum, dum faces & glandes ac miſſilem ignem in obſeſſos iaculantur, ſiue ab obſeſſis, dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à quibuſdam vicinis coloniis, inuidiæ æmulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret. quocumque caſu * acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: redditâ ſecuritate, tamquam nihil grauius pati potuiſſent, mærebant. Ceterùm, multo ſuorum cruore, pulſus Cæcina. Et nox parandis operibus aſſumta. Vitelliani pluteos crateſque & vineas ſuffodiendis muris, protegendiſque oppugnatoribus, Othoniani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æriſque moles, perfringendis operibus, obruendiſque hoſtibus expediunt. Vtrimque pudor, vtrimque gloria, & diuerſæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur, inde vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt ſegnem ac deſidem, & circo ac theatris corruptum militem: hi, peregrinum & externum increpabant. ſimul Othonem, ac Vitellium, celebrantes culpanteſque, vberioribus inter ſe probris, quàm laudibus ſtimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis viriſque campi, denſum legionum agmen, ſparſa auxiliorum manus, altiora murorum ſagittis aut ſaxis incesſere, neglecta aut æuo fluxa comminus aggredi. Ingerunt deſuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduerſus temerè ſubeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, ſuper humeros ſcuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus ſubruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Contra prætoriani diſpoſitos ad id ipſum molares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars ſubeuntium obruti: pars confixi, & exſangues aut laceri, cum augeret ſtragem trepidatio, eóque acriùs e mœnibus vulnerarentur, rediere infractâ partium famâ. [11] Et Cæcina, famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis, ne irriſus ac vanus iiſdem caſtris aſſideret, traiecto rurſus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidêre ſe abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus claſſicis, & Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus*; ille primipilaris, & Cæcinæ haut alienus, quòd ordines in Germaniâ duxerat. Spurinna, comperto itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitati cohortium, ne longius obſidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulſum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam legionem, & pugnandi ardore vſque ad ſeditionem progreſſam, [13] Bedriaci ſiſtit. Inter Veronam Cremonamque ſitus eſt vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infauſtúſque. Iiſdem diebus, à Martio Macro, haut procul Cremonâ, proſperè pugnatum. Namq; promtus animi Martius, tranſuectos nauibus gladiatores, in aduerſam Padi ripam, repentè effudit. Turbata

Amphithea-trum exu-ſtum.

Capaciſſimū omnium Ita-liæ.

* *Vet. accidit.*

Iterata op-pugnatio.

Sed ſtrenua repugnatio.

Et abit Cæ-cina irritus.

Bedriacum, vicus.

Othoniano-rum pugna proſpera.

bata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæſi qui reſtiterant. Sed repreſſus vincentium impetus, ne nouis præſidiis firmati hoſtes, fortunam prœlij mutarent. Suſpectum id Othonianis fuit, omnia, quæcunque facta, prauè æſtimantibus. Certatim, vt quiſque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celſum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus inceſſerant.

Qui ſeditioſi in duces.

Acerrima ſeditionum ac diſcordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, ſcelere & metu vecordes, miſcere cuncta, modò palam turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello præpoſuit.

Titianus copiis præfectus.

Interea, Paullini & Celſi ductu, res egregiæ geſtæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentiâ, cæſis nuper auxiliis, etiam per concurſum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriã, auidiùs quàm conſultiùs, properabat. Ad duodecimum à Cremonâ, [24] locus Caſtorum vocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus viç lucis occultos imponit.

Cæcina inſidias ponit.

equites procedere longiùs iuſſi, & irritato prœlio ſponte refugi, feſtinationem ſequentium elicere, donec inſidiæ coorirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celſus, ſumſere.

Quæ detecta Othonianis.

Tertiæ decimæ legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in ſiniſtro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. [25] Dextrâ frõte prima legio inceſſit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prętorio auxiliiſque mille equites, cumulus proſperis, aut ſubſidium laborantibus, ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temerè exſurgentes, cedente ſenſim Celſo, longiùs ſecuti, vltrò in inſidias pręcipitantur. nam [26] à lateribus cohortes legionum, aduersâ fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites.

Itaque in ipſum vertêre.

Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paullino pediti datum. Contator naturâ, & cui cauta potiùs cõſilia cum ratione, quàm proſpera ex caſu placerent. compleri foſſas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, ſatis citò incipi victoriam ratus, vbi prouiſum foret ne vincerentur.

Suetonij cautela & tarditas.

Eâ contatione, ſpatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica ſilua adhærebat, vnde rurſus auſi, promtiſſimos pręrorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hoſtium acie, verſi in fugam etiam qui ſubueniebant. Nam Cæcina non ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quę res in prœlio trepidationem auxit, cùm diſperſos, nec vſquam validos, pauor fugientium abriperet.

Vitelliani fugantur.

Orta & in caſtris ſeditio, quòd non vniuerſi ducerentur. Vinctus præfectus caſtrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani ſub eodem crimine vinxiſſent. Ceterùm eâ vbique formido fuit, apud fugientes, occurſantes, in acie, pro vallo, vt deleri cum vniuerſo exercitu Cæcinam potuiſſe,

Suetonius receptui canit: Sed profeſtinò.

ni Suetonius Paullinus receptui ceciniſſet, vtriſque in partibus percrebuerit. Timuiſſe ſe Paullinus ferebat, tantum inſuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è caſtris feſſos aggrederetur, perculſis nullum retro ſubſidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerſo rumore fuit. Haut perinde damnum Vitellianos in metum compulit, quam ad modeſtiam compoſuit: nec ſolùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, ſeditioni magis quam prœlio

Valens venit in Italiam.

paratum, ſed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) poſito hoſtium contemptu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebant. Grauis alioquin ſeditio exarſerat, quam altiori initio (neque enim rerum a Cæcinâ geſtarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis a quartadecimâ legione digreſſas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, ſuper-

Batauorum iactantia:

bè agebant, vt cuiusq; legionis tentoria acceſſiſſent, coërcitos a ſe quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitam iactantes. Contumelioſum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgiis aut rixis diſciplina. Ad poſtremum Valens è

Suſpecta Valenti.

petulantiâ, etiam perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuntio allato, pulſam Treuerorum alam Tungroſque à claſſe Othonis, & Narbonenſem Galliam circumiri, ſimul cura ſocios tuendi, & militari aſtu, cohortes turbi-

Diuidere eos parat.

das, ac ſi vna forent, præualidas, diſpergendi, partem Batauorum ire in ſubſidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere ſocij, fre-

Vnde nata ſeditio.

mere legiones, *Orbari ſe fortiſſimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, poſtquam in conſpectu ſit hoſtis, velut ex acie abduci. ſi prouincia, vrbe & ſalute imperij potior ſit, omnes illuc ſequerentur: ſin victoriæ ſanitas, ſuſtentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrumpendos vt corpori, validiſſimos artus.* Hæc ferociter iactando, poſtquam, immiſſis lictoribus,

Dux comprimere parat: Sed ipſum inuadunt.

Valens coërcere ſeditionẽ cœptabat, ipſum inuadũt, ſaxa iaciunt, fugientem ſequuntur. Spolia Galliarũ, & Viennenſiũ aurum, & pretia laborum ſuorũ occultare clamitantes, direptis ſarcinis, tabernacula ducis, ipſamque

Latère cogitur.

humũ pilis & lanceis rimabatur. nam Valens, ſeruili veſte, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus caſtrorum, de-

Varus per artem eos ſedat.

flagrante paulatim ſeditione, addit conſilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumſpectare inter ſe attoniti: & id ipſum quod nemo regeret pauentes, [27] ſilentio, patientiâ, poſtremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis & flens, & præter ſpem

Valens prodit læto & gratanti milite.

incolumis Valens proceſſit, gaudium, miſeratio, fauor: verſi in lætitiam (vt eſt vulgus vtroque immodicum) laudantes gratanteſque, circumdatum aquilis ſigniſque, in tribunal ferunt. Ille, vtili moderatione, non ſupplicium cuiuſquam popoſcit: ac ne diſſimulans ſuſpectior foret, [28] paucos incuſauit: gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus, licere. Munientibus caſtra apud Ticinum, de aduerſa

Qui feſtinat ad Cæcinam.

Cæcinæ pugnâ allatum, & propè renouata ſeditio, tamquam fraude & cunctationibus Valentis prœlio defuiſſent. Nolle requiem, non expectare ducẽ, anteire ſigna, vrgere ſigniferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur.

In pro-

Improſpera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium viribus querebâtur, ſimul in ſuam excuſationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui deſpectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplicatus legionum auxiliorúmque numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæcinam inclinabant, ſuper benignitatem animi quâ promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt [29] fœdum & maculoſum: ille, vt vanū ac tumidum, irridebât. Sed condito odio, eandem vtilitatem fouere, crebris epiſtolis, ſine reſpectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrimâ conuiciorum in Vitellium materiâ, abſtinerent. Sanè ante vtriuſque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimam, meruere, minus Vitellij ignauæ voluptates, quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ: contrà, illi initium belli nemo imputabat. Vitellius, ventre & gulâ ſibi ipſi hoſtis: Otho, luxu, ſæuitiâ, audaciâ, Reip. exitioſior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla vltrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho conſultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum [30] Suetonius Paullinus, dignum famâ ſuâ ratus, quâ nemo illâ tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cenſere, feſtinationem hoſtibus, moram ipſis vtilem diſſeruit. *Exercitum Vitellij vniuerſum adueniſſe: nec multum virium à tergo,* [31] *quoniam Galliæ tumeant, & deſerere Rheni ripam, irrupturis tam infeſtis nationibus, non conducat. Britannicum militem hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem, incurſu claſſis, & aduerſo prælio contremuiſſe: clauſam alpibus, & nullo maris ſubſidio, Tranſpadanam Italiam, atque ipſo tranſitu exercitus vaſtatam: non frumentum vſquam exercitui, nec exercitum ſine copiis retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus, mutationem ſoli cælique haut toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuiſſe. Contrà, ipſis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mæſiam, Dalmatiam, Oriētem, cum integris exercitibus: Italiam, & caput rerum vrbem, ſenatumq́; & populum, numquam obſcura nomina, & ſi aliquando obumbrentur: publicas priuatáſque opes, & immenſam pecuniam, inter ciuiles diſcordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris muriſque vrbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum. proinde duceret bellum.* [32] *Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipſam famâ, cum Mæſiacis copiis affore. Tum rurſus deliberaturum, & ſi prælium placuiſſet, auctis viribus certaturos.* Accedebat ſententiæ Paullini Marius Celſus. Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui conſilium eius ſciſcitarentur, retulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitiâ properantes, fortunam & deos & numen Othonis adeſſe conſiliis, affore conatibus teſtabâtur: neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationem conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitauêre.

In quem milites valdè proni.

In Othonem probra.

Comparatio eius cum Vitellio.

Deliberat Otho, an pugnandum.

Negat peritiſſimus bellorum Suetonius.

omnia incep- sului impetus bella initiis ualida, tractu languescunt. fol. 288.

Othoni mens alia, & imperitia.

Hi vicerunt

Bellum hoc, ne Otho intereſſet. Paullino & Celſo iam non aduerſantibus, ne Principem obiectare periculis viderentur, iidem illi deteriores conſilij auctores perpulêre, vt » Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, ſummæ rerum & imperij ſeipſum reſeruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namque & cum ipſo prætoriarum cohortium, & ſpeculatorum, equitumque, valida manus diſceſſit; & remanentium fractus animus: quando ſuſpecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugiis, & exploratores

Vitelliani agunt cautius. curâ diuerſa ſciſcitandi, ſua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hoſtis imprudentiâ rueret, quod loco ſapientię eſt, alienam ſtultitiam opperiebantur, inchoato ponte tranſitum Padi ſi-

Pontem in Pado ſtruūt. mulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum. ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret, naues pari inter ſe ſpatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripâ turrim ſtruxerant, ſaxáque & faces iaculabantur. Et erat inſula amne

Leue prælium inter gladiatores & Germanos. medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures tranſgreſſos, completis liburnicis, per promptiſſimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea conſtantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm ſtabili gradu è ripâ, vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidan-

Non pro bono illis. tium inclinationibus, immixti remiges propugnatoréſque turbarentur, deſilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriuſque exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani cauſſam auctoréinque cladis deteſtabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ ſuperfuerant nauibus,

Iracundia militaris in Macrum. fugâ diremptum: Macer ad exitium poſcebatur. Iámque vulneratum eminus lanceâ, ſtrictis gladiis inuaſerant, cùm intercurſu tribunorum centurionúmque protegitur. Nec multò pòſt; Veſtricius Spurinna, iuſſu Othonis, relicto Placentiæ modico præſidio, cum cohortibus ſubue-

Flauius Sabinus ei ſubſtituitur. nit. Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copiis miſit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras ſeditiones, tam infeſtam militiam aſpernantibus.

Fama de ſtudio pacis. Inuenio apud quoſdam auctores, pauore belli, ſeu faſtidio vtriuſque Principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noſcebantur, dubitaſſe exercitus, num poſito certamine, vel ipſi in medium conſultarent, vel ſenatui permitterent legere Imperatorem. Atque eò duces Othonianos ſpatium ac moras ſuaſiſſe, præcipuè Paullinum: quòd vetuſtiſſimus conſularium, & militiâ clarus, gloriam noménque Bri-

Quam refellit Tacitus. tannicis expeditionibus meruiſſet. Ego vt conceſſerim apud paucos, tacito voto, quietem pro diſcordiâ, bonum & innocentem Principem, pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum: ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, ſperaſſe, corruptiſſimo ſæculo, tantam vulgi moderationem

reor,

reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribúſque diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces, magnâ ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios, niſi pollutum obſtrictúmque meritis ſuis Principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur. ſed vbi ſubacto orbe, & æmulis vrbibus regibúſve excíſis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres plebémque certamina exarſere. Modò turbulenti tribuni, modò conſules præualidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Gn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam poſtea, niſi de principatu quæſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eædem ſcelerum cauſſæ in diſcordiam egêre. Quòd ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignauiâ Principum factum eſt. Sed me veterum nouorúmque morum reputatio longiùs tulit. Nunc ad rerum ordinem venio.

Imperij cupido vetus.
Cui origo, opes.
Pluresq; Romæ ad illud adſpirarunt.

Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus & Paullinus, cùm prudentiâ eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionéſque ambigui, quòd ſpretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen [14] iuſſa ducum interpretari quàm exſequi mallet. [15] Promoueri ad quartum à Bedriaco caſtra placuit, [16] adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circùm amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum, Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adeſſet poſcentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri poſtulabant. Nec perinde diiudicari poteſt, quid optimum factu fuerit, quàm peſſimum fuiſſe quod factum eſt. Non vt ad pugnam, ſed ad bellandum profecti, [17] Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium ſpatio diſtantes petebant. Celſo & Paullino abnuentibus, militem itinere feſſum, ſarcinis grauem, obiicere hoſti, non admiſſuro quo minus expeditus & vix quattuor milia paſſuum progreſſus, aut incompoſitos in agmine, aut diſperſos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi conſiliis vincerentur, ad ius imperij tranſibant. [18] Aderat ſanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus [19] Otho, increpitâ ducum ſegnitiâ, rem in diſcrimen mitti iubebat: æger morâ, & ſpei impatiens. Eâdem die, ad Cæcinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius poſtulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adeſſe hoſtem nuntiauêre. Interruptus tribunorum ſermo. eóque incertum fuit, inſidias, an proditionem, vel aliquod honeſtum conſilium cœptauerint. Cæcina dimiſſis tribunis, reuectus in caſtra, datum iuſſu Fabij Valentis pugnæ ſignum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis ſortiuntur,

Titianus pro Othone cepit præeſſe, ſed titulo:
Vt Proculus.
Imperitia eorum & lapſus.
Militem feſſum hoſti obiiciunt.
Duorum tribunorum colloquium:
Incertum cui fini.
Vitelliani pugnæ ſe aptant:

equites prorupêre, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi ſunt. ea ſtrictis mucronibus, redire pulſos, & pugnam reſumere coëgit. Diſpoſita Vitellianarum legionum acies, ſine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infenſus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque foſſis, via quieto quoque agmini anguſta. Circumſiſtere alij ſigna ſua, quærere alij: incertus vndique clamor, [40] accurrentium, [*] clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam poſtremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas ſubito terrore mentes, falſum gaudium in languorem vertit, repertis qui deſciuiſſe à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipsâ Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltrò ſalutauêre: & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris, quæ cauſſa ſalutandi, metum proditionis fecêre. Tum incubuit hoſtium acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quamquam diſperſi, pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumsêre. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminuſque, catervis ac cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu,[41] corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladiis & ſecuribus galeas loricáſque perrumpere, noſcentes inter ſe, ceteris côſpicui, in euentum totius belli certabât. Fortè inter Padum viáque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima,[42] cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani,[43] ſtratis Vnaetuiceſimanorum principiis, aquilam abſtulêre. quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna, vexillaque ex hoſtibus rapuit. A parte aliâ, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidiis ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam, oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant: ita victores latus hoſtium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugêre paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium. obſtructæ ſtrage corporum viæ; quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur.[44] Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuerſis itineribus, caſtra vitauêre. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris, non manibus abſtinent, deſertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius, ſed, more vulgi, ſuum quiſque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubiis, compreſſiſque militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. Siue finis bello venisset, ſeu reſume-

Sine metu, & compoſitè.

Apud Othonianos contrà, turbæ.

Falſo nuncio impulſi.

Tamen acriter pugnatû.

Duarum legionum certamen.

Duces Othonis profugiunt:

Et mox exercitus.

Qui ducibus infenſus, tumultuatur in caſtris.

Placat Annius Gallus.

reſumere arma mallent, vnicum victis in conſenſu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute ſe, ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe victoriam, pulſo equite, raptâ legionis aquilâ. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœſicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe: hos certè nondum victos, & ſi ita ferret, honeſtiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ deſperatione ad iram ſæpiùs, quàm in formidinem, ſtimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul voluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœliū egreſſis, munimētum fuêre arma & victoria. Poſterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſsâ legatione, [45] apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paulìſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſsâ legatione patuit vallum. Tum victi victoréſque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilem armorum miſerâ lætitiâ deteſtantes. Iiſdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quiſquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requiſitum Orphidij legati corpus, honore ſolito crematur. Paucos neceſſarij ipſorum ſepeliuêre. Ceterum vulgus, ſuper humum relictum.

Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & conſilij certus. Mæſta primùm fama, dein profugi è prœlio perditas res pateſaciunt. Non exſpectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonum habere animum iubebant. ſupereſſe adhuc nouas vires, & ipſos extrema paſſuros, auſuróſque. neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & inſtinctu flagrabant. qui procul aſtiterant, tendere manus, & proximi prehenſare genua, promtiſſimo [46] Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidiſſimum exercitum, ne optimè meritos milites deſereret.* [47] *maiore animo tolerari aduerſa quàm relinqui.* [48] *fortes & ſtrenuos, etiam contra fortunam, inſiſtere ſpei, timidos & ignauos ad deſperationem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othoni miles, ſed præmiſſi Mœſiâ, eandem obſtinationem aduentantis exercitus, [49] legiones Aquileiam ingreſſas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuiſſe renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipſe * verſus à conſiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem veſtram vltrà periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem ſumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis,* [50] *difficiliùs eſt temperare felicitati, quâ te non putes diu vſurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plus quam ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque ſolatijs opus eſt. Alij diutius imperium tenuerunt; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reip.*

Prætoriani milites nihil fracti è pugnâ.
Vitelliani victores caſtris adpropinquant.
Legati ad eos veniunt pro veniâ.
Et impetrãt.
Deteſtantur communiter ciuilia bella.
Triſtis hic ad Othonem nuncius.
Quem milites fidiſſimi erigunt.
Et cum iis Plotius Firmus.
Sed ipſe bellum abhorret.
** conſilijs, auctius.*
Oratio huic rei elegans.
Attendite principes.

Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam.[11] *Plura de extremis loqui, pars ignauiæ eſt. præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror. Nam incuſare deos vel homines, eius eſt, qui viuere velit.*

Suos dimittit.

Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris aſperarent, iuuenes auctoritate, ſenes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempeſtiuas ſuorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet.

Cauet omnibus in poſterum.

libellos epiſtoláſque, ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumeliis, inſignes, abolet. Pecunias diſtribuit parcè, nec vt periturus.

*Cocceium; nunc. ſtrat.

Fratris filiũ alloquitur.

Mox [12] Saluium * Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò ſolatus eſt, laudando pietatem eius, caſtigando formidinem. *An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo[?]ne hanc quidem ſibi gratiam redderet? Mereri ſe feſtinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ deſperatione, ſed poſcente prælium exercitu, remiſiſſe Reipub. nouiſsimum caſum. Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum. poſt Iulios, Claudios, Seruios, ſe primum, in familiam nouam imperium intuliſſe. proinde erecto animo capeſſeret vitam,*[13] *neu patruum ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur vnquam, aut nimium meminiſſet.*

Morti ſe parat.

Quidam libri, animo voluentem.

Impeditur ſeditione militum:

Quam interuentis ſedat.

Poſt quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam ſupremas curas * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ conſternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſimâ in Verginium vi, quem clauſâ domo obſidebant. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, vacauit abeũtium alloquiis, donec omnes inuiolati digrederentur. [14] Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit.

Nocte eâ dormit.

** Libri aliquot, pugionibus duobus.*

Manè ſe interficit.

Tum[15] allatis * pugionibus, cùm vtrumque tentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non inſomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis, ingreſſi liberti, ſeruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum.

Funeratur magno ſtudio.

Milites multi ſe quoque interficiunt.

Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manúſque eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe, non noxâ neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & caritate Principis. Ac poſtea, promiſcuè Bedriaci, Placentiæ, aliis in caſtris, celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt, modicum, & manſurum.

Elogia de Othone.

Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, [16] maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monſtrauimus. duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditiſque demere fidem, non auſim.

Prodigium de aue viſâ.

** Forte loco*

Die quo Bedriaci certabatur, auem inuſitatâ ſpecie, apud Regium Lepidum celebri * luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitãtium alitum, territam pulſámve, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatá ex oculis: & tempora reputãtibus, initium finémque

finemque miraculi, cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium verſi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia ſtatim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, iis copiis quibus præfuerat. Poſito vbiq; bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adiit, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prœlio allatum. Sed milites, vt falſum rumorem aſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitúmque trahere in deterius: conuiciis poſtremò ac probris cauſſam & initium cædis quærebant. cùm alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne præualidis iam Vitellij partibus, cunctanter excepiſſe victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito conſilio, inter multos, [17] ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, appellabátque Patres Conſcriptos, intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuaſit. Nec ceteri ſententias aperiebant. Sed inuiſum memoriâ delationum, expoſitúmque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus, magnis inimicitiis clareſceret. Moderatione meliorum diremti. Et rediere omnes Bononiam, [18] rurſus conſiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij ſperabantur Bononię, diuiſis per itinera qui recentiſſimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus cauſſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata reſpondit. Ipſum viuentem quidem relictum, ſed ſolâ poſteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat conſiliis frater eius L. Vitellius, ſéque iam adulantibus offerebat, cùm repentè *Cenus libertus Neronis. atroci mendacio vniuerſos perculit, affirmans ſuperuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæſos victores, verſam partium fortunam. Cauſſa fingendi fuit, vt [19] diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos poſt dies, iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credētibus Othonianis militibus vera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutinâ, deſertæque partes forent. Nec vltrà in commune congreſſi, ſibi quiſque conſuluere: donec miſſæ à Fabio Valente epiſtolę, demerent metū. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis: [60] Cereales ludi ex more ſpectabantur. vt ceſſiſſe vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum ſacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plauſere: populus, cum lauru ac floribus, Galbę imagines circum templa tulit, congeſtis in modum tumuli coronis, iuxtà lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat.

Iterum ſeditio militaris.

Senatus diſcrimen Mutinæ.

Eprius Marcellus accuſatur.

Senatus Bononiam redit.

Ibi de Othone certa fama.

**Lib. vett. Cœnus vera ſcriptura, Cænus.*

Liberti Neroniani audax mendacium.

Ex quo periculum ſenatus.

Plebs Romana ſtatim ad Vitellium.

Senatus honores in Vitellium cumulat.

fecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additę erga Germanicos exercitus laudes, grateſque: & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haut immoderatæ. [61] Gratior Cæcinæ modeſtia fuit, quòd non ſcripſiſſet. Ceterùm Italia grauiùs atque atrocius, quàm bello afflictabatur.

Cuncti milites miré postulantes.

Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere, in omne fas nefaſq. auidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. ipſiq́ milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæſtus infamis, cóque alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, [62] tantum peditum equitúmque, vis, damnáque, & iniuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, feſtinatis per Gallias dilectibus, vt remanentium legionum nomina ſupplerentur.

Hordeonius Germaniæ præfectus.

Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico dilectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progreſſus, proſperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis conciſiſſe bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur:

Aſiaticus libertus anulis donatur.

honorauitque Aſiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus, acceſſiſſe partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venêre.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

Lucceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæſarienſi præpoſitus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haut ſpernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt tranſmiſſurus iuſſit. Præmiſſi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur inſuper, ſpreto procuratoris vocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen vſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſſimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur.

In altera Albinus, & turbatores, cæſi.

Ipſe Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæſarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: [63] nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna tranſibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri pergere iubet. Ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu,

Iunius Blæſus.

ſed vetere egeſtate conſpicuus: donec Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium

Vitellius

Vide fol. 265.

Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præſto fuêre Lugduni, victri-
cium victarúmque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concio-
ne laudatos, curuli ſuæ circumpoſuit. Mox vniuerſum exercitum oc- *Vitellij filius*
currere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, ſinu re- *ut Cæſar ha-*
tinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis *betur.*
inſignibus. Nimius honos inter ſecunda, rebus aduerſis in ſolatium
ceſſit. Tum interfecti centuriones promtiſſimi Othonianorum: vn-
de præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ce-
teræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidiâ, bel-
lum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, *Ipſe aduerſa-*
triſti morâ ſqualidos tenuit: donec auditi, neceſſariis magis defenſio- *rios aut pu-*
nibus, quàm honeſtis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: ſpa- *nit variè,*
tium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, per- *aut abſoluit.*
mixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi ſuæ aſſignantes.
Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem abſoluit. Saluius Titianus,
Othonis frater, nullum diſcrimen adiit, pietate & ignauiâ excuſatus.
Mario Celſo conſulatus ſeruatur. " Sed creditum famâ, obiectúmque
mox in ſenatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mercari,
nec ſine exitio Celſi voluiſſet. Reſtitit Vitellius, deditque poſtea con-
ſulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduerſus cri-
minantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum
diſcrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, inſe- *Marici inſa-*
rere ſeſe fortunæ, & prouocare arma Romana, ſimulatione numinum *nia.*
auſus eſt. Iámque aſſertor Galliarum, & deus (nomen id ſibi indiderat)
concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat:
cùm grauiſſima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohorti-
bus, fanaticam multitudinem diſiecit. Captus in eo prœlio Mari- *Qui pœnas*
cus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, ſtolidum vulgus in- *cum ſuis luit.*
uiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec vl-
trà in defectores, aut bona cuiuſquam, ſæuitum. Rata fuêre eorum,
qui acie Othonianâ ceciderant, teſtamenta, aut lex inteſtatis. Prorſus,
ſi luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & in- *Vitellius gula-*
explebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ geſtabantur, *to & ganeo.*
ſtrepentibus ab vtroque mari itineribus. exhauſti conuiuiorum appa-
ratibus principes ciuitatum. vaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à
labore ac virtute miles, aſſuetudine voluptatum, & contemtu ducis.
Præmiſit in vrbem edictum, quo vocabulum Auguſti differret, Cæſaris
non reciperet, cùm de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italiâ mathema- *Edicta tamē* Vide fol. 141
tici. Cautum ſeuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ pollucrentur. Prio- *eius quædam* et 35
res id Principes, pecuniâ, & ſæpiùs vi, perpulerant. Ac pleraque muni- *ſeuera.*
cipia, & coloniæ, æmulabantur corruptiſſimum quemque adoleſcen-
tium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus do-
minationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, *Dolabella cæ-*
quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone retulimus. Do- *des.*
labella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, *Quem Va-*
præturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum *rus improbè*
præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ cuſtodiâ, ducem ſe victis par- *accuſat.*

tibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam verſus, * ſecundam veniam poſt ſcelus quærebat. Cunctantem ſuper tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, vbi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iuſſit. 65 Longum interfectori viſum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui Principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplum onerabat, Galeria Imperatoris vxor, non immixta triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam, ad primas filij ſui epiſtolas, ferebatur, non Germanicum à ſe, ſed Vitellium genitum. Nec vllis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus ſuæ tantùm aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus aſſequitur, omiſsâ Hiſpaniâ. lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellij & Othonis Principatu, propriam ipſe potentiam & poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet: eoque diplomatibus nullum Principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hiſpaniâ, quam rexit abſens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. 66 Miſſus eſt in locum eius, Vectius Bolanus. E præſentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparſæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hoſtilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui ſe victos abnuebant. quippe Bedriacenſi acie, vexillariis tantùm pulſis, vires legionis non affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. Auguſtæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem inſectatur, legionarius vt hoſpitem tuetur, ſui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem tranſiere. & prœlium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. quos Vitellius agmini ſuo iungit, vt fidos, legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenſes timebantur. Nocte quâ proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, poſtquam

Margin notes:
alias, ſeram
Galeria, modeſta matrona:
Et Sextilia, etiam prudens.
Cluuius clam delatus.
Sed fidenter ſe purgat.
Victæ legiones, non pro victis.
Quartadecimani à Batauis diſſident:
Ad manus veniunt.
Sed ſeiunguntur.

quam alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſque ſigna Viennam ferebant. conſenſu meliorum compreſſi: & legio in Britanniam transuecta. Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honeſtæ miſſionis lenimento, arma ad tribunos ſuos ferebant: donec motum à Veſpaſiano bellum crebreſceret. Tum, reſumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima claſſicorum legio, in Hiſpaniam miſſa, vt pace & otio miteſceret. Vndecima ac ſeptima, ſuis hibernis redditæ. Tertiadecimani, ſtruere amphitheatra iuſſi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, ſpectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modeſtè diſtinxerat. [67]*Apud victores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus Imperatorum ſeueritatem æmulantur, vel tempeſtiuis conuiuiis gaudent. perinde [68] miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, [69] per laſciuiam & certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Gallo, & iis qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia diductis; erupêre legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectę. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aſpiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verſo itinere, ad prœlium venire. ſed erant âgminis coactores. Agniti, demſere ſolicitudinem. Interim Verginij ſeruus fortè obuius, vt percuſſor Vitellij inſimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, mortem Verginij expoſcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pauidus; de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpiùs, quàm Verginium, omnis ſeditio infeſtauit. Manebat admiratio viri, & fama: ſed oderant, vt faſtiditi. Poſtero die, Vitellius, ſenatus legatione quam ibi opperiri iuſſerat, auditâ, tranſgreſſus in caſtra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, principium interno ſimul externóq. bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ ſtatim defectione, [70] inter inania belli aſſumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, amputari legionum auxiliorúmq. numeros iubet, vetitis ſupplementis. Et promiſcuę miſſiones offerebãtur Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculáque ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana meliùs ſtetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & ſpectato munere Cæcinæ, inſiſtere Bedriacenſibus campis, ac veſtigia recentis victoriæ luſtrare oculis, concupiuit. Fœdum atq; atrox ſpectaculum. intra XL. pugnę diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum

In Britanniam tranſuecta.

Prætoriani honeſtè miſſi.

Ceteræ legiones, alia aliis locata.

*Tranſpoſitionis Com. Seditio Ticini.

A leui cauſſâ.

Inter legionarios & auxiliares.

Compeſuit eos fama de hoſte.

Verginius ad cædem poſcitur.

Bataui in Germaniam redeunt.

Vitellius militares numeros accidit.

Locum felicis ſibi pugnæ ſpectat.

Fœdum & triſtem.

 equorúm-

equorúmque formæ, infecta tabo humus, prorritis arboribus atque fru-
gibus, dira vaſtitas. nec minus inhumana [71] pars viæ, quam Cremonen-
ſes lauro roſiſq́ conſtrauerant, extructis altaribus, cæſiſque victimis, re-
gium in morem. quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecére. Ade-

Milites læti cõſpectu:

rant Valens & Cæcina, monſtrabántque pugnæ locos: hinc erupiſſe le-
gionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum
manus. Iam tribuni præfectique, ſua quiſque facta extollentes, falſo ve-
ra, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore &
gaudio, deflectere viâ, ſpatia certaminum recognoſcere, aggerem ar-
morum, ſtrues corporum intueri, mirarique. Et erant quos varia fors

Et Vitellius ſupra fas.

rerum, lacrymæq́ue & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit ocu-
los, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam
propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum diis loci. Exin Bononiæ,
a Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex vrbe
cultu. Quantóque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immi-

Qui Neronianis olim aſſuela.

xtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ in-
genio. Namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat,
ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate quâ honeſtiſſimus quiſque,

Honores ſuis diuidit.

ſed luxu, & ſaginæ mancipatus emtúſque. Vt Valenti & Cæcinæ va-
cuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, [72] diſſi-

**Marcij Macri*

mulatus * M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Va-
lerium Marinum, deſtinatum à Galbâ conſulem, diſtulit, nullâ of-
fensâ, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omit-
titur, ingratus Principi, vt aduerſus Neronem auſus, & Verginij exſti-
mulator. Sed alias protulit cauſſas. actæque inſuper Vitellio gratiæ con-
ſuetudine ſeruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initiis

Falſus Scribonianus:

cœptum, mendacium valuit. Exſtiterat quidam, Scribonianum ſe Ca-
merinum ferens, Neronianorum temporum metu in Hiſtriâ occulta-
tum, quòd illic clientelæ & agri veterum Craſſorum, ac nominis fauor
manebat. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ aſſumto,
vulgus credulum, & quidam militum errore veri, ſeu turbarum ſtudio,
certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatúſ-
que quiſnam mortalium eſſet, poſtquam nulla dictis fides, & à domino

Capite & cruce mendacium luit.

noſcebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, ſumtum de eo ſup-
plicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſu-
perbiæ ſecordiæq́ue Vitellio adoleuerit, poſtquam ſpeculatores Syriâ

Oriens in Vitellium iurat.

Iudæáque, adactum in verba eius Orientem nuntiauere. Nam etſi va-
gis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famáque Veſpa-
ſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe
exercitúſque, vt nullo æmulo, ſæuitiâ, libidine, raptu, in externos mo-

Tamen Veſpaſianus occultè de imperio agitat.

res proruperant. At Veſpaſianus bellum armáque, procul vel iuxtà ſitas
vires, circumſpectabat. Miles ipſi adeò paratus, vt præeuntem ſacramen-
tum, & fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Mu-
ciani animus, nec Veſpaſiano alienus, & in Titum pronior. præfectus

Vires ſuas circũſpicit.

Ægypti Alexander, conſilia ſociauerat. Tertiam legionem, quòd è Sy-
riâ in Mœſiam tranſiiſſet, ſuam numerabat. ceteræ Illyrici regiones,
ſecuturæ ſperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arro-
gantia

gantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque cunctatio, & Veſpaſianus modò in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat. *Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Eſſe priuatis cogitationibus * progreſſum: & prout velint, plus minúſue ſumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia.* Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſq́, ſi vnus alterq́, præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum; ſic percuſſorem eius Volaginium, è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius vniuerſos impelli, quàm ſingulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq́. firmabant, & Mucianus poſt multos ſecretóſq́. ſermones, iam & coràm ita locutus. *Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipſis glorioſum, aut promtum effectu, aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adiiciat ne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium voco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Caij quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exſurgimus. ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendámque Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet. [73] Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor: ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu Principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, ſed præproperâ ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ. ſed firmatus vſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterùm inter nos non idem proſperarum aduerſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo-*

Sperat: ſed interdum & metuit.

**Forti, regreſſum:*

Amici eum firmant:

Inprimis acri & aptâ oratione Mucianus.

Sed quod in eiusmodi rebus accidit, concilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumſere. fol. 291.

equites prorupêre, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi ſunt. ea ſtrictis mucronibus, redire pulſos, & pugnam reſumere coëgit. Diſpoſita Vi-

Sine metu, & compoſitè.
tellianarum legionum acies, ſine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoſte) aſpectus armorum denſis arbuſtis prohibebatur: apud Otho-

Apud Othonianos contrà, turba.
nianos pauidi duces, miles ducibus infenſus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque foſſis, via quieto quoque agmini anguſta. Circumſiſtere alij ſigna ſua, quærere alij: incertus vndique clamor, [40] accurrentium, [*] clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam poſtremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas ſubito

Falſò nuncio impulſi.
terrore mentes, falſum gaudium in languorem vertit, repertis qui deſciuiſſe à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipsâ Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltrò ſalutauêre. & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris, quæ cauſſa ſaluta-

Tamen acriter pugnatũ.
di, metum proditionis fecêre. Tum incubuit hoſtium acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quamquam diſperſi, pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumsêre. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminusq́ue, catervis ac cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, [41] corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladiis & ſecuribus galeas loricáſque perrumpere, noſcentes inter ſe, ceteris cõſpicui, in euentum to-

Duarum legionum certamen.
tius belli certabãt. Fortè inter Padum viáque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima, [42] cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non ante in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani, [43] ſtratis Vnaetuiceſimanorum principiis, aquilam abſtulêre. quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna, vexillaque ex hoſtibus rapuit. A parte aliâ, propulſa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium ac-

Duces Othonis profugiunt.
curſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidiis ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam, oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita vi-

Et mox exercitus.
ctores latus hoſtium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugêre paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium. obſtructæ ſtrage corporum viæ; quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur. [44] Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuerſis itineribus, caſtra vitauêre. Vedium Aquilam tertiædeci-

Qui ducibus infenſus, tumultuatur in caſtris.
mæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris, non manibus abſtinent, deſertorem proditoremq́ue increpant, nullo proprio crimine eius, ſed, more vulgi, ſuum quiſque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubiis, compreſſisq́ue militibus, quos Annius

Placatus Annius Gallus.
Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. ſiue finis belli veniſſet, ſeu

reſume-

reſumere arma mallent, vnicum victis in conſenſu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute ſe, ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe victoriam, pulſo equite, raptâ legionis aquilâ. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœſicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe. hos certè nondum victos, & ſi ita ferret, honeſtiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ deſperatione ad iram ſæpiùs, quàm in formidinem, ſtimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul voluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœliũ egreſſis, munimẽtum fuēre arma & victoria. Poſterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſsâ legatione, [45] apud duces Vitellianos dubitarunt, quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſsâ legatione patuit vallum. Tum victi victoreſque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilem armorum miſerâ lætitiâ deteſtantes. Iiſdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quiſquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requiſitum Orphidij legati corpus, honore ſolito crematur. Paucos neceſſarij ipſorum ſepeliuēre. Ceterum vulgus, ſuper humum relictum.

Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & conſilij certus. Mæſta primùm fama, dein profugi è prœlio perditas res pateſaciunt. Non exſpectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonum habere animum iubebant. ſupereſſe adhuc nouas vires, & ipſos extrema paſſuros, auſuróſque. neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & inſtinctu flagrabant. qui procul aſtiterant, tendere manus, & proximi prehenſare genua, promtiſſimo [46] Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidiſſimum exercitum, ne optimè meritos milites deſereret. [47] maiore animo tolerari aduerſa quàm relinqui. [48] fortes & ſtrenuos, etiam contra fortunam, inſiſtere ſpei, timidos & ignauos ad deſperationem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othoni miles, ſed præmiſſi Mœſiâ, eandem obſtinationem aduentantis exercitus, [49] legiones Aquileiam ingreſſas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuiſſe renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipſe * verſus à conſiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem veſtram vltrà periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem ſumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, [50] difficilius eſt temperare felicitati, quâ te non putes diu vſurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit. & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plus quàm ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque ſolatiis opus eſt. Alij diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reip.*

Prætoriani milites nihil fracti ex pugnâ.
Vitelliani victores caſtris adpropinquant.
Legati adeunt pro veniâ.
Et impetrãt.
Deteſtantur communiter ciuilia bella.
Triſtis hic ad Othonem nuncius.
Quem milites fidiſſimi erigunt:
Et cum iis Plotius Firmus.
Sed ipſe bellum abhorret.
** v. auerſus.*
Oratio huic rei elegans.
Attenuate principes.

Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam.[11] *Plura de extremis loqui, pars ignauiæ eſt. præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror. Nam incuſare deos vel homines, eius eſt, qui viuere velit.*

Suos dimittit.

Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris aſperarent, iuuenes auctoritate, ſenes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempeſtiuas ſuorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet. libellos epiſtoláſque, ſtudio erga ſe, aut Vitellium contumeliis, inſignes, abolet. Pecunias diſtribuit parcè, nec vt periturus.

Cauet omnibus in poſterum.

Fratris filiũ alloquitur.

** Cocceium; veteres. Pint.*

Mox [12] Saluium * Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò ſolatus eſt, laudando pietatem eius, caſtigando formidinem. *An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem ſibi gratiam redderet? Mereri ſe feſtinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ deſperatione, ſed poſcente prælium exercitu, remiſiſſe Reipub. nouiſſimum caſum. Satis ſibi nominis, ſatis poſteris ſuis nobilitatis quæſitum. poſt Iulios, Claudios, Seruios, ſe primum, in familiam nouam imperium intuliſſe. proinde erecto animo capeſſeret vitam,*[13] *neu patruum ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur vnquam, aut nimium meminiſſet.*

Morti ſe parat.

** Quidam libri, animo voluntantem.*

Impeditur ſeditione militum:

Quam interueniens ſedat.

Poſt quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam ſupremas curas * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ conſternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obſidebant. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, vacauit abeũtium alloquiis, donec omnes inuiolati digrederentur. [14] Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit.

Nocte eâ dormit.

** Libri aliquot, pugionibus duobus.*

Manè ſe interficit.

Tum[15] allatis* pugionibus, cùm vtrumque tentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non inſomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis, ingreſſi liberti, ſeruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum.

Funeratur magno ſtudio.

Milites multi ſe quoque interficiunt.

Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manúſque eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe, non noxâ neque ob metum, ſed æmulatione decoris, & caritate Principis. Ac poſtea, promiſcuè Bedriaci, Placentiæ, aliis in caſtris, celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt, modicum, & manſurum.

Elogia de Othone.

Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, [16] maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monſtrauimus. duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditíſque demere fidem, non auſim.

Prodigium de aue visâ.

** Forte loco*

Die quo Bedriaci certabatur, auem inuſitatâ ſpecie, apud Regium Lepidum celebri * luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitãtium alitum, territam pulsámve, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatã ex oculis: & tempora reputãtibus, initium

finémque

finémque miraculi, cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium verſi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia ſtatim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, iis copiis quibus præfuerat. Poſito vbiq; bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adiit, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prœlio allatum. Sed milites, vt falſum rumorem aſpernantes, quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitúmque trahere in deterius: conuiciis poſtremò ac probris cauſſam & initium cædis quærebant. cùm alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne præualidis iam Vitellij partibus, cunctanter excepiſſe victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito conſilio, inter multos, [17] ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, appellabátque Patres Conſcriptos, intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuaſit. Nec ceteri ſententias aperiebant. Sed inuiſum memoriâ delationum, expoſitúmque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cęcinam, vt nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus, magnis inimicitiis clareſceret. Moderatione meliorum diremti. Et redicre omnes Bononiam, [18] rurſus conſiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij ſperabantur Bononię, diuiſis per itinera qui recentiſſimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus cauſſam digreſſus, habere ſe ſuprema eius mandata reſpondit. Ipſum viuentem quidem relictum, ſed ſolâ poſteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat conſiliis frater eius L. Vitellius, ſéque iam adulantibus offerebat, cùm repentè *Cenus libertus Neronis. atroci mendacio vniuerſos perculit, affirmans ſuperuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæſos victores, verſam partium fortunam. Cauſſa fingendi fuit, vt [19] diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualeſcerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos poſt dies, iuſſu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credētibus Othonianis militibus vera eſſe quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici conſilij facie, diſceſſum Mutinâ, deſertæque partes forent. Nec vltrà in commune congreſſi, ſibi quiſque conſuluere: donec miſſæ à Fabio Valente epiſtolę, demerent metū. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis: [60] Cereales ludi ex more ſpectabantur. vt ceſſiſſe vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum ſacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plauſere: populus, cum lauru ac floribus, Galbę imagines circum templa tulit, congeſtis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens ſanguine infecerat.

Iterum ſeditio militaris.

Senatus diſcrimen Mutinæ.

Eprius Marcellus accuſatur.

Senatus Bononiã redit.

Ibi de Othone certa fama.

**Lib. vet. Cœnus vera ſcriptura, Cœnus.*

Libertí Neroniani audax mendacium.

Ex quo periculum ſenatus.

Plebs Romana ſtatim ad Vitellium.

 fecerat.

Senatus honores in Vitellium cumulat.

fecerat. In ſenatu, cuncta longis aliorum principatibus compoſita, ſtatim decernuntur. Additę erga Germanicos exercitus laudes, grateſque: & miſſa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epiſtolæ ad conſules ſcriptæ, haut immoderatæ. [61] Gratior Cæcinæ modeſtia fuit, quòd non ſcripſiſſet. Ceterùm Italia grauiùs atque atrociùs, quàm bello afflictabatur.

Cuncta militer miſerè poſtulantes.

Diſperſi per municipia & colonias Vitelliani, ſpoliare, rapere, vi & ſtupris polluere, in omne fas nefaſq. auidi, aut venales, non ſacro, non profano abſtinebant. Et fuere qui inimicos ſuos ſpecie militum interficerent. ipſiq́ milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut ſi repugnatum foret, ad excidium deſtinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæſtus infamis, eóque alienæ etiam culpæ diſſimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, [62] tantum peditum equitúmque, vis, damnáque, & iniuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ ſuæ neſcius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, feſtinatis per Gallias dilectibus, vt rémanentium legionum nomina ſupplerentur.

Hordeonius Germaniæ præfectus.

Cura belli Hordeonio Flacco permiſſa. Ipſe è Britannico dilectu octo millia ſibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progreſſus, proſperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidiſſe bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Poſtulante exercitu, vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter ſecreta conuiuij largitur:

Aſiaticus libertus anulis donatur.

honorauitque Aſiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitioſum. Iiſdem diebus, acceſſiſſe partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venêre.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæſarienſi præpoſitus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ adminiſtratione, haut ſpernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæſo Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hiſpaniæ anguſto freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt tranſmiſſurus iuſſit. Præmiſſi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur inſuper, ſpreto procuratoris vocabulo, Albinum inſigne regis, & Iubæ nomen vſurpare. Ita mutatis animis, Aſinius Pollio alæ præfectus, è fidiſſimis Albino, & Feſtus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur.

In alterâ Albinus, & turbatores, cæſi.

Ipſe Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæſarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: [63] nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri pergere iubet. Ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, ſed vetere egeſtate conſpicuus: donec Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium

Iunius Blæſus.

Vitellius

Vide fo. 266. et 515.

Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præſto fuêre Lugduni, victri-
cium victarúmque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concio-
ne laudatos, curuli ſuæ circumpoſuit. Mox vniuerſum exercitum oc- *Vitellij filius*
currere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, ſinu re- *ut Cæſar ha-*
tinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis *betur.*
inſignibus. Nimius honos inter ſecunda, rebus aduerſis in ſolatium
ceſſit. Tùm interfecti centuriones promtiſſimi Othonianorum: vn-
de præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ce-
teræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidiâ, bel-
lum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, *Ipſe aduerſa-*
triſti morâ ſqualidos tenuit: donêc auditi, neceſſariis magis defenſio- *rios aut pu-*
nibus, quàm honeſtis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: ſpa- *nit variè,*
tium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, per- *aut abſoluit.*
mixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi ſuæ aſſignantes.
Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem abſoluit. Saluius Titianus,
Othonis frater, nullum diſcrimen adiit, pietate & ignauiâ excuſatus.
Mario Celſo conſulatus ſeruatur. 64 Sed creditum famâ, obiectúmque
mox in ſenatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mercari,
nec ſine exitio Celſi voluiſſet. Reſtitit Vitellius, deditque poſtea con-
ſulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduerſus cri-
minantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum
diſcrimina (pudendum dictu) Mariccus quidam, è plebe Boiorum, inſe- *Mariccí inſa-*
rere ſeſe fortunæ, & prouocare arma Romana, ſimulatione numinum *nia.*
auſus eſt. Iámque aſſertor Galliarum, & deus (nomen id ſibi indiderat)
concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat:
cùm grauiſſima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohorti-
bus, fanaticam multitudinem diſiecit. Captus in eo prœlio Mari- *Qui pœnas*
cus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, ſtolidum vulgus in- *cum ſuis luit.*
uiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec vl-
trà in defectores, aut bona cuiuſquam, ſæuitum. Rata fuêre eorum,
qui acie Othonianâ ceciderant, teſtamenta, aut lex inteſtatis. Prorſus,
ſi luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & in- *Vitellius gulo-*
explebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ geſtabantur, *ſo & ganeo.*
ſtrepentibus ab vtroque mari itineribus. exhauſti conuiuiorum appa-
ratibus principes ciuitatum. vaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à
labore ac virtute miles, aſſuetudine voluptatum, & contemtu ducis.
Præmiſit in vrbem edictum, quo vocabulum Auguſti differret, Cæſaris
non reciperet, cùm de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italiâ mathema- *Edicta tamē* Vide fol. 141
tici. Cautum ſeuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Prio- *eius quædam* et 35
res id Principes, pecuniâ, & ſæpiùs vi, perpulerant. Ac pleraque muni- *ſeuera.*
cipia, & coloniæ, æmulabantur corruptiſſimum quemque adoleſcen-
tium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus do-
minationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, *Dolabellæ cæ-*
quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone rettulimus. Do- *des.*
labella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, *Quem Va-*
prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum *rus improbè*
præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ cuſtodiâ, ducem ſe victis par- *accuſat.*

tibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam verſus, * ſecundam veniam poſt ſcelus quærebat. Cunctantem ſuper tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, vbi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iuſſit. Longum interfectori viſum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui Principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplum onerabat, Galeria Imperatoris vxor, non minax triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam, ad primas filij ſui epiſtolas, ferebatur, non Germanicum à ſe, ſed Vitellium genitum. Nec vllis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus ſuæ tantùm aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus aſſequitur, omiſsâ Hiſpaniâ. lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellij & Othonis Principatu, propriam ipſe potentiam & poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet: eoque diplomatibus nullum Principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hiſpaniâ, quam rexit abſens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. Miſſus eſt in locum eius, Vectius Bolanus. E præſentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparſæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hoſtilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui ſe victos abnuebat, quippe Bedriacenſi acie, vexillariis tantùm pulſis, vires legionis non affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. Auguſtæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem inſectatur, legionarius vt hoſpitem tuetur, ſui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem tranſiere, & prœlium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis feciſſent. quos Vitellius agmini ſuo iungit, vt fidos, legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenſes timebantur. Nocte quâ proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambuſta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, poſtquam

Margin notes: * alias, feram — *Galeria, modeſta matrona:* — *Et Sextilia, etiam prudens.* — *Cluuius clam delatus,* — *Sed fidenter ſe purgat.* — *Victæ legiones, non pro victis.* — *Quartadecimani à Batauis diſſidet.* — *Ad manus veniunt.* — *Sed ſiſtuntur.*

quam alpibus digreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quiſque ſigna Viennam ferebant. conſenſu meliorum compreſſi: & legio in Britanniam tranſuecta. *In Britanniam tranſuecta.* Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honeſtæ miſſionis lenimento, arma ad tribunos ſuos ferebant: donec motum à Veſpaſiano bellum crebreſceret. *Prætoriani honeſtè miſſi.* Tum, reſumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima claſſicorum legio, in Hiſpaniam miſſa, vt pace & otio miteſceret. Vndecima ac ſeptima, ſuis hibernis redditæ. *Cetera legiones, alia alibi locatæ.* Tertiadecimani, ſtruere amphitheatra iuſſi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, ſpectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modeſtè diſtinxerat. 67 *Apud victores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. **Tranſpoſitio: adi Com. Seditio Ticini.* Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus Imperatorum ſeueritatem æmulantur, vel tempeſtiuis conuiuiis gaudent. perinde 68 miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, 69 per laſciuiam & certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Gallo, & iis qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia diductis; *A leui cauſa.* erupêre legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectę. *Inter legionarios & auxiliares.* Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aſpiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verſo itinere, ad prœlium venire. ſed erant âgminis coactores. *Compeſuit eos fama de hoſte.* Agniti, demſere ſolicitudinem. Interim Verginij ſeruus fortè obuius, vt percuſſor Vitellij inſimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, mortem Verginij expoſcens. *Verginius ad cædem poſcitur.* Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pauidus; de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpiùs, quàm Verginium, omnis ſeditio infeſtauit. Manebat admiratio viri, & fama: ſed oderant, vt faſtiditi. Poſtero die, Vitellius, ſenatus legatione quam ibi opperiri iuſſerat, auditâ, tranſgreſſus in caſtra, vltrò pietatem militum collaudauit: frem:entibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, *Batauii in Germaniam redeunt.* principium interno ſimul externóq. bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ ſtatim defectione, 70 inter inania belli aſſumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, amputari legionum auxiliorúmq. numeros iubet, vetitis ſupplementis. *Vitellius militares numeros accidit.* Et promiſcuę miſſiones offerebãtur. Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculáque ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana meliùs ſtetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & ſpectato munere Cæcinæ, inſiſtere Bedriacenſibus campis, ac veſtigia recentis victoriæ luſtrare oculis, concupiuit. *Locum felicis ſibi pugnæ ſpectat.* Fœdum atq; atrox ſpectaculum. intra XL. pugnę diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum *Fœdum & triſtem.*

equorúmque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vaſtitas. nec minus inhumana [71] pars viæ, quam Cremonenſes lauro roſiſq́ conſtrauerant, exſtructis altaribus, cæſiſque victimis, regium in morem. quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecère. Ade-

Milites læti câ ſpectu:

rant Valens & Cæcina, monſtrabántque pugnæ locos: hinc erupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectique, ſua quiſque facta extollentes, falſo vera, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere viâ, ſpatia certaminum recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirarique. Et erant quos varia ſors

Et Vitellius ſupra fas.

rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum diis loci. Exin Bononiæ, a Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. Quantóque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immi-

Qui Neronianæ olim aſſuela.

xtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipſum Vitellius admiratione celebrabat, ſectari cantantem ſolitus, non neceſſitate quâ honeſtiſſimus quiſque, ſed luxu, & ſaginæ mancipatus emtúſque. Vt Valenti & Cæcinæ va-

Honores ſuis diuidit.

cuos honoris menſes aperiret, coartati aliorum conſulatus, [72] diſſi-

**Marcij Macri*

mulatus * M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, deſtinatum à Galbâ conſulem, diſtulit, nullâ offensâ, ſed mitem, & iniuriam ſegniter laturum. Pedanius Coſta omittitur, ingratus Principi, vt aduerſus Neronem auſus, & Verginij exſtimulator. Sed alias protulit cauſſas. actǽque inſuper Vitellio gratiæ, conſuetudine ſeruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initiis

Falſus Scribonianus:

cœptum, mendacium valuit. Exſtiterat quidam, Scribonianum ſe Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Hiſtriâ occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Craſſorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ aſſumto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, ſeu turbarum ſtudio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatúſque quiſnam mortalium eſſet, poſtquam nulla dictis fides, & à domino

Capite & cruce mendacium luit.

noſcebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, ſumtum de eo ſupplicium in ſeruilem modum. Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiæ ſecordiæque Vitellio adoleuerit, poſtquam ſpeculatores Syriâ

Oriens in Vitellium iurat.

Iudæâque, adactum in verba eius Orientem nuntiauere. Nam etſi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famâque Veſpaſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe exercitúſque, vt nullo æmulo, ſæuitiâ, libidine, raptu, in externos mo-

Tamen Veſpaſianus occultè de imperio agitat.

res proruperant. At Veſpaſianus bellum armáque, procul vel iuxtà ſitas vires, circumſpectabat. Miles ipſi adeò paratus, vt præeuntem ſacramentum, & fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Muciani animus, nec Veſpaſiano alienus, & in Titum pronior. præfectus

Vires ſuas circumſpicit.

Ægypti Alexander, conſilia ſociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syriâ in Mœſiam tranſiiſſet, ſuam numerabat. ceteræ Illyrici regiones, ſecuturę ſperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia

gantia

gantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi ſermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque contatio, & Veſpaſianus modò in ſpem erectus, aliquando aduerſa reputabat. *Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Eſſe priuatis cogitationibus * progreſſum: & prout velint, plus minúſue ſumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter ſumma aut præcipitia.* Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſq́., ſi vnus alterq́., præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum; ſic percuſſorem eius Volaginium, è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius vniuerſos impelli, quàm ſingulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq́. firmabant, & Mucianus poſt multos ſecretóſq́. ſermones, iam & coràm ita locutus. *Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipſis glorioſum, aut promtum effectu, aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adiiciat ne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium voco, tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu poſitum eſt: Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fueris, poſt Vitellium eligi. Non aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem, nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Caij quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exſurgimus. ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendámque Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet.* 73 *Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor: ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu Principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Aegypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ. ſed firmatus vſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterùm inter nos non idem proſperarum aduerſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo.*

Sperat: ſed interdum & metuit.

* Forti, regreſſum:

Amici eum firmant.

Inprimis acri & apta oratione Mucianus.

Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumsere. fol 291.

æquo partiemur. imò vt melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & prœliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplinâ, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta victricium partium & tumeſcentia vulnera, bellum ipſum. [74] *Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitiâ, ſæuitiâ. Sed & meliorē in bello cauſſam, quàm in pace habemus.* [75] *Nam qui deliberant, deſciuerunt.* Poſt Muciani orationem ceteri audentiùs circumſiſtere, hortari, reſponſa vatum, & ſiderum motus referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præſcium palàm habuerit. Recurſabant animo vetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius, conſpicuâ altitudine, repentè prociderat, ac poſterâ die, eodem veſtigio reſurgens, procera & * latior virebat. grande id proſperúmque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriámque Carmelus, ita vocant montem, deúmque. [76] nec ſimulacrum deo, aut templum, (ſic tradidere maiores) aram tantùm & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, *Quidquid eſt*, inquit, *Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes; ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ deſtinatione diſceſſère, Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptum, feſtinante Tiberio Alexandro. qui kalen. Iul. ſacramento legiones eius adegit. [77] Iſq; primus principatus dies in poſterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus [78] * v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syriâ remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: [79] non paratâ cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locúſque, quódque in re tali difficillimum eſt, prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum, pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine, vt legatum ſalutaturi: Imperatorem ſalutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. [80] In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primùm tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, [81] militariter locutus, læta omnia, & affluentia excepit. Iam id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum [82] Antiochenſium theatrum ingreſſus, vbi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumq; quæ diceret atque ageret, arte quâdam oſtentator. Nihil æquè prouinciam exercitúmque

Qui omnes ſubſcribunt.

Incitant & vaticinia:

Siue omina.

*latior

Carmelus deus.

Prima Aegyptus Veſpaſiano iurat.

Sequuntur in Iudæâ legiones.

Etiam in Syriâ, operâ Muciani.

túmque accendit, quàm quod aſſeuerabar Mucianus, ſtatuiſſe Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret. Contrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna, cælo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales, ſueto militum contubernio gaudebanr, plerique neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti, & militibus, vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria caſtra, [83] in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſère cum regno, Sohemus haut ſpernendis viribus, [84] Antiochus vetuſtis opibus ingens, & inſeruienrium regum ditiſſimus. [85] Mox, per occultos ſuorum nuntios, excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentiâ munerum grara. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſiâ atque Achaiâ tenus, quantúmque introrſus Pontum & Armenios pateſcir, iurauêre. Sed inermes legati regebanr, [86] nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſummâ rerum, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribuniſque, & ſplendidiſſimo quoque centurionum ac militum, venir. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum ſimul peditum equitúmque, & æmulanrium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, reuocare veteranos. deſtinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenſes, aurum argentúmque ſignatur. eáque cuncta per idoneos miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire, hortari; bonos laude, ſegnes exemplo, incitare ſæpiùs quàm coërcere; vitia magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans. Multos, præfecturis & procurationibus; pleroſque, ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox ſumma adeptos. quibuſdam, fortuna pro virtutibus fuir. Donatiua militi, neque Mucianus primâ concione, niſi modicè oſtenderar. ne Veſpaſianus quidem, plus ciuili bello obtulir, quàm alij in pace, egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eóque exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniúmque legati. prouiſúmque, ne verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtate Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit. Sufficere videbantur aduerſus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Veſpaſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatóſq. ſcriptæ epiſtolæ, præceptúmque vt prætorianos Vitellio infenſos, reciperandæ militię præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſenribus. Sed legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſequebantur. [87] Claſſem è Ponto, Byzantium adigi iuſſerat: ambiguus conſilij, num omiſſâ Mœſiâ, Dyrrachium pedite atque equite peteret: ſimul longis nauibus verſum in Italiam mare clauderer, tutâ pone tergum Achaiâ Aſiaque. quas inermes exponi Virellio, ni præſidiis firmarentur: atque ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ

Et regei ſociantur: Sohemus, Antiochus, Agripppa, Berenice.

Beryti conuentus.

Omnia ad bellum parantur.

Honores in amicos Veſpaſianus largitur:

At parcè pecuniam militi.

Titus in Iudæâ manet:

Mucianus it ad bellum.

Claſſem parat.

protegeret, ſi ſimul Brundiſium Tarentúmque, & Lucaniæ Calabriæ-
que litora, infeſtis claſſibus peterentur. Igitur nauium, militum, ar-
Pecuniam inprimis. morum paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm
pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mucia-
Acres vbique exactiones: nus, non ius aut verum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem
opum ſpectabat. paſſim delationes, & locupletiſſimus quiſque in præ-
Et concuſſiones. dam correpti. quæ grauia atque intoleranda, ſed neceſſitate armorum
excuſata, etiam in pace manſère. ipſo Veſpaſiano, inter initia impe-
rij, [88] ad obtinendas iniquitates haut perinde obſtinato: donec, indul-
gentiâ fortunæ, & prauis magiſtris, didicit, auſúſque eſt. Proprijs quo-
que opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidiùs
de Rep. ſumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum ſe-
cuti; rariſſimus quiſque, eandem in reciperando licentiam habuerunt.
Illyriciani ad Veſpaſianum tranſitus: Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio in par-
tes. Tertia legio exemplum ceteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octa-
ua erat ac ſeptima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœ-
lio non interfuiſſent: [89] Aquileiam iam progreſſæ, proturbatis qui de
Othone nuntiabant, laceratíſque vexillis nomen Vitellij præferenti-
bus, raptâ poſtremò pecuniâ, & inter ſe diuiſâ, hoſtiliter egerant. Vn-
de metus, & ex metu conſilium, poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud
Vitellium excuſanda erant. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas al-
liciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo
**more* * metu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet,
miſſo centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, ſeptimæ le-
gionis legatum, ob ſimultates, quibus cauſſam partium prætendebat.
Iulianus, comperto diſcrimine, & gnaris locorum adſcitis, per auia
Mœſiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello inter-
fuit, per varias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex
nuntiis contabundus, aut properans. At in Pannoniâ XIII. legio, ac VII.
Galbiana, dolorem irámque Bedriacenſis pugnæ retinentes, haut con-
Operâ maximè Antonij Primi. tanter Veſpaſiano acceſſere, [90] vi præcipuâ Primi Antonij. Is legibus no-
cens, & tempore Neronis falſi damnatus, inter alia belli mala, ſenato-
rium ordinem reciperauerat, præpoſitus à Galbâ ſeptimæ legioni. ſcri-
ptitaſſe Othoni credebatur, ducem ſe partibus offerens. à quo negle-
Quid is hominis! ctus, in nullo Othoniani belli vſu fuit. labantibus Vitellij rebus Veſpa-
ſianum ſecutus, grande momentum addidit, ſtrenuus manu, ſermone
promtus, ſerendæ in alios inuidiæ artifex, diſcordiis & ſeditionibus po-
tens, raptor, largitor, pace peſſimus, bello non ſpernendus. Iuncti inde
Mœſici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxêre, quam-
quam conſularibus legatis nihil turbantibus. [91] Titus Flauianus Pan-
noniam, [92] Pompeius Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites ſenes. Sed
Fax altera, Cornelius Fuſcus. procurator aderat Cornelius Fuſcus, vigens ætate, claris natalibus. pri-
mâ iuuentâ, quietis cupidine, ſenatorium ordinem exuerat. idem pro
Galbâ dux coloniæ ſuæ, eaque operâ procurationem adeptus, ſuſceptis
Veſpaſiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis
periculorum, quàm ipſis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua,
ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quidquid vſ-
quam

Alij exercitus item dilicuntur.

quam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hiſpaniam ad primanos epiſtolæ: quòd vtraque legio pro Othone, aduerſa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, momentóque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm deſciſcentibus: ceteris fortunam ſecuturis. Dum hæc per prouincias, à Veſpaſiano ducibúſque partium, geruntur:

Vitellius lento itinere ad vrbem:

Ingenti agmine.

Vitellius contemtior in dies ſegniórque, ad omnis municipiorum villarúmque amœnitates reſiſtens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum ſequebantur, licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior, procaciſſimis etiam inter ſeruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorúmque comitatus inhabilis ad parendum, etiam ſi ſummâ modeſtiâ regeretur. Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe ſenatores equiteſque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiſcentibus, ipſi remanerent.

Cui & viliſſimi miſcentur.

Aggregabantur è plebe, flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcurræ, hiſtriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehoneſtamentis mirè gaudebat.

Italia atteditur. & atteritur.

Nec coloniæ modò, aut municipia, congeſtu copiarum; ſed ipſi cultores, aruáque, maturis iam frugibus, vt hoſtile ſolum, vaſtabantur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cœptam; manente legionum auxiliorúmq. diſcordiâ, vbi aduerſus paganos certandum foret, conſenſu. Sed plurima ſtrages, ad ſeptimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam ſaginam, diuidebat. Et effuſa plebs, totis ſe caſtris miſcuerat. Incurioſos milites, vernaculâ vrbanitate quidam ſpoliauere, abſciſſis furtim baltheis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium inſolens contumeliæ animus.

Plebs vrbana à militibus cæſa.

Inermem populum gladiis inuaſere. Cæſus inter alios pater militis, cùm filium comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde, temperatum ab innoxiis. In vrbe tamen trepidatum, præcurrentibus paſſim militibus. Forum maximè petebant, cupidine viſendi locum in quo Galba iacuiſſet.

Ferocia Germanicorum militum.

Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inſcitiam parum vitarent, aut vbi lubrico viæ vel occurſu alicuius procidiſſent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum tranſirent. Quin & tribuni præfectíque, cum terrore & armatorum catervis volitabant.

Vitellius vrbem init:

Ipſe Vitellius, à ponte Miluio, inſigni equo, paludatus accinctúſque, ſenatum & populum ante ſe agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum conſilio deterritus, ſumtâ prætextâ & compoſito agmine inceſſit.

Pulcherrimo exercitu.

Quattuor legionum aquilæ per frontem, totidémq. circà è legionibus aliis vexilla; mox XII. alarum ſigna, & poſt peditum ordines, eques: dein quattuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut ſpecies armorum forent, diſcretæ. Ante aquilam præfecti caſtrorum tribuniq́ue, & primi centurionum, candidâ veſte: ceteri, iuxta ſuam quiſque centuriam, armis doniſq; fulgentes. Et militum phaleræ torqueſq; ſplendebant. decôra facies, & non Vitellio Principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atq; ibi matrem complexus, Auguſtæ nomine honorauit.

Concionem habet.

Poſterâ die, tamquam apud alterius ciuitatis ſenatum populúmque, magnificam orationem de ſemetipſo promſit, induſtriam temperantiámq.

Magno applauſu vulgi.

ſuam laudibus attollens: conſciis flagitiorum ipſis qui aderant, omniq; Italiâ, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen vacuum curis, & ſine falſi veriq́ue diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adſtrepebat: abnuentique nomen Auguſti, expreſsêre vt aſſumeret, tam fruſtra quàm recuſauerat.

Malum omẽ Vitellio.

Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cærimoniis publicis xv. kal. Aug. edixiſſet, antiquitùs infauſto die Cremerenſi Alienſique cladibus. adeò omnis humani diuinique iuris expers, pari libertorum amicorúmque ſecordiâ, velut inter temulentos agebat.

Popularem ſe facit.

Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt ſpectator, in circo vt fautor affectauit. quæ grata ſanè & popularia, ſi à virtutibus proficiſcerentur; memoriâ vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in ſenatum, etiam cùm par-

Heluidius in eum liberior.

uis de rebus patres conſulerentur. Ac fortè Priſcus Heluidius, prætor deſignatus, contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm Tribunos plebis in auxilium ſpretæ pote-

Quod comiter tamen acceptum.

ſtatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil noui accidiſſe reſpondit, quòd duo ſenatores in Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere. Irriſere plerique impudentiam æmulationis. aliis id ipſum placebat, quòd non ex præpotentibus, ſed Thraſeam ad exemplar veræ gloriæ legiſſet. [93] Præ-

Pete veram ſcripturam è Com.

poſuerat prætorianis P. Sabinum, ac *præfecturæ cohortis Iulium Priſcum, dum centurio eſſet. Priſcus, Valentis; Sabinus, Cæcinæ gratiâ pol-

Diſſidium inter Valentem & Cæcinam.

lebant. Inter diſcordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & caſtris malè diſſimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immenſis ſalutantium agminibus contendunt, comparantúrque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinatio-

Qui omnia Romæ poſſunt.

nibus. Nec vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubitis offenſis aut intempeſtiuis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebántque. Nec eo ſegniùs inuaſerant domos, hortos, opéſque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberóſque patriæ Galba reddiderat, nullâ Principis miſericordiâ iuuaren-

Exſulibus ius libertorum reſtitutum.

tur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd [94] reuerſis ab exſilio iura libertorum conceſſiſſet: quamquam id omnino ſeruilia ingenia corrumpebant, [95] abditis pecuniis per occultos aut ambitioſos ſinus. Et quidam in domum Cæſaris tranſgreſſi, atque ipſis do-

Miles Romæ effeminatur:

minis potentiores. Sed miles, plenis caſtris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noſcere, non ſeruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhoneſta

Atque langueſcit.

dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Poſtremò ne ſalutis quidem curâ, [96] infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebræ in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallo-

Numerus cohortium in vrbe augetur.

rúmque obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æſtus impatientia labefecit. Inſuper confuſus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ. quattuor vrbanæ cohortes ſcribebantur, quis ſingula

millia ineſſent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tamquam ipſum Cæcinam periculo exemiſſet. ſanè aduentu eius partes conualuerant, & ſiniſtrum lenti itineris rumorem proſpero prœlio verterat: omniſq. inferioris Germaniæ miles Valentem aſſectabatur. vnde primùm creditur Cæcinæ fides fluitaſſe. Ceterùm non ita ducibus indulſit Vitellius, vt non plus militi liceret. Sibi quiſque militiam ſumſere. quamuis indignus, ſi ita maluerat, vrbanæ militiæ adſcribebatur: rurſus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permiſſum. nec deërant qui vellent, feſſi morbis, & intemperiem cæli incuſantes. Robora tamen legionibus aliſq. ſubtracta, conuulſum caſtrorum decus, xx. millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio, poſtulantur ad ſupplicium Aſiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellaſſent. Nec coërcebat eiuſmodi voces Vitellius, ſuper inſitam animo ignauiam, conſcius ſibi inſtare donatiuum & deëſſe pecuniam, [97] omnia alia militi largiebatur. [98] Liberti Principum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributum iuſſi. Ipſe ſolâ perdendi curâ, ſtabula aurigis exſtruere. Circum, gladiatorum ferarúmque ſpectaculis, opplere: tamquam in ſummâ abundátiâ, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & antè illum diem inſolito. Lætum fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd [99] exſtructis in campo Martio aris, [100] inferias Neroni feciſſet. Cæſæ publicè victimæ crematæque: faces, Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum quartus à victoriâ menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probitate aut induſtriâ certauit: vnum ad potentiam iter, [101] prodigis epulis, & ſumtu Caianæ aquæ ſatiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipſe abundè ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, [102] nouies millies ſeſtertium pauciſſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & miſera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliúmq. paſſa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Aſiaticos, variâ & pudendâ ſorte agebat; donec ſucceſſere Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, miſſis ab Aponio Saturnino epiſtolis, antequam is quoque Veſpaſiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re ſubitâ, perſcripſerat; & amici adulantes, molliùs interpretabantur. Vnius legionis eam ſeditionem: ceteris exercitibus conſtare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exauctoratos inſectatus, à quibus falſos rumores diſpergi. nec vllum ciuilis belli metum aſſeuerabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui ſermones populi coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germaniâ Britanniâque & Hiſpaniis exciuit: ſegniter, & neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati prouinciæque cunctabantur. Hordeonius Flaccus, ſuſpectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, nunquam ſatis quietâ Britanniâ. & vterque ambigui. neque ex Hiſpaniis properabatur, nullo tum ibi conſulari. Trium legionum

Idq; confusè.

Quidam ad ſupplicium poſtulati.

Vitellius vim pecuniæ profudit.

Neroni parentat.

Aula eius corruptiſſima.

Miſeria ciuium.

Nuncij ſuper defectione à Vitellio.

Quos ſtultè coercet ipſe.

Lentè militem colligit.

Ac uelut fer fingere bran quod si an... ne ... fer ... ... fol. 37.

gionum legati, pares iure, & proſperis Vitellij rebus, certatim ad obſequium; aduerſam eius fortunam, ex æquo detractabant.

Africa pro eo aduitur.

In Africâ legio cohorteſque delectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimiſſæ; rurſus iuſſu Vitellij militiam cœpere. ſimul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe [103] integrum illic ac fauorabilem proconſulatum Vitellius, famoſum inuiſúmque Veſpaſianus egerat: perinde ſocij de

Sed præſes eius occultè pro Veſpaſiano.

imperio vtriuſque coniectabant. ſed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Feſtus legatus, ſtudia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epiſtolis edictiſque Vitellium, occultis nuntiis Veſpaſianum fouens, & [104] hæc illave defenſurus, prout inualuiſſent. Deprehenſi cum litteris edictiſque Veſpaſiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium miſſi necantur. plures fefellere, fide amicorum, [105] aut ſuomet aſtu occultati. Ita Vitellij paratus noſcebantur: Veſpaſiani conſiliorum pleraque ignota. primùm ſecordiâ Vitellij; deinde Pannonicæ alpes præſidiis inſeſſæ, nuntios retinebant.

**Longè aliter vulgati. Pete è Com.*

[106] Mare quoque *Eteſiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus ſecundum, inde aduerſum erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus vndique nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad

Cæcina it ad bellum.

bellum iubet. Præmiſſus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primùm aſſurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiſcen-

Non cum eodem milite, quem adduxerat.

tis ex vrbe Germanici exercitus ſpecies. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, ſegnes equi. impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatum: quantúmque hebes ad ſuſtinendum laborem miles, tanto ad diſcordias promtior. Accedebat huc Cæ-

Dux ipſe ſolutus:

cinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ ſoluti in luxum: ſeu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter ar-

Sine corruptus etiam.

tes erat. Credidere plerique Flauij Sabini conſiliis concuſſam Cæcinæ mentem, miniſtro ſermonum Rubrio Gallo, rata apud Veſpaſianum fore pacta tranſitionis. ſimul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vitellium, gratiam viréſque apud nouum Principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digreſſus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmiſit.

Copiæ eius.

**Vel. duoetviceſima*

Mox [107] vexillarij quartædecimæ, & ſextædecimæ legionum, dein quinta, [108] & *duodeuiceſima ſecutæ: poſtremo agmine Vnaetuiceſima Rapax, & prima Italica inceſſere, cum Vexillariis trium Britannicarum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcinâ, ſcripſit Fabius Valens exercitui, quem ipſe ductauerat, vt in itinere opperiretur: ſic ſibi cum Cæcinâ conueniſſe. qui præſens, eóq. validior, immutatum id conſilium finxit, vt ingruẽti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam. pars Hoſtiliam petere iuſſæ. Ipſe Rauennam diuer-

Proditionem cum Baſſo initerius.

tit, prætexto Claſſem alloquendi. Mox Patauij ſecretum componendę proditionis quæſitum. Namque [109] Lucilius Baſſus poſt præfecturam alæ, Rauennati ſimul ac Miſenenſi claſſibus à Vitellio præpoſitus, quòd non ſtatim præfecturam prętorij adeptus foret, iniquam iracundiam

Quem, corrupitne an ab eo corruptus

flagitioſâ perfidiâ vlciſcebatur. Nec ſciri poteſt, traxerit ne Cęcinam, an (quod euenit inter malos, vt & ſimiles ſint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauiâ domo, monu-

menta

menta huiuſce belli compoſuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem cauſſas tradidere. Nobis, ſuper inſitam leuitatem & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione inuidiáque, [110] ne ab aliis apud Vitellium anteirentur; peruertiſſe ipſum Vitellium videntur. Cæcina legiones aſſecutus, centurionum militúmq. animos obſtinatos pro Vitellio, variis artibus ſubruebat. Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Vterque ſuos tentat, & immutat: Facilius Baſſus.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIARVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI copiæ in Italiam veniunt, duce & inſtinctore Antonio Primo. Sparſim quædam geſta, & leues pugnæ. Claſſis Rauennás ad Veſpaſianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. ſed hic parum proſperè, quia à milite vinctus captuſq. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum ſuperuentu nouarum legionum prælium: ídque noctu. ſed & tunc pulſi Vitelliani. Caſtra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna ſtrages, paullo pòſt in ipſâ vrbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec ſine ſauitia. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæſum interficit. Fabius valens contra Antonium venit: ſed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit, & in mari oppreſſus eſt. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Veſpaſiani duces Romam petunt. Vitellius inſideri Apenninum iubet. ſed belli mox pertæſus, paciſcitur cum Sabino Veſpaſiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupère. Sabinum in Capitolium compulerunt, obſederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campania geſta. Tandem Veſpaſiani omnes copiæ Romam venère: per vim & variis prælia ingreſſæ ſunt, omniaq. libidine & cæde fœdarunt. Mors ipſius Vitellij. Geſta vno eodemq. anno.

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces conſilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauère, placerétne obſtrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuerſæ conſurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ conſtantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famámque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipſis nec numerum parem pulſarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem eſſe apud victos animum. Sed inſeſſis interim alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Supereſſe Veſpaſiano mare, claſſes, ſtudia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita ſalubri morâ, nouas vires affore, & præſentibus nihil periturum.* Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator)

Veſpaſiani duces de bello deliberant.

Quidam id differunt.

feſtinatio-

Accelerant alij, & inprimis Antonius.

feſtinationem ipſis vtilem, Vitellio exitioſam diſſeruit. *plus ſecordiæ, quàm fiduciæ, acceſſiſſe victoribus. Neq; enim in procinctu & caſtris habitos: per omnia Italiæ municipia deſides, tantùm hoſpitibus metuendos: quanto ferociùs ante ſe egerint, tanto cupidiùs inſolitas voluptates hauſiſſe. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus feſſos. Sed addito ſpatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias, Hiſpaniáſque. vtrimque viros, equos, tributa: ipſámque Italiam, & opes vrbis. Ac ſi inferre arma vltrò velint; duas claſſes, vacuúmque Illyricum mare. Quid tum clauſtra montium profutura? quid tractum in æſtatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potiùs eo ipſo vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, reſurgere in vltionem properent: Mœſici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potiùs, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; ſed, quamquam rebus aduerſis, diſiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœſicæ alæ perrupêre hoſtem. Nunc XVI. alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonitúque, & nube ipſâ operient ac ſuperfundent oblitos prœliorum equites equóſque. Niſi quis retinet, idem ſuaſor auctórque conſilij ero. Vos, quibus fortuna in integro eſt, legiones continete, mihi expeditæ cohortes ſufficient.* [1] *Iam, reſeratā n ſiluiā, impulſas Vitellij res audietis: iuuabit ſequi, & veſtigiis vincentis inſiſtere.*

Quem milites audiunt.

Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latiùs audiretur, (& enim ſe centuriones & quidam militum conſilio miſcuerant) ita effudit, vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducémque, ſpretâ aliorum ſegnitiâ laudibus ferrent. Hanc ſui famam eâ ſtatim concione commouerat, quâ recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non, vt plerique, incerta diſſeruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxiſſet. Apertè deſcendiſſe in cauſſam videbatur: eóque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ ſocius. Proxima Cornelij Fuſci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi ſolitus, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerat. [2] Titus Ampius Flauianus, naturâ ac ſenectâ cunctator, ſuſpiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminiſſet. Idémque, quòd cœptante legionum motu profugus, dein ſponte remeauerat, perfidiæ locum quæſiſſe credebatur. Nam Flauianum, omiſsâ Pannoniâ ingreſſum Italiam, & diſcrimini exemtum, rerum nouarum cupido legati nomen reſumere, & miſceri ciuilibus armis impulerat, ſuadente Cornelio Fuſco, non quia induſtriâ Flauiani egebat, ſed vt conſulare nomen ſurgentibus tum maximè partibus, honeſtâ ſpecie prætenderetur.

Vt virum, & vt apertum.

Cornelius Fuſcus.

T. Flauianus.

Confuſa & corrupta.

Veſpaſiani copiæ in Italiâ:

Vincentiam occupant:

Etiam Veronam:

[3] Ceterùm vt tranſmitteret in Italiam impunè, * & eo vſui foret, ſcriptum Aponio ſocium reuireſcere crederet. [4] Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior viſa, patentibus circùm campis ad pugnam equeſtrem, quâ præualebant: ſimul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famámque videbatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu [5] Vicentia: quod per ſe parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hoſtium duci ereptam. In Veronenſibus pretium fuit. exemplo, opibúſque,

opibuſque, partes iuuêre.[6] Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliaſque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, * obſepſerat. quæ ignara Veſpaſiano, aut vetita. quippe Aquileiæ ſiſti bellum, exſpectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio conſilium, quando Ægyptus, clauſtra annonæ, vectigalia opulentiſſimarum prouinciarum obtinerentur, poſſe Vitellij exercitum egeſtate ſtipendij frumentique ad deditionem ſubigi. Eadem Mucianus crebris epiſtolis monebat, incruentam & ſine luctu victoriam, & alia huiuſcemodi prætexendo; ſed gloriæ auidus, atque omne belli decus ſibi retinens. Ceterùm ex diſtantibus terrarum ſpatiis, conſilia poſt res afferebantur. Igitur, repentino incurſu, Antonius ſtationes hoſtium irrupit, tentatiſque leui prœlio animis, ex æquo diſceſſum. Mox Cęcina, inter Hoſtiliam vicum Veronenſium, & paludes Tartari fluminis, caſtra permuniit, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd ſi affuiſſet fides, aut opprimi vniuerſis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœſico exercitu potuere: aut retrò actæ, deſertâ Italiâ turpem fugam conſciuiſſent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hoſtibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epiſtolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione ſeptimâ Claudianâ aduenit. Legioni tribunus [7] Vipſanius Meſſalla præerat, claris maioribus, egregius ipſe, & qui ſolus ad id bellum artes bonas attuliſſet. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) miſit epiſtolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incuſans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Veſpaſianum contumeliâ. Nihil prorſus, quod aut corrumperet hoſtem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omiſsâ prioris fortunę defenſione pro Veſpaſiano magnificè,[8] pro cauſsâ fidenter, de exitu ſecuri, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœſicum celebrare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium aſciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ ſolâ valent, offerebant. remiſſum id munus, ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede, ius faſq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Romanos,[9] & gens fidei commiſſæ * patientior: oppoſita in latus auxilia, infeſtâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix [10] cum alâ * Taurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricóſq; interfluit, miſſus,[11] nunc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi tranſacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit [12] Arrius Varus, ſtrenuus bello, quá gloriam ei dux Corbulo, & proſperæ in Armeniâ res addiderant. Idem, ſecretis apud Neronem ſermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præſens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus,[13] occupantes

Ipſo tamen ignaro & diſſuadente.

Cæcina caſtra ad Hoſtiliam.

Qui verbis in Flauianos ferox, re amicus.

Meſſallæ laus.

Cæcinæ epiſtola parum libera.

Liberrima Flauianorū.

Auxilia externa Veſpaſiani.

* Libri vett. fidei commiſſior patientior.

* Vat. Auriana.

Arrius Varus.

 Aqui-

Opitergium, Altinum, Patauium, Ateſte, à Flauianis occupata. Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium, aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxêre. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & [14] alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoque nuntiabatur. luce primâ, inermes pleroſque oppreſsêre. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuêre, qui ſe ſtatim dederent. plures, abrupto ponte, inſtanti hoſti viam abſtulerunt. [15] Vulgatâ victoriâ, poſt *Legiones duæ iis accedunt.* principia belli ſecundùm Flauianos, duæ legiones, ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem ſumti. & [16] Minucius Iuſtus, præ*Lib. orr. adductius* fectus caſtrorum legionis ſeptimæ, quia * audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, poſtquam Galbæ *Galbæ imagines reſtitutæ.* imagines, diſcordiâ temporum ſubuerſas, in omnibus municipiis recoli iuſſit Antonius: [17] decorum pro cauſâ ratus, ſi placeret Galbæ principatus. * Et partes præſumsêre, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulſiſſet ſpe, atque ipſum Cæcinam non obſcurè ad tranſitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epiſtolæ addidêre fiduciam, quòd ſubmiſsè Cæcina velut offendere Veſpaſianum timens, ipſorum duces contemtim, tamquam inſultantes Vitellio ſcripſiſſent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numiſius Lupus ducebant, oſtentare vires, & militari val*Verona obſeſſa.* lo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus ceſſerat, & viſi procul ſociorum equites, vanam formi*Seditio in caſtris.* dinem vt hoſtes fecêre. Rapiũtur arma, [18] & vt proditionis * ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuiſus, turbine quodam ad exitium poſcebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defenſioni locus, quamquam ſupplices manus tenderet, humi plerumque ſtratus, lacerâ veſte, pectus atque ora ſingultu quatiens. Id ipſum apud infenſos incitamẽtum erat, tamquam nimius pauor conſcientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, cùm lo*Antonius arte leniri parat.* qui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aſpernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendíque vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudeſcere ſeditio, & à conuiciis & probris, ad *Quadrecta.* tela & manus tranſibant, iniici catenas Flauiano iubet. Senſit ludibrium miles, diſiectiſq; qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. *Igitur auctoritate agit.* Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, aut militum ſe manibus, aut ſuis moriturum obteſtans: vt quemque notum, & aliquo militari * honore ** Ex manuſ. at vulgati, decore* inſignem aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuerſus ad ſigna & bellorum deos, hoſtium potiùs exercitibus illum furorem, il*Et peruincit.* lam diſcordiam iniicerent, orabat, donec ſateſceret ſeditio, &, extremo iam die, ſua quiſque in tentoria dilaberetur. Profectus eâdem nocte Flauianus, obuiis Veſpaſiani litteris, diſcrimini exemtus eſt. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœſici exercitus legatum, eò

atrocius

atrocius aggrediuntur, quòd non, vt priùs, labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant, vulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitellium ſcripſiſſe credebatur. vt olim virtutis modeſtiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat; ne minus violenter Aponium, quàm Flauianum, ad ſupplicium depoſcerent. Quippe * Mœſici, adiutam à ſe Pannoniorum vltionem, referentes; & Pannonici, velut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Meſſalla (quamquam omni modo niſi) eripuère Saturninum, quàm obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacātium fortè balnearum fornacibus abditus. Mox, omiſſis lictoribus; Patauium conceſſit. Digreſſu conſularium, vni Antonio vis ac poteſtas in vtrumque exercitum fuit; cedentibus collegis, & obuerſis militum ſtudiis. Nec deerant qui crederent, vtramque ſeditionem fraude Antonij cœptam, vt ſolus bello frueretur.

Iterum ſeditio. — * *var. Mœſicæ legiones.* — *Et pulſus Saturninus.* — *Antonius ſolus omnia regit.*

Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitioſiore diſcordiâ, non ſuſpicionibus vulgi, ſed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Baſſus, claſſis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus, pudore ſeu metu quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis reſiſtentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum ſtudio, in Veſpaſianum inclinabat. Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palàm præbet. * claſſis [19] Cornelium Fuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui properè accurrit. Baſſus, honoratâ cuſtodiâ liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præſidium illic agitante, vincitur. Sed exſoluta ſtatim vincula, interuentu Hormi Cæſaris liberti. is quoque inter duces habebatur.

Baſſus claſſem prodit. — * *Hiatus aliquis & defectio.*

At Cæcina, defectione claſſis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera diſperſis, [20] ſecreta caſtrorum affectans, in principia vocat. Ibi Veſpaſiani virtutem, vireſque partium extollit: [21] transfugiſſe claſſem, arcem commeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conſcij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Veſpaſiani adigit. Simul Vitellij imagines direptę, & miſſi qui Antonio nuntiarent. Sed [22] vbi totis caſtris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præſcriptum Veſpaſiani nomen, proiectas Vitellij effigies aſpexit: vaſtum primò ſilentium, mox cuncta ſimul erumpunt. *Huc cecidiſſe Germanici exercitus gloriam, vt ſine prælio, ſine vulnere, vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerſo legiones? Nempe victas. & abeſſe vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosque. quos tamen iiſdem campis illis fuderint ſtrauerintque, vt tot armatorum millia velut grex venalium [23] exſuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius claſſis acceſſionem fore. Id Baſſo, id Cæcinæ viſum, poſtquam domos, hortos, opes, principi abſtulerint, [24] * etiam militibus principem auferre, licet integros incruentóſque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos repoſcentibus aut proſpera, aut aduerſa?* Hæc ſinguli, hæc vniuerſi,

Cæcina idem conatur de exercitu. — *Indignatio militum.* — * *Forteſſe, etiam militem auferre,*

uerſi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, repoſitis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum, quintæ legionis legatum, & Caſſium Longum præfectum caſtrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & inſontes trucidant. Relictis caſtris, abrupto ponte, Hoſtiliam rurſus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus primæ Italicæ & Vnietuicesſimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiſerat. Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos viribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit, antequam ducibus auctoritas, militi obſequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab vrbe, acceleraturumque, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis. per Rhætiam timebatur: & Britanniâ Galliaque & Hiſpaniâ auxilia Vitellius acciuerat, immenſam belli luem, ni Antonius id ipſum metuens, feſtinato prœlio victoriam præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu, ſecundis à Veronâ caſtris, Bedriacum venit. Poſtero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonenſem agrum miſſæ, vt ſpecie parandarum copiarum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipſe cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progreſſus, quò licentiùs popularentur. Exploratores (vt mos eſt) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumq; latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, conſultat, auiditate nauâdæ operæ Arrius Varus cum promtiſſimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modicâ cæde. nam plurium accurſu, verſa fortuna, & acerrimus quiſque ſequentium, fugæ vltimus erat. nec ſponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus ſuos, vt magno animo capeſſerent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo Varum equiteſque eius reciperet. Iuſſæ armari legiones, datum per agros ſignum, vt quà cuique proximum, omiſsâ prædâ, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ ſuorum miſcetur, intulitque formidinem. Pulſi cum ſauciis integri, ſuometipſi metu, & anguſtiis viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius conſtantis ducis, aut fortiſſimi militis, officium omiſit. occurſat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce inſignis hoſti, conſpicuus ſuis, eò poſtremò ardoris prouectus eſt, vt vexillarium fugientem haſtâ tranſuerberarit. mox raptum vexillum in hoſtem vertit. quo pudore, haud plures quàm centum equites reſtitère. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea neceſſitas, ſeu fortuna, lapſas iam partes reſtituit. Firmati inter ſe, denſis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effuſos. atque illi conſternantur. Antonius inſtare perculſis, ſternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, ſpoliare, capere, arma, equos abripere. Exciti proſpero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ ſe miſcebant. Ad quartum à Cremonâ lapidem, fulsère legionum ſigna, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum ſuorum prœlio, illuc vſque

Cæcinam in vincla dant.

Cremonam eunt.

Antonius occaſione uti properat.

Bedriacum venit.

Subitum ibi prælium:

Nec Antonianis primò proſperum.

Sed rem Antonius reſtituit.

Nimiſ audacem animoſè.

Adiuuit & caſus.

vſque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltroque aggredi hoſtem, tantum per ſpatium curſu & pugnando feſſum. [25] forte victi, haut perinde rebus proſperis ducem deſiderauerant, atque in aduerſis deeſſe intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incurſat. Et Vipſanius Meſſalla tribunus, cum Mœſicis auxiliaribus aſſequitur, quos militiæ gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equeſque, rupêre legionum agmen. Et propinqua Cremonenſium mœnia, quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dabant. Nec Antonius vltrà inſtitit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam [26] anceps * belli fortuna, quamuis proſpero fine, equites equoſque afflictauerat. Inumbrante veſperâ, vniuerſum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtque cumulos ſuper, & recentia cæde veſtigia inceſſêre, quaſi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare depoſcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa ſibi quiſque. *Poſſe coloniam plano ſitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd ſi lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. ſed opes Cremonenſium, in ſinu præfectorum legatorúmque fore. Expugnatæ vrbis prædam, ad militem; deditæ, ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiuſquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inſerens ſe manipulis, vbi aſpectu & auctoritate ſilentium fecerat: *Nam ſe decus neque pretium eripere tam benè meritis* affirmabat: *ſed diuiſa inter exercitum ducesq́ munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quàm temeritate prodeſſe. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam iuuerit; ratione & conſilio, propriis ducis artibus profuturum. Neque enim ambigua eſſe quæ occurrant, noctem, & ignotæ ſitum vrbis, intus hoſtes, & cuncta inſidiis opportuna.* [27] *non ſi pateant portæ, niſi explorato, niſi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni proſpectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret?* Mox conuerſus ad ſingulos, *num ſecures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, ſecum attuliſſent?* rogitabat. Et cùm abnuerent, *gladiis ne*, inquit, *& pilis, perfringere ac ſubruere muros, vlla manus poſſunt? Si aggerem ſtruere, ſi pluteis cratibúſve protegi neceſſe fuerit, vt vulgus improuidum irriti ſtabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius morâ noctis vnius, aduectis tormentis machiniſque, vim victoriamq́ nobiſcum ferimus.* Simul lixas caloneſq; cum recentiſſimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vſui, allaturos. Id verò ægrè tolerante milite, prope ſeditionem ventum, cùm progreſſi equites ſub ipſa mœnia, vagos ex Cremonenſibus corripiunt. quorum indicio noſcitur, ſex Vitellianas legiones, omnemq; exercitum qui Hoſtiliæ egerat, eo ipſo die triginta millia paſſuum emenſum, compertâ ſuorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obſtructas mentes, conſiliis ducis, aperuit. Siſtere tertiam legionem, in ipſo viæ Poſtumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo ſeptima Galbiana, patêti campo ſtetit: dein ſeptima Clau-

diana,

Vitelliani autem ſine duce.

Itaque fugiunt.

* *Fam. prœlij*

Intereà Flauiana omnes copiæ iunctæ.

Cremonam ire depoſcũt ſpe prædæ:

Ducibus etiã inuitis.

Vnus Antonius retinet.

Cremonam Vitelliani omnes cõuenêre

Parati prœlio.

Itaque & Flauiani ſe parant.

Eorum diſpoſitio.

diana, aggreſti foſsâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, denſis arbuſtis interſepta. Hic aquilarum ſignorumq; ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum

Vitelliani innadunt.

dilectis popularium, primori in acie verſabantur. At Vitellianus exercitus cui acquieſcere Cremonæ, & reciperatis cibo ſomnoq; viribus, confectum algore atq; inediâ [28] hoſtem, poſterâ die profligare ac proruere,

**Libri manuſ. inops.*

tatio fuit: indigus rectoris, * vacuus conſilij, tertiâ ferme noctis horâ, paratis, iamq; diſpoſitis Flauianis impingitur. Ordinem agminis diſiecti

Quorum ordo incertus.

per iram ac tenebras, aſſeuerare non auſim: quamquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro ſuorum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, ſecundæque, & viceſimæ, Britannicarum legionũ, mediam aciem, ſextadecimanos, duoetuiceſimanosque, & primanos, læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici, omnibus ſe manipulis miſcuerant. Equites, auxiliáque, ſibi ipſi locum legêre. Prœlium

Longa & anceps pugna per tenebras.

totâ nocte varium, anceps, atrox; his, turſus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eadémque, vtrâque acie, arma. crebris interrogationibus, notum pugnæ ſignum: permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc rapta-

Septima legio afflicta.

bat. Vrgebatur maximè ſeptima legio, nuper à Galbâ conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multâ cum hoſtium ſtrage, & ad extremum moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius, accitis prætorianis. qui vbi excepêre pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, vt tela vacuo atque aperto excuterentur; diſperſa primò & arbuſtis

**quintadecimæ*

ſine hoſtium noxâ illiſa. Magnitudine eximiâ, [29] * quartadecimæ legio-

Duorum militum audax facinus.

nis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat. latéque cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis e ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eóque intercidère nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna ſurgens oſtenderet

Luna Flauianos iuuat.

acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. [30] hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falſo, vt in corpora, ictu, tela hoſtium citrà cadebant. Vitelliani, aduerſo lumine collucentes, velut ex occulto

Antonius imprimis, qui eos erigit.

iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, vbi noſcere ſuos, noſcique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſiſq; accendens, [31] *cur * rari ſumſiſſent arma?* Panno-

**cur reſumſiſſet.*

nicas legiones interrogabat. *Illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam poſſent.* Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoréſque belli ciebat: *Fruſtrà minis & verbis prouocatos Vitellianos, ſi manum eorum oculóſque non tolerent.* Hæc vt quoſque

Tertianorum laus.

acceſſerat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumque admonens: vt ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox infenſus prætorianis: *Vos,* inquit, *niſi vincitis pagani, quis alius Imperator, quæ caſtra alia excipient?* [32] *Illic ſigna armáque veſtra ſunt,*

ſunt, & mors victis. Nam ignominiam conſumſiſtis. Vndique clamor, & [13] orientem ſolem (ita in Syriâ mos eſt) Tertiani ſalutauere. [14] Vagus inde, conſilio ducis, ſubditus rumor, aduenisſe Mucianum, exercitus inuicem ſalutaſſe. gradum inferunt, quaſi recentibus auxiliis aucti, rariore iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore, ſuus quemque impetus vel pauor [15] contraheret, deduceret've. Poſtquam pulſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec reſtitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentiſque. Per limitem viæ ſparguntur, conſectandi feſtinatione, victores. eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaque, auctore Vipſanio Meſſallâ, tradam. Iulius Manſuetus, ex Hiſpaniâ, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus, inter ſeptimanos à Galbâ conſcriptus, oblatum fortè patrem & vulnere ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus, agnoſcenſque, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur * piatos patris manes, né've ſe vt parricidam aduerſarentur. publicum id facinus, & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & queſtus, & ſæuiſſimi belli exſecratio. Nec eo ſegniùs propinquos, affines, fratres trucidatos ſpoliant. Factum eſſe ſcelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venêre, nouum immenſúmque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris vallum circumiecerat. eáque munimenta rurſus auxerat. Quorum aſpectu hæſere victores, incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem, feſſo per diem noctemque exercitu, arduum; & nullo iuxtà ſubſidio, anceps. Sin Bedriacum redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebâtur. Munire caſtra; id quoque propinquis hoſtibus formidoloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubitâ eruptione turbarent. Quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, ſpes. omniſque cædes, & vulnera, & ſanguis, auiditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius, cingíque vallum coronâ iuſſit. Primò ſagittis ſaxiſque eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela deſuper librabantur. Mox vallum portáſque legionibus attribuit, vt diſcretus labor fortes ignauóſque diſtingueret, atque ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacenſi viæ, tertiani ſeptimanique ſumſêre; dexteriora valli, octaua ac ſeptima Claudiana; tertiadecimanos, ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, ſcaláſque conuectant. Tum, elatis ſuper capita ſcutis, denſâ teſtudine ſuccedunt. Romanæ vtrimque artes. pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt, diſiectam fluitantemq; teſtudinem lanceis contiſque ſcrutantur, donec ſolutâ compage ſcutorum exangues aut laceros proſternerent. [16] Multâ cum ſtrage inceſſerat * contatio, ni duces feſſo militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monſtraſſent. Hormíne id ingenium, vt Meſſalla tradit, an potior auctor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haut facilè diſcre-

Callidum Antony commentum.

Patrem filius interficit.

* *Vulgò, placatos.*

Ad Cremonam caſtra.

Quæ oppugnatu ardua.

Tamen oppugnant.

Teſtudinem faciunt.

Vitelliani eã diſiciunt.

* *Fortaſſè, tentatio.*

Sed ſpe prædæ iterum accenduntur.

diſcreuerim: niſi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famâ vitâque
ſuâ, quamuis peſſimo flagitio, degenerauêre. Non iam ſanguis, neque
vulnera morabantur, quin ſubruerent vallum, quateréntque portas, in-
nixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent
**Va. ſeminiaμces.* hoſtium tela brachiaque. integri cum ſauciis,* ſemineces cum exſpiran-
tibus voluuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium.
Acerrimum, ſeptimæ, tertiæque legionum, certamen. Et dux Antonius,
cum dilectis auxiliaribus, eodem incubuerat. Obſtinatos inter ſe, cùm
ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela teſtudine laberentur,
ipſam poſtremò baliſtam in ſubeuntes propulêre: quæ vt ad præſens diſ-
iecit obruitque quos inciderat, ita pinnas ac ſumma valli ruinâ ſuâ tra-
xit. Simul iuncta turris, ictibus ſaxorum ceſſit. quâ ſeptimani dum ni-
Denique perrumpunt & perrumpunt. tuntur cuneis, tertianus ſecuribus gladiíſque portam perfregit. Primum
irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores
conſtat. Is in vallum egreſſus, deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus ma-
Vitelliani in vrbem fugâ feruntur. nu ac voce, capta caſtra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis,
ſeque è vallo præcipitantibus, perrupêre. [17] completur cæde, quantum
inter caſtra muróſque, vacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies, ardua
Sed & hanc victores aggrediuntur. vrbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles,
frequens obſtrictuſque Vitellianis partibus Cremonenſis populus, ma-
gna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu congregata. quod defen-
ſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob
Ante vrbia incendunt. prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferrique amœniſſimis extra vrbem
ædificiis iubet: ſi damno rerum ſuarum, Cremonenſes ad mutandam fi-
dem traherétur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſ-
ſa, fortiſſimo quoque militum complet. Illi trabibus, teguliſque, & fa-
cibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in teſtudinem glometan-
Languefcunt Vitellianorum animi. tur, & alij tela ſaxaque incutiebant, cùm languere paulatim Vitelliano-
rum animi, & vt quiſque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ
quoque excisâ, nulla vltrà venia, omniſque ira victoris non in vulgus
inops, ſed in tribunos centurionéſque, vbi pretium cædis erat, reuertere-
tur. Gregarius miles, futuri ſecors, & ignobilitate tutior, perſtabat. Va-
gi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cùm bel-
lum poſuiſſent. Primores caſtrorum, [18] nomen atque imagines Vitellij
Cæcinam exſoluunt. amoliuntur. Catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exſoluunt,
orántque, vt cauſſæ ſuæ deprecator aſſiſtat. Aſpernantem tumétemque,
**Vac. tot* lacrymis fatigant extremum malorum: * ac fortiſſimi viri, proditoris
opem inuocantes, mox velamenta & infulas pro muris oſtentant. Cùm
Victoribus ſupplicant. Antonius inhiberi tela iuſſiſſet, ſigna aquiláſque extulêre. Mæſtum in-
ermium agmen, deiectis in terram oculis, ſequebatur. Circumſtiterant
Inermes exeunt. victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox vt præberi
ora contumeliis, & poſitâ omni ferociâ cuncta victi patiebantur, ſubit
recordatio, illos eſſe, qui nuper Bedriaci victoriæ temperaſſent. Sed vbi
Cæcina, prætextâ lictoribuſque inſignis, dimotâ turbâ, conſul inceſſit:
exarsêre victores. ſuperbiam, ſæuitiamque (adeò inuiſa ſcelera ſunt)
etiam perfidiam, obiectabant. Obſtitit Antonius, datiſque defenſoribus
ad Veſpaſianum dimiſit. Plebs interim Cremonenſium, inter armatos
conſli-

conflictabatur. nec procul cæde aberant, cùm precibus ducum mitigatus eſt miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremonâ in neutrum. Exercitus, præter inſitam prędandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. Iuuiſſe partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, vt ſunt procacia vrbanę plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuſerant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiatorum ſpectaculum, eadem rurſus belli ſedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſæ quædam feminæ, ſtudio partium ad prœlium progreſſæ. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum ſpecie complebat. Ceteri duces in obſcuro, Antonium fortuna famáque omnium oculis expoſuerat. Is balneas, abluendo cruori, properè petit. Excepta vox eſt, cùm teporem incuſaret, ſtatim futurum vt incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tamquam ſignum incẽdendæ Cremonæ dediſſet, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarúmque amplior numerus, & in libidinem ac ſæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus ſtupra cædibus, cædes ſtupris miſcerentur. Grandæuos ſenes, exactâ ætate feminas, [39] viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis formâ conſpicuus incidiſſet, vi manibuſq; rapientium diuulſus, [40] ipſos poſtremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona, ſibi quiſque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aſpernati, verberibus tormentiſque dominorum, abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egeſſerant, in vacuas domos, & inania templa, per laſciuiam iaculabantur. Vtque exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, ſocij, externi intereſſent, diuerſæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit. cùm omnia ſacra profanaq; in igne conſiderent, ſolum Mephitis templum ſtetit ante mœnia, loco, ſeu numine, defenſum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio ſui. Condita erat [41] Ti. Sempronio & P. Cornelio conſulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduerſus Gallos trans Padum agentes, & [42] ſi qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, connubiiſque gentium adoleuit floruitque, bellis externis intacta, ciuilibus infelix.

Flauiani infenſi Cremonenſibus.
Variâ de cauſâ:
Sed primâ & intimâ, ob opes.
Cremona igitur incenſa.
Vexata ſpoliata.
Templum Mephitis inuiolatum igni.

[43] Antonius * pudore flagitij, crebreſcente inuidiâ, edixit, ne quis Cremonenſes captiuos detineret. Irritamque prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aſpernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibuſq; occultè redimebantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. [44] repoſita fora, tẽpláque, magnificentiâ municipum, & Veſpaſianus hortabatur. Ceterùm aſſidere ſepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haut diu permiſit. Ad tertium lapidem progreſſi, vagos pauenteſq; Vitellianos, ſua quemque apud ſigna componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum diſperſæ. In Britanniam inde, & Hiſpanias, nuncios famamque; in Galliam, Iulium Calenum tribunum; in Germaniam,

** Vulgò, pòſt rem, flagitij Antonij imaginarium edictum pro ciuibus.*
Cremona inſtaurata Veſpaſiani iuſſu.
Victores ſpargunt victos.

nıam,

niam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterque Vitelliani fuerant, oſtentui miſére. Simul tranſitus Alpium, præſidiis occupati: ſuſpectâ Germaniâ, tamquam in auxilium Vitellij accingeretur.

Vitellius interea latet, & iacet.

At Vitellius, profecto Cęcinâ, cùm Fabium Valentem paucis pòſt diebus ad bellum impuliſſet, curis luxum obtendebat: non parare arma, nõ alloquio exercitioq; militem firmare, [45] non in ore vulgi agere, ſed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus ſi cibum ſuggeras, iacent torpentque, præterita, inſtantia, futura, pari obliuione dimiſerat. Atq; illum, in nemore Aricino deſidem

Nuncij ad eũ de Baſſo & Cæcinâ.

& marcentẽ, proditio Lucilij Baſſi, ac defectio claſſis Rauennatis perculit. Nec multo pòſt de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & deſciuiſſe, & ab exercitu vinctum. plus apud ſecordem animũ lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exſultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat.

P. Sabinum in vincla dat. Senatum habet.

[46] P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, ſubſtituto in locum eius Alpheno Varo. Mox ſenatum, compoſitâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquiſitis patrum adulationibus attollitur.

Qui verba ſequuntur & temperant.

Initium atrocis in Cæcinam ſententiæ, à L. Vitellio factum. Dein ceteri, compoſitâ indignatione, quòd conſul Rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidiſſet, velut pro Vitellio conquerentes, ſuum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiuſquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamq; exercituum culpantes, Veſpaſiani nomen ſuſpenſi & vitabundi circumibant.

Diurnus Conſul ſuffectus.

Nec defuit, qui vnum conſulatus diem (is enim in locum Cæcinæ ſupererat) magno cum irriſu accipientis, tribuentiſque, eblandiretur. Pridie kalend. Nouemb. Roſſius Regulus iniit, eiurauitque. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magiſtratu, neque lege latâ, alium ſuffectum. Nam conſul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæſare dictatore, cùm belli ciuilis præmia feſtinarentur.

Iunij Blęſi mors:

Nota per eos dies Iunij Blęſi mors, & famoſa fuit; de quâ ſic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino ſitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit.

Ob leuem cauſſam.

Sciſcitanti cauſſam, apud Cæcinam Tuſcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæſum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & ſolutis in laſciuiam animis.

Sed delatores exaggerant:

Nec defuere, qui ipſum Tuſcum & alios, ſed criminoſiùs Blæſum incuſarent, quòd ægro Principe lætos dies ageret. Vbi aſperatum Vitellium, & poſſe Blæſum peruerti, ſatis patuit iis qui Principum offenſas acriter ſpeculantur, datæ L. Vitellio delationis partes.

Et inprimis frater Principis.

Ille infenſus Blęſo, æmulatione prauâ, quòd eum omni dedecore maculoſum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum imperatoris reſerat: filium eius ſinu complexus, & genibus accidens, cauſſam confuſionis quærenti.

Hac oratione vſus.

Non ſe proprio metu, nec ſui anxium, ſed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymaſq́; attuliſſe. Fruſtra Veſpaſianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immenſis ſpatiis arceat. In vrbe ac ſinu cauendum hoſtem, Iunios Antonioſq́; auos iactantem, qui ſe ſtirpe imperatoriâ comem ac magnificum militibus oſtentet. Verſas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq́; negligens, fouet æmulum, principis labores

bores è conuiuio proſpectantem. Reddendam pro intempeſtiuâ lætitiâ mæſtam & funebrem noctem, quâ ſciat & ſentiat viuere Vitellium, & imperare, & ſiquid fato accidat, filium habere. Trepidanri inrer ſcelus metúmque, ne dilata Blæſi mors maturam perniciem, palàm iuſſa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno graſſari. Addidit facinori fidem,[47] nobili gaudio, Blæſum viſendo. quin & aûdita eſt ſæuiſſima Vitellij vox, quâ (ipſa enim verba referam) ſe paui ſſe oculos, ſpectatâ inimici morte, iactauit. Blæſo ſuper claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoque rebus, à Cæcinâ & primoribus partium iam Vitellium aſpernantibus, ambîtus, abnuere perſeuerauit; ſanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum ſpadonumq́ue agmine, ſegniùs quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Baſſo Rauennatem claſſem, pernicibus nunciis accepit. Et ſi cœptum iter properaſſet, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante diſcrimen pugnæ, aſſequi legiones potuiſſet. Nec deerant qui monerent, vt cum fidiſſimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hoſtiliam Cremonámve pergeret. Aliis placebat, accitis ex vrbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipſe, inutili cunctatione, agendi tempora conſultando conſumſit. Mox vtrumque conſilium aſpernatus, (quod inter ancipitia deterrimum eſt) dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec prouidit. Miſſis ad Vitellium litteris, auxilium poſtulat. Venère tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto diſcrimine quidem, infamiâ caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriiſque ac ſtupris polluere hoſpitum domus crederetur. Aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouiſſima libido. Aduentu demum peditum equitumq́ue prauitas conſilij patuit, quia nec vadere per hoſtes tam paruâ manu poterat, etiam ſi fidiſſima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præſentis ducis reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorum, & decoris ſecuros. Eo metu, & paucis, quos aduerſa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iuber. Ipſe flexit in Vmbriam, atque inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonenſis euentu, non ignauum, &, ſi proueniſſet, atrox conſilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcunq; partem Narbonenſis prouinciæ egreſſus,[48] * Gallias & Germaniæ gentes, nouumq́; bellum cieret. Digreſſo Valente, trepidos, qui Ariminũ tenebant, Cornelius Fuſcus admoto exercitu, & miſſis per proxima litorum liburnicis, terrâ mariq́; circumuenit. Occupátur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadriâ alluitur. omniſq; Italia, inter Veſpaſianũ ac Vitellium, Apénini iugis diuidebatur. Fabius Valens è ſinu Piſano,[49] ſæuitiâ maris, aut aduerſante vẽto, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius ſacramẽtum, cunctis circà hoſtilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonenſem temerè ingrederetur monẽdo terruit.[50] * ſimul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator

Igitur veneno tollitur.
Cum turpi Vitellij voce.
Valens parũ militariter it ad bellum.
Triſtia accipit.
Inutiliter cunctatur.
Libidine interim omnia fœdat.
In Vmbriam venit.
Conſilium eius forte.
• Adſiter Val. Gallias & exercitus & Ger.
Flauiani Italiæ prima occupant.

Valerius Paulinus pro Veſpaſiano.

Valerius Paullinus, ſtrenuus militiæ, & Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitiſq; omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellum ſponte ſumebant, Forouulienſem coloniam, clauſtráque maris præſidio tuebatur: eo grauior auctor, quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud Prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipſiq; pagani, fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruere, Fabius Valens cũ quattuor ſpeculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues [13] regreditur * maturè: ceteriſq; remanere, & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Ceterùm vt mare tutius Valenti, quàm litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduersâ tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. Ibi eum, miſſæ à Paullino liburnicæ, oppreſsêre.

Valens mare intrat.
** Emenda & diſt. regreditur. Maturo, ceteriſque*

Capitur à Paullino.

Capto Valente, cuncta ad victoris opes conuerſa, initio per Hiſpaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam, inclytus erga Veſpaſianum fauor, quòd illic ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, non ſine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxij mutabant.

In Britanniâ rebellio, Duce Venuſio.

Eâ diſcordiâ, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni ſuſtulêre animos, auctore Venuſio: qui ſuper inſitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Carthiſmanduam reginam ſtimulis accendebatur. Carthiſmandua Brigãtibus imperitabat, pollens nobilitate: & [12] auxerat potentiam, poſtquam capto per dolum rege Carataco, inſtruxiſſe triumphũ Claudij Cęſaris videbatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus. ſpreto Venuſio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumq́ue accepit. concuſſa ſtatim flagitio domus. Pro marito, ſtudia ciuitatis: pro adultero, libido reginæ, & ſæuitia. Igitur Venuſius, accitis auxiliis, ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremum diſcrimen Carthiſmanduam adduxit. Tum petita à Romanis præſidia. & cohortes alæq́ue noſtræ, variis prœliis, exemêre tamen periculo reginam. Regnum Venuſio, bellum nobis relictum.

In Germaniâ turbæ.

Turbata per eaſdem dies Germania, & ſocordiâ ducum, & ſeditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ ſociali, propè afflicta Romana res. Id bellum, cum cauſſis & euentibus (etenim longiùs prouectum eſt) mox memorabimus.

Et Daci rebellant:

Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc ſine metu, abducto è Mœſiâ exercitu. ſed prima rerum, quieti ſpeculabantur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hoſtilia, accepêre, expugnatis cohortium alarumq́ue hibernis, vtrâque Danubij ripâ potiebantur. Iámque caſtra legionum exſcindere parabant, ni Mucianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonenſis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret, ſi Dacus Germanúſque diuerſi irrupiſſent.

Sed repreſſi opportunè Muciani.

Affuit vt ſæpe alias fortuna populi Ro. quæ Mucianum viréſque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſiâ (proconſulem eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœſiæ præpoſitus eſt: additis copiis è Vitelliano exercitu, quem ſpargi per prouincias, & externo bello illigari

gari, pars conſilij, pacíſque erat. Nec ceteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiæ quondam claſſis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, vetuſtam admodum ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim, mox donati ciuitate Romanâ, ſigna armaq; in noſtrum modum, deſidiam licentiamque Græcorum retinebant. Claſſi quoque faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectiſſimas liburnicarum, omnémq; militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtiùs vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas [13] cameras vocant, artis lateribus, latâ aluo, ſine vinculo æris aut ferri connexâ. & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. [14] Aduertit ea res * Veſpaſiani [animum,] vt vexillarios è legionibus, ducémque Virdium Geminum, ſpectatæ militiæ, diligeret. Ille incompoſitum & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectiſque raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub [15] Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ doniſq; ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex, minis armiſq; ſupplicem tueri. Poſtquam merces proditionis, aut bellum oſtendebatur, fluxâ, vt eſt Barbaris, fide, pactus Aniceti exitium perfugas tradidit, belloque ſeruili finis impoſitus. Lætum eâ victoriâ Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eò properantiùs Alexãdriam pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoque externæ opis indigam fame vrgeret. Namque & Africam, eodem latere ſitam, terrâ marique inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidiis, inopiam, ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij tranſit: Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ, poſt Cremonam agebat: ſatisfactum bello ratus, & cetera ex facili: ſeu felicitas, in tali ingenio, auaritiam, ſuperbiam, ceteraq; occulta mala patefecit. vt captam Italiam perſultare, vt ſuas legiones colere, omnibus dictis factiſq; viam ſibi ad potentiam ſtruere. Vtque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque delecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentiâ trahebantur. quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduẽtantem Mucianũm veritus, quod exitioſius erat quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri, Veronæ relicti. ſufficere cohortes alæque, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat, initio cunctata, ſed proſperis rebus, anxia quòd defuiſſet. Sex millia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. Ducebat Poppæus

In Ponto bellum.
Duce Aniceto liberto.
In Trapezuntem capit.
Claſſem incendit.
** Non malè illudens.*
Cameræ; naues.
**Fortè, Veſpaſianum, alià voce vacuâ.*
Anicetus Romanis traditur.
Veſpaſianus Alexandriã venit.
Antonius immodeſtè agit.
Eius ambitio.
Copias in hoſtem expedit.
Earum enumeratio.

Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. fo. 219.

Siluanus conſularis. vis conſiliorum penes Annium Baſſum, legionis le-
gatum. Is Siluanum ſecordem bello, & dies rerum, verbis terentem, ſpe-
cie obſequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quietâ cum in-
duſtriâ aderat. Ad has copias, è claſſicis Rauennatibus legionariam mi-
litiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti. Claſſem, Dalmatæ ſupple-
uêre. Exercitus duceſque ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſumma re-
Cunctantur in viâ. rum cunctantes, quòd motas ex vrbe prætorias cohortes audierant, & te-
neri præſidiis Apenninum rebantur, & ipſos [16] in regione bello attritâ,
Pecuniæ & commeatuũ anguſtiâ. inopia & ſeditioſæ militum voces terrebant, [17] Clauarium (donatiui
nomen eſt) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant:
& feſtinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant,
rapiuntur. celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduerſus
Immane ſcelus militis. fas nefaſque irreuerentiam fuiſſe, vt gregarius eques, occiſum à ſe pro-
ximà acie fratrem profeſſus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut
honorare eam cædem, ius hominum: aut vlciſci, ratio belli permitte-
bat. Diſtulerant tamquam maiora meritum, quàm quæ ſtatim exſolue-
rent. nec quicquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bel-
lis, par ſcelus inciderat. Nam [18] prœlio, quo apud Ianiculum aduerſùm
Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein cogni-
to facinore, ſeipſum interfecit, vt Siſenna memorat. tanto acrior apud
maiores, ſicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc
aliaque ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locuſque exempla re-
cti, aut ſolatia mali poſcent, haut abſurdè memorabimus. Antonio du-
cibúſque partium, præmitti equites, omnemque Vmbriam explorari
placuit, ſi quà Apennini iuga clementiùs adirentur: acciri aquilas ſigna-
Reliquæ copiæ arceſſuntur. que, & quidquid Veronę militum foret. Padúmque & mare, commea-
tibus compleri. Erant inter duces, qui necterent moras. quippe nimius
iam Antonius, & [19] certiora de Muciano ſperabantur. Namque Mu-
Muciani ambigua ſcripta. cianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præſens vrbe potiretur, expertem
ſe belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media ſcriptitabat, in-
ſtandum cœptis, aut rurſus cunctandi vtilitates ediſſerens: atque ita com-
poſitus, vt ex euentu rerum aduerſa abnueret, vel proſpera agnoſceret.
Plotium Griphum, nuper ab Veſpaſiano in ſenatorum ordinem addi-
tum, ac legioni præpoſitum, ceteróſque ſibi fidos, apertiùs monuit. Iique
**Mas volens* omnes, de feſtinatione Primi ac Vari ſiniſtrè, & [20] Muciano * volentia
Qui alienat Veſpaſianum ab Antonio: ſcripsêre. Quibus epiſtolis Veſpaſiano miſſis, effecerat, vt non pro ſpe
Antonij, conſilia factáque eius æſtimarentur. Ægrè id pati Antonius,
& culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluiſſent
Illo nec ignaro, nec diſſimulante. pericula ſua. nec ſermonibus temperabat, immodicus linguæ, & obſe-
quij inſolens. litteras ad Veſpaſianum compoſuit, iactantius quàm ad
Principem, nec ſine occultâ in Mucianum inſectatione. *Se Pannonicas*
Litteræ eius ſuperbæ. *legiones in arma egiſſe, ſuis ſtimulis excitos Mœſiæ duces, ſuâ conſtantiâ per-
ruptas alpes, occupatam Italiam, interſepta Germanorum Rhætorumq́ auxi-
lia. quòd diſcordes, diſperſaſq́ Vitellij legiones, equeſtri procellâ, mox peditum
vi, per diem noctémque fudiſſet, id pulcherrimum, & ſui operis. caſum Cre-
monæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidiis, veteres
ciuium diſcordias reipublicæ ſtetiſſe. non ſe nuntiis neque epiſtolis, ſed manu
& armis*

& armis Imperatori ſuo militare. neque officere gloria eorum, qui Aſiam interim compoſuerint: illis Mœſiæ pacem, ſibi ſalutem ſecuritatémque Italiæ, cordi fuiſſe. ſuis exhortationibus, Gallias Hiſpaniáſque validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum conuerſas. ſed cecidiſſe in irritum labores, ſi præmia periculorum ſoli aſſequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues ſimultates: quas Antonius ſimpliciùs, Mucianus callidè, eóque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans, ſtultâ diſſimulatione, remedia potiùs malorum, quàm mala differebat. Quippe conſitenti conſultantique ſupererant ſpes viréſque: cùm è contrario læta omnia fingeret, falſis ingraueſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium. prohibiti per ciuitatem ſermones, eóque plures; ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hoſtium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductóſque, vt robora victoris exercitus noſcerent, remittendo: quos omnes Vitellius ſecretò percontatus, interfici iuſſit. Notabili conſtantiâ, centurio Iulius Agreſtis, poſt multos ſermones quibus Vitellium ad virtutem fruſtra accendebat, perpulit, ad vires hoſtium ſpectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipſe mitteretur. Nec exploratione occultà fallere Antonium tentauit, ſed mandata imperatoris ſuumque animum profeſſus, vt cuncta viſeret, poſtulat. Miſſi qui locum prœlij, Cremonæ veſtigia, captas legiones oſtenderent. Agreſtis ad Vitellium remeauit, abnuentique verá eſſe quæ referret, atque vltrò corruptum arguenti: *Quandoquidem*, inquit, *magno documento opus eſt, nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vſus, dabo cui credas.* atque ita digreſſus, voluntariâ morte dicta firmauit. Quidam iuſſu Vitellij interfectum, de fide conſtantiáque eadem tradidere. Vitellius vt è ſomno excitus, Iulium Priſcum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætorius cohortibus, & omnibus equitum alis obſidere Apenninum iubet. Secuta è claſſicis legio. tot millia armatorum, lecta equis viriſque, ſi alius dux foret, in ferendo quoque bello ſatis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipſe nihil è ſolito luxu remittens, & diffidentiâ properus, feſtinare comitia, quibus conſules in multos annos deſtinabat: fœdera ſociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nullâ in poſterum curâ, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, ſtultiſſimus quiſque pecuniis mercabatur. Apud ſapientes caſſa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, ſaluâ republicâ poterant. Tandem, flagitante exercitu, " qui Meuaniam inſederat, magno ſenatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in caſtra venit, incertus animi, & infidis conſiliis obnoxius. Concionanti (prodigioſum dictu) tantum fœdatum volucrum ſuper-uolitauit, vt " nube atrâ diem *obtenderent. Acceſſit dirum omen, " profugus altaribus taurus, diſiecto ſacrificij apparatu, longè nec vbi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed præcipuum ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiæ, improuidus conſilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóue bello modus, alios rogitans,

Quibus mirè Mucianus offenſus.

Vitellius cladem diſſimulat.

Rumores vetiti.

Centurionis memorabile factum.

Tandem Vitellius Apenninum occupat.

Honores largitur.

Aut commoda.

In caſtra venit.

Mirum ei prodigium.

*ita manuſ. vitæ, obtenderent.

& ad

& ad omnes nuntios, vultu quoq; & inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremò tædio caſtrorum, & auditâ defectione Miſinenſis claſſis, Romam reuertit, recentiſſimum quodque vulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. Nam cùm tranſgredi Apenninum integro exercitus ſui robore, & feſſos hieme atque inopiâ hoſtes aggredi, in aperto foret; dum diſpergit vires, acerrimum militem, & vſque in extrema obſtinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritiſſimis centurionum diſſentientibus, & ſi conſulerentur, vera dicturis. [64] Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, vt aſpera quæ vtilia, nec quidquam niſi iucundum & læſurum acciperet. Sed claſſem Miſenenſem (tantum ciuilibus diſcordiis etiam ſingulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimiſſus, ad defectionem traxit, fictis Veſpaſiani epiſtolis pretium proditionis oſtentans. præerat claſſi Claudius Apollinaris, neque fidei conſtans, neque ſtrenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro præturâ functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem ſe defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque impulſæ, præcipuo Puteolanorum in Veſpaſianum ſtudio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miſcebant. Vitellius, Claudium Iulianum (is nuper claſſem Miſenenſem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in auxilium vrbana cohors, & [65] gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimq; caſtra, haut magnâ cunctatione Iuliano in partes Veſpaſiani tranſgreſſo, Tarracinam occupauêre, mœnibus ſituque magis, quàm ipſorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum ſex cohortibus & quingẽtis equitibus, ingruenti per Campaniam bello oppoſuit. Ipſe æger animi, ſtudiis militum & clamoribus populi arma poſcentis refouebatur: dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba auſurum, falsâ ſpecie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina ſacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dilectus in conſules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti ſenatoribus indicit, equites Romani obtulêre operam pecuniaſque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea ſimulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haut perinde Vitellium, quàm caſum locumq; principatus miſerebantur. nec deerat ipſe vultu, voce, lacrymis, miſericordiam elicere, largus promiſſis, &, quæ natura trepidãtium eſt, immodicus. Quin & Cæſarem ſe dici voluit, aſpernatus antea. ſed tunc, ſuperſtitione nominis, & quia in metu conſilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia inconſulti impetus cœpta, initiis valida, ſpatio langueſcunt, dilabi paulatim ſenatores, equiteſque, primò cunctanter & vbi ipſe non aderat, mox conterriti, mæſtive diſcrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omiſit. Vt terrorem Italiȩ poſſeſſa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haut dubium erga Flauianas partes ſtudium, tam pauidus Vitellij diſceſſus addidit. ereptus Samnis, Pelignuſque, & Marſi, æmulatione, quòd Campania præueniſſet, vt in nouo obſe-

Romam redit.
Peſſimo in omnibus conſilio uſus.
Miſenenſis claſſ. defectio.
Puteolani, pro Veſpaſiano.
Capuani, pro Vitellio.
Iulianus cũ gladiatoribus tranſit ad Flauianos.
L. Vitellius in eum it.
Tribus Romanæ nomina dant.
Multi Italorum ad Flauianos deficiunt.

obſequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per tranſ-
itum Apennini conflictatus exercitus. & vix quieto agmine niues elu- *Hi Apenninū tranſeunt.*
ctantibus, patuit quantum diſcriminis adeundum foret, ni Vitellium re-
tro fortuna vertiſſet. quæ Flauianis ducibus non minus ſæpe quàm ratio
afferret. Obuium illic Petilium Cerialem habuêre, agreſti cultu, & notitia *Cerialis elapſus.*
locorum, cuſtodias Vitellij elapſum. Propinqua affinitas Ceriali cum
Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiæ, eóque inter duces aſſumtus eſt.
Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuiſſe effugium, multi tradidê-
re: et miſſi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, lo-
cum ac præſidium monſtrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ
valetudinem cauſſabatur. Domitiano aderat animus: ſed cuſtodes a Vi- *Domitianus non item.*
tellio additi, quamquam ſe ſocios fugę promitterent, tamquam inſidian-
tes timebantur. Atque ipſe Vitellius, reſpectu ſuarum neceſſitudinum,
nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carſulas venêre, *Caſtra Carſulis.*
paucos ad requiem dies ſumunt: donec aquilæ, ſignaque legionum aſſe-
querentur. Et locus ipſe caſtrorum placebat, latè proſpectans, tuto copia-
rum aggeſtu, florentiſſimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia
cum Vitellianis decem milium ſpatio diſtantibus, & proditio ſperaba-
tur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne ſuas quidem
legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum ſocias. Vocatos ad
concionem Antonius docuit, *Eſſe adhuc Vitellio vires, ambiguas ſi deli-* *Antonius milites mitigat.*
berarent, acres ſi deſperaſſent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda,
" *victoriam conſiliis & ratione perfici. Iam Miſenenſem claſſem & pulcher-*
rimam Campaniæ oram defeciſſe, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vi-
tellio, quàm quod inter Tarracinam Narniámque iaceat. Satis gloriæ prælio
Cremonenſi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiſcerent
Romam capere potius, quàm ſeruare. Maiora illis præmia, & multò maximum
decus, ſi incolumitatem ſenatus populoq́; Rom. ſine ſanguine quæſiſſent. His &
talibus mitigati animi. Nec multo pòſt legiones venere. Et terrore fama-
que aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum ad-
hortante, multis ad tranſitionem, qui ſuas centurias turmaſque tradere
donum victori, & ſibi in poſterum gratiam certabant. Per eos cognitum *Præſidium*
eſt, Interamnam in proximis campis præſidio quadringentorum equitum *Interamnæ*
teneri. Miſſus extemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnan- *interceptum.*
tium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidam in caſtra
refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem co-
piaſque hoſtium, quo amiſſi præſidij dedecus lenirent. Nec vlla apud
Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum *Vitelliani*
perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq́; Nam *catervatim ad*
gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priſcus & Alphenus, de- *victores*
ſertis caſtris ad Vitellium regreſſi, pudore proditionis cunctos exſolue- *tranſeunt.*
rent. Iiſdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in cuſtodiâ interficitur. Ca- *Valentis cædes.*
put eius Vitellianis cohortibus oſtentatum, ne quam vltrà ſpem foue-
rent. nam peruaſiſſe in Germanias Valentem, & veteres illic nouoſque
exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in deſperationem verſi. & Flauia-
nus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem bel- *Vita & mores hominis.*
li, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equeſtri familiâ, procax moribus,

Oo neque

neque abſurdus ingenio famam vrbanitatis per laſciuiam petere. [67] Ludicro * Iuuenalium ſub Nerone, velut ex neceſſitate, mox ſponte mimos actitauit, ſcitè magis quàm probe. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum, ſeu quia corrumpere nequiuerat, interfecit Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidiâ illuſtratus. Abruptâ vndique ſpe, Vitellianus miles tranſiturus in partes, id quoque non ſine dedecore, ſed ſub ſignis vexilliſque in ſubiectos Narniæ campos deſcendêre. Flauianus exercitus, [68] vt ad prœlium intentus * armatuſq́; , denſis circa viam ordinibus, aſtiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſſi. relictæ ſimul e victricibus legiones, neque quieſcentibus graues, & aduerſus contumaciam validæ. Non omiſêre per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis ſalutem, & pecuniam, & ſecreta Campaniæ, offerre Vitellio, ſi poſitis armis, ſeq́; ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet. In eundem modum & Mucianus compoſuit epiſtolas: quibus plerumque fidere [69] Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione * litorum loqui. Tanta torpedo inuaſerat animum, vt ſi Principem eum fuiſſe ceteri non meminiſſent, ipſe obliuiſceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, ſecretis ſermonibus incitabant, victoriæ famæque partem capeſſeret. *Eſſe illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas* [70] *vigilum cohortes, ſeruitia ipſorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoq́; de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mæſtis vndique nuntiis trepidas. populi mobilem animum: & ſi ſe ducem præbuiſſet, eaſdem illas adulationes pro Veſpaſiano fore. Ipſum Vitellium ne proſperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupaſſet. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reſeruaret: id Veſpaſiano, vt ceteri poſt Sabinum haberentur.* Haudquaquam erecto animo eas voces accipiebat, [71] inualidus ſenectâ. Erant qui occultis ſuſpicionibus inceſſerent, tamquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriuſque rebus, auctoritate pecuniaq́; Veſpaſianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq́; pignori acceptis. Vnde quamquam manente in ſpeciem concordiâ, [72] offenſarum operta metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à ſanguine & cædibus: eóque crebris cum Vitellio ſermonibus de pace, ponendiſque per conditionem armis agitare. Sæpe domi congreſſi. poſtremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigêre. Verba voceſque duos teſtes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul viſentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti propior. Quòd ſi tam facile ſuorũ mentes flexiſſet Vitellius, quam ipſe ceſſerat: incruentã vrbem Veſpaſiani exercitus intraſſet. Ceterum vt quiſque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, diſcrimen ac dedecus oſtentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam Veſpaſiano ſuperbiam, vt priuatum Vitellium pateretur.* [73] *ne victos quidem laturos. Ita periculum ex miſericordiâ. Ipſum ſane ſenem, & proſperis aduerſiſq́; ſatiatum. Sed quod nomen, quem ſtatum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, &*

fami-

Marginal notes: * [illegible] ſit-num — Cohortium Vitellij deditio. — * Cod. reg. armatuſque, — Ipſi conditiones propoſitæ. — Nec ab eo ſpretæ. — * linorum — Sabinus incitatur ad arma. — Nec facilè impellitur — Et magis de pace auditur. — Quam Vitellii proximi diſſuadent: — Eumq́; ad robur exſtimulant.

ſamiliam, & beatos Campaniæ ſinus promitti. Sed vbi imperium Veſpaſianus inuaſerit, non ipſi, non amicis eius, [74] non denique exercitibus ſecuritatem, niſi exſtincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & caſibus dubiis reſeruatum, prægrauem fuiſſe: nedum Primus ac Fuſcus, & ſpecimen partium Mucianus, vllam in Vitellium niſi occidendi licentiam habeant. Non à Cæſare Pompeium, non ab Auguſto Antonium incolumes relictos. Niſi fortè Veſpaſianus altiores ſpiritus gerat, [75] Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt cenſuram patris, vt tres conſulatus, [76] vt tot egregiæ domus honores deceret, deſperatione ſaltem in audaciam accingeretur. perſtare militem, ſupereſſe ſtudia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod ſponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis. id ſolum referre, nouiſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.

Natura ignauum & degenerem.

Mater eius obiit.

Surdæ ad fortia conſilia Vitellio aures. Obruebatur animus miſeratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & feſſa ætate parens, quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus præuenit. nihil principatu filij aſſecuta, niſi luctum & bonam famam. xv. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ ſe Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœſtâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticula paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempeſtiuæ. miles minaci ſilentio. Nec quiſquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ ſuæ ſede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæſarem oppreſſerat; occultæ Caium inſidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis abſconderant. Piſo & Galba, tamquam in acie cecidère. in ſuâ concione Vitellius, inter ſuos milites, proſpectantibus etiam feminis, pauca & præſenti mæſtitiæ congruentia locutus: *Cedere ſe pacis & Reip. cauſa: retinerent tantùm memoriam ſui, fratremq́, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miſerarentur.* Simul filium protendens, modò ſingulis, modò vniuerſis commendans, poſtremò fletu præpediente, aſſiſtenti conſuli (Cæcilius Simplex erat) exſolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq; ciuium, reddebat. Aſpernante conſule, reclamantibus qui in cócione adſtiterant, vt in æde Concordiæ poſiturus inſignia imperij, domumque fratris petiturus, diſceſſit. Maior hic clamor obſiſtentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. interclusum alterum iter, idq; ſolum quod in ſacram viam pergeret patebat. Tum conſilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripſeratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Reſp. in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores ſenatus, & plerique equeſtris ordinis, omniſque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illuc de ſtudiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progreſſus erat, quàm vt regredi poſſet: & ſuo quiſque metu, ne diſiectos, eoque minùs validos, Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiuſmodi rebus accidit, conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumsère. Circa lacum Fundani, deſcendentibus

Ipſe Principatu abitur.

Concionem habet.

Abiectè ſe gerit.

Populus & miles in ſede eum reſiſtunt.

Sabinus interea Remp. ſuſceperat.

Prœliantur cum Vitellianis: tibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtiſſimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiſo tumultu, ſed proſperum Vitellianis fuit. *Pellitur.* Sabinus, re trepidâ, quod tutiſſimum e præſentibus, arcem Capitolij [77] inſedit milite, & quibuſdam ſenatorum equitumque: *Capitolium occupat.* quorum nomina tradere haut promtum eſt, quoniam victore Veſpaſiano, multi id meritum erga partes ſimulauêre. Subierunt obſidium etiam feminæ: inter quas maxime inſignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, ſed bellum ſecuta. *Obſidetur.* Vitellianus miles, cuſtodiâ ſecordi clauſos circumdedit, eóque, concubiâ noctè, ſuos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, [78] in Capitolium acciuit. At Sabinus, miſſo per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumſideri ipſos, niſi ſubuenirctur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi ſine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduerſus pericula ferox, laboribus & vigilijs parum intentus erat. Et hibernus imber repente fuſus, oculos aureſque impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hoſtilia cœptarent, Cornelium Martialem e primipilaribus, ad Vitellium miſit, *Mittit ad Vitellium expoſtulatum.* cum mandatis & queſtu, quòd pacta turbarentur. *Simulationem prorſus & imaginem deponendi imperij fuiſſe, ad decipiendos tot illuſtres viros. Cur enim è roſtris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petiſſet? Ita priuato, & omnem principatus ſpeciem vitanti, conueniſſe. Contrà, Vitellium in palatium, in ipſam imperij arcem regreſſum. Inde armatum agmen emiſſum, ſtratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abſtineri. Togatum nempe ſe, & vnum è ſenatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium prœlijs legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hiſpaniis, Germaniiſq́;, & Britanniá, deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra eſſe. Si conuentionis pœniteat; non ſe, quem perfidiá deceperit, ferro peteret, non filium Veſpaſiani vix puberem. quantum occiſis vno ſene, & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de ſummâ rerum illic certaret. cetera ſecundum euentum prœlij ceſſura.* Trepidus ad hæc *Ille ſe purgat, milites culpat.* Vitellius, pauca purgandi ſui cauſsâ reſpondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem eſſe modeſtiam ſuam. Et monuit Martialem, vt per ſecretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuiſæ pacis interficeretur. Ipſe neque iubendi neque vetandi potens, non iam imperator, ſed tantùm belli cauſſa erat. *Capitolium oppugnatur.* Vix dum regreſſo in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, ſibi quiſque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa prætereuecti, erigunt aciem per aduerſum collem, vſque ad primas Capitolinæ arcis fores. [79] Erant antiquitùs porticus in latere cliui, [80] dextrâ ſubeuntibus. In quarum tectum egreſſi, ſaxis teguliſq; Vitellianos deturbabant. neque illis manus niſi gladijs armatæ, & arceſſere tormenta aut miſſilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecere, & ſequebantur ignem. ambuſtaſque Capitolij fores penetraſſent, ni Sabinus reuulſas vndiq; ſtatuas, decora maiorum, in ipſo aditu vice muri obieciſſet. Tum diuerſos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum aſyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuiſa vtraque vis.

po-

propior atque acrior per aſylum ingruebat. Nec ſiſti poterant, ſcandentes per coniuncta ædificia, quæ, vt in multâ pace, in altum edita, ſolum Capitolij æquabant. Hîc ambigitur,[81] ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obſeſſi, quæ crebrior fama eſt, quò nitẽtes ac progreſſos depellerent. *Incendium.* Inde lapſus ignis in porticus, appoſitas ædibus. mox[82] ſuſtinentes faſtigium Aquilæ, vetere ligno, traxére flammam, alueruntque. Sic Capitolium, clauſis foribus, indefenſum & indireptum, conflagrauit. Id facinus poſt cõditam vrbem luctuoſiſſimum fœdiſſimumque Pop. Rom. *Querela ſuper eo.* accidit, nullo externo hoſte, propitiis, ſi per mores noſtros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auſpicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porſena deditâ vrbe, neque[83] Gallis captâ, * temerare ** Plerique libri, tenere* potuiſſent furore Principum excſcindi? Arſerat & antè Capitolium ciuili bello, ſed fraude priuati. Nunc palàm obſeſſum, palàm incenſum. quibus armorum cauſſis,[84] quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus? Vouerat Tarquinius Priſcus rex, bello Sabino; ieceratque fundamenta, *Quis condiderit.* ſpe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res ſufficerent. Mox Seruius Tullius, ſociorum ſtudio; dein de Tarquinius *Auxerit.* Superbus, captâ Sueſſâ Pometiâ, hoſtium ſpoliis exſtruxére. Sed gloria operis, libertati reſeruata. Pulſis regibus, Horatius Puluillus iterum conſul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immenſæ poſtea Pop. Rom. opes ornarent potiùs, quam augerent. Iiſdem rurſus veſtigiis ſitum eſt, poſtquam interiecto[85] CCCCXV. annorum ſpatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla ſuſcepit,[86] neque tamen dedicauit. *Reparauerit.* hoc ſolum felicitati eius negatum.[87] Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæſarum opera, vſque ad Vitellium manſit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obſeſſis, quàm obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque aſtu, neque conſtantiâ, inter dubia indigebat. Ex diuerſo, trepidus miles, dux ſegnis, & veluti captus animi, non linguâ, *Torpor Sabini.* non auribus competere. neque alienis conſiliis regi, neque ſua expedire. huc illuc clamoribus hoſtium circumagi. quæ iuſſerat vetare, quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exſequi. poſtremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumſpectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta ſanguine, ferro, flammiſq; miſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè inſignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scæua, pugnam auſi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugam cœptantem, circumſiſtunt, & Quinctium Atticum conſulem, vmbrâ honoris & *Conſul Attici.* ſuâmet vanitate monſtratum quòd edicta in populum pro Veſpaſiano magnifica, probroſa aduerſus Vitellium iecerat. Ceteri per varios caſus *Multi elapſi.* elapſi, quidam ſeruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter ſarcinas abditi. Fuére, qui excepto Vitellianorum ſigno, quo inter ſe noſcebãtur, vltro rogitantes reſpondenteſve, audaciam pro latebrâ haberent. Domitianus, primâ irruptione apud æditum occultatus, ſollertiâ liberti, lineo *Inter quos Domitianus.* amictu turbæ ſacricolarum[88] immixtus ignaruſq;, apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, diſiecto æditui contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI, *Qui latebrã ſuam poſtea ſacrauit.* aramq; poſuit, caſuſq; ſuos in marmore expreſſit. Mox impe-

rium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infeſto ſermone vultuq́; excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore a proximis orto, ſordida pars plebis ſupplicium Sabini expoſcit, minas adulationeſque miſcet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem perpulere vt

Sabinus confoditur.

abſiſteret. Tunc confoſſum conlaceratumq́;, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut ſane ſpernendi. Quinque & xxx. ſtipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iuſtitiamq́; eius, non argueres. ſermonis nimius erat. Id vnum ſeptem annis, quibus Mœſiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus eſt rumor. in fine vitę, alij ſegnem, multi moderatum, & ciuium ſanguinis parcum credidêre. Quod inter omnes conſtiterit, ante principatum Veſpaſiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuiſſe Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci conſultum, diremtâ æmulatione inter duos, quorum alter ſe fratrem Imperatoris, alter conſortem imperij cogitaret. Sed Vi-

Atticus ſæuientibus eripitur.

tellius conſulis ſupplicium poſcenti populo reſtitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incendiſſet, ſe reum Atticus obtulerat. Eaque confeſſione, ſiue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouiſſe, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iiſdem diebus L. Vitellius, poſitis apud Feroniam caſtris, excidio

Tarracina obſeſſa.

Tarracinæ imminebat: clauſis illic gladiatoribus remigibuſque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, vt ſupra

Quam gladiatores ſegniter cuſtodiunt.

memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, laſciuiâ ſecordiaq́; gladiatorum magis, quàm ducum ſimiles. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieq́; fluxi, & amœna litorum perſonantes, in miniſterium luxus diſperſis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, diſceſſerat Apinius Tiro donisq́; ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis plus inuidiæ quàm

Proditur à ſeruo.

virium partibus addebat. Interim ad Vitellium ſeruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitúſque ſi præſidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum, multâ nocte cohortes expeditas ſummis montium iugis, ſuper caput hoſtium ſiſtit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit. ſternunt inermes, aut arma capientes, & quoſdam ſomno excitos, cum tenebris, pauore, ſonitu tubarum, clamore hoſtili turbarentur. pauci gladiatorum reſiſtentes, neq; multi cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo diſcrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euaſêre, in quîs præfectus claſſis Apollinaris: ** reliquas in lito-

Iulianus occiſus.

re captas, aut nimio ruentium onere preſſas, mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur.

Fœmina viriliter laſciuit.

Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Trianam inceſſerint tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladéſque expugnatæ Tarracinæ, ſuperbè ſæuéque egiſſet. Ipſe lauream proſperè geſtæ rei, ad fratrem miſit: percontatus ſtatim regredi ſe, an perdomandæ Campaniæ inſiſtere iuberet. Quod ſalutare non modo partibus Veſpaſiani, ſed Reipub. fuit. nam ſi

rorem Vitellianus miles, & ſuper iram in peruicaciam ſecundis ferox, Romam ſubuenisſſet, haut parua mole certatum, nec ſine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat induſtria: nec virtutibus, vt boni, ſed quo modo peſſimus quiſque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Cauſſa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, tamquam dolo cunctantem, poſt ſecretas Vitellij epiſtolas, quibus conſulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani compoſita. Quidam, omnium id ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potius vrbi bellum, quàm inferre: quãdo validiſſimæ cohortes a Vitellio deſciuiſſent, & abſciſſis omnibus præſidiis, ceſſurus imperio videbatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui ſumptis temerè armis, munitiſſimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduerſus tris cohortes tueri nequiuiſſet. Haut facile quis vni aſſignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epiſtolis, victores morabatur; & Antonius, præpoſtero obſequio, vel dum regeret inuidiam, crimen meruit: ceterique duces, 30 dum peractum bellum putant, finem eius inſigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmiſſus, vt tranſuerſis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, ſatis maturauerat: donec obſeſſi Capitolij fama cũctos ſimul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ſerum auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagraſſe Capitolium, tremere vrbem, mæſta omnia accepit. plebem quoque & ſeruitia pro Vitellio armari, nunciabatur. Et Petilio Ceriali equeſtre prœlium aduerſum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. 31 pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortóſque, & anfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hoſtibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibuſdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium ſpeculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ conſternantur, non vltra Fidenas ſecutis victoribus. Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Pauci ſcuta militaria: plures, raptis quod cuique obuium telis, ſignum pugnæ expoſcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato ſenatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacémque ſuaderent. Varia legatorum ſors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, aſpernante milite conditiones pacis. 32 Vulneratur prætor Arulenus Ruſticus. auxit inuidiam, ſuper violatum legati prætoriſque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam auſus. & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patriæ mœnia, ciuilis rabies vſque in exitium temeraſſet. Æquioribus animis accepti ſunt, qui ad Antonium venerant, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctoritas. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium philoſo-

L. Vitellij ingenium.

Flauiani Saturnalia agitant.

Cauſſa eius moræ.

Mox omnes properant ad vrbem.

Equites caeſi.

Plebs pro Vitellio ſe armat.

Legati de pace miſſi: Sed ferociter excepti.

Muſonij inopportuna ſapientia.

loſophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimina diſſerens, armatos monere. Id pleriſque ludibrio, pluribus tædio: nec deerant qui propellerent proculcarentque, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſque, & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. Obuiæ fuere & virgines Veſtales cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis. Eximi ſupremo certamini vnum diem poſtulabant: ſi moram interieciſſent, facilius omnia conuentura. Virgines cum honore dimiſſæ. Vitellio reſcriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, [23] dirempta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt caſtris iuxta pontem Miluium poſitis, poſterâ die vrbem ingrederentur. Ratio cunctandi, ne aſperatus prœlio miles, non populo, non ſenatui, ne templis quidem ac delubris deorũ conſuleret. Sed omnem prolationem, vt inimicam victoriæ, ſuſpectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus ſequeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerant. Tripertito agmine, pars vt aſtiterat Flaminia via, pars iuxta ripam Tiberis inceſſit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus, trinis & ipſe præſidiis occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia. ſed Flauianis conſilio ducum præſtantibus, ſæpius proſpera. Ij tantum conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram vrbis ad Salluſtianos hortos, per anguſta & lubrica viarum flexerant. Superſtantes maceriis hortorum Vitelliani, ad ſerum vſque diem, ſaxis piliſque ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui porta Collina irruperant, circumuenirentur. Concurrere & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani deſperatione ſolâ ruebant. & quamquam pulſi, ruſus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rurſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet, * abditos in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugularique poſtulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæque. Simul cruor & ſtrues corporum. iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantum in luxurioſo otio libidinum, quidquid in acerbiſſimâ captiuitate ſcelerum: prorſus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & laſciuire. Conflixerant ante armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, ſemel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermiſſæ, velut feſtis diebus id quoque gaudium accederet, [24] exſultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſque vt nouiſſimam ſpem retinebant. Eò intentius victores, præcipuò veterum cohortium ſtudio, cuncta validiſſimarum vrbium excidiis reperta, ſimul admouent, teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari clamitantes. Vrbem ſenatui ac pop. Rom. templa diis reddita: proprium eſſe militis decus, in caſtris: illam patriam, illos penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam. Contrà Vitelliani, quam-

Marginalia: *Veſtales à Vitellio miſſæ.* — *Sed miles moræ impatiens.* — *Triplici agmine vrbem adeunt.* — *Occurritur:* — *Sed Flauiani vincunt.* — *Inſtauratum in campo Martio prœlium:* — *Sed pari fortunâ.* — **Vet. abditi.* *Plebis leuitas & ſæuitia.* — *Miſera Romæ facies.* — *Caſtra Prætoria oppugnata.*

quam numero fatoq; diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, domos araſq; cruore fœdare, ſuprema victis ſolatia complectebantur. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium, exſpirauêre. Conuulſis portis, reliquus globus obtulit ſe victoribus: & cecidêre omnes contrariis vulneribus, verſi in hoſtem. Ea cura etiam morientibus decôri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, [95] per auerſam palatij partem, Auentinum in domum vxoris ſellulâ defertur: vt ſi diem latebrâ vitauiſſet, Taracinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris eſt, cùm omnia metuenti, præſentia maximè diſplicerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertúmque: dilapſis etiam infimis ſeruitiorum, aut occurſum eius declinantibus. [96] Terret ſolitudo, & tacentes loci. tentat clauſa, inhorreſcit vacuis. feſſúſque miſero errore, & pudendâ latebrâ ſemet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniatâ veſte, fœdum ſpectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infeſto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibriis eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac ſtatim confoſſus eſt. Vitellium infeſtis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre contumeliis, nunc cadentes ſtatuas ſuas, plerumque roſtra, & Galbæ occiſi locum contueri, poſtremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno inſultanti, ſe tamen Imperatorem eius fuiſſe reſpondit. Ac deinde ingeſtis vulneribus, concidit. Et vulgus eâdem prauitate inſectabatur interfectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. conſulatum, ſacerdotia, nomen locumq; inter primores, nullâ ſuâ induſtriâ, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulêre, qui ipſum non nouerant. Studia exercitus, raró cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuêre, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas: quæ, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantiâ morum continere putat, meruit magis quàm habuit. * Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidêre, cùm à Galbâ deſciuiſſent. [97] * Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum ſenatorúmque, qui dilapſi ex vrbe, aut per domos clientium ſemet occultabant, vocari ſenatus non potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile metuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens, vtq́ue erat in armis, in paternos penates deduxit.

Strenuè propugnatas.
Sed dea inuito.
Vitellius palatium deſerit:
Iterum repetit.
Latens capitur.
Ad necem ducitur.
Vox ſupra eius indolem.
Vita, & mores.
** Abeſt ea vox à vulgatis: repoſuit Vrſ.*
** Al. Præcipitanti*
Domitianus Cæſar ſalutatus.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miſeria Romanæ vrbis. L. Vitellius ſe cum cohortibus dedidit: ſed nihilo ſecius ipſe interfectus. Imperium Veſpaſiano à Senatu firmatur. De Heluidio Priſco accuratius, inſigni viro. de diſcidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Piſonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batauí primi ſumpsêre. Poſtq; eos, Canninefates. Præſidia & caſtella Romana eiiciunt aut exſcindunt. Aquilium primipilarem, & pòſt Mummium Lupercum legatum præliis vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas tranſitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Caſtra Vetera à Ciuili obſidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & ſumma belli Voculæ permiſſa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter ſpem fortuitò vicit. Iterùm ſeditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres geſta. iurgia: accuſationes. Vitelliani milites compoſiti. alij in prætorium lecti. L. Piſonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ reſtitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliqua Gallia nutant. Ipſæ legiones cohorteſq; Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecêre, quæ in Veteribus diu obſeſſæ. Nec Agrippinenſes vltra cunctati, quin ſe victoribus adiungerent. Lingones interea a Sequanis fuſi. At Romæ, imperium periclitari viſum: & Domitianus ipſe ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor ſtatim præmiſſæ. Galli intereà deliberant: & pluribus ſanioribuſq; cum ſeruitute pax placuit. Petilius Cerealis Treueros magnâ pugnâ vicit. defectores pleriique ad Romana ſigna rediêre. Paullo pòſt acre iterum certamen cum Ciuili & Claſſico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Veſpaſiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemq; de oraculis & ſortibus ad eius imperium. Geſta illo ipſo anno, cuius parte poſtremâ Conſules

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

Sæuitum in vrbe:

INTERFECTO Vitellio, bellum magis deſierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos conſectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque, paſſim trucidatis, vt quemque ſors obtulerat. Ac mox, augeſcente licentiâ, ſcrutari, ac protrahere abditos: ſi quem procerum habitu & iuuentâ, proſpexerant, obtruncare, nullo militum, aut populi diſcrimine. quæ ſæuitia, recentibus odiis, ſanguine explebatur: dein vetterat in auaritiam. Nihil vſquam ſecretum aut clauſum ſinebant, Vitellianos occultari ſimulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel ſi reſiſteretur, cauſſa cædis. nec deerat egentiſſimus quiſque ex plebe, & peſſimi ſeruitiorum prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monſtrabantur. [a] Vbique lamenta, conclamationes, & [b] fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianiq; militis inuidioſa antea petulantia deſideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & diſcor-

Et prædæ actæ.

a Vrbe…, forma

Nec duces militi coercendo.

diſcordias peſſimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemque Cæſaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiamque è Principis domo, quaſi Cremonenſem prædam rapere. Ceteri modeſtiâ vel ignobilitate, vt in bello obſcuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, extinguiq; reliqua belli, poſtulabat. ² Præmiſſi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas ſtetit. Nec cunctatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit. Nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & aduerſùm plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſſere. ceteri in cuſtodiam conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa, ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus, cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quàm contumaciâ aduerſus Principem. Viſo milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi cauſâ locatur: & domus illuſtres afflictæ, cum contrà Tarracinenſes nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius eſt iniuriæ, quàm beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quæſtu habetur. Solario fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe, ſumta per Gallias Hiſpaniaſq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercitúſque luſtrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidere alacritatem Veſpaſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea, prima ſpecie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de ſe, & Reipublicâ egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio,³ prætura Domitiano & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuere. *Si priuatus eſſet, cur publicè loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio in Vitellianos, ſera & ſine libertate. id verò erga Rempublicam ſuperbum, erga Principem contumelioſum, quòd in manu ſuâ fuiſſe imperium, donatumq; Veſpaſiano* iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varro, prætoria inſignia. Mox deos reſpexere. reſtitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Aſiaticus, conſul deſignatus, cenſuit. ⁴ Ceteri, vultu manúque. pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentie-

Antonius impotenter ſe gerit.

L. Vitellius ſe dedit.

Iſq; interfectus.

Campania compoſita.

Honores in Veſpaſianum decreti.

Qui comiter ad eos ſcribit.

Etiam Mucianus: Sed ſuperbè.

Honores in duces.

 bantur.

Heluidius Priſcus. bantur. Vbi ad Heluidium Priſcum prætorem deſignatum ventum,
[1] prompſit ſententiam, * vt honorificam in bonum Principem. Falſa ab-
*attollebantur. erant,& ſtudiis ſenatus * attollebantur. Iſque præcipuus illi dies,magnæ
offenſæ initium,& magnæ gloriæ fuit. Res poſcere videtur,quia iterum
in mentionem incidimus viri ſæpius memorandi, vt vitam ſtudiaque
eius, & quali fortunâ ſit vſus,paucis repetam. [6] Heluidius Priſcus,regio-
Viri magni genus & ingenium. ne Italiæ ſeptimâ,Tarracinæ municipio,Cluuio patre, qui ordinem pri-
mipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtudiis iuuenis admodum
dedit: [7] non vt plerique, vt nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed
quò firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. doctores ſapientiæ
Stoicos amauit. ſecutus eſt,qui ſola bona quæ honeſta, mala tantùm quæ turpia; poten-
tiam,nobilitatem,ceteraq; extra animum; neque bonis neque malis an-
numerant. [8] Quæſtorius adhuc,à Pæto Thraſeâ gener delectus, è mori-
bus soceri nihil æquè ac libertatem hauſit. [9] ciuis, ſenator, maritus,ge-
ner,amicus,cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor,recti perui-
Et famam. cax,conſtans aduerſus metus. [10] Erant quibus appetentior famæ videre-
tur:quando etiam ſapientibus,cupido gloriæ,nouiſſima exuitur. Ruinâ
ſoceri, in exſilium pulſus, vt [11] Galbæ principatu rediit, Marcellum
Actio eius in Marcellum. Eprium delatorem Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea vltio,incertum ma-
ior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus,
agmen reorum ſternebatur. Primò minax certamen, & [12] egregiis ora-
** In libri. At Rhenano placuit, certatum.* tionibus vtriuſque * teſtatum. Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis ſe-
natorum deprecantibus, omiſit Priſcus: variis, vt ſunt hominum inge-
nia,ſermonibus,moderationem laudantium,aut conſtantiam requiren-
Cum eodem diſſenſio ſuper legatis. tium. Ceterùm eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebant,
placuerat mitti ad Principem legatos.Hinc inter Heluidium,& Eprium,
acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis; Marcel-
lus vrnam poſtulabat, quæ cõſulis deſignati ſentẽtia fuerat Sed Marcel-
li ſtudium proprius rubor excitabat, ne aliis electis poſthabitus credere-
tur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infeſtas orationes
Inuehitur in hominem. prouecti ſunt. quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magiſtra-*
tuum paueſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam, quis multos anteiret, ni
memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non diſcerni: ſuffragia &
exiſtimationem ſenatus reperta, vt vniuſcuiuſque vitam famamq; penetra-
rent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere
illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Impe-
** Manuſſ. Senec.* *ratoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſeâ, Sorano,* [13] * *Se-*
necione: quorum accuſatores, etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere.
hoc ſenatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet, quos reformidet.
** Eſſet.* *nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos.* * *Eſſe ſatis*
Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur
Marcellus cordatè reſpondet. *præmiis & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret:* Marcellus,non
ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dice-
bar, [14] ſecundùm vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent,
ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil eueniſſe cur antiquitus in-*
** verteret.* *ſtituta exoleſcerent, aut Principis honor in cuiuſquam contumeliam* * *vertere-*
tur. ſufficere omnes obſequio. id magis vitandum, ne pertinacia quorundam
irrita-

vide fol. 155.

irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auiq́; inſtituerint: vlteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcumque tolerare. Non magis ſuâ oratione Thraſeam, quàm iudicio ſenatus afflictum.[15] *Sæuitiam Neronis, per huiuſmodi imagines illuſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exſilium. Denique conſtantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe vnum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit. ſuadere etiam Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuerſis ſtudiis accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſq; eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, Principi reſeruabat. Heluidius, arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cùm perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſſit, ne quid ſuper tantâ re, Principe abſente, ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, vt Capitolium publicè reſti tueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſq; ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuêre, qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Barcam Soranum falſo teſtimonio circumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accuſationum videbantur. ſed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria. Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Barcam,[16] proditor corruptorq́; amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies, cauſſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus & Marcellus,[17] ceteriq́; motis ad vltionem animis, exſpectabantur. Tali rerum ſtatu cùm diſcordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, nō leges, non Principes in ciuitate eſſent; Mucianus vrbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variq́ue potentia, malè diſſimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, verterat ſe, tranſtuleratque:[18] Ille vnus ambiri, coli. nec deerat ipſe, ſtipatus armatis, domos, hortoſq́; permutans, apparatu, inceſſu, excubiis, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus. ſed nomen inſigne, & decôra ipſi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erántque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis ſermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iuſſu Muciani, cuſtodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuſo per venas ſanguine exſtinguitur. Iulius Priſcus, prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quam neceſſitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæque ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus (enim is libertus) malam

Legati ſorte lecti.

De pecuniâ publicâ diſſenſio.

Et quædam ab Heluidio, non pro ſeruiliſtatu.

Muſonius Celerem accuſat.

Mucianus in vrbem venit.

Ad quem omnes ſe inclinant.

Calpurnius Piſo cæſus.

Aſiaticus cruci affixus.

potentiam, ſeruili ſupplicio, expiauit. Iiſdem diebus, crebreſcentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæſta ciuitas excipiebat. cæſos

** Abeſt à ms. vulg.*

exercitus, capta legionum * [caſtra] hiberna, deſciuiſſe Gallias, non vt

Initium belli Germanici.

mala loquebantur. Id bellum quibus cauſſis ortum, quanto externarum ſociarumque gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. Bata-

Batauorum regio.

ui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque [19] inſulam inter vada ſitam occupauère, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: [20] nec opibus Romanis, ſocietate validio-

Et in armis gloria.

rum attriti, viros tantùm armaque imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas vetere inſtituto, nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio; [21] arma equóſque retinens, in-

Iulius Paullus & Claudius Ciuilis.

tegris turmis, Rhenum perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regia ſtirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falſo rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, miſſuſque ad Neronem, & a Galbâ abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adiit, flagitante ſupplicium eius exercitu. Inde cauſſæ irarum, ſpéſque ex malis noſtris.

Ciuilis ſolertia.

Sed Ciuilis, vltrà quàm barbaris ſolitum, ingenio ſollers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens, ſimili oris dehoneſtamẽto; ne vt hoſti obuiam iretur, ſi a populo Romano palam deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiúmque partium prætendit. miſſis ſanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorum millia

** In vet. deficiendi.*

Italiam irrupiſſent. Igitur [22] Ciuilis * diſſidij certus, occultato interim altiore conſilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo

Delectus Batauorum.

cœpit. Iuſſu Vitellij, Batauorum iuuentus ad [23] dilectum vocabatur: quem ſuapte naturâ grauem, onerabant miniſtri auaritiâ ac luxu, ſenes

** Vet. impubes.*

aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rurſus * impuberes, ſed formâ conſpicui (& eſt pleriſque procera pueritia) ad ſtuprum

Occaſio rebellandi.

trahebantur. Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis auctores, perpulêre vt dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtiſſimos vulgi,

Ciuilis oratio, cos incitat.

ſpecie epularum, ſacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluiſſe videt, a laude gloriaque gentis orſus, iniurias & raptus, & cetera ſeruitij mala enumerat. *Neque enim ſocietatem vt olim, ſed tanquam mancipia haberi.* [24] *Quando legatum, graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio, venire? tradi ſe præfectis centurionibúſque. quos vbi ſpoliis & ſanguine expleuerint, mutari, exquiríq; nouos ſinus, & varia prædandi vocabula. Inſtare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & ſenes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum nomina ne paueſcerent. eſſe ſibi robur peditum equitúmque, conſanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Veſpaſiano imputaturos: victoriæ rationem*

Et impellit ad arma.

non reddi. Magno cum aſſenſu auditus, barbaro ritu, & patriis exſecrationibus,

tionibus, vniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent. *Caninefates quoque.*
Ea gens partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, vt ſuprà rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni. *Brinio dux.* pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè ſpreuerat. Igitur [25] ipſo rebellis familiæ [v] nomine placuit, [26] impoſituſque ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris vibratus, dux diligitur. *[v] omine, vt in ocu Rom.* Statimque accitis Friſiis (transrhenana gens eſt) [27] duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. *Hiberna Romana capit.* Nec præuiderant impetum hoſtium milites: nec ſi præuidiſſent, ſatis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta caſtra, dein vagos & pacis modo effuſos lixas, negotiatoreſq; Romanos, inuadunt. Simul excidiis caſtellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium inceſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe [28] viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandum ratus, inculauit vltrò præfectos, quòd caſtella deſeruiſſent: ſe cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum. *Dolus Ciuilis.* illi ſua quiſque hiberna repeterent. Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes faciliùs opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit: erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi inſidiæ parum ceſsêre, ad vim tranſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos propriis cuneis componit. *Et mox aperta vi.* directa ex diuerſo acies, haut procul à flumine Rheno, & obuerſis in hoſtem nauibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerant. *Prælium cum Romanis.* nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilem tranſtulit: perculſique milites improuiſâ proditione, à ſociis hoſtibúſque cædebantur. *Qui produntur, & vincuntur.* Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorúmque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hoſtili ripæ obiicere. ad poſtremum gubernatores centurioneſque, niſi eadem volentis, trucidant. donec vniuerſa quattuor & viginti nauium claſſis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui: armáque & naues, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliáſque famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ ſtatim miſêre legatos, auxilia offerentes. *Germaniam Ciuilis ſibi iungit:* Galliarum ſocietatem, Ciuilis arte doniſque affectabat, captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: *Conatur & Gallias.* cohortibus abire an manere mallent datâ poteſtate. manentibus, honorata militia; digredientibus, ſpolia Romanorum offerebantur. Simul, ſecretis ſermonibus, admonebat malorum, quæ tot annis perpeſſi, *Compoſitâ oratione.* *Miſeram ſeruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepiſſe. primâ acie, fuſum victúmque Romanum: quid ſi Gallia iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum ſanguine, prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent; Batauo equite protritos Aeduos Aruernóſque. fuiſſe inter*

Virginij

Verginij auxilio, Belgas. vereq́ reputantibus, Galliam ſuiſmet viribus concidiſſe. Nunc eaſdem omnium partes, addito ſi quid militaris diſciplinæ in caſtris Romanorum viguerit. eſſe ſecum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirẽt Syria Aſiáque, & ſuetus regibus Oriens: multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos. Nuper certè, cæſo Quinctilio Varo, pulſam è Germaniâ ſeruitutem. Nec Vitellium Principem, ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, feſſos. dum alij Veſpaſianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduerſus vtrumque. Sic in Gallias Germaniaſq́; intentus, ſi deſtinata prouenissent, validiſſimarum ditiſſimarumq́; nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus, per diſſimulationem aluit.

Hordeonius ſegniter ſe [illegible].

Vbi expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batauorum inſulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduerſus hoſtem iubet.

Lupercus in eum miſſus.

Lupercus legionarios è præſentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim tranſmiſit: additâ Batauorum alâ, quæ iam pridem corrupta, fidem ſimulabat, vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret.

Ciuilis animosè occurrit.

Ciuilis captarum cohortium ſignis circumdatus, vt ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoriâ cladis terrerentur, matrem ſuam ſororeſque, ſimul omnium coniuges paruoſque liberos, conſiſtere à tergo iubet: hortamenta victoriæ, vel pulſis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, ſonuit acies: nequaquam par à legionibus, cohortibuſque redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala tranſfugiens, ſtatimque in nos verſa. ſed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordineſque retinebat.

Et inſigniter vincit.

Vbiorum Treuerorúmque auxilia, fœdâ fugâ diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in caſtra, quibus Veterum nomen eſt.

Romani in caſtra Vetera fugiunt.

Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios auehitur. Iiſdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iuſſu Vitellij in vrbem pergerent, miſſus à Ciuile nuntius aſſequitur.

Batauorum cohortes corruptæ à Ciuile.

Intumuêre ſtatim ſuperbiâ ferociáque, & pretium itineris, donatiuum, duplex ſtipendium, augeri equitum numerum, promiſſa ſanè à Vitellio, poſtulabant; nõ vt aſſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acriùs expoſcerent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur.

Ad eum tendunt.

Hordeonius impedire vult, nec vult.

Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibúſque, conſultauit, num obſequium abnuentes vi coërceret. Mox inſitâ ignauiâ, & trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus, & ſubito dilectu ſupplete legiones angebant, ſtatuit continere intra caſtra militem. Dein pœnitentiâ, & arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tamquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret tranſitu Batauos: ſe cum exercitu, tergis eorum hæſurum. Et opprimi poterant, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimq; copiis, medios clauſ-

clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, aliiſque litteris Gallum monuit,
ne teneret abeuntes. Vnde ſuſpicio, ſponte legatorum excitati bellum:
quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, ne-
que hoſtium vi, ſed [31] fraude ducum euenire. Bataui, cùm caſtris Bon- *Bonnam veniunt.*
nenſibus propinquarent, præmiſêre qui Herennio Gallo mandata co-
hortium exponerent. *Nullum ſibi bellum aduerſus Romanos, pro quibus* *Innoxium tranſitum*
toties bellaſſent. Longâ atque irritâ militiâ feſſis, patriæ atque otij cupidinem *petunt.*
eſſe. Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore: ſin arma occurrant, ferro viam in-
uenturos. Cunctantem legatum milites perpulerant, fortunam prœlij *Sed reſiſtitur.*
experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum co-
hortes, ſimul paganorum lixarumque ignaua, ſed procax ante pericu-
lum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares cir-
cumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, den- *Illi ferro viã inueniunt.*
ſi vndique, & frontem tergáque ac latus tuti. Sic tenuem aciem noſtro-
rum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portáſque
trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus foſſæ: nec
cæde tantùm & vulneribus, ſed ruinâ, & ſuis plerique telis interiêre. Vi-
ctores, coloniâ Agrippinenſium vitatâ, nihil cetero in itinere hoſtile au-
ſi, Bonnenſe prœlium excuſabant: tamquam petitâ pace, poſtquam ne-
gabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Ciuilis aduentu veteranarum cohor- *Ciuilis Veſpaſiano callidè iurat.*
tium, iuſti iam exercitus ductor, ſed conſilij ambiguus, & vim Romanam
reputans, cunctos qui aderant, in verba Veſpaſiani adigit. Mittitque le-
gatos ad duas legiones, quæ priore acie pulſæ in Vetera caſtra conceſſe-
rant, vt idem ſacramentum acciperent. Redditur reſponſum, neque pro-
ditoris, neque hoſtium ſe conſiliis vti. Eſſe ſibi Vitellium Principem, pro
quo fidem & arma vſque ad supremũ ſpiritum retenturos. proinde per-
fuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſcele-
ris pœnas exſpectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incenſus irâ, vniuerſam Ba- *Copias contrahit & auget.*
tauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & ex-
cita nuntiis Germania, ad prædam famamque. Aduerſus has belli con-
currentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numiſius Ru-
fus, vallum muróſque firmabant. ſubuerſa longæ pacis opera, haut pro-
cul caſtris in modum municipij exſtructa, ne hoſtibus vſui forent. [32] Sed
parum prouiſum, vt copiæ in caſtra conueherentur: rapi permiſêre. Ita
paucis diebus per licentiam abſumta ſunt, quæ aduerſus neceſſitates in
longum ſuffeciſſent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum *Ad Vetera venit.*
obtinens, [33] [* vtramque] Reni ripam, quo truculentior viſu foret, Ger- ** Deeſt cod. Budenſi.*
manorum catervis complet, aſſultante per campos equite. Simul naues
in aduerſum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium ſigna, ** Alij, iugiſque*
inde [34] depromtæ ſiluis * luciſque ferarum imagines, vt cuique genti in-
ire prœlium mos eſt, [35] iuxta belli ciuilis externique facie obſtupefece-
rant obſeſſos. & ſpem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod
duabus legionibus ſitum, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed
lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello miniſtra ad-
erat. Pars caſtrorum, in collem leniter aſſurgens, pars æquo adibatur. *Eorum deſcriptio.*
quippe illis hibernis, obſideri premique Germanias Auguſtus credide-
rat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones noſtras

venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma ſatis placebant. Batauı, Tranſrhenanique, quo diſcreta virtus manifeſtiùs ſpectaretur, ſibı quæque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. Pòſt vbi pleraque telorum turribus pinniſque mœnium irrita * hærebant, & deſuper ſixis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuaſêre vallum. Appoſitis plerique ſcalis, alij per teſtudinem ſuorum, ſcandebant iam quidam; cùm gladiis & armorum incuſſu præcipitati, ſudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus ſecundis nimij. Sed * tum prædæ cupidine, aduerſa quoque tolerabant. Machinas etiam, inſolitum ſibi, auſi. nec vlla ipſis ſolertia: perfugæ captiuique docebant ſtruere materias in modum pontis, mox ſubiectis rotis propellere: vt alij ſuperſtantes, tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros ſubruerent. Sed excuſſa baliſtis ſaxa, ſtrauere informe opus. & crates vineáſque parantibus, adactæ tormentis ardentes haſtæ. vltróque ipſi oppugnatores ignibus petebantur: donec deſperatâ vi, verterent conſilium ad moras, haut ignari paucorum dierum ineſſe alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio, & fluxa ſeruitiorum fides, ac fortuita belli ſperabantur. Flaccus interim, cognito caſtrorum obſidio, & miſſis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetvicesimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. [36] Ipſe pauidus torpere, inuiſus militibus. neque enim ambiguè fremebant, *Emiſſas à Maguntiaco Batauorum cohortes, diſſimulatos Ciuilis conatus, acciri in ſocietatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Veſpaſianum magis adoleuiſſe.* [37] *aperta odia, armaq́ palàm depelli: fraudem & dolum, obſcura, eoq́ ineuitabilia. Ciuilem ſtare contrà, ſtruere aciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hoſti conducat. Tot armatas fortiſſimorum virorum manus, vnius ſenis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam virtutemq́ ſuam malo omine exſoluerent.* [38] His inter ſe vocibus inſiſtentes, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctóſque qui attulerant, ad Vitellium miſit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infenſior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iuſſu directâ aduerſus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones ſequerentur: eiuſdem proditione cæſos, nullis ſuperuenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque Imperatori ſuo nuntiari: cùm accurſu tot prouinciarum, exſtingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamq́ue & Hiſpanias auxilia orabat, exercitui recitauit: [39] inſtituitque peſſimum facinus, vt epiſtolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quis antè militi quàm ducibus * legebantur. Tum è ſeditioſis vnum vinciri iubet, [40] magis vſurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Motuſque Bonnâ exercitus, in Coloniam Agrippinenſem; affluentibus auxiliis Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox valeſcentibus Germanis, pleræque ciuitates aduerſum nos armatæ, ſpe libertatis; &, ſi exuiſſent ſeruitium, cupidine imperitandi. Gliſcebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat vltrò conſcientiam ducis: tam-

Oppugnantur:

* *Vet.* pendebant.

Fruſtrà.

* *Fam.* tamen

Machinæ admouentur:

Fruſtrà.

Igitur obſidium placuit.

Vocula ad id ſoluendum mittitur.

Miles in Hordeonium fremit.

Ille ſe purgat,

* *Puto,* legantur.

Galli auxiliantur ſtrenuè Romanis.

tamquam nuncius inter Ciuilem Flaccumque, falſo crimine, teſtis veri opprimeretur. Conſcendit tribunal Vocula, mirâ conſtantiâ, prehenſumque militem ac vociferantem duci ad ſupplicium iuſſit. Et dum mali pauent; optimus quiſque iuſſis paruêre. Exin, conſenſu, ducem Voculam poſcentibus, Flaccus ſummam rerum ei permiſit. Sed diſcordes animos multa efferabant; inopia ſtipendij frumentique, & ſimul dilectum tributaque Galliæ aſpernantes: Rhenus, incognitâ illi cælo ſiccitate, vix nauium patiens: arti commeatus: diſpoſitæ per omnem ripam ſtationes, quæ Germanos vado arcerent: eâdémque de cauſsâ minus frugum, & plures qui conſumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipſa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperij munimenta, deſererent. quod in pace, fors, ſeu natura: tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingreſſis Nouefium, * tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec auſi ad hoſtem pergere, loco, Gelduba nomen eſt, caſtra fecêre. Ibi ſtruendâ acie, muniendo vallandóque, & ceteris belli meditamentis militem firmabant. Vtque prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ exercitus. Pars cum Herennio Gallo permanſit. Forte nauem, haut procul caſtris, frumento grauem, cùm per vada hæſiſſet, Germani in ſuam ripam trahebant. Non tulit Gallus, miſitque ſubſidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimque aggregantibus ſe auxiliis, acie certatum. Germani, multâ cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non ſuam ignauiam, ſed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio, ſciſsâ veſte, verberato corpore, quo pretio, quibus conſcius, prodidiſſet exercitum, dicere iubent. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorem ſceleris, hunc miniſtrum vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipſe Hordeonio obiecit. Vinctuſque, aduentu demum Voculæ, exſoluitur. Is poſterâ die, auctores ſeditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuerſitas inerat, licentiæ, patientiæque. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fidus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianum proni. inde ſcelerum ac ſuppliciorum vices, & mixtus obſequio furor: vt contineri non poſſent, qui puniri poterant. [41] At Ciuilem * immenſum vniuerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſſimis obſidum firmatâ. Ille, vt cuique proximum, vaſtari Vbios Treueróſque, & aliâ manu Moſam amnem tranſire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ vtrobique prædæ. Infeſtius in Vbiis, [42] quos genus Germanicæ originis, eiuratâ patriâ, * Romanorum nomine Agrippinenſes vocarent. Cæſæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incurioſiùs agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germaniâ peterent. primò impunè: dein circumuenti ſunt, per omne id bellum, meliore vſi fide, quàm fortunâ. Contuſis Vbiis, grauior & ſucceſſu rerum ferocior Ciuilis, obſidium legionum vrgebat: intentis cuſtodiis, ne quis occultus nuncius venientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum, Batauis delegat: Tranſrhenanos prœlium poſcentis, ad ſcindendum vallum ire, detruſoſq; redintegrare certamen iubet: ſuperante multitudine,

Voculæ conſtans factum.
Quem omnes ducem depoſcunt, & capiunt.
Sed multa Romanis aduerſa.
** Vat. 16.*
Herennius accedit Voculæ.
Fortuitum certamen.
In quo Germani ſuperant.
Diuerſi affectus & vota inter Romanos.
** Vulgati, immenſis actibus*
Germani prædam è Gallis agunt.
** Mahm, Romano*
Vbij ab iis repreſſi.
Ciuilis ad Vetera ſatagit.
Qui Germanos expugnatum mittit.

dine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congeſtis circum lignis accenſiſque, ſimul epulantes, vt quiſque vino incaluerat, ad pugnam

Parum conſultè.

temeritate inani ferebantur. Quippe ipſorum tela, per tenebras vana. Romani conſpicuam Barbarorum aciem, & ſi quis audaciâ aut inſignibus effulgens, ad ictum deſtinabant. Intellectum id Ciuili: & reſtincto igne, miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò ſtrepitus diſſoni, caſus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. 43 Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodeſſe virtus; fors cuncta turbare, & ignauorum ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos, inconſulta ira: Romanus miles periculorum gnarus, ferratas ſudes, grauia ſaxa, non forte iaciebat. Vbi ſonus molientium, aut appoſitæ ſcalæ, hoſtem in manus dederant, propellere vmbone, pilo ſequi. multos mœnia egreſſos, pugionibus fodere. Sic exhauſtâ nocte, nouâ aciem

Turris à Batauis ſtructa:

Sed cõfracta.

dies aperuit. Eduxerant Bataui turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquiſſimus locus) propinquantem, promoti contra validi aſſeres, & incuſſæ trabes perfregêre, multâ ſuperſtantium pernicie. Pugnatúmque in perculſos, ſubitâ & proſperâ eruptione. Simul à legionariis peritiâ & arte præſtantibus, plura ſtruebantur. Præcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutans machinamentum, quo repentè demiſſo præter ſuorum ora, ſinguli pluréſue hoſtium ſublime rapti, verſo pondere

Igitur iterũ ad obſidium Ciuilis vertit.

intra caſtra effundebantur. Ciuilis omiſsâ oppugnandi ſpe, rurſus per otium aſſidebat, nuntiis & promiſſis fidem legionum conuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonenſe prœlium geſta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorum. Auxilia è Galliâ, quis nec amor, nec odium in partes, militia ſine affectu, hortantibus præfectis, ſtatim à Vitellio deſci-

Milites Veſpaſiano iurare adacti:

Sed verè adacti.

** Vat. ſuſpectiones.*

ſcunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, inſtantibus tribunis, dixit ſacramentum, non vultu neque animo ſatis affirmans: & cùm cetera iuriſiurandi verba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure, & plerumque ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, * ſuſpiciones militum irritauere, tamquam ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuntiis, eadem dicta,

Montanus ad Ciuilem, pro pace.

** Leto, arma*

Sed ipſe vltrò eum ad bellũ trahit,

factaque: & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, vt abſiſteret bello, 44 néve externa * armis falſis velaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret; ſatisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidê: pòſt, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas, orſus à queſtu periculiſque quæ per quinque & viginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus voces, quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. vos autem Treueri, ceteraq́. ſeruientium animæ, quod pretium effuſi totiens ſanguinis exſpectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, ſecures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauiq́., exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpatia excidimus, vel ſepta ferro faméque premimus. denique auſos aut libertas ſequetur, aut victi iidem erimus:* Sic accenſum, ſed * me-

** Va', molliora*

liora

liora referre iuſſum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera diſſimulans, quæ mox erupère. Ciuilis parte copiarum retentâ, veteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promtum, aduerſus Voculam exercitumque eius mittit: Iulio Maximo, & [45] Claudio Victore ſororis ſuæ filio, ducibus. Rapiunt in tranſitu hibetna alæ, Aſciburgij ſita. adeoque improuiſi caſtra inuolauere, vt non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id ſolum, vt in tumultu, monuit, ſubſignano milite media firmare. auxilia paſſim circumfuſa ſunt. Eques prorupit, exceptuſque compoſitis hoſtium ordinibus, terga in ſuos vertit. Cædes inde, non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu ſeu perfidiâ, latera noſtrorum nudauère. Sic ad legiones peruentum. quæ, amiſſis ſignis, intra vallum ſternebantur; cùm repente, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vaſconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hoſtes à tergo inuadunt, latioremque quàm pro numero terrorem faciunt: aliis à Nouеſio, aliis à Magontiaco vniuerſas copias adueniſſe credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, ſuas recepere. Fortiſſimus quiſque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euaſit, cum ſignis captiuiſque, quos primâ acie corripuerant. Cæſorum eo die, in partibus noſtris, maior numerus & imbellior; e Germanis, ipſa robora. Dux vterque, pari culpâ meritus aduerſa, proſperis defuere. Nam Ciuilis, ſi maioribus copiis inſtruxiſſet aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraque perrupta excidiſſet. Vocula, nec aduentum hoſtium explorauit, eóque ſimul egreſſus victuſque. dein victoriæ parum confiſus, tritis fruſtrà diebus, caſtra in hoſtem mouit. quem ſi ſtatim impellere, curſumque rerum ſequi maturaſſet; ſoluere obſidium legionum eodem impetu potuiſſet. Tentauerat interim Ciuilis obſeſſorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & ſuis victoria proueniſſet. Circumferebantur ſigna vexillaque. oſtentati etiam captiui. ex quibus vnus, egregium facinus auſus, clarâ voce geſta patefecit, confoſſus illic a Germanis. vnde maior indici fides. Simul vaſtatione incendiiſque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conſpectu caſtrorum conſtitui ſigna, foſſamque & vallum circumdari Vocula iubet, vt depoſitis impedimentis ſarcinisque expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poſcentium. & minari aſſueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſiq; prœlium ſumſere. nam Ciuilis aderat non minus vitiis hoſtium, quàm virtute ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditioſiſſimus quiſque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hoſtem, ſeque & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obſeſſos tendere, ne tempori deeſſent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapſu equi proſtratus, [46] * creditâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum ſuis pauoris, & hoſtibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omiſſis fugientium tergis, vallum turreſque caſtrorum augebat, tamquam rurſus obſidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò ſuſpectus bellum malle. Nihil æquè exercitus noſtros, quàm egeſtas copiarum

Ciuilis in Voculam mittit.

Quem improuiſo pane opprimunt.

Caſus Romanis adiuuit:

Et Batauos cadunt.

Iudicium in vtrumque ducem.

Ciuilis obſeſſos fraude tentat.

Quem captiuus vnus aperit.

Ad Vetera certatur:

Primò ambiguè:

Mox eruptione, proſperè.

Ciuilis periculum.

* deditâ, ſiue dedita.

Vocula non vtitur victoriâ.

piatum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turbâ Noueſium miſſa, [47] vt inde terreſtri itinere frumentum aduehérent. Nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Ciuile. [48] qui reuerſus, miſſos Noueſium frumenratores, dataſque in præſidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, rarum apud ſigna militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compoſitus inuadit: præmiſſis, qui pontes & viarum anguſta inſiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus vt fuerant caſtris, quæ relictorum illic militum præſidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, [49] frumentatoribus onuſtis pauculiſque. Addidit exercitui ſuo Vocula mille delectos, è quintâ & quartadecimâ legionibus, apud Vetera obſeſſis, indomitum militem & ducibus infenſum. Plures quàm iuſſum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non ſe vltrà famem, inſidias legatorum toleraturos. At qui remanſerant, deſertos ſe abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc ſeditio, aliis reuocantibus Voculam; aliis redire in caſtra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumſedit. Vocula Geldubam, atque inde Noueſium conceſſit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Noueſio, equeſtri prœlio proſperè certauit. Sed miles, ſecundis aduerſiſque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorũ quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum expoſcunt, comperto pecuniam à Vitellio miſſam. Nec diu contatus Hordeonius, nomine Veſpaſiani dedit. Idque præcipuum fuit ſeditionis alimentum. Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obſiſtere auſo, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, niſi ſeruili habitu, per tenebras, ignoratus euaſiſſet. Vbi ſedato impetu, metus rediit: centuriones cum epiſtolis ad ciuitates Galliarum miſère, auxilia ac ſtipendia oraturos. Ipſi, vt eſt vulgus ſine rectore præceps, pauidus, ſecors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam vertuntur. Res aduerſæ, diſcordiam peperere; iis qui è ſuperiore exercitu erant, cauſſam ſuam diſſociantibus. Vitellij tamen imagines, in caſtris, & per proximas Belgarum ciuitates, repoſitæ, cùm iam Vitellius corruiſſet. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique, * & duodeuiceſimani, Voculam ſequuntur: apud quem reſumto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandum Magontiaci obſidium ducebantur. [50] Diſceſſerant obſeſſores, mixtis ex Cattis, Vſipus, Mattiacis exercitus, ſatietate prædæ, nec incruentati. [* Ita] diſperſos & neſcios miles noſter inuaſerat. Quin & loricam vallumq; per fines ſuos Treueri ſtruxère, magniſq; inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarét. Interea Veſpaſianus iterùm, ac Titus, conſulatum abſentes inierunt, mæſtâ & multiplici metu ſuſpenſâ ciuitate. quæ ſuper inſtantia mala, falſos pauores induerat, deſciuiſſe Africam, res nouas moliente L. Piſone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues ſæuitia hiemis prohibebantur, [11] vulgus alimenta in dies mercari ſolitum,

Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.

Ad quos eripiendos copiæ à Veteribus lectæ.

Geldubam Ciuilis capit.

Pecuniam Romani.

Quæ in perniciem datori vertit.

Diſcordia inter ipſos.

Ad Vitellium pars redeunt, iam nullum.

*duoetuiceſimani.

Magontiacũ liberatum.

*Delenda videtur vocula.

A. V. C. DCCCXXIII.

Falſus ab Africâ metus.

L. Piſo.

tum, cui vna ex rep. annonæ cura, clauſum litus, retineri cõmeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partiũ nondum poſuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria ſatiauit. Kalen. Ianuariis, in ſenatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibuſque, ac regibus laudes grateſque decretæ.

Senatus honores diſtribuit.

Et Tertio Iuliano prætura, quòd tranſgredientem in partes Veſpaſiani, legionem deſeruiſſet, ablata, vt in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæſar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epiſtolis edictiſq; proponebatur.

Domitianus Prætor.

Vis penes Mucianum: niſi quòd pleraque Domitianus, inſtigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varóque Ario: quos recentes, claróſque rerum famâ, ac militum ſtudiis, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem ſæuierant.

Antonius Muciano ſuſpectus

Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capeſſendam rempub. hortatus: haut defuturâ conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta.

Spei nouæ

Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat: multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſceſſu Cluuij Rufi vacuam. ſimul amicis eius, tribunatus præfecturaſque largitur. Dein, poſtquam inanem animum ſpe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimiſsâ in hiberna legione ſeptimâ, cuius flagrantiſſimus in Antonium amor.

Callidè eum exarmat.

Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remiſſa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egeſto, quidquid turbidum, redit vrbi ſua forma, legéſque, & munia magiſtratuum. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, de abſentiâ patris fratriſque ac iuuentâ ſuâ, pauca & modica diſſeruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio, pro modeſtiâ accipiebatur.

Domitianus Patres benignè alloquitur.

Referente Cæſare, de reſtituendis Galbæ honoribus, cenſuit Curtius Montanus, vt Piſonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iuſſere. de Piſone irritum fuit.

Galbæ memoria reſtituta.

Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quiq́ue æra legum vetuſtate delapſa noſcerent, figerentq́ue, & qui Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumq́ue publicis impenſis facerent.

Leges & Faſti, reparata.

Redditur Tertio Iuliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatuſque Publius, & Sorani manibus ſatisfactum.

P. Celer damnatus.

Inſignis publicâ ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iuſtum iudicium expleſſe Muſonius videbatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, quòd manifeſtum reum ambitioſiùs quàm honeſtiùs defendiſſet. [12] Ipſi Publio neque animus in periculis, neque oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendũ tali ſuper re Principem, reſpondit Senatus, inchoantibus primoribus, [13] iuſiurandũ concepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri vt ſententiam

roga-

Iurati patres à calumniâ ſe purgant.

rogabantur, *Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſuâ factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.* trepidis, & verba iuriſiurandi per varias artes mutantibus, quis flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eaque velut cenſura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos.

Delatores propulſi.

Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, donec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum tranſgreſſi, eum quoque proturbant tamquam Neroni, [14] Scribonianos fratres concordiâ opibuſq; inſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat. in Vibium Criſpum, cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam [15] Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum ſenatoria ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus, in ſummum odium extulerat. [16] Spontè ex S.C accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et [17] Sulpicia Prætextata Craſſi vxor, quattuórque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, vltores aderant. Igitur Meſſalla non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam.

Meſſalla Regulum eripere tentat.

Curtius eum premit.

Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò vſque progreſſus, vt poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. *Hæc certè*, inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem, [18] aut ſalutem illa ſæuitiâ redemiſti. Sanè toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diuiſa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti. cùm [19] ex funere reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis, [60] ſeptuagies ſeſtertio* ditatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas feminas eâdem ruinâ proſterneres: cùm ſegnitiam Neronis incuſares, quod per ſingulas domos, ſeq; & delatores fatigaret. poſſe vniuerſum ſenatum vnâ voce ſubuerti. Retinete patres conſcripti, & reſeruate hominem tam expediti conſilij, vt omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri, Marcellum, Criſpum, iuuenes, Regulum imitentur. Inuenit etiam æmulos infelix nequitia. quid ſi floreat vigeátque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem* viſuri ſumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt: cùm interim inteſtabilior, & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed [61] diutiùs durāt exempla, quàm mores. Elanguimus P.C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt, poſt malum Principem, dies primus.*

** Fortè. ſeptingenties.*

** Puto veriùs, ... ,us*

Et Senatum permouet. Heluidius iterum in Marcellum.

Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, vt ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentiâ clarus, nulli vnquam

ſub

ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi ſenſit [62] Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus*, inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: regna præſente Cæſare.* Sequebatur Vibius Criſpus; ambo infenſi, vultu diuerſo: Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum, retraherentur. Cùm gliſceret certamen, hinc multi boniq́ue, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent; conſumtus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoante Cæſare de abolendo dolore iráque, & priorum temporum neceſſitatibus, cenſuit Mucianus prolixe pro accuſatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptam libertatem, poſtquam obuiam itum, omiſere. Mucianus ne ſperni ſenatus iudicium, & cunctis ſub Nerone admiſſis, data impunitas videretur: Octauium Sagittam, & Antiſtium Soſianum ſenatorij ordinis, egreſſos exſilium, in eaſdem inſulas redegit. Octauius, Pontiam Poſtumiam ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Soſianus, prauitate morũ multis exitioſus. Ambo graui ſenatus conſulto damnati pulſique, quamuis conceſſo aliis reditu, in eâdem pœnâ retenti ſunt. Nec ideo lenita erga Mucianum inuidia. Quippe Soſianus ac Sagitta, viles, etiam ſi reuerterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercitâ malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit pauliſper ſtudia patrum; habita in ſenatu cognitio, ſecundùm veterem morem. [63] Manlius * Patricius ordinis ſenatorij, [64] pulſatum ſe in [65] coloniâ Senienſi, cœtu multitudinis, & iuſſu magiſtratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic ſtetiſſe: planctum, & lamenta, & ſupremorum imaginem præſenti ſibi circumdata: cum contumeliis & probris, quę in ſenatum vniuerſum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognitâ cauſsâ, in conuictos vindicatum. Additúmque S. C. quo Senienſium plebes modeſtiæ admoneretur. Iiſdem diebus Antonius Flamma Cyrenenſibus damnatur, lege repetundarum, & exſilio ob ſæuitiam. Inter quæ, militaris ſeditio propè exarſit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiſſi. pro Veſpaſiano congregati: & lectus in eamdem ſpem è legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, ſine multâ cæde, pelli poterant. Ingreſſus caſtra Mucianus, quò rectiùs ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armíſque victores conſtituit, modicis inter ſe ſpatiis diſcretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceterique per vrbem, & vrbi vicina conquiſiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumq́ue militem, ac ſi qui aliorum exercituum, ſeparatim aſſiſtere iubet. Illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat. cùm ex diuerſo, velut aciem telis & armis trucem; ſemet, clauſos nudóſque & illuuie deformes, aſpicerent. Vt verò huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ ſeparatione ad cædem deſtinarentur. [66] prenſare commanipularium pectora, ceruicibus innecti. ſuprema oſcula petere, ne deſererentur ſoli; neu in pari cauſsâ diſparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò abſentem Principem, poſtremùm

Sed memoriâ præteritorũ aboliti.

Sagitta reiectus in exſilium:

Et Soſianus.

**Vat. Patripitus Pumisqui. Senatorem illuſerant.*

Seditio penè noua.

Quam Mucianus comprimit.

Vitellianos produci iubet:

Illi fraudem & cædem timent.

Sed conformat Mucianus. cælum ac deos obteſtari. donec Mucianus, cunctos eiuſdem ſacramenti, eiuſdem imperatoris milites appellans, falſo timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Iſque finis illâ die. Paucis pòſt diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos ſibi agros, militiam & ſtipendia orant. *Iterumq; in Pratorium accipitu.* Preces erant, ſed quibus contradici non poſſet. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iuſta ſtipendia, dimiſſi cum honore, alij ob culpam: ſed carptim, ac ſinguli. quo tutiſſimo remedio, conſenſus multitudinis extenuatur. *Pecunia conquiſita.* Ceterùm veráne pauperie, an vti videretur, actum in ſenatu, vt ſexcenties ſeſtertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpoſitúſque ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòſt neceſſitas abiit, ſiue omiſſa ſimulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, conſulatus quos Vitellius dederat. Funúſque cenſorium Flauio Sabino ductum: [67] magna documenta inſtabilis fortunæ, ſummaque etiam miſcentis. Sub idem tempus L. Piſo proconſul interficitur. *De L. Piſonis cade.* eâ de cæde quàm veriſſimè expediam, ſi pauca ſuprà petiero, ab initio cauſſíſque talium facinorum non abſurda. Legio in Africâ auxiliáque, tutandis imperij finibus, ſub diuo Auguſto Tiberióque principibus, Proconſuli parebant. *Inermis Proconſul Africâ factus.* Mox C. Cæſar turbidus animi, ac M. [68] Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconſuli legionem, miſſo in eam rem legato tradidit. [69] æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriuſque mandatis, diſcordia quæſita auctáque. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconſulum ſplendidiſſimus quiſque, ſecuritati magis quàm potentiæ conſulebant. *Valerius Feſtus in eâ legatus.* Sed tum legionem in Africâ regebat [70] Valerius Feſtus, ſumtuoſæ adoleſcentiæ, neque modica cupiens, ſed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris ſermonibus, tentauítne Piſonem ad res nouas; an tentanti reſtiterit, incertum. *Is Piſonem criminatur.* quoniam ſecreto eorum nemo affuit, & occiſo Piſone plerique ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Veſpaſianum animo fuiſſe. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, oſtentabant Piſoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipſius, & in pace ſuſpecta tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, [71] præfectus alæ Petrinæ, proſperâ nauigatione præuenit Papirium centurionem, à *Centurio ad cadem eius miſſus.* Muciano miſſum: aſſeueráuitq. mandata interficiendi Piſonis, centurioni data. Cecidiſſe Galerianum, conſobrinũ eius generúmque. Vnam in audaciâ ſpem ſalutis. Sed duo itinera audendi, ſeu mallet ſtatim arma, ſeu petitâ nauibus Galliâ, ducem ſe Vitellianis exercitibus oſtenderet. Nihil ad ea moto Piſone, centurio à Muciano miſſus, vt portum *Qui fraude agit.* Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Piſoni omnia, tamquam Principi continuare: obuios & ſubitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adſtreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præſentiam Piſonis expoſcere. Gaudio clamoribúſq. cuncta miſcebant, indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piſo indicio Sagittæ, vel inſitâ modeſtiâ, non in publicum *Piſo eum interficit.* egreſſus eſt, neque ſe ſtudiis vulgi permiſit. Centurionémque percontatus, poſtquam quæſitum ſibi crimen cædémque comperit: animaduerti in eum iuſſit, haud perinde ſpe vitæ, quàm irâ in percuſſorem, quòd

idem

idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati ſanguine manus,
ad cædem proconſulis rettuliſſet. Anxio deinde edicto Carthaginenſi- *Et plebem coercet.*
bus increpitis, ne ſolita quidem munia vſurpabat, clauſus intra do-
mum, ne qua motus noui cauſſa vel fortè oriretur. Sed vbi Feſto con- *Feſtus ad eius cædem mittit.*
ſternatio vulgi, centurionis ſupplicium, veráque & falſa, more famæ, in
maius innotuere; equites in necem Piſonis mittit. Illi raptim vecti, ob-
ſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis irrumpunt, diſtrictis gla-
diis, & magna pars Piſonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Mauróſq; in
eam cædem delegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè ſeruum,
quis nam, & vbi eſſet Piſo? interrogauere. Seruus, egregio mendacio, ſe *Serui mira fides.*
Piſonem eſſe reſpondit: ac ſtatim obtruncatur. nec multo pòſt, Piſo
interficitur. Namque aderat, qui noſceret, Bebius Maſſa è procurato-
ribus Africæ: iam tunc optimo cuique exitioſus, & in cauſſas malorum
quæ mox tulimus, ſæpius rediturus. Feſtus Adrumero, vbi ſpeculabun-
dus ſubſtiterat, ad legionem tendit, præfectúmq. caſtrorum Cetronium *Feſtus & alios punit.*
Piſanum vinciri iuſſit, proprias ob ſimultates: ſed Piſonis ſatellitem
vocabat, militéſque & centuriones quoſdam puniit, alios præmiis affe-
cit. neutrum ex merito, ſed vt oppreſſiſſe bellum crederetur. [72] Mox
Ophenſium Leptitanorúmq. diſcordias componit, quæ raptu frugum *Ophenſes. Leptitani.*
& pecorum inter agreſtes, modicis principiis, iam per arma atque acies
exercebantur. Nam populus Ophenſis multitudine inferior, Gara- *Garamantes.*
mantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fe-
cundam. Vnde arta Leptitanis res, latéque vaſtatis agris, intra mœnia
trepidabant. donec interuentu cohortium alarúmque, fuſi Garaman-
tes, & recepta omnis præda, niſi quam vagi per inacceſſa mapalium vl-
terioribus vendiderant. At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam, & *Veſpaſiano nuncij de victoriâ:*
proſperos vndique nuntios, cecidiſſe Vitellium multi cuiuſque ordinis
pari audaciâ fortunáque hibernum mare aggreſſi nuntiauêre. Aderant
legati regis Vologeſi, [73] quadraginta Parthorum equitum millia offe- *Legati item à Partho.*
rentes. magnificum lætúmq. tantis ſociorum auxiliis ambiri, neque in-
digere. Gratiæ Vologeſo actæ, mandatúmq. vt legatos ad ſenatum mit-
teret, & pacem eſſe ſciret. Veſpaſianus in Italiam réſq. vrbis intêrus, ad-
uerſam de Domitiano famam accipit: táquam terminos ætatis, & con- *Domitianum ei ſuſpectum.*
ceſſa filio egrederetur. Igitur validiſſimam exercitus partem Tito tra-
dit, ad reliqua Iudaici belli perpetráda. Titum, antequam digrederetur, *Mitigat Titum.*
multo apud patrem, ſermone oraſſe dicebatur, ne criminantium nuntiis
temerè accenderetur: integrúmq. ſe ac placabilem filio præſtaret. *Non
legiones, non claſſes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum libe-
rorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus,
imminui, transferri, deſinere: ſuum cuique ſanguinem indiſcretum. ſed maxi-
mè Principibus: quorum proſperis & alij fruantur, aduerſa ad iunctiſſimos
pertineant. ne fratribus quidem manſuram concordiam, ni pater exemplum
præbuiſſet.* Veſpaſianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi
pietate gaudens, bono eſſe animo iubet, bellóque & armis rempu- *Frumentum Romam miſſum,*
blicam attollere: ſibi pacem domúmque curæ fore. Tum celerrimas
nauium frumento onuſtas, ſæuo adhuc mari committit. Quippe tan-
to diſcrimine vrbs nutabat, vt decem haut amplius dierum frumentum *Quo periclitabatur à fame.*

Vide fol. 260 et 255

Capitolium refectum. in horreis fuerit, cùm à Veſpaſiano commeatus ſubuenere.[74] Curam reſtituendi Capitolij in [75] L. Veſtinum confert, equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate famáque inter proceres. Ab eo contracti haruſpices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum *Quo ritu, quáq; ceremonia.* iiſdem veſtigiis ſiſteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, ſerenâ luce, ſpatium omne quod templo dicabatur, **Va'ge, omina* cinctum vittis coroniſq.[76] Ingreſſi milites, quibus fauſta*nomina,[77] felicibus ramis. dein virgines Veſtales, cum pueris puelliſq. patrimis matrimiſque, [78] aquâ riuis & fontibus amnibúſque hauſtâ perluere. Tum *Quá prece.* **Lg. ſuouetaurilibus* Heluidius Priſcus prætor, præeunte [79] Plauto Æliano pontifice, [80] luſtratâ*boue tauriſq. areâ, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſidéſq. imperij deos precatus vti cœpta proſperarent, ſedeſque ſuas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi, ſtudio lætitiáque connixi, ſaxum ingens traxère: paſſimq́; iniectæ fundamen- *Aurum & argentū rude miſſum.* tis argenti auriq. ſtipes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victę, ſed vt gignuntur. Prædixere haruſpices, ne temeraretur opus ſaxo auróve in aliud deſtinato. Altitudo ędibus adiecta. Id ſolum religio annue- *Altius idextructum.* re. & prioris templi magnificentiæ defuiſſe creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Auditâ interim per Gallias Germaniáſq. mors *In Germania acriores turbæ.* Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omiſsâ diſſimulatione, in populum Romanum ruere: Vitellianæ legiones externum ſeruitium, quàm Imperatorem Veſpaſianum malle. Galli ſuſtulerant animos, eandem vbique exercituum noſtrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Daciſque Mœſica ac Pannonica hiberna circumſideri, paria *Et arrecti hoſtes, ob incendium Capitolij.* de Britanniâ fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adeſſe crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; ſed integrâ Iouis ſede, manſiſſe imperium. Fatali nunc igne, ſignum cæleſtis iræ datum. & poſſeſſionem rerum humanarum Tranſalpinis gentibus portendi, ſuperſtitione vanâ Druidæ canebant. Inceſſeratque fama, primores Galliarum ab Othone aduerſus Vitellium miſſos, antequam digrederentur, pepigiſſe, ne deeſſent libertati, ſi populum Romanum continua bellorum ciuilium ſeries & interna mala fregiſſent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniura- *Fædus Ciuili cum quibuſdam Gallis.* **Val. ante alios* tio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Claſſicúmq, præfectum alæ Treuerorum. [81] Claſſicus, nobilitate opibúſque, *anteibat alios. Regium illi genus, & pace bellóq. clara origo.[82] Ipſe, è maioribus ſuis, hoſtis populi Rom. quàm ſocius iactabat. *Cum Treueris primò.* Miſcuere ſeſe Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, ſuper inſitam vanitatem, falſæ ſtirpis gloriâ incendebatur, proauiam ſuam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuiſſe. Hi ſecretis ſermonibus, animos ceterorum ſcrutari. vbi, quos idoneos rebantur, cōſcientiâ *Qui in Vbiis coniurant.* obſtrinxere, in coloniâ Agrippinenſi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorúmque. Sed plurima vis penes Treueros, ac

Lingonas. Nec tulere moras conſultandi. certatim proclamant, *Furere diſcordiis populum Rom. cæſas legiones, vaſtatam Italiam, capi cùm maximè vrbem, omnes exercitus ſuis quemque bellis diſtineri. ſi alpes præſidiis firmentur: coalitâ libertate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probatáque. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos cenſebant, turbidos, infidos, ſanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne ſublatâ ſpe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in ſocietatem. legatis tantùm legionum interfectis, ceterum vulgus conſcientiâ ſcelerum, & ſpe impunitatis, facilè acceſſurum. Ea primi concilij forma. miſſíq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quò incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidiſq. legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hoſtes, optimum è præſentibus ratus, mutuâ diſſimulatione, & iiſdem quibus petebatur artibus graſſari, in coloniam Agrippinenſem deſcendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Friſios diximus, corruptis cuſtodibus perfùgit. pollicitúſque, ſi præſidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad ſocietatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitúmque modicâ manu, nihil apud Batauos auſus, quoſdam Neruiorum Bethaſiorúmque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marſacóſque incurſabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hoſtem contendit. Nec procul Veteribus aberat. cùm Claſſicus ac Tutor per ſpeciem explorandi prægreſſi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumque primùm diſcreti à legionibus, proprio vallo caſtra ſua circumdant, obteſtante Voculâ, [81] *Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibúſque deſpectui ſit. Supereſſe fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Aeduos; nuper, Vindicem Galliáſque ſingulis prælijs concidiſſe. Eadem rurſus numina, eadem fata, ruptores fœderum exſpectarent. Meliùs diuo Iulio, diuóque Auguſto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hoſtiles ſpiritus induiſſe. Nunc hoſtes, quia molle ſeruitium: cùm ſpoliati exutíq; fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, poſtquam perſtare in perfidiâ Claſſicum Tutorémq; videt; verſo itinere, Noneſium concedit. Galli, duûm millium ſpatio diſtantibus campis, conſedêre. Illuc commeantium centurionum militúmq; emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignúſque tanti ſceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quanquam plerique fugam ſuadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum diſſeruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis ſolicitior, aut pro me ſecurior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortémque* [84] *in tot malis hoſtium vt finem miſeriarum exſpecto. Veſtri me pudet miſeretque, aduerſus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hoſtium. bellum cum populo Romano veſtris ſe manibus geſturum, Claßicus ſperat: imperiúmque & ſacramentum Galliarum oſtentat. Adeò nos, ſi fortuna in præſens virtúſque deſeruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne*

Deficiunt à Romanis.

De legionibus deliberant.

Ad reliquos Gallos mittunt.

Vocula reſciſcit, nec punire audet.

Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.

Treueri & Lingones palàm deficiũt.

Vocula increpat.

Et Noneſium abit.

Galli Romanos ipſos ad ſe alliciunt.

Vocula dehortari conatur.

runt, ne loco pellerentur? ſocij ſæpe noſtri, exſcindi vrbes ſuas, ſeq́; cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quàm fides famáque. Tolerant cùm maximè inopiam obſidiúmq. apud Vetera legiones, nec terrore aut promiſsis demouentur. Nobis, ſuper arma & viros, & egregia caſtrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. [81] Pecunia nuper etiam donatiuo ſuffecit: quod ſiue à Veſpaſiano, ſiue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuſo toties hoſte, ſi pauetis aciem, indignum id quidem. Sed eſt vallum muríque, & trahendi artes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitúſque concurrant. Sanè ego diſpliceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis ſatellitibus, Ciuilem & Claßicum Italiam inuaſuros. An ſi ad mœnia vrbis Germani Galliq́; duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas ſupplebitis? quis deinde ſceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus ſacramentum inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor venerórq́;, vt [86] ſi vobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari: at certè pollui fœdariq́; à Tutore & Claßico, ne ſinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & ſine noxâ pœnitentiam. Variè excepta oratio inter ſpem metúmque ac pudorem. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſeruiq́. prohibuêre fœdiſſimam mortem ſponte præuenire. Et Claſſicus, miſſo Æmilio Longino deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numiſium legatos, vinciri ſatis viſum. Dein ſumtis Romani imperij inſignibus, in caſtra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà ſuppeditauere, quàm vt ſacramentum recitaret. Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quiſque flagitium nauauerat, præmiis attollit. Diuiſæ inde inter Tutorem & Claſſicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenſes, quantúmq. militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo caſtrorum præfecto, qui detractauerant, Claſſicus corruptiſſimum quemque è deditis pergere ad obſeſſos iubet, veniam oſtentantes ſi præſentia ſequerentur. aliter, nihil ſpei. Famem, ferrúmque, & extrema paſſuros. Adiecere qui miſſi erant, exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Cunctantibus ſolita inſolitaque alimenta deerant; abſumtis iumentis equiſque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdáque in vſum neceſſitas vertit. Virgulta poſtremò & ſtirpes & internatas ſaxis herbas vellentes, miſeriarum patientiæque documentum fuêre: donec egregiam laudem, fine turpi macularent, miſſis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neque antè preces admiſſæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem co-

Nec proficit multum.

Claſſici operâ occiduntur.

Legati alij vinciuntur.

Romani Gallis iurant.

Tutor Agrippinenſes eodem adigit.

Obſeſſi in Veteribus ſollicitantur.

Quos fames premit[illegible]

Et ad pactionem perp[illegible]

orti

orti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſimus quiſ- *Ab Rhẽ Germani præter*
que in veſtigio; multi, palantes occubuère. Ceteri retrò in caſtra pro- *ſas cædunt.*
fugiunt, querente ſane Ciuile & increpante Germanos, tamquam fi-
dem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuien-
tes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis caſtris, faces iniiciunt. Cun-
ctóſque qui prælio ſuperfuerant, incendium hauſit. [87] Ciuilis, barbaro *Ciuilis crinẽ*
voto, poſt cœpta aduerſus Romanos arma, propexum rutilatúmq. cri- *ponit, voti*
nem, patratâ demum cæde legionum, depoſuit. & ferebatur paruulo *damnas.*
filio, quoſdam captiuorum, ſagittis iaculiſq. puerilibus figendos, obtu- *Sæuitia eius.*
liſſe. Ceterùm neque ſe, neque quemquam Batauum, in verba Gallia-
rum adegit fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum aduerſus Gallos
de poſſeſſione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mumius Lupercus
legatus legionis; inter dona miſſus Vulledæ. Ea virgo nationis Bructerę,
latè imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraſque femina-
rum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Túncque
Velledæ auctoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res, & excidium *Velleda virginis auctoritas.*
legionum prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci cen-
turionum tribunorúmque in Galliâ geniti, reſeruantur, pignus ſocie-
tatis: Cohortium, alarum, legionum, hiberna, ſubuerſa crematáque: *Caſtra Romana euerſa.*
iis tantùm relictis, quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio
XIII. cum auxiliis ſimul deditis, à Noueſio in coloniam Treuerorum *Legio quæ*
tranſgredi iubetur, præfinitâ die intra quam caſtris excederet. Medium *Noueſij, exit:*
omne tempus, per varias curas egêre. ignauiſſimus quiſque, cæſorum
apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamiâ, quale
illud iter, quis dux viæ, & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ neciſque
dominos feciſſent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut cariſſima
ſibimetipſi circumdare: quidam expedire arma, teliſque tamquam in
aciem accingi. [88] Hæc meditantibus, aduênit proficiſcendi hora, exſpe- *Turpi & p...*
ctatione triſtior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabi- *ſti agmine.*
lis: detexit ignominiam campus, & dies. [89] Reuulſæ imperatorum imagi-
nes, *innexa ſigna, fulgentibus hinc inde Gallorũ vexillis, ſilens agmen, **Cod. regius, inhorsâ*
& velut longæ exſequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, *Claudius*
ingenio debilior. Duplicatur flagitium, poſtquam, deſertis Bonnenſi- *Sanctus dux*
bus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgatâ captarum legionum fa- *cit.*
mâ, cuncti qui paullo antè Romanorum nomen horrebant, procurren-
tes ex agris tectiſque, & vndique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium frue- *Illuditur à vulgo.*
bantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi. ſpretiſque *Ala vna ab-*
Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio inter- *it. & ſe vin-*
fectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exſoluendæ in *dicat.*
poſterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia
Treuerorum conſidunt. Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an *Agrippinenſis colonia in*
Coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, *ancipiti.*
dubitauere. Sæuitiâ * ingenitâ & cupidine prædæ, ad excidium ciuita- **Ex V. a. ſcribo, ingenij*
tis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoanti- *Sed ſalutẽ*
bus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit; *eius ſeruant*
quòd filium eius primo rerum motu in coloniâ Agrippinẽſi deprehen- *Germanis*
ſum, honoratè cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas, *valde inuiſa.*
opulen-

opulentiâ auctúque. Neque alium finem belli rebantur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret: aut diſiecta, Vbios quoque diſperſiſſet. Igitur Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent. quæ, ferociſſimus è legatis, in hunc modum protulit. *Rediſſe vos in corpus nomènque Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti grates agimus: vobíſq. gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipſum, clauſerãt Romani: vt colloquia congreſſuſq. noſtros arcerent: vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, ſub cuſtode & pretio coiremus. Sed vt amicitia ſocietáſque noſtra in æternum rata ſint: poſtulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta ſeruitij, detrahatis. etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliuiſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miſcentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut ſegregare cauſſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobíſque vtramque ripam colere, vt olim maioribus noſtris.* [90] *quomodo lucem noctemq. omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultumque patrium reſumite,* [91] *abruptis * voluptatibus, quibus Romani plus aduerſus ſubiectos, quàm armis valent. ſincerus & integer, & ſeruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.* Agrippinenſes, ſumpto conſultandi ſpatio, quando neque ſubire conditiones metus futuri, neque palàm aſpernari conditio præſens ſinebat, in hunc modum reſpondent. *Quæ prima libertatis facultas data eſt, auidiùs quàm cautiùs ſumſimus, vt vobis ceteríſque Germanis conſanguineis noſtris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus ſe cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius eſt. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugêre.* [92] ** Eductis olim, & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq. mox prouenêre, hæc patria eſt. Nec vos adeò iniquos exiſtimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum, reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec noua & recentia iura,* [93] *in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinenſium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquiq; Velledam negatum. Arcebantur aſpectu, quò venerationis plus ineſſet. [94] Ipſa editâ in turre. delectus è propinquis, conſulta reſponſaque, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proxima ciuitates affectare, aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatiſque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compoſitâ: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Betbaſiorum Tungroiúmque & Neruiorum tumultuariâ manu reſtitit. fretus loco, quia pontem Moſæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in anguſtiis ambiguè, donec Germani tranantes, terga Labeonis inuaſere. Simul Ciuilis, auſus, an ex compoſito, intulit ſe agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo,* inquit, *bellum ſumſimus, vt Bataui & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite ſocietatem. tranſgredior ad vos,* [95] *ſeu me ducem, ſeu militem mauultis.*

E quis Tencteri Vbios adeunt.

Horridè aſſentur.

Vulgò, veſtigalium.

Vbij ambiguè & callidè reſpondent.

* Deductis

Velledæ auctoritas.

Eiuſq. faſtidium.

Labeo opponit ſe Ciuili.

Sed vincitur.

manulis. Mouebatur vulgus, condebantque gladios, cùm Campanus,
ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuerſam ei gentem dedidê- *Tungri dedun tur.*
re. Labeo, antequam circumueniretur, profûgit. Ciuilis Bethaſios quo-
que ac Neruios in fidem acceptos, copiis ſuis adiunxit: ingens rerum, *Bethaſij, & Neruij.*
perculſis ciuitatum animis, vel ſponte inclinantibus. Interea [96] Iulius
Sabinus, [97] proiectis fœderis Romani monumentis, Cæſarem ſe ſaluta- *Sabini vanitas, qui Cæſarē ſe facit.*
ri iubet: magnamque & inconditam popularium turbam in Sequanos
rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detracta- *Sequanos inuadit:*
uére certamen. Fortuna melioribus affuit. [98] Fuſi Lingones. Sabinus
feſtinatum temerè prœlium, pari formidine deſeruit. Vtque famam
exitij ſui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illic voluntariâ *Fugit, latet.*
morte interiſſe creditus. Sed quibus artibus latebriſque, vitam per no-
uem mox annos traduxerit, ſimul amicorum eius conſtantiam, & [99] in-
ſigne [100] Epponinæ vxoris exemplum, ſuo loco reddemus. Sequanorum *Concilium*
proſperâ acie, belli impetus ſtetit. Reſipiſcere paullatim ciuitates, fáſq; *Galliarum.*
& fœdera reſpicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt miſ- *ſuper ſummâ rei.*
ſis legatis in commune conſultarent, libertas an pax placeret. At Romæ
cuncta in deterius audita Mucianum angebant. [101] *Nequaquam egre- **Nec, quamquam*
gij duces, iam enim Gallum Annium & [102] Petilium Cerialem dilege-
rat, *ſummam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, ſine rectore. **Fam. ſumma*
& Domitiani indomitę libidines timebantur: ſuſpectis, vti diximus, Pri-
mo Antonio, Varóque Ario. Varus prætorianis præpoſitus, vim atque
arma retinebat. Eum Mucianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, an- *Varo præfectura Præt. adempta:*
nonæ præfecit. Vtque Domitiani animum, Varo haut alienum, delini-
ret: Arretinum Clementem, domui Veſpaſiani per affinitatem inne-
xum, & gratiſſimum Domitiano, prętorianis præpoſuit, patrem eius ſub *Clementi data.*
Caio Cæſare egregie functum eâ curâ dictitans. Lętum militibus idem
nomen. atque [103] ipſum quamquam ſenatorij ordinis ad vtraque munia
ſufficere. Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſque; & alij per ambitio-
nem. Simul Domitianus Mucianúſque accingebantur, diſpari animo. *Domitianus viâ cū Muciano ad bellu expediunt.*
ille, ſpe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem re-
tineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulſoribus ſi exercitum inuaſiſſet,
paci bellóque malè conſuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vi- *Legiones contrahunt.*
tellianarum vnaetvicesima, è recens conſcriptis ſecunda, Peninis Co-
ctianiſq. alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Bri-
tannia, III ac prima ex Hiſpaniâ accitæ. Igitur venientis exercitus fa-
mà, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in *Remis delib erant Galli.*
Remos conuenere. Treuerorum legatio illîc opperiebatur, acerrimo
inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis *Tullius in arma eos trahit.*
imperiis obiectari ſolita, contumeliáſq. & inuidiam in populum Roma-
num effudit: turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſque gratus vecor-
di facundiâ. At Iulius Auſpex è primoribus Remorum, vim Romanam, *Iulius retinet.*
paciſque bona diſſertans, & ſumi bellum etiam ab ignauis, ſtrenuiſſimi
cuiuſque periculo geri, iamque ſuper caput legiones: ſapientiſſimum
quemque reuerentiâ fidéque, iuniores periculo ac metu continuit. Et
Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. Cōſtat
obſtetiſſe Treueris Lingonibúſque apud Gallias, quòd Vindicis motu

Vide, per deū, quæ in plurium imperio eueniant. cum Verginio ſteterant. Deterruit pleroſque prouinciarum æmulatio. quod bello caput? vnde ius auſpiciúmq. peteretur? quam, ſi cuncta prouenissent, ſedem imperio legerent? Nondum victoria, iam diſcordia erat, aliis fœdera, quibuſdam opes vireſque, aut vetuſtatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum præſentia placuere.

Galli Romanum imperium præferunt. Scribuntur ad Treueros epiſtolæ, nomine Galliarum, vt abſtinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus ſi pœniteret. Reſtitit idem Valentinus, obſtruxitq́. ciuitatis ſuæ aures, haut perinde inſtruendo bello intentus, quam frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere.

Interea hoſtes ſegniter agunt. Ne duces quidem, in vnum conſulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Claſſicus, ſegne plerumq; otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam, & ardua Alpium præſidiis claudere.

Romani vndique irrumpunt. Atq; interim vnaetuiceſima legio Vindoniſſa, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rhætiam irrupere. Acceſſit ala Singularium, excita olim a Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani tranſgreſſa.

Iulius Briganticus pro illis. Præerat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, vt ferme acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſuſque. Tutor, Treuerorum copias, recēti Vangionum, Caracatium, Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atq. equite firmauit, corruptis ſpe aut metu ſubactis legionariis.

Legionarij Treueros deſerunt: Aliiq́ plures. qui primò cohortem præmiſſam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercituſq. Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere: ſecutis Tribocis, Vangionibuſq; & Caracatibus. Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceſſit,

Tutor victus. fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fuſuſque.

Perculſi Treueri. Ea clade, perculſi Treueri. & plebes omiſſis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi poſuiſſe bellum viderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanam nō exuerant, perfugerunt. Legiones a Nouéſio Bonnaq. in Treueros, vt ſupra memorauimus, traductę, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta. qui vbi aduentabat furens, cunctaq. rurſus in turbas & exitium conuerſurus, legiones in Mediomatricos, ſociam ciuitatem, abſceſſere.

Tamen iterū animos & arma recipiūt. Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erectę ſpes.

Cerialis ingenium. Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis quam cauendis hoſtibus melior, ferocia verborum militem incendebat. vbi primum congredi licuiſſet, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nunciare iubet ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia ciuilia reuerterentur, ſecuri velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam recepta iuuentute facilius tributa tolerauere, proniores ad officia quod ſpernebantur.

Ciuilis & Claſſicus accelerant. At Ciuilis & Claſſicus vbi pulſum Tutorem, cæſos Treueros, cuncta hoſtibus proſpera accepere, trepidi ac properantes dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere, ne ſummæ

rei pe-

rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis, miſſis in Mediomatricos, *Sed pr... Cerialis.*
qui breuiore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat
militum Magontiaci, quantúmque ſecum tranſuexerat, tertiis caſtris
40 *Rigodulum venit. quem locum, magnâ Treuerorum manu, Valen- **Vet. Ridogalum*
tinus inſederat, montibus aut Moſellâ amne ſeptum. & addiderat foſ-
ſas, obiceſque ſaxorum. Nec deterruêre ea munimenta Romanum du- *Valentinum*
cem, quo minus peditem perrumpere iuberet, equitum aciem, in col- *inuadit.*
lem erigeret; ſpretó hoſte, quem temere collectum, haut ita loco iuua-
ri, vt non plus ſuis in virtute foret. Paulum moræ in aſcenſu, dum miſ-
ſilia hoſtium præuehuntur. Vt ventum ad manus, deturbati, ruinæ modo, *Illos fugat.*
præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobiliſ-
ſimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit. Cerialis, poſtero die, *Ipſum capit.*
coloniam Treuerorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis.
Hanc eſſe Claſsici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere, clauſas cæſaſq; legio- *Treueris exi-*
nes. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia *tium immi-*
vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ inte- *nebatur.*
gram ſedem, ſpoliis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret præ-
dâ in fiſcum. Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtro-
rum excidia penſarentur. [107] Cerialis metu infamię, ſi licentiâ ſæuitiaq; im- *Sed Cerialis*
buere militem crederetur, preſſit iras. & paruere, poſito ciuili bello ad *diſcuſſit.*
externa modeſtiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatri- *Legiones nu-*
cis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientiâ flagitij mœſtæ, fi- *per deditas.*
xis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus conſalutatio. neque
ſolantibus hortantibúſve reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucem
ipſam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dede-
cus obſtupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem precéſq; ad-
hibere non auſi, lacrymis ac ſilentio veniam poſcebant. donec Cerialis *Veniam im-*
mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducúmve diſcordiâ, *petrant.*
vel fraude hoſtium eueniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacra-
menti diem haberent: priorum facinorum neque Imperatorem, neque
ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, *Cauetur eo-*
ne quis in certamine iurgióve ſeditionem aut cladem commilitoni ob- *rũ infamia.*
iectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita allo-
quitur. *Neque ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem* *Cerialis, ita*
armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonáque ac *me Deus, fa-*
mala non ſua naturâ, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur: ſtatui pauca *cunda & ſa-*
diſſerere, quæ profligato bello, vtilius ſit vobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe. *piens oratio.*
Terram veſtram, cęterorúmque Gallorum, ingreßi ſunt duces Imperato-
réſque Romani, nullâ cupidine, ſed maioribus veſtris inuocantibus, quos diſ-
cordia vſque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, ſociis pariter
atque hoſtibus ſeruitutem impoſuerant. Quot prœliis aduerſus Cimbros Teu-
tonóſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quóve euentu Germa-
*nica bella tractauerimus, ſatis *clarum. Nec ideo Rhenum inſedimus, vt* **Vet. darum*
Italiam tueremur: ſed ne quis alius Arioviſtus, regno Galliarum potiretur.
An vos cariores Ciuili Bataniſq; & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm
maioribus eorum patres auiq; veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſſa Germa-
nis tranſcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ ſedis amor:

 vt re-

vt relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fecundiſſimum hoc ſolum, voſque ipſos poßiderent. Ceterum libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur. nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet. Regna belláq; per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrũ ius concederetis. Nos, quamquam totiens laceßiti, iure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, ſine armis; neque arma, ſine ſtipendiis; neque ſtipendia, ſine tributis haberi queunt. Cetera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: ipſi has aliaſque prouincias regitis. Nihil ſeparatum, clauſumve. Et[108] *laudatorum Principum vſus ex æquo, quamuis procul agentibus: ſæui proximis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines. ſed neque hæc continua; & meliorum interuentu penſantur. niſi fortè Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq; arceantur. Nam pulſis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter ſe gentium exſiſtent? Octingentorum annorum fortunâ diſciplináq; compages hæc coaluit: quæ conuelli, ſine exitio conuellentium, non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſſæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoréſque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malitis.* Tali oratione grauiora metuenteis compoſuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treuiri, cùm Ciuilis & Claſſicus miſere epiſtolas ad Cerialem, quarum hæc ſententia fuit. Veſpaſianum, quamquam *nuntios occultarent, exceſſiſſe vitâ. Vrbem atque Italiam, interno bello conſumtam. Muciani & Domitiani, vana & ſine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipſos finibus ciuitatum ſuarum contentos: ſi prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Claſſico nihil. eum qui attulerat ipſas epiſtolas, ad Domitianum miſit. Hoſtes diuiſis copiis aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem paſſum iungi, quos diſcretos intercipere licuiſſet. Romanus exercitus caſtra foſſa valloque circumdedit: quis temerè antea intutis conſederat. Apud Germanos diuerſis ſententiis certabatur. Ciuilis opperiendas Tranſrhenanorum gentes, *Quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas, ſecum palam aut voto ſtare:* Tutor cũctatione creſcere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Tranſuectam à Britannia legionem, accitas ex Hiſpaniâ, aduentare ex Italiâ: nec ſubitum militem, ſed veterem expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniámque ac dona, quis ſolis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeo in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quod ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Ceriali, niſi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obſtrictas. Idq; ipſum, quod inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentum illis ducíq; temeritatis. Auſuros rurſus, venturoſque in manus, non imperiti adoleſcentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis.*

Treuiris ignotum.

*Forn. nuntij quod proue.

Ciuilis & Claſſicus aduenêre.

Ille pugnam differendam cenſet.

Tutor maturat:

le p.l. 75. 117. e 208.

meditantis, ſed Ciuilis & Claſſici, quos vbi aſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq́, ac toties captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri. reſumturos arma, vbi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatem, approbatâ Tutoris ſententia Claſſicus. ſtatimque exſequuntur. Media acies Vbiis Lingonibúſque data, dextro cornu cohortes Batauorum, ſiniſtro Bructeri Tencterique. pars montibus, alii viam inter Moſellamque flumen, tam improuiſi affluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in caſtris egerat) pugnari ſimul, vincique ſuos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum caſtra, fuſi equites. Medius Moſellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortiſſimi cuiuſque accurſu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in caſtra reuerſus, palantes captarum apud Nouęſium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud ſigna militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incenſus irâ, *Non Flaccum*, inquit, *Non Voculam deſeritis. Nulla hic proditio. neque aliud excuſandum habeo, quàm quòd* *vos Gallici fœderis oblitos [*prædixerim,] *memoriam Romani ſacramenti tenere credidi. Annumerabor Numiſiis & Herenniis, vt omnes legati veſtri, aut militum manibus, aut hoſtium ceciderent.* *Ite, nuntiate Veſpaſiano, vel quod propius eſt Ciuili & Claſſico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis præfectiſque eadem ingerebantur. Conſiſtunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat pateſcere acies effuſo hoſte, & impedientibus tentoriis ſarcinisque, cum intra vallum pugnaretur. Tutor, & Claſſicus, & Ciuilis, ſuis quiſque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad prædam inſtigantes. Et cuncta pro hoſtibus erant. donec legio viceſima prima, patentiore quàm ceteræ ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes, mox impulit. Nec ſine ope diuinâ, mutatis repente animis, terga victores vertêre. Ipſi territos ſe cohortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, in ſummis rurſus iugis congregabantur, ac ſpeciem noui auxilij fecerant. ſed obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita conſtantiâ reſtituit. Secutúſq fortunam, caſtra hoſtium eodem die capit excinditque. Nec in longum quies militi data. Orabát auxilium Agrippinenſes, offerebantq. vxorem ac ſororem Ciuilis, & filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atq; interim diſperſos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iuſtæ preces inuocantium, antequàm hoſtes reparatis viribus, ad ſpem, vel ad vltionem accingerentur. Namq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, [113]flagrantiſſimâ cohortium ſuarum integrâ, & è Chaucis Friſiiſq. compoſitâ. [114]Tolbiaci, in finibus Agrippinenſium agebat. Sed triſtis nuntius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinenſium: qui largis epulis vinóque ſopitos Germanos, clauſis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine ſubuenit. Circumſiſtebat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta

Et rem to Claſſicus.

Romanos inuadunt improuiſò.

Penè fundunt.

Cerialis mira conſtantia.

Milites increpat.

*M. uo vt ſuſpecta vox.

Iiq; animum recipiunt.

Mox fugant hoſtem.

Nimis prædæ intenti.

Vbij auxilia petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

iunctâ Britannicâ claſſe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem, terreſtri itinere, Fabius Priſcus legatus in Neruios Tungróſq; duxit. Eæque ciuitates in deditionem acceptę. Claſſem vltro Canefates aggreſſi ſunt. maiórq; pars nauium depreſſa, aut capta. Et Neruiorum multitudinem ſponte commotam, vt pro Romanis bellum capeſſeret, iidem Caninefates fudêre. Claſſicus quoque aduerſus equites Nouefium a Ceriale præmiſſos, ſecundum prælium fecit: quæ modica, ſed crebra damna, famã victoriæ nuper partę lacerabant. Iiſdem diebus, Mucianus Vitellij filium interfici iubet, manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Neque Antonium Primum adſciri inter comites à Domitiano paſſus eſt: fauore militum anxius, & ſuperbia viri, æqualium quoq; adeò ſuperiorum intolerantis. Profectus ad Veſpaſianum Antonius, vt non pro ſpe ſuâ excipitur, ita neque auerſo Imperatoris animo. Trahebatur in diuerſa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu confectum haud dubiè bellum erat: inde, Muciani epiſtolis. ſimul ceteri, vt infeſtum tumidúmq; inſectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neque ipſe deerat arrogantiâ vocare offenſas, nimius commemorandis quæ meruiſſet. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuum ac dediticium increpat. Vnde paulatim leuior viliórq; haberi, manente tamen in ſpeciem amicitiâ. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ [115]ſtatos *æſtiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenêre, quîs cæleſtis fauor & quædam in Veſpaſianum inclinatio numinum oſtenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorum tabe notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu, monitu Sarapis dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit. precabatúrq; Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, vt pede ac veſtigio Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primò irridere, aſpernari: atque illis inſtantibus, modò famam vanitatis metuêre, modo obſecratione ipſorum, & vocibus adulantium in ſpem induci. poſtremo æſtimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humana ſuperabiles forent. Medici variè diſſerere. Huic non exeſam vim luminis, & redituram ſi pellerentur obſtantia. illi elapſos in prauum artus, ſi ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari. Id fortaſſe cordi deis, & diuino miniſterio Principem electum. deniq; patrati remedij gloriam, penes Cęſarem; irriti, ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ ſuæ patêre ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipſe vultu, erecta quæ aſtabat multitudine, iuſſa exſequitur. Statim conuerſa ad vſum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere [116]nunc quoque memorant, poſtquam nullum mendacio pretium. Altior in Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem, vt ſuper rebus imperij conſuleret. Arceri templo cunctos iubet. atque ingreſſus, intentúſq; numini, reſpexit pone tergum [117]è primoribus Ægyptiorum, nomine Baſiliden: quem procul Alexandriâ plurium dierum itinere, & ęgro corpore detineri haut ignorabat. Percontatur ſacerdotes, num illo die Baſilides templum iniſſet: percontatur obuios, num in vrbe viſus ſit: deniq; miſſis equitibus explorat, illo temporis momento, octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc diuinam

Classis Romana fuſa. *Itemq; Neruij, eorumq; ſpes.* *Antonius Primus ad Veſpaſianum venit.* *Cuius mores nimis ad odiū.* *Itaque vileſcit.* *Forte ſ. Eteſiarum* *Miracula Veſpaſiano edita.* *Cæcum ſanat.* *Mancum ſanat.* *Sarapidis templū adit.* *Omen illic ei factum.*

dinam ſpeciem, & vim reſponſi ex nomine Baſilidis, interpretatus eſt. Origo dei nondum noſtris auctoribus celebrata: Ægyptiorum antiſtites ſic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq. & religiones adderet, oblatum per quietẽ decore eximio & maiore quam humanâ ſpecie iuuenem, qui moneret, vt fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: lætum id regno, magnamq. & inclutam ſedem fore quæ excepiſſet. ſimul viſum eumdem iuuenem in cælum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atque illi Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem e gente Eumolpidarum, quem vt antiſtitem cerimoniarum Eleuſi exciuerat, quæ nam illa ſuperſtitio, quod numẽ interrogat. Timotheus, quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit vrbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Iouis Ditis. Namque & muliebrem effigiem aſſiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt ſunt ingenia regum, pronus ad formidinem, vbi ſecuritas rediit, voluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliaſq. ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior, exitium ipſi regnóq. denuntiaret, ni iuſſa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet; præcipitq. nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors oraculi haut ambigua. Irent, ſimulacrúmq. patris ſui reueherent, ſororis relinquerent. Vt Sinopen venere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui diuerſus animi, modò numen paueſcere, modò minis aduerſantis populi terreri, ſæpe donis promiſſiſque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne deſtinata deo vltra moraretur. Cunctantem varia pernicies, morbique & manifeſta cæleſtium ira, grauiórq. in dies fatigabat. Aduocatâ concione, iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq. viſus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduerſari regem, inuidere Ægypto, ſibi metuere, templumque circumſidere. Maior hinc fama tradidit, deum ipſum appulſas litori naues ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis extructum, loco cui nomen Rhacotis fuerat illic ſacellum, Sarapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec ſum ignarus, eſſe quoſdam qui Seleuciâ vrbe Syrię accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eumdem Ptolemæum, ſedem ex quâ tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deum ipſum multi Æſculapium, quòd medeatur ægris corporibus, quidam, Oſirim, antiquiſſimũ illis gentibus numen plerique Iouem, vt rerum omnium potentem; plurimi Ditem patrem, inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianuſque, antequã alpibus propinquarent, proſperas rerum in Treueris geſtarum nũtios accepere. Præcipua victoria fides dux

De Sarapide ipſo excerpſit.

Domitiani victoria nunciata acc. ſ.

hoſtium

hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu ferebat. Auditus ideo tantùm, vt noſceretur ingenium eius, damnatúſque. inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam patriã eius captam, Accipere ſe ſolarium mortis reſpondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens exprompſit. *Quoniam benignitate deûm fractæ vires hoſtium forent. parum decorè Domitianum, confecto prope bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarum in diſcrimine verteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare. Caninefates Batauoſq; minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamq; principatus è proximo oſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebantur artes. ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exercitum imperiúmque traditurus foret. [118] quâ cogitatione bellum aduerſus patrem cogitauerit, an opes vireſq; aduerſus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis ſalubri temperamento eluſit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus ſperni à ſenioribus iuuentam ſuam cernens, modica quoque & vſurpata antea munia imperij omittebat. Simul ſimplicitatis ac modeſtiæ imagine, in altitudinem conditus: ſtudiúmq; litterarum & [1] [9] amorem carminum ſimulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi ſubduceretur, cuius diſparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianũ ſiſtit.

Hic res nouas tentat.

Nec perpetrat.

Otium & poetam ſimulat.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIARVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

TITI in Iudæos vrbemq; ſacram expeditio. Eâ occaſione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisq; ipſius opere & ſitu, accuratiùs & vberiùs dictum. Germanici belli progreſſus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (vt apparet ex fine mutilati libri) excepit.

EIVSDEM anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre, [1] * & priuatis vtriuſque rebus militia clarus, maiore tum vi famaque agebat, certantibus prouinciarum & exercituum ſtudiis. atque ipſe, [1] vt * ſuperior ſui iam crederetur, decôrum ſe promptumque in armis oſtendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Veſpaſiani miles excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adduxit ab Alexandriâ duoetuiceſimanos tertianóſque. Comitabantur viginti ſociæ cohortes, octo equitum alæ: Simul Agrippa, Sohemúſq; reges, & auxilia

Titus in Iudæâ rem gerit.
* *Vat.* prelatis
But preliatis.
* ſuper fortunam

Quibus copiis

auxilia regis Antiochi, validaque & ſolito inter accolas odio infenſa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ ſua quemque ſpes acciuerat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratuſq; decernere, haut procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ vrbis ſupremum diem tradituri ſumus, congruens videtur primordia eius aperire.

Hieroſolyma adſidet.

De Iudæorum ortu:

Iudæos Cretâ inſulâ profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe memorant, quâ tempeſtate Saturnus vi Iouis pulſus ceſſerit regnis. Argumentum e nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montem: accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [*quaſi Idæos.] quidam regnante Iſide, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hieroſolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare ſedes perpulerit. Sunt qui tradant, Aſſyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræaſq; terras, & propiora Syriæ coluiſſe. Clara alij Iudæorũ initia: [3] Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe. Plurimi auctores cõſentiunt, [4] ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: [5] regem * Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuiſum deis, alias in terras auehere iuſſum. Sic conquiſitum collectumq; vulgus, [6] poſtquam vaſtis locis relictum ſit; ceteris per lacrymas torpentibus, Moſen vnum exſulum monuiſſe, ne quam deorum hominumve opem exſpectarẽt, ab vtriſque deſerti, ſed ſibimet vt duci cæleſti crederent, [7] * primo cuius auxilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent. Aſſenſère, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cum grex aſinorum agreſtium, è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit. Secutus Moſes, coniecturâ herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo pulſis cultoribus, obtinuêre terras in quibus vrbs & templum dicata ſunt. Moſes, quo ſibi in poſterum gentem firmaret, nouos ritus contrarioſq; ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. [8] Effigiem animalis, quo monſtrante errorem ſitimq; depulerant, penetrali ſacrauere: cæſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abſtinent, memoriâ cladis, quòd ipſos ſcabies quondã turpauerat, cui id animal obnoxiũ. Longam olim famem, crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentũ, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuiſſe ferunt: quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertiâ, ſeptimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: ſeu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulſos, & conditores gentis accepimus: ſeu quòd è ſeptem ſideribus, queîs mortales reguntur, altiſſimo orbe & præcipua potentiâ ſtella Saturni feratur: ac pleraque cæleſtium, [9] vim ſuam & curſum ſeptimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera inſtituta ſiniſtra, fœda, prauitate

Varia & vana.

*Gloſſema eſt & abeſt à Vat.

*Bacat. at vulgò, Bocchorim.

Moſes.

*Suſpectus locus & parum cohærens.

Aquæ inopia.

Religio gentis.

Aſinus in (falſum) ſacer.

Sabbathi quies.

uitate valuere. Nam peſſimus quiſque, ſpretis religionibus patriis, tributa & ſtipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promtu, ſed aduerſus omnes alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſima ad libidinem gens, alienarum concubitu abſtinent. inter ſe nihil illicitum. Circumcidere genitalia inſtituere, vt diuerſitate noſcantur. Tranſgreſſi in morem eorum idem vſurpant, nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animaſque prœlio aut ſuppliciis peremtorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quam cremare, e more Ægyptio. Eademque cura, & de infernis perſuaſio: cæleſtium contrà. Ægyptij pleraque animalia effigieſq; compoſitas venerantur. Iudæi mente ſola, vnumq; numen intelligunt. Profanos qui deum imaginibus, mortalibus materiis, in ſpecies hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulacra vrbibus ſuis, nedum templis ſinunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibia tympaniſq; concinebant, hederâ vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta, Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis. quippe Liber feſtos lætoſque ritus poſuit: Iudæorum mos abſurdus ſordiduſque. Terra finesque, qua ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur: a meridie, Ægyptus obiacet: ab occaſu, Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longe proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum. rari imbres, vber ſolum. [*Exuberant] fruges noſtrum ad morem, præterque eas, Balſamum: & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balſamum modica arbor. vt quiſque ramus intumuit, ſi vim ferri adhibeas, pauent venæ: fragmine lapidis, aut teſtâ aperiuntur: humor in vſu medentium. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. Incertæ vndæ ſuperiecta, vt ſolido feruntur, periti imperitique nandi, perinde attolluntur. Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vſum vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte naturâ liquor, & ſparſo aceto concreſcens, natat. hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt: inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abſcindas: nec abſcindere aere ferrove poſſis: fugit cruorem veſtemq; infectam ſanguine, quo fœminæ per menſes exſoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad littus: mox vbi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque vt trabes aut ſaxa diſcindi. Haut procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magniſque vrbibus habitatos, fulminum iactu arſiſſe: & manere veſtigia, terramque ipſam ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut ma-

Stipes in templum.
Circumciſio.
Animorum æternitas.
Imaginum à ſpretio.
Quidam Liberum iis deū dant.
Iudææ fines & ſitus.
**Suſpicor redundare.*
Vbertas, & fruges.
Balſamum.
Iordanes amnis.
Lacus Aſphaltites.
Bitumen in eo.
Campi exuſti.

ſicca, ſeu herba tenuis aut flos, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuère, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. [21] Ego ſicut incluſas quondam vrbes igne cœleſti flagraſſe concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoq; fœtus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cœloque iuxta graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur. [23] circa cuius os lectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id littus, & egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ vicis diſpergitur. habent & oppida. Hieroſolyma genti caput. [24] Illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis [25] vrbs, dein regia, [26] templum intimis clauſum. ad fores tantum Iudæo aditus: limine præter ſacerdotes arcebantur. Dum Aſſyrios penes Medóſq; & Perſas Oriens fuit; deſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquam Macedones præpotuère, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. nam ea tempeſtate, Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis, & Romani procul aberant) ſibi ipſi reges impoſuere, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumtâ per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euerſiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij, firmamentum potentiæ aſſumebatur. Romanorum primus Cn. Pompeius, domuit, templumque iure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, * nulla intus deûm effigie vacuam ſedem, & inania arcana. Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. [27] Mox bello ciuili interno, poſtquam in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant rex Parthorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectuſque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos [28] C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, [29] victor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, nihil exſpectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartitò rexère. Sub Tiberio quies. dein, iuſſi à C. Cæſare effigiem eius in templo locare, arma potiùs ſumſère. quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permiſit. e quibus Antonius Felix, per omnem ſæuitiam ac libidinem, ius regium ſeruili ingenio exercuit, Druſillâ Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium acceptâ. vt eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. durauit tamen patientia Iudæis, vſque ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem [30] Ceſtium Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac ſæpius aduerſa excepère. Qui vbi fato, aut tædio occidit, miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famaque & egregiis miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omneſque præter Hieroſolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium tranſiit. pace per Italiam partâ, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Iudæi non ceſſiſſent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus caſuſve vtile videbatur. Igitur caſtris, vti diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentauit. Iudæi ſub ipſos muros

Belus amnis. *Hieroſolyma vrbs.* *Ibi templum.* *Antiochus Iudæis infeſtus.* *Reges ijs, vnà & ſacerdotes.* *Pompeius vincit.* *Al. nullas i. d. effigies *Parthi vexant.* *Varij apud eos reges, & turba.* *Felix, procurator Iudææ.* *Florus, ſub quo bellum.* *Veſpaſianus eò miſſus.* *Titus ibi relictus.*

ſtruxere aciem, rebus ſecundis longius auſuri, & ſi pellerentur, [illegible]

Pugnatur ad Hieroſolyma. [illegible]gio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, am[illegible]uit. Mox ceſſere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis [illegible] ſerebant: donec aſſiduis damnis, intra mœnia pellerentur. [illegible]

Eademq; oppugnantur. oppugnandum verti. neque enim dignum videbatur, famem [illegible] opperiri. poſcebantque pericula, pars virtute, multi ferociâ & [illegible] præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, voluptatéſque ante oculos [illegible]

Fruſtrà, quia permunita. ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videbâtur. Sed vrbem [illegible] ſitu, opera moléſque firmauerant, quis vel plana ſatis munire[illegible] duos colles immenſùm editos claudebant muri per artem obliquos, [illegible] introrſus ſinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus pateſcerent. [illegible] rupis, abrupta. & turres, vbi mons iuuiſſet, in ſexaginta pedes [illegible] plexa, in centenos vicenóſque attollebantur. mirâ ſpecie, ac pro[illegible] tuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conſpi[illegible]

Turris Antonia. Templum. gno turris, Antonia in honorem M. Antonii ab Herode ap[illegible] plum in modum arcis, propriique muri, labore & opere ante al[illegible] porticus, quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. [illegible] perennis aquæ, cauati ſub terrâ montes: & piſcinæ ciſternæq́, [illegible] imbribus præuiderant conditores ex diuerſitate morum, crebra b[illegible] inde cuncta, quamuis aduerſus longum obſidium: & à Pompeio [illegible]gnatis, metus atque vſus pleraque monſtrauêre. Atque per [illegible] Claudianorum temporum, emto iure muniendi, ſtruxere [illegible] tamquam ad bellum: magnâ colluuie, & [11] ceterarum vrbium [illegible]cti. Nam peruicaciſſimus quiſque illuc perfugerat, eoq́, [illegible]

Duces Iudæorum: Simon, Ioannes, Eleazarus, Inter ſe diſcordes. bant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima m[illegible] mon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocab[illegible] Eleazarus firmauerat: Multitudine & armis Ioannes, ac Sim[illegible]rus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipſos, & [illegible] frumenti ambuſta. Mox Ioannes, miſſis per ſpecié ſacrificandi [illegible] zarum manumq́; eius obtruncarent, templo potitur. ita [illegible] duas [illegible] ciuitas diſceſſit, donec propinquantibus Ro. bellum externum [illegible]

Prodigia ante exitium Iudæorum. diam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hoſtiis, neque v[illegible] fas habet gens, ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa. V[illegible]lum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium [illegible] templum. Expaſſæ repentè delubri fores, & audita ma[illegible] Excedere deos. ſimul ingens motus excedentium. Quæ pauci [illegible]

Prædictio de rege regum è Iudæâ. trahebant: pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum m[illegible] neri, eo ipſo tempore fore vt valeſceret Oriens, profe[illegible] potirentur. quæ ambages Veſpaſianum ac Titum prædix[illegible] gus, more humanæ cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem [illegible] pretati ne aduerſis quidem ad vera mutabantur. [12] Mult[illegible]

Mira multitudo obſeſſorum. ſorum omnis ætatis, virilis ac muliebris ſexus, * ſexcenta m[illegible] cepimus. Arma cunctis qui ferre poſſent, & plures, quàm p[illegible] audebant. Obſtinatio viris feminiſq́; par: ac ſi tran[illegible]

** V. al. ducenta*

Machinis vrbs inuaditur, tur, maior vitæ metus quam mortis. Hanc aduerſus vrbem [illegible] Cæſar Titus, quando impetum & ſubita belli locus ab[illegible] vineiſq; certare ſtatuit. Diuiduntur legionibus munia, [illegible]

gnum fuit, donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingeniis, ſtruerentur. At Ciuilis, poſt malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera conſedit: tutus loco: & vt memoriâ proſperarum illic rerum, augeſcerent Barbarorum animi. Secutus eſt eôdem Cerialis, duplicatis copiis, aduentu ſecundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohorteſque & alæ iampridem accitæ, poſt victoriam properauerant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, ſuopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis ſubdola, & nobis aduerſa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus ſuetos, leuitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur laceſſentibus Batauis, ferociſſimo cuique noſtrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cùm prealtis paludibus arma equique haurirentur. Germani, notis vadis perſultabant, omiſsâ plerumque fronte, latera ac terga circumuenientes. neq; vt in pedeſtri acie, cominus certabatur; ſed tamquam nauali pugnâ, vagi inter vndas, aut ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra redière. Eius prœlij euentus, vtrumque ducem, diuerſis animi motibus, ad maturandum ſummæ rei diſcrimen erexit. Ciuilis, inſtare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam. Germani, proſperis feroces, Romanos, pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, noſtris per iram & minas acta. Poſterâ luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet: in ſecundâ acie, legiones locatæ: dux ſibi delectos retinuerat, ad improuiſa. Ciuilis haud porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Batavi Cugernique in dextro, læua ac propiora fluminis, Tranſrhenani tenuêre. Exhortatio ducum, non more concionis apud vniuerſos, ſed vt quoſque eorum aduehebantur. Cerialis *veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesq; victorias: vt perfidum, ignauum, victum hoſtem, in æternum exſcinderent. vltione magis, quàm prœlio opus eſſe. Pauciores nuper cum pluribus certaſſe: attamen fuſos Germanos, quod roboris fuerit. Supereſſe, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principē Galbam, ſextæ legionis auctoritate factum: illâ primùm acie; Secundanos noua ſigna, nouamq; aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quîs vel è longâ pace prœlij cupido, vel feſſis bello pacis amor, præmiaque & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis* ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ teſtem virtutis ciens: *Stare Germanos Batauoſq; ſuper veſtigia gloriæ, cineres oſſaq; legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, cladem q; & dira omnia obuerſari. Ne terrerentur vario Treuerici prælij euentu: ſuam illic *victoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſsis telis, predâ manus impediunt. ſed cuncta mox proſpera, & hoſti contraria eueniſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, prouidiſſe. campos madêtes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias*

Ciuilis ad Vetera cum copiis.

Cerialis eòdem illuc.

Rhenus in campos effuſus:

Pugna tumultuaria in aquis.

Quæ Ciuili pro meliore ſuit.

Iterum pugna ſed ordinata.

Cerialis ſuos varie hortatur.

* ſilens. aut. ſilenter

Ciuili item ſuos.

* Vet. manuſcriptum

Rhenum & Germaniæ deos in aſpectu, quorum numine cap[illegible] pu[illegible] coniugum, parentum, patriæ memores. illum d[illegible] em aut glori[illegible]imum in[illegible] iores, aut ignominioſum apud poſteros fore. Vb[illegible] ſon[illegible] ar[illegible] o[illegible] um tripu[illegible] (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſ[illegible] u[illegible] & ceteris [illegible] bus prœlium incipitur: neq; noſtro milite paludem in[illegible] c[illegible] manis vt elicerent laceſſentibus. Abſumtis quæ ia[illegible] tur, & [illegible] pugnâ, procurſum ab hoſte infeſtiùs, immenſis corporibus, & præ[illegible] on[illegible] haſtis [14] fluitantem labantémque militem eminus fodiebant. ſimil[illegible] mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorũ [illegible] natauit. turbata ibi res: & pellebatur ſociarum cohortium acies [illegible] legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaq; hoſtium ferociâ, prœl[illegible] m [illegible] quatur. Inter quæ, perfuga Batauus adiit Cerialem, terga hoſti[illegible] mittens, ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illa, & Cu[illegible] quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos. Dux alæ cum perfu[illegible] ſæ, incauto hoſti circumfunduntur. quod vbi clamore cogni[illegible] nes à fronte incubuêre, pulſique Germani Rhenum fuga petebant. De[illegible] bellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne equ[illegible] dem inſtitit, repente fuſis imbribus, & propinquâ nocte. Poſterâ d[illegible] cimaquarta legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Anniô miſſ[illegible]. C[illegible] lis exercitum, decima ex Hiſpaniâ legio ſuppleuit. Ciuili Cha[illegible] xilia venêre. [15] non tamen auſus opidum *Batauorum armis [illegible] quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in inſulam conceſſit. g[illegible] naues efficiendo ponti, neque exercitum Ro. aliter tranſmiſſu[illegible] & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumq; pron[illegible] Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur, effudit. Sic v[illegible] amne, tenuis alueus, in[illegible] lam inter, Germanóſque, continen[illegible] rum ſpeciem fecerat. Tranſiêre Rhenum Tutor quoque & [illegible] centum tredecim Treuerorum ſenatores: in quibus fuit Alpin[illegible] M[illegible] tanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuper[illegible] mus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri mi[illegible] donis auxilia conciebant, inter gentes periculorum au[illegible]. T[illegible] tu[illegible] belli ſuperfuit, vt præſidia cohortium, alarum, legionum [illegible] quadripartita Ciuilis inuaſerit. Decimam legionem, Arena[illegible] Batauoduri: & Grinnes Vadamq; cohortium al[illegible] umq; [illegible] ſtra [illegible] copiis, vt ipſe & Verax ſorore eius genitus, Cla[illegible] ſque a[illegible] quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiducia, ſed [illegible] aliquâ in parte fortunam afflore. Simul Cerialem, nequ[illegible] ſatis [illegible] & pluribus nuntiis huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi. Q[illegible] uenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legio[illegible] ar[illegible] egreſſum militem & cædendis materiis operatum turbauere, [illegible] fecto caſtrorum & quinque primoribus centurionum, pauci[illegible] bus. Ceteri ſe munimentis defendêre. Et interim Ger[illegible] noru[illegible] Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Amb[illegible] lium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque. V[illegible] Ciuilis, Grinnes Claſſicus, oppugnabant. nec ſiſti poterant, [illegible] fortiſſimo quoque: in quîs Briganticus præfectus alæ ceciderat, q[illegible] dum Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed vbi C[illegible]

Commiſſa acies:

Turbatiq; initiò Romani.

Mox perfugæ ſuggeſtione adiuti.

Hoſtes fugiunt.

Ciuilis in Batauiam ſe condit.

**Forte, Batauodurum*

Molem Druſi diruit.

Primores Gallorum trans Rhenũ fugiunt.

Ciuilis diuerſa præſidia inuadit.

Caſtra decumanorum:

Batauodurũ:

Grinnes & Vadam.

Ceri

cominus electis equitum manu ſubuenit, verſa fortuna præcipites Germani *Sed aliquan-*
in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq́, te- *repulſus.*
lis, relicto equo, tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claſ-
ſicumq́ue appulſæ lintres vexêre. Ne tum quidem Romana claſſis pu-
gnæ affuit, vt iuſſum erat. Sed obſtitit formido, & remiges per alia mili-
tiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exſequenda impe- *Cerialis pa-*
rata dabat ſubitus conſiliis, ſed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi *rũ prouidus.*
artes defuiſſent. hinc ipſi exercituiq́ue, minor cura diſciplinæ. Et paucos
poſt dies quamquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non vi-
tauit. Profectus Nouęſium Bonnamq́ue ad viſenda caſtra, quæ hiema- *Itaq; pęnè*
turis legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incu- *interceptus.*
rioſis vigiliis. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuere. ele-
cta nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum in-
eunt. Prima cædes aſtu adiuta: incidis tabernaculorum funibus, ſuiſmet
*coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare claſſem, inijcere **Vet. tento-* *riis*
vincula, trahere puppes. Vtque ad fallendum ſilentio, ita cœptâ cæde, &
quò plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani vul-
neribus exciti, quęrunt arma, ruunt per vias, pauci ornati militariter, ple-
rique circum brachia tortâ veſte, & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſom-
nis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Namque prætoriam na-
uem, vexillo inſignem, illîc ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem
egerat, vt plerique credidère, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulięris
Vbiæ. vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam iuſſi
ſilere: ne quietem eius turbarent. ita intermiſſo ſigno, & vocibus, ſe quo-
que in ſomnum lapſos. Multâ luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus, præ- *Nauibus ho-*
toriam triremem, flumine Luppiâ, donum Velledę traxere. Ciuilem cu- *ſtes potiti.*
pido inceſſit, naualem aciem oſtentandi. Complet quot biremium, quę- *Nauale cer-*
que ſimplici ordine agebantur. [16] Adiecta ingens lintrium vis. tricenis *tamen tenta-*
quadragenisque armamenta liburnicis ſolita: & ſimul captæ lintres, ſa- *tum.*
gulis verſicoloribus, haut indecorè pro velis iuuabantur. Spatium velut
æquoris *captum, vbi [17] Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affun- **Vet. electum*
dit. Cauſſa inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam genti vanitatem, vt eo terro-
re commeatus Galliâ aduentantes interciperent. Cerialis miraculo ma-
gis, quàm metu, direxit claſſem: numero imparem, vſu remigum, gu-
bernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo,
hi vento agebantur. Sic prȩuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur.
Ciuilis nihil vltrà auſus, trans Rhenum conceſſit. Cerialis inſulam Bata- *Cerialis Ba-*
uorum hoſtiliter populatus, agros villáſq; Ciuilis intactos, notâ arte du- *tauiam in-*
cum ſinebat: cùm interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbri- *trat.*
bus ſuperfuſus amnis, paluſtrem humilémque inſulam in faciem ſtagni
oppleuit. nec claſſis, aut commeatus aderant: caſtraque in plano ſita, vi
fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones & voluiſſe Ger- *In quo peri-*
manos, ſed dolo a ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neque abhorret vero, *clitatur ab*
quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis, per occul- *aquis.*
tos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam oſtentans, Velledam propin-
quóſque monebat, fortunam belli tot cladibus aduerſam, opportuno *Ad pacem*
erga populum Rom. merito mutare. *Cæſos Treueros, receptos Vbios, ere-* *Batauos in-* *uitat.*

ptam

piam Batauus patriam: neque aliud Ciuilis amicitiâ peractum, quàm vulnera, fugas, luctus. exſulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & ſatis peccauiſſe, quòd toties Rhenum tranſcenderint. ſi quid vltrà moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc vltionem & deos fore. Miſcebantur minis promiſſa. Et concuſsâ Tranſrhenanorum fide, inter Batauos quoque ſermones orti, *Non prorogandam vltrà ruinam: nec poſſe ab vnâ natione totius orbis ſeruitium depelli. quid perfectum cæde & incendiis legionum, niſi vt plures validioresq́; accirentur? Si Veſpaſiano bellum nauauerint, Veſpaſianum rerum potiri. ſin pop. Rom. armis prouocent, quotam partem generis humani B[illegible]os eſſe? reſpicerent Rhætos Noricosq́;, & ceterorum onera ſociorum. ſi non tributa, ſed* * 38 *virtutes & viros indici. proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit: honeſtiùs Principes Romanorum, quàm Germanorum feminas tolerari.* Hæc vulgus. Proceres, *atrociore Ciuilis rabie ſemet in arma truſos: illum domeſticis malis, excidium gentis oppoſuiſſe. tunc infenſos Batauis deos, cùm obſiderentur legiones interficerentur legati. bellum vni neceſſarium, f[illegible]le ipſis ſumeretur. Ventum ad extrema, ni reſipiſcere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiam fateantur.* Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire ſtatuit. ſuper tædium malorum, etiam ſpe vitæ, quæ plerum[illegible] magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur 39 * Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progreſſi duces, Ciuilis ita cœpit. *Si apu[illegible] tellij legatum defenderer: neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. E[illegible] V[illegible]ſianum, vetus mihi obſeruantia:* 40 *& cùm priuatus eſſet, amici vocab[illegible]ur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epiſtolis ad bellum actus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes tranſcenderet. Quæ Antonius ab [illegible], Flaccus præſens monebat, arma in Germaniâ moui, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœſiâ,* * *Fabianus in Pannonia.* *

Margin notes:

Atque hi inclinant.

* Rhe. coniicis, [illegible] nō malè.

Ciuilem accuſant.

Ille ad colloquium Cerialis venit.

* Lego, Vahalis

* Lego, Flauianus.

AD

AD CLARISSIMVM VIRVM IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA veſtrâ, Clar. Sambuce, inuitus diſceſsi. Tenuit me vrbs ipſa & optimi Imperatoris aula; tenuiſti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem aulæ ſplendorem admiratus ſum; in te ſingularem humanitatem cum ſingulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amoti meo teſtificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti ſcriptoris tertium De Oratoribus ſui temporis, nomini tuo inſcripſi & beniuolentiæ perpetuæ MON. LIB. MER. D. D. Tenue munus, fateor, & quod nullam partem ſit gratiæ exſoluendæ: ſed in quo ſpero te facturum quod benigni creditores ſolent, vt hac quaſi particulâ ſoluti debiti tantiſper ſuſtenteris, dum meliore ingenij mei prouentu ſortem ipſam cum vſuris dependam. Id quod breui, ſi Muſæ adnuent, futurum confido. Vale.

C. CORNELII TACITI [1]DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Galliis Rhætiiſque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Daciſque,[2] mutuo metu aut montibus ſeparatur. Cetera Oceanus ambit, latos ſinus & inſularum immenſa ſpatia complectens,[3] nuper cognitis quibuſdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inacceſſo ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem verſus, ſeptentrionali Oceano miſcetur. Danubius molli & clementer edito[4] montis Abnobæ iugo effuſus, plures populos adit, donec in Ponticum mare ſex meatibus erumpat. ſeptimum enim os paludibus hauritur. Ipſos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentibus & hoſpitiis mixtos: quia nec terrâ olim, ſed claſſibus aduehebantur qui mutare ſedes quærebant: & immenſus vltrà,[5] vtque ſic dixerim, aduerſus Oceanus raris ab orbe noſtro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Aſiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, aſperam cælo, triſtem cultu aſpectúque, niſi ſi patria ſit.[6] Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditoréſque. Manno tris filios aſſignant, è quorum nominibus

proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Iſtæuones vocentur. Quidam autem licentiâ vetuſtatis plureis deo ortos, pluréſque gentis appellationes, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmãt: eaque vera & antiqua nomina. Ceterum [7] Germaniæ vocabulũ recens, & nuper * additum: quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerint, [8] nunc Tungri, nunc Germani vocati ſint. ita nationis nomen, non gentis eualuiſſe paulatim, [9] vt omnes primùm à victore ob metum, mox [10] à ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur. Fuiſſe apud eos & Herculem memorant, [11] primumq; omnium virorum fortium. ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu [12] quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. terrent enim, trepidántve, prout ſonuit acies. [13] Nec tam vocis ille, quàm virtutis cõcentus videtur. affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur obiectis ad os ſcutis, quo plenior & grauior vox repercuſſu intumeſcat. Ceterùm & [14] Vlixem quidã opinantur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatum, adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumq;, quod in ripâ Rheni ſitum hodiéque incolitur, ab illo conſtitutum, [15] nominatumq; ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlixi conſecratam, adiecto Laërtę patris nomine, eodem loco, olim repertam: monumentáq;, & tumulos quoſdam [16] Græcis litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq; adhuc extare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt: ex ingenio ſuo quiſque demat, vel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [* aliis] aliarum nationum connubiis infectos, [17] propriam & ſinceram & tantùm ſui ſimilem gentem exſtitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, [18] rutilæ comæ, [19] magna corpora, & tantùm ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patientia: minimeque ſitim æſtumque tolerare, frigora atque inediam cælo ſolóve aſſueuerunt. [20] Terra & ſi aliquanto ſpecie differt, in vniuerſum tamen aut ſiluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias, [21] ventoſior quà Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, [22] pecorum fœcunda, ſed * plerumque improcera. ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæque ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt. Argentum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & vſu haut perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vſum commerciorũ aurum & argentum in precio habent, formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atq; eligunt: interiores ſimpliciùs & antiquiùs permutatione mercium vtuntur. [23] Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatóſque. Argentum quoque magis quàm aurum ſequuntur, nullâ affectione animi, ſed quia numerus argenteorum faciliori vſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. [24] Rari gladiis, aut maioribus lanceis vtuntur. [25] haſtas, vel ipſorum vocabulo

* Lege, auditũ:

* Reiendat.

* plenaque

framcas

frameas gerunt, anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad vſum habili, vt eodē telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem ſcuto frameaq; contentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt, pluraque ſinguli, atq; in immenſum vibrant, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio: ſcuta tantùm lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis loricæ: vix vni alterive caſſis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conſpicui. ſed nec variare gyros in morem noſtrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita cōiuncto orbe, vt nemo poſterior ſit. In vniuerſum æſtimanti, plus penes peditem roboris: eóque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuuentute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idq; ipſum inter ſuos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquiſſe præcipuum flagitium. nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas. multique ſuperſtites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas; & duces exemplo potius quàm imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant admiratione præſunt. Ceterùm [26] neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam nec ducis iuſſu, ſed velut deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt: effigieſque, & ſigna quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, ſed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: [27] nec illæ numerare, aut *exſugere plagas pauent. Cibóſque & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriæ proditur, quaſdam acies inclinatas iam & labantes à feminis reſtitutas, conſtantiâ precum & obiectu pectorum, & monſtratâ cominus captiuitate. quam longè impatientiùs feminarū ſuarum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatum, quibus [28] inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quinetiā ſanctum aliquid, & prouidum putant: [29] nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub diuo Veſpaſiano [30] Velledam, diu apud pleroſque numinis loco habitam. Sed & olim [31] Auriniam, & complureis alias venerati ſunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. [32] Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, [33] humanis quoque hoſtiis litare fas habent. [34] Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant: pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat. Vnde cauſſa & origo peregrino ſacro, parum comperi, niſi quòd ſignum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cæleſtium arbitrantur: [35] lucos ac nemora conſecrant, deorúmque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſolâ reuerentiâ vident. Auſpicia, ſortéſque vt qui maximè obſeruant. Sortium conſuetudo ſimplex.

* *Fam. exigere*

ſimplex. virgam frugiferæ arbori deciſam, in ſurculos amputant, eóſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temerè ac fortuitò ſpargunt. mox ſi publicè conſulatur, ſacerdos ciuitatis, ſin priuatim, ipſe paterfamiliæ precatus deos, cælumque ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundùm impreſſam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eadem re in eundem diem conſultatio. Sin permiſſum; auſpiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium voces, volatuſque interrogare. [16] Proprium gentis, equorum quoq; præſagia ac monitus experiri. publicè aluntur iiſdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru ſacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnituſq; ac fremitus obſeruant. Nec vlli auſpicio maior fides non ſolùm apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deorum, illos conſcios putant. Eſt & alia obſeruatio auſpiciorum, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum quâ bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorũ, patriis quemque armis committunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes cõſultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium eſt, apud principes pertractentur. Coëunt, niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd [17] non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies cunctatione coëuntium abſumitur. Vt turbæ placuit, conſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum & coërcendi ius eſt, imperatur. Mox rex vel princeps, [18] prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis quàm iubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur: ſin placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare. Licet apud concilium accuſare quoque, & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarum ex delicto proditores & transfugas arboribus ſuſpendunt. [19] ignauos, & imbelles & * corpore infames, cœno ac palude, iniectâ inſuper crate, mergunt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit, tamquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorúmque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipſi qui vindicatur vel propinquis eius exſoluitur. [40] Eliguntur in iiſdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicóſque reddunt. [41] Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas, adſunt. [42] Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, niſi armati agunt. Sed arma ſumere non ante cuiquam moris, quàm ciuitas ſuffecturum probauerit. Tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus [43] ſcuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adoleſcentulis aſſignant. [44] * Ceteris robuſtioribus ac iampridem probatis

* torpore

*

* Cæteri

aggre-

aggregantur. nec rubor inter comites aſpici. Gradus quinetiam & ipſe comitatus habet, iudicio eius quem ſectantur. Magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno ſemper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præſidium. Nec ſolùm in ſuâ gente cuique, ſed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumque famâ bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe: Illum defendere, tueri, ſua quoq; fortia facta gloriæ eius aſſignare,[45] præcipuum ſacramentum eſt. Principes pro victoriâ pugnant: comites pro principe. Si ciuitas, in quâ orti ſunt, longâ pace & otio torpeat; plęrique nobilium adoleſcentium petunt vltrò eas nationes, quę tum bellum aliquod gerũt. quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clareſcunt, magnumque comitatum [46] non niſi vi bellóque tueantur. exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricémque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exſpectare annũ, tam facilè perſuaſeris, quàm vocare hoſtes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. [47] Quotiens bella non ineunt, [* non] multum venatibus, plus per otium tranſigunt, dediti ſomno, cibóque. Fortiſſimus quiſque ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis ſenibuſque, & infirmiſſimo cuique ex familiâ. [48] Ipſi hebẽt: mirâ diuerſitate naturæ, cùm iidem homines ſic ament inertiam, & oderint quietem. [49] Mos eſt ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armẽtorum vel frugum, * quod pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à ſingulis, ſed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquéſque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, ſatis notum eſt; ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes. Colunt diſcreti ac diuerſi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in noſtrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: ſuam quiſque domum ſpatio circumdat, ſiue aduerſus caſus ignis remediũ, ſiue inſcitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vſus. Materiâ ad omnia vtuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terrâ ita purâ ac ſplendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. [50] Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eóſq; multo inſuper fimo onerant, ſuffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiuſmodi locis molliunt: & ſi quando hoſtis aduenit, aperta populatur. abdita autem & defoſſa, aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quòd quærenda ſunt. Tegumen omnibus ſagum, fibulâ; [51] aut, ſi deſit, ſpinâ conſertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. [52] Locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante,

* Deleo negationem, quæ malè repetita.

ſicut Sarmatæ ac Parthi, ſed ſtrictâ & ſingulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligēter, vlteriores exquiſitiùs, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & [53] detracta velamina ſpargunt maculis. pellibuſque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, niſi quòd [54] feminæ ſæpius lineis amictibus velantur, eóſque purpurâ variant, partémque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. ſed & proxima pars pectoris patet. Quamquam ſeuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam prope ſoli barbarorum ſingulis vxoribus contenti ſunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.[55] Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur, ſed boues & frenatum equum, & ſcutum cum frameà, gladióque. In hæc munera vxor accipitur: atque inuicem ipſa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumq; ſociam, idem in pace, idem in prœlio paſſuram auſuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, ſic pereundum. [56] accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſúſque ad nepotes referant. Ergo ſeptâ pudicitiâ agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum ſecreta viri pariter ac feminæ ignorant. Pauciſſima in tam numeroſâ gente adulteria, [57] quorum pœna præſens, & maritis permiſſa. [58] Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. [59] publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: [60] nec corrumpere & corrumpi, ſæculum vocatur. [61] Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum ſpe votóque vxoris ſemel tranſigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamque vitam; ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, ſed tamquam matrimonium ament. [62] Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. plúſque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis deliciis dignoſcas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt; donec ætas ſeparet ingenuòs, virtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eóque inexhauſta pubertas. nec virgines feſtinantur. eadem iuuenta, ſimilis proceritas. pares validiq; miſcentur. ac robora parentum liberi referũt. Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam ſanctiorem artiorémque hunc nexum ſanguinis arbitrãtur, & in accipiendis obſidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen ſucceſſoreſq; ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi

non

non ſunt; proximus gradus in poſſeſſione, fratres, parrui, auúculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus nec vlla orbitatis pretia. Suſcipere tam inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus, vtiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hoſpitiis non alia gens effuſiùs indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quiſque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Norum ignotúmque, quantum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris. & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, ſæpius calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. [63] ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuique menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. [64]Diem noctémque continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuiciis, ſæpius cæde & vulneribus tranſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuiis conſultant: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris, licentiâ loci. [65] Ergo detecta & nuda omnium mens, poſterâ die retractatur: & * ſalua vtriuſque temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: conſtituunt, dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam ſimilitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem. aduerſus ſitim, non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati, ſuggerendo quantum concupiſcunt; [66] haut minus facilè vitiis, quàm armis vincentur. Genus ſpectaculorum vnum atque in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atque infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæſtum tamen aut mercedem. quamuis audacis laſciuiæ pretium eſt, voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, vt cùm omnia defecerunt, extremo ac [67] nouiſſimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam ſeruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robuſtior, alligari ſe ac venire patitur. Ea eſt in re prauâ peruicacia: ipſi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt ſe quoque pudore victoriæ exſoluant. Ceteris ſeruis, non in noſtrum morem deſcriptis per familiam miniſteriis, vtuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, vt colono iniungit: & ſeruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exſequuntur. Verberare ſeruum, ac vinculis & opere coërcere, rarum.

* Puto leg. & ſua

Occi-

Occidere ſolent, non diſciplinâ & ſeuerirate, ſed imperu & irâ, vt inimicum, niſi quod impunè. Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt, raiò aliquod momentum in domo, numquam in ciuitare, exceptis dumraxar iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud cereros, impares liberrini libertatis argumentum ſunt. [68] Fenus agitare & in vſuras exrendere, ignotum: ideóque magis ſeruatur, quàm ſi veritum eſſer. [69] Agri pro numero cultorũ ab vniuerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundùm dignationem partiũtur. facilitatem partiendi, camporũ ſparia præſtant. Arua per annos mutant, & ſupereſt ager. nec enim cum vberrate & amplitudine ſoli labore contendunt, vt pomaria conſeranr, & prata ſepianr, & hortos rigent ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id ſolùm obſeruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec veſtibus, nec odoribus cumulãr. ſua cuique arma, quorundam igni & equus adiicitur. Sepulcrum ceſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, vr grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorẽ & triſtitiam tardè ponunt. [70] Feminis lugere honeſtum eſt: viris meminiſſe. Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularũ gentium inſtitutâ, ritúſque quatenus differanr: quæ nationes è Germaniâ in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorũ res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius rradit. cóque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quanrulũ enim amnis obſtabat, quo minus, vt quæque gens eualuerat, occuparet permutarétque ſedes promiſcuas adhuc, & [71] nullâ regnorum potentiâ diuiſas? Igitur inter Hercyniam ſiluam, Rhenúmque & Mœnum amnes, Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraque gens, tenuêre. [72] Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatq́ue [73] loci veterem memoriam, quamuis muratis cultoribus. Sed vtrũ Arauiſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione, an Oſi ab Arauiſcis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus vtantur, incertum eſt: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtrinſque ripæ bona malaq; eranr. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambirioſi ſunt, tamquã per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertiâ Gallorũ ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentiùs [74] Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, [75] origine * erubeſcunt, rranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, vt arcerent non vr cuſtodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripâ, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondã populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierenr. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. nam nec triburis * contẽnantur, nec publicanus arterit. exemri oneribus & collationibus, & tantùm in vſum prœliorũ ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem obſe-

* Videtur immutanda vox, non erubeſcunt,

* Scribe, contemnuntur, aut, contemnentur,

obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraq; veteres terminos imperij reuerentiam. Ita ſede finibuſque in ſua ripa, mente animóque nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acriùs animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquã trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos [7] qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauere. Mox limite *acto promotiſque præſidiis, ſinus imperij, *Leg. aucto & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: [8] quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſane virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis vſurpatum, rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbamq; ſummittere, [9] nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumq; virtuti, oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeque tum demum pretia naſcendi retuliſſe, dignóſque patriâ ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus: iamque canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuiſq; monſtrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in pace quidem *vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua *Quidam, cultu cura: prout ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemptores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, vicinarum conſenſu nationũ, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere. ſuper LX. milia non armis teliſque Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi ocu-

liſque ceciderunt. Maneat quęſo, duretque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: [80] quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quam hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæque gentes haud perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribuſq; Friſiis vocabulum eſt, ex modo virium: vtræque nationes vſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus nauigatos. Ipſum quin etiam Oceanum illâ tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: ſiue adiit Hercules, ſeu quidquid vbique magnificum eſt, [81] in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiuſq; ac reuerentius viſum, de actis deorum credere, quàm ſcire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Friſiis, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantùm Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quod vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. Promta tamen omnibus arma. ac ſi res poſcat exercitus, plurimum virorum equorumque. & quieſcentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumque, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idque iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quieſcas: vbi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim boni æquique Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in ſapientiã ceſſit. Tracti ruina Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerũ ex æquo ſocij, cum in ſecundis minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſque famę latè veſtigia manent vtraque ripa caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molē manuſq; gentis, [82] & tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimum & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorũ audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone C o s s. Ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve; ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quam cędem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus Populo Romano, Varum treſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec impune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus

perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorũ, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectauêre: ac rurſus pulſi inde, [83] proximis temporibus triumphati magis quàm victi ſunt. Nunc de Sueuis dicendum eſt, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmve gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc nationibus nominibuſq; diſcreti, quamquam in commune Sueui vocentur. [84] Inſigne gentis, obliquare crinem, nodóque ſubſtringere. Sic Sueui à ceteris Germanis: ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur. Sic in alijs gentibus ſeu cognatione aliquâ Sueuorum, ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione, rarum & intra iuuentæ ſpatium: apud Sueuos vſque ad canitiem horrentem capillũ retrò ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo vertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, ſed innoxiæ. Neq; enim vt ament amentúrve: in altitudinem quandam, & terrorem adituri bella comti, [85] vt hoſtium oculis, ornantur. Vetuſtiſſimos ſe [86] nobiliſſimoſq; Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in ſiluam [87] auguriis patrum & priſcâ formidine ſacram, omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt, cæſóque publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & poteſtatem numinis præ ſe ferens. ſi fortè prolapſus eſt, attolli & inſurgere haut licitum. per humum euoluuntur. eóque omnis ſuperſtitio reſpicit, tãquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera ſubiecta atq; parentia. Adiicit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur: magnóque corpore efficitur, vt ſe Sueuorũ caput credant. Contra [88] Longobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentiſſimis nationibus cincti, non per obſequiũ, ſed prœliis & periclitando tuti ſunt. Reudigni deinde & Auionẽs, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut ſiluis muniuntur. nec quidquam notabile in ſingulis, niſi quòd [89] in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eámque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt in inſulâ Oceani Caſtum nemus, dicatũ in eo vehiculum veſte contectum, attingere vni ſacerdoti cõceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, vectamque bubus feminis multâ cum veneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca, quæcumque aduentu hoſpitióque dignatur. Non bella ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum. pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata, donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculũ & veſtes, & ſi credere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrãt, quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctaque ignorantia quid ſit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Sueuorum in ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulo ante Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eóque ſolis Germanorum non in ripâ commercium, ſed penitus, [90] atque in ſplendidiſſimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ. paſſim ſine cuſtode tranſeunt, & cum ceteris gentibus arma modò caſtraque noſtra oſtendamus, his domos, villaſque patefecimus, non concupiſcentibus. In Her-

munduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim: nunc tantum auditur. Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomanni & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipſa etiam ſedes pulſis olim Boiis virtute parta. Nec Narisci Quadiue degenerant. Eaq; Germaniæ velut frons eſt, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadisve vſque ad noſtram memoriam reges manſerunt, ex gente ipſorum. nobile Marobodui & Tudri genus: iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romaná. raro armis noſtris, ſæpius pecuniâ iuuátur. Nec minus valent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij terga Marcomanorum, Quadorumq; claudunt. e quibus Marſigni, & Burij ſermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos: & quòd tributa patiuntur partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt. Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnes que hi populi pauca campeſtrium, ceterùm ſaltus & vertices montium iugumq; inſederunt. Dirimit enim ſcinditq; Sueuiam continuū montium iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſime patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffuſum. Valentiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elyſios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu: ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucémque memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium: vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Ceterum Arij ſuper vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipſaque formidine atque vmbrâ feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac velut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prœlijs oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones [93] regnantur, paulo iam addictiùs quam ceteræ Germanorum gentes: nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq; harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breues gladij & erga reges obſequium. Suionū hinc ciuitates, ipſo in Oceano, præter viros armaq; claſſibus valent. forma nauium eo differt, quòd vtrinique prora paratam ſemper appulſui frontem agit. [94] nec velis* miniſtrantur, nec remós in ordinem lateribus adiungunt. Solutum vt in quibuſdam fluminū, & mutabile vt res poſcit, hinc vel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos. eóque vnus imperitat, nullis iam exceptionibus, nō precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode & quidem ſeruo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. otioſa porro armatorum manus facile laſciuiunt. enim verò neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas eſt. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludiq; terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam ſolis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, vt ſidera hebetet. [95] Sonum inſuper* emergentis audiri, formaſq; deorum, & radios capitis aſpici perſuaſio adiicit. Illuc vſque, & fama vera, tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Æſtyo-

* Simile, miniſtrant,

* Fere, ſe mergentis

Æſtyorum gentes alluuntur: quibus ritus habituſque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deum venerantur. inſigne ſuperſtitionis, formas aprorum geſtant. Id pro armis* omniumque tutela, ſecurum deæ cultorem etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri, frequens fuſtium vſus. Frumenta ceteróſque fructus patientius quàm pro ſolitâ Germanorum inertiâ laborant. Sed & mare ſcrutantur. ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſſum vocant, inter vada atque in ipſo litore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, vt Barbaris, quæſitum compertumve. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen. ipſis in nullo vſu, rude legitur: informe perfertur, pretiúmq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum eſſe intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox dureſcente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucóſque, ſicut Orientis ſecretis, vbi thura balſamaque ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſq; ineſſe crediderim, quæ vicini Solis radiis expreſſa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in aduerſa litora exundant. Si naturam ſuccini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur. alitq; flammam pinguem & olentem: mox vt in picem reſinámve lenteſcit. Suionibus Sitonũ gentes cõtinuantur. Cetera ſimiles, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorúmque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Baſtarnas vocant, ſermone, cultu, ſede, ac domiciliis, vt Germani agunt. ſordes omnium ac torpor. procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennóſque ſiluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & ſcuta geſtant, & pedum vſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equóque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates: victui herba, veſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopiâ ferri oſſibus aſperant. Idemq́ue venatus viros pariter ac feminas alit. Paſſim enim comitantur, partémque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumq́ue ſuffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſq; fortunas ſpe metuq; verſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, vt illis ne voto quidem opus ſit. Cetera iam fabuloſa: Helluſios & Oxionas ora hominum vultúſque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

* omn.que mar.

IVLII AGRICOLAE VITA, SCRIPTORE CORNELIO TACITO.

CLARORVM virorum facta moréſq; poſteris tradere antiquitus vſitatum, ne noſtris quidem temporibus quamquam incurioſa ſuorum ætas omiſit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac ſupergreſſa eſt vitium paruis magniſq; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magiſq; in aperto erat: ita celeberrimus quiſque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam ſine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conſcientiæ pretio ducebatur. Ac pleriq; ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati ſunt.[2] nec id Rutilio & [3] Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iiſdê temporibus optimè æſtimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit. quam non petiſſem,[*] ni incurſaturus tam ſæua & infeſta virtutibus tempora. [4] Legimus cùm Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Heluidius laudati eſſent, capitale fuiſſe: neque in ipſos modò auctores, ſed in libros quoque eorum ſæuitum, delegato triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatem Senatus, & conſcientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus, atque omni bonâ arte in exſilium actâ, ne quid vſquam honeſtum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & ſicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate eſſet, ita nos quid in ſeruitute,[5] ademto per inquiſitiones & loquendi audiendiq; commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in noſtrâ poteſtate eſſet obliuiſci quàm tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo ſtatim beatiſſimi ſæculi ortu Nerua Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem,[6] augeatque cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus, nec ſpem modò ac votum Securitas publica, ſed ipſius voti fiduciam, ac robur aſſumſerit: naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora ſunt remedia quàm mala. & vt corpora lente augeſcunt, citò exſtinguuntur; ſic ingenia ſtudiaq; oppreſſeris faciliùs, quàm reuocaueris.[7] Subit quippe etiam ipſius inertiæ dulcedo: & inuiſa primò deſidia, poſtremò amatur. Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpatium,[8] multi fortuitis caſibus, promtiſſimus quiſque ſæuitiâ Principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemtis è mediâ vitâ tot ânnis, quibus iuuenes ad ſenectutem, ſenes propè ad ipſos exactæ ætatis terminos per ſilentium venimus. non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce[9] memoriam prioris ſeruitutis,

tis, ac teſtimonium præſentium bonorum compoſuiſſe. Hic interim
liber honori Agricolæ ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut lau-
datus erit, aut excuſatus.

[10] CNÆVS Iulius Agricola vetere & illuſtri Forouulienſium coloniâ
ortus, vtrumq; auum procuratorem Cæſarum habuit: quæ eque-
ſtris nobilitas eſt. pater [11] Iulius Græcinus ſenatorij ordinis, ſtudio elo-
quentiæ ſapientiæque notus, iiſque virtutibus iram Caij Cæſaris meri-
tus. Namque Marcum Silanum accuſare iuſſus, & quia abnuerat, inter-
fectus eſt. Mater Iulia Procilla fuit, rara caſtitatis. in huius ſinu indul-
gentiaque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam
adoleſcentiamque tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præ-
ter ipſius bonam integramque naturam, quòd ſtatim paruulus ſedem ac
magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerat, locum Græcâ comitate &
prouinciali parcimoniâ miſtum, ac bene compoſitum. Memoriâ teneo
ſolitum ipſum narrare, ſe in primâ iuuentâ ſtudium philoſophiæ * acrius
vltra quàm conceſſum Rom. ac ſenatori hauſiſſe, ni prudentia matris in-
cenſum ac flagrantem animum coërcuiſſet. ſcilicet ſublime & erectum
ingenium, pulchritudinem ac ſpeciem excelſæ magnæque gloriæ ve-
hementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: reti-
nuitque, quod eſt difficillimum, ex ſapientiâ modum. Prima caſtrorum
rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci
approbauit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licen-
ter more iuuenum, qui militiam in laſciuiam vertunt, neque ſegniter ad
voluptates & commeatus, titulum tribunatus & inſcitiam retulit: ſed
noſcere prouinciam, noſci exercitui, diſcere à peritis, ſequi optimos,
[12] nihil appetere ob iactationem, nihil ob formidinem recuſare, ſimul-
que anxius & intentus agere. Non ſanè aliàs exercitatior magiſque
in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, [13] incenſæ coloniæ, inter-
cepti exercitus. tum de ſalute, mox de victoriâ certauêre. Quæ cuncta
& ſi conſiliis ductuque alterius agebantur, ac ſumma rerum & recipe-
ratæ prouinciæ gloria in ducem ceſſit; [14] artem & vſum & ſtimulos ad-
didère iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata
temporibus, quibus ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus pe-
riculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capeſſendos magiſtra-
tus in vrbem digreſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis natalibus or-
tam ſibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur
fuit. vixeruntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem
ſe anteponendo, niſi quòd in bona vxore tanto maior laus, quanto in
mala plus culpæ eſt. Sors quæſturæ prouinciam Aſiam, proconſulem
Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus eſt: quamquam &
prouincia diues ac parata peccantibus, & proconſul in omnem audita-
tem pronus, quantalibet facilitate redemturus eſſet mutuam diſſimula-
tionem mali. Auctus eſt ibi filiâ in ſubſidium, & ſolatium ſimul. Nam
filium antè ſublatum, breui amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribuna-
tum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum quiete & otio tranſ-
iit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia pro ſapientiâ fuit.
Idem præturæ tenor, & ſilentium. nec enim iuriſdictio obuenerat.

* Vere, acrius vltr[illegible] ue conceſſum

Ludos,

Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, vti longè à luxuriâ, ita famæ propior. Tum electus a Galbâ ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſimâ conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſacrilegium reſp. quàm Neronis ſenſiſſet. Sequens annus graui vulnere animum domumq́ue eius afflixit. nam claſſis Othoniana licenter vaga [15] dum in templo (Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis ſuis interfecit: prædiaque ipſa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ cauſſa cædis fuerat. Igitur ad ſolennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. Initia principatus ac ſtatum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paternâ fortuna tantùm licentiam vſurpante. Is miſſum ad dilectus agendos Agricolam, integréque ac ſtrenue verſatum, viceſimæ legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſæ præpoſuit, vbi deceſſor ſeditioſe agere narrabatur. quippe legatis quoque conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio. ita ſucceſſor ſimul & vltor electus, rariſſimâ moderatione maluit videri inueniſſe bonos quam feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidius quam feroci prouincia dignum eſt. temperauit Agricola vim ſuam, ardoremque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditusque vtil a honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia conſularem Petilium Cerialem accepit. [16] Habuerunt virtutes ſpatium exemplorum. *Sed primo Cerialis modò labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat. ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit. nec Agricola vnquam in ſuam famam geſtis exſultauit, ad auctorem & ducem, vt miniſter fortunam referebat. ita virtute in obſequendo: verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Veſpaſianus inter patricios aſciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præpoſuit, ſplendidæ in primis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis iuriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facilè iuſtéque agebat. Iam verò tempora curarum remiſſionumq́ue diuiſa. vbi conuentus ac iudicia poſcerent, grauis, intentus, ſeuerus, & ſæpius miſericors: vbi officio ſatisfactum, nulla vltra poteſtatis perſona. triſtitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat. nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeueritas amorem deminuit. Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam ſæpe boni indulgent, oſtentandâ virtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus procuratores. & vincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione Britanniam ei prouinciã dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par videbatur. haut ſemper errat fama, aliquando & eligit. Conſul egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt

coniu-

conſulatum collocauit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſq; multis ſcriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingenii ve referam; ſed quia tum primum perdomita eſt. itaque quę priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur maxima, ſpatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hiſpaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inſpicitur. Septentrionalia eius, nullis cōtrà terris, vaſto atque aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum, Fabius Ruſticus recentium, eloquentiſſimi auctores, oblongæ ſcutulæ vel bipenni aſſimilauere. & eſt ea facies citra Caledoniá, vnde & in vniuerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo iam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primùm Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitque.[17] diſpecta eſt & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montéſque, cauſſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atque æſtus neque quærere huius operis eſt, ac multi rettulêre. vnum addiderim: nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inſeri velut in ſuo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namque [18] rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & poſitu contra Hiſpaniam, Iberos veteres traieciſſe, eáſq; ſedes occupaſſe fidem faciunt. proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis vi; ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cæli corporibus habitum dedit. in vniuerſum tamen ęſtimanti, Gallos vicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas, ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haut multum diuerſus. in depoſcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenere, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruiſſe accepimus. mox ſegnitia cum otio intrauit, amiſſâ virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru prœliantur. honeſtior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudiis trahuntur. nec aliud aduerſus validiſſimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non conſulunt. Rarus duabus tribúſque ciuitatibus, ad propulſandum commune periculum * conuentus: [19] ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. aſperitas frigorum abeſt. [20] Dierum ſpatia vltra noſtri orbis menſuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte breuis, vt finem atque initium lucis exiguo diſcrimine

* Vel. conſenſus

mine

mine internoſcas. Quòd ſi nubes non officiant, aſpici per n[illegible]ctem [illegible] fulgorem, nec occidere & exſurgere, ſed tranſire affirmant[illegible] ſcilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, i[illegible] cælum & ſidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque & c[illegible] lidioribus terris oriri ſueta, patiens frugum, fœcundum. tarde miteſc[illegible] citò proueniunt. eademque vtriuſque rei cauſſa, multus hum[illegible]or terrarum, cęlique Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pr[illegible] victorię [illegible]gnit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liuentia. Q[illegible] artem abeſſe legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac ſ[illegible]tia ſaxis auelli, in Britanniâ prout expulſa ſint colligi. ego fa[illegible]lius[illegible] rederim naturam margaritis deeſſe, quàm nobis auaritiam. Ipſi B[illegible] dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigre obe[illegible] iuriæ abſint: has ægre tolerat, iam domiti vt pareant, nondum vt [illegible] Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu B[illegible]niam ingreſſus, quamquam proſperâ pugnâ terruerit incolas, ac li[illegible]e potitus ſit, poteſt videri oſtendiſſe poſteris non tradidiſſe. Mox b[illegible] uilia, & in rempublicam verſa Principum arma, ac longa obliu[illegible]o B[illegible]niæ etiam in pace.[21] Conſilium id diuus Auguſtus vocabat, Tibe[illegible] cipuè. Agitaſſe C. Cæſarem de intrandâ Britanniâ ſatis conſtat, [illegible] ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes aduerſus Germaniam co[illegible] fruſtra fuiſſent Diuus Claudius auctor operis, tranſuectis legion[illegible]us auxiliisque, & aſſumto in partem rerum Veſpaſiano. quod initium v[illegible] mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monſtratus fati[illegible] ſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſub[illegible]nd[illegible] rius Scapula, vterque bello egregius: redactaque paullatim in [illegible]am prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita inſuper veteranorum [illegible]. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad noſtram v[illegible]que m[illegible]riam fidiſſimus manſit, vetere ac iam pridem receptâ populi Ro[illegible] ſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges. Mox Di[illegible] lus parta à prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in v[illegible] promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veran[illegible] cepit, iſque intra annum exſtinctus eſt. Suetonius hinc Paullinu[illegible] nio proſperas res habuit, ſubactis nationibus firmatisque præſidiis[illegible] rum fiduciâ Monam inſulam vt vires rebellibus miniſtrantem ag[illegible] ſus, terga occaſioni patefecit. Namque abſentia legati remoto met[illegible], Britanni agitare inter ſe mala ſeruitutis, conferre iniurias, & interpret[illegible] accendere. *Nihil profici patientiâ, niſi vt grauiora tamquam ex f[illegible] rantibus imperentur. ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos impon[illegible] e[illegible]quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæuiret. æquè diſcordia[illegible] præpoſitorum, æquè concordiam ſubiectis exitioſam:* [22] * *alterius manus centuriones,* * *alterius vim & contumelias miſcere: nihil iam cupiditati, nihil libid[illegible] exceptum. in prœlio fortiorem eſſe qui ſpoliet, nunc ab ignauis pl[illegible]run[illegible]ue & imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, iniungi dilectus, tamqu[illegible]m mori tantum pro patriâ neſcientibus. quantum enim tranſiſſe militum, ſi [illegible] B[illegible] ni numerent? ſic Germanias excuſſiſſe iugum, & flumine non Oceano d[illegible]f[illegible] di[illegible] ſibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam cauſſas bel[illegible] eſſe. receſſuros vt diuus Iulius receſſiſſet, modo virtutes maiorum ſuoru[illegible] an[illegible]ularentur:*

* Leg. liorum
* alterum

lauentur : neve prælij vnius aut alterius euentu paueſcerent. plus impetus, maiorem conſtantiam penes miſeros eſſe. iam Britannorum etiam deos miſereri, qui Romanum ducem abſentem, [23] *qui relegatum in aliâ inſulâ exercitum detinerent: iam ipſos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porro in eiuſmodi conſiliis periculoſius eſſe deprehendi, quàm audere.* His atque talibus inuicem inſtincti, Voadicâ generis regij feminâ duce (neque enim ſexum in imperiis diſcernunt) ſumsêre vniuerſi bellum: ac ſparſos per caſtella milites conſectati, expugnatis præſidiis, ipſam coloniam inuaſere, vt ſedem ſeruitutis. nec vllum in Barbaris ſæuitiæ genus omiſit ira & victoria. Quòd niſi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, properè ſubueniſſet, amiſſa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſque, quos conſcientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt ſuæ quoque iniuriæ vltor, duriùs conſuleret; miſſus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hoſtium nouus, eóque pœnitentiæ mitior. compoſitis prioribus nihil vltra auſus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius ſegnior & nullis caſtrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam tenuit. Didicêre iam Barbari quoque ignoſcere vitiis blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iuſtam ſegnitiæ excuſationem ſed diſcordiâ laboratum, cùm aſſuetus expeditionibus miles otio laſciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vitatâ exercitus irâ, indecorus atque humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem. hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam diſciplinâ [24] eadem inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuiſus, caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Veſpaſianus & Britanniam reciperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numeroſiſſima prouinciæ totius perhibetur, aggreſſus. multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnâmque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cum Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curam famamque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit, ſuper virtutem hoſtium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum, has bellorum vices mediâ iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuênit, cùm & milites velut omiſsâ expeditione ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus ſuis agentem, propè vniuerſam obtriuerat: eóque initio erecta prouincia, [25] vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potius videbatur, ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractisq; legionum vexillis & modicâ auxiliorum manu, quia in æquû digredi Ordouices non audebant, ipſe ante agmen,

 quò cete-

quò ceteris par animus ſimili periculo eſſet, erexit aciem. cæſáque prope vniuerſâ gente, non ignarus inſtandum famæ, ac prout prima ceſſiſſent, fore vniuerſa. Monam inſulam, cuius poſſeſſione reuocatum Paulinum rebellione totius Britanniæ ſuprà memoraui, redigere in poteſtatem animo intendit. Sed vt in dubiis conſiliis, naues deerant, ratio & conſtantia ducis tranſuexit: depoſitis omnibus ſarcinis, lectiſſimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſéque & arma & equos regunt, ita repente immiſit, vt obſtupefacti hoſtes qui claſſem, qui naues, qui mare exſpectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint ſic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ inſulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per oſtentationem aut officiorum ambitum tranſigunt, labor & periculum placuiſſet. Nec Agricola proſperitate rerum in vanitatem vſus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuiſſe: ne laureatis quidem geſta proſecutus eſt, ſed ipsâ diſſimulatione famæ famam auxit, æſtimantibus quantâ futuri ſpe tam magna tacuiſſet. Ceterùm animorum prouinciæ prudens, ſimúlque doctus per aliena experimenta, parum profici armis ſi iniutiæ ſequerentur, cauſſas bellorum ſtatuit exſcindere. à ſe ſuiſque orſus, primam domum ſuam coërcuit, quod pleriſque haut minùs arduum eſt, quàm prouinciam regere: nihil per libertos ſeruóſque publicę rei: non ſtudiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites aſcire, ſed optimum quemque fidelíſſimum putare: [16] omnia ſcire, non omnia exſequi: paruis peccatis veniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentiâ contentus eſſe: * officiis & adminiſtrationibus [illegible] non peccaturos, quàm damnare cùm peccaſſent. [17] Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum móllire, circumciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauiùs tolerabantur. namque per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere vltiò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ, vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æſtas aduenit, contracto exercitu, militum in agmine laudare modeſtiam, diſiectos coërcere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſiluas ipſe prætentare: & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excurſibus popularetur. atque vbi ſatis terruerat, parcendo ruſſus * irritamenta pacis oſtentare. Quibus rebus multę ciuitates quę in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus iram poſuere, & præſidiis caſtelliſque circumdatæ, tantâ ratione curaque, vt nulla antè Britanniæ noua pars illaceſſita tranſierit. Sequens hiems ſaluberrimis conſiliis abſumta. namque vt homines diſperſi ac rudes, eóque bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcerent: hortari priuatim, adiuuare publice, vt templa, fora, domus exſtruerent, laudando promtos, & caſtigando ſegnes. ita honoris æmulatio, pro neceſſitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferre,

* Deeſt vox, præficere, aut [illegible]

* [illegible] inuitamenta

Vnum inſaria [illegible] [illegible] proſperum [illegible] memoriam. nam [illegible] famæ: [illegible] [illegible] fol. 85.

ferre vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga. paullatímque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſeruitutis eſſet. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vaſtatis vſque ad Taum (æſtuario nomen eſt) nationibus. quâ formidine territi hoſtes quamquam conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi. ponendiſque inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum ſapientiùs legiſſe, nullum ab Agricolâ poſitum caſtellum aut vi hoſtium expugnatum, aut pactione ac fugâ deſertum. crebræ eruptiones. nam aduerſus moras obſidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & ſibi quiſque præſidio, irritis hoſtibus, eóque deſperantibus, quia ſoliti plerumque damna æſtatis hibernis euentibus penſare, tum æſtate atque hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios geſta auidus intercepit; ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat. Apud quoſdam acerbior in conuiciis narrabatur, vt bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus. ceterùm ex iracundiâ nihil ſupererat. ſecretum & ſilentium eius non timeres. honeſtius putabat offendere, quàm odiſſe. Quarta æſtas obtinendis quæ percurrerat inſumta. ac ſi virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipſâ Britanniâ terminus. Nam Glota & Bodotria diuerſi maris æſtu per immenſum reuecti, anguſto terrarum ſpatio dirimuntur. quod tum præſidiis firmabatur: atque omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis velut in aliam inſulam hoſtibus. Quinto expeditionum anno naue primâ tranſgreſſus, ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prœliis domuit: eamque partem Britanniæ quæ Hiberniam aſpicit, [18] copiis inſtruxit, in ſpem magis quam ob formidinem, ſi quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari opportuna, valentiſſimam imperij partem magnis inuicem vſibus miſcuerit. Spatium eius ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solum cælumque & ingenia cultuſque hominum haut multum a Britanniâ differunt. meliùs aditus portúſque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſticâ vnum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vnâ & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam poſſe. Idque etiam aduerſus Britanniam profuturum, ſi Romana vbique arma, & velut è conſpectu libertas tolleretur. Ceterùm æſtare quâ ſextum officij annum inchoabat, amplâ ciuitate trans Bodotriam ſita, quia motus vniuerſarum vltrà gentium, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur; portus claſſe explorauit. quæ ab Agricolâ primùm aſſumta in partem virium, ſequebatur egregiâ ſpecie, cùm ſimul terrâ, ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe iiſdem caſtris pedes equéſque & nauticus miles mixti copiis & lætitiâ, ſua quiſque facta, ſuos caſus attollerent: ac modò ſiluarum & montium profunda, modò tempeſtatum ac fluctuum aduerſa, hinc terra & hoſtis, [19] hinc auctus Oceanus militari iactantiâ compararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis

audiebatur, viſa claſſis obſtupefaciebat, tamquam aperto maris ſui ſecreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuerſi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore famâ, vti mos eſt de ignotis, [10] * oppugnaſſe vltrò, caſtella adorti, metum vt prouocantes addiderant: regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potiùs, quàm pellerentur, ſpecie prudentium ignaui admonebant. cum interim cognoſcit, hoſtes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne ſuperante numero, & peritiâ locorum circumiretur, diuiſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod vbi cognitum hoſti, mutato repente conſilio, vniuerſi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggreſſi, inter ſomnum ac trepidationem cæſis vigilibus irrupêre. Iamque in ipſis caſtris pugnabât, cùm Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & veſtigiis inſecutus, velociſſimos equitum peditúmque aſſultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuerſis adiici clamorem. & propinqua luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis rediit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloriâ certabant. vltrò quinetiam irrupere: & fuit atrox in ipſis portarum anguſtiis prœlium, donec pulſi hoſtes, vtroque exercitu certante, his vt tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio videretur. quod niſi paludes & ſiluæ fugientes texiſſent, debellatum illa victoriâ foret. Cuius conſtantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtuti ſuæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum curſu fremebant: atque illi modo cauti ac ſapientes, prompti poſt euentum ac magniloqui erant. iniquiſſima hæc bellorum conditio eſt; proſpera omnes ſibi vindicant, aduerſa vni imputantur. [11] At Britanni non virtute ſed occaſione & arte ducis * rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quo minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac ſacrificiis conſpirationem ciuitatum ſancirent. atque ita irritatis vtrimque animis diſceſſum. Eâdem æſtate [12] cohors Vſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam tranſmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. Occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus aſcendêre: & vno remigrante, ſuſpectis duobus, ceteris interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. * mox hàc atque illà rapti, & cum pleriſque Britannorum ſua defenſantium prœlio congreſſi, ac ſæpe victores, aliquando pulſi, eo ad extremum inopiæ venêre, vt infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos veſcerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primùm à Sueuis, mox à Friſiis intercepti ſunt. ac fuère quos per commercia venumdatos, & in noſtram vſque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtrauit. Initio æſtatis Agricola domeſtico vulnere ictus, anno ante natum filium amiſit. Quem caſum neque vt plerique fortium virorum ambitioſe, neque per lamenta rurſus ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmiſsâ claſſe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortiſſimos & longâ pace exploratos addiderat, ad

montem

* Fort. oppugnauere

* Poss. tam. v ctos, aut ta'n alia.

montem Grampium peruenit, quem iam hoſtes inſederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut ſeruitium exſpectantes [33] tandemque docti commune periculum concordiâ propulſandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamque ſuper triginta millia armatorum aſpiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis ſenectus, clari bello, ac ſua quiſque decora geſtantes. cum inter plures duces virtute & genere præſtans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poſcentem, in hunc modum locutus fertur. *Quotiens cauſſas belli & neceſſitatem noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuerſi ſeruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romanâ. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignauis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ, quibus aduerſus Romanos variâ fortuna certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eóque in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium littora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus.[34] Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico eſt. Sed nulla iam vltra gens.[35] nihil niſi fluctus & ſaxa: & infeſtiores Romani. quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuêre terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambitioſi. quos non Oriens, non Occidens, ſatiauerit: ſoli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque vbi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit: hi per dilectus alibi ſeruituri auferuntur. Coniuges ſororéſque & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunáſque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum. corpora ipſa ac manus, ſiluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt.[36] Nata ſeruituti mancipia ſemel veneunt, atque vltro à dominis aluntur: Britannia ſeruitutem ſuam cottidie emit, cottidie paſcit. Ac[37] ſicut in familiâ recentiſſimus quiſque ſeruorum & conſeruis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur.[38] Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſeruemur. Virtus porro ac ferocia ſubiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac ſecretum ipſum, quò tutius, eò ſuſpectius. Ita ſublatâ ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria cariſſima eſt. Brigantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſecordiam vertiſſet, exuere iugum potuêre.[39] nos integri & indomiti & libertatem non in * præſentiâ laturi, [40] primo ſtatim congreſſu vnde oſtendamus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit. An eamdem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciuiam adeſſe creditis? Noſtris illi diſceſſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diuerſiſſimis gentibus, vt ſecundæ res tenent, ita aduerſæ diſſoluent. niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorũ pleroſq; dominationi alienæ ſanguinem cõmodantes, diutius tamẽ hoſtes quàm ſeruos, fide & affectu teneri putatis:*

*putatis: metus & terror eſt, infirma vincula caritatis. [41] quæ vbi remo[illegible] qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro [illegible] ſunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam expro[illegible] ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: [42] paucos numero circum tre[illegible] ignorantia, cælum ipſum ac mare & ſiluas ignota omnia circum[illegible] [43] clauſos quodammodo ac vinctos * alij nobis tradiderunt. Ne terreat v[illegible] aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neq; vulnerat. I[illegible] hoſtium acie inueniemus noſtras manus. agnoſcent Britanni ſuam cau[illegible] cordabuntur Galli priorem libertatem. deſerent illos ceteri Germani, tam [illegible] nuper Vſipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua c[illegible] num coloniæ, inter malè parentes & iniuſtè imperantes, ægra muni[illegible] diſcordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ ſeru[illegible] tium pœnæ, quas in æternum proferre, aut ſtatim vlciſci, in hoc campo e[illegible] inde ituri in aciem & maiores veſtros, & poſteros cogitate.* Exc[illegible] tionem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribuſque d[illegible] nis. Iámque agmina, & armorum fulgores, audentiſſimi cuiu[illegible] curſu: ſimul inſtruebantur acies. cum [44] Agricola quamquam lætu[illegible] vix * monitis coërcitum militem * adhuc ratus, ita diſſeruit. [45] *O[illegible] annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpiciis imperij Rom. fide [illegible] râ veſtrâ Britanniam viciſtis. tot expeditionibus, tot prælijs ſeu fort[illegible] aduerſus hoſtes, ſeu patientiâ ac labore penè aduerſus ipſam rerum na[illegible] fuit. Neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego [illegible] legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non f[illegible] rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Inuenta Britannia, & sub[illegible] dem in agmine, cùm vos paludes monteſve & flumina fatigarent, [illegible] cuiuſque vocem audiebam, Quando dabitur hoſtis, quando acies? Ven[illegible] tebris ſuis extruſi. & [46] vota virtúſque in aperto, omniáque prona [illegible] atque eadem victis aduerſa. Nam vt ſuperaſſe tantum itineris, ſiluas e[illegible] tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientib[illegible] loſiſſima, quæ hodie proſperrima ſunt. Neque enim nobis aut locoru[illegible] notitia, aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, & arma, & [illegible] omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum eſt, neque e[illegible] neque ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi vitâ potior, & i[illegible] lumitas ac decus, eodem loco ſita ſunt. nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum [illegible] naturæ fine cecidiſſe. Si nouæ gentes atque ignota acies conſtitiſſet: al[illegible] ercituum exemplis vos hortarer. nunc veſtra decora recenſete, ve[illegible] interrogate. Ij ſunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis a[illegible] clamore debellaſtis: ij ceterorum Britannorum fugaciſſimi. ideóque tam [illegible] perſtites. Quomodò ſiluas ſaltúſque penetrantibus, fortiſſimum quodqu[illegible] mal robore, pauida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur: ſic acerrimi Br[illegible] norum iam pridem ceciderunt: reliquus eſt numerus ignauorum [illegible] tium. quos quòd tandem inueniſtis, non reſtiterunt, ſed deprehen[illegible] uiſſimi, & extremo metu corpora defixêre in his veſtigiis, in qu[illegible] & ſpectabilem victoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus, im[illegible] quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquam e[illegible] tari potuiſſe, [47] aut moras belli, aut cauſſas debellandi.* Et allo[illegible] Agricolâ militum ardor eminebat, & finem orationis ingen[illegible]s

conſecuta

* Sulo, dij

* munimentis. q. [illegible]

conſecuta eſt, ſtatimque ad arma diſcurſum. inſtinctos ruentéſq; ita diſpoſuit, vt peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo ſtetere, ingens victoriæ decus citra Romanum ſanguinem bellanti, & auxilium ſi pellerentur. Britannorum acies in ſpeciem ſimul ac terrorem editioribus locis conſtiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accliue iugum connexi velut inſurgerēt: media campi couinarius & eques ſtrepitu ac diſcurſu complebat. Tum Agricola ſuperante hoſtium multitudine veritus, ne ſimul in frontem, ſimul & latera ſuorum pugnaretur, diductis ordinibus, quanquam porrectior acies futura erat, & arceſſendas plerique legiones admonebant, promtior in ſpem, & firmus aduerſis, dimiſſo equo pedes ante vexilla conſtitit. Ac primo cōgreſſu eminus certabatur ſimul conſtantiâ, ſimul arte Britanni, ingentibus gladiis & breuibus cetris, miſſilia noſtrorum vitare, vel excutere, atque ipſi magnam vim telorum ſuperfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipſis vetuſtate militiæ exercitatum, & hoſtibus inhabile parua ſcuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij ſine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miſcere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obſtiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commiſtæ proximos quoſque cædere. ac plerique ſemineces aut integri feſtinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugere, couinarij peditum ſe prœlio miſcuere: & quamquam recentem terrorem intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeque equeſtris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu ſtantes ſimul equorum corporibus impellerentur. ac ſæpe vagi currus, exterriti ſine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, tranſuerſos, aut obuios incurſabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes ſumma collium inſederant, & paucitatem noſtrorum vacui ſpernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipſum veritus Agricola quattuor equitum alas ad ſubita belli retentas, venientibus oppoſuiſſet, quantóque ferocius accurrerant, tanto acrius pulſos in fugam diſieciſſet. Ita conſilium Britannorum in ipſos verſum tranſuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſere. Tum verò patentibus locis grande & atrox ſpectaculum: * ſequi, vulnerare, capere, atque eoſdem oblatis aliis trucidare. Iam hoſtium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præſtare, quidam inermes vltrò ruere, ac ſe morti offerre. Paſſim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtúſque. poſtquam ſiluis appropinquarunt, collecti, primos ſequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & ſicubi artiora erant, partem equitum dimiſſis equis, ſimul rariores ſiluas equitem perluſtrare iuſſiſſet, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterum vbi compoſitos firmis ordinibus ſequi rurſus videre, in fugam

verſi, non agminibus vt prius, nec alius alium reſpe[illegible]
bundi inuic[illegible]m, longinqua atque auia petiêre. finis ſeque[illegible]
tas fuit. cæſa hoſtium ad decem milia: noſtrorum trece[illegible]
cecidêre, in quis Aulus Atticus præfectus cohort[illegible]
rociâ equi hoſtibus illatus. Et nox quidem gaud[illegible]o præd[illegible]
ribus: Britanni palantes mixtoque virorum mul[illegible]
here vulneratos, vocare integros, deſerere domos, ac per [illegible]
dere: eligere latebras, & ſtatim relinquere. [9] mi[illegible]ere [illegible]
aliqua, dein ſperare aliquando frangi aſpectu pignorum ſuo[illegible]
concitari. ſatiſque conſtabat ſæuiſſe quoſdam in coniug[illegible]
tamquam misererentur. Proximus dies faciem vi[illegible]or[illegible]æ [illegible]
vaſtum vbique ſilentium, ſecreti colles, fumantia pr[illegible]
ino exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimiſſi[illegible]
certa fugæ veſtigia, neque vſquam conglobari hoſtes co[illegible]pertu[illegible]
exactâ iam æſtate ſpargi bellum nequibat, in fines Horeſto[illegible]m [illegible]
citum deducit. Ibi acceptis obſidibus, præfecto claſſis c[illegible]
Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præceſſerat ter[illegible]
ditem atque equites lento itinere, quò nouarum gentiu[illegible] ani[illegible]
tranſitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et ſimul claſſis [illegible]
dâ tempeſtate ac famâ Trutulenſem portum tenuit, vnde pr[illegible]
*omnis — tere Britanniæ lecto * omni redierat. [10] Hunc rerum curſ[illegible]
*Forte auctum. — quam nulla verborum iactantiâ, epiſtolis Agricolæ * actum, vt [illegible]
tiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat c[illegible]
tia, deriſui fuiſſe nuper falſum è Germania triumphum, emtis pe[illegible]
mercia, quorum habitus & crines in captiuorum ſpeciem fo[illegible]
tur: at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus ho[illegible]
ſis, ingenti famâ celebrari. Id ſibi maxime formidoloſum, p[illegible]
minis nomen ſupra Principis attolli: fruſtra ſtudia fori, & ci[illegible]
tium decus in ſilentium acta, ſi militarem gloriam alius [illegible]
cetera vtcumque faciliùs diſſimulari, ducis boni imperato[illegible] v[illegible]
tem eſſe. Talibus curis exercitus, quódque ſæuæ cogit[illegible]
cium erat, ſecreto ſuo ſatiatus, optimum in præſentiâ ſtatu[illegible]t rep[illegible]
odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. [illegible]
etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur [11] trium[illegible]
namenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho [illegible]
multo verborum honore cumulata, decerni in ſenatu iubet [illegible]
inſuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ deſtinari, [illegible]
tum morte Atilij Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam. C[illegible]
re plerique libertum ex ſecretioribus miniſteriis miſſu[illegible]
codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præc[illegible] B[illegible]
niâ foret, traderentur: cúmque libertum in ipſo freto [illegible] o[illegible]
Agricolæ, ne àppellato quidem eo ad Domitianum remea[illegible]
rum iſtud, ſiue ex ingenio Principis fictum ac compoſitum [illegible]
derat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quie[illegible]am [illegible]
Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrent[illegible] intro[illegible]
vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noct[illegible] in pal[illegible] [illegible]a vt [illegible]
ceptum erat, venit: exceptuſque breui oſculo & nullo ſe[illegible]

ſeruit[illegible]-

ſeruientium immixtus eſt. Ceterùm vt militare nomen, graue inter otioſos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectóque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſſa periculi non crimen vllum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac [13] peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecuta ſunt reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Mœſiâ Daciáque, & Germaniâ Pannoniáque, temeritate aut per ignauiam ducum amiſſi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripâ, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum. Itaque cum damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertiâ & formidine eorum. Quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quiſque libertorum amore & fide, peſſimi malignitate & liuore, pronum deterioribus Principem exſtimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo [13] proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuicâ nuper, nec Agricolæ conſilium deerat, nec Domitiano exemplum. Acceſſere quidam cogitationum Principis periti, qui iturus ne eſſet in prouinciam, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam ſuam in approbandâ excuſatione offerre: poſtremò non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrentéſque, pertraxêre ad Domitianum. qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audiit preces excuſantis, & cùm annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidia. [14] ſalarium tamen proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue offenſus non petitum, ſiue ex conſcientia, ne quod vetuerat videretur emiſſe. [15] Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obſcurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaque Agricolæ leniebatur. quia non contumaciâ, neque inani iactatione libertatis, famam fatúmque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe: obſequiúmque ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, [16] eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, ſed in nullum * rei pòſt vſum, ambitioſâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuoſus, amicis triſtis, extraneis etiam ignotíſque non ſine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauêre ad domum, & per fora & circulos locuti ſunt: nec quiſquam auditâ morte Agricolæ, aut lætatus eſt aut ſtatim oblitus eſt. Augebat miſerationem conſtans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare auſim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebrius quàm ex more principatus per nuntios viſentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venêre, ſiue cura illud, ſiue

*V.c. r.ip iiſ. reipubl.

inquiſitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis [illegible] roscurſores nunciata conſtabat, nullo credente ſic accelera[illegible], q[illegible] audiret. Speciem tamen doloris animo vultúque præ ſe tu[illegible] odij, & qui faciliùs diſſimularet ga[illegible]um quàm metum. [illegible] lecto teſtamento Agricolæ, quo coheredem opti[illegible] vx[illegible] filiæ Domitianum ſcripſit, lætatum eum, velut honore iudici[illegible] cæca & corrupta mens aſſiduis adulationibus erat, vt neſciret à bo[illegible] tre non ſcribi heredem, niſi malum Principem[1]. Natus erat [illegible] Caio Cæſare tertiùm conſ. idib. Iuniis: exceſſit ſexto & qui[illegible] anno decimo kalen. Septemb. Collegâ Priſcóque Coſs. Quod [illegible] tum quoque eius poſteri noſcere velint, decentior quàm ſubl[illegible] nihil metus in vultu: gratia oris ſupererat. bonum virum facil[illegible] res, magnum libenter. Et ipſe quidem, quamquam medio in [illegible] græ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longiſſimum æuum [illegible] Quippe & vera bona, quæ in virtutibus ſita ſunt, impleuerat; & C[illegible] laribus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adſtrue[illegible] tuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, ſpecioſæ contig[illegible] atque vxore ſuperſtitibus, poteſt videri etiam beatus incolumi [illegible] te, florente famâ, ſaluis affinitatibus & amicitijs futura effugiſſe. N[illegible] curi durare in hac beatiſſimi ſæculi luce, ac [57] Principem Traia[illegible] dere, augurio votiſque apud noſtras aures ominabatur: ita feſtin[illegible] tis grande ſolatium tulit, euaſiſſe poſtremum illud tempus, quo [illegible] tianus non iam per interualla ac ſpiramenta temporum, ſed c[illegible] & velut vno ictu rempublicam exhauſit. Non vidit Agricola o[illegible] curiam, & clauſum armis ſenatum, & eâdem ſtrage tot conſular[illegible] des, tot nobiliſſimarum feminarum exſilia & fugas. [58] Vnâ adh[illegible] riâ Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam villam ſententi[illegible] ſallini ſtrepebat, & [59] Maſſa Bebius iam tum reus erat. [60] M[illegible]x duxêre Heluidium in carcerem manus: [61] nos Maurici, Ruſtici[illegible] nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtrax[illegible] los, iuſſitque ſcelera, non ſpectauit. præcipua ſub Domitiano m[illegible] pars erat, videri & aſpici: cùm ſuſpiria noſtra ſubſcriberent[illegible] notandis tot hominum palloribus ſufficeret [62] ſæuus il[illegible] vul[illegible] à quo ſe contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agric[illegible] tantùm claritate, ſed etiam opportunitate mortis vt perhibent q[illegible] terfuerunt nouiſſimis ſermonibus tuis, conſtans & libens fat[illegible] piſti, tam quam pro virili portione innocentiam Princi[illegible] dona[illegible] mihi filiæque, præter acerbitatem parẽtis erepti, auget mæſtitia[illegible], [illegible] aſſidere valetudini, fouere deficientem, ſatiari vultu, complexu, non [illegible] tigit. [63] excepiſſem certè mandata vocéſque, quas penitus animo [illegible] mus. Noſter hic dolor, noſtrum vulnus: nobis tam longæ abſentiæ [illegible] ditione ante quadriennium amiſſus es. Omnia ſine dubio, opti[illegible] rentum aſſidente amantiſſimâ vxore, ſuperfuere honori tuo. pa[illegible] bus tamen lacrymis compoſitus es, & nouiſſimâ in luce deſi[illegible] aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, ſi, vt ſapientibus [illegible] non cum corpore extinguuntur magnæ animæ; placidè q[illegible]eſcas, [illegible] domum tuam ab infirmo deſiderio, & muliebribus lamentis ad [illegible]

plationem

plationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas eſt: [4] admiratione te potius * temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, * militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctiſſimi cuiuſque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim, ſic patris, ſic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictáque eius ſecum reuoluant, famámque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: ſed vt vultus hominum, ita ſimulacra vultus imbecilla ac mortalia ſunt, forma mentis æterna. quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis. Quidquid ex Agricola amauimus, quidquid mirati ſumus, manet, manſurúmque eſt in animis hominum, in æternitate temporum, famà rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola poſteritati narratus & traditus, ſuperſtes erit.

FABII QVINCTILIANI,

VT VIDETVR, DIALOGVS;

AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS ET QVARE, CONCEDANT:

CORN. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SÆPE ex me requiris, Iuſte Fabi, cur cùm priora ſæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriáque effloruerint, noſtra potiſſimùm ætas deſerta, & laude orbata, vix nomen ipſum oratoris retineat. neque enim ita appellamus niſi antiquos: horum autem temporum diſerti, cauſſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quam oratores vocantur. Cui percontationi tuæ reſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, [1] vt aut de ingeniis noſtris malè exiſtimandum ſit, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de iudiciis, ſi nolumus, vix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum vt noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eſſet. quos eandem hanc quæſtionem pertractantes, iuuenis admodùm audiui. Ita non ingenio, ſed memoria ac recordatione opus eſt, vt quæ à præſtantiſſimis viris & excogitata ſubtiliter, & dicta grauiter accepi, [2] cùm ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas afferrent, dum formam ſui quiſque & animi, & ingenij redderet, iiſdem nunc numeris, iiſdémque rationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neque enim defuit, qui diuerſam quoque partem ſuſciperet, ac multum vexatâ & irriſà vetuſtate, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret.

Nam poſtero die quàm [3] accuratiùs Maternus Catonem recitauerat, cum offendiſſe potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantum Catonem cogitaſſet, eaque de re per vrbem frequens ſermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori noſtri, quo[illegible] vtroſque modo ſtudioſe audiebam, ſed domi quoque & in publico aſſectabar, mirâ ſtudiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoque eorum & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis penitus exciperem. quamuis maligne plerique opinarentur, nec Secundo promptum eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ quam inſtitutione & litteris famam eloquentiæ conſecutum. Nam & Secundo purus, & preſſus, &, in quantum ſatis erat, profluens ſermo non defuit: & [4]Aper communi eruditione imbutus contemnebat potius litteras quam neſciebat. tamquam maiorem induſtriæ & laboris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni, [5] ſedentem ipſum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, quo minus offenſas Catonis tui ames? [7] An ideo librum iſtum apprehendiſti, vt diligentius retractares, & ſublatis ſi quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, [8] Leges tu quidem ſi volueris & agnoſces quæ audiſti. quòd ſi qua omiſit Cato, [9] ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tragœdiam diſpoſui iam, & intra me ipſe formaui. Atque ideo maturare libri huius editionem feſtino, vt dimiſſa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ iſtæ non ſatiant, inquit Aper, quo minus [10] omiſſis orationum & cauſarum ſtudiis, omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyeſtem conſumas? cum tot amicorum cauſſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium, & Catonem, id eſt, noſtras quoque hiſtorias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbarer hâc tuâ ſeueritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio iam propè in conſuetudinem vertiſſet. Nam nec tu agitare & inſequi poëtas intermittis, & [11] ego cui deſidiam aduocationum obiicis, quotidianum hoc patrocinium [12] defendendæ aduerſus te poeticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet verſus facere, vel quod iam pridem opto, ſuâ quoque auctoritate compellat, vt omiſſis forenſium Muſarum anguſtiis, in quibus ſatis ſuperq; ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & anguſtiorem eloquentiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, vt in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem [*]gratiæ præualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & vſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernii, quam Saleium Baſſum, cum optimum virum, tum abſolutiſſimum poëtam? porro ſi poetica accuſatur, non alium video reum locupletiorē. Securus ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius

[*] gratiâ

ſtudium

ſtudium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm cauſſas agere non poſſit. [13] & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, [14] * Maternum ſollicite plurimum defendi. ſed & [15] ipſum ſolum apud eos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, quâ parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſſit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtrâ vel ad vtilitatē fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad vtilitatem vitæ omnia [16] conſilia, facta noſtra dirigenda ſunt, quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis vero & inimicis metum & terrorem vltrò feras, ipſe ſecurus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac poteſtate munitus? [17] cuius vis & vtilitas rebus prope fluentibus, aliorum * præſidio & tutelâ intelligitur. [18] ſin proprium periculum increpuit, non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quàm reo & periclitanti eloquentiæ præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, vel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud Principem poſſis. Quid aliud infeſti patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudē Heluidij ſapientiá eluſit. Plura de vtilitate non dico, [19] cui parti minime contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ tranſeo, cuius iucunditas non vno alióve momento, ſed omnibus prope diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honeſtas nato, quam videre plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idque ſcire, non pecuniæ, non orbitati, neque officij alicuius adminiſtrationi, ſed ſibiipſi dari? illos quin immo [20] orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad iuuenem & pauperem, vt aut ſua aut amicorum diſcrimina commendent. Vllane tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quàm ſpectare homines veteres, & ſenes, & [21] totius orbis gratiâ ſubnixos, in ſummâ omnium rerum abundantiâ confitentes id quod optimum ſit ſe non habere? Iam verò qui togatorum comitatus & egreſſus? quæ in publico ſpecies? quæ in iudicijs veneratio? quod gaudium conſurgendi aſſiſtendique inter tacentes, in vnum conuerſos? coire populum, & circumfundi coràm, & accipere affectum quemcumque orator induerit? Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque [22] oculis expoſita, percenſeo. Illa ſecretiora, & tantùm ipſis dicentibus nota, maiora ſunt. Siue accuratam meditatámque affert orationem, eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita gaudij pondus & conſtantia: ſiue nouam & recentem curam nō ſine aliquâ trepidatione animus attulerit, ipſa ſollicitudo commendat euentum, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipſius temeritatis vel præcipua iucunditas eſt. Nam in ingenio quoque, ſicut in agro, quáquam alia diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamē quæ ſuâ ſponte naſcūtur. Equidem vt de me ipſo fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus eſt, vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili

*præſidio & tutela.

natus,

natus, quæſturam, aut tribunatum, aut præturam acce[illegible]: quàm e[illegible] bus mihi pro mediocritate huius quantulæcumque in dicen[illegible] tis, aut reum proſperè defendere, aut apud centumuiros cau[illegible] quam feliciter orare, aut apud Principem ipſos illos libertos & [illegible] ratores Principum tueri & defendere datur. Tum mihi ſ[illegible] pra[illegible] tus & præturas & conſulatus aſcendere videor, [13] tum * ab[illegible] q[illegible] non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratiâ v[illegible] fama & laus cuiuſuis artis cum oratorum gloriâ comparan[illegible] non illuſtres in vrbe ſolùm apud negotioſos & rebus intentos, [illegible] apud iuuenes & adoleſcentes, [14] quibus morum indoles eſt & bo[illegible] ſui? Quorum nomina priùs parentes liberis ſuis ing[illegible] unt [illegible] pius vulgus imperitum & tunicatus hic populus tranſeu[illegible] vocat, & digito demonſtrat? Aduenæ quoque & pere[illegible] nicipiis & coloniis ſuis auditos, cùm primum vrbem atti[illegible] runt ac vultus ag[illegible]oſcere concupiſcunt. Auſim co[illegible]dere [illegible] hunc Eprium, de q[illegible]o mod[illegible] locutus ſum, & Criſ[illegible]um [illegible] tius enim * nouis & recentibus quàm remotis & [illegible] vror) [15] non minus eſſe in extremis partibus terrarum, [illegible] aut Vercellis, vbi nati dicuntur [16] nec hoc illis alterius te[illegible] tium præſtat, quamquam ad illas ipſas opes poſſunt v[illegible] bene[illegible]ficio veniſſe. Ipſa eloquentia, cuius numen & [illegible] quid[illegible]n omnibus ſæ[illegible]lis exempla edidit, ad quantam vi[illegible] hom[illegible]e[illegible] ingenii viribus peruenerint. [17] Sed [illegible]c, vt ſuprà d[illegible]x[illegible] & quæ non auditu cognoſcenda ſed oculis ſpectanda [illegible] q[illegible]o ſordidius & abiectiùs nati ſunt, [18] quóque notabilior [illegible] anguſtia rerum naſcentes eos circumſteterunt, eò c[illegible] ſtrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illuſtriora ex[illegible] ſine commendatione natali[illegible], ſine ſubſtantia facultatum, [illegible] ribus egregius, alter habitu quoque corporis contemtus, [illegible]er [illegible] annos [19] pote[illegible]tiſſimi ſunt ciuitatis ac donec libuit principes [illegible] principes in Cæſaris amicitiâ agunt ferúntq; cun[illegible]a [illegible] cipe cum quadã reuerentia diliguntur. Quia Veſpaſia[illegible] nex & patientiſſimus veri, bene intelligit, cetero[illegible] qu[illegible] ẽ [illegible] iis quæ ab ipſo acceperint, quæque ipſi accumulare, & [illegible] promitum eſt: Marcellum autem & Criſpum, attuliſſe ad a[illegible] quod non a Principe acceperint, nec accipi poſſit. M[illegible] tanta locum obtinent [20] imagines, ac tituli & ſtatuæ, quæ n[illegible] negliguntur: tam hercule quam diuitiæ & opes, quas fac[illegible] vituperet quam faſtidiat. His igitur & honoribus, & [illegible] cultatibus, refertas domos eorum videmus, qui ſe ab in[illegible] tia cauſſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. N[illegible] ſus, quibus totã vitam Maternus inſumere optat (ind[illegible] xit oratio) neque dignitatẽ vllam auctoribus [illegible] co[illegible] tes alunt: voluptatẽ autem breuem [illegible] dem inanẽ & [illegible] ſequuntur. Licet hæc ipſa, & quæ deinde dicturus ſum, [illegible] te[illegible]c reſpuat, [21] cui bono eſt ſi apud te Agame[illegible] t [illegible] quitur? quîs ideo domũ defenſus, & tibi obligatus [illegible] Q[illegible]

[illegible]

*aulis

noſtrum egregium poëtam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſi-
mum vatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? Nempe ſi amicus eius,
ſi propinquus, ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc
Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque vt pro
eo verſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iu-
cundi. quorum tamen hic exitus eſt, vt cùm toto anno, per omnes dies,
magnâ noctium parte, vnum librum excudit & elucubrauit, rogare vl-
trò & ambire cogatur, vt ſint qui dignentur audire: & ne id quidem gra-
tis. nam & domum mutuatur, & auditorium exſtruit, & ſubſellia con-
ducit, & libellos diſpergit: & vt [12] beatiſſimus recitationem eius euentus
proſequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in her-
bâ vel flore pręcepta, ad nullam certam & ſolidam peruenit frugem: nec
aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cu-
iuſquam beneficium, ſed clamorem vagum, & voces inanes, & gau-
dium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Veſpaſiani li-
beralitatem, quòd quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id qui-
dem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius,
ſi ita res familiaris exigat, [13] ſe ipſum colere, ſuũ genium propitiare, ſuam
experiri liberalitatem? Adiice quod poëtis, ſi modò dignum aliquid ela-
borare & efficere velint, relinquenda conuerſatio amicorum, & iucun-
ditas vrbis, deſerenda cetera officia, vtque ipſi dicunt, in nemora & lu-
cos, id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama
cui ſoli ſeruiunt, & quod vnum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur,
æquè poëtas quàm oratores ſequitur. quoniam mediocreis poëtas nemo
nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama
[14] in totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias innoteſcat.
Quotus quiſque cùm ex Hiſpaniâ vel Aſiâ, ne quid de Gallis noſtris lo-
quamur in vrbem venit, Saleium Baſſum requirit? atque adeò ſi quis re-
quirit & ſemel vidit, tranſit & contentus eſt: vt ſi picturam aliquam vel
ſtatuam vidiſſet. Neque hunc meum ſermonem ſic accipi volo, tam-
quam eos quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit, deterream
à carminibus, ſi modò in hac ſtudiorum parte oblectare otium & no-
men inſerere poſſunt famæ. ego verò omnem eloquentiam omneſque
eius partes ſacras & venerabiles puto. nec ſolùm cothurnum veſtrum,
aut heroici carminis ſonum, ſed lyricorum quoque iucunditatem, &
elegorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus,
& quamcumque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ce-
teris aliarum artium ſtudiis credo. ſed tecum mihi Materne res eſt,
quòd cum natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, &
ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græciâ natus eſſes, vbi
ludicras quoque artis exercere honeſtum eſt, ac [31] tibi Nicoſtrati robur
ac vires dij dediſſent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacer-
tos, leuitate iaculi aut iactu diſci vaneſcere: ſic nunc te ab auditoriis &
theatris, in forum & ad cauſas, & ad vera prœlia voco. cùm præſertim ne
ad id quidem conſurgere poſſis, quod pleriſque patrocinatur. tamquam
minus obnoxium ſit offendere poëtarum quàm oratorum ſtudium. Ef-
ferueſcit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, ſed

quod periculoſius eſt, pro Catone offendis. nec excuſatur offenſa neceſſitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & ſubitæ dictionis impetu: meditatus videris elegiſſe perſonam notabilem, & cum auctoritate dicturam. [36] Sentio quid reſponderi poſſit. hinc ingentis ex his aſſenſus, hinc in ipſis auditoriis præcipuè laudari, & mox omnium ſermonibus ferri. Tolle igitur quietis & ſecuritatis excuſationem, cùm tibi ſumas aduerſarium ſuperiorem. nobis ſatis ſit priuatas & noſtri ſæculi controuerſias tueri, [37] in quibus expreſſis ſi quando neceſſe ſit pro periclitante amico potentiorum aures offendere; & probata ſit fides, & libertas excuſata. Quæ cùm dixiſſet Aper acriùs, vt ſolebat; & intento ore: remiſſus & ſubridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accuſare oratores quàm Aper * laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degreſſus detractaret poëtas, atque carminum ſtudium proſterneret: arte quâdam mitigauit, concedendo his qui cauſſas agere non poſſent, vt verſus facerent. Ego autem ſicut in cauſſis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auſpicatus ſum, tum quidem cùm in Nerone improbam & ſtudiorum quoque ſacra profanantem vaticinij potentiam fregi. [38] hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forenſi labore conſtitui, nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum concupiſco: non magis quàm æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. [39] Nam ſtatum * cuiuſque ac ſecuritatem meliùs innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. nec vereor, ne mihi vnquam verba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora verò, & luci, & ſecretum ipſum quod Aper increpabat, tantam mihi afferūt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorum componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuq; * commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitiis pectora influxit. ſic oracula loquebantur. Nam [40] lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus, recens, & malis moribus natus, atque, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more noſtro loquar, aureum ſæculum, & oratorum & criminum inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admiſſa defenderent. [41] Nec vllis aut gloria maior, aut auguſtior honor: primùm apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis ferebantur: deinde apud illos diis genitos ſacroſque reges, inter quos neminem cauſſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi introſpicere altiùs velis, ipſum Apollinem accepimus. vel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita videtur, illud certè mihi concedis Aper, non minorē honorem Homero quàm Demoſtheni apud poſteros: nec anguſtioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lyſiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Aſinij aut Meſſallæ liber tam illuſtris eſt, quàm [42] Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contuber-

* Fortè laudare.

* hac vſque

* commodata, vel compta.

cubernlum, comparate timuerim, cum inquietā & anxiā oratorum vitā. licet illos certamina & pericula ſua ad conſulatus euexerint: malo ſecurum & ſecretum VIRGILII ſeceſſum, in quo tamen neq; apud diuum Auguſtum gratiā caruit, neque apud populum Romanum notitiā. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro verſibus Virgilij, ſurrexit vniuerſus, & forte præſentem ſpectantemq́ue Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præſenti fortunā concupiſcendum? an quòd timent, an quòd timentur? [43] quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vmquam ſatis ſerui videntur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hęc ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Muſæ, remotum à ſollicitudinibus, & curis, & neceſſitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſq́ue fontes ferant: nec inſanum vltrà & lubricum forum famamq́ue pallentem trepidus experiar. non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, teſtamentum pro pignore ſcribam: nec plus habeam, quàm quod poſſim cui velim relinquere, quandocumque fatalis & meus dies veniet. ſtatuarq́ue tumulo non mæſtus & atrox, ſed hilaris & coronatus: & [44] pro memoriā mei, nec conſulat quiſquam nec roget. Vixdum finierat Maternus concitatus & velut inſtinctus, cùm [45] Vipſanius Meſſalla cubiculum eius ingreſſus eſt, ſuſpicatuſq́ue ex ipsā intentione ſingulorum, altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num parum tempeſtiuus, inquit, interuenî. ſecretum conſilium & cauſſæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè, minime, inquit Secundus, atque adeò vellem maturiùs interueniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta, vtq́ue poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum ſimilior oratio. Me verò, inquit, & ſermo ipſe infinitā voluptate affeciſſet, atque id ipſum delectat, quòd vos viri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantùm negotiis, & declamatorio ſtudio ingenia veſtra exercetis, ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ & [46] ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundiſſimum oblectamentum, cùm vobis qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te Secunde, quòd Iulij Aſiatici vitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à ſcholaſticis controuerſiis receſſit; & otium ſuum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum conſumere. Tum Aper, Non deſinis Meſſalla vetera tantùm & antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atq; contemnere. Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, [47] cùm oblitus & tuę & fratris tui eloquētiæ, [48] neminem hoc tempore oratorem eſſe contenderes. * Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in iis opinionem non vere- * Atque i

verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipſe tibi denegares. Neque illius, inquit, ſermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut teipſum Aper, (quamquam interdum in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo veſtrûm, vt cauſſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerumque conquiro. & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia video etiam Graiis accidiſſe, vt [9] longiùs abſit Æſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſi quis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem mouiſti: ſed quis eam iuſtiùs explicauerit quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoque & meditatio acceſſit? Et Meſſalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, ſi illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque ſermonem hunc noſtrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exſequemur partes, quas intellexerimus te non tam omiſiſſe quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paullo ante dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animò perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſæculum noſtrum patiar hâc veſtrâ conſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * ſignificatione iſtâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quoſdam veteres & olim natos intelligo ac mihi verſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor, quorum ætas mille ferè & cc. annis ſæculum noſtrum antecedit: vos autem Demoſthenem & Hyperidem profertis; quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe; ita tamen vt vtrique ſuperſtites eſſent. Ex quo appâret, non multò plures quàm ccc. annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis ætatem. quod ſpatium temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum videatur: ſi ad naturam ſæculorum & reſpectum huius immenſi æui, perquàm breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, is eſt magnus & verus annus, quo eadem poſitio cæli ſiderumque, quæ cùm maximè eſt, rurſum exſiſtet, iſque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demoſthenes veſter quem vos veterem & antiquum fingitis, [10] non ſolùm anno quo nos, ſed ferè eodem menſe extitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui poteſt videri antiquus, noſtrorum temporum diſertis anteponere ſoletis: ſed Ciceronem, & Cæſarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Aſinium, & Meſſallam. quos quidem cur antiquis temporibus potius adſcribatis quàm noſtris, non video. nam vt de Cicerone ipſo loquar, Hirtio nempe & Panſâ conſulibus, vt Tiro libertus eius ſcripſit, [11] VII. Idus Decemb. occiſus eſt, quo anno diuus Auguſtus in locum Panſæ & Hirtij ſe & Q. Pedium Coss. ſuffecit. ſtatue VI. & L. annos, quibus mox diuus Auguſtus Remp. rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & prope quadriennium Cai, ac bis quaternos denos Claudij & Neronis annos,

* ſignatione Rom. 16.1.

annos, atque ipſum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum, ac ſextam iam felicis huius principatus ſtationem, quâ Veſpaſianus Remp. fouet, c. & x x. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britanniâ vidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe, quâ Cæſarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggreſſi ſunt. Ita ſi eum qui armatus C. Cæſari reſtitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronem audire potuit, & noſtris quoq; actionibus intereſſe. Proximo quidẽ congiario ipſi vidiſtis pleroſque ſenes, qui ſe à diuo quoque Auguſto ſemel atque iterum accepiſſe congiarium narrabant. ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illis & Aſinium audiri potuiſſe. Nam Coruinus in medium vſque Auguſti principatum, Aſinius pænè ad extremum durauit. Nec diuidatis ſæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoſcere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt ſi qua ex horum oratorum famâ gloriaque laus temporibus adquiritur; eandem docerem in medio ſitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quoſque alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus non eſſet Caluus veſter aut Cœlius, aut ipſe Cicero? Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, ſi illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic vtroque diſtinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe vnum eloquentiæ vultum, ſed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: vitio autem malignitatis humanæ vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & [12] ſuperfluens, & parum * antiquus videretur. [13] Legiſti vtique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum, [14] Brutum autem otioſum atque diſiunctum. Rurſumque Ciceronem à Caluo quidem malè audiuiſſe, tamquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipſius verbis vtar, tamquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos veniam, * nec mihi cum vniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem vſque [15] ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illâ vetere, atque dicendi viâ directâ: * non infirmitate ingenij, nec inſcitiâ litterarum, tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paulo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuerſitate aurium formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutandam. Facilè perferebat prior iſte populus, vt imperitus & rudis, imperi-

* Atticus

* [illegible]

tiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & [16] mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi, præcepta rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, [17] cùm vix in cortinâ quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec exſpectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe vltrò admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exſpectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immenſa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoque aſſiſtentium, & affluens & vagus auditor, aſſueuit iam exigere lętitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis triſtem & impexâ antiquitatem, quàm ſi quis in ſcena Roſcij, aut [18] Turpionis Ambiuij exprimere geſtus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſsâ oratores ſectantur, non ſolùm audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoriâ volunt. Tradúntque inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt. ſiue in * ſuis aliquis argutâ & breui ſententiâ effulſit, ſiue locus exquiſito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, ſed ex Horatij & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtẽperans noſtrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exſtitit. Neque ideò minùs efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exſtruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum vix riſum, in quibuſdam autem vix ſomnum tenere, [19] nec vnũ de populo. * Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quiq; alios in eodẽ valetudinario hęc oſſa & hanc maciem probant. Ipſe mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ ſatisfacit. nec diſſentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quiſq; [60] Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominũ ſtudioſorũ manibus verſantur accuſationes, quæ in Vatinium * conſcribuntur, ac præcipuè ſecunda ex his oratio. eſt

* ſenibus, forte.

* inſcr.b.

enim

enim verbis ornata, & ſententiis, auribus iudicum accommodata: vt
ſcias ipſum quoque Caluum intellexiſſe quid melius eſſet, nec volunta-
tem quin ſublimiùs & cultiùs diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe.
Quid ex Cœlianis orationibus? [61] nempe hæ placent ſiue in vniuersâ
* parte factum in quibus nitorem & altirudinem horum temporum ag-
noſcimus. Sordes autem verborum, & hians compoſitio & inconditi
ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium pu-
to, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quà antiquus eſt. Concedamus ſanè
C. Cæſari, vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes re-
rum, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium poſtu-
labat: tam hercule quàm Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam
in orationibus minorem eſſe famâ ſuâ, etiam admiratores eius fatentur.
niſi fortè quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deio-
taro Rege, [62] ceteroſque eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi
qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bi-
bliothecas retulerunt, non meliùs quàm Cicero, at feliciùs, quia illos
feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus tem-
poribus natus ſit, videtur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pa-
cuuium certè, & Attium, non ſolùm tragœdiis, ſed etiam orationibus
ſuis expreſſit. adeò durus & ſiccus eſt. Oratio autem, ſicut corpus homi-
nis, ea demum pulchra eſt, in quâ non eminent venæ, nec oſſa numeran-
tur: ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exſurgit toris,
ipſos quoque neruos rubore regit & decôre commendat. Nolo Corui-
num inſequi, quia non per ipſum ſtetit quo minus lætitiam nitoremque
noſtrorum temporum exprimeret. [63] viderimus * inquam iudicio eius * in quantum
vis aut animi aut ingenij ſuffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pu-
gna cum æqualibus ſuis fuit, quæ mihi vobiſcum eſt. Illi enim antiquos
mirabantur, ipſe ſuorum temporum eloquentiam anteponebat. nec
vllâ re magis eiuſdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus
enim excoluit orationem, primus & verbis dilectum adhibuit, & com-
poſitioni artem: locoſque lætiores attentauit, & quaſdam ſententias in-
uenit: vtique in his orationibus quas ſenior iam & iuxta finem vitæ com-
poſuit, id eſt, poſtquam magis profecerat, vſúque & experimentis didice-
rat, quod optimum dicendi genus eſt. Nam priores eius orationes, non
carent vitiis antiquitatis. lentus eſt in principiis, longus in narrationibus,
otioſus circa exceſſus: tardè commouetur, raró incaleſcit: [64] pauci ſenſus
opt. & cum quodam lumine terminantur. [65] nihil excerpere, nihil re-
ferre poſſis: & velut in rudi ædificio, firmus ſanè paries & duraturus, ſed
non ſatis expolitus & ſplendens. Ego autem oratorem, ſicut [66] locuple-
tem ac * laudatum patrem familiæ, non eo tantùm volo tecto tegi, quod * lautum.
imbrem ac ventum arceat, ſed etiam quod viſum & oculos delectet:
non eâ ſolùm inſtrui ſupellectile quæ neceſſariis vſibus ſufficiat. ſed ſit
in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, [67] vt ſumere in manus, & aſpice-
re ſæpius liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata &
olentia: nullum ſit verbum velut rubigine infectum, nulli ſenſus tardâ
& inerti ſtructurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam
& inſulſam ſcurrilitatem, variet compoſitionem, nec omnes clauſulas

vno

vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *Rotam fortunæ*, & *Ius Verrinum*, & illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententiâ poſitum, *Eſſe videatur.* [68] Nam & hoc inuitus rettuli, & plura omiſi, quæ tamen ſola mirantur atque exprimunt [69] hi qui ſe antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum ſignaſſe contentus: ſed vobis vtique verſantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Baſſi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Siſennæ aut Varronis ſordet: qui rhetorum noſtrorum commentarios faſtidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more priſco apud iudicem fabulantes, non auditores ſequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur. [70] adeò mæſti & inculti, illam ipſam quam iactant ſanitatem, infirmitate & ieiunio conſequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum eſt ægrum non eſſe, fortem & lætum & alacrem volo: propè abeſt ab infirmitate, in quo ſola ſanitas laudatur. Vos verò diſertiſſimi, vt poteſtis, vt facitis, illuſtrate ſæculum noſtrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Meſſalla, video lætiſſima quæque antiquorum imitantem: & vos Materne ac Secunde, ita grauitati ſummum nitorem & cultum verborum miſcetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens cauſſa poſcit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compoſitionis decor, [71] ſententiarum planitas, ſic exprimitis affectus, ſic libertatem temperatis: vt etiam ſi noſtra iudicia malignitas, & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſtri. Quæ cùm Aper dixiſſet, Agnoſcitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri noſtri? quo torrente, quo impetu ſæculum noſtrum defendit? quàm copioſè ac variè vexauit antiquos? quanto non ſolùm ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte, ab ipſis mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret? Tuum tamen Meſſalla promiſſum immutaſſe non debes. neque enim defenſores antiquorum exigimus, nec quemquam noſtrorum, quamquam modò laudati ſumus, his quos inſectatus eſt Aper, comparamus. ac ne ipſe quidem ita ſentit, ſed [72] more veteri & * aliis veſtris philoſophis ſæpe celebrato, ſumſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, ſatis enim illos fama ſua laudat, ſed cauſſas cur in tantum ab eloquentiâ eorum receſſerimus; cùm præſertim centum & x x annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Meſſalla: Sequar à te præſcriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum eſt Apro, qui primùm, vt opinor, [73] nominis controuerſiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mihi autem de vocabulo pugna non eſt, ſiue illos antiquos, ſiue maiores, ſiue quo alio mauult nomine appellet: dummodò in confeſſo ſit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſermonis eius repugno, [74] ſi comminus fatetur plures formas dicẽdi etiam iiſdem ſæculis, nedum diuerſis extitiſſe. Sed quomodo inter Atticos oratores primæ Demoſtheni tribuuntur, proximum autem locum Æſchines & Hyperides & Lyſias, & Lycurgus obtinent; omnium autem conſenſu hæc oratorum ætas maximè probatur: ſic apud nos Cicero quidem

* aliâs

quidem ceteros eorumdem temporum diſertos anteceſſit: Caluus au-
tem & Aſinius & Cæſar & [71] Cœlius & Brutus * ſic iure & prioribus &
ſequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter ſe ſpecie differant, cùm
genere conſentiant. At ſtrictior Caluus, numeroſior Aſinius, ſplendidior
Cæſar; amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & va-
lentior Cicero; omnes tamen eamdem ſanitatem eloquentiæ ferunt:
[76] vt ſi omnium pariter libros in manum ſumſeris, quamuis in diuerſis
ingeniis, eſſe quandam iudicij ac * voluminis ſimilitudinem & cogita-
tionem. Nam quòd inuicem ſe obtrectauerunt, & ſuperſunt aliqua epi-
ſtolis eorum inſerta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non eſt ora-
torum vitium, ſed hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum
Ciceronem credo ſolitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infir-
mitatis vitiis affici. ſolum inter hos arbitror Brutum, nó malignitate nec
inuidiâ, ſed ſimpliciter & ingenue iudicium animi ſui detexiſſe. an in-
uideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæſari quidem inuidiſſe? Quod
ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & ſi quos alios antiquorum agi-
tare non deſtitit, non exigit defenſorem, cùm fatear quædam eloquen-
tiæ eorum, vt naſcenti adhuc nec ſatis adultæ defuiſſe. Ceterùm ſi omiſ-
ſo optimo illo, & perfectiſſimo genere eloquentiæ, eligenda ſit forma
dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Craſſi maturita-
tem, quàm calamiſtros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius
oratorem, vel hirtâ togâ induere, quàm fucatis & meretriciis veſtibus in-
ſignire. Neque enim oratorius iſte, immò hercule ne virilis quidem cul-
tus eſt, quo [77] plerique temporum noſtrorum actores ita vtuntur, vt la-
ſciuiâ verborum & leuitate ſententiarum, & licentiâ compoſitionis, hi-
ſtrionales modos exprimant. quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis
& gloriæ, & ingenij loco plerique iactant, cantari ſaltarique commen-
tarios ſuos. Vnde oritur illa fœda & præpoſtera, ſed tamen frequens
quibuſdam exclamatio, vt [78] oratores noſtri tenerè dicere, hiſtriones di-
ſertè ſaltare dicantur. Equidem non negauerim Caſſium Seuerum,
quem ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur qui
poſtea fuerũt, poſſe oratorem vocari, quamquam in magnâ parte libro-
rum ſuorum plus vis habeat quàm ſanguinis. Primus enim contemto
ordine rerum, omiſſâ modeſtiâ, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus
vtitur armis incompoſitus, & [79] ſtudio feriendi plerumque * deiectus * detectus.
non pugnat, ſed rixatur. Ceterùm, vt dixi, ſequentibus comparatus, &
varietate eruditionis, & lepôre vrbanitatis, & ipſarum virium robore,
multum ceteros ſuperat. quorum neminem Aper nominare, & velut in
aciem educere ſuſtinuit. Ego autem exſpectabam, vt incuſato Aſinio,
& Cœlio, & Caluo, [80] aliud nouum agmen produceret, pluriſque vel
certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſin-
gulis demum ſingulos opponeremus. Nunc detractaſſe nominatim an-
tiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi
in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, ſi
paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſuâ
perſuaſione fruitur, vt ſe ante Ciceronem numeret, [81] ſed planè poſt Ga-
binianum? At ego non verebor nominare ſingulos, quo facilius propoſi-

tis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & deminuta eloquen-
tia. Appropera, inquit Maternus, & potiùs exolue promiſſum. neque
enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me
equidem in confeſſo eſt, ſed cauſſas exquirimus, quas te ſolitum tracta-
re, [82] paullo ante, planè mitiore eloquentiâ & temporum noſtrorum
* miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo.[83] N[illegible]
ſum, inquit, offenſus Aprinâ diſputatione, nec vos offendi decebit, ſi
quid fortè aures veſtras perſtringet, cùm ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſer-
monum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. [84] Per-
ge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiqua libertate, a [illegible]
vel magis degenerauerimus, quàm ab eloquẽtia. Et Meſſalla, Nõ rec[illegible]
ditas Materne cauſſas requiris, nec aut tibi ipſi, aut huic Secundo, vel
[85] huic Apro ignotas, & iam mihi partes aſſignatis proferẽdi in med[illegible]
quæ omnes ſentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & cetera[illegible]
tes deſciuiſſe ab iſtâ vetere gloriâ, non inopiâ hominum, ſed deſidia [illegible]
uentutis, & negligentia parentum, & inſcientiâ præcipientium, & [illegible]
uione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe nata, mox per Ita[illegible]
fuſa iam in prouincias manant: quamquam noſtra nobis notiora ſ[illegible]
Ego de vrbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos [illegible]
excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, ſi priùs de ſ[illegible]a-
te ac diſciplinâ maiorum circa educandos formandoſque libe[illegible] a
prædixero. Iamprimùm ſuus cuique filius ex caſtâ parente natus, n[illegible]
in cellâ emtæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuiu[illegible]æ-
cipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis. Eligebatur autem al[illegible]
qua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, [illegible]
cuiuſpiam familiæ ſuboles committeretur, coram quâ neque dice[illegible]as
erat quod turpe dictu, neque facere quod inhoneſtum factu videre[illegible]
[86] Ac non ſtudia modò curáſque, ſed remiſſiones etiam luſuſq; pu[illegible]
rum, ſanctitate quadam ac verecũdiâ temperabat. Sic Corneliam [illegible]c-
chorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præ[illegible]
educationibus, ac produxiſſe Principes liberos accepimus. quæ di[illegible]
plina ac ſeueritas eò pertinebat, vt ſincera & integra & nullis pra[illegible]
bus detorta vniuſcuiuſq; natura, toto ſtatim pectore arriperet artes [illegible]
neſtas: & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad el[illegible]
tiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id vniuerſum hauriret. At [illegible]
natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur v[illegible]
alter ex omnibus ſeruis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſer[illegible]o n[illegible]
ſterio accommodatus. horum fabulis & erroribus, teneri ſtatim & [illegible]
animi imbuuntur. Nec quiſquã in totâ domo penſi habet, quid [illegible]
infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parente[illegible]
probitati [87] neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ & lib[illegible]
tati. per quæ paullatim impudentia irrepit, & ſui alieníque c[illegible]
Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pęne in vtero matri[illegible]
cipi mihi videntur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum equorum[illegible]
dia. quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bo[illegible]
relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quidqua[illegible]
quatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi q[illegible]

au-

auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent. colligunt enim diſcipulos non ſeueritate diſciplinæ, nec ingenij experimento, ſed ambitione ſalutantium, & illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus & ipſis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoſcendis, nec in euoluendi antiquitate, nec in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum ſatis operæ inſumitur. ſed expetuntur quos Rhetoras vocant: quorum profeſſio quando primùm in hanc vrbem introducta ſit, [88] quamq; nullam apud maiores noſtros auctoritatem habuit, ſtatim de* curiis. Referam neceſſe eſt animũ ad eam diſciplinam, quâ vſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cottidiana meditatio, & in omni genere ſtudiorum exercitationes, ipſorum etiam continentur libris. Notus eſt vobis vtique Ciceronis liber qui Brutus inſcribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) ſua initia, ſuos gradus, ſuæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. ſe apud Q. Mucium ius ciuile didiciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq; his doctoribus contentum, quorum ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoque & Aſiam peragraſſe, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet; non geometriæ non muſicæ, non grammaticę, non denique vllius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus cauſſaſq; cognouit. ita enim eſt, optimi viri, ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum ſcientiâ, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, ſicut ceterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchrè & ornatè & ad perſuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi veteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non vt rhetorum ſcholis declamarẽt, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuerſiis linguam modò & vocem exercerent, ſed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratori ſubiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita vt plerumq. hæc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſè & variè & ornatè nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatemque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt faciliùs iram iudicis vel inſtiget vel leniat, [89] qui ſcit quid ira: promptiùs ad miſerationem impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibúſque verſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſque naturæ poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem vſum repoſito. Sunt apud quos aſtrictum, &

collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex communibus ducta ſenſibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos [90] mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, vti, alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoïcorum ciuitatem; ſed [91] eum qui non quaſdam artes * audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideóque & iuris ciuilis ſcientiam veteres oratores comprehendebant, & grammaticâ, muſicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidunt enim cauſſæ plurimæ quidem ac pæne omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræque autem, in quibus hæ quoq; ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit vt ad tempus ſimplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur propriis, aliter commodatis: longéque intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat, atque vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, vt legitimè ſtuduiſſe, vt per omnes eloquentiæ numeros iſſe, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non poſſe aliter exſiſtere, nec exſtitiſſe vmquam confirmo, niſi eum qui tamquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum diſertis, vt in actionibus eorum fex quoque cottidiani ſermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S.C., ius ciuitatis vltrò derideant: ſapientiæ verò ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa & amputata, ſine apparatu, ſine honore, pæne dixerim ſine ingenuitate, quaſi vna ex ſordidiſſimis artificiis diſcatur. Ergo hanc primam & præcipuam cauſſam arbitror, cur tantum ab eloquentiâ antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe memoriæ proditum eſt. Et Cicero his vt opinor verbis, *quicquid in eloquentiâ effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpatiis conſecutum.* Sunt aliæ cauſſæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum eſt, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi fortè hoc * audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris & philoſophiæ ſcientiam tãquam oratori neceſſariam laudo, ineptiis meis plauſiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeò peregiſſe nondum videris, vt inchoaſſe tantùm, & velut veſtigia ac lineamenta quædam oſtendiſſe videaris. Nam quibus inſtrui veteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiamque noſtræ deſidiæ & inſcientiæ aduerſus acerrima & fecundiſſima eorum ſtudia demonſtraſti; cetera exſpecto, vt quemadmodum

* haurire,

* audierint,

modum ex te didici quid aut illi ſcirent, aut nos neſciamus, ita hoc quoque cognoſcam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingreſſuri confirmare & alere ingenia ſua ſoliti ſint. neq; enim arte & ſcientia, ſed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi ſignificare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuiſſent, Meſſala quaſi rurſus incipiens: Quoniam initia & ſemina veteris eloquentiæ ſatis demonſtraſſe videor, docendo quibus artibus antiqui oratores inſtitui erudirique ſoliti ſint, perſequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot reconditas aut tam varias res poteſt, niſi vt ſcientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdem eſſe rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. ſed ſi cui obſcuriora hæc videntur, iſque ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id certè concedet, inſtructum & plenum his artibus animum, longe paratiorem ad eas exercitationes venturum, [23] quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores noſtros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domeſticâ diſciplinâ, refertus honeſtis ſtudiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc ſectari, hunc proſequi, [24] huius omnibus dictionibus intereſſe, ſiue in iudiciis, ſiue in concionibus aſſueſcebat, ita vt altercationes quoque excipere, & iurgiis intereſſe, vtque ſic dixerim, pugnare in prœlio diſceret. magnus ex hoc vſus, multum conſtantiæ, plurimum iudicij iuuenibus ſtatim contingebat, in mediâ luce ſtudentibus atq; inter ipſa diſcrimina, vbi nemo impunè ſtultè aliquid, aut cõtrariè dicit, quo minus & iudex reſpuat, & aduerſarius exprobret, ipſi denique aduocati aſpernentur. Igitur verâ ſtatim & incorruptâ eloquentiâ imbuebantur: & quamquam vnum ſequerentur, tamen omnes eiuſdem ætatis patronos in plurimis & cauſſis & iudiciis cognoſcebant: [25] habebantq; ipſius populi diuerſiſſimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel diſpliceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electiſſimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præſtaret: nec aduerſarij & [26] æmuli, ferro non rudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum, ſemper nouum, ex inuidis & fauentibus, [27] vt nec bene dicta diſſimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuerſis ſubſelliis parari quàm ſuis; quin immò conſtantiùs ſurgere ibi, fideliùs corroborari. Atque hercule ſub eiuſmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator iudiciorum, eruditus & aſſuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis conſuetudo concionum, ſæpe cognitæ populi aures, ſiue accuſationem ſuſceperat, ſiue defenſionem, [28] ſolus ſtatim & vnus cuicumque cauſſæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, vno & viceſimo Cæſar Dolabellam, altero & xx. Aſinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus inſecuti ſunt, quas hodiéque cum admiratione legimus. At nunc adoleſcentuli noſtri [29] deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum;

corum, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora
exſtitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris ex eo manifeſtum eſt, quòd
Marco Craſſo & Domitio cenſoribus cludere, vt ait Cicero, ludum im-
pudentiæ iuſſi ſunt. Sed, vt dicere inſtitueram, deducimur in ſcho-
las, quibus non facilè dixerim vtrúm ne locus ipſ , an condiſcipuli, an
genus ſtudiorum plus mali ingenus afferant. Nam in loco nihil re-
uerentiæ, ſed in quem nemo niſi imperitus æque intrat. In condiſci-
pulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adoleſcentuli inter
adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ verò exercita-
tiones magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materia-
rum apud rhetores tractantur, ſuaſoriæ, & controuerſiæ. [100] Ex iis ſua-
ſoriæ quidem etſi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigen-
tes pueris delegantur, controuerſię robuſtioribus aſſignantur, quales per
fidem, & quàm incredibiliter compoſitę! Sequitur autem vt materię ab-
horrenti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannici-
darum præmia, aut [101] vitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remed a, aut
inceſta matrum, aut quidquid in ſcholâ cottidie agitur, in foro vel rarò
vel nunquam, ingentibus verbis perſequantur; [102] cùm ad veros iudices
ventum eſt * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat.
Magna eloquentia, ſicut flamma materiá alitur, & motibus excitatur, &
vrendo clareſcit. Eadem ratio in noſtrâ quoq; ciuitate antiquorum elo-
quentiam prouexit. Nam etſi horum quoque temporum oratores ea
conſecuti ſunt, quæ compoſitâ & quietâ & beatâ Rep. tribui fas erat: ta-
men iſtâ perturbatione ac licentiâ plura ſibi aſſequi videbantur. cùm
mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quiſque orator
ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ,
populare nomen, [103] hinc conciones magiſtratuum pęnè pernoctantium
in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam do-
mibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & aſſidua ſenatus aduerſus
plebem certamina. quæ ſingula etſi diſtrahebant Rempublicam, exerce-
bant tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præ-
miis videbantur. Quia quantò quiſque plus dicendo poterat, tantò faci-
liùs honores aſſequebatur; tantò magis in ipſis honoribus collegas ſuos
anteibat; tantò plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres,
*parabat. [104] plus notitiæ ac nominis apud plebem * probabat. hi clientelis etiam
exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magiſtratus
reuerebantur, hos reuerſi colebant. hos & præturæ & conſulatus vocare
vltrò videbantur. hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, cùm & po-
pulum & ſenatum conſilio & auctoritate regerent. quinimmo ſibi ipſi
perſuaſerant, neminem ſine eloquentiá aut aſſequi poſſe in ciuitate, aut
tueri conſpicuum & eminētem locum. nec mirum, cùm etiam inuiti ad
*quis populum producerētur: cùm parum eſſet in ſenatu breuiter cenſere, niſi
* qui ingenio & eloquentiâ ſententiam ſuam tueretur: cùm in aliquam
inuidiam aut crimen vocati, ſuâ voce reſpondendum haberent; [105] cùm
teſtimonia quoq; in publicis non abſentes nec per tabellam dare, ſed co-
ràm & præſentes dicere cogerentur. Ita ad ſumma eloquentiæ præ a
magna etiam neceſſitas accedebat, & commoda. Diſertum haberi pul-
chrum

chrum & glorioſum, ſed cõtrà mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm pręmiis ſtimulabantur. ne clientulorum loco potiuſquàm patronorum numerarentur: ne traditæ à maioribus neceſſitudines ad alios tranſirẽt: ne tamquam inertes & non ſuffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Neſcio an venerint in manus veſtras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maximè à Muciano cõtrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, Actorum libris, & tribus Epiſtolarum compoſita, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Põpeium & Marcum Craſſum, non viribus modò & armis, ſed ingenio quoq; & oratione valuiſſe: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his ſtudiis operæ curæque poſuiſſe: nec quemquam illis temporibus magnam potęntiam, ſine eloquentiâ conſecutum. His accedebat ſplendor rerum, & magnitudo cauſſarum, quæ & ipſa plurimum eloquentiæ præſtant. Nam multum intereſt vtrúmne de furto, aut formulâ & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſociis, & ciuibus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt, iſque optimus ciuitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cauſſam parem inuenit. Non, opinor, Demoſthenem orationes illuſtrant, quas aduerſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: ſed, vt ſubinde admoneo, quęſtionis meminerimus, ſciamuſq; nos de eà re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus * extitit. * exiſtit; Quis ignorat vtilius ac melius eſſe frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò ſæpius ſteterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduerſarius, [106] eò acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumſerit, tantò altior & excelſior & illis nobilitatus criminibus, [107] in ore hominum agit, [108] quorum ea natura eſt vt ſecura nolint. Tranſeo ad formam & conſuetudinem veterum iudiciorum: [109] quæ & ſi nunc aptior eſt ita * erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi ſibi quiſque ſumebat; & numerus neq; dierum neque patronorũ finiebatur. [110] Primus tertio conſulatu Gn. Pompeius aſtrinxit impoſuitq; veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prętores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri ſolita ſunt, quod maius argumẽtum eſt, quàm quòd cauſſæ centumuirales quę nunc primum obtinent locum, adeò ſplendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq; Ciceronis, neque Cæſaris, neque Bruti, neq; Cœlij, neq; Caluj, non deniq; vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis [111] orationibus Aſinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ inſeri-

inſcribuntur, ab ipſo tamen Pollione mediis diui Auguſti temporibus habitæ, poſtquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & aſſidua ſenatus tranquillitas, & maximi Principis diſciplina, ipſam quoque eloquentiam ſicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortaſſe videtur quod dicturus ſum, dicam tamen vel ideo vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe pænulas iſtas, quibus aſtricti & velut incluſi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxiſſe orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ cauſſæ explicantur? Nam quo modo nobiles equos curſus & ſpatia probant; ſic eſt aliquis oratorum campus, per quem niſi liberi & ſoluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipſam quinimmò curam & diligentem ſtyli anxietatem contrariam experimur: quia ſæpe interrogat iudex; quando incipias; & ex interrogatione eius incipiendum eſt. frequenter probationibus & teſtibus, ſilentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter aſſiſtit, & res velut in ſolitudine agitur. Oratori autem clamore plauſuque opus eſt, & velut quodam theatro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italię periclitantibus aſſiſterent: cùm in pleriſque iudiciis crederet populus Romanus ſuâ intereſſe quid iudicaretur. Satis conſtat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Beſtiam, & P. Vatinium, concurſu totius ciuitatis & accuſatos & defenſos. vt frigidiſſimos quoque oratores, ipſa certantis populi ſtudia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiuſmodi libri exſtant, vt ipſi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus cenſeantur. Iam verò conciones aſſiduæ, & datum ius quoque potentiſſimum quemque vexandi, atque ipſa inimicitiarum gloria, cùm ſe plurimi diſertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abſtinuerint, & ad inceſſendos principes viros, vt eſt natura inuidiæ, populi quoque hiſtriones auribus vterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admouebant? Non de otioſâ & quietâ re loquimur, & quæ probitate & modeſtiâ gaudeat: ſed eſt magna iſta & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam * ſtulti libertatem vocabant, comes ſeditionum, effrenati populi incitamentum, ſine obſequio, ſine ſeruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene conſtitutis ciuitatibus non oritur.

* ſtultè.

[112] Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretenſem accepimus? quarum ciuitatum ſeueriſſima diſciplina, & ſeueriſſimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Perſarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienſes plurimi oratores exſtiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt ſic dixerim, omnes poterant. Noſtra quoque ciuitas donec errauit, donec ſe partibus, & diſſenſionibus, & diſcordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, [113] nulla in ſenatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla ſuperiorum reuerentia, nullus magiſtratuum modus: tulit ſine dubio valentiorem eloquentiam, ſicuti indomitus ager habet quaſdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges nec bonæ formam elo-

quentiæ

[illegible] quod ſupereſt antiqui e-
loquentiæ [illegible] compoſitæ ci-
uitatis argumentum eſt. Quis enim nos aduocat niſi aut nocens
aut miſer? Quod municipium in clientelam noſtram venit, niſi quod aut
vicinus populus aut domeſtica diſcordia agitat? Quam prouinciam tue-
mur, niſi ſpoliatam vexatamque? At qui melius fuiſſet non queri,
quam vindicari. Quod ſi inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo pecca-
ret, ſuperuacuus eſſet inter innocentes orator, ſicut inter ſanos medi-
cus. Quo modo tamen minimum vſus minimumque profectus ars me-
dentis habet in his gentibus, quæ firmiſſima valetudine ac ſaluberrimis
corporibus vtuntur: ſic minor oratorum obſcuriorque gloria eſt inter
bonos mores & in obſequium regentis paratos. Quid enim opus eſt lon-
gis in ſenatu ſententiis, cum optimi cito conſentiant. Quid multis a-
pud populum concionibus, cum de republica non imperiti & multi de-
liberent, ſed ſapientiſſimus & vnus? Quid voluntariis accuſationibus,
cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidioſis & excedentibus
modum defenſionibus, cum clementia cognoſcentis obuiam pericli-
tantibus eat? Credite optimi, & in quantum opus eſt diſertiſſimi viri,
ſi aut vos prioribus ſæculis, aut illi quos miramur his nati eſſent, ac deus
aliquis vitas veſtras ac tempora repente mutaſſet, nec vobis ſumma
illa laus & gloria in eloquentia, neque illis modus & temperamentum
defuiſſet. Nunc quoniam nemo eodem tempore aſſequi poteſt ma-
gnam famam & magnam quietem, bono ſæculi ſui quiſque citra obtre-
ctationem alterius vtatur. Finierat Maternus. Tum Meſſalla: Erant
quibus contra dicerem, erant de quibus plura dici vellem, niſi iam dies
eſſet exactus. Fiet, inquit Maternus, poſtea arbitratu tuo, & ſi qua tibi
obſcura in hoc meo ſermone viſa ſunt, de iis rurſus conferemus. Ac ſi-
mul aſſurgens & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis, Meſſalla, an-
tiquariis criminabimur. At ego vos rhetoribus & ſcholaſticis, inquit.
Cum arriſiſſent, diſceſſimus.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

A[illegible] A[illegible] Rex. pag. 131
A[illegible] 3[illegible]
A[illegible] Neron[illegible] 149,[illegible]
A[illegible] Chattorum princeps [illegible]
A[illegible] 1[illegible]4
A[illegible] le[illegible]o 254 [illegible]
Ad[illegible] mos pra[illegible] [illegible]
Adra[illegible] 18
Ad[illegible] apud Germanos [illegible]
Ae[illegible] popu[illegible] 6[illegible],129
A[illegible] 2[illegible],[illegible],[illegible]444
Ae[illegible] superſtitio[illegible] [illegible]
[illegible] Italia [illegible]o
Ae[illegible] P[illegible] [illegible]28
A[illegible] 98
Ae[illegible] 7[illegible] genus vita, [illegible] mores [illegible]4,
[illegible] ad[illegible]
[illegible] 76,77
A[illegible] a Lepida 57 [illegible] 113
Ae[illegible]us fl. [illegible]
Ae[illegible] deus 3[illegible]
Ae[illegible]tes 349
A[illegible] Burr[illegible]us. [illegible]
A[illegible] 41,[illegible]185
M. A[illegible]a [illegible]9
A[illegible] pa[illegible] vnicus [illegible]pos A[illegible] 2.
[illegible] 3
A[illegible] Poſtumus falſus, Clem[illegible] nomine [illegible]
[illegible] [illegible]
A[illegible] Augusta, G[illegible] Augustis Au[illegible]
[illegible]
A[illegible] N[illegible]
42,96 & ſeq. [illegible] Claud[illegible] Imp. 129 & ſeq.
[illegible] 150 [illegible]
A[illegible] 16[illegible],[illegible]6
[illegible] [illegible]
A[illegible]
[illegible]
[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] fl. 32,[illegible]4[illegible]
A[illegible] um [illegible] 24[illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
Alexa[illegible]a [illegible]
Al[illegible] Cæ[illegible] Vide C[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] Iuliæ [illegible]
A[illegible] Varus [illegible]
A[illegible] [illegible]4

A[illegible] [illegible]
A[illegible]a fl. [illegible]
A[illegible] Placenti[illegible] [illegible]
A[illegible] Fidenam [illegible]
[illegible] 9[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]115
A[illegible] [illegible]emo[illegible] 16[illegible]
[illegible] [illegible]
A[illegible] 1[illegible] [illegible]
A[illegible] 1[illegible]o. [illegible]
accu[illegible] 179. & [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] 244 [illegible]
A[illegible] 24.
Annu[illegible] & [illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible]a [illegible]4
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]19
A[illegible] 154 [illegible] & ſeq. [illegible]
A[illegible] [illegible]9
A[illegible]a fl. [illegible]5
A[illegible] 312
M. A[illegible]us 39,4[illegible]
A[illegible] V.de F[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible]us [illegible]
A[illegible]
[illegible]
Aper [illegible] [illegible]
A[illegible] S[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
A[illegible] M[illegible] [illegible]
[illegible]4
[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible]
A[illegible]ucona [illegible] [illegible]
Arenacum [illegible]
A[illegible]um ne[illegible] [illegible]
Ar[illegible] [illegible]4[illegible]

[illegible] Medus [illegible]
[illegible] 321
[illegible] 42,43,139,157. & [illegible]
[illegible]
[illegible] princeps 18,19. & [illegible]
[illegible] 58
[illegible] 84
[illegible] eres 19
[illegible] 176 & seq 219 & seq.
[illegible] & seq [illegible]
[illegible] 113
[illegible] 100. & seq.
[illegible] 21, & [illegible]
[illegible]
[illegible] 18,43 [illegible]
[illegible]
[illegible] A[illegible] 18. & se[illegible]
[illegible] 41 [illegible] 147.
[illegible]
[illegible] 18
[illegible] A[illegible]
[illegible] 4[illegible] 41,169
[illegible]
[illegible] 4,6 & [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] enlicus [illegible]
[illegible] 68 & [illegible]
[illegible] 4
[illegible] 114
[illegible] 114
[illegible] 8. & seq.
[illegible]rum 31
[illegible]m 260
[illegible] 318
[illegible] q[illegible]es 369
[illegible] Cæsar 1. & seq eius testamentum 4.
[illegible] 3 [illegible] suus 4. & [illegible]
A[illegible] A[illegible] 63. & [illegible]
A[illegible] 347
[illegible] V[illegible] Ar[illegible]
[illegible] V[illegible]
[illegible] Germanorum 340

B

Baduhennæ lucus 95
Batauorum lacus 165
B[illegible]an[illegible] 33
[illegible] [illegible]rum [illegible] mors 319
[illegible] A[illegible] 340
[illegible] Vide [illegible]
[illegible] 18 & seq [illegible] & seq
[illegible] 301,309 [illegible] 144. & seq.
[illegible] 18,133 & [illegible]
[illegible] 334
[illegible] 148,253 & [illegible]
[illegible] 11,61,135
[illegible] 112
[illegible]
[illegible] 311
[illegible] 84
[illegible]
[illegible] Vide [illegible]

Bo[illegible] 146
[illegible]lus Anfib[illegible] 63
[illegible] 194,306,[illegible]
Bodu[illegible] uxor [illegible]
[illegible] 275
[illegible] 147
[illegible] 116 355
B[illegible] 303 & se[illegible]
Br[illegible] 133 & se[illegible] 311 & seq.
[illegible] 272,351 & se[illegible].
[illegible] Claudius Cæs & Meta [illegible] 12, 16 & se[illegible] B[illegible] 1[illegible]4 [illegible] Nerone 15[illegible] 151 se[illegible] pa[illegible]ra ibid
B[illegible]m 211,213
[illegible] 17,2[illegible] & se[illegible] 314 315
[illegible] 3 8
[illegible] A[illegible] & Ner[illegible] 147. & [illegible] & [illegible] eius [illegible] 1 8
[illegible]m 42,144. & seq 165,2[illegible]

C

C[illegible] lex, C[illegible] 259 [illegible]
C[illegible] 17. & seq 21, 22. & [illegible] 210, 2[illegible], 234 & seq. 241. & [illegible] 249. & seq 259. & seq. 262, 269 [illegible] & seq. 281
Cælius [illegible] 93. & seq.
Cæsarea 264
Cæ[illegible] 16
C[illegible] 318. & seq.
Calesprouincia 81
Caligula Germanici filius militari vocabulo sic appellatus 14
C[illegible]us [illegible]bertus [illegible] 128
Call[illegible] A[illegible] 244
Ca[illegible] C Pisonis [illegible]
[illegible]
Ca[illegible] Pi[illegible] 33,80. & se[illegible] 126
Cal[illegible] Repe[illegible]
[illegible]
Ca[illegible]us 128
[illegible] 136,174. & seq.
Ca[illegible] naues [illegible] 285
[illegible] 2[illegible]
C[illegible]a[illegible] 2[illegible]
[illegible] 44
C[illegible] & [illegible]
[illegible] 9 & [illegible] 164 & seq [illegible]
C[illegible] Vide Fonteius Capito.
[illegible] 293
C[illegible] ibid.
Cap[illegible]
Cap[illegible] 43
Ca[illegible]ad[illegible] 144
C[illegible] 93
Capua 288,309
Carac[illegible] 122
Ca[illegible] Britanniæ 136,284 & [illegible]
[illegible]uorum dux 30
Ca[illegible] 264
Ca[illegible] 289
[illegible] 33[illegible] 84

C C 3 Cas[illegible]

[illegible] 2[illegible]
[illegible]
[illegible] 8[illegible]
[illegible] 249
[illegible] 3[illegible]
[illegible] 44
[illegible] 84
[illegible] Princeps [illegible]
[illegible] 48
[illegible] Vide M[illegible]
[illegible] 6[illegible]
[illegible] mutantur à m[illegible]tibus [illegible]
[illegible]
Cer[illegible]us Cer[illegible]
[illegible]rus Sever[illegible] 223
[illegible] Ba[illegible]us [illegible] 2[illegible]
[illegible] ibid.
[illegible] 3[illegible]2
[illegible] 3[illegible]2
[illegible]atus 96
[illegible] 106
Chan[illegible] 163,345. & se[illegible]
Char[illegible] medicus 115
[illegible] 14
[illegible] 29,33,134,[illegible] 4[illegible]
[illegible] 346
[illegible] 28,2[illegible], 32, 3[illegible] 121. & seq. [illegible] 346 & [illegible]
[illegible] 195
[illegible]ani ibid.
Cicero[illegible] carmina 375
[illegible] 3[illegible]9
[illegible] 38
[illegible] 142
[illegible] 32[illegible],346
[illegible] Varro 216
[illegible] 41
[illegible]ludi 1[illegible]
[illegible] Vide Claudius Civilis
[illegible] 25
[illegible] 42
[illegible] 146,316 & [illegible]
[illegible] 286
[illegible] 1[illegible]6,[illegible]4
[illegible]
[illegible] 2[illegible]8
[illegible]
[illegible]
[illegible] 147
[illegible] 302. & [illegible]
[illegible] 2[illegible]4
[illegible]
[illegible]8
[illegible]
Cla[illegible] Batavorum 3[illegible]4 317,320

[illegible] 314
[illegible] 319
[illegible] 314
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] servus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 216 3[illegible]6,[illegible]8,[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Vide A[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 134
[illegible] 98
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 64 [illegible]
[illegible]
Cornelius Laco 216,218. & [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 69,[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Cruptoricis villa 96
Cugerni 133.& ſeq.
Cinetia lex 118
Curtius Montanus 311,312.& ſeq.
Curtius Rufus 122
Curtius lacus 226,157
Cu us flu. 45
Cyclopes 68

D

Dacorum gens 215,284
Dahæ pop. 27
Dalmatæ 275,285
Danubius flu. 284,337
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 22
Demetrius Cynicus 213
Dianæ Limenetidis templum 86
Diana Perſica 68 & ſeq.
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 373
Didius Auitus 137,162.& ſeq.
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 89
Diuodurum, Mediomatricum opidum 232
Domitia Neronis amita 144
Domitianus, Veſpaſiani filius 289.& ſeq. 292.
Cæſar conſalutatus à militibus 297.
eius ſtupra, adulteria, & indomitæ libidines 299,321.& ſeq.
præturam capit 311.& ſeq.
imperij munia omittit 328
Gn. Domitius 96,100
L. Domitius, Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 120,129.
ei deſpõdetur Octauia Claudij filia 130.& ſeq.
adoptatur à Claudio 134
Dominus Afer 89,95
Domitius Balbus 176
Domitius Celer 48
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 223
Donatius Valens 231. eius mors ibid.
Druidæ 173,316
Druſilla Germanico genita 105
Druſus Claudius priuignus Augusti, Germanici pater 2,12,39,52
Druſus Germanici frater 6,10.& ſeq.25,38,41,44,51.& ſeq. 56.& ſeq 58.& ſeq.67,75.
Druſo venenum parat Seianus 76.
Druſi mors ibid. funus ibid.
Druſus Germanici filius 74,79
eius mors 107
Druſus Germanici filius falſus 99
Dulgibini pop. 346

E.

Ducatio prata 378.& ſeq.
Edui, ſenatorum in vrbe ius adepti 124 & ſeq.
Eleazarus, Iudæorum dux 332
Eloquentiæ virtutes 366.& ſeq.
Enyly pop. 348
Emeritenſes 357
Ennia Macronis vxor 114
Ephesij 68
Epicharis 197.& ſeq. eius mors 199
Epiphanes rex 249
Eporedia 234
Epponina vxor Iulij Sabini 321
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equeſtris Fortunæ ædes apud Antium 71
Erato regina Armeniorum 28
Euphrates fl. 111
Eudemus medicus Liuiæ 74.& ſeq.
Eudoſes pop. 347
Ezates 131

F.

Fabius Maximus 3.
eius mors ibid.
Fabius Priſcus 316
Fabius Valens 216,229,231,249,250,258.& ſeq.261.& ſeq.268,270.& ſeq. 283.& ſeq.
capitur 284. interficitur 289. eius vita & mores ibid.
Fabricius Veiento 178
Fanum Fortunæ 286
Faſti adulatione temporum fœdati 311
Fatóne an ſorte voluantur res mortalium 289
Felix Iudææ præfectus 142,331.& ſeq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 103
Feminarum libido crescens 50
Feminarum pœna quæ ſeruis coniunguntur 142
Feminarum vitia 60
Fenius Rufus 153,179,180,208
Fenni pop. 349.& ſeq.
Filius patrem interficit 279
Flaccus Hordeonius 217,231.& ſeq.258,269.& ſeq. 304.& ſeq. interficitur 310.
Flamen Dialis 67,78.& ſeq.
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater 29,128
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Veſpaſianus. Vide Veſpaſianus.
Fleſſum caſtellum 95
Fonteius Agrippa 34,284
Fonteius Capito 84.& ſeq. 216,229.& ſeq.
Forum Iulij 284
Forotulienſis colonia 246,284,351
Foſi pop. 346
Friſij 95,122,163,303 & ſeq.346
Fucinus lacus 141
Fuſius conſul 97
Fulcinius Trio celebris accuſator 34,53.& ſeq. 112.& ſeq.
Furius Camillus 41.& ſeq.
Fundani lacus 191
Funera Germanorum 344
Furnius 89

G.

Galatia 244
Galba 214.& ſeq. occiditur 226. eius vita, mores, &c. 228.& ſeq.
Galbiani 229
Galeria vxor Vitellij 260

Galerius Trachalus 241,259
Galgacus dux 359
Galilæi 342
Galli 338.& ſeq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduerſi 259. & ſeq.
Galli rebellionem cœptant 62. & ſeq.
Galli in Germaniam tranſgreſſi 344
Gallia 218
Gallia Comata 113
Gallia Narbonenſis 131,240
Galuia Criſpinilla, magiſtra libidinum Neronis 235
Gambriuij 333
Garamantæ 80,315
Garamantum rex prædarum receptor 80
Gannaſcus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incurſat, & Gallorum oram vaſtat 121. eius mors 122
Gelduba, loci nomen 307.& ſeq.
Germani milites 252,271. læti bello 303. fluminibus ſueti 333. cuſtodes Imperatoris 9. Germanorum armatura 30. Germanorum patrius mos in bello 248. Germanorum obnoxia morbis corpora 268
Germaniæ ſitus, mores & populi 337.& ſeqq. vſque ad finem libelli.
Germaniæ inferioris legiones 217,229
Germaniæ ſuperioris legiones 218,230
Germaniæ turbatio 284
Germanicus Cæſar Claudij Druſi filius 2.& ſeq. 12.& ſeq. 16.& ſeq. 38,41.& ſeq. moritur 46. eius funus 47. honores illi poſt mortem decreti 49
Geſſius Florus procurator Iudææ 331
Gindes flu. 119
Gleſum 349
Gotarzes Parthorum rex 119,131.& ſeq. moritur 132
Gothini pop. 345
Gothones pop. ibid.
Gracchus prætor 105
Graiæ alpes 234
Graius mons 321
Granius Marcellus 24
Grinnes 334
Gugerni 307

H.

Hadria 233
Hæmus mons 62
Hammonis oraculum 329
Haruſpicum collegium 120
Q. Haterius 6. eius mors. 92
Haterius Agrippa 25 41,65.& ſeq. 161
Helius Gracilis Belgicæ legatus 162
Helluſij pop. 349
Heluecones pop. 348
Heluetij Gallica gens 234,344.& ſeq.
Heluidius Priſcus 141,300
Hercules apud Aegyptios celebris 44
Herculis columnæ 346
Herculis oraculum 131
Herculi ſacra ſilua 30
Hercynia ſilua 39,343.& ſeq.
Herennius Gallus 307, 318
eius mors 322
Herminones 338
Hermunduri 135,163,348.& ſeq.
Herodes rex Iudææ 331
Herthum, id eſt, terram matrem colunt Germani 347
Hiberi 110
Hieroſolyma 329,331.& ſeq.
Hiſpalienſes 237
Hiſtriones 25,78
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius.
Hortalus nobilis iuuen. 36.& ſeq.
Hoſtilia vicus Veroneuſium 273,276
Hyberi 139.& ſeq.
Hyrcani 172

I.

Icelus Galbæ libertus Martialis vocitatus 218,224
Iceni pop. 135,173
Idiſtauiſus campus 32
Ignes terrâ editi 164
Illyricum 39,217
Illyricus exercitus 223.& ſeq. 267
Ingæuones pop. 338
Inguiomerus Arminij patruus 20.& ſeq.
Interamna 290
Ioannes Bargiora dux Iudæorum 332
Iordanus fl. 330
Iturchi 157
Iſis 329,339
Iſtæuones pop. 338
Italus Cheruſcorum dux 121
Iuba Maurorum rex 75
Iubillius Hermundurorum rex 135
Iudæi 142,329
Iuhonum ciuitas 164
Iulia Agrippina. Vide Agrippina.
Iulia Auguſta Tiberij mater 69. moritur 97. eius ætas, genus, vita, &c ibid.
Iulia Auguſti filia 17. eius mors ibid.
Iulia Auguſti neptis 95 eius mors ibid.
Iulia Druſi filia 59,108
Iuliates 111
Iulius Agreſtis 287.& ſeq.
Iulius Agricola 250. & ſeq. vſque ad finem libri
Iulius Alpinus 214
Iulius Atticus 224
Iulius Auſpex 328
Iulius Briganticus 248,322
Iulius Burdo 231
Iulius Calenus 281
Iulius Carus 226
Iulius Celſus 104
Iulius Ciuilis 231
Iulius Claſſicus. Vide Claſſicus.
Iulius Cordus 236
Iulius Florus Treuir 62. eius mors ibid.
Iulius Frontinus 311.& ſeq.
Iulius Fronto 210.2[illegible]9

Iulius

Iulius Gratus 249
Iulius Manſuetus à filio cæſus 279
Iulius Martialis 222,238
Iulius Maximus 309
Iulius Paullus 302
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ 141
Iulius Placidus 297
Iulius Poſtumus 77
Iulius Priſcus 268,287. eius mors 305
Iulius Sabinus 316.321. eius mors ibid.
Iulius Sacrouir Aeduus 62. eius mors 64
Iulius Secundus 366
Iulius Tutor, Treuir 316,318 322.& ſequen. 334.& ſequen.
Iulius Vindex 216.& ſeq. 219. & ſeq.
Iunia Silana 120,151
Iunius Blæſus legatus legionum Pannonicarum 7.& ſeqq. proconſul Africæ 61. & ſeq. 67, 72.& ſeq.
Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector 232, 259. eius mors 282. eius genus & mores 283
Iunius Gallio 161,204
Iunius Mauricus 311
Iunius Ruſticus 98
Iunius Silanus proconſul Aſiæ 146 & ſeq.
Iuris & legum principia 58. & ſeq.
Iuuenales ludi 169,192,190

L.

LAco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi 39. & ſeq.347
Laodicea vrbs 172
Latinius Latiaris 94.101
Lamnius Palladius proprætor Mœſiæ 45 & ſeq.
Legum principia & varietates 58.& ſeq.
Lemouii pop. 348
Lentulus Getulicus 109
Lepida mater Meſſalinæ 127,143
M.Lepidus 6,80.& ſeq. eius mors 108
Leptitani 315.& ſeq.
Leucorum ciuitas 233
Libanus mons 330
Libelli vecordes 34
Liber pater 330
Libertatis atrium 223
Libo Druſus 34
eius mors 35
Licinius Mucianus. Vide Mucianus
Licinius Proculus 227,253.& ſeq.255,259
Ligii pop. 133,349
Ligures 246
Lingones 230. & ſeq.321.& ſeq.
Liuius Tiberius 120
Liuiæ arum forma 120
Liuia Auguſta 2 & ſeq.12
Liuia Druſi vxor, ſoror Germanici 39,50,74
adultera Seiani 76 85
Liuineius Regulus 170
Locuſta venefica mulier 145,151
Lollia Paullina 128,133
M. Lollius 64
Londinium 174
Lucceius Albinus 258. eius mors ibid.
Lucilius Baſſus 270,275.282,299
Lucilius centurio, Cedo alteram, dictus 9
Luco, municipium Vocontiorum 234
Ludi ſæculares 120
Lugdunum 231,328
Lugdunenſis colonia 229
Lugdunenſes & Viennenſes diſcordes 201
Luna ſanguineo candens cælo 10
Luppia flu. 20,29,335
Luſitani 234
Luſtrale certamen 206
Lutorius Priſcus 64. eius mors 65
Lycus amnis 142
Lygdus Spado 76 & ſeq.

M.

MAcer Martius 248,252
Macro libertus Tiberij 112.& ſeq.
Magi 34
Magius Cæcilianus 62
Maguntiacum 303,310,319
Maieſtatis lex 23.& ſeq.
Maleficiorum diuerſa genera 46
Malorix Friſiorum princeps 162.& ſeq.
Malouendus Marſorum dux 33
Mamercus Scaurus 6,109. eius mors ibid.
Manlius Patricius 317
Manlius Valens 133
Manimi pop. 348
Mannus Tuiſtonis filius 337
Marcellus ſororis Auguſti filius 2,219
Marcellus Eprius 257,300,313,367
Marcodurum vicus 307
Marcomanni 40,44 348
Mardi pop. 171
Margarita ſubfuſca & liuentia gignit Oceanus 354
Mariccus Boius, Deus Galliarum 259. feris obiectus, ſed non laniatus ibid. interfectus Vitellio ſpectante ibid.
Marius Celſus 218.223.& ſeq. 235.& ſeq 249.& ſeq.253.& ſeq.259
Marius Maturus 245,283
Maroboduus Marcomannorum rex 39.& ſeq. 44.& ſeq.
Marſaci 317
Marſi 17.& ſeq.33,338
Marſigni 348
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macer.
Marus flu. 45
Mathematici 35,141,221,259
Mattiaci 310,345
Mattiacus ager 124
Mattium Chattorum caput 18
Mauri 41.& ſeq.258
Mauretaniæ duæ 217,258
Mazippa 41
Mediolanum 234
Mediomatrici 313
Meherdates filius Phrahatis 130.& ſeq.
victus 132
Mela eques Romanus 209
Memmius Regulus 127
Memnonis ſaxea effigies 44

 Memphis.

Memphis 327
Menapij 307
Meonius Rufinus caſtrorum præfectus 13, 275
Mephitis templum. 281
Meſopotamia 111
Meſſalla Valerius 4
Meſſallina vxor Claudij 117. eius adulter C. Silius 120. nubit C. Silio 124. accuſatur apud Claudium ibid. eius mors 127
Meſſallinus Cotta. Vide Cotta Meſſallinus.
Mæuius Pudens 222
Milichus 198 200,203
Miluius pons 161,240,296
Minucius Iuſtus 274
Miracula 256,326
Miſenenſis claſſis 244,288
Mithradates Armeniæ rex 118, 132 occiditur 140
Mœſia 236
Mœſicæ legiones 251,272
Mona inſula 171,356
Montanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus.
Morini 307
Moſa flu. 28,307
Moſella flu. 162,325
Moſes 329
Mucianus 217,245,262. & ſeq 273,285,291. 299,311.& ſeq. 321.& 324
Mumius Lupercus 304 & ſeq. interfectus 319
Munatius Plancus 13,14
Muſonius Rufus. 295,301,311
Muſulani 81

N.

Nabalia ſiue Vabalis flu. 336
Nabatuali 348
Nar flu. 25
Narbonenſis prouincia 256,245
Nariſci pop. 348
Narciſſus Claudij libertus 125,128,145 ad mortem adigitur 147
Narnia 290,291
Nauportum 8
Neapolis 192
Nemetes pop. 234,344
Nero filius Germanici 59.91
Nero filius Cn. Domitij Aenobarbi & Iuliæ Agrippinæ 138.& ſeqq. Octauiam Claudij filiam in matrimonium accipit 143. Imperator conſalutatur 146. lupanaria peterrat, &c. 153. exturbat Octauiam, & Poppææ coniungitur 181 denubit Pythagoræ 193
Nero falſus 244. interfectus ibid.
Neruij 303,309,316,344
Nola vrbs 3.& ſeq.
Nonius Actianus 312
Nonius Receptus 332. eius mors ibid.
Norica 235.273.
Noricum 255
Nouaria 234
Nouæſium 307.& ſeq. 319,335
Nuithones pop. 347
Nummius Rufus 303 eius mors 328
Numiſius Lupus 237,274
Nymphidius 204
Nymphidius Sabinus oppreſſus 216,222
Nynos vrbs Aſſyriæ 132

O.

Occia Veſtalis 50
Occhoris rex 329
Oceanus tumeſcit maximè impulſu Aquilonis, ſimul ſidere æquinoctij 25. violentior cætero mari 33
Octauia Claudij filia Britannici ſoror 128, 129 deſpondetur Domitio 143
Octauius Auguſti pater 4
Octauius Fronto 35
Octauius Sagitta 160
Odruſæ pop. 62
Olennius 95
Onomaſtus 222
Ophenſis populus 315
Opitergium 274
Oppiæ leges 40.& ſeq.
M Opſius 95
Oratio Agrippinenſium 320
Oratio Caractaci 156
Oratio C Caſſij 177
Oratio Cerialis 325.& ſeq. 332,333
Oratio Ciuilis 308,333,336
Oratio Claudij 123
Oratio Curtij Montani 312
Oratio Galbæ 218,219
Oratio Galgaci 359.& ſeq.
Oratio Germanici 14 & ſeq.
Oratio Hortali 30.& ſeq.
Oratio Iulij Agricolæ 361
Oratio Iuliæ Agrippinæ 154,155
Oratio M. Lepidi 65
Oratio Muciani 261.& ſeq.
Oratio Neronis 180.& ſeq.
Oratio Othonis 225,239,255.& ſeq.
Oratio Pæti Thraſeæ 189
Oratio Piſonis 222.& ſeq.
Oratio Segeſtis 28.& ſeq.
Oratio Senecæ 179
Oratio Tencterorum legati 320
Oratio Tiberij 53,54.84,85
Oratio Vitellij 129,130
Oratio Vologeſis 164
Oratio pulchra quæ 375
Orationis forma ac ſpecies mutanda cum conditione temporum ac diuerſitate auriu 373
Orator qualis eſſe debeat 375
Oratorum dignitas 382
Oratorum ſtudia 377
Orcades inſulæ 353
Ordouices 156,355
Orientis regna mota 27
Ornoſpades dux 111
Orodes filius Artabani regis ibid.
Orphidius Benignus interficitur 254 eius corpus crematur 255
Oſi pop. 344.348
Oſtorius proprætor Britanniæ 155.& ſeq.
eius

[illegible] 1[illegible]
[illegible] 178,2[illegible]8
[illegible] 2[illegible]
[illegible] 327
[illegible] & [illegible] Imperator con-
[illegible] 235. luxu
[illegible] Plutarch. 251. eius
[illegible] ibid. eius ætas, ge-
[illegible] &c ibid.
[illegible] 349

P.

[illegible]mus 246. eius mors 247
[illegible]um 131
[illegible]es 187
[illegible] 112
[illegible] 156,1[illegible]7,187
[illegible] 34,247,251,2[illegible]4,185
[illegible] 18[illegible] & [illegible] 91
[illegible] & [illegible] & ſeq.
[illegible] & ſeq. 129. & ſeq.
[illegible] 147. & ſeq. eius mors [illegible]
[illegible] 330
[illegible] 2[illegible]4
[illegible] 132
[illegible] inſula 182
[illegible] 7,186,246,275
[illegible] 270
[illegible] 24,25,171
[illegible] templum 242
[illegible] 314. & ſeq
[illegible] rex 58
[illegible] 152
[illegible] 118 & ſeq. 131,139,148,
[illegible] 4, 90 & ſeq.
[illegible] 274
[illegible] Vide Suetonius Paullinus.
[illegible] 266
[illegible] 17[illegible]
[illegible] 40
[illegible] 11
[illegible] 9,295 3[illegible]3,328. & ſeq.
[illegible]
[illegible] Vitell[illegible] 260
[illegible] Veſpaſianus 276,204,355.
[illegible] 216
[illegible] Imperator 235
[illegible] 9. eius vita & mores 2[illegible]9
[illegible] 349
[illegible] Hiberiæ rex, Mithradatis frater
[illegible] 149
[illegible] 62
[illegible] 108
[illegible] 27
[illegible] 110. eius mors ibid.
[illegible] 111
[illegible] ager 183
[illegible] 221
[illegible]onis filius, Syriæ præfectus 39,42
[illegible] accuſatur [illegible]
[illegible] & veneno per[illegible] 54. Piſonis
[illegible] 5[illegible] eius coniux [illegible] 55. eius filij 56
[illegible] præfectus 310,314. in-
[illegible]atur ibid.

L[illegible] Hiſpaniæ citerioris prætor 8[illegible]
[illegible] ibid.
L. Pi[illegible] Pontifex [illegible] obit ibid.
Piſo Licinianus 218. eius genus & mores ibid.
adoptatur à Galbâ ibid. trucidatur 226
Placentia 247. oppugnatur à Cæcinâ 248
Plancina vxor Cn. Piſonis 39,41,54.
eius mors 1[illegible]8
P[illegible] Silvanus 80
Plautius Ælianus pontif. 316
Plautius Rufellius 171 207 eius mors 18[illegible] 188
Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor 21.2[illegible]9
Pl[illegible] 227,218,255
Plotius Griphus 286,[illegible]1
[illegible] 3[illegible]0
[illegible] Orator [illegible] 375
[illegible] Claudius 2[illegible]4
P[illegible] Paulina Senecæ vxor 2[illegible]0
[illegible] Longinus 219
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 2[illegible]9.
interfectus 211.
Pompei theatrum igne fortuito haustum 72
[illegible] Græcina [illegible]55
Pomponius Flaccus 41. eius mors 2[illegible]8
P[illegible] 22
P[illegible] 393
P[illegible] 244
Poppæa Sabina [illegible] 160,165,218,221.
[illegible] Neroni, exturbatâ Octauiâ 181
eius mors 216
Poppæus Sabinus 16,87. eius mors 112
eius mors & vita ibid.
Poppæus Silvanus 2[illegible]3,3[illegible]4
P[illegible] Vopiscus [illegible]2,6
Porcius Septi[illegible] 2[illegible]3
P[illegible] Herculis Monœci 28[illegible]
P[illegible] 3[illegible]
P[illegible] Antonius. Vide Antonius Primus
[illegible] rex 1[illegible]3
P[illegible] Vide [illegible]
[illegible] Vide [illegible]
[illegible] Vide [illegible]
P[illegible] 14[illegible]
Prod[illegible] 141,168,240,[illegible]2
P[illegible] 287
P[illegible] rex Macedonum 244
Ptolemæus Mathemat. 22[illegible]
Ptolemæus rex 81,327
[illegible] 162
Publius Celer 3[illegible],311
Puteoli vetus oppidum in Italiâ 172
Puteolani 161,258
Pyramides 44
Pyramus fl. 46
Pythagoræ Nero nubit 295
Pythius Apollo 317

Q.

Q[illegible]adi 348
Quæſtores 2[illegible].& ſeq. 25[illegible]
Qu[illegible]us mons 93
Quinctilius Varus 18. eius mors ibid.
Quinctius Atticus 293
Quinquennale iudicium 170,205

Rapax

R.

RApax [illegible] 124,176
R[illegible]aucina 2[illegible]0
Re[illegible] [illegible]
Re[illegible]digni pop. 34[illegible]
R[illegible] [illegible]7
Rh[illegible] [illegible], [illegible]haraſmanis filius 119. & [illegible]
148 [illegible]
Rh[illegible] 28 & [illegible] 163,202,30[illegible] & [illegible]
Rh[illegible] Thraciæ rex [illegible]
[illegible] 46
Rheti [illegible] & [illegible]
R[illegible] [illegible]
Rh[illegible] [illegible]4
Rh[illegible] flu. [illegible]
R[illegible] Thraciæ rex 46
R[illegible] [illegible]
R[illegible] & ca[illegible] [illegible]
R[illegible] [illegible]
R[illegible] Nerone 19[illegible] & [illegible]
R[illegible] 24
Ro[illegible] Ma[illegible] 2[illegible]
occiſ[illegible] [illegible]
R[illegible] [illegible]
R[illegible] Vide [illegible]
R[illegible] [illegible]
[illegible]
R[illegible] [illegible]
Ru[illegible] 248
Rum[illegible] [illegible]4

S

SAbinus F[illegible] [illegible]7,[illegible],192 & [illegible]
[illegible]
Sa[illegible] Vide T[illegible]
S[illegible] fl[illegible] [illegible]
Sa[illegible] Ba[illegible] [illegible]
Sa[illegible] C[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] Vide T[illegible]
Sa[illegible] [illegible]
Sa[illegible] [illegible]
Sa[illegible] 90
[illegible] 2[illegible]6
S[illegible] V[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] 244
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
Sc[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] 18. & [illegible]
S[illegible] 2[illegible]
S[illegible] [illegible] 29
Scia[illegible] Vide A[illegible] S[illegible]
S[illegible] [illegible]
Sc[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
Sex V[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible]
Sto[illegible] [illegible]
Stra[illegible] [illegible]
S[illegible] Flauius [illegible]
S[illegible] [illegible]
S[illegible] [illegible] 49. & [illegible]
[illegible],353
S[illegible] [illegible]
S[illegible] 19 & [illegible]
P S[illegible] 82.

[illegible] 19.& ſeq. [illegible]
[illegible] 16[illegible]
[illegible] 349
[illegible] 226
[illegible] 64
[illegible] 320
[illegible] 1[illegible]
[illegible] Vide Cornelius Sylla
[illegible] 234,24[illegible]
[illegible] 38,[illegible],245,264.& ſe[illegible]
[illegible] 217,[illegible]36,[illegible]4

T.

T[illegible]rum [illegible]blicatum cura 354
[illegible]as Numida 41,56,60,80,84
[illegible] ibid.
[illegible] Vide Cornelius Tacitus.
[illegible] 132
[illegible]plum celeberrimum Marſis 17
[illegible]es 292
[illegible] 288,28[illegible],29[illegible]
[illegible] 3[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] 19,[illegible]
[illegible] 2[illegible]3
[illegible] [illegible]2
[illegible]onia 260
[illegible] [illegible]3,18[illegible]
[illegible] 36[illegible],245
[illegible], eques R[illegible] 102
[illegible] 87
[illegible] Aſia 42
[illegible] 166,3[illegible]
[illegible]a[illegible]us 20
[illegible] 44
[illegible] 87.& ſe[illegible].
[illegible] 161,210.& ſeq.300
[illegible]dum 81
[illegible]icus 93
[illegible] 353
[illegible] 25,24[illegible]
[illegible]er 191,227
[illegible] A[illegible]guſti 2.& ſeq. 14, [illegible] 4[illegible] & ſeq.6[illegible] libellis ac [illegible] operam, [illegible] ſecuritatē com[illegible] [illegible] pantam proficiſcitur 91. [illegible] Cap[illegible] 91. eius libidi[illegible] [illegible] 100 [illegible] 116.& ſeq. [illegible]s, mor[illegible]s, &c. [illegible]
[illegible] 247,250
[illegible] Ner[illegible] [illegible] tor & pro[illegible] [illegible] hon[illegible]ſtus exitus 2[illegible]. eius [illegible] & [illegible]es 179,[illegible],235
[illegible] A[illegible]en[illegible] rex 28 eius m[illegible]rs [illegible]12
[illegible] x, A[illegible]b[illegible] ai regis nepos 172, [illegible]
[illegible] 1[illegible]84
[illegible] cæſi[illegible] o[illegible]arum [illegible]12[illegible]
[illegible] [illegible]58
[illegible] [illegible]241,25[illegible]4
[illegible] fratr[illegible] 24[illegible]49[illegible]5[illegible]
[illegible]
[illegible] R[illegible]. [illegible]94.
[illegible] 94[illegible]
[illegible] [illegible]us 266,273.& ſeq.

T[illegible] L[illegible]us 83
T[illegible] Veſpaſian[illegible] 14[illegible],299,31[illegible],315,326
T[illegible]s Vinius 2[illegible]4 & ſeq. 224. eius cædes 226. ætas, genus, vita, &c. [illegible]28
T[illegible]s Gallus 107
T[illegible]iacum 315
Tranſalpinæ gentes 316
Tran[illegible]d[illegible]æ [illegible]gionis municipia 234
T[illegible]um 306,3[illegible]7
T[illegible]apezus, ciuitas Græciæ 258.285
Thraſullus, ſcienti[illegible]æ Chaldæorum magiſter 106.& ſeq.
Tr[illegible]ellius Maximus 232,260,355
T[illegible]ebo[illegible] pop. 344
Treb[illegible]us Garucianus 2[illegible]6
Tre[illegible]eri 63 [illegible]0,146,304,307,3[illegible]1,316,31[illegible].& [illegible] [illegible]44
Triaria, L. Vite[illegible] vxor 26[illegible],[illegible]94
Triboci 3[illegible]2
Tri[illegible]nicia poteſtas 67
T[illegible]anies 173
Trio Fulci[illegible]ius. Vide Fulcinius Trio.
Tubantes 17,163
Tuiſto de[illegible]s 337
T[illegible] [illegible]aurus[illegible] 295
Tu[illegible] Valentinus 3[illegible]1.& ſeq. ca[illegible]itur 323 occiditur 3[illegible]8
Tun[illegible] 146,303,31[illegible],[illegible]17
Tu[illegible] 62
Turulli[illegible] Cerialis 248
Tuto[illegible]. Vide Iulius Tutor.

V.

VAc[illegible]ores m[illegible]litares remiſſæ 127
Vada, caſtrum 334
Valens. Vi[illegible]s Valens
Valentinus T[illegible]us. Vide Tullius Valentinus
Valer[illegible] Aſi[illegible]ticus 1[illegible]7,[illegible]32,299. eius mors 117
Valerius F[illegible]ſtus 270,3[illegible]4
Va[illegible]ius Pa[illegible]s 284.& ſeq.
Val[illegible]s P[illegible]cus 1[illegible]6
Vanda[illegible] 318
Vangio & Sido reges Sue[illegible]orum [illegible]5 & [illegible]
Va[illegible]giones 11[illegible],3[illegible]2 34[illegible]
Van[illegible]us, Quadorum rex 4[illegible]
Vannius, Sueuorum rex 135
Varini pop. 347
Varus Cr[illegible]nus 2[illegible]7 obtr[illegible]catio 238
Varus Alphe[illegible]us. Vide Alphe[illegible]us Varus.
Varus A[illegible]s. Vide Arrius Varus.
Vaſcones 3[illegible]9
V[illegible]ic[illegible] [illegible]ames loca 268
V[illegible]us 192.& ſeq.
V[illegible] 304.& ſeq.316.& ſeq.
V[illegible]orum ara 13
V[illegible]orum [illegible]as 13.& ſe[illegible].134
Vi[illegible]e [illegible]a Colonia.
V[illegible]a[illegible] 162
V[illegible] [illegible]us, Britānię pręfectus 26[illegible],26[illegible] [illegible]5
V[illegible] A[illegible]a [illegible]51,2[illegible]4
V[illegible] 25
V[illegible]s [illegible]
[illegible]ia v[illegible] fat[illegible]a nationis Bructeræ 419. [illegible]
V[illegible]catus Ca[illegible] 284

Tecen

V[illegible] 3[illegible]
V[illegible] B[illegible]tum rex [illegible] & [illegible]
V[illegible] G[illegible]liæ præ[illegible] 1[illegible]
V[illegible] 205 228
V[illegible] 214
V[illegible] 217.& [illegible]. 229, 236.& [illegible]q. 25[illegible] & c[illegible]
[illegible]
V[illegible] 24[illegible]
V[illegible] F[illegible]ceps 1[illegible]
V[illegible]om mu[illegible] 214
V[illegible] a Græc[illegible]a, [illegible]is [illegible]
V[illegible]us 2[illegible], 219 2[illegible] & [illegible]. 262. & [illegible] 299 & [illegible] 31[illegible], 332 & [illegible].
V[illegible] virgines [illegible], 316
V[illegible] 316 & ſeq. eius m[illegible] [illegible]
V[illegible] S[illegible]a. Vide S[illegible]us [illegible]a.
V[illegible]s [illegible]
V[illegible]cracia 7, 3[illegible], 3[illegible] 8 [illegible]
Vern[illegible] [illegible]
V[illegible]s O[illegible]o 221
V[illegible] [illegible]pus [illegible]3
Q. [illegible] Serenus 8[illegible]
V[illegible]u[illegible] A[illegible] Rom. ve[illegible]um h[illegible]it [illegible]
V[illegible]u[illegible] gregarius 8. eius mors [illegible]
V[illegible]a 2[illegible]2
V[illegible]a [illegible]
V[illegible]ſes 233
V[illegible]s [illegible]us. Vide [illegible]us Vindex.
V[illegible] 3[illegible]9
V[illegible]s. Vide [illegible] Vinius.
V[illegible]ania M. Agrippæ [illegible]a 6
V[illegible] [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible] [illegible] 3 & [illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
V[illegible] A[illegible] [illegible]
V[illegible] V[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible]ruſpex 2[illegible]
V[illegible]s [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible]x [illegible]6, [illegible] & [illegible] [illegible]
V[illegible] x [illegible]
[illegible] & [illegible] 5
V[illegible], Ar ac[illegible] [illegible]
& [illegible] [illegible]
V[illegible]tanus [illegible]
V[illegible]a [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible] [illegible]
V[illegible]c vibs [illegible]

Z.

ZE[illegible] [illegible]
Z[illegible] [illegible]
Zeugma [illegible]dum [illegible]

FINIS.

C. VELLEIVS PATERCVLVS

CVM

ANIMADVERSIONIBVS

IVSTI LIPSI.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Ioannem Moretum.

cIↄ. Iↄc.

Cum Priuilegiis Cæſareo ac Regio.

I. LIPSIVS THEODORO LEEWIO V. C. S. D.

ANTE biennium, cùm Velleium publicè legiſſem, viſus ſum multis digna luce dicere & cognitione etiam aliorum. Itaque hortati ſunt vt colligerem, diſponerem, ederem: quod feci, vt vides, in parte. Nam vt omnia quæ ad Hiſtoriam, Mores, Prudentiam, opportunè & vtiliter tunc diximus, adiungerem, viſum non fuit: ſaltem illa, quæ nec prompta nimis aut obuia Lectori, & quæ ad medicinam potiùs Velleij facerent quàm ad ſplendorem. Non pauca enim nobis hîc & alibi, poſt viros eruditos & ſerios, obſeruata: quæ tegi aut perire (liberè dicam) non ſit è re litterarum. Et de aliis quidem aliâs videro: nunc Velleium hunc Paterculum iuuentus à me habeat: ſcriptorem veterem, induſtrium, diſertum; & addo etiam fidum, niſi quâ Tiberij aſpectus obſtat, & cùm res tractat ſui æui. Illîc declinauit, fateor, & neglexit, quæ Hiſtoriæ pes & caput eſt, Veri-

tatem. Nos ignoſcimus, in miſerâ illâ & communi temporum ſeruitute: nec Heluidios omnes naſci poſſe aut Thraſeas ſatis ſcimus. Quem poſtremum quòd toties me hortaris vt edam, ſuſtine. non faciam temerè in hoc æuo, nec debet magnanimus ille vir iterum perire à Calumniæ telo. Cuius aciem ita recenter ſenſimus, vt non iniuriâ abhorreamus à ſeriâ omni ſcriptione. Sed hæc omitto. Tu, Vir Clariſſime, Velleium accipe tibi inſcriptum, monumentum & teſtem fidi arctique inter nos amoris: quem ſola Virtus, Eruditio, Prudentia tua genuit, aluit, ſeruauit. Vale. III. Nonas Ianuar. ∞. IↃ. XCI.

VEL-

VELLEII NOMINA, GENVS, VITA, SCRIPTA.

PAVCA *de Velleio eiuſque ſcriptis prædicenda ſunt: ſed pauca, quia latet in turbâ illâ ſcriptorum priſci æui. Quis veterum eum nominat? præter Priſcianum, & ſi fortè Tacitum. qui* P. Velleium *agnoſcit* Præſidem exercitus, *vt opinor, in Macedoniâ. Sed ibi tamen* Publius *eſt, qui hic* Caius: *nec argumentum ſatis firmum, quòd ſit hic ipſe. At Priſciano* Marcus *eſt. qui ex libro eius primo hoc adſert*: Nec minus clarus eâ tempeſtate fuit Miltiadis filius Conon. *In Agellio etiam* Cn. Velleium *legas: ſed corruptè. Nam in libris ibi melioribus* Vellius *eſt: & tu ſcito* Gellium *reponendum, probum notumque hiſtoricum priſci æui. Noſter hic natus equeſtri loco, vt videtur: maioreſque eius è Campaniâ. De auo paterno ita indicat:* C. Velleius honoratiſſimo inter illos CCCLX. iudices loco à Cn. Pompeio lectus, eiuſdem, Marcique Bruti ac Ti. Neronis præfectus fabrûm, vir nulli ſecundus in Campaniâ. *Genus à matre, etiam indidem.* Multum, *inquit,* Minatij Magij ataui mei Aſculanenſis tribuendum eſt memoriæ: qui nepos Decij Magij Campanorum principis, celeberrimi & fideliſſimi viri. *Quæ ſanè decora ſtirps & vetus, ab nobili illo Decio Magio: in quam iterum adoptione, niſi fallor, inſitus Velleij frater. Nam nominat eum* Magium Celerem Velleianum, Legatum Tib. Cæſaris *Delmatico bello. Ipſe Velleius* Tribunus militum in Thraciâ & Macedoniâ: *paullo pòſt* Præfectus equitum in Germaniâ, ſucceſſor officij patris ſui. *Deinde* finitâ equeſtri militiâ, deſignatus Quæſtor: *in Quæſturâ,* remiſſâ ſorte prouinciæ, Legatus *Tiberij bello Pannonico. cuius etiam triumphantis currum* ipſi fratrique eius, inter præcipuos, præcipuiſque donis adornatos viros, comitari contigit. *Poſtremùm* ipſe fraterque eius deſtinati prætores, *primo Tiberiani imperij anno. An quos alios honores geſſerit, haud ſcio: ſuſpicor tamen de Conſulatu. quia apud Tiberium & Seianum magnus: & in*

 Priſcia-

Priſciani dicto loco, Liber vetus ſcribit: M. Velleius Conſul. *Anne* Conſularem *voluit? Et ſanè ſi is eſt, qui apud Tacitum exercitui præſedit, probabile Conſularem fuiſſe. quia Legati exercituum plerique tales. Plura de vitâ non repperi: minus de morte. quam animus mihi dictat obiiſſe eum in ſtrage illâ amicorum Seiani. Quidni ita credam, hominem tam amicum Seiano, & in hoc ipſo libello publicum eius laudatorem, inter amicos fautoreſque Seiani interfectum? profectò Tacitus & Dio auctores, rarum aliquem ex iis Tiberianæ ſæuitiæ ſuperfuiſſe. Scripta an alia reliquerit, ignoro. Iactat quidem & promittit nō vno loco* Iuſtæ Hiſtoriæ *volumina: ſed an ediderit ſcripſeritue, quis dicet? Nā quod Geſnerus in Bibliothecâ adnotat, Wolfgāgum Laziū habuiſſe* De bello in Sueuos, *nugas arbitramur: ſicut & Georgij Merulæ, qui de integro apud ſe Velleio ſparſit, vanitatem ridemus ambitioſam.*

DE INDICE, ET MATERIE, ET NVMERO HORVM LIBRORVM.

EXSTANT libelli hi duo, nec toti: probi & fidi, donec ad Cæſarum res venias, vbi haud vſquequaque veri. Per adulationem enim multa celat, aut velat: imò & palàm aliter narrat. Diſerti tamen vbique, & eloquentiâ quadam facili ac profluente. Titulus in iis hodie eſt: HISTORIAE ROMANAE AD M. VINICIVM COS. nec credo hunc probum eſſe, aut à Velleio. An hæc Hiſtoria? imò nec compendium propriè aut breuiarium hiſtoriæ, ſed ſerie accuratâ temporum Chronicæ quædam Notæ. ſic tamen, vt præcipua rerum, hominum, vrbium, miſceat atque excerpat. An etiam Romana tantùm? mihi non videtur: & totum adeò priorem librum video occupari ferè in rebus Græcanicis atque externis. Quod magis diceremus, ſi integer ille exſtaret. Itaq. de Titulo ambigo: & damnare tamen magis gaudeo, quàm immutare. Materiem videamus. Rhenanus, qui primus auctorem hūc è Bibliothe- [illegible] câ Murbacenſi bono publico protulit, cenſet *Velleium ab vrbis primor-*

primordio Romanam hiſtoriam omnem, admirabili compendio, duobus voluminibus fuiſſe complexum. Miror virum doctum ſic ſcribere. An ab vrbis exordio ille cœpit, qui palàm & ex profeſſo multa ſæcula recenſet, ante eam cogitatam? qui alieniſſima miſcet à Romanis rebus? Librum hunc primorem videto, & aliquis mihi negato, Quid ergo eſt? ego in ſententiâ quam tetigi hæreo, Velleio propoſitum fuiſſe compendio & annorum ordine complecti res notarum gentium & noti æui. Cœpiſſe eum à Troianis temporibus, aut circà, & pertexuiſſe vno filo ad Conſulatum hunc M. Vinicij: id eſt annũ Vrbis DCCLXXXII. Tiberiani autem imperij XVI. Clarum argumentum ex primordio ipſo quod nunc eſt libelli: vbi caſus & res eorum qui à Troiâ redierunt. Sed plura interciderunt, cùm hîc tantùm Græcorum caſus: non etiam Troianorum, atque adeò nec ipſius Æneæ. quem omittere certè non potuit, auctorem & caput Romanæ ſtirpis. Sed hæc talia, quæ & vbi deeſſe videantur, in locis ſuis adnotabo. Nunc de Numero quid cẽſemus? Libelli duo ſunt, ex Rhenani, aut codicis eius, diuiſione. ſed diuiſione herclè parum ſcitâ aut æquabili, ſiquis copiam molemque rerum videat, quæ perierunt. An in vnum & priorem librum incluſeris, quæ à capite omnia deſunt de Græcis à Troiâ redeuntibus & variè ſparſis? quæ poſteà de Antenore, aut Æneâ? quæ de Latij & Albæ regibus? quæ de ipſis regibus Romanorum? imò quæ de Conſulibus aut Tribunis militum, vſque ad bellum Numantinum? Nam hæc omnia (vt illa quidem partitio eſt) neceſſariò habuerit liber vnus primus. Non poteſt ô Lector: & profectò plures in priore libro libri, ſi ſeriò examinas & attendis. Quod ipſum vt in Notis meis facias, quas adtexam, te rogo.

IANI DOVSÆ FILII
AD
IVSTVM LIPSIVM
VIRVM CLARISS.
DE
VELLEIO RESTITVTO
CARMEN.

HOC *veterum in caſtris ritus habuere Quiritum,*
Caſurum cuius potuiſſet dextera ciuem
Eripuiſſe neci, & nigrum producere Parcæ
Stantis in exitium ſtricto iam forfice ſtamen,
Tempora Chaoniæ frondis velaret honore.
Millia at infernas cui plurima miſſa ſub vmbras,
Qui domitum impoſitis pedibus calcauerat hoſtem,
Templa triumphali conſcenderet aurea curru.
Quod merces ſi tanta hominem ſeruantibus vnum,
Aut multos mactanti hoſtes, quæ ciuica, LIPSI,
Aut quales tua penſabunt benefacta coronæ;
Qui totque illuſtres animas iam pænè ſepultas
Ereptas fatis medio reuocaueris Orco;
Muſarumque hoſtes, quorum Ignorantia princeps,
Sic cum Barbarie noſtro procul orbe fugaris?
Te cingat muralis honos, tua tempora mille
Circumeant quercus, totidem decorere triumphis;
Virtutis tantæ ſuperabit præmia virtus.
Plus longâ ſoluiſſe fuit caligine ſæcla,
Quàm captos niueis Reges egiſſe quadrigis;
Et plus reſtituiſſe omnes tibi, Roma, triumphos,
Quàm ſemel aurato inuectum Capitolia curru.
Quantumuis aliquis Phrygiâ Syriâ've petitos
Oſtentet lapides, totámve implerit arenam
Spectatis non antè feris, tua gloria maior

Imple-

Impleuiſſe rudem Romanis artibus orbem.
Hic picturatis ſplendentia marmora venis
Rettulit, auratáſve trabes, oſtrúmve renidens.
Hic triumphatâ ſpirantia ſigna Corintho,
Æráque ab Iſthmiacis auro potiora fauillis
Vexit ouans; primus Scythicis hic fructibus hortos
Inſtruxit Latios, aſt illi Phaſidos vnda
Orbata eſt auibus; portauit robora quidam
Longinqui nemoris, ſectóſve Atlantide ſyluæ
Impleuit niueis barrorum dentibus orbes.
Tu Latio aduexti noſtra hæc in ſæcula princeps,
Quod gemmas, quod ebur, quodque æra Corinthia vincat.
Tu Circi luſus, & luxuriantis arenæ
Delicias, Cilices & olentia pulpita nimbos,
Ipſaque das oculis noſtris viſenda Theatra;
Amphitheatrales quamuis ſuperantia pompas
Edere virtutis plus ſit ſpectacula priſcæ.
Hinc veteres rediere viri, neglectáque longùm
Nomina, Marcelli, Decij, Fabijque, animæque
Prodigus ingentis Paullus, fortéſque Camilli,
Et Bruti faſces; Trebia & Thraſymenus & Alpes,
Cannenſéſque animæ referunt ſolatia mortis
Sic potuiſſe mori; latitans obſcurus in vluâ
Attollit cælo Marius caput; vt taceam acta
Romula, quæ narrat Tacitus, moréſque Neronum,
Germanaſque acies, ſteterit quàm ſæpe cruentus
Rhenus, & Arctoi ſudarint ſanguine campi:
Omnia quæ ingenij ſi non face colluſtraſſes
Térque quatérque tui, quantâ ſub nocte iacerent?
Singula quid memorem? ſatis hoc, qui pumice terſus
Lipſiaco populi gaudet prodire ſub ora
Cultior, & vires ſenio vernante reſumit,
Vel ſolus poterit VELLEIVS *dicere, narrans;*
Qui primùm populi, quando circumflua Ponto
Inſula cœpta coli quæuis; quæ mœnia aratro
Deſcripta, aut quibus excultus primùm vrbibus orbis:
Additur, ingenium magni quo effulſerit æuo

Mæonidis, cuius viuo de flumine vatum
Tota cohors duxit largos in carmina riuos.
Quis primùm Elæo raptarit puluere currus
Singula tranſacto celebrans ſollennia luſtro.
Quæ quotieſque nouos deducta colonia ciues
Ceperit, impreſſo ſignaſſent mœnia ſulco
Quum prius, aratóque ruiſſent vomere terram.
Nec non Hiſtoricùm paſſim Vatumque recenſet
Ætates, quæque art & quo celebrata ſit æuo;
Hinc quantus furor in campo, Gracchíque tumultus;
Luxuriam inde refert ſpoliorum, & molibus æquor
Expulſum inſanis ac rurſus in arua receptum;
Namque quid aut Perſen, debellatumque Philippum,
Cimbrorum aut referam clades, & vincla Iugurthæ,
Tigranem, Mithridatem, & claſſica Martis Eoi?
Quid ciuile nefas, aut quid te Cæſaris atque
Fortunæ, Cato, victorem, Brutúmque, ratéſque
Actiacas, Cleopatræ animos, & cætera narrem?
Omnia quæ gyro noſter ſic claudit in arcto,
Vt tamen haud trito narrantum more ſequatur
Plana modò, ceu qui ſummo vaga retia ducit
Æquore, nec fundo prædam rimatur in imo,
Sed dubia enodans & inobſeruata recludens,
Quicquid in hiſtoriâ pulchrum rarumve notaſſet,
In medium exponit: quæ quamuis omnia rurſus
Inuida obumbrarant effæti obliuia ſæcli;
*Ille decor, V*ELLEIE, *tamen tibi munere* LIPSI,
Ille acceſſit honos, quem nec tua ſæcula quondam
Ipſa habuere tibi, vt famâ iam nominis alti
Extremam Calpen & Gangis littora tranes.

C. VEL-

C. VELLEII PATERCVLI HISTORIÆ ROMANÆ AD M. VINICIVM COS.

LIBER PRIMVS.

* * * [1] tempeſtate diſtractus à duce ſuo Neſtore, Metapontum con- *Metapontum*
didit. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob ſegnitiam non vindi- *condita.*
catæ fratris iniuriæ, [2] Cyprum appulſus, cognomine patriæ ſuæ Salamina *Salamin.*
conſtituit. Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupauit; [3] Philippus Ephy- *Ephyra.*
ram in Theſprotiâ. at rex regum Agamemnon, tempeſtate in Cretam
inſulam reiectus, [4] tres ibi vrbes ſtatuit, à patriæ nomine vnam, à victo-
riæ memoriâ, Mycenas, Tegeam, Pergamum. idẽ mox, ſcelere patruelis *Mycenæ.*
fratris Ægiſthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore *Tegea.*
vxoris oppreſſus, occiditur. [5] regni potitur Ægiſthus per annos VII. hunc *Pergamum.* *Rex Ægy*
Oreſtes, matrémque, cum ſociâ conſiliorum omnium ſorore Electrâ, *filius.*
viri animi feminâ, obtruncat. factum eius à diis comprobatum ſpatio *Oreſtes.*
vitæ, & felicitate imperij apparuit: quippe vixit annis XC. [6] regnauit
LXX, qui ſe etiam a Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicauit. nam quòd
pactæ eius, Menelai atque Helenæ filiæ Hermiones nuptias occupaue- *Pyrrhi cædes.*
rat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus, & Tyrrhenus fra-
tres cum regnarent in Lydiâ, ſterilitate frugum compulſi, ſortiti ſunt,
vter cum parte multitudinis patriâ decederet. ſors Tyrrhenum cõtigit. *Tyrrhenus*
peruectus in Italiam, & loco, & incolis, & mari nobile, ac perpetuum à *Italiam ve-*
ſe nomen dedit. Poſt Oreſtis interitum, filij eius, Penthelus, & Tiſame- *nit.*
nus, regnauêre triennio. Tum, ferè [7] anno octogeſimo poſt Troiam ca- *Oreſtis filij.*
ptam, centeſimo & vigeſimo, quàm Hercules ad deos exceſſerat, [8] Pe-
lopis progenies, quæ omni hoc tempore pulſis Heraclidis, Peloponneſi *Heraclidæ.*
imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recupe-
randi imperij fuêre, [9] Teminus, Creſphontes, [10] Ariſtodemus [11] quorum
atauus fuerat. Eodem ferè tempore Athenæ ſub regibus eſſe deſierunt: *Athenæ li-*
quarum vltimus rex fuit Codrus, Melanchi filius, vir non prętereundus: *berata.*
quippe, cum Lacedæmonij graui bello Atticos premerent, reſpõdiſſét- *Codrus.*
que Pythius, quorum dux ab hoſte eſſet occiſus, eos futuros ſuperiores;
depoſitâ veſte regiâ, paſtoralem cultum induit; immiſtúſque caſtris ho-
ſtium, de induſtriâ, [12] imprudẽter, rixam ciens, interemptus eſt. Codrum
cum morte æterna gloria, Athenienſes ſecura victoria eſt. quis eum non
miretur, qui iis artibus mortem quæſierit, quibus ab ignauis vita quæri
ſolet? Huius filius Medon primus Archon Athenis fuit. ab hoc poſteri *Medon.*
apud Atticos dicti Medontidæ. ſed ij, inſequentéſq; Archontes, vſque
ad Charopem, dum viuerent, eum honorem vſurpabant. Peloponneſij,
digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Atheniſque *Megara*
vrbem, condidêre. eâ tempeſtate & Tyria claſſis, plurimum pollens *condita.*

mari, in vltimo Hiſpaniæ tractu, in extremo noſtri orbis termino [13] inſulam circumfuſam Oceano, perexiguo à continenti diuiſam freto,
Gades. Gades condidit: [14] ab iiſdem poſt paucos annos in Africâ Vtica condita
Vtica. eſt. Excluſi ab Heraclidis Oreſtis liberi, iactatiq; cùm variis caſibus, tum ſæuitiâ maris, quinctodecimo anno [15] ſedem cepere circa Lesbum inſu-
Achæi. lam. Tum Græcia maximis concuſſa eſt motibus: Achæi, ex Laconicâ
Pelaſgi. pulſi, eas occupauêre ſedes, quas nũc obtinent: [16] Pelaſgi Athenas commigrauêre: acérque belli iuuenis, nomine Theſſalus, natione Theſprotius, cum magnâ ciuium manu, eam regionem armis occupauit, quæ
Theſſalia. nunc ab eius nomine Theſſalia appellatur, antea Myrmidonũ vocitata ciuitas. quo nomine, mirari conuenit eos, qui, Iliaca componentes tempora, de eâ regione vt Theſſaliâ commemorant. quod cùm alij faciant, Tragici frequentiſſimè faciunt. quibus minimè id concedendum eſt. nihil enim ex perſonâ poëtæ, ſed omnia ſub eorum, qui illo tempore vixerunt, dixerũt. quod ſi quis à Theſſalo, Herculis filio, eos appellatos Theſſalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc inſequentem Theſſalum ea gens id nominis vſurpauerit. Paullo ante [17] Haletes, ſextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat Ephyre, clauſtra Peloponneſi continentem, in Iſthmo condidit. Ne-
Corinthus. que eſt, quod miremur ab Homero nominari Corinthum. nam ex perſonâ poëtæ & hanc vrbem, & quaſdam Ionum colonias iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate eius, multo poſt Ilium captum con-
Chalcis. ditę. [18] Athenienſes in Eubœâ Chalcida Erethriam colonis occupauêre, Lacedæmonij in Aſiâ Magneſiam. Nec multo poſt Chalcidenſes, orti,
Cumæ. vt prædiximus, Atticis, Hippocle, & Megaſthene ducibus, [19] Cumas in Italiâ condiderunt. huius claſſis curſum eſſe directum alij columbæ antecedentis volatu ferunt, alij [20] nocturno æris ſono, qualis Cerialibus
Neapolis. ſacris cieri ſolet. Pars horum ciuium magno pòſt interuallo [21] Neapolim condidit. vtriuſque vrbis eximia ſemper in Romanos fides facit eas nobilitate, atque amœnitate ſuâ digniſſimas. ſed aliis diligentior ritus patrij manſit cuſtodia: Cumanos Oſca mutauit vicinia. Vires autem veteres earum vrbium hodiéque magnitudo oſtentat mœnium. Subſequenti tempore magna vis Græcæ iuuentutis, abundantia virium ſedes quæri-
Iones. tans, in Aſiam ſe effudit. nam & [22] Iones, duce Ione profecti Athenis, nobiliſſimam partem regionis maritimæ occupauere, quæ hodiéque appellatur Ionia; vrbéſq; conſtituere, Epheſum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam, multáſque in Ægæo, atque Icario occupauêre inſulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliáſque ignobiles. Et mox Æolij, eâdem profecti Græciâ, longiſſimiſq; acti erroribus, non minus illuſtres obtinuerunt locos; claráſque vrbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Lariſſam, Myrinam, Mitylenémque, & alias vrbes, quæ ſunt in Lesbo
Homerus. inſulâ. Clariſſimum deinde [23] Homeri illuxit ingenium, ſine exemplo maximum: [24] qui magnitudine operum, & fulgore carminum ſolus appellari Poëta meruit. in quo hoc maximum eſt, [25] quòd neque ante illum, quem ille imitaretur, neq; poſt illum, qui eum imitari poſſet, inuentus eſt. neq; quemquã alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo

perfe-

perfectiſſimum, præter Homerum, & Archilochum, reperiemus.[16] Hic longius à temporibus belli, quod cōpoſuit, Troici, quàm quidam rentur, abſuit. nam fermè ante annos DCCCCL. floruit, intra ∞ natus eſt. quo nomine, non eſt mirandum, quod ſæpe illud vſurpat. *
hoc enim vt hominum, ita ſæculorum notatur differentia. quem ſi quis cæcum genitum putat, omnibus ſenſibus orbus eſt. Inſequenti tempore [17] imperium Aſiaticum ab Aſſyriis, qui id obtinuerant annis ∞ LXX. *Aſſyriorum imperium.* tranſlatum eſt ad Medos, [18] abhinc annos fermè DCCLXX. quippe Sardanapalum, eorum regem, mollitiis fluentem, & nimium felicem malo *Sardanapalus.* ſuo, [19] tertio & triceſimo loco ab Nino, & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita vt ſemper ſucceſſor regni paterni foret filius, Pharnaces Medus imperio, vitáque priuauit. Eâ ætate clariſſimus Graij nominis Lycurgus Lacedæmonius, [30] vir generis regij, fuit [31] ſeueriſſi- *Lycurgus.* marum iuſtiſſimarúmque legum auctor, & diſciplinę conuenientiſſimæ vir, cuius quamdiu Sparta diligens fuit, excelſiſſimè floruit. Hoc tractu temporum ante annos V. & LX. quàm vrbs Romana conderetur, ab Eliſſâ Tyriâ, quam quidam Didonem autumant, Carthago conditur. Circa *Carthago condita.* quod tempus [32] Caranus, vir generis regij, ſextus decimus ab Hercule, *Caranus.* profectus Argis, regnum Macedoniæ occupauit. [33] à quo Magnus Alexander cùm fuerit ſeptimusdecimus, iure [34] materni generis Achille auctore, paterni Hercule gloriatus eſt. [35] Æmilius Sura de annis populi Romani. „Aſſyrij, principes omnium gentium, rerum potiti ſunt, deinde „Medi, poſtea Perſæ, deinde Macedones. exinde, duobus regibus, Philip- „po, & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo poſt „Carthaginem ſubactam, deuictis, ſumma imperij ad populū Romanum peruenit. [36] Inter hoc tempus, & initium Nini regis Aſſyriorum, qui princeps rerum potitus, interſunt anni ∞ DCCCCXCV. [37] Huius temporis æqualis Heſiodus fuit, [38] circa CXX. annos diſtinctus ab Homeri ætate, *Heſiodus.* vir perelegantis ingenij, & molliſſimâ dulcedine carminum memorabilis, otij quietiſque cupidiſſimus, vt tempore tanto viro, ita operis auctoritate, proximus. qui vitauit, ne in id, quod Homerus, incideret: [39] patriámque, & parentes, teſtatus eſt. ſed patriam, quia multatus ab eâ erat, contumelioſiſſimè. Dum in externis moror, incidi in rem domeſticam, maximéque erroris, & multum diſcrepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, huius temporis tractu, [40] aiunt, à Tuſcis Capuam, Nolamque conditam, ante annos ferè DCCCXXX. quibus equidem aſſenſerim, *Capua condita & Nola.* ſed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eiſdem Tuſcis conditam, ac ſubinde Nolam: ſtetiſſe autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiter CCLX. quod ſi ita eſt; cùm ſint à Capuâ captâ anni CCXL. vt condita eſt; anni ſunt ferè D. Ego (pace diligentiæ Catonis dixerim) vix crediderim, tam maturè tantam vrbem creuiſſe, floruiſſe, cōcidiſſe, reſurrexiſſe. Clariſſimum deinde omnium ludicrum [41] certamen, & ad exercitandam corporis, animíque virtutem efficaciſſimum, Olympiorum initium habuit, auctore Iphito Elio. [42] is eos ludos, *Olympia.* mercatúmque inſtituit [43] ante annos, quam tu, M. Vinici, conſulatum inires, DCCCCIV. hoc ſacrum eodem loco inſtituiſſe fertur [44] abhinc annos fermè ∞ CCL. [45] Atreus, cùm Pelopi patri funebres ludos faceret.

 [46] quo

[46] quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor
Archontes temporary Athenis. extitit. [47] Tum Athenis perpetui Archontes eſſe deſierunt, cum fuiſſet
vltimus Alcmęon: cœperúntque in denos annos creari. quæ conſuetudo
Mox annui. in annos LXX. manſit; ac deinde annuis commiſſa eſt magiſtratibus reſp.
Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, [48] vltimus Eryx,
ex annuis, primus Creon. [49] Sextâ Olympiade, poſt duo & viginti annos,
quàm prima conſtituta fuerat, [50] Romulus, Martis filius, vltus iniurias
Roma condita. aui, Romam vrbem Parilibus in Palatio condidit. à quo tempore ad vos
conſules anni ſunt DCCLXXXII. [51] id actum poſt Troiam captam annis
CDXXXVII. id geſſit Romulus, [52] adiutus legionibus Latini, aui ſui: (libenter enim iis, qui ita prodiderunt, acceſſerim) cum aliter firmare vrbem nouam, tam vicinis Veientibus, aliiſque Etruſcis, ac Sabinis, cum
Aſylum. imbelli, & paſtorali manu vix potuerit. quamquam, iam Aſylo facto in-
Patres. ter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos, appellatóſq; Patres,
inſtar habuit conſilij publici. hanc originem nomen Patriciorum habet.
Raptus virginum Sabinarum,

* * * * * *

[53] quam timuerat hoſtis, expetit. nam [54] biennio adeò varia fortuna cum
Bellum Perſei. conſulibus conflixerat, vt plerumque ſuperior fuerit, magnamque partem Græciæ in ſocietatem ſuam perduceret. Quin Rhodij quoque,
fideliſſimi anteà Romanis, tú dubiâ fide, ſpeculati fortunam, proniores
regis partibus fuiſſe viſi ſunt: & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo, neque fratris initiis, neq; ſuæ reſpondit conſuetudini. Tum ſenatus
Aemilius Paullus. populúſque Romanus [55] L. Aemilium Paullum, qui & prætor, & conſul
triumphauerat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus poteſt, conſulem creauit, filiú eius Paulli, qui ad Cannas quàm tergiuerſanter pernicioſam reip. pugnam inierat, tam fortiter in eâ mortem
Perſeus victus. obierat. is Perſeum ingenti prœlio apud vrbem nomine Pydnam in
Macedoniâ, fuſum, fugatúmque, caſtris exſuit; deletiſque eius copiis,
deſtitutum omni ſpe coëgit è Macedoniâ profugere: quam ille linqués,
in inſulam Samothraciam profûgit, templique ſe religioni ſupplicem
credidit. ad eum Cn. Octauius prætor, qui claſſi præerat, peruenit, &
Triumphatus. [56] ratione magis, quàm vi, perſuaſit, vt ſe Romanorú fidei committeret.
ita Paullus maximum, nobiliſſimúmque regem in triumpho duxit. quo
anno & Octauij, prætoris naualis, & Anicij, regem Illyriorum Gentium
ante currum agentis, triumphi fuere celebres. Quàm ſit [57] aſſidua eminentis fortunæ comes Inuidia, altiſſimiſque adhęreat, etiam hoc colligi
poteſt, quod, cum Anicij, Octauijque triumphum nemo interpellaret,
fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cuius tantum priores exceſſit,
vel magnitudine regis Perſei, vel ſpecie ſimulacrorum, vel modo pecuniæ, vt [58] bis millies centies HS. ærario contulerit, & omnium anteactorum comparationem amplitudine vicerit. Per idem tempus, cùm An-
Antiochus rex. tiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicú inchoauit, tum regem Syriæ,
Ptolemæum puerum Alexandriæ obſideret; miſſus eſt ad eum legatus
[59] M. Popillius Lænas, qui iuberet incepto deſiſtere: mandatáq, expoſuit;
& regem, deliberaturum ſe dicentem, circumſcripſit virgulâ, iuſſitque,

prius

prius reſponſum redderet, quàm egrederetur finito arenæ circulo.[60] ſic
cogitationem regiam Romana diſiecit conſtantia, obeditúmque impe-
rio. Lucio autem Paulo, magnæ victoriæ compoti, quatuor filij fuere. *Aem. Pauli*
Ex iis duos, natu maiores, vnum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex *domeſtica*
paterna maieſtate, præter ſpeciem nominis, vigoréinque eloquentiæ, *clades.*
retinenti, in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos, mino-
res natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus eſt, habuit. Is cùm
in concione extra vrbem, more maiorum, ante triumphi diem, ordinem
actorum ſuorum cómemoraret, deos immortales precatus eſt, vt, ſi quis
eorum inuideret operibus, ac fortunæ ſuæ, in ipſum potius ſæuirent,
quàm in remp. quæ vox, veluti oraculo emiſſa, magnâ parte eum ſpo-
liauit ſanguinis ſui. nam alterũ ex iis, quos in familiâ retinuerat, liberis,
ante paucos triumphi, alterum poſt pauciores amiſit dies. Aſpera circa
hæc tempora cenſura Fuluij Flacci, & Poſtumij Albini fuit. quippe
Fuluij cenſoris frater, & quidem conſors, Cn. Fuluius ſenatu mo-
tus eſt ab iis cenſoribus. Poſt victum, captúmq; Perſeum, qui quadrien- *Perſei obitus.*
nio pòſt in liberâ cuſtodiâ Albæ deceſſit, Pſeudophilippus, à mendacio *Pſeudo phi-*
ſimulatæ originis appellatus, qui ſe Philippum, regiæque ſtirpis, ferebat, *lippus ſurgit.*
cùm eſſet vltimæ, armis occupatâ Macedoniâ, aſſumptis regni inſignibus,
breui temeritatis pœnas dedit. quippe Q. Metellus prætor,[61] cui ex *Q. Metellus*
virtute Macedonici nomen inditum, præclarâ victoriâ ipſum, gentémque *vincit.*
ſuperauit, & immani etiam Achæos, rebellare incipiétes, fudit acie.
Hic eſt Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuère circũdatæ[62] dua- *Eius monu-*
bus ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ nunc Octauiæ porticibus *menta & orna.*
ambiuntur, fecerat; quique[64] hanc turmam ſtatuarum equeſtrium, quæ
frontem ædium ſpectant, hodiéque maximum ornamentum eius loci,
ex Macedoniâ detulit. cuius ruinæ hanc cauſſam referunt: Magnum
Alexandrum impetraſſe à Lyſippo, ſingulari talium auctore operum, vt
eorum equitum, qui ex ipſius turmâ apud Granicum flumen ceciderát,
expreſsâ ſimilitudine figurarum, faceret ſtatuas, & ipſius quoq; iis inter-
poneret.[65] Hic idem, primus omniũ Romę ædem ex marmore in iis ipſis
monumentis molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit. Vix *Felicitas mi-*
vllius gentis, ætatis, ordinis hominẽ inueneris, cuius felicitatem fortunæ *ra.*
Metelli compares. [66] nam, præter excellentes triumphos, honoréſque
ampliſſimos, & principale in rep. faſtigium, extentúmque vitæ ſpatium,
& acres, innocentesque pro rep. cum inimicis contentiones, quattuor
filios ſuſtulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit ſuperſtites, &
honoratiſſimos. mortui eius lectum pro Roſtris ſuſtulerũt quattuor filij,
vnus conſularis, & cenſorius, alter cõſularis, tertius conſul, quartus can-
didatus cõſulatus, quem honorem adeptus eſt. Hoc eſt nimirum magis,
feliciter de vitâ migrare, quàm mori. Vniuerſa deinde, vt prædiximus,
inſtincta in bellum Achaia, cùm pars magna, eiuſdem Metelli Macedo- *Achaicum*
nici virtute, armíſque, fracta erat, maximè Corinthiis in arma, cum gra- *bellum.*
uibus etiam in Romanos contumeliis, inſtigantibus, deſtinatus ei bello
gerendo conſul Mummius. Et ſub idem tempus, magis, quia volebant
Romani quidquid de Carthaginienſibus diceretur, credere quàm quia
credenda afferebantur, ſtatuit ſenatus Carthaginem excidere. ita eodem
tempore

Scipio Aemilianus. tempore P. Scipio Æmilianus, vir auitis P. Africani, paterniſq; L. Paulli virtutibus ſimillimus, omnibus belli, ac togę dotibus, ingenijque, ac ſtudiorum eminentiſſimus ſæculi ſui, qui nihil in vitâ, niſi laudandum, aut fecit, aut dixit, ac ſenſit: quem, Paullo genitum, adoptatum à Scipione, *Bellum Punicum tertium.* Africani filio, diximus, ædilitatem petens conſul creatus eſt. Bellum Carthagini, iam ante biennium à prioribus conſulibus illatum, maiore vi intulit; cùm antè in Hiſpaniâ murali coronâ, in Africâ obſidionali donatus eſſet; in Hiſpaniâ verò etiam ex prouocatione, ipſe modicus virium, immanis magnitudinis hoſtem interemiſſet. Eamque vrbem, *Carthago euerſa.* [67] magis inuidiâ imperij, quàm vllius temporis noxiæ, inuiſam Romano nomini, funditus ſuſtulit, fecitque ſuę virtutis monumentum, quod fuerat aui eius clemētiæ. Carthago diruta eſt, cùm ſtetiſſet annis DCLXVI. abhinc annos CLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio coſſ. Hunc finem habuit Romani imperij Carthago æmula, cum quâ bellare maiores noſtri cœpere Claudio, & Fuluio coſ. [68] ante annos CCXCVI. quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires. ita per annos CXV. aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. [69] neque ſe Roma, iam terrarum orbe ſuperato, ſecuram ſperauit fore, ſi nomen vſquam ſtantis maneret Carthaginis. adeo odium, certaminibus ortum, vltra metum durat, & ne in victis quidem deponitur, neque antè inuiſum eſſe deſinit, *Catonis Cenſorij mors.* quàm eſſe deſiit. Ante triennium, quàm Carthago deleretur, M. Cato, perpetuus diruendæ eius auctor, L. Cenſorino, M. Manlio coſſ. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum, *Corinthus euerſa.* poſt annos DCCCCLII. quā ab Halete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. vterque imperator, deuictæ a ſe gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus eſt Achaicus. nec quiſquam ex nouis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicauit. Diuerſi imperatoribus mores, diuerſa fuère ſtudia. quippe Scipio tam elegans *Scipionis & Mummij collatio.* liberalium ſtudiorum, [70] omniſque doctrinæ & auctor, & admirator fuit, vt Polybium, Panætiúmque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque ſecum habuerit. neque enim quiſquam hoc Scipione elegantiùs interualla negotiorum otio diſpunxit. ſempérque aut belli, aut pacis ſeruiit artibus: ſemper inter arma, ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, vt capta Corintho, cùm maximorū artificum perfectas manibus tabulas, ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, nouas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantum ea intelligi; & quin hac prudentiâ illa imprudentia decori publico fuerit conuenientior.

Cum facilius cuiuſq; rei in vnum cōtracta ſpecies, quam diuiſa temporibus, oculis, animíſque inhæreat, [71] ſtatui priorem huius voluminis, *Coloniarum deductio.* poſterioremque partem, non inutili rerum notitia in artum contractâ, diſtinguere, atque huic loco inſerere, quæ quóque tempore, poſt Romam a Gallis captam, deducta ſit colonia iuſſu ſenatus. nam militarium & cauſæ, & auctores, & ipſarum præfulgent nomina. huic rei [72] per idem tēpus ciuitates propagatas, auctumq; Romanum nomen communione

tione iuris, haud intempeſtiue ſubtexturi videmur. *Poſt* ſeptem annos, quàm Galli vrbem ceperunt, *Sutrium* deducta colonia eſt, & poſt annum *Setina*, nouémque interiectis annis *Nepe*; deinde, interpoſitis duobus & triginta, *Aricini* in ciuitatem recepti. Abhinc annos autem CCCL. Sp. Poſtumio, Veturio Caluino cos.[73] *Campanis* data eſt ciuitas, partíque *Samnitium* ſine ſuffragio: & eodem anno *Cales* deducta colonia. Interiecto deinde triennio *Fundani*, & *Formiani* in ciuitatem recepti,[74] eo ipſo anno, quo Alexandria condita eſt. inſequentibuſq; conſulibus, à Sp. Poſtumio, Philone Publilio cenſoribus *Acerranis* data ciuitas. & poſt triennium *Tarracinam* deducta colonia. interpoſitóque quadriennio,[75] *Luceria*; ac deinde, interiecto triennio, *Sueſſa Aurunca*, & *Saticula*, *Interamnáq;* poſt biennium. Decem deinde hoc munere anni vacauerunt. tunc *Sora*, atque *Alba* deductæ coloniæ, & *Carſeoli* poſt biennium. at quinctùm Fabio, Q. Decio Mure quartùm cos. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, *Sinueſſam*, *Minturnaſq;* miſſi coloni, poſt quadriennium *Venuſiam*. interiectóque biennio, M. Curio, & Rufino Cornelio cos. *Sabinis* ſine ſuffragio data ciuitas. id actum ante annos fermè CCCXX. at *Coſam*, & *Paſtum* abhinc annos fermè CCC. Fabio Dorſone, & Claudio Caninâ cos. interiecto quinquennio, Sempronio Sopho, & Appio Cæco filio cos. *Ariminum*, *Beneuentum* coloni miſſi; & ſuffragij ferendi ius *Sabinis* datum. at initio primi belli Punici *Firmum*, & *Caſtrum* colonis occupata. & poſt annum *Aeſernia*, póſtque XXII. annos *Aeſulum*, & *Alſium*, *Fregelláq;* poſt biennium; proximóque anno, Torquato, Sempronióque cos. *Brundiſium*, & poſt triennium *Spoletium*: quo anno Floralium ludorum factum eſt initium. poſtque biennium deducta *Valentia*, &, ſub aduentum in Italiam Hannibalis, *Cremona*, atque *Placentia*. Deinde, neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis poſt exceſſum eius annis, vacauit Romanis colonias condere; cùm eſſet in bello conquirendus potius miles, quàm dimittendus, & poſt bellum vires refouendæ magis, quàm ſpargẽdæ. Cnæo autem Manlio Volſone, & M. Fuluio Nobiliore cos. *Bononia* deducta Colonia, abhinc annos fermè CCXVII. &, poſt quadriennium, *Piſaurum*, ac *Potentia*; interiectóque triennio, *Aquileia*, & *Grauiſca*, & poſt quadriennium *Luca*. Eodem temporum tractu,[76] quamquam apud quoſdam ambigitur, *Puteolos*, *Salernúmque*, & *Buxentum* miſſi coloni: *Auximum* autem in Picenum, abhinc annos fermè CLXXXVII. ante triennium, quàm Caſſius cenſor, à Lupercali in Palatium verſus, theatrum facere inſtituit: cui in demoliendo eximia ciuitatis ſeueritas, &[77] conſul Cæpio reſtitêre. quod ego inter clariſſima publicæ voluntatis argumenta numeraueram. Caſſio autẽ Longino, & Sextio Caluino, qui Salluues apud Aquas, quæ ab eo Sextię appellantur, deuicit, conſulibus, *Fabrateria* deducta eſt, abhinc annos fermè CLVII. &, poſt annum, *Scylacium*, *Mineruium*, *Tarentum*, *Neptunia*, *Carthagóque* in Africâ prima, vt prædiximus, extra Italiam, colonia condita eſt. de *Dertonâ* ambigitur. *Narbo* autem *Marcius* in Galliâ, M. Porcio, Q. Marcio cos. abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia eſt. poſt tres & viginti annos in Vagiennis *Eporedia*, Mario ſexies, Valerióque Flacco cos.[79] Neque facilè memoriæ

mandauerim, quæ, niſi militaris, poſt hoc tempus deducta ſit.

Cùm hæc particula operis velut formam propoſiti exceſſerit: quamquam intelligo, mihi, in hac tam præcipiti feſtinatione, quæ me, rotæ, pronive gurgitis, ac verticis modo, nuſquam patitur conſiſtere, penè magis neceſſaria prætereunda, quàm ſuperuacua ampleſtenda: nequeo tamen temperare mihi, quin rem, ſæpe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, ſignem ſtylo.

Artes & ſtudia vno æuo.

Quis enim abundè mirari poteſt, quòd eminentiſſima cuiuſque profeſſionis ingenia, [80] in eam formam, & in idem artati temporis congruens ſpatium, & quemadmodum clauſa capsà, alióque ſæpto diuerſi generis animalia, nihilo minus ſeparata alienis, [81] in vnum quoque corpus congregantur; ita cuiuſque clari operis capacia ingenia in ſimilitudinem & temporum, & profectuum ſemetipſa ab aliis ſeparauerunt? Vna, neque multorum annorum ſpatio diuiſa, ætas, per diuini ſpiritus viros, Æſchylum, Sophoclem, Euripidem, illuſtrauit tragœdias: vna priſcam illam, & veterem ſub Cratino, Ariſtophane, & Eupolide comœdiam: ac [82] nouam comicam Menandrus, æqualéſque eius ætatis magis, quàm operis Philemon, ac Diphilus, & inuenère intra pauciſſimos annos neque imitanda reliquêre. [83] Philoſophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos paullo antè enumerauimus, quanto poſt Platonis, Ariſtoteliſque mortem floruêre ſpatio? Quid ante Iſocratem, quid poſt eius auditores, eorumque diſcipulos clarum in oratoribus fuit? [84] adeò quidem artatum anguſtiis temporum, vt nemo memoria dignus alter ab altero videri nequiuerint. neque hoc in Græcis, quàm in Romanis, euênit magis. nam, niſi aſpera, ac rudia repetas, & inuenti laudanda nomine, in Attio, circaque eum Romana tragœdia eſt: dulceſque Latini lepôris facetiæ [85] per Cæcilium, Terentiumque, & Afranium [86] ſub pari ætate nituerunt. Hiſtoricos, (vt & Liuium quoq. priorum ætati adſtruas) præter Catonem, & quoſdam veteres, & obſcuros, minus LXXX. annis circumdatum æuum tulit. vt nec poëtarum in antiquius, citeriúſve proceſſit vbertas. at oratio, ac vis forenſis, perfectúmque proſæ eloquentiæ decus, vt idem ſeparetur Cato, (pace P. Craſſi, Scipioniſque, & Lælij, & Gracchorum, & Fannij. & Ser. Galbæ dixerim) ita vniuerſa ſub principe operis ſui erupit Tullio: vt delectari ante eum pauciſſimis, mirari verò neminem poſſis, niſi aut ab illo viſum, aut qui illum viderit. Hoc idem eueniſſe grammaticis, plaſtis, pictoribus, ſcalptoribus, vt quiſque temporum inſtiterit notis, reperiet, eminentia cuiuſque operis artiſſimis temporum clauſtris circumdata. Huius ergo, præcedentiſq; ſeculi, ingeniorum ſimilitudines congregantis [87] & in ſtudium par, & in emolumentum, cauſſas cùm ſemper requiro, numquam reperio, quas eſſe veras confidam, ſed fortaſſe veriſimiles, inter quas has maximè. Alit æmulatio ingenia: & nunc inuidia, nunc admiratio incitationem accendit: naturaque, quod ſummo ſtudio petitum eſt, adſcendit in ſummum: difficiliſq; in perfecto mora eſt: naturaliterque, quod procedere non poteſt, recedit. &, vt primò ad conſequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, vbi aut præteriri, aut æquari eos poſſe deſperauimus, ſtudium cum ſpe ſeneſcit; &, quod aſſequi non poteſt, ſequi deſinit,

Margin notes: *Tragici Græci.* — *Comici.* — *Philoſophi.* — *Oratores.* — *Tragici Latini.* — *Comici.* — *Hiſtorici.* — *Poëtæ.* — *Oratores.* — *Artifices alij.* — *Cauſſæ eiuſce concurſus.*

finit, & velut occupatam relinquens materiam, quærit nouam: præterque eo, in quo eminere non poſſumus, aliquid, in quo nitamur, conquirimus:[88] ſequitúrque, vt frequens, ac mobilis tranſitus, maximum perfecti operis impedimentum ſit. Tranſit admiratio[89] ad conditionem temporum, & ad vrbium. Vna vrbs Attica[90] pluribus annis eloquentiæ, quàm vniuerſa Græcia, operibuſq; floruit; adeò vt corpora gentis illius ſeparata ſint in alias ciuitates, ingenia verò ſolis Athenienſium muris clauſa exiſtimes. Neque ego hoc magis miratus ſim, quàm neminem Argiuum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem, aut, dum vixit, autoritate, aut poſt mortem memoriâ dignum exiſtimatum.[91] quæ vrbes, & multæ aliæ, talium ſtudiorum fuêre ſteriles, niſi Thebas vnum os Pindari illuminaret. nam Alcmana, Lacones falsò ſibi vindicant.

Certæ vrbes certis artibus claræ.

C. VELLEII PATERCVLI HISTORIÆ ROMANÆ AD M. VINICIVM COS.

LIBER SECVNDVS.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ poſterior aperuit. quippe, remoto Carthaginis metu, ſublatáque imperij æmulâ, non gradu, ſed præcipiti curſu à virtute deſcitum, ad vitia tranſcurſum; vetus diſciplina deſerta, noua inducta; in ſomnum à vigilijs, ab armis ad voluptates, à negotijs in otium côuerſa ciuitas.[1] tum Scipio Naſica in Capitolio porticus, tum, quas prædiximus, Metellus, tum in circo Cn. Octauius multo amœniſſimam moliti ſunt: publicamq; magnificentiam ſecura priuata luxuria eſt. Triſte deinde, & côtumelioſum bellum in Hiſpaniâ, duce latronū Viriatho, ſecutum eſt: quod ita variâ fortunâ geſtum eſt, vt ſæpiùs Romanorum gereretur aduersâ. ſed, interempto Viriatho fraude magis, quàm virtute, Seruilij Cæpionis, Numantinum grauius exarſit. hæc vrbs[2] núquam X. plura, quàm propriæ iuuentutis, armauit. ſed, vel ferociâ ingenij, vel inſcitiâ noſtrorum ducum, vel fortunæ indulgentiâ, cùm alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpiſſima deduxit fœdera, (hic primus è Pompeiis conſul fuit) nec minus turpia ac deteſtabilia Mancinum Hoſtilium conſulem. ſed Pompeium gratia impunitum habuit, Mancinum verecúdia. quippe, nô recuſando perduxit huc, vt per Fetiales nudus, ac poſt tergum religatis manibus, dederetur hoſtibus: quem illi recipere ſe negauerunt, ſicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere vnius lui ſanguine. Immané deditio Mácini ciuitatis mouit diſſenſionem. quippe Ti. Gracchus, Ti. Gracchi, clariſſimi, atq; eminentiſſimi viri, filius, P. Africani ex filiâ nepos, quo Quæſtore & auctore id fœdus ictum erat, núc grauiter ferens aliquid à ſe factum infirmari, nunc

Luxus Romæ increuit.

Bellum Viriathinum.

Numantinum.

Mancini fœdus.

Et deditio.

Ex eâ ſeditio Ti. Gracchus.

ſimilis vel iudicij, vel pœnæ metuens diſcrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vitâ innocentiſſimus, ingenio florentiſſimus, propoſito ſanctiſſimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & induſtriâ, mortalis condicio recipit, P. Mucio Scæuolâ, L. Calpurnio conſulibus, abhinc annos CLXII. deſciuit à bonis; pollicituſque toti Italiæ ciuitatem, ſimul etiam [3] promulgatis agrariis legibus, omnibus ſtatum concupiſcentibus, ſumma imis miſcuit; & in præruptum, atque anceps periculum adduxit remp. Octauioque collegæ, pro bono publico ſtanti, imperium abrogauit: III. viros [4] agris diuidendis, coloniſque deducendis creauit ſe, ſocerumque ſuum conſularem Appium, & Gracchum fratrem, admodum iuuenem. tum P. Scipio Naſica, eius, qui optimus vir à ſenatu iudicatus erat, nepos, eius, qui cenſor porticus in Capitolio fuerat, filius, pronepos autẽ Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patruus, priuatuſque, & togatus, cum eſſet cõſobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi præferens, &, quidquid publicè ſalutare non eſſet, priuatim alienum exiſtimans, ob eas virtutes primus omnium abſens pontifex max. factus eſt, cùm datâ læuo brachio togæ laciniâ, ex ſuperiore parte Capitolij, ſummis gradibus inſiſtens, hortatus eſt, qui ſaluam vellent remp. ſe ſequerentur. Tum optimates, ſenatus, atq; equeſtris ordinis pars melior, & maior, & intacta perniciosis conſiliis plebs, inruere in Gracchum, ſtantem in areâ cum cateruis ſuis, & concientem pęnè totius Italiæ frequentiam. is fugiens, decurrenſque cliuo Capitolino, fragmine ſubſellij ictus, vitam, quam glorioſiſſimè degere potuerat, inmaturâ morte finiuit. Hoc initium in vrbe Româ ciuilis ſanguinis, gladiorumq; impunitatis fuit. inde ius vi obrutum, potentiorque habitus prior; diſcordiæq; ciuium, anteà condicionibus ſanari ſolitæ, ferro diiudicatæ; bellaque non cauſſis inita, ſed prout eorum merces fuit. quod haud mirum eſt non enim ibi cõſiſtunt exempla, vnde cœperunt, ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latiſſimè euagandi ſibi viam faciunt: &, vbi ſemel recto deerratum eſt, in præceps peruenitur: nec quiſquam ſibi putat turpe, quod alij fuit fructuoſum. Interim, dum hęc in Italiâ geruntur, Ariſtonicus, mortuo rege Attalo, à quo Aſia populo Romano hereditate relicta erat, ſicut relicta poſteà eſt à Nicomede Bithyna, mentitus regiæ ſtirpis originem, armis eam occupat. is, victus à M. Perpernâ, ductuſque in triumpho, ſed M'. Aquillio capite pœnas dedit, cùm, initio belli, Craſſum Mucianum, virum iuris ſcientiſſimum, decedentem ex Aſiâ proconſulem interemiſſet. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleuerat, poſt tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum conſul, miſſuſq; in Hiſpaniam, fortunæ, virtutique, expertæ in Africâ, reſpondit in Hiſpaniâ; & intra annum, ac tres menſes. quàm eò venerat, circumdatam operibus Numantiam, exciſamq; æquauit ſolo. nec quiſquam vllius gentis hominum ante eum clariore vrbium excidio nomen ſuum perpetuæ commendauit memoriæ. quippe, exciſâ Carthagine, ac Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicauit contumeliis. Hic, eum interrogante tribuno Carbone, quid de Ti. Gracchi cæde ſentiret, reſpondit: ſi is occupandę reip. animum habuiſſet, iure cæſum. Et, cùm omnis concio acclamaſſet: Hoſtium, inquit, armatorum toties clamore

Turbat. *Scipio Naſica.* *In Gracchum dux.* *Eius cædes.* *Ariſtonicus.* *Cum eo bellum.* *Numantia capta.* *Scip. Africani liberias.*

clamore non territus, quî poſſum veſtro moueri, quorum nouerca eſt Italia? Reuerſus in vrbem, intra breue tempus, M. Aquillio, C. Sempronio cos. abhinc annos CL.[5] poſt duos conſulatus, duoſq; triumphos, & bis excisos terrores reip. mane in lectulo repertus eſt mortuus, ita vt quædam eliſarum faucium in ceruice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita eſt quæſtio: eiuſq; corpus velato capite elatũ eſt, cuius operâ ſuper totum terrarum orbem Roma extulerat caput: ſeu fatalem, vt plures, ſeu conflatam inſidiis, vt aliqui prodidère memoriæ, mortem obiit. vitam certè digniſſimam egit, quæ nullius ad id temporis, præterquam auito, fulgore vinceretur.[6] deceſſit anno fermè LVI. de quo ſi quis ambiget, recurrat ad prioré conſulatum eius, in quem creatus eſt anno XXXVI. ita dubitare deſinet. Ante tempus exciſæ Numantiæ, præclara in Hiſpaniâ militia A. Bruti fuit, qui, penetratis omnibus Hiſpaniæ gentibus, ingenti vi hominum, vrbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam ſeuerum illius Q. Macedonici in his gẽtibus imperium fuit, vt, cùm vrbem, Contrebiam nomine, in Hiſpaniâ oppugnaret, pulſas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eôdem protinus ſubire iuberet, facientibuſq; omnibus in procinctu teſtamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus propoſito, perſeuerantia ducis, quem moriturum miſerat, militem victorem recepit. tantum effecit miſtus timori pudor, ſpeſq; deſperatione quæſita. Hic virtute, ac ſeueritate facti; at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplinæ in Hiſpaniâ fuit clariſſimus. Decem deinde interpoſitis annis, qui Ti. Gracchum. idem Caium, fratrem eius occupauit furor, tam virtutibus eius omnibus, quàm huic errori ſimilem, ingenio etiam, eloquentiaque longè præſtantiorem. qui cùm, ſummâ quiete animi, ciuitatis princeps eſſe poſſet, vel vindicandæ fraternæ mortis gratiâ, vel præmuniendæ regalis potentiæ, eiuſdem exempli tribunatum ingreſſus,[7] longè maiora, & acriora repetens, dabat ciuitatem omnibus Italicis, extendebat eam pænè vſque Alpes, diuidebat agros; vetabat quemquam ciuẽ plus D. iugeribus habere: quod aliquando lege Liciniâ cautum erat: noua conſtituebat portoria; nouis coloniis replebat prouincias; iudicia à ſenatu transferebat ad equites, frumentum plebi dare inſtituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem ſtatu relinquebat: quin alterum etiam continuauit tribunatum. hunc L. Opimius conſul, qui prætor Fregellas excîderat, perſecutus armis, vnaque Fuluium Flaccum, conſularem, ac triumphalem virum, æquè praua cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberij fratris III. virum nominauerat, eumque ſocium regalis aſſumpſerat potẽtiæ, morte afficit. id vnum nefariè ab Opimio proditum, quòd capitis non dicam Gracchi, ſed ciuis R. pretium ſe daturum, idque auro repenſurum propoſuit. Flaccus, in Auentino armatos ad pugnam ciens, cum filio maiore iugulatus eſt. Gracchus profugiens, cùm iam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miſerat, ceruicem Euporo ſeruo præbuit, qui non ſegniùs ſe ipſe interemit, quàm domino ſuccurrerat. Quo die ſingularis Pomponij, equitis R. in Gracchum fides fuit, qui, more Coclitis, ſuſtentatus in ponte hoſtibus, eius gladio ſe transfixit.

Moritur, aut necatur.

Bellum in Hiſpaniâ.

Q. Metelli rigor.

C. Gracchi turba.

Comprimit Opimius.

Flacci cædes.

Gracchi cædes.

Fides amici.

Vt Tiberij Gracchi anteà corpus, ita Caij, mirâ crudelitate victorum, in Tiberim deiectum eſt. Hunc Ti. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, *viuâ adhuc matre Corneliâ, Africani filiâ, viri optimis ingenijs male vſi, vitæ, mortiſque habuêre exitum: qui ſi ciuilem dignitatis concupiſſent modum, quidquid tumultuando adipiſci geſtierunt, quietis

Filius Flacci caſus. obtuliſſet reip. Huic atrocitati adiectum ſcelus vnicum. quippe iuuenis, ſpecie excellens, necdum duodeuiceſimum tranſgreſſus annum, immuniſque delictorum paternorum, Fuluij Flacci filius, quem pater legatum de condicionibus miſerat, ab Opimio interemptus eſt. quem cùm haruſpex Tuſcus, amicus, flentem in vincula duci vidiſſet, Quin tu hoc potiùs, inquit, facis? protinuſque illiſo capite in pontem lapideum ianuæ carceris, effuſoq; cerebro exſpirauit. Crudeleſq; mox quæſtiones, in amicos,

Opimius ſuburius. clienteſq; Gracchorum, habitæ ſunt. ſed Opimium, virum alioqui ſanctum, & grauem, damnatum poſtea iudicio publico, memoriâ ipſius ſæuitiæ, nulla ciuilis perſecuta eſt miſericordia. Eadem Rutilium, Popil-

Et Rutilius cum Popilio. liumque, qui conſules aſperrimè in Tiberij Gracchi amicos ſæuierant, poſteà iudiciorum publicorũ meritò oppreſſit inuidia.⁹ Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic eſt Opimius, à quo conſule ce-

Opimianum vinum. leberrimũ Opimiani vini nomẽ; quod iam nullum eſſe, ſpatio annorum colligi poteſt; cum ab eo ſint ad te, M. Vinici, conſulem, anni CLI [10] Factum Opimij, quòd inimicitiarũ quæſita erat vltio, minor ſecuta auctoritas: & viſa vltio, priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ, data. Subin-

Narbonenſis colonia. de, Porcio, Marcioq; coſ. deducta colonia, *Narbo Martius*. Mãdetur deinde memoriæ ſeueritas iudiciorum. quippe coſ. Cato cõſularis, M. Cato-

Catonis damnatio. nis nepos, Africani ſororis filius, repetũdarum ex Macedoniâ damnatus eſt; [11] cùm lis eius IIII. æſtimaretur. adeò illi viri magis voluntatẽ peccandi intuebãtur, quàm modum: factaq; ad conſilium dirigebant, & quid, non in quantum, admiſſum foret, æſtimabãt. Circa eadem tempora M. Me-

Duo Metelli fratres triumphant. telli fratres vno die triumphauerunt. Non minus clarum exemplum, & adhuc vnicum Fuluij Flacci, eius, qui Capuam ceperat, filiorum, ſed alterius in adoptionẽ dati, in collegio conſulum fuit. adoptiuus in Acidiani Manlij familiam datus. nam cenſura Metellorum, patruelium, non germanorum fratrum fuit: quod ſolis cõtigerat Scipionibus. Tum Cim-

Cimbri moti. bri & Teutoni tranſcendêre Rhenum, multis mox noſtris, ſuiſq; cladi-

Minucij porticus. bus nobiles. Per eadem tempora clarus eius Minucij, qui porticus, quæ hodieq; celebres ſunt, molitus eſt, ex Scordiſcis triumphus fuit. Eodem

Oratores clari. tractu temporum nituerunt oratores Scipio Æmilianus, Læliuſque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereũdus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Craſſus, & M. Antonius. Quorũ ætati, ingeniiſq; ſucceſsêre C. Cæſar Strabo, P. Sulpicius. [12] namque Mucius iuris ſcientiâ, quàm propriæ eloquentiæ nomine, celebrior

Comici. fuit. Clara etiam per idem æui ſpatium fuêre ingenia, in Togatis Afra-

Tragici. nij in Tragœdiis Pacuuij, atque Attij, vſque in Græcorum ingeniorum comparationem euecti, magnumque inter hos ipſos facientis operi ſuo locum, adeò quidem, vt in illis limæ, in hoc pænè plus videatur fuiſſe

Lucilius poeta. ſanguinis. Celebre & Lucilij nomẽ fuit, qui ſub P. Africano, Numãtino bello, eques militauerat. quo quidem tempore iuuenis adhuc Iugurtha,

ac Ma-

ac Marius, ſub eodem Africano militantes, in iiſdem caſtris didicêre, *Siſenna hiſtoricus.*
quæ poſteà in contrariis facerent. Hiſtoriarum auctor iam tum Siſenna
erat iuuenis, ſed opus belli ciuilis Sullani poſt aliquot annos ab eo ſenio- *Cœlius.*
re editum eſt. Vetuſtior Siſennâ fuit Cœlius, æqualis Siſennæ Rutilius, *Rutilius.*
Claudiuſq́; Quadrigarius, & Valerius Antias. Sane, non ignoremus, eâ- *Quadrigarius.*
dem ætate fuiſſe Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & no- *Antias.*
uitate inuenti à ſe operis commendabilem. *Pomponius comicus.*

Perſequamur notam ſeueritatem cenſorum, Caſſij Longini, Cæpio-
niſque, qui abhinc annos CLVII. Lepidum Æliuum, augurẽ, quòd ſex mil- *Seueritas cenſoria.*
libus ædes conduxiſſet, adeſſe iuſſerunt. at nunc, ſi quis tanti habitet, vix
vt ſenator agnoſcitur: adeò maturè à rectis in vitia, à vitiis in praua, à
prauis in præcipitia peruenitur. Eo ſem tractu temporum & Domitij ex
Aruernis, & Fabij ex Allobrogibus victoria fuit nobilis Fabio, Paulli ne- *Fabius Allobrogicus.*
poti, ex victoriâ cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ
familiæ peculiaris quædam, &, vt clariſſima, ita artata numero felicitas. *In Domitia nota.*
[13] vti ante hunc, nobiliſſimæ ſimplicitatis iuuenem, Cn. Domitium, fuè-
re ſingulis omnino parentibus geniti, ſed omnes ad conſulatum, ſacer-
dotia que, ad triumphi autem pęnè omnes peruenerunt inſignia. Bellum *Bellum Iugurthinum.*
deinde Iugurthinum geſtum eſt per Q. Metellum, nulli ſecũdum ſæculi
lat. huius leg atus fuit [14] C. Marius, quem prædiximus, natus equeſtri lo- *C. Marius.*
co, hirtus, atque horridus, vitaque ſanctus, quantum bello optimus, tan-
tum pace peſſimus, immodicus gloriæ, inſatiabilis, impotens, ſemperque
inquietus. hic per publicanos, alioſque in Africâ negotiantes, crimina-
tus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium annum bellum, &
naturalem nobilitatis ſuperbiam, morandique in imperiis cupiditatem,
effecit, vt, cùm, commeatu petito, Romam veniſſet, conſul crearetur, *Conſul creatus.*
bellique, pænè patrati à Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, ſum-
ma committeretur ſibi. [15] Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus,
& meritum, virtutique cognomen Numidici inditum. Vt paullo ante,
Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritudo eſt: [16] quippe intra XII. *In Cæcilia nota.*
fermè annos huius temporis conſules fuère Metelli, aut cenſores, aut
triumpharunt amplius XII. vt appareat, quemadmodum vrbium, im-
periorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc ſeneſcere, nunc
interire. At C. Marius L. Sullam, [17] iam tunc, vt præcauentibus fatis, co- *L. Sulla quæſtor.*
pulatum ſibi quæſtorem habuit, & per eum miſſum ad regẽ Bocchum,
Iugurthâ rege, abhinc annos fermè CXXXIIX. potitus eſt: deſignatuſque *Iugurtham capit.*
iterum conſul, in vrbem reuerſus, ſecundi conſulatus initio Kal. Ian.
eum in triumpho duxit. Effuſa, vt prædiximus, immanis vis Germa-
narum gentium, quibus nomen Cimbris, ac Teutonis erat, cùm Cæ- *Cimbri Romanos fundunt.*
pionem, Manliumque conſulem, & antè Carbonem, Silanumq́; fudiſ-
ſent, fugaſſentque in Galliis, & exſuiſſent exercitu, Scaurumque Au-
relium cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidaſſent, popu-
lus R. non alium repellendis tantis hoſtibus magis idoneum impe-
ratorem, quàm Marium, eſt ratus. tum multiplicati conſulatus eius. *In eos Marius miſſus.*
Tertius, in apparatu belli conſumptus, quo anno Cn. Domitius tri-
bunus pl. legem tulit, vt ſacerdotes, quos anteà collegæ ſufficiebant, *Lex de ſacerdotio.*
populus crearet. Quarto, trans alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis

conflixit,[18] amplius CL hoſtium,priore,ac poſtero die, ab eo trucidatis,
Clades Cimbrorum.
genſque exciſa Teutonum. Quincto, citra alpes in campis, quibus nomen erat Raudis,ipſe conſul,& proconſul Q. Luratius Catulus fortunatiſſimo decertauère prœlio.[19] cæſa, aut capta amplius C M. hominum. Hac victoriâ videtur meruiſſe Marius, ne eius nati remp. pæniteret, ac bona malis repenſaſſe. Sextus conſulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen huius conſulatus fraudetur gloriâ; quo Serui-
Glaucia & Apuleij turba.
A Mario compreſſa.
lij Glauciæ, Saturninique Appuleij furorem, continuatis honoribus remp. lacerantium, & gladiis quoque,& cæde comitia diſcutientium, conſul armis compeſcuit, hominesq́; exitiabiles in Hoſtiliâ curiâ morte multauit. Deinde, interiectis paucis annis, tribunatum iniit M. Li-
Liuius Druſus.
Pro ſenatu primò:
uius Druſus,vir nobiliſſimus, eloquentiſſimus, ſanctiſſimus, meliore in omnia ingenio, animoque, quàm fortunâ vſus. qui, cùm ſenatui priſcum reſtituere cuperet decus, & iudicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe, eam poteſtatem nacti equites, Gracchanis legibus cùm in multos clariſſimos, atque innocentiſſimos viros ſæuiſſent, tum P. Rutilium, virum non ſæculi ſui, ſed omnis æui optimum, interrogatum lege repetundarum,maximo cum gemitu ciuitatis, damnauerant) in iis ipſis,quæ pro ſenatu moliebatur, ſenatũ habuit aduerſarium, non intelligentem, ſi qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti ineſcandę,illiciendæq́; multitudinis cauſsâ fieri,vt,minoribus perceptis, maiora permitteret. Deniq; ea fortuna Druſi fuit, vt malefacta collegarum,[20] quàm eius optimè ab ipſo cogitata,ſenatus probaret magis;& honorem, qui ab eo deferebatur, ſperneret; iniurias, quæ ab aliis intendebantur,æquo animo reciperet,& huius ſummę gloriæ inuideret,illorum
Mox in eum vertit.
modicam ferret. Tum conuerſus Druſi animus, quando bene cœpta malè cedebant,ad dandam ciuitatem Italiæ. quod cum moliens reuertiſſet è foro,[21] immensâ illâ, & incognitâ, quæ eum ſemper comitaba-
Occiditur.
tur,cinctus multitudine,in atrio domus ſuæ cultello percuſſus, qui affixus lateri eius relictus eſt,intra paucas horas diſceſſit. Sed, cùm vltimum redderet ſpiritum,intuens circumſtantium,mærentiumq́; frequentiam, effudit vocem,conuenientiſſimá conſcientiæ ſuæ: Ecquádo,inquit,propinqui,amicique,ſimilem mei ciuẽ habebit reſp? Hunc finẽ clariſſimus iuuenis vitæ habuit:cuius morum minimè omittatur argumẽtum. Cùm ædificaret domum in palatio in eo loco, vbi eſt. quæ quondam Ciceronis,mox Cenſorini fuit,nunc Statilij Siſennæ eſt;promitteretq́; ei architectus,ita ſe eam ædificaturum,vt libera à conſpectu,[22] immunis ab om-
Pulchra eius vox.
nibus hominibus eſſet,neq; quiſquam in eam deſpicere poſſet: Tu verò, inquit, ſi quid in te artis eſt,ita compone domum meam, vt, quidquid agam, ab omnibus perſpici poſſit In legibus Gracchi inter pernicioſiſſi-
Coloniæ in externis.
ma numerauerim, quòd extra Italiam colonias poſuit. id maiores (cum viderent tãto potentiorem Tyro Carthaginẽ, Maſſiliam Phocæá, Syracuſas Corintho, Cyzicum ac Byzãtium Mileto, ac genitali ſolo) diligenter vitauerãt, vt ciues Romanos ad cenſendum ex prouinciis in Italiam reuocauerint. Prima autem extra Italiam colonia *Carthago* condita eſt.
Bellum Italicum.
Mors Druſi,iam pridem tumeſcens,bellum excitauit Italicum quippe L. Cæſare, P. Rutilio cos. abhinc annos CXX. cùm id malum in vniuersâ Italia

Italiâ ab Aſculanis eſſet, (quippe [13] Seruium prætorem, Fonteiumq́ legatum occiderant) ac deinde, à Marſis exceptum, in omnes penetraſſet regiones; arma aduerſus Romanos cepit. quorum vt fortuna atrox, ita cauſſa fuit iuſtiſſima. petebant enim eam ciuitatem, cuius imperium armis tuebantur: [14] per omnes annos, atque omnia bella, duplici numero ſe [15] militum, equitumq; fungi, neque in eius ciuitatis ius recipi, quæ per eos in id ipſum perueniſſet faſtigium, per quod homines, eiuſdē & gentis, & ſanguinis, vt externos, alienoſq; faſtidire poſſet. id bellum [16] amplius CCC. iuuentutis Italicæ abſtulit. Clariſſimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello, Cn. Pōpeius, Cn. Pompeij Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno antè præturâ functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomē Pij conſecutus erat. quippe expulſum ciuitate L. Saturnino tribuno pl. quòd ſolus in leges eius iurare noluerat, pietate ſuâ, auctoritate ſenatus, conſenſu reip. reſtituit patrem. Nec triumphis, honoribúſque, quàm aut cauſâ exſilij, aut exſilio, aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Herius Aſinius, Inſteius Cato, C. Pontidius, Teleſinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilius. Neq; ego, verecundiâ, domeſtici ſanguinis gloriæ quidquā, dum verum refero, ſubtraham. quippe multum Minatij Magij, ataui mei, Aſculanenſis, tribuendum eſt memoriæ: qui, nepos Decij Magij, Campanorū principis celeberrimi, & fideliſſimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, vt cum legione, quam ipſe in Hirpinis conſcripſerat, Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Coſamque occuparet. cuius de virtutibus cùm alij, tum maxime, dilucideq; Q. Hortenſius in Annalibus ſuis retulit. cuius pietati plenā populus R. gratiam retulit; [17] ipſum viritim ciuitate donando, duos filios eius creando prætores, cùm ſeni adhuc crearentur. Tam varia, atque atrox fortuna Italici belli fuit, vt per biennium continuum duo Romani conſules, Rutilius, ac deinde Cato Porcius ab hoſtibus occiderentur, exercitus P.R. multis in locis funderentur, vtque ad ſaga iretur, diuq; in eo habitu maneretur. Caput imperij ſui Corfinium legerant, quod appellarēt Italicum. Paullatim deinde recipiendo in ciuitatem, qui arma aut non ceperant, aut depoſuerant maturius, vires refectæ ſunt, Pompeio, Sullâque, & Mario fluentem, procumbentémque Remp. reſtituentibus. Finito ex maximâ parte, niſi quæ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello, (quo quidem Romani victis, afflictiſque ipſi exarmati, quàm integris vniuerſis ciuitatem dare maluerunt) conſulatum inierunt Q. Pompeius, & L. Cornelius Sulla, vir, qui neq; ad finem victoriæ ſatis laudari, neq; poſt victoriam abundè vituperari poteſt. hic, natus familiâ nobili, ſextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiæ eius claritudo intermiſſa eſſet, diu ita ſe geſſit, vt nullam petendi conſulatum cogitationem habere videretur. deinde poſt præturam illuſtratus bello Italico, & antè in Galliâ legatione ſub Mario, quâ eminentiſſimos duces hoſtium fuderat, ex ſucceſſu animum ſumpſit; petenſq; conſulatum, pęnè omnium ciuium ſuffragiis factus eſt. ſed [18] cum honorem vndequinquageſimo ætatis ſuæ anno aſſecutus eſt. Per ea

In eo Imperatores Romani.

Imperatores Italici.

Magius atauus Velley.

Clades belli Italici.

Paullatim id ponitur.

Corn. Sulla.

Mithridates rex. tempora Mithridates, Ponticus rex, vir, neque ſilendus, neque dicendus
ſine curâ, bello acerrimus, virtute eximius,[29] aliquando fortunâ, ſemper
animo maximus, cõſiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal,
Ciues Rom. necat. occupatâ Aſiâ, necatiſq; in eâ omnibus ciuibus R. quos quidem eâdem
die, atq; horâ, redditis ciuitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione præmiorum
interimi iuſſerat, (quo tempore neq; fortitudine aduerſus Mithridatem,
neque fide in Romanos quiſquam Rhodiis par fuit. Horum
fidem Mitylenæorum perfidia illuminauit, qui M'. Aquillium, alióſque
Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in vnius Theophanis
gratiam, poſtea à Pompeio reſtituta eſt) cùm terribilis Italiæ quoque
In eum Sulla miſſus. videretur imminere, ſorte obuênit Sullæ Aſia prouincia. is, egreſſus vrbe,
cùm circa Nolam moraretur; (quippe ea vrbs pertinaciſſimè arma
retinebat, exercitúque Romano obſidebatur, velut pœniteret eius fidei,
P. Sulpicius turbat. quam omnium ſanctiſſimam bello præſtiterat Punico) P. Sulpicius, tribunus
pl. diſertus, acer, opibus, gratiâ, amicitiis, vigore ingenij, atque
animi celeberrimus, cùm anteà, rectiſſimâ voluntate, apud populum
maximam quæſiſſet dignitatem, quaſi pigeret eum virtutum ſuarum, &
bene conſulta ei malè cederent, ſubitò prauus, & præceps, C. Mario, poſt
LXX. annum omnia imperia, & omnes prouincias concupiſcenti, addixit,
legémque ad populum tulit, quâ Sullæ imperium abrogaretur,
C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliaſq; leges pernicioſas,
& exitiabiles, neque tolerãdas liberæ ciuitati, tulit: quin etiam Q. Pompeij
conſulis filium, eumdemq; Sullæ generum, per emiſſarios factionis
Sulla eum comprimit. ſuæ interfecit. Tum Sulla, contracto exercitu, ad vrbem rediit, eamq́ue
armis occupauit, XII. auctores nouarum, peſſimarumq́ue rerum, inter
Marium alioſq; eiicit. quos Marium, cum filio, & P. Sulpicio, vrbe exturbauit, ac, lege latâ, exſules
fecit. Sulpicium etiam aſſecuti equites, in Laurentinis paludibus
iugulauêre, caputq́ue eius erectum, & oſtentatum, pro Roſtris, velut
Marius capitur. omen imminentis proſcriptionis, fuit. Marius poſt ſextum conſulatum,
annoq́ue LXX. nudus, ac limo obrutus, oculis tantummodo, ac naribus
eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam ſe,
fugiens conſectantes Sullæ equites, abdiderat, iniecto in collum loro, in
carcerem Minturnenſium,[10] iuſſu II. viri, perductus eſt. ad quem interficiendum
miſſus cum gladio ſeruus publicus, natione Germanus, qui
fortè ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, vt agnouit Marium,
magno eiulatu expromenti indignationem caſus tanti viri, abiecto gladio,
Dimiſſus. profugit è carcere. Tum ciues, ab hoſte, miſereri paullo antè principis
viri, docti, inſtructum cum viatico, collataque veſte, in nauem impoſuerunt.
at ille, aſſecutus circa Ænariam filium, curſum in Africam
In Africâ latet. direxit; inopemq́ue vitam in tugurio ruinarum Catthaginenſium, tolerauit;
cùm[11] Marius, adſpiciens Carthaginem, illa intuens Marium,
alter alteri poſſent eſſe ſolatio. Hoc primùm anno, ſanguine cõſulis Romani,
Q. Põpeius interfectus. militis imbutæ manus ſunt: quippe Pompeius, collega Sullæ, ab
exercitu Cn. Pompeij proconſulis, ſeditione, ſed quam dux creauerat,
interfectus eſt. Non erat Mario, Sulpicioq́; Cinna temperatior. itaque,
Cor. Cinnæ turbamenta. cùm ita ciuitas Italiæ data eſſet, vt in octo tribus contribuerẽtur noui ciues;
ne potentia eorum, & multitudo, veterum ciuium dignitatem frangeret;

geret;pluſq; poſſent recepti in beneficium,quàm auctores beneficij;Cinna, in omnibus tribubus eos ſe diſtributurum ,pollicitus eſt. quo nomine, ingentem totius Italiæ frequentiam in vrbem acciuerat. è quâ pulſus, collegæ, optimatiumq́ue viribus ,cùm in Campaniam tenderet, ex auctoritate ſenatus, conſulatus ei abrogatus eſt,ſuffectuſq; in eius locum L.Cornelius Merula,flamen Dialis.Hæc iniuria homine , quàm exemplo,dignior fuit. Tum Cinna,corruptis primò centurionibus, ac tribunis, mox etiam, ſpe largitionis, militibus, ab eo exercitu , qui circa Nolam erat,receptus eſt. is cùm vniuerſus in verba eius iuraſſet,retinens inſignia conſulatus , patriæ bellum intulit , fretus ingenti numero nouorum ciuium, è quorum delectu ccc. amplius cohortes conſcripſerat,ac triginta legionū inſtar impleuerat. Opus erat partibus, auctoritate, gratiâ,cuius augendæ,C. Marium,cum filio,de exſilio reuocauit,quiq; cum iis pulſi erant. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius, Magni pater, (cuius pręclarâ operâ bello Marſico præcipuè circa Picenum agrum, vt præſcripſimus, vſa erat reſp.quiq; Aſculum ceperat,circa quam vrbem , cùm in multis aliis regionibus exercitus diſperſi forent, v & LXX. ciuium Romanorum , amplius LX. Italicorum vnâ die conflixerant) fruſtratus ſpe continuandi conſulatus, ita ſe dubium, mediumq́; partibus præſtitit,vt omnia ex proprio vſu ageret,temporibuſq; inſidiari videretur, & huc,atque illuc,vnde ſpes maior affuiſſet potentiæ,ſe,exercitumq́; deflecteret;ſed,ad vltimum,magno,atrociq́; prœlio,cum Cinnâ conflixit. Cuius commiſſi, patratique " ſub ipſis mœnibus, ſociiſque vrbis Romanę pugnantibus,ſpectātibuſq́ue,quam fuerit euentus exitiabilis,vix verbis exprimi poteſt.Poſt hoc,cùm vtrumq; exercitū,velut parum bello exhauſtum,laceraret peſtilentia,Cn,Pompeius deceſſit:cuius interitus voluptas, amiſſorū aut gladio, aut morbo ciuium pænè damno repenſata eſt : populúſq; Romanus, quam viuo iracundiam debuerat,in corpus mortui cōtulit. Seu duę, ſeu tres Pompeiorum fuêre familiæ,primus eius nominis, ante annos ferè CLXVIII. Q. Pōpeius cum Cn.Seruilio conſul fuit. Cinna,& Marius,haud incruentis vtrimq; certaminibus editis,vrbem occupauerūt:ſed prior ingreſſus Cinna,de recipiendo Mario,legē tulit. mox C.Marius,peſtifero ciuibus ſuis reditu , intrauit mœnia.nihil illâ victoriâ fuiſſet crudelius , niſi mox Sullana eſſet ſecuta. neque licentiâ immediocri ſæuitum, ſed excelſiſſimi quiq; eminentiſſimę ciuitatis viri variis ſuppliciorum generibus affecti.in iis conſul Octauius,vir leniſſimi animi,iuſſu Cinnæ,interfectus eſt. Merula autem,qui ſe ſub aduentum Cinnæ conſulis abdicauerat , inciſis venis, ſuperfuſoq́; altaribus ſanguine,quos ſæpe pro ſalute reip.flamen Dialis precatus erat deos,eos in exſecrationem Cinnæ,partiumq́ue eius tum precatus,optimè de rep. meritum ſpiritum reddidit. M. Antonius, princeps ciuitatis, atque eloquentiæ , gladiis militum , quos ipſos facundiâ ſuâ moratus erat , iuſſu Marij, Cinnæq́ue,confoſſus eſt. Q. Catulus , & aliarum virtutum , & belli Cimbrici gloriâ , quæ illi cum Mario communis fuerat,celeberrimus,cùm ad mortem cōquireretur, concluſit ſe " loco, nuper calce, arenaq; perpolito, illatóq; igni, qui vim odoris excitaret,ſimul exitiali hauſto ſpiritu, ſimul incluſo ſuo , mortem magis voto , quàm

Conſulatus ei adimitur.

Exercitum corrumpit.

Marium reuocat.

Cn. Pōpeius pater.

Ambiguè cū Cinnâ pugnat.

Cinna vrbē intrat.

Mox Marius.

Octauius caſus.

Et Merula.

Et Antonius.

Et Catulus.

arbitrio inimicorum, obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen
adhuc quiſquam inueniebatur, qui bona ciuis Romani aut donare au-
Bona ablata.
deret, aut petere ſuſtineret. Poſteà id quoque acceſſit, vt ſæuitiæ cauſſam
auaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo conſtitueretur, &
qui fuiſſet locuples, fieret nocens, ſui quiſque periculi merces foret; nec
quidquam videretur turpe, quod eſſet quæſtuoſum. Secundum deinde
conſulatum Cinna, & ſeptimum Marius, in priorum dedecus, iniit, cu-
C. Marij mors.
ius initio, morbo oppreſſus, deceſſit, vir in bello hoſtibus, in otio ciuibus
infeſtiſſimus, quietiſq; impatientiſſimus. In huius locum ſuffectus Vale-
rius Flaccus, turpiſſimæ legis auctor, quâ creditoribus quadrantem ſolui
iuſſerat: cuius facti merita eum pœna intra biennium conſecuta eſt. Do-
minante in Italiâ Cinnâ, maior pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam,
Sulla res in Græciâ.
ac deinde poſt in Aſiam perfugit. Sulla interim, cum Mithridatis præfe-
ctis, circa Athenas, Bœotiamq; & Macedoniam, ita dimicauit, vt &
Athenas reciperet, & plurimo circa multiplices Piræei portus munitio-
nes labore expleto, amplius $\overline{CC}$ hoſtium interficeret, nec minus multa
Athenæ oppugnatæ.
caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sullâ
ſunt, imputat Athenienſibus, nimirũ veri, vetuſtatiſq; ignarus eſt. adeò
enim certa Athenienſium in Romanos fides fuit, vt ſemper & in omni
re, quidquid ſincerâ fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent.
Ceterùm tum oppreſſi Mithridatis armis homines miſerrimę conditio-
nis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos
extra mœnia, corpora, neceſſitati ſeruientes, intra muros habebant.
Pax cum Mithridate.
Transgreſſus deinde in Aſiam Sulla, parentem ante omnia, ſupplicemq;
Mithridatem inuênit, quem multatum pecuniâ ac parte nauium, Aſiâ,
omnibuſque aliis prouinciis, quas armis occupauerat, decedere coëgit:
captiuos recepit: in perfugas, noxioſque animaduertit: paternis, id eſt
C. Fimbria.
Ponticis, finibus contentũ eſſe iuſſit. C. Flauius Fimbria, qui præfectus
equitum ante aduentum Sullæ, Valerium Flaccum, conſularem virum,
interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus, forte Mithri-
datem pepulerat prœlio, ſub aduẽtu Sullæ ſe ipſe interemit, adoleſcens,
P. Lænatis ſæuitia.
quæ peſſime auſus erat, fortiter exſecutus. Eodem anno P. Lænas tribu-
nus pl. [14] Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, ſaxo Tarpeio
deiecit, &, cum collegæ eius, quibus diem dixerat, metu ad Sullam pro-
fugiſſent, aquâ igniq; iis interdixit. Tum Sulla, compoſitis tranſmarinis
Parthi ad Sullam.
rebus, cùm ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum
veniſſent, & in iis quidam [15] magi ex notis corporis reſpondiſſent, cæle-
Is in Italiam.
ſtem eius vitam, & memoriam futurã, reuectus in Italiam, haud plura,
quàm XXX. armatorum millia aduerſum CC. amplius hoſtium expoſuit
Brundiſij. Vix quidquã in Sullæ operibus clarius duxerim, quàm quòd,
cùm per triennium Cinnanq;, Marianęq; partes Italiam obſiderent, neq;
illaturum ſe bellum iis diſſimulauit, nec, quod erat in manibus, omiſit;
exiſtimauitque, ante frangendum hoſtem, quàm vlciſcẽdum ciuem; re-
pulſoq; externo metu, vbi, quod alienũ eſſet, viciſſet ſuperaret quod erat
Cinnæ cædes.
domeſticum. Ante aduentum L. Sullę Cinna, ſeditione ortâ, ab exercitu
interemptus eſt, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm ira-
cundiâ militum. de quo verè dici poteſt, auſum eum, quæ nemo auderet

bonus,

bonus, perfeciſſe, quæ à nullo, niſi fortiſſimo, perfici poſſent; & fuiſſe cum in conſultando temerarium, in exſequendo virum. Carbo, nullo ſuffecto collegâ, ſolus toto anno conſul fuit. Putares, Sullam veniſſe in *Sullæ modeſtia.* Italiam, non belli vindicem, ſed pacis auctorem: tantâ cum quiete exercitum per Calabriam, Apuliamq; cum ſingulari curâ frugum, agrorum, hominum, vrbium, perduxit in Campaniam; tentauitq; iuſtis legibus, & æquis condicionibus bellum componere: ſed iis, quibus & peſſima, & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Creſcebat interim in dies Sullæ exercitus, cõfluentibus ad eum optimo quôque, & ſaniſſimo. Felici deinde circa Capuam euentu. Scipionem Norbanumq; conſules ſuperat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu ſuo deſertus, *Clementia.* ac proditus, inuiolatus à Sullâ dimiſſus eſt. adeo enim Sulla diſſimilis fuit bellator, ac victor, vt, [36] dum vincit, iuſtiſſimo lenior, poſt victoriam audito fuerit crudelior. [37] nam & conſul, vt prædiximus, exarmatum Q. Sertorium. propinquanti mox bello facem, & multos alios, potitus eorum, dimiſit incolumes: credo, vt in eodem homine duplicis, ac diuerſiſſimi animi conſpiceretur exemplum. Poſt victoriam, qua deſcendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, [?] gratus Dianæ, *Dianæ donum.* cuius numini regio illa ſacrata eſt, ſoluit; [?] aquas ſalubritate in medendiſq; corporibus nobiles vt potiùs agros omnes adduxit deæ, huius gratæ religionis memoria, & inſcriptio, templi affixa poſti, hodieq; teſtatur ærea tabula. Interea deinde conſules Carbo III. & C. Marius ſepties conſulis *C. Marius filius.* filius, annos natus XXVI. vir animi magis, quàm æui paterni, multa fortiterque molitus, neq, vſquam inferior nomine cõſulis, apud Sacriportum pulſus à Sullâ acie, Præneſte, quod antè naturâ munitum præſidiis firmauerat, ſe, exercitumque contulit. [42] Ne quid vmquam malis publicis deeſſet, in quâ ciuitate ſemper virtutibus certatum erat, certabatur ſceleribus; optimuſque ſibi videbatur, qui fuerat peſſimus. quippe, dum ad Sacriportum dimicatur, Damaſippus prætor Domitium Scæuolam *Damaſippi facinora.* etiam pontificem maximum, & diuini, humanique iuris auctorem celeberrimum, & C Carbonem prætorium, cõſulis fratrem, & Antiſtium ædilicium, velut fauentes Sullæ partibus, in curiâ Hoſtiliâ trucidauit. Non perdat nobiliſſimi facti gloriam Calpurnia, Beſtiæ filia, vxor Anti- *Magnanima Calpurnia.* ſtij, quæ, iugulato, vt prędiximus, viro, gladio ſeipſam transfixit. quantum huius gloriæ famæque acceſſit? [44] nunc virtute eminet, patriâ latet. At Pontius Teleſinus, dux Samnitium, [42] vir domi, bellique fortiſſimus, *Pontius Teleſinus.* penituſque Romano nomini infeſtiſſimus, [43] contractis circiter XL fortiſſimæ pertinaciſſimæque in retinendis armis iuuentutis, Carbone, ac Mario coſ. [44] abhinc annos XL. Kal Nou. ita ad portam Collinam cum *Cum Rom. pugnat.* Sullâ dimicauit, vt ad ſummum diſcrimen & eum, & remp. perduceret: quæ non maius periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium caſtra conſpicata, quàm eo die, quo circumuolans ordines exercitus ſui Teleſinus, dictitâſq, adeſſe Romanis vltimũ diem, vociferabatur eruendam, delendamque vrbem, adiiciens, nunquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos, niſi ſilua, in quam refugere ſolerent. eſſet exciſa. Poſt primam demû horam noctis & Romana acies reſpirauit, & hoſtium ceſſit. Teleſinus poſterâ die ſemianimis repertus eſt, victoris magis, quàm *Occiditur.*

 morientis,

morientis, vultum præferens: cuius abſciſſum caput ferri, geſtarique circa Præneſte Sulla iuſſit. Tum demum, deſperatis rebus ſuis, C. Marius adoleſcens per cuniculos, qui, miro opere fabricati, in diuerſas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cùm foramine e terrâ emerſiſſet, à diſpoſitis in id ipſum interemptus eſt. Sunt, qui ſuâ manu, ſunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Teleſino, vnà obſeſſo, & crumpente, occubuiſſe prodiderint. vtcumque cecidit, hodieque tantâ patris imagine nō obſcuratur eius memoria. de quo iuuene quid exiſtimauerit Sulla, in promptu eſt occiſo enim demum eo, Felicis nomen aſſumpſit: quod quidē vſurpaſſet iuſtiſſimè, ſi eundem & vincendi, & viuendi finem [illegible]buiſſet. Oppugnationi autem Prǽneſtis ac Marij præfuerat Ofella Lucretius; qui, cùm antè Marianatum fuiſſet partium, prætor ad Sullam transfugerat. Felicitatē diei, quo Samnitium, Teleſiniq; pulſus eſt exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circenſium honorauit memoriâ, quibus ſine nomine Sullanæ victoriæ celebrātur. Paullo antè, quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, [45] magnificis prœliis partium eius viri hoſtium exercitum fuderant, duo Seruilij apud Cluſium, Metellus Pius apud Fauentiam, M. Lucullus circa Fidentiam. [46] Videbantur finita belli ciuilis mala, cùm Sullæ crudelitate aucta ſunt. [47] quippe, dictator creatus, (cuius honoris vſurpatio per annos CXX. intermiſſa, nam proximus poſt annum, quàm Hannibal Italiâ exceſſerat: vt appareat populum Romanum vſum dictatoris non tam deſideraſſe, quàm timuiſſe poteſtatem imperij, quo priores ad vindicandā maximis periculis remp. vſi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ vſus eſt. Primus ille, & vtinam vltimus, exemplum proſcriptionis inuēnit, vt, in quâ ciuitate petulantis conuicij [48] iudicium hiſtrioni exoleto redditur, in eâ iugulati ciuis reip. conſtitueretur auctoramentum; plurimumque haberet, qui plurimos interemiſſet; neque occiſi hoſtis, quàm ciuis, vberius foret præmium, fieretq; quiſque merces mortis ſuæ. Nec tamen in eos, qui contrà arma tulerant, ſed in multos inſontes ſæuitum. adiectum etiam, vt bona proſcriptorum vænirent; excluſiq; paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum iure prohiberentur; ſimúlque, quod indigniſſimum eſt, ſenatorum filij & onera ordinis ſuſtinerent, & iura perderēt. Sub aduentum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, eius Pompeij filius, quem magnificentiſſimas res in conſulatu geſſiſſe bello Marſico, prędiximus, XXIII. annos natus, ab hinc annos CXIII. priuatis vt opibus, ita conſiliis magna auſus, magnificeq; conata exſecutus, ad vindicandam, reſtituendamq; dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cuius viri magnitudo multorum voluminum inſtar exigit: ſed operis modus paucis eum narrari iubet. Fuit hic genitus matre Luciliâ, ſtirpis ſenatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, ſed [49] ex dignitate, conſtantiaque in illam conuenient amplitudinem, fortunam quoque eius, ad vltimum vitæ comitata eſt diem: innocentiâ eximius, ſanctitate præcipuus, eloquentiâ medius; potentiæ, quę honoris cauſsâ ad eum deferretur, non vt ab eo occuparetur, cupidiſſimus; dux bello peritiſſimus; ciuis in togâ (niſi vbi vereretur, ne quem haberet parem) modeſtiſſimus; amicitiarum tenax, in offenſis exorabi-

Marij filij cædes.

Sulla Felix dictus.

Of. Sa Lucretius.

Sulla Dictator.

Proſcriptio eius.

Cn. Pompeius.

Eius laudes.

exorabilis, [10] in reconciliandâ gratiâ fideliſſimus, in accipiendâ ſatisfactione facillimus, potentiâ ſuâ numquam, aut rarò ad impotentiam vſus, [11] pænè omnium votorum expers, niſi numeraretur inter maxima, in ciuitate liberâ dominaque gentium, indignari, cùm omnes ciues iure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conſpicere. Hic, à togâ virili aſſuetus commilitio prudentiſſimi ducis parentis ſui, bonum, & capax recta diſcendi ingenium ſingulari rerum militarium prudentiâ excoluit, vt à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validiùs. Tum M. Perperna, prætorius, è proſcriptis, gentis clarioris, quàm animi, Sertorium inter cenam Etoſcæ interemit, Romanisq; certam victoriam, partibus ſuis excidium, ſibi turpiſſimam mortem peſſimo auctorauit facinore. *Sertorij cædes.* Metellus, & Pompeius ex Hiſpanis triumpharunt: ſed Pompeius, hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem, quàm conſulatum iniret, curru vrbem inuectus eſt. quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in ſummum faſtigium vectum, iniquò tuliſſe animo, C. Cæſaris, in altero conſulatu petendo, ſenatum populumq; R. rationem habere? adeò familiare eſt hominibus, omnia ſibi ignoſcere, nihil aliis remittere; & inuidiam rerũ non ad cauſſam, ſed ad voluntatẽ, perſonáſq; dirigere. Hoc conſulatu Pompeius tribunic iam poteſtatem reſtituit, cuius Sulla imaginem in iure reliquerat. *Tribunitia poteſtas reſtituta.* Dum Sertorianum bellum in Hiſpaniâ geritur, LXIV. fugitiui e ludo gladiatorio Capuâ profugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ vrbe gladiis, primò Veſuuium montem petiêre, mox, creſcente in dies multitudine, grauibus variiſq; caſibus affecêre Italiam. *Spartacium bellum.* quorum numerus in tantum adoleuit, vt, quâ vltimò dimicauêre acie, XL. hominum ſe Romano exercitui oppoſuerint. Huius patrati gloria penes [12] M. Craſſum fuit, mox Romanorum omnium principem. *M. Craſſus confecit.* Conuerterat Cn. Pompeij perſona totum in ſe terrarũ orbem, & per omnia maiore vi habebatur: qui cùm conſul perquá laudabiliter iuraſſet, ſe in nullam prouinciam ex eo magiſtratu iturum, idq́; ſeruaſſet, poſt biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, vt, cùm belli more, non latrociniorum, orbem claſſibus, iam non furtiuis expeditionibus, piratæ terrerent, quaſdam etiam Italiæ vrbes diripuiſſent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; eſſetq́; ei imperium æquũ in omnibus prouinciis cum proconſulibus, vſque ad quinquageſimum miliarium à mari. *Piraticum bellum.* *Pompeio id decretum.* quo S. C. pænè totius terrarum orbis imperium vni viro deferebatur: ſed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonij prætutâ decretum erat. ſed [13] interdũ perſona, vt exemplo nocet, ita inuidiam auget, aut leuat. in Antonio homines æquo animo paſſi erant. rarò enim inuidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contrà, in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea ſuo arbitrio aut depoſituri, aut retenturi videntur, & modũ in voluntate habent. Diſſuadebant optimates: ſed conſilia impetu victa ſunt. Digna eſt memoriâ Q. Catuli cùm auctoritas, tum verecũdia: qui cùm, diſſuadens legem, in concione dixiſſet, eſſe quidem præclarum virum Cn. Pompeium, ſed nimium iam liberæ reip. neq; omnia in vno reponenda; adieciſſetq́ue, Si quid huic acciderit, quem in eius locũ ſubſtituetis? ſucclamauit vniuerſa cõcio, Te, Q. Catule. Tum ille, victus cõſenſu omnium, *Q. Catulus.*

& tam

& tam honorifico ciuitatis teſtimonio, è concione diſceſſit. Hic homi-
nis verecundiam, populi iuſtitiam mirari libet: huius, quòd non vltra
contendit; plebis, quod diſſuadentem, & aduerſarium voluntatis ſuæ,

Cotta iudiciaria lex.

vero teſtimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta iudicandi mu-
nus, quod C. Gracchus, ereptum ſenatui, ad equites, Sulla ab illis ad ſe-
natum tranſtulerant, [14] æqualiter inter vtrumq; ordinem partitus eſt. &

Roſcij Theatralis.

Horoſcius lege ſua equitibus in theatro loca reſtituit. At Cn. Pompeius,
multis, & præclaris viris in id bellum aſſumptis, deſcriptoq; in omnes
receſſus maris præſidio nauium, breui, inexſuperabili manu, terrarum
orbē liberauit, [15] prædoneſq; per multa prœlia multis locis victos, circa

Piratæ vincuntur.

Ciliciam claſſe aggreſſus, fudit ac fugauit. &, quo maturius bellum, tam
late diffuſum, conficeret, reliquias corū contractas, in vrbibus, remotoq;

In vrbibus locantur.

à mari loco, incertà ſede conſtituit. [16] Sunt, qui hunc carpant. ſed, quam-
quam in auctore ſatis rationis eſt, tamen ratio quemlibet magnum au-
ctorem faceret. datâ enim facultate, ſine rapto viuendi, rapinis arcuit.

L. Luculli.

Cùm eſſet in fine bellum Piraticum, & L. Lucullus, (qui, ante ſeptem
annos ex conſulatu ſortitus Aſiam, Mithridati oppoſitus erat, magnaſ-
q́ue, ac memorabiles res ibi geſſerat, Mithridatem ſæpe multis locis fu-
derat, egregia Cyzicum liberarat victoriâ, Tigranem, regum maximū, in
Armeniâ vicerat, vltimamq; bello manum pænè magis noluerat im po-
nere, quam nō potuerat, qui, alioqui per omnia laudabilis, [17] & bello pæ-
nè inuictus, pecuniæ expellebatur cupidine) idē bellum adhuc admini-

Manilij lex.

ſtraret, Manilius tribunus pl. ſemper venalis, & alienæ miniſter potētiæ,
legem tulit, vt bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium adminiſtra-
retur. Accepta ea, magniſq; certatum inter imperatores iurgiis, [18] cum

Iurgia Luculli & Pompeij.

Pompeius Lucullo infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio intermina-
tam cupiditatē obiiceret imperij, [19] neuterq́ue ab eo, quod arguebatur,
mentitus argui poſſet. nam [60] neq; Pompeius, vt primum ad rem p. ag-
greſſus eſt, quemquam animo parem tulit: & [61] in quibus rebus primus
eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat. neque eo viro quiſquam aut alia omnia
minus, aut gloriam magis cōcupiit. in appetēdis honoribus immodicus,
in gerēdis verecundiſſimus, [62] vt qui eos, vt libentiſſime iniret, ita finiret
æquo animo; &, quod cupiſſet arbitrio ſuo ſumere, alieno deponeret. &

Luculli luxus.

Lucullus, ſummus alioqui vir, profuſæ huius in ædificiis, cōuictibuſque,
& apparatibus luxuriæ primus auctor fuit: quem ob iniectas moles mari,
& receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacete [63] Magnus
Pompeius Xerxem togatū vocare aſſueuerat. Per id tēpus à Q. Metello

Creta victa à Metello.

Creta inſula in populi R. poteſtatem redacta eſt, quæ, ducibus Panare, &
Laſthene. xxiv. millibus iuuenum coactis, velocitate pernicibus, armo-
rum laborumq́ue patientiſſimis, ſagittarum vſu celeberrimis, per trien-
nium Romanos exercitus fatigauerat. Ne ab huius quidem vſurâ gloriæ
temperauit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur
vindicare. ſed & Luculli, & Metelli triumphum cùm ipſorū ſingularis
virtus, tum etiam inuidia Pompeij apud optimum quemque fecit fau-

M. Cicero.

rabilem. Per hæc tempora *M. Cicero.* qui omnia incrementa ſua ſibi de-
buit, vir nouitatis nobiliſſimæ, &, vt vitá clarus, ita ingenio maximus,
qui effecit, ne, quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur;
conſul,

nobilium Catilinæ, Lentulique, & Cethegi, & aliorum vtriuſque ordinis nobilium coniurationem mira virtute, conſtantia, vigilia, curaque Catilina metu conſularis imperii vrbe pulſus eſt. Lentulus conſularis, & prætor iterum, Cethegusque, & alii clari nominis viri, auctoritate ſenatus, iuſſu conſulis in carcere necati ſunt. Ille ſenatus dies, quo hæc acta ſunt, virtutem M. Catonis iam multis in rebus conſpicuam, atque prænitentem in altiſſimo luminauit. Hic genitus proauo M. Catone, principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti ſimillimus, & per omnia ingenio diis, quam hominibus, propior, qui nunquam recte fecit, vt facere videretur, ſed quia aliter facere non poterat, cuique id ſolum viſum eſt rationem habere, quod haberet iuſtitiam, omnibus humanis vitiis immunis ſemper fortunam in ſua poteſtate habuit. Hic, tribunus pl. deſignatus, adhuc admodum adoleſcens, cum alii ſuaderent, vt per municipia Lentulus, coniuratique cuſtodirentur, pæne inter vltimos interrogatus ſententiam, tanta vi animi atque ingenii inuectus eſt in coniurationem, eo ardore oris orationem omnium lenitatem ſuadentium ſocietate conſilii, ſuſpectam fecerit, ſic impendentia ex ruinis incendiiſq; vrbis & commutatione ſtatus publici pericula expoſuit, ita conſulis virtutem amplificauit, vt vniuerſus ſenatus in eius ſententiam tranſiret, animaduertendumque in eos, quos prædiximus, cenſeret, maiorq; pars ordinis eius Catonem proſequeretur domum. At[66] Catilina non ſegnius conata obiit, quam ſceleris conandi conſilia inierat: quippe, fortiſſime dimicans, quem ſpiritum ſupplicio debuerat,[67] ſupplicio reddidit. *Catilinæ interitus.*

Conſulatui Ciceronis nō mediocre adiecit decus natus eo anno D. AVGVSTVS abhinc annos LXXXII omnibus omnium gentium viris magnitudine ſua inducturus caliginem. *Auguſti natalis annus.* Iam pæne ſuperuacaneum videri poteſt eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat diremptos gradibus ætatis floruiſſe hoc tempore Ciceronem, Hortēſium, *Oratores Romani.* ſaneque Craſſum, Catonem, Sulpicium, moxque Brutum, Calidium, Cælium, Caluum, & proximum Ciceroni Cæſarem, eorumque velut alumnos Coruinum, ac Pollionem Aſinium, æmulumque Thucydidis Salluſtium, auctoreſq; carminum Varronem, ac Lucretium, neque vllo *Poëtæ.* in ſuſcepti operis ſui carmine minorē Catullum. Pæne ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio, inter quæ maxime noſtri æui eminent, princeps carminum Virgilius, Rabiriuſque,[71] & conſecutus Salluſtium Liuius, Tibulluſque, & Naſo, perfectiſſime in formâ operis ſui: nam viuorum vt magna admiratio, ita cenſura difficilis eſt. Dum hæc in vrbe Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile aduerſus Mithridatem, qui poſt Luculli profectionem magnas noui exercitus vires reparauerat, bellum geſſit. *Mithridaticum bellum.* At rex, fuſus fugatuſque & omnibus exutus copiis, Armeniam[72] Tigranémq; ſocerum petit, regem eius temporis, *Tigranes rex.* niſi quia Luculli armis erat infractus, potentiſſimum. Simul itaque duos perſecutus Pompeius, intrauit Armeniam. prior filius Tigranis, ſed diſcors patri, peruenit ad Pompeium, mox ipſe ſupplex, & præſens ſe regnumque ditioni eius permiſit, præfatus neminem alium, neque Romanum, neq; vllius gentis virum, futurum fuiſſe, cuius ſe ſocietati commiſſurus foret, quam Cn. Pompeium: proinde omnem ſibi vel aduer-

tum, vel ſi aduenisset, cuius auctoritati eſſet. [illegible] non eſſe turpe ab eo vinci, quem vincere eſſet nefas, neque inhoneſtum aliquem ſummitti, quem fortuna ſuper omnes extuliſſet. Seruatus regi honos imperij, ſed multato ingenti pecunia: quæ omnis, ſicuti Pompeio moris erat, redacta in quæſtoris poteſtatem, ac publicis deſcripta literis. Syria, aliæque quas occupauerat, prouinciæ ereptæ, & aliæ reſtitutæ populo Romano, aliæ tum primum in eius poteſtatem redactæ, vt Syria, quæ tum primum facta eſt ſtipendiaria. Finis imperij regij terminatus Armenia.

Syria prouincia facta.

Haud abſurdum videtur, propoſiti operis regulæ paucis percurrere, [74] quæ cuiuſque ductu gens ac natio redacta in formulam prouinciæ ſtipendiaria facta ſit, [illegible] notauimus facilius, vt quæ partibus ſimul vniuerſa conſpici poſſint. Primus in Siciliam traiecit exercitum conſul Claudius, & prouinciam eam, poſt annos ferme LII, captis Syracuſis, fecit Marcellus Claudius. Primus Africam Regulus, nono ferme anno primi Punici belli; [76] ſed poſt CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, eruta Carthagine, abhinc annos XXXII. Africam in formulam redegit prouinciæ. Sardinia inter primum & ſecundum bellum Punicum, ductu T. Manlij conſulis, certum recepit imperij iugum. Immane bellicæ ciuitatis argumentum, quod ſemel ſub regibus, iterum hoc T. Manlio conſule, tertio Auguſto principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus clauſus dedit. In Hiſpanias primi omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio ſecundi belli Punici, abhinc annos CCL. inde varie poſſeſſa, & ſæpe amiſſa partibus, vniuerſa, ductu Auguſti, facta ſtipendiaria eſt. Macedoniam Paulus, Mummius Achaiam, Fuluius Nobilior ſubegit Ætoliam, Aſiam L. Scipio, Africani frater, eripuit Antiocho, ſed beneficio ſenatus populique Romani [8] mox ab Attalis poſſeſſam regibus, M. Perpenna capto Ariſtonico fecit tributariam. [9] Cypro deuicta, nullius aſſignanda gloriæ eſt: quippe ſenatuſconſulto, miniſterio Catonis, regis morte, quam ille conſcientia acciuerat, facta prouincia eſt. Creta, Metelli ductu, longiſſimæ libertatis fine multata. Et Syria, Pontuſque, Cn. Pompeij virtutis monumenta ſunt.

Prouinciarum ſeries.

Sicilia.

Africa.

Sardinia.

Hiſpania.

Macedonia.

Achaia.

Aetolia.

Aſia.

Cyprus.

Creta.

Syria.

Pontus

Gallias primum Domitio Fabioque nepote Paulli, qui Allobrogicus vocatus eſt, intratas cum exercitu, magna mox clade noſtra, ſæpe & affectauimus, & amiſimus. ſed fulgentiſſimum C. Cæſaris opus in his cernitur: quippe eius ductu, auſpicijſque infractæ pæne idem, quod totus terrarum orbis, ignauum conferunt ſtipendium. Ab eodem [illegible] cus Ciliciam perdomuit, viſa vacillet poſt bellum Antiochinum Vulſone Manlio Gallogræciam Bithyniam, vt præximus, [illegible] relicta hereditaria. D. Auguſtus, præter Hiſpanias aliaſque gentes, quarum titulis forum eius prænitet, pæne idem, facta Ægypto ſtipendiaria, quantum pater eius Gallis, in ærarium reditus contulit. At Ti. Cæſar, quam certam Hiſpanis parendi confeſſionem extorſerat parens, Illyrijs Dalmatiſque extorſit. Rætiam autem, & Vindelicos, ac Noricos, Pannoniamque, & Scordiſcos nouas imperio noſtro ſubiunxit prouincias. Vt has armis, ita auctoritate Cappadociam populo R. fecit ſtipendiariam. Sed reuertamur ad ordinem.

Gallia.

Cilicia.

Gallogræcia.

Bithynia.

Aegyptus.

Rætia.

Vindelici.

Noricum.

Pannonia.

Cappadocia.

Secuta deinde Cn. Pompeij militia, gloriæ, laborisne maioris, incertum,

[illegible] Proſtratæ cum victore Media, Albania, Hiberia, ac deinde [illegible] nationes, quæ dextra, atque intima Ponti inco[illegible] Colchos, Heniochoſque, & Achæos. & oppreſſus auſpiciis Pompeii, [illegible] filii Pharnacis, Mithridates, vltimus omnium iuris ſui re[illegible] præter Parthicos. *Mithridates [illegible]*

Tum victor omnium quas adierat gentium Pompeius ſuoque & rei[illegible] voto maior, & per omnia fortunam hominis egreſſus, revertit in Italiam. Cuius reditum fauorabilem opinio fecerat, quippe plerique, non ſine exercitu venturum in vrbem, affirmabant, & libertati publicæ ſtatuturum arbitrio ſuo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo [illegible] ciuilis tanti imperatoris reditus fuit. omni quippe Brundiſii dimiſſo exercitu, nihil, præter nomen imperatoris retinens, cum priuato comitatu, quem ſemper illi vacare moris fuit, in vrbem rediit; magnificentiſſimum; de tot regibus per biduum egit triumphum, longeque maiorem omni ante ſe illata pecunia in ærarium, præterquam à Paulo, ex manubiis intulit. abſente Cn. Pompeio T. Ampius, & T. Labienus tribuni plebis legem tulerunt, vt is ludis Circenſibus corona aurea, & omni cultu triumphantium vteretur ſcenicis autem prætexta coronaque aurea. id ille non plus quam ſemel, & hoc ſane nimium fuit, vſurpare ſuſtinuit. Huius viri faſtigium tantis auctibus fortuna extulit, vt primum ex Africâ, iterum ex Europa, tertiò ex Aſia triumpharet. &, quot partes terrarum orbis ſunt, totidem faceret monumenta victoriæ ſuæ. Nunquam eminentia inuidia carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ iniuriæ, & Metellus Creticus, non iniuſte querens, quippe, ornamentum triumphi eius, captiuos duces Pompeius ſubduxerat, & cũ iis pars optimatium refragabatur, ne aut promiſſa ciuitatibus à Pompeio, aut bene meritis præmia ad arbitrium eius, perſoluerentur. Secutus deinde eſt conſulatus C. Cæſaris, qui ſcribenti manũ inicit, &, quamlibet feſtinantem in ſe morari cogit. hic, nobiliſſima Iuliorum genitus familia, &, quod inter omnes antiquiſſimos conſtabat, ab Anchiſe, ac Venere deducens genus, forma omnium ciuium excellentiſſimus, vigore animi acerrimus, munificentia effuſiſſimus, animo ſuper humanam & naturam, & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, ſed ſobrio neque iracundo, ſimillimus, qui denique ſemper & ſomno, & cibo in vitam, non in voluptatem vteretur, cum fuiſſet C. Mario ſanguine coniunctiſſimus, atq; idem Cinnæ gener, cuius filiam vt repudiaret, nullo modo compelli potuit, cum M. Piſo conſularis Anniam, quæ Cinnæ vxor fuerat, in Sullæ [illegible] gratiam, habuiſſetque fere xviii. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus eſt, magis miniſtris Sullæ, adiutoribuſque partium, quam ipſo conquiſitus ad necem, mutata veſte, diſſimilemque fortunæ ſuæ indutus habitum, nocte vrbe elapſus eſt. Idem poſteà admodum iuuenis, cum à piratis captus eſſet, ita ſe per omne ſpatium, quo ab iis retentus eſt, apud eos geſſit, vt pariter iis terrori venerationique eſſet, neque vnquam aut nocte, aut die (cur enim, quod vel maximum eſt, ſi narrari verbis ſpecioſis non poteſt, omittatur?) aut excalcearetur, aut diſcingeretur, in hoc ſcilicet, ne ſi quando aliquid ex ſolito variaret, [illegible]

Marginal notes: *Triumphus Pompeij.* — *[illegible] de [illegible] orbe.* — *C. [illegible]* — *Laus [illegible]* — *[illegible] vita [illegible]* — *[illegible] piratis [illegible]*

[illegible] illos, quinquagies [illegible] quamdiu eum custodiebant, fecit. Longum est narrare quid [illegible] Redemptus [illegible] ad Asiam magna [illegible] contracta classe [illegible] atque (*Liberatur*) classe tumultuaria [illegible] Quæ [illegible] facta est, qui [illegible] partem [illegible] publico [illegible] invectus in eum locum, in quo [illegible] & privatus, & tumultuariam, invectus in eum locum, in quo ipsi prædones erant, partem (*Capit piratas*) classis fugavit, partem mersit, aliquot naves multosq; mortales cepit, lætusq; nocturnæ expeditionis triumpho, ad suos revectus est, mandatisq; custodiæ quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconsulem Iuncum, idem enim Asiam eamque obtinebat, petens, vt auctor fieret sumendi de captivis supplicii: quod cùm ille se facturum negasset, [illegible] captivos dixisset, quippe sequebatur invidia inertiam, [illegible] incredibili celeritate revectus ad mare, priusquam de ea re ulli proconsulis [illegible] (*Cruci affigit.*) redderentur epistulæ, omnes, quos ceperat, suffixit cruci. Idem mox ad sacerdotium (*Pontifex factus*) ineundum (quippe absens pontifex factus erat, in Cottæ consularis locum pęne puer à Mario Cinnaq; Flamen Dialis creatus, [illegible] victoria Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium) (*Audacia eius*) festinans in Italiam, ne cõspiceretur à prædonibus omnia tunc obtinentibus maria & meritò iam infestis sibi, quattuor scalmorum navem una cum duobus amicis, decemq; servis, ingressus, effusissimum Hadriatici maris traiecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, vt putabat, piratarum navibus, cùm exuisset vestem, alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborumq; ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse ima- (*Actiones urbanæ*) ginem. Reliqua eius acta in urbe, nobilissima Cn. Dolabellæ accusatio, & maior civitatis in ea favor, quàm reis præstari solet, contentionesq; civiles, cum Q. Catulo, atque aliis eminentissimis viris celeberrimæ, & ante præturam victus, maximi pontificatus petitione, Q. Catulus, omnium confessione senatus princeps, & restituta in ædilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii, simulque revocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi, & præturæ quæsturaque [illegible] obita in Hispania, cum esset quæstor sub Vetere Antistio, avo huius Veteris, consularis atq; pontificis, duorum consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intellegi potest, quo notiora sunt, minus egent stilo.

91 Hoc igitur cos. inter eum & Cn. Pompeium & M. Crassum inita (*Societas triumviralis.*) potentiæ societas, quæ urbi orbique terrarum, nec minus diverso cuique tempore ipsis exitiabilis fuit. Hoc consilium sequendi Pompeius causam habuerat, vt tandem acta in transmarinis provinciis, quibus, vt prædiximus, multi obtrectabant, per Cæsarem consulem confirmarentur: Cæsar autem, quod animadvertebat se cedendo Pompeii gloriæ aucturum suam, & invidia communis potentiæ in illum relegata confirmaturum vires suas: Crassus, vt quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeii, viribus teneret Cæsaris. Affinitas (*Cæsaris [illegible]*) etiam inter Cæsarem Pompeiumque contracta nuptiis, quippe Iuliam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem.

[illegible] atu Cæſar legem tulit, vt ager Campanus plebei diuide- *Lex agraria.*
retur [illegible] lege Pompeio. ita circiter xx. ciuium eo deducta,[96] & ius
[illegible] poſt annos circiter c. l i. quam bello Punico ab Roma-
[illegible] præfecturæ redacta erat.

[illegible] collega Cæſaris, cum actiones eius magis vellet impedire, *Bibuli inutilitas.*
[illegible] maiore parte anni domi ſe tenuit. quo facto dum augere
[illegible] collegæ auxit potentiam.

[illegible] decretæ in quinquennium Galliæ.

[illegible] tempus P. Clodius, homo nobilis, diſertus, audax, qui neque *P. Clodius.*
[illegible] faciendi vllum, niſi quem vellet, noſſet modum, malorum
[illegible] acerrimus, infamis etiam ſororis ſtupro, & actus
[illegible] nitum inter religioſiſſima P. R. ſacra adulterium, cum
[illegible] tias cum M. Cicerone exerceret, (quid enim inter tam
[illegible] eſſe poterat?) & a patribus ad plebem tranſiret, legem
[illegible] Q. ciuem R. damnatum interemiſſet, ei aqua & igni
[illegible] Cuius verbis etſi non nominabatur Cicero, tamen ſolus
[illegible] vir optime meritus de rep. conſeruatæ patriæ pretium ca- *Ciceronem pellit.*
[illegible] tulit. Non caruerunt ſuſpicione oppreſſi Ciceronis Cæ-
[illegible] Hoc ſibi contraxiſſe videbatur Cicero, quòd inter xx.
[illegible] Campano eſſe noluiſſet. Idem [97] intra biennium,
[illegible] cura, verum & cupito interuentu votiſq; Italiæ, ac decre-
[illegible] virtute atque actione Annij Milonis tribuni pl. dignitati pa-
[illegible] eſt. Neque poſt Numidici exſilium, aut reditum, quiſ- *Eius reditus.*
[illegible] expulſus inuidioſius, aut receptus eſt lætius. Cuius domus,
[illegible] Clodio diiecta erat, tam ſpecioſè à ſenatu reſtituta eſt.

[illegible] P. Clodius in ſenatu, ſub honorificentiſſimo miniſterij titulo,
[illegible] m à rep. relegauit. quippe[98] legẽ tulit, vt is quæſtor cum iure
[illegible] adiecto etiam quæſtore, mitteretur in inſulam Cyprum, ad *Cato in Cyprum.*
[illegible] dum regno Ptolomæum omnibus morum vitiis eam contume-
[illegible] m. Ille, ſub aduentum Catonis, vitæ ſuæ vim intulit: vn-
[illegible] longè ſperatà maiorem Cato Romam retulit.[99] cuius in-
[illegible] nefas eſt: inſcientiæ pæne argui poteſt, quòd, vnà cum
[illegible] ac ſenatu effuſá ciuitate, [illegible] cum per Tiberim ſubiret
[illegible] antè is egreſſus eſt, quam ad eum locum peruenit, vbi erat
[illegible] pecunia.

[illegible] immanes res, vix multis voluminibus explicandas,
[illegible] m Gallia ageret; nec contentus plurimis, ac feliciſſimis victo- *Cæſar in Gallia.*
[illegible] que cæſis, & captis hoſtium millibus, etiam in Bri- *Et Britannia.*
[illegible] Tet exercitum, alterum pæne imperio noſtro, ac ſuo
[illegible] nuſtum par [illegible] ſulam Cn. Pompeius, & M. Craſ-
[illegible] conſulatum, qui neque petitus honeſte ab his, neque
[illegible] us eſt.

[illegible] m Pompeius ad populum tulit, prorogatæ in idem
[illegible] C. Caſſio, bellum Parthicum [illegible] animo mo- *Craſſus Parthicus.*
[illegible] Syri [illegible] vir [illegible] ſanctiſſimus, immuniſque voluptati-
[illegible] in gloria concupiſcentia aut modum no-
[illegible] iebat terminum. hunc proficiſcentem in Syriam diris cum

[illegible] tribunique pl. [illegible] cere conati [illegible] ſpem [illegible] modo valuiſſent, [illegible] velle imperato[illegible] [illegible]. Tranſgreſſum Euphraten Craſſum [illegible] cum [illegible] fuſis [illegible] Orodem [illegible] legionibus Romanis [illegible] exercitu [illegible] reliquias legionum C. Caſſius [illegible] mox auctor facinoris [illegible] confecit [illegible] Syriam [illegible] P. R. poteſtate retinuit, vt tranſgreſſos in eam Parthos [illegible] [illegible] fugaret [illegible] fu[illegible]ret.

Per hæc inſequentiaque, & quæ prædiximus tempora [illegible] amplius [illegible] hoſtium a C. Cæſare cæſa ſunt, plura capta. [illegible] pugnatum ſæpe directa acie, ſæpe in agminibus, ſæpe eruptionibus, bis penetrata Britannia, [illegible] nouem denique æſtatibus, vix vlla non iuſtiſſimum triumphum [illegible]. Circa Aleſiam vero tantæ res geſtæ, quantas audere vix hominis, perficere pæne nullius, niſi dei, fuerit.

Septimo ferme anno Cæſar morabatur in Galliis, [illegible] iam ex inuidia Pompeii [illegible] cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæſarem concordiæ pignus, Iulia vxor Magni deceſſit, atque [illegible] inter deſtinatos [illegible] diſcrimini duces dirimente fortuna, filius quoque paruus Pompeii, Iulia natus, intra breue ſpatium [illegible] cædeſque ciuium furente ambitu, [illegible] modus, tertius conſulatus ſoli Cn. Pompeio, etiam aduerſantium [illegible] dignitati eius iudicio delatus eſt. [illegible] honoris [illegible] optimatibus maxime a C. Cæſare alienatus [illegible] conſulatus [illegible] in coercitionem ambitus [illegible].

Quo tempore P. Clodius a Milone, candidato [illegible] inutili, facto ſalutari reip. [illegible] iugulatus eſt. Milonem reum [illegible] inuidia [illegible] Pompeii [illegible] quem quidem M. Cato palam [illegible] ſi maturius tuliſſet, non defuiſſent [illegible] probarentque eum ciuem occiſum, quo nemo perniciosior [illegible] vixerat.

Intra breue deinde ſpatium belli ciuilis exarſerunt initia, cum iuſtiſſimus quiſque & a Cæſare, & a Pompeio vellet dimitti exercitus. [illegible] Pompeius in ſecundo conſulatu Hiſpanias ſibi [illegible] per triennium abſens [illegible] per Afranium & Petreium conſularem [illegible] administrabat [illegible] a Cæſare dimittendos exercitus contendebant [illegible] qui ab ipſo quoque, aduerſabatur. Qui ſi ante biennium [illegible] gravissima [illegible] tentatus valetudine, deceſſiſſet in Campania [illegible] vniuerſa Italia vota pro ſalute eius [illegible] defuiſſet fortunæ deſtruendi eius locus, & quam apud ſuperos habuerat magnitudinem, [illegible] detuliſſet ad inferos.

Belli autem ciuilis [illegible] conſecuta ſunt malorum non alius maiorem flagrantioremque quam C. Curio [illegible] ſubiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, ſuæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingenioſiſſime nequam [illegible]

[illegible] neris ſumma, ne voluptatibus vel libidinibus, neque ſpes [illegible] poſſent. hic primo pro Pompeio [illegible] principum ex ſimulatione, [illegible] imperium & [illegible] Cæſar ſtetit ad gratiam [illegible] [illegible] ad vltimum, [illegible] bernima, & [illegible] conditiones pacis, quas & Cæſar [illegible] mo animo poſtu[illegible] [illegible] Pompeius æquo rece [illegible] bat, diſcuſſit ac rupit vnice cauente C[illegible] [illegible] ſecundum publicæ Harum, præter [illegible] rerum ordo cum in [illegible] voluminibus promitur, tum, vt ſpero, noſtris explicabantur [illegible] operi ſua forma reddatur, ſi [illegible] eſt [illegible] Lucullis, Metelloque & Hortenſio [illegible] in rep. [illegible] eminentemq; [illegible] periculo, [illegible] quieta, autem [illegible] fatali [illegible] initium bellorum [illegible] morte ſua [illegible].

Catuli, Lucullorum, Metelli, Hortenſij mors.

[illegible] & Marcello coſ. poſt vrbem conditam annis DCCII. [illegible] & [illegible] x, quam tu, M. Vinici conſulatum inires, Bellum ciuile ex[illegible] [illegible] ducis cauſſa melior videbatur, alterius erat firmior. Hi[illegible] [illegible] valentia. Pompeium ſenatus auctoritas, Cæſarem [illegible] fiducia. [illegible] conſules, ſenatuſque cauſſæ, non Pompeio, [illegible] detulerunt. Nihil relictum a Cæſare, quod, ſeruandæ [illegible] poſſet, nihil receptum à Pompeianis, cum alter con[illegible] [illegible] r. Lentulus vero ſalua rep. ſaluus eſſe non poſſet, M. [illegible] Catone moriendum [illegible] te, quam vllam conditionem ciuis accipien[illegible] [illegible] vir antiquus & grauis, Pompeij partes laudaret [illegible] [illegible] queretur Cæſaris, & illa gloria [illegible] hæc terribiliora duce[illegible] [illegible] de, [illegible] omnibus, quæ Cæſar poſtulauerat, tantummodo [illegible] cum vna legione titulum retinere prouinciæ, priuatus in v[illegible] [illegible] & [illegible] petitione conſulatus ſuffragiis P. R. committere de[illegible] [illegible] bellandum Cæſar, cum exercitu Rubiconem tranſiit. Cn. [illegible] conſules [illegible] & maior [illegible] ſenatus relicta vrbe, ac deinde Ita[illegible] [illegible] Dyrrhachium [illegible] At Cæſar Domitio [illegible] legionibuſque Co[illegible] [illegible] cum eo fuerant, potitus, duce aliiſque [illegible] abire [illegible] ſine dilatione dimiſſis, perſecutus Brundiſium [illegible] [illegible] integris rebus, & conditionibus finire bellum, quam op[illegible] [illegible] tes, cum tranſgreſſos reperiſſet conſules, in vrbem re[illegible] [illegible] ratione conſiliorum ſuorum in ſenatu & in concione ac [illegible] nece Trudinis cum alteros armis ad arma compulſus eſſet, [illegible] petere decreuit. Feſtinationem itineris eius aliquandiu [illegible] Maſſilia, fide melior, quam conſilio prudentior, intempeſtiue prin[illegible] [illegible] cum arbitrio captans, quibus ij ſe debent interponere, [illegible] parentem coercere poſſunt. Exercitus deinde, qui ſub Afranio [illegible] ac Petreio prætorio fuerat, ipſius aduentu vigore, ac fulgore [illegible] [illegible] ſe Cæſari tradidit. vterque legatorum & quiſquis cuiuſque [illegible] [illegible] eos [illegible], remiſſi ad Pompeium. Proximo anno, cum [illegible] [illegible], ac vicina ei vrbi regio, caſtris Pompeij teneretur [illegible] [illegible] ex omnibus tranſmarinis prouinciis legionibus, equitum ac pe[illegible] [illegible] auxiliis, regumq; & tetrarcharum, ſimulque dynaſtarum copiis [illegible] exercitum confecerat, & mare præſidiis claſſium, vt rebatur, ſæpſerat,

Cæſar bellum.

Pompeij fuga.

Maſſilia.

Hiſpania recepta.

Pompeius ad Dyrrhachium.

replerat. [illegible] minus Cæſar legiones [illegible] & celeritate, & fortuna C. Cæſar vſus [illegible] mora [illegible] & [illegible], ipſe, exercitu quo claſſibus peruenisset, & [illegible] Pompeium [illegible] obſidione [illegible] cum [illegible] Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeritate, ingreſſus caſtra hoſtium, ſæpiuſq. cum Lentulo [illegible] conſule, dubitante quanti ſe venderet, [illegible] incrementis fecit viam, quibus non Hiſpaniensis [illegible] nus in triumphum & pontificatum aſſurgeret, fieretq. ex priuato conſularis. Variatum deinde prœliis [illegible] longe magis Pompeianis proſpero, quo grauiter impulſi ſunt Cæſaris milites. Tum Cæſar [illegible] fatalem victoriæ ſuæ Theſſaliam petiit. Pompeius, longe diuerſa aliis ſuadentibus, (quorum plerique hortabantur, vt [illegible] neque hercules quidquam partibus illis ſalubrius fuit, alii vt bellum traheret, quod dignatione partium in dies ipſis magis proſperum fieret) impetu ſuo hoſtem ſecutus eſt. Aciem Pharſalicam, & [illegible] nium Romano nomini diem, tantumque [illegible] ſanguinis, & colliſa inter ſe duo reip. capita, effoſſumque [illegible] imperii lumen, tot taleſque Pompeianarum partium [illegible] recipit enarranda hic ſcripturæ modus. Illud notandum [illegible] C. Cæſar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, [illegible] antiquius quidquam habuit, quam in omnes partes [illegible] bo, & conſuetudine [illegible] dimitteret. Pro dii [illegible] luntatis erga Brutum ſuæ poſtea [illegible] victoria mirabilius, magnificentius, clarius [illegible] acie conſumptum, ciuem patria deſiderauit [illegible] rupit pertinacia, cum libentius vitam [illegible] daret, quam victi acciperent. Pompeius profugiens cum duobus Lentulis [illegible] Sexto filio, & Fauonio prætorio, quos [illegible] comites [illegible] gauerat, aliis vt Parthos, aliis vt Africam peteret [illegible] partium ſuarum haberet regem Iubam [illegible] propoſuit, memor beneficiorum, quæ in patrem eius Ptolemæi [illegible] pueri, quam iuueni, propior regnabat, Alexandriæ contulerat. Sed [illegible] in aduerſis beneficiorum ſeruat memoriam? aut quis [illegible] dem [illegible] gratiam? aut quando fortuna [illegible] Miſſi [illegible] ab rege, qui venientem Cn. Pompeium [illegible] Mitylenis Corneliam vxorem receptam in nauem, fugæ [illegible] Theodoti, & Achillæ exciperent, hortarenturque, vt ex [illegible] nauem, quæ obuiam proceſſerat, tranſcenderet. quod cum feciſſet, princeps Romani nominis, imperio arbitrioque Ægyptii [illegible] C. Cæſare, P. Seruilio coſſ. iugulatus eſt. Hic poſt tres conſulatus, & tot triumphos, domitumque terrarum orbem, ſanctiſſimi, & præſtantiſſimi viri, in id euecti, ſuper quod aſcendi non poteſt, [illegible] annum agentis, pridie natalem ipſius, vitæ fuit exitus [illegible] diſcordante fortuna, vt cui modo ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam. Quid aliud quam [illegible] ætate & tanti, & pæne noſtri ſæculi, [illegible] quinquennio [illegible]

Lentulus corruptus.

Cæſar victus [illegible]

Mox vincit.

Clementia Cæſ.

Pompeij fuga.

Pompeij cædes.

Error ætas.

C. Atilio, & Q. Seruilio conſulibus [116] tam facilis eſſet annorum dige-
ſtio quod adieci, non vt arguerē, ſed ne arguerer. Non fuit tamen maior *Ægypti punita.*
in Cæſarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorum is au-
ctoritate regebatur, fides. quippe cum venientem eum tentaſſent inſidiis,
ac deinde bello laceſſere auderent, [117] vtrique ſummo imperatorum, al-
teri ſuperſtiti meritas pœnas luêre ſuppliciis. [118] Nuſquā erat Pompeius
corpore, adhuc vbique Iubæ nomine: quippe ingens partium eius fauor
bellum excitauerat Africum. quod ciebat rex Iuba, & Scipio, vir cōſu- *Bellum Africum.*
laris, [119] ante biennium, quàm exſtingueretur Pompeius, lectus ab eo
ſocer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itine-
rum locorumque inopiâ, perductis ad eos legionibus: qui vir, cùm ſum-
mum ei a militibus deferretur imperium, honoratiori parêre maluit.
Admonet promiſſæ breuitatis fides quāto omnia trāſcurſu dicenda ſint.
Sequens fortunam ſuam Cæſar, peruectus in Africam, quam occiſo
Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, *Iuba vincitur.*
ibi primò variâ fortunam expugnauit viâ, inclinatæq; hoſtium copiæ.
Nec diſſimilis ibi aduerſus victos, quàm in priores, clementia Cæſaris
fuit. Victorem Africani belli C. Cæſarem grauius excepit Hiſpanienſe, *Hiſpanicum bellum.*
(nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ eius adſtruxit) quod
Cn. Pompeius, Magni filius, adoleſcens, impetus ad bella maximi, in- *Cn. Pompeius Filius.*
gens ac terribile conflauerat, vndique ad eum adhuc paterni nominis
magnitudinem ſequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluenti-
bus. Sua Cæſarem in Hiſpaniam comitata fortuna eſt. ſed nullum vm- *Cæſar ægrè vincit.*
quam atrocius periculoſiuſq; ab eo initum prœlium, adeo vt plus quàm
dubio Marte, deſcenderet equo, conſiſtenſq; ante recedentem ſuorum
aciem, increpitâ priùs fortunâ quòd ſe in eum ſeruaſſet exitum, denun-
tiaret militibus, veſtigio ſe non receſſurum: proinde viderent, quem, &
quo loco imperatorem deſerturi forent. verecūdiā magis, quàm virtute,
acies reſtitutæ, C. A. duce, quàm à milite, fortiùs. Cn. Pompeius, grauis *Cn. Pompeij cædes.*
vulnere inuentus, inter ſolitudines auias interemptus eſt. Labienum,
Varumque acies abſtulit. Cęſar, omnium victor, regreſſus in vrbē, (quod
humanam excedat fidem,) omnibus, qui contra ſe arma tulerant, igno-
uit, magnificentiſſimiſque gladiatorij muneris, naumachiæ, & equitum
peditumque, ſimul elephantorum certaminis ſpectaculis, epuliſque per
multos dies dari celebratione, repleuit eam. Quinque egit triumphos. *Cæſaris triumphi.*
Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini teſtudine,
Africi ebore, Hiſpanienſis argento raſili conſtitit. [121] Pecunia, ex manu-
biis lata, paullò ampliùs ſexies millies H-S. Neque illi tanto viro, & tam
clementer omnibus victoriis ſuis vſo, plus quinque menſium principa-
lis quies contigit: quippe cùm menſe Octobri in vrbem reuertiſſet, idi-
bus Martiis, cōiurationis auctoribus Bruto & Caſſio, quorum alterum, *Conſpiratio in eum.*
promittendo conſulatum non obligauerat, contrà, differendo Caſſium
offenderat; [122] adiectis etiam conſiliariis cædis familiariſſimis omnium,
& fortunâ partiū eius in ſummū euectis faſtigium, D. Bruto, & C. Tre- *Et cædes.*
bonio, aliiſque clari nominis viris, interemptus eſt. cui magnam inui-
diam cōciliârat M. Antonius, omnibus audendis paratiſſimus, cōſulatus
collega, imponēdo capiti eius Lupercalibus ſedentis pro Roſtris inſigne

F regium,

regium, quod ab eo ita repulſum erat, vt nõ offenſus videretur. Laudandum experientia conſilium eſt Panſæ atque Hirtij, qui ſemper prædixerant Cæſari, vt principatũ, armis quæſitum, armis teneret. ille, dictitans, mori ſe, quam timeri malle, dum clementiam, quam præſtiterat, expectat, incautus ab ingratis occupatus eſt, cùm quidem plurima præſagia atque indicia dij immortales futuri obtuliſſent periculi. nam & haruſpices præmonuerant, vt diligentiſſime iduum Martiarum caueret diem, & vxor Calpurnia, territa nocturno viſu, vt eâ die domi ſubſiſteret, orabat, & libelli, coniurationem nunciantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profectò ineluctabilis fatorum vis, [11] cuiuſcumque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit. Quo anno id patrauere facinus

Coniurati Capitolium occupant. Brutus, & C. Caſſius, prætores erant. D. Brutus conſul deſignatus. Hi vnà cum coniurationis globo, ſtipati gladiatorũ D. Bruti manu, Capitolium occupauere, cùm cõſul Antonius, (quem cùm ſimul interimẽdum cenſuiſſet Caſſius, teſtamentumque Cæſaris abolendum, Brutus repugnauerat; dictitans, nihil amplius ciuibus præter tyranni, ita enim appellari Cæſarem facto eius expediebat, petendum eſſe ſanguinem) conuocato ſenatu, cùm iam Dolabella, quẽ ſubſtituturus ſibi Cæſar deſignauerat conſulem, faſces atq; inſignia corripuiſſet conſularia, velut pacis auctor, liberos ſuos obſides in Capitolium miſit, fidemq; deſcendendi tutò interfectoribus Cæſaris dedit: & illud decreti Athenienſium celeberrimi

Amneſtia decreta. exemplum, relatum à Cicerone, obliuionis præteritarum rerum, decreto patrum comprobatum eſt. Cæſaris deinde teſtamentum apertum eſt,

C. Octauius. quo C. Octauium, nepotẽ ſororis ſuæ Iuliæ, adoptabat; de cuius origine, etiam ſi prætuenti, & pauca dicenda ſunt. Fuit C. Octauius, vt non patricia, ita admodum ſpecioſa equeſtri genitus familia, grauis, ſanctus, innocens, diues. Hic prætor inter nobiliſſimos viros creatus, primo loco, cum ei dignatio Iulia genitam Atiam conciliaſſet vxorem, ex eo honore ſortitus Macedoniam, appellatuſq; in eâ imperator, decedens ad petitionem conſulatus obiit, prætextato relicto filio, quem C. Cæſar maior eius auunculus, educatũ apud Philippum vitricum, dilexit vt ſuum, natumq; annos XIIX. [14] Hiſpanienſis militiæ aſſecutum ſe poſtea comitem habuit, nunquã aut alio vſum hoſpitio, quàm ſuo aut alio vectum vehiculo: pontificatuſq; ſacerdotio puerum honorauit. Et pacatis bellis ciuilibus, ad erudiendum liberalibus diſciplinis ſingularis indolem iuuenis, Apolloniam eum in ſtudia miſerat, mox belli Getici, ac deinde Parthici habiturus commilitonem. Cui vt eſt nunciatũ de cæde auunculi, cum protinus ex vicinis legionibus centuriones ſuam, ſuorumque militum operã ei pollicerentur, neque eam ſpernendam Saluidienus, & Agrippa dicerent, ille feſtinans peruenire in vrbem, omnem ordinationem & ne-

Romam venit. cis & teſtamenti Brundiſij comperit. Cui aduentanti Romam, imma-

Omen imperij. nis amicorum occurrit frequentia: &, cùm intraret vrbem, Solis orbis ſuper caput eius, curuatus æqualiter, rotundatuſq; in colorẽ arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conſpectus eſt. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri nomen inuidioſæ fortunæ Cæſaris: ſed affectebant ſalutaria reip. terrarumq; orbis fata conditorem conſeruatoremque Romani nominis. Spreuit itaque cæleſtis animus

humana

humana consilia, & cum periculo potiùs ſumma, quàm tutò humilia,
propoſuit ſequi, maluitq; auunculo, & Cæſari de ſe, quàm vitrico, crede-
re, dictitās, nefas eſſe, quo nomine Cæſari dignus eſſet viſus, ſemetipſum
videri indignum. Hunc protinus Antonius conſul ſuperbe excipit; (ne- *Antonius*
que is erat contemptus, ſed metus) vixque admiſſo in Pompeianos hor- *Octauio iniu-*
tos, loquendi ſecum tempus dedit; mox etiam, velut inſidiis eius petitus, *riosus.*
ſceleſtè inſimulare cœpit in quo turpiter deprehenſa eius vanitas eſt.
Apertè deinde Antonii ac Dolabellæ conſulum ad nefandam domina-
tionem erupit furor. [125] H-S. ſepties millies, depoſitum à C. Cæſare ad *Licet rapina.*
ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiuſdem, [126] inſertis fal-
ſis, ciuitatibusque corruptis, commentariis. Atque omnia pretio tempe-
rata, vēdente remp. conſule. Idem, prouinciam D. Bruto deſignato con-
ſuli decretam, Galliam occupare ſtatuit: Dolabella tranſmarinas decre-
uit ſibi: interque naturaliter diſſimillimos ac diuerſa volentes creſcebat
odium. eoq; C. Cæſar iuuenis quotidianis Antonii petebatur inſidiis.
Torpebat oppreſſa dominatione Antonii ciuitas. indignatio, & dolor
omnibus, vis ad reſiſtēdum nulli aderat, cùm C. Cæſar, XIX. annū ingreſ- *Octauius*
ſus, mira auſus, ac ſumma conſecutus, priuato conſilio, maiorem ſenatu *copias parat.*
pro rep. animum habuit. primumq; à Calatia, mox à Caſilino veteranos
exciuit paternos. Quorum exemplum ſecuti alii, breui in formam iuſti
coiêre exercitus. mox, cùm Antonius occurriſſet exercitui, quem ex
trāſmarinis prouinciis Brūdiſium venire iuſſerat, legio Martia, & Quar-
ta cognitā & ſenatus voluntate, & tanti iuuenis īdole, ſublatis ſignis, ad
Cæſarem ſe contulerunt. Eum ſenatus honoratum equeſtri ſtatuâ, quæ
hodieq; in Roſtris poſita ætatem eius ſcripturâ indicat, (qui honor non
alii per CCC. annos, quàm L. Sullæ, & Cn. Pompeio, & C. Cæſari conti-
gerat) proprætorem vnà cum conſulibus deſignatis, Hirtio & Panſâ, bel-
lum cum Antonio gerere iuſſit. Ab eo, annum agente viceſimum, fortiſ-
ſimè circa Mutinam adminiſtratum eſt, & D. Brutus obſidione libera-
tus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deſerere Italiam: conſulum au- *Vincit An-*
tem alter in acie, alter poſt paucos dies ex vulnere mortem obiit. Omnia *tonium.*
antè, quàm fugaretur Antonius, honorifice a ſenatu in Cæſarem, exerci-
tumq; eius decreta ſunt, maximè auctore Cicerone: ſed, vt receſſit me-
tus, erupit voluntas, protinuſque Pompeianis partibus rediit animus.
Bruto, Caſſióque prouinciæ, quas iam ipſi ſine vllo S. C. occupauerant,
decretæ laudati, quicumque his ſe exercitus tradidiſſent. omnia tranſ-
marina imperia eorum commiſſa arbitrio. quippe M. Brutus, & C. Caſ- *Brutus &*
ſius, nunc metuentes arma Antonii, nunc, ad augendam eius inuidiam, *Caſſius Italia*
ſimulantes ſe metuere, teſtati edictis, libenter ſe vel in perpetuo exſilio *cedunt.*
victuros, dum reſp. conſtaret cōcordiâ, nec vllam belli ciuilis præbituros
materiam, plurimum ſibi honoris eſſe in conſcientiâ facti ſui, profecti vr-
be atq; Italiâ, intento ac pari animo, ſine auctoritate publicâ, prouincias, *Prouincias*
exercituſq; occupauerāt; &, vbicumq; ipſi eſſent prætexentes eſſe remp. *occupant.*
pecunias etiam, quæ ex tranſmarinis prouinciis Romam ab quæſtoribus
deportabantur, à volentibus acceperant. quæ omnia ſenatus decretis
comprehenſa, & comprobata ſunt. [127] Et D. Bruto, quòd alieno benefi- *Conſilii eſſen-*
cio viueret, decretus triumphus. Panſæ, atque Hirtii corpora publicâ ſe- *ſi Octauiani.*

pulturá honorata. Cæſaris adeò nulla habita mentio, vt legati, qui ad exercitú eius miſſi erant, iuberentur, ſummoto eo, milites alloqui. Nõ fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat ſenatus. nam, cùm eam iniuriam diſſimulando Cæſar ferret, negauere milites, ſine imperatore ſuo vlla ſe audituros mãdata. Hoc eſt illud tempus, quo Cicero, inſito amore Pompeianarum partium, Cæſarem laudandum, & tollendum cenſebat, cum aliud diceret, aliud intelligi vellet. Interim Antonius, fugâ tranſgreſſus

M. Lepidus. Alpes,[128] primò per colloquia repulſus à M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Cęſaris locũ furto creatus, decretâ ſibi Hiſpaniâ, adhuc in Galliâ morabatur: mox ſæpiùs in cõſpectum veniens militũ, cùm & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat ſobrius, per auerſa caſtrorũ proruto vallo militibus receptus eſt: qui titulo imperij cedebat Lepido, cum ſumma virium penes eum foret. Sub An-

Iuuet. Laterenſis. tonij ingreſſum in caſtra Iuuentius Laterenſis, vir vitâ ac morte conſentaneus, cùm acerrimè ſuaſiſſet Lepido, ne ſe cum Antonio hoſte iudica-

Plancus. to, iungeret, irritus conſilij, gladio ſeipſe transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id eſt ſuâ fide, diu, quarum eſſet partium, ſecum luctatus, ac ſibi difficile conſentiens, & nunc adiutor D. Bruti, deſignati cõſulis, collegæ ſui,

Aſin. Pollio. ſenatuiq́; ſe litteris vẽditans, mox eiuſdem proditor. Aſinius autem Pollio, firmus propoſito, & Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduerſus, vterq; exercitus tradidêre Antonio. D. Brutus, deſertus primò à Planco, pòſt etiam inſidiis eiuſdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hoſpitis cuiuſdam, nobilis viri, nomine Cameli, domo ab iis,

D. Bruti cædes. quos miſerat Antonius, iugulatus eſt, iuſtiſſimaſq; optimè de ſe merito viro C. Cæſari pœnas dedit: cuius cùm primus omnium amicorum fuiſſet, interfector fuit, & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, inuidiam in auctorem relegabat, cenſebatq́; æquum, quæ acceperat à Cæſare, retinere, Cæſarem, qui illa dederat, periſſe. Hæc ſunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus ęternas Antonij memorię inuſſit notas. ſed hic fulgentiſſimo & cæleſti ore, at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Vtriq; vindicta libertatis morte ſtetit, ſed [129] tribuni ſanguine cõmiſſa proſcriptio, Ciceronis vel ſatiato Antonio pœna finita. Lepi-

Triumuiralis conſpiratio. dus deinde à ſenatu hoſtis iudicatus eſt, vt ante fuerat Antonius. Tũ inter eum, Cæſarémque, & Antonium, cõmercia epiſtolarũ; & condicionum facta mẽtio, cùm Antonius & ſubinde Cæſarẽ admoneret, quàm inimicæ ipſi Pompeianæ partes forent; & in quod iam emerſiſſent faſtigium; & quanto Ciceronis ſtudio Brutus Caſſiuſq́; attollerentur; denunciaretq́ue, ſe cum Bruto Caſſioq́ue, qui iam decem & ſeptem legionũ potentes erant, iuncturum vires ſuas, ſi Cæſar eius aſpernaretur concordiam; diceretq́ue plus Cæſarem patris, quàm ſe amici vltioni debere. tum inita potentiæ ſocietas, & hortantibus, orantibuſq́; exercitibus, inter Antonium etiam, & Cæſarem facta affinitas, cùm eſſet priuigna Antonij deſponſa Cæſari. conſulatúmque iniit Cæſar pridie, quàm viginti annos impleret, x. Kal. Octobres, cum collegâ Q. Pedio, poſt V. C. annis DCCIX ante LXXII. quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires. Vidit hic annus Ven-

P. Ventidius. tidium, per quam vrbem inter captiuos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ conſularem prætextam iungentem prætoriâ. Idem hic poſteà

trium-

triumphauit. Furente deinde Antonio, ſimulque Lepido, quorum vter-
que, vt prædiximus, hoſtes iudicati erant, cùm ambo mallẽt ſibi nuncia-
ri quid paſſi eſſent, quàm quid emeruiſſent, repugnante Cæſare, ſed fru-
ſtra aduerſus duos, inſtauratũ Sullani exempli malum, proſcriptio. Nihil Proſcriptio inſtituta.
tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæſar aliquem pro-
ſcribere coactus eſt; aut ab illo Cicero proſcriptus eſt, abſciſſaque ſcelere M. Ciceronis occiſio.
Antonij vox publica eſt, cùm eius ſalutem nemo defendiſſet, qui per tot
annos & publicam ciuitatis, & priuatã ciuium defenderat. Nihil tamen
egiſti, M. Antoni: (cogit enim excedere propoſiti formam operis, erum-
pens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egiſti, mercedem cæle-
ſtiſſimi oris, & clariſſimi capitis abſciſi numerando, auctoramentóque
funebri ad conſeruatoris quondam reip. tantique cos. irritando necem.
Rapuiſti tu M. Ciceroni lucem ſolicitam, & ætatem ſenilem, & vitam
miſeriorem te principe, quàm ſub te III. viro mortem: famam verò, glo-
riamque factorum atque dictorum adeò non abſtuliſti, vt auxeris. Viuit,
viuétque per omnium ſæculorum memoriam. Dúmque hoc vel forte,
vel prouidentiâ, vel vtcumque conſtitutum, rerum naturæ corpus, quod
ille pæne ſolus Romanorum animo vidit, ingenio cõplexus eſt, eloquen-
tia illuminauit, manebit incolume: comitem æui ſui laudem Ciceronis
trahet; omniſque poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum
factum exſecrabitur; [130] citiúſque in mundo genus hominum, quàm ca-
det. Huius totius temporis fortunam [131] ne deflere quidem quiſquam
ſatis dignè potuit, adeò nemo exprimere verbis poteſt. Id tamen notan-
dum eſt, fuiſſe in proſcriptos vxorum fidem ſummam, libertorum me-
diam, ſeruorum aliquam, filiorum nullam. adeò difficilis eſt hominibus
vtcumque conceptæ ſpei mora. [132] Ne quid vlli ſanctum relinqueretur,
velut in dotem inuitamentúmque ſceleris, Antonius L. Cæſarem auuncu- Scelera proſcriptionis.
lum, Lepidus Paullum fratrem proſcripſerant. Nec Planco gratia defuit
ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proſcriberetur. Eóque
inter iocos militares, qui currum Lepidi, Planciique ſecuti erãt, inter ex-
ſecrationem ciuium vſurpabãt hunc verſum: *De germanis, non de Gallis,
duo triumphant conſules*. Suo præteritum loco referatur. [133] neque enim
perſonam vmbram actæ rei capit. [134] Dum in acie Pharſalicâ, Africâque de
ſummâ rerum Cæſar dimicat, M. Cœlius, vir eloquio, animóque Curio- M. Cælius.
ni ſimillimus, ſed in vtroque perfectior, nec minus ingenioſe nequam,
cùm in modica quidẽ ſeruari poſſet, quippe peior illi res familiaris, quàm
mens, erat, in præturâ nouarum tabularum auctor exſtitit; nequitque
ſenatus, & [135] auctoritate coſs. deterreri, accito etiam Milone Annio,
qui, non impetrato reditu, Iulianis partibus infeſtus erat, [136] in vrbe ſedi-
tionem magis, occulte autem bellicum tumultum mouens, primò ſum-
motus à rep. mox, conſularibus armis, auctore ſenatu, circa Turios op-
preſſus eſt. Incepto pari ſimilis fortuna Milonis fuit; qui, [137] Compſam Ann. Milo.
in Hirpinis oppugnans, ictúſque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam
armis petebat, pœnas dedit; vir inquies, & vltra [138] fortem temerarius.
Quatenus autem aliquid ex omiſſis peto, notetur immodicâ & intempe-
ſtiuã libertate vſos aduerſus C. Cæſarem, Marullũ Epidium, Flauiumq́;
Cæſetium, trib. pl. dum arguunt in eo regni volũtatem, pæne vim domi-

nationis expertos. In hoc tamen ſæpe laceſſiti principis ira exceſſit, vt, cenſoriâ potiùs contentus notâ, quàm animaduerſione dictatoriâ, ſummoueret eos à rep. teſtareturq́; eſſe ſibi miſerrimū, quòd aut naturâ ſuâ ei excedendū foret, aut minuenda dignitas. Sed ad ordinē reuertendum eſt. Iam & [139] Dolabella in Aſiâ C. Trebonium conſularē, cui ſuccedebat, fraude deceptū, Smyrnæ occiderat, virū aduerſus merita Cæſaris ingratiſſimū, participémque cædis eius, à quo ipſe in cōſulare prouectus faſtigium fuerat: & C. Caſſius, acceptis à Staio Murco, & Criſpo Marcio, prætoriis viris, imperatoribus, qui præualidis in Syriâ legionibus, incluſum Dolabellam, qui, præoccupatâ Aſiâ, in Syriam peruenerat, Laodiceâ expugnat; ita tamen, vt ad ictum ſerui ſui Dolabella nō ſegniter ceruicem daret; & decē legiones in eo tractu ſui iuris fecerat. & M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antonij in Macedoniâ, Vatinioq́. circa Dyrrhachium volentes legiones extorſerat: ſed Antonium bello laceſſierat: Vatinium dignatione obruerat: cùm & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; & Vatinius nulli nomini non eſſet poſtferendus. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij, adeò, vt animus eius digniſſimo domicilio incluſus videretur. eratque ſeptem legionibus validus. Et lege Pediâ, quam conſul Pedius, collega Cæſaris, tulerat, omnibus, qui Cæſarem patrem interfecerant, aquâ ignique damnatis interdictum erat. quo tempore [140] Capito, patruus meus, vir ordinis ſenatorij, Agrippæ ſubſcripſit in C. Caſſium.

Trebonij cædes. *Caſſij augmenta.* *Dolabellæ cædes.* *Bruti augmenta.* *Lex Pedia.*

Dumq́; ea in Italiâ geruntur, acri atq. proſperrimo bello Caſſius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios deuicerat; & inde in Macedoniam exercitus tranſiecerant; cùm per omnia repugnās naturæ ſuæ Caſſius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata ſit, aut veluti fatigata maturiùs deſtituerit, quàm Brutū & Caſſium. Tum Cæſar & Antonius tranſiecerunt exercitus [141] in Macedoniam, & apud vrbē Philippos cum M. Bruto Caſſioq́; acie concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulſis hoſtibus caſtra Cæſaris cepit. nā ipſe Cæſar, etiā ſi infirmiſſimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in caſtris remaneret, manifeſtè denunciatione quietis territo. Id autē, in quo Caſſius fuerat, fugatum, ac malè multatū, in altiora ſe receperat loca. Tum Caſſius, ex ſuâ fortunâ euentum collegæ æſtimans, cùm dimiſiſſet euocatum, iuſſiſſetque nunciare ſibi, quæ eſſet multitudo ac vis hominū, quæ ad ſe tenderet, tardiùs eo nunciante, cùm in vicino eſſet agmē curſu ad eum tendentium, neque puluere facies, aut ſigna denotari poſſent; exiſtimans, hoſtes eſſe, qui irruerent, lacernâ caput circumdedit, extentamq́; ceruicem interritus liberto præbuit. Deciderat Caſſij caput, cùm euocatus aduenit, nuncians Brutum eſſe victorem. qui, cùm imperatorem proſtratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occîdit tarditas, & ita in gladium occubuit. Poſt paucos deinde dies Brutus cōflixit cum hoſtibus, & victus acie, cùm in tumulū nocte ex fugâ ſe recepiſſet, impetrauitâ Stratone Ægeate, familiari ſuo, vt manum moriturо commodaret ſibi; reiectoq́; læuo ſuper caput brachio, cùm mucronē gladij eius dexterâ tenēs, ſiniſtræ admouiſſet mammillæ, ad eum ipſum locū, qua cor emicat, impellens

Rhodus capitur. *Pugna Philippenſis.* *Caſſij interitus.* *Bruti interitus.*

in vulnus vno ictu transfixus, exſpirauit. Protinus Meſſalla, fulgentiſſimus iuuenis, proximus in illis caſtris Bruti, Caſſijque auctoritati, cùm eſſent, qui eum ducem poſceret, ſeruari beneficio Cęſaris maluit, quam dubiam ſpem armorum tentare amplius. Nec aut Cæſari quidquam ex victoriis ſuis fuit lætius, quam ſeruaſſe Coruinum; aut maius exemplum hominis grati ac pij, quam Coruinus in Cæſarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clariſſimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum, Hortenſiumque eminentiſſimorum ciuium filios fortuna abſtulit. [74] nam Varro ad ludibrium moriturus Antonij, digna illo, ac vera de exitu eius magna cum libertate ominatus eſt. Druſus Liuius, Iuliæ Auguſtæ pater, & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hoſtis miſericordiâ, alter ſe ipſe in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cùm ſe inſignibus honorum velaſſet, iugulatus eſt. Hunc exitum M. Bruti partium ſeptimum & trigeſimum annum agentis fortuna eſſe voluit, corrupto animo eius in diem, quæ illi omnes virtutes vnius temeritate facti abſtulit. Fuit autem dux Caſſius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Caſſium: in altero maior vis, in altero virtus. Qui ſi viciſſent, quantum reip. interfuit, Cæſarem potius habere quàm Antonium principẽ, tantum retuliſſet habere Brutum, quam Caſſium. Cn. Domitius, pater L. Domitij, nuper à nobis viſi, eminentiſſimæ ac nobiliſſimæ ſimplicitatis viri, auus huius Cn. Domitij clariſſimi iuuenis, occupatis nauibus, cum magno ſequentium conſiliorum ſuorum comitatu, fugæ fortunæque ſe commiſit, ſemetipſo cõtentus duce partium. Statius Murcus, qui claſſi & cuſtodiæ maris præfuerat, cũ omni commiſsâ ſibi parte exercituum nauiumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hiſpaniâ reuertens, Siciliam armis occupauerat, petit. ad quem & è Brutianis caſtris, & ex Italiâ, aliiſque terrarum partibus, quos præſenti periculo fortuna ſubduxerat, proſcripti confluebant. [74] quippe nullum habentibus ſtatum quilibet dux erat idoneus; cum fortuna non electionẽ daret, ſed perfugium oſtenderet; exitialemque tempeſtatem fugientibus ſtatio pro portu foret. Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſſimillimus, libertorũ ſuorum libertus, ſeruorumque ſeruus, ſpecioſis inuidẽs, vt pareret humillimis: quẽ ſenatus pæne totus, adhuc è Pompeianis conſtans partibus, poſt Antonij à Mutinâ fugam, eodẽ illo tempore, quo Bruto Caſſioque tranſmarinas prouincias decreuerat, reuocatum ex Hiſpaniâ, vbi aduerſus eum clariſſimum bellum Pollio Aſinius prætorius geſſerat, in paterna bona reſtituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum, vt prædiximus, occupatâ Siciliâ, ſeruitia, fugitiuoſque in numerum exercitus ſui recipiens, magnum modum legionum effecerat, perque Menam & Menecratem paternos libertos, præfectos claſſium, latrociniis ac prædationibus infeſtato mari, ad ſe exercitumque tuendum rapto vtebatur, cũ eum non depuderet [76] vindicatũ armis ac ductu patris ſui mare infeſtare piraticis ſceleribus. Fractis Brutianis Caſſianiſque partibus, Antonius tranſmarinas obiturus prouincias ſubſtitit; Cæſar in Italiam ſe recepit, eamque longè, quam ſperauerat, tumultuoſiorem reperit.

Meſſala Coruinus. | Cn. Domitius.

reperit.

L. Antonius res turbat. reperit. quippe L. Antonius conſul, vitiorum fratris ſui conſors, ſed virtutum, quæ interdum in illo erant, expers, modò apud veteranos criminatus Cæſarem, modò eos, [147] qui iuſte diuiſione prædiorum, nominatiſque colonis agros amiſerant, ad arma cōciens, magnum exercitum conflauerat. *Fuluia.* Ex alterâ parte vxor Antonij Fuluia, nihil muliebre, præter corpus, gerens, omnia armis tumultúque miſcebat. Hæc belli ſedem Præneſte ceperat. Antonius, pulſus vndique viribus Cæſaris, Peruſiam ſe contulerat; Plancus, Antonianarum adiutor partium, ſpem magis oſtenderat auxilij, quàm opem ferebat Antonio. Vſus Cæſar virtute & fortunâ ſuâ, Peruſiam expugnauit; *Peruſia deleta.* Antonium inuiolatum dimiſit. in Peruſinos magis irâ militū, quàm voluntate ſæuitum ducis. vrbs incenſa, cuius initium incendij princeps eius loci fecit Macedonicus; qui, ſubiecto rebus ac penatibus ſuis igni, transfixum ſe gladio flāmæ intulit. Per eadem tempora exarſerat in Campaniâ bellum, quod, profeſſus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat Ti. Claudius Nero, prætorius, & *Ti. Nero.* Pontifex, Tib. Cæſaris pater, magni vir animi, doctiſſimique ingenij. id quoque aduentu Cæſaris ſepultum atque diſcuſſum eſt. Quis Fortunæ mutationes, quis dubios rerū humanarū caſus ſatis mirari queat? [148] quis non diuerſa præſentibus, contrariaque exſpectatis aut ſperet, aut timeat? *Liuia.* Liuia, nobiliſſimi & fortiſſimi viri Diuſi Claudiani filia, genere, probitate, formâ, Romanarum eminentiſſima, quam poſteà coniugem Auguſti vidimus, quam tranſgreſſi ad eos ſacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri ſui Cæſaris arma, cuius bimum hunc Tiberium Cæſarem, vindicem Romani imperij, futurúmque eiuſdem Cæſaris filium, geſtâs ſinu, per auia itinerū vitatis militū gladiis vno comitante, quo facilius occultaretur fuga, peruēnit ad mare, & cum viro Nerone peruecta in Siciliam eſt. Quod alieno teſtimonium redderem, in eo non fraudabo auum meum. *C. Velleius.* quippe C. Velleius, honoratiſſimo inter illos CCC LX. iud. loco à Cn. Pompeio lectus, eiuſdem, Marciq́ue Bruti, ac Tironis præfectus fabrûm, vir nulli ſecundus, in Campaniâ, digreſſu Neronis à Neapoli, cuius ob ſingularem cum eo amicitiam partium adiutor fuerat, grauis iam ætate & corpore, comes eſſe non poſſet, gladio ſe ipſe transfixit. Inuiolatam excedere Italiâ Cæſar paſſus Fuluiam, Plancúmque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Aſinius cum ſeptem legionibus, diu retentâ in poteſtate Antonij Venetiâ, magnis ſpecioſisq́ue rebus circa Altinum, aliaſq́ue eius regionis vrbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, *Domitius Antonio iungitur.* quem digreſſum e Brutianis caſtris poſt cædem eius prædiximus, & propriæ claſſis factum ducem, conſiliis ſuis illectum, ac fide datâ, iūxit Antonio. Quo facto quiſquis æquum ſe præſtiterit, ſciat non minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem eſſe collatum. Aduentus deinde in Italiam Antonij, præparatúſque contra eum Cæſaris, habuit belli metum: *Pax Brundiſina.* ſed pax circa Brundiſium compoſita. *Saluidienus.* Per quæ tempora Rufi Saluidieni ſceleſta conſilia patefacta ſunt. qui, natus obſcuriſſimis initiis, parum habebat ſummam accepiſſe, & [149] proximus à Cn. Pompeio, ipſóq; Cæſare ex equeſtri ordine cōſul creatus eſſe, niſi aſcendiſſet, quo infra ſe & Cæſarem videret, & remp. Tum, expoſtulante conſenſu populi, quem grauis vrebat infeſto mari annona, cum

Pompeio

Pompeio quoque circa Miſenum pax inita: qui haud abſurdè cùm in naui Cæſaremque & Antonium cenâ exciperet, dixit: In carinis ſuis ſe cenam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio poſſidebatur. In hoc pacis fœdere placuit, Siciliã Achaiamque Pompeio concedere: in quo tamen animus inquies manere non potuit: id vnum tantummodo ſalutare aduentu ſuo patriæ attulit, quod omnibus proſcriptis, aliiſque, qui ad eum ex diuerſis cauſſis fugerant, reditum ſalutémque pactus eſt. quæ res & alios clariſſimos viros, & Neronem Claudium, & M. Silanum, Sentiúmque Saturninum, & [150] Aruntium Actium reſtituit reip. Staium autem Murcum, qui, aduentu ſuo claſsiſque celeberrimæ, vires eius duplicauerat, inſimulatum falſis criminationibus, quia talem virum collegam officij Mena & Menecrates faſtidierant, Pompeius in Sicilià interfecerat. Hoc tractu temporum Octauiam, ſororem Cęſaris, M. Antonius duxit vxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in tranſmarinas prouincias: quas magnis motibus Labienus, ex Brutianis caſtris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, [151] interfectóque legato Antonij, concuſſerat: qui virtute & ductu Ventidij vnà cum Parthorũ copiis, celeberrimóque iuuenum Pacoro regis filio, extinctus eſt. Interim Cæſar per hæc tempora, ne, res diſciplinæ inimiciſſima, Otium corrumperet militem, crebris in Illyrico, Dalmatiáque expeditionibus, patiẽtiâ periculorum, bellique experientiâ durabat exercitum. Eâdem tempeſtate Caluinus Domitius, cùm ex conſulatu obtineret Hiſpaniam, grauiſſimi comparandique antiquis exempli auctor fuit: quippe primipili centurionem, nomine Vibilium, ob turpem ex acie fugam, fuſte percuſſit. Creſcente in dies & claſſe & famâ Pompeij, Cęſar molem belli eius ſuſcipere ſtatuit. Ædificandis nauibus, contrahendóque militi ac remigi, naualibúſque adſueſcendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus eſt M. Agrippa, virtutis nobiliſſimæ, labore, vigiliâ, periculo inuictus, parẽdique, ſed vni, ſcientiſſimus, aliis ſane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſque facta coniungens. Hic, in Auerno ac Lucrino lacu ſpecioſiſſimâ claſſe fabricatâ, quotidianis exercitationibus militem remigémque ad ſummam & militaris & maritimę rei perduxit ſcientiam. Hac claſſe Cæſar, cùm priùs, deſpondẽte ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Liuiam, auſpicatis reip. ominibus, duxiſſet eam vxorem, Pompeio Siciliæque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope inuictum, grauiter eo tempore fortuna concuſſit. quippe longè maiorem partem claſſis, circa Veliam Palinurique promontoriũm, adorta vis Africi, lacerauit ac diſtulit. Ea patrando bello mora fuit, quod poſteà dubiâ, & interdum ancipiti, fortunâ geſtum eſt. nam &, claſſis eodem loco vexata eſt tempeſtate: &, vt nauali primo prœlio, apud Mylas, ductu Agrippæ, pugnatum proſperè; ita inopinato claſſis aduentu, grauis ſub ipſius Cæſaris oculis circa Tauromenium accepta clades: neque ab ipſo periculum abfuit. Legiones, quæ cum Cornificio erant, legato Cæſaris, expoſitæ in terrâ, penè à Pompeio oppreſſæ ſunt. Sed ancipitis fortuna temporis, maturâ virtute correcta. Explicatis quippe vtriuſque partis claſſibus, pænè omnibus exutus nauibus, Pompeius Aſiam fugâ petiuit. iuſſúque M. Antonij, cuius opem

Pax cũ Sexto Pompeio.

Proſcripti & profugi reſtituti.

Staij Murci cædes.

Labienus Parthos adducit. Vincitur à Ventidio.

Domitius Caluinus.

Iterum bellũ in Sextum.

M. Agrippa.

Liuiã ducit Octauianus.

Naufragium patitur.

Cladem accipit.

Tandè Pompeius fugit.

opem petierat, dum inter ducem, & ſupplicem tumultuatur, & nunc di-
Ei interficitur. gnitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio iugulatus eſt: cui in tan-
tum durauit hoc facinore contractum odium, vt mox, ludos in theatro
Pompeij faciens, exſecratione populi, ſpectaculo, quod præbebat, pelle-
retur. Acciuerat gerens contra Pompeium bellum ex Africa Cæſar Le-
M. Lepidus. pidum cum XII. ſemiplenis legionibus. Hic vir omnium vaniſſimus, ne-
que vllâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exercitum
Pompeij, quia propior fuerat, ſequentem non ipſius, ſed Cæſaris aucto-
ritatem ac fidem, ſibi iunxerat: inflatúſq; amplius XX. legionum nume-
ro, in id furoris proceſſerat, vt inutilis in aliena victoriâ comes, quam diu
Seditioſe agit. moratus erat, diſſidendo in conſiliis Cæſaris, & ſemper diuerſa iis, quæ
aliis placebant, dicendo, totam victoriam vt ſuam interpretaretur; au-
debátq; denunciare Cæſari, excederet Sicilia. Non ab Scipionibus, aliiſ-
que veteribus Romanorum ducum, quidquam auſum patratúmq; for-
tius, quam tunc a Cæſare. Quippe cùm inermis & lacernatus eſſet, præ-
ter nomen nihil trahens, ingreſſus caſtra Lepidi, euitatis, quæ iuſſu ho-
minis prauiſſimi tela in eum iacta erant, cùm lacerna eius perforata eſſet
lanceâ, Aquilam legionis rapere auſus eſt. Scires, quid intereſſet inter du-
ces. Armati inermem ſecuti ſunt; decimóque anno, quàm ad diſſimilli-
mam vitæ ſuæ potentiam peruenerat Lepidus, & à militibus, & à fortu-
nâ deſertus, pullóque velatus amiculo, inter vltimam confluentium ad
Exarmatur. Cæſarem turbam latens, genibus eius aduolutus eſt. Vita, rerúmque ſua-
rum dominium conceſſa ei ſunt: ſpoliata quam tueri non poterat digni-
Seditio militum. tas. Subita deinde exercitus ſeditio, qui, plerumq; cõtemplatus frequen-
tiam ſuá, à diſciplinâ deſciſcit; &, quod cogere ſe putat poſſe, rogare non
ſuſtinet, partim ſeueritate, partim liberalitate diſcuſſa principis. [81] Spe-
cioſúmq. per id tempus adiectum ſupplementũ Campanæ coloniæ. eius
reditus erát publici, pro his lõge vberiores reditus duodecies HS. in Cretá
Aqua Iulia. inſulá redditi, & aqua promiſſa, quæ hodiéq; ſingulare & ſalubritatis in-
ſtar, & amœnitatis ornamentum eſt. Inſigne coronæ claſſicæ, quo nemo
Coronâ claſſicâ Agrippa donatus. vnquam Romanorũ donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute
meruit. Victor deinde Cæſar reuerſus in Vrbem, contractas emptioni-
bus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipſius, publicis
ſe vſibus deſtinare profeſſus eſt: Templumque Apollini, & circa porticus
facturum promiſit, quod ab eo ſingulari exſtructum munificentiâ eſt.
Quâ æſtate Ceſar cam proſperè Lepidum in Siciliâ bene fortuna in Cæ-
Antonius in Parthos. ſare, & rep. militauit ad Orientem; quippe Antonius cum XIII. legioni-
bus egreſſus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos
petens, habuit regem eorum obuium. primóque duas legiones, cum om-
nibus impedimentis, tormentiſque, & Statiano legato, amiſit; mox ſæ-
Periclitatur. piùs ipſe, cum ſummo totius exercitus diſcrimine, ea adiit pericula, qui-
bus ſeruari ſe poſſe deſperauerat; amiſſáque non minus quartâ parte mi-
litum, captiui cuiuſdam, ſed Romani, conſilio ac fide ſeruatus; qui clade
Craſſiani exercitus captus, cùm fortunam, non animum mutaſſet, acceſ-
ſit nocte ad ſtationem Romanam; prædixitque, ne deſtinatum iter pete-
Aegrè ſeruatur. rent, ſed diuerſo ſilueſtrique peruaderent. [82] Hoc M. Antonio ac tot
legionibus ſaluti fuit: de quibus tamen, totóque exercitu haud minus
pars

pars quarta, vt prędiximus, militum, calonum ſeruitiique deſiderata eſt; impedimentorum vix vlla ſuperfuit. Hanc tamē Antonius fugam ſuam, quia viuus exierat, Victoriam vocabat. Qui, tertiâ æſtate reuerſus in Armeniam, regem eius Artauaſden, fraude deceptum, catenis, ſed, ne quid *Artauaſdem dolo capit.* honori deeſſet, aureis vinxit. Creſcente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ ſemper facultatibus, licentiaque, & aſſentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre conſtituit; cum ante, nouum ſe Liberum Patrem appellari iuſſiſſet, cùm, redimitus he- *Luxus eius & faſtus.* deris, coronâque velatus aureâ, & thyrſum tenens, cothurniſque ſuccinctus, curru, velut Liber Pater, vectus eſſet Alexandriæ. Inter hunc apparatum belli, Plancus non iudicio recta legendi, neque amore reip. aut *L. Plancus nullâ fide.* Cæſaris, (quippe hæc ſemper impugnabat,) ſed morbo proditor, cum fuiſſet humillimus aſſentator reginæ, & infra ſeruos cliens, cùm Antonij librarius, cùm obſcœniſſimarum rerum & auctor, & miniſter, [154] cum in omnia, & in omnibus venalis, cùm cœruleatus & nudus, capútque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus, [155] Glaucum ſaltaſſet in cōuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifeſtarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæſarem. & idem poſteà clementiam victoris pro *Ad Cæſarem tranſit.* ſua virtute interpretabatur; dictitans, id probatum a Cæſare, cui ille ignouerat. Mox autem hunc mox auunculum Titius imitatus eſt. Haud abſurdè Coponius, vir prætorius, grauiſſimus pater, Silij ſocer, cùm recens transfuga, multa ac nefanda Plancus abſenti Antonio, in ſenatu obiiceret: *Multa*, inquit, *mehercules fecit Antonius, pridie quàm tu illum relinqueres*. Cęſare deinde, & Meſſallâ Coruino coſ. debellatū apud Actium; vbi longè antè quàm dimicaretur, exploratiſſima Iulianarum *Actiaca pugna.* partium fuit victoria. [156] Vigebat in hac parte miles, atque imperator; illam arcebant omnia. hinc reges firmiſſimi; illinc inopiâ affectiſſimi. nauiū hæc magnitudo, modicâ ne celeritate; aduerſa illa ſpecie terribilior. hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæſarem quotidie aliqui transfugiebant. Denique, in ore atque oculis Antonianæ claſſis, per M. Agrippam Leucas expugnata Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante vltimum diſcrimen claſſis hoſtium ſuperata. [157] Rex Amyntas meliora & vtiliora *Rex Amyntas.* ſecutus: nam de illis exemplis vitæ naturâ Dolabella ad Cæſarem, virque clariſſimus, Cn. Domitius, qui ſolus Antonianarum partium, num- *Cn. Domitius.* quam reginam, niſi nomine, ſalutauit, maximo & præcipiti periculo, tranſmiſit ad Cæſarem. Aduēnit deinde maximi diſcriminis dies, quo Cæſar Antoniúſque, productis claſſibus, pro ſalute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicauēre. Dextrum nauium Iulianarum cornu *Pugnæ ordo.* [158] M. Lario commiſſum, læuum Arruntio, Agrippæ omne claſſici certaminis arbitrium. Cæſar, ei parti deſtinatus, in quam à fortunâ vocaretur, vbique aderat: claſſis Antonij regimen Publicolæ, [159] Soſióque commiſſum. At in terra locatum exercitum Taurus Cæſaris, Antonij regebat Canidius. Vbi initum certamen eſt, omnia in alterâ parte fuēre, dux, remiges, milites; in alterâ nihil, præter milites. prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Reginæ, quàm pugnantis militis ſui, comes *Fugit Antonius.* eſſe maluit: & imperator, qui in deſertores ſæuire debuerat, deſertor exercitus ſui factus eſt. Illis, etiam detracto capite, in longum fortiſſimè pu- *Milites perſtant.*

gnandi durauit conſtantia; &, deſperatâ victoriâ, in mortem dimicabatur. Cæſar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitánsque & oſtendens, fugiſſe Antonium, quærebat, pro quo & cum quo pugnarent. At illi, cùm diu pro abſente dimicaſſent duce, ægre ſum miſſis armis, ceſsêre victoriam; citiúsque vitam veniamque Cæſar promiſit, quàm illis, vt ea precarentur, perſuaſum eſt. Fuitque in confeſſo, militis optimi imperatoris, imperatorem fugaciſſimi militis functum officio. [160] vt dubites, ſuóne, an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus fuerat, qui ad eius arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit exercitus, cùm ſe Canidius, præcipiti fuga, rapuiſſet ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbi præſtiterit, ex quo in quem ſtatum peruenerit fortuna publica, quis in hoc tranſcurſu tam artati operis exprimere audeat? Victoria verò fuit clementiſſima; nec quiſquam interemptus, niſi pauciſſimi, & ij, qui deprecari quidem pro ſe non ſuſtinerent. Ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumuiratus ſui, aut in campis Philippis, ſi licuiſſet, [161] victoriæ ſuæ facturus fuerit triumphum. ad Iolium alarunt, in priſcâ grauitate celeberrimi fides, [162] mox diu clementiâ luctatus ſuâ Cæſar, ſeruauit incolumem. Non prætereatur Aſinij Pollionis factum, & dictum memorabile. namque, cùm ſe poſt Brundiſinam pacem continuiſſet in Italiâ, neque aut vidiſſet vmquam reginam, aut poſt eneruatum amore eius Antonij animum, partibus eius ſe miſcuiſſet, rogante Cæſare, vt ſecum ad bellum proficiſceretur Actiacum; *Mea*, inquit, *in Antonium maiora merita ſunt, illius in me beneficia notiora: itaque diſcrimine veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris.* Proximo deinde anno, perſecutus reginam Antoniúmque Alexandriam, vltimam bellis ciuilibus impoſuit manum. Antonius ſe ipſe non ſegniter interemit, adeò vt multa deſidiæ crimina morte redimeret. At Cleopatra, fruſtratis cuſtodibus, illatâ aſpide, morſu ſanè eius, expers muliebris metus, ſpiritū reddidit. Fuitq; & fortunâ, & clementiâ Cæſaris dignum, quòd nemo ex iis, qui contra eum arma tulerant, ab eo iuſſuve eius interemptus. D. Brutum Antonij interemit crudelitas Sex. Pompeium, ab eodem victum, idem Antonius, cùm dignitatis quoque ſeruandæ dediſſet fidem, etiam ſpiritu priuauit. Brutus & Caſſius antè, quàm victorum experirentur animum, voluntariâ morte obierunt. Antonij Cleopatræque quis fuiſſet exitus, narrauimus. Canidius timidiùs deceſſit, quàm profeſſioni eius, quâ ſemper vſus erat, congruebat. Vltimus autem ex interfectoribus Cæſaris, Parmenſis Caſſius, morte pœnas dedit, vt dederat Trebonius. Dum vltimam bello Actiaco Alexandrinóque Cæſar imponit manum, M. Lepidus, iuuenis, formâ, quàm mente, melior; Lepidi eius, qui III vir fuerat reip. conſtituendæ, filius; Iuniâ Bruti ſorore natus, interficiendi, ſimul in Vrbem reuertiſſet, Cæſaris conſilia inierat. Tunc Vrbis cuſtodiis præpoſitus C. Mæcenas, equeſtris, & ſplendido genere natus, vir, vbi res vigiliam exigeret, ſane exſomnis, prouidens atque agendi ſciens; ſimul verò aliquid ex negotio remitti poſſet, otio ac mollitiis pænè vltra feminam fluens, non minus Agrippâ Cæſari carus, ſed minus honoratus: [163] quippe vixit, anguſti claui pænè contentus; [164] nec minora conſequi potuit, ſed non tam concupiuit. hic ſpeculatus eſt

Canidius fugit.

Clementia Octauiani.

Aſinius Pollio.

Antonij mors:

Et Cleopatræ.

Caſſius Parmenſis.

M. Lepidus filius.

C. Mæcenas.

tus eſt per ſummam quietem ac diſſimulationem, præcipitis conſilia iuuenis, & mirâ celeritate, nulláque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppreſſo Lepido, immane noui ac reſurrecturi belli ciuilis reſtinxit initium. & ille quidem male conſultorum pœnas exſoluit. Æquetur prædictæ Calpurniæ Antiſtij,[165] Seruilia Lepidi vxor; quæ, viuo igni deuorato, prematuram mortem immortali nominis ſui penſauit memoria.[166] Cæſar autem, reuerſus in Italiam, atque vrbem occurſus, quo fauore omnium hominum, ætatium, ordinum exceptus ſit; quæ magnificentia triumphorum eius, quæ fuerit munerum, ne in operis quidem iuſti materiâ, nedum huius tam reciſi, digne exprimi poteſt. Nihil deinde optare à diis homines, nihil dij hominibus præſtare poſſunt, nihil voto concipi, nihil felicitate conſummari, quod non Auguſtus, poſt reditum in Vrbem, reip. populóque Rom. terrarúmque orbi repræſentauit. Finita viceſimo anno bella ciuilia, ſepulta externa, reuocata pax, ſopitus vbique armorum furor; reſtituta vis legibus, iudiciis auctoritas, ſenatui maieſtas, imperium magiſtratuum ad priſtinum redactũ modum; tantummodò octo prætoribus allecti duo, priſca illa & antiqua reip. forma reuocata; rediit cultus agris, ſacris honos, ſecuritas hominibus, certa cuique rerum ſuarum poſſeſſio; leges emendatæ vtiliter, latæ ſalubriter; ſenatus ſine aſperitate, nec ſine ſeueritate lectus. Principes viri, triumphiſque & ampliſſimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandã Vrbem illecti ſunt. Conſulatus tantummodò vſque ad vndecimum, quem continuaret Cæſar, cùm ſæpe obnitens repugnaſſet, impetrari potuit. nam dictaturam, quàm pertinaciter ei deferebat populus, tam conſtanter repulit. Bella ſub imperatore geſta,[167] pacatúſque victoriis terrarum orbis, & tot extra Italiam domique opera, omne æui ſui ſpatium impenſurum in id ſolum opus[168] ſcriptorem fatigans. Nos, memores profeſſionis, vniuerſam imaginem principatus eius[169] oculis animiſque ſubiecimus. Sepultis, vt prædiximus, bellis ciuilibus,[170] coaleſcentibúſque reip. membris, & coram altero, quæ tam longa armorum ſeries lacerauerat:[171] Dalmatia xx. & cc. rebellis, ad certam confeſſionem pacata eſt imperij; Alpes, feris, multiſque nationibus celebres, perdomitæ; Hiſpaniæ, nunc ipſius præſentiâ, nunc Agrippæ, quem vſque in tertium conſulatum, & mox collegium tribunitiæ poteſtatis, amicitia Principis euexerat, multo varióque Marte pacatę. In quas prouincias cùm initio, Scipione & Sempronio Longo coſ. primo anno ſecundi Punici, abhinc annos ccl. Romani exercitus miſſi eſſent, duce Cn. Scipione, Africani patruo, per annos cc. in his multo mutuóq; ita certatum eſt ſanguine, vt, amiſſis P. R. imperatoribus exercitibúſque, ſæpe cõtumelia, etiam nonnumquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim prouinciæ Scipiones conſumpſerunt: illæ[172] contumelioſo xx. annorum bello ſub duce Viriatho maiores noſtros exercuerũt: illæ, terrore Numantini belli, populum R. concuſſerunt. in illis turpe Q. Pompeij fœdus, turpiúſque Mancini ſenatus cũ ignominiâ dediti imperatoris, reſcidit: illa tot conſulares, tot prætorios abſumpſit duces, patrúmque ætate, in tantum Sertorium armis extulit,[173] vt per quinquennium diiudicari non potuerit, Hiſpanis, Romaniſne in armis plus eſſet roboris, & vter populus alteri

Lepidum opprimit.

Seruilia virileſa- um & ſ. tum.

Felicitas publica ſub Auguſto.

Eius cimilitio.

Series rerum Auguſti.

Dalmatia ſubacta. Hiſpania domita.

Hiſpanorum clim virtus.

pariturus

patiturus foret. Has igitur prouincias, tam diffuſas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos fermè L. perduxit Cęſar Auguſtus: vt, quæ maximis bellis numquam vacauerant, eæ ſub C. Antiſtio, ac deinde P. Silio legato, ceteriſque, poſteà etiam latrociniis vacarent.

Signa à Parthis recepta. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum ſigna Romana, quæ Craſſo oppreſſo Orodes, quæ Antonio pulſo filius eius Phraates ceperant, Auguſto remiſſa ſunt:

Auguſti cognomen. quod cognomen illi viro Planci ſententia conſenſu vniuerſi ſenatus populique R. indidit.

Conſpirationis in eum. Erant tamen, qui hunc feliciſſimum ſtatum odiſſent. quippe L. Murena, & Fannius Cæpio, diuerſis moribus, (nā Murena ſine hoc facinore potuit videri bonus, Cæpio & ante hoc erat peſſimus) cùm iniſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publicâ, quod vi facere voluerant, iure paſſi ſunt.

Ignatius Rufus. neque multo pòſt Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quàm ſenatori propior, collecto in ędilitate fauore populi, quem extinguendis priuatâ familiâ incendiis in dies auxerat, in tantum quidem,[174] vt ei pręturá continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus; cùm eſſet omni flagitiorum ſcelerúmq. conſcientiá merſus; nec melior illi res familiaris, quam mēs, foret; aggregatis ſimillimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, vt, quo ſaluo ſaluus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Quippe ita ſe mores habēt, vt publicâ quiſque ruinâ malit occidere, quàm ſua proteri, &, idem paſſurus, minùs conſpici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: additúſque carceri, cum cōſciis facinoris, mortem digniſſimam vitâ ſuâ obiit.

C. Sentius Conſul. Præclarum excellentis viri factum, C. Sentij Saturnini, circa ea tempora conſulis, ne fraudetur memoria. Aberat in ordinādis Aſiæ Orientiſque rebus Cæſar, circumferens terrarum orbi præſentiá ſuá pacis ſuæ bona: tum Sentius fortè & ſolus, & abſente Cæſare cos. cùm alia, priſcâ ſeueritate ſummâque conſtantiâ, vetere conſulum more ac ſeueritate geſſiſſet,

Eius ſeueritas. protraxiſſet publicanorum fraudes, puniſſet auaritiam, regeſſiſſet in ærarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis præcipuum egit conſulem. nam & quæſturam petentes, quos indignos iudicauit, profiteri vetuit; &, cùm, id facturos ſe perſeuerarent, cōſulatem, ſi in campum deſcendiſſent, vindictam minatus eſt:

Egnatium coercet. & Egnatium, florentem fauore publico, ſperantémque, vt præturam ædilitati, ita conſulatum præturæ ſe iuncturum, profiteri vetuit; & cum id non obtinuiſſet, iurauit, etiam ſi factus eſſet conſul ſuffragiis populi, tamen ſe eum non renuntiaturum. Quod ego factum cuilibet veterum conſulum gloriæ comparandum reor, niſi quòd naturaliter, audita viſis laudamus libentiùs, & præſentia, inuidiâ: præterita, veneratione proſequimur; & his nos obrui, illis inſtrui credimus. Ante triennium ferè, quàm Egnatianum ſcelus erumperet, circa Murenę Cæpioniſque coniurationis tempus, ab

M. Marcellus, ſpes Romæ. hinc annos L. M. Marcellus, ſororis Auguſti Octauię filius, quem homines ita, ſi quid accidiſſet Cæſari, ſucceſſorem potentiæ eius arbitrabantur futurum, vt tamen id per M. Agrippam ſecurè ei poſſe contingere non exiſtimarent; magnificentiſſimo munere ædilitatis edito, deceſſit,

Moritur. admodùm iuuenis, ſanè, vt aiunt, ingenuarum virturum, lætúſque animi & ingenij, fortunæque, in quam alebatur, capax. Poſt cuius obitū Agrippa, qui ſub ſpecie miniſteriorum Principalium profectus in Aſiam, vt fama lo-

…ea loquitur, ob tacitas cum Marcello offenſiones, præſenti ſe ſubduxerat tempori; reuerſus inde, filiam Cæſaris Iuliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit vxorem; feminam neque ſibi, neque reip. felicis vteri. Hoc tractu temporum, Ti. Claudius Nero, quo primo, vt prædiximus, Liuia, Druſi Claudiani filia, deſpondente Nerone, cui ante nupta fuerat, Cæſari nupſerat, innutritus cæleſtium præceptorum diſciplinis, iuuenis, genere, formâ, celſitudine corporis, optimis ſtudiis, maximóq. ingenio inſtructiſſimus, qui protinus quantus eſt, ſperari potuerat, viſúque prætulerit principem; quæſtor, vndeuiceſimum annum agens, capeſſere cœpit remp. maximámq. difficultatum annonæ, ac rei frumentariæ inopiam ita Oſtiæ, atque in vrbe, mandato vitrici, moderatus eſt vt per id, quod agebat, quantus euaſurus eſſet, eluceret. Nec multo poſt miſſus ab eodem vitrico cum exercitu ad viſendas ordinádaſque, quæ ſub Oriente ſunt, prouincias, præcipuis omnium virturum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingreſſus Armeniam, redactâ ea in poteſtatem P.R.[75] regnũ eius Artauaſdi tradidit.[76] cuius rex quoque Parthorum tanti nominis famâ territus, liberos ſuos ad Cæſarẽ miſit obſides. Reuerſum inde Neronem, Cæſar haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adiutore operis dato fratre ipſius Druſo Claudio, quem intra Cæſaris penates enixa erat Liuia. quippe vterque, diuiſis partibus, Rhætos Vindelicóſque adgreſſi, multis vrbium & caſtellorum oppugnationibus, necnon directâ quoque acie feliciter functi, gentes, locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo, quàm damno Romani exercitus, plurimo cum earum ſanguine, perdomuerunt. Ante quæ tempora cenſura Planci & Paulli acta inter diſcordiam, neque ipſi honori, neque reip. vſui fuit: cum alteri vis cenſoris, alteri vita deeſſet: Paullus vix poſſet implere cenſorẽ,[77] Plancus timere deberet, nec quidquam obiicere poſſet adoleſcentibus, aut obiicientes audire, quod non agnoſceret ſenex. Mors deinde Agrippæ (qui nouitatem ſuam multis rebus nobilitauerat, atque in hoc perduxerat, vt & Neronis eſſet ſocer; cuiúſque liberos, nepotes ſuos, D. Auguſtus, præpoſitis Caij ac Lucij nominibus, adoptauerat) admouit propiùs Neronem Cæſari. quippe filia eius Iulia, quæ fuerat Agrippæ nupta, Neroni nupſit.[78] Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippâ Marcóque Vinicio, auo tuo, coſ. magnum, atroxque, & perquàm vicinum imminebat Italię, per Neronem geſtum eſt. Gentes Pannoniorum, Dalmatarúmque nationes, ſitúmq. regionum ac fluminũ, numerumque & modum virium, excelſiſſimáſq. & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus ſeruet formã ſuam. Huius victoriæ compos Nero, ouans triumphauit. Sed, dum in hac parte imperij omnia geruntur proſperrimè, accepta in Germaniâ clades ſub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quam rectè faciendi, cupidiore, & inter ſummam vitiorum diſſimulationem vitioſiſſimo; amiſſaq. legionis quintæ Aquilâ vocauit ab Vrbe in Gallias Cæſarem. Cura deinde, atque onus Germanici belli delegata Druſo Claudio, fratri Neronis, adoleſcenti[79] tot tantarúmq. virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit; [illegible] vtrum bellicis magis operibus an ciuilibus

Agrippa Iuliam ducit. *Ti. Claud. Nero.* *Quæſtor factus.* *In Orientem miſſus.* *In Rhætos & Vindelicos.* *Cenſura po- [illegible]* *Agrippa obit.* *Iulia nupta Tiberio.* *Bellum Pannonicum.* *M. Lollius.* *Claud. Druſus.*

ciuilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certè dulcedo ac ſua-
uitas, & aduerſus amicos æqua ac par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe di-
citur. nam pulchritudo corporis, proxima fraternæ fuit. Sed illum, ma-
Moritur. gnâ ex parte domitorem Germaniæ, plurimo eius gentis variis in locis
profuſo ſanguine, fatorum iniquitas, conſulem, agentem annum triceſi-
Tiberius in Germania. mum, rapuit. Moles deinde eius belli tranſlata in Neronem eſt, quod is
ſuâ & virtute, & fortunâ adminiſtrauit; peragratúſq; victor omnes partes
Germaniç, ſine vllo detrimento commiſſi exercitus, quod prçcipuè huic
duci ſemper curç fuit; ſic perdomuit eam, vt in formam pænè ſtipendia-
riæ redigeret prouinciæ. Tum alter triumphus cum altero conſulatu, ei
oblatus eſt. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannoniâ, Germaniaq. gerun-
Bellū Thracium. tur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in
L. Piſo. arma accenſis, L. Piſonis, quem hodiéque diligentiſſimum, atque eum-
dem leniſſimum ſecuritatis vrbanç cuſtodem habemus, virtus compreſ-
ſit. Quippe, legatus Cæſaris, triennio cum his bellauit; genteſque fe-
rociſſimas, plurimo cum earum excidio nunc acie, nunc expugnationi-
bus, in priſtinum pacis redegit modum; eiúſque patratione, Aſiæ ſecuri-
tatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus ſentien-
dum ac prędicandum eſt, eſſe mores eius vigore ac lenitate mixtiſſimos,
& vix quemquam reperiri poſſe, qui aut otium validius diligat, aut faci-
liùs ſufficiat negotio, & magis, quæ agenda ſunt, curet ſine vlla oſtenta-
Tiberius tribuniciam poteſtatem capit. tione agendi. Breui interiecto ſpatio, Ti. Nero, duobus conſulatibus, to-
tidémque triumphis actis, tribuniciæ poteſtatis cõſortione æquatus Au-
guſto, ciuium, poſt vnum, (& hoc, quia volebat) eminentiſſimus, ducum
maximus, famâ fortunaque celeberrimus, & verè alterum reip. lumen &
caput, mirâ quâdã & incredibili atque inenarrabili pietate, (cuius cauſſæ
mox detectæ ſunt) cùm C. Cæſar ſumpſiſſet iam virilem togam, Lucius
item maturus eſſet viris, ne fulgor ſuus orientium iuuenum obſtaret ini-
tiis, diſſimulatâ cauſſâ conſilij ſui, commeatum ab ſocero, atque eodem
Rhodum abit. vitrico, acquieſcendi à continuatione laborum, petiit. Quis fuerit eo
tempore ciuitatis habitus, qui ſingulorum animi, quæ digredientium à
tanto viro omnium lacrymæ, quàm pænè ei patria manum iniecerit, iu-
ſto ſeruemus operi. Illud etiam in hoc tranſcurſu dicendũ eſt, ita ſeptem
annos Rhodi moratum, vt omnes, qui procoss. legatique, in tranſmari-
nas profecti prouincias, [18] viſendi eius gratiâ, ad quem conuenientes,
ſemper priuatos illa maieſtas priuata numquam fuit, faſces ſuos ſummi-
ſerint, faſsique ſint otium eius honoratius imperio ſuo. Senſit terrarum
orbis, digreſſum à cuſtodiâ Neronem Vrbis. nam & Parthus, deſciſcens
à ſocietate Romanâ, adiecit Armeniæ manum, & Germania, auerſis do-
mitoris ſui oculis, rebellauit. At in Vrbe, eo ipſo anno, quo magnificen-
tiſſimi gladiatorij muneris naumachiæque ſpectaculis, D. Auguſtus, ab-
hinc annos xxx. [18] ſe, & Gallo Caninio coss. dedicato Martis templo, ani-
mos oculóſque P. R. repleuerat, fœda dictu, memoriáque horrẽda in ip-
Iuliæ impudicitia. ſius domo tempeſtas erupit. Quippe filia eius Iulia, per omnia tanti pa-
rentis ac viri immemor, nihil, quod facere aut pati turpiter poſſet femi-
na, luxuriâ, libidine infectum reliquit; magnitudinémque fortunæ ſuæ
peccandi licentiâ metiebatur; quidquid liberet, pro licito iudicans. Tum

Iulus

Iulus Antonius, ſingulare exemplum clementiæ Cæſaris, violator eius *Iulus Antonius:*
domus, ipſe ſceleris à ſe commiſſi vltor fuit; quem, victo eius patre, non
tantùm incolumitate donauerat, ſed ſacerdotio, prętura, conſulatu, pro-
uinciis, honoratum etiam matrimonio ſororis ſuę filiæ, in artiſſimam af-
finitatem receperat. Quinctiúſque Criſpinus, ſingularem nequitiam ſu- *Aliiq. in Iu-*
percilio truci protegens, & Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, *liâ adulteri.*
ac Scipio, aliique minoris nominis, [182] vtriuſque ordinis viri, quaſi cuiuſ-
libet vxore violatâ, pœnas pependère; cùm Cæſaris filiá, & Neronis vio-
laſſent coniugem. Iulia relegata in inſulam, patriæque, & parentum *Ipſa relegata.*
ſubducta oculis. quam tamen comitata mater Scribonia, [183] voluntarij
exſilij permanſit comes. Breue ab hoc intercesſerat ſpatium, cûm C. Cę- *C. Cæſar in*
ſar, [184] antè aliis prouinciis adſidendum obitis, in Syriam miſſus, [185] con- *Orientem.*
uento prius Ti. Nerone, cui omnem honorem, vt ſuperiori, habuit, tam
variè ſe ibi geſſit, vt nec laudaturum magna, nec vituperaturum medio-
cris materia deficiat, [186] cum rege Parthorum iuuene, excelſiſſimæ inſu-
læ, quam amnis Euphtates ambiebat, æquato vtriuſque partis numero,
coiit. Quod ſpectaculum ſtantis ex diuerſo hinc Romani, illinc Parrho-
rum exercitus, cùm duo inter ſe eminentiſſima imperiorum, & homi-
num coirent capita, perquàm clarũ & memorabile, ſub initia ſtipendio- *Velleius Trib.*
rum meorum, tribuno militum mihi viſere contigit. quem militiæ gra- *milit.*
dum antè ſub patre tuo, M. Vinicio, & P. Silio auſpicatus, in Thraciâ,
Macedoniâque, mox Achaiâ, Aſiáque, & omnibus ad Orientem verſus
prouinciis, & ore atque vtroque maris Pontici latere, haud iniucundâ
tot rerum, locorum, gentium, vrbium recordatione perfruor. Prior Par- *Colloquium*
thus apud Caium in noſtrâ ripâ, poſterior hic apud regem in hoſtili epu- *cum Partho.*
latus eſt. Quo tempore M. Lollij, quem veluti moderatorem iuuentæ
filij ſui Auguſtus eſſe voluerat, perfida & plena ſubdoli ac verſuti animi
conſilia, [187] per Parthum indicata, Cæſaris ira euulgauit: cuius mors in- *Lollij obitus.*
tra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro. Sed, quàm hunc de-
ceſſiſſe lætati homines, tam paullò pòſt obiſſe Cenſorinum in iiſdem
prouinciis, grauiter tulit ciuitas, virum demerẽdis hominibus genitum.
Armeniam deinde ingreſſus, primâ parte introitus proſperè geſſit; mox
in colloquium (cui ſe temerè crediderat) circa Artageram grauiter à
quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, vt corpus minus habile, ita *C. Cæſar*
animum minus vtilem reip. habere cœpit. Nec defuit conuerſatio ho- *vulneratur.*
minum, vitia eius aſſentatione alẽtium. etenim ſemper magnæ fortunæ
comes adeſt Adulatio: per quæ eò ductus erat, vt in vltimo ac remotiſſi-
mo terrarum orbis angulo conſeneſcere, quàm Romam regredi, mallet.
Diu reluctatus, inuitúſq. reuertẽs in Italiam, [188] in vrbe Lyciæ (Limyram
nominant) morbo obiit; cûm ante annum fermè quinquageſimum Cę- *Moritur:*
ſar, frater eius, Hiſpanias petens, Maſſiliæ deceſſiſſet. Sed fortuna, quæ *Vti & Lu-*
ſubduxerat ſpem magni nominis, iam tum reip. ſua præſidia reddide- *cius eius fra-*
rat. quippe [189] ante vtriuſque horũ obitum, patre tuo P. Vinicio cos. Ti. *ter.*
Nero, reuerſus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleuerat. Non eſt
diu cunctatus Cæſar Auguſtus. neque enim quærendus erat, quem lege-
ret; ſed legendus, qui eminebat. Itaque quod poſt Lucij mortem, adhuc
Caio viuo, facere voluerat, eóque vehementer repugnãte Nerone, erat

 inhibitus,

inhibitus; poſt vtriuſque adoleſcentium obitum facere perſeuerauit, vt & tribuniciæ poteſtatis conſortionem Neroni cõſtitueret, multum quidem eo cùm domi, tum in ſenatu recuſante, & eum Ælio Cato Sentio

Tiberius adoptatus: cos V. Kalẽd. Iul. poſt V.C. annis DCCLIV. abhinc annis XXVII. adoptaret. Lætitiam illius diei, concurſúmque ciuitatis, & vota pæne inſerentium cælo manus, ſpémque conceptæ perpetuę ſecuritatis æternitatiſque Romani imperij, vix in illo iuſto opere abundè perſequi poterimus, nedum hîc implere tentemus. [90] id vnum dixiſſe iuuat, quàm ille omnibus fuerit carus. tum refulſit certa ſpes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonij, omnibus hominibus, ſalutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeò, vt nec plus ſperari potuerit, nec ſpei reſponderi feli-

Et Agrippa. ciùs. Adoptatus eâdem die etiam M. Agrippa, quem poſt mortem Agrippæ Iulia enixa erat. ſed in Neronis adoptione illud adiectum, his ipſis Cæſaris verbis: *Hoc*, inquit, *reip. cauſſâ facio.* Non diu vindicem, cuſto-

Tib. in Germaniam. démque imperij ſui morata in Vrbe patria, protinus in Germaniá miſit; vbi ante triennium ſub M. Vinicio, auo tuo, clariſſimo viro, immenſum exarſerat bellum. erat & ab eo quibuſdam in locis geſtum, quibuſdam ſuſtentatum feliciter, eóq; nomine decreta ei cum ſpecioſiſſimâ inſcri-

Velleius cum eo. ptione operum ornamenta triumphalia. Hoc tempus me, functum antè tribunatu caſtrorum, Ti. Cæſaris militem fecit. quippe, protinus ab adoptione miſſus cum eo præfectus equitum in Germaniam, ſucceſſor officij patris mei, cæleſtiſſimorum eius operum per annos continuos IX. præfectus, aut legatus, ſpectator, &, pro captu mediocritatis meæ, adiutor fui. Neque illi ſpectaculo, quo fructus ſum, ſimile condicio mortalis recipere videtur mihi; cùm per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ prouinciarum, veterem imperatorem, & [91] antè meritis ac viribus, quàm nomine, Cæſarem reuiſentes, ſibi quiſque, quam illi, gratularentur plenius. At verò militum conſpectu eius elicitæ gaudio lacrymæ alacritáſque, & ſalutationis noua quædam exſultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adiicerent, *Videmus te, imperator, ſaluum recepimus*; ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniâ, ego in Ratiâ fui: ego à te in Vindelicis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus ſum*; neque verbis exprimi, & fortaſſe vix mereri fidem poteſt. Intrata protinus Germania, ſubacti Caninefates, Attuari, Bructeri, recepti Cheruſci gentes, & amnis, mox noſtrâ clade nobilis, [92] tranſitus Viſurgis: penetrata vlteriora, cùm omnem partem aſperrimi & perículoſiſſimi belli Cæſar vindicaret, in iis, quæ minoris erant diſcriminis,

Sentius Saturninus. Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germaniâ fuerat, præfeciſſet; virum multiplicem in virtutibus, nauum, agilem, prouidum, militariúmque officiorum patientem ac peritum pariter, ſed eundem, vbi negotia feciſſent locum otio, liberaliter lautéque eo abutentem; ita tamen, vt eum ſplendidum ac hilarem potiùs, quàm luxurioſum, aut deſidem, diceres. de cuius viri claro celebríque conſulatu prædiximus. Anni eius æſtiua, vſque in menſem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecêre victoriæ. [93] Pietas ſua Cæſarem, pænè obſtructis hieme alpibus, in Vrbem traxit, ad tutelam imperij: eum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius mediis finibus, [94] ad caput Iuliæ

fluminis,

fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat. Prô dij boni, quanti voluminis opera inſequenti æſtate, ſub duce Tiberio Cæſare, geſſimus? Perluſtrata armis tota Germania eſt. Victæ gentes, pænè nominibus incognitæ. Receptæ Cauchorum nationes. omnis eorum iuuentus, infinita numero, immenſa corporibus, ſitu locorum tutiſſima, traditis armis, vnà cum ducibus ſuis, ſæpta fulgenti armatóque militum noſtrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi, gens etiam Germanâ feritate ferocior. Denique, quod numquam antea ſpe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringenteſimum miliarium, à Rheno vſque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundorúmque fines præterfluit, Romanus cũ ſignis perductus exercitus, & eôdem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque obſeruantiâ, claſſis, quę Oceani circumnauigauerat ſinus, [195] ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi ſubuecta, plurimarum gentium victoriâ, cũ abundantiſſimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæſarique ſe iunxit. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque eſt, inſeram. Cùm citeriorem ripam prædicti fluminis caſtris occupaſſemus, & vlterior armatâ hoſtium iuuentute fulgeret, ſub omnem motum noſtrarum nauium protinus refugientium, vnus è barbaris, ætate ſenior, corpore excellens, dignitate, quantum oſtendebat cultus, eminens, cauatum, vt illis mos eſt, ex materiâ conſcendit alueum, ſolúſque id nauigij genus temperans, ad medium proceſſit fluminis; & petiit, liceret ſibi, ſine periculo, in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæſarem. Data petenti facultas. Tum, appulſo lintre, & diu tacitus cõtemplatus Cæſarem, [196] Noſtra quidem, inquit, furit iuuentus, quæ cùm veſtrum numen abſentiũ colat, præſentium potiùs arma metuit, quàm ſequitur fidem. ſed ego, beneficio ac permiſſu tuo, Cæſar, quos antè audiebam, hodie vidi deos: nec feliciorem vllum vitę meę aut optaui, aut ſenſi diem. Impetratóque, vt manum contingeret, reuerſus in nauiculam, ſine fine reſpectans Cæſarem, ripæ ſuorum appulſus eſt. Victor omnium gentium, locorúmque, quos adierat, Cæſar, cum incolumi inuiolatóque, & ſemel tantũmodò, magnâ cum clade hoſtium, fraude eorum tẽtato exercitu, in hiberna legiones reduxit, eâdem, quâ priore anno, feſtinatione vrbem petens. [197] Nihil erat iam in Germaniâ, quod vinci poſſet, præter gentem Marcomannorũ; quæ, Maroboduo duce, [198] excita ſedibus ſuis, atque in inferiora refugiẽs, incinctos Hercyniæ ſiluæ campos incolebat. Nulla feſtinatio huius viri mentionẽ tranſgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore præualẽs, animo ferox, natione magis, quàm ratione, barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilẽ, & ex voluntate parentium cõſtantem inter ſuos occupauit principatum; ſed, certum imperium, vimq. regiam cõplexus animo, ſtatuit, auocatâ procul à Romanis gente ſuâ, eò progredi; vbi, cùm propter potentiora arma refugiſſet, ſua faceret potentiſſima. Occupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut cõditionibus iuris ſui fecit. Corpus ſuum cuſtoditũ, imperium, perpetuis exercitiis, pænè ad Romanæ diſciplinæ formam redactum, breui in eminens, & noſtro quoq; imperio timendum perduxit faſtigium; gerebátq. ſe ita aduerſus Romanos,

Cauchi. *Longobardi.* *Albis fl.* *Barbari factum.* *Marcomanni.* *Maroboduus rex* *Eius progreſſus & potentia.*

vt neque bello nos laceſſeret, &, ſi laceſſeretur, ſupereſſe ſibi vim, ac voluntatem reſiſtendi declararet. Legati, quos mittebat ad Cæſares, interdum vt ſupplicem commendabant, interdum vt pro pari loquebantur. Gentibus hominibúſque à nobis deſciſcentibus erat apud eum perfugium; totúmq. ex male diſſimulato agebat æmulũ; exercitúmque, quem LXX. millium peditum, quattuor equitum, fecerat, aſſiduis aduerſus finitimos bellis exercendo, maiori, quàm quod habebat, operi præparabat.

Eius actio, & fines.

Erátque etiam eo timẽdus, quòd, cùm Germaniam ad læuam, & in fronte; Pannoniam ad dextram; à tergo ſedium ſuarum haberet Noricos; tanquam in omnes ſemper venturus, ab omnibus timebatur. Nec ſecuram incrementi ſui patiebatur eſſe Italiam: quippe cùm à ſummis Alpium iugis, quæ finem Italiæ terminant, initium eius finium haud multo plus CC millibus paſſuum abeſſet. Hunc virum, & hanc regionẽ proximo anno diuerſis è partibus Ti. Cæſar aggredi ſtatuit.

Tib. hunc aggreditur.

Sentio Saturnino mandatum, vt per Cattos, exciſis continentibus Herciniæ ſiluis, [99] legiones Boiohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen eſt) ipſe à Carnunto, qui locus Norici Regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orſus eſt.

Carnuntum.

Rumpit, interdum moratur propoſita hominum, Fortuna. Præparauerat iam hiberna Cæſar ad Danubium, admotóq. exercitu non plus, quàm V. dierum iter à primis hoſtium, [100] Saturninum admoueri placuerat. pænè æquali diuiſæ interuallo ab hoſte, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæſare iunctura erant; cùm vniuerſa Pannonia, inſolens longę pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractus eius gentibus in ſocietatem adductis, ex conſtituto arma corripuit.

Pannonia rebellat, & Dalmatia.

Tum neceſſaria glorioſis præpoſita; neque tutum viſum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam vicino hoſti relinquere Italiam. Gentium nationúmque, quæ rebellauerant, omnis numerus amplius DCCC. millibus explebat. CC. ferè peditum colligebantur, armis habilia, equitum VIIII. cuius immenſæ multitudinis, pārentis acerrimis ac peritiſſimis ducibus, pars petere Italiam decreuerat, iunctam ſibi Nauporti ac Tergeſtis confinio; [101] pars in Macedoniam eruperat; pars ſuis ſedibus præſidium eſſe deſtinauerat. [102] Proxima duobus Batonibus, ac Pinneti ducibus auctoritas erat.

Batones. Pinnes.

In omnibus autem Pannoniis non diſciplinæ tantummodò, ſed linguæ quoque notitia Romanæ; pleriſque etiam litterarum vſus, & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque, hercules, nulla vnquam natio tam maturè conſilio belli bellum iunxit ac decreta patrauit. oppreſſi ciues Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus, ad internecionẽ, eâ in regione, quæ plurimum ab Imperatore aberat, cæſus. occupata armis Macedonia; omnia, & in omnibus locis, igni ferróque vaſtata: quia tantus etiam huius belli metus fuit, vt ſtabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientiá, Cæſaris Auguſti animum quateret atque terreret.

Pannonum progreſſus:

Terribiles Romanis.

Habiti itaque delectus, reuocati vndique omnes veterani, viri feminæq. ex cenſu libertinum coactæ dare militẽ. Audita in ſenatu vox principis, Decimo die, ni caueretur, poſſe hoſtẽ in vrbis Romæ venire conſpectum. Senatorum, equitúmq. Romanorum exactæ ad id bellum operę pollicitæ. Omnia hęc fruſtrà pręparaſſemus, niſi, qui illa regeret,

egeret, fuiſſet.[203] Itaque, vt præſidium militum, reſp. ab Auguſto ducem *Tiberius in*
bellum popoſcit Tiberium. Habuit in hoc quoque bello mediocritas *eos miſſus.*
noſtra ſpecioſi miniſtri locũ. Finitâ equeſtri militiâ, deſignatus quæſtor,
[204] necdum ſenator æquatus ſenatoribus, & iam deſignatis tribunis pl.
partem exercitus ab Vrbe, traditi ab Auguſto, perduxi ad filium eius: in
quæſturâ deinde, remiſſâ ſorte prouinciæ, legatus eiuſdem ad eundem
miſſus, quas nos primo anno acies hoſtium vidimus? quantis, prudentiâ
ducis, opportunitatibus, [205] furentes eorum vires vniuerſas euaſimus ar-
tibus? quanto cum temperamento ſimul vtilitatis res auctoritate Impe-
ratoris agi vidimus? quâ prudentiâ hiberna diſpoſita ſunt? quanto opere,
incluſus cuſtodiis exercitus noſtri, ne quâ poſſet erumpere, inopſque co-
piarum, & intra ſe furens, viribus hoſtis elangueſceret? Felix euentu, for-
te conatu, primâ æſtate belli Meſſallini opus mandandum eſt memo- *Meſſallinus.*
riæ; qui vir, animo etiam, quàm gente, nobilior, digniſſimus qui & pa-
trem Coruinum habuiſſet, & cognomen ſuum Cottę fratri relinqueret,
præpoſitus Illyrico, ſubitâ rebellione, cum ſemiplenâ legione viceſimâ,
circumdatus hoſtili exercitu, amplius XX. hoſtium fudit, fugauitque, &
ob id ornamentis triumphalibus honoratus eſt. Ita placebat barbaris
numerus ſuus, ita fiducia virium, vt, vbicumque Cæſar eſſet, nihil in ſe
reponerent. [206] pars exercitus eorum propoſita ipſi duci, & ad arbitrium *Pannonii fa-*
vtilitatémque noſtram macerata, perductáque ad exitiabilem famem, *me preſſi.*
[207] neque inſtantem ſuſtinere, neque facientibus copiam pugnandi diri-
gentibúſque aciem, auſa congredi, occupato monte Claudio, munitione
ſe defendit. At ea pars, quæ obuiam ſe effuderat exercitui, quem A. Cæ- *Alibi Roma-*
cina & Siluanus Plautius conſulares ex tranſmarinis adducebãt prouin- *nos premunt.*
ciis, circumfuſa v. legionibus noſtris, auxiliaribúſque, & equitatu regio,
(quippe magnâ Thracũm manu iunctus prædictis ducibus Rœtalces,
Thraciæ rex, in adiutorium eius belli ſecum trahebat) pænè exitiabilem
omnibus cladem intulit. Fugata regiorum equeſtris acies, fugatæ alæ,
conuerſę cohortes ſunt. apud ſigna quoque legionum trepidatum, [208] ſed
Romana virtus militis plus eo tempore vindicatum gloriæ, quàm duci-
bus, reliquit: [209] qui, multum amore imperatoris ſui crepantes, antè in ho-
ſtem inciderunt, quàm per exploratores, vbi hoſtis eſſet, cognoſcerent.
Iam igitur, in dubiis rebus ſemetipſæ legiones adhortatæ, iugulatis ab
hoſte quibuſdam tribunis militum, interempto præfecto caſtrorum,
præfectiſque cohortium, [210] non incruentis centurionibus, quibus etiam
primi ordines cecidêre, inuasêre hoſtes: nec ſuſtinuiſſe contenti, perru-
ptâ eorum acie, ex inſperato victoriam vindicauerunt.

Hoc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus *Agrippæ*
ab auo ſuo naturali erat, & iam ante biennium, qualis eſſet, apparêre cœ- *Poſthumi*
perat, mirâ prauitate animi atque ingenij in præcipitia conuerſus, pa- *vitia.*
tris, atque eiuſdem aui ſui animum alienauit ſibi; móxque, creſcentibus
in dies vitiis, dignum furore ſuo habuit exitum. Accipe nunc, M. Vinici,
tantum in bello ducem; quantum in pace vides principem. Iunctis exer-
citibus, quique ſub Cæſare fuerant, quique ad eum venerant, [211] contra-
ctiſque in vna caſtra decem legionibus, LXX. amplius cohortibus, XIV. ſed *Tiberij exer-*
pluribus quàm decem veteranorum millibus, ad hoc magno volunta- *citus.*

Valdè magnus. riorum numero, frequentiq; equite regio; tanto denique exercitu, quantus nullo vmquam loco poſt bella fuerat ciuilia, omnes eo ipſo læti erãt, maximámque fiduciam victoriæ in numero rẽponebant. At imperator optimus, eorum, quæ agebat, iudex, & vtilia ſpecioſis præferens, quódq; ſemper eum facientem vidi, in omnibus bellis, quę probanda eſſent, non quæ vtique probarentur, ſequens, paucis diebus exercitum, qui venerat ad refouendas ex itinere eius vires, moratus; cùm eum maiorem, quàm
Dimittitur vt inhabilis. vt temperari poſſet, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere ſtatuit: proſecutúſque longo, & perquàm laborioſo itinere, cuius difficultas narrari vix poteſt, vt neque vniuerſos quiſquam auderet aggredi, & partem digredientium ſuorum quiſque metu finium vniuerſi tentare non poſſent, remiſit eò, vnde venerant. & ipſe, aſperrimæ hiemis initio regreſſus Siſciam, legatos, inter quos ipſi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem dictu non eminentem, ſed ſolidâ veráque virtute atque vtilitate maximam, experiẽtiâ ſuauiſſimam, humanitate ſingularẽ! Per om-
Comitas Tiberij. ne belli Germanici Pannonicique tempus, nemo è nobis, gradumve noſtrum aut præcedentibus, aut ſequentibus, imbecillus fuit, cuius ſalus ac valetudo non ita ſuſtẽraretur Cæſaris curâ, tamquam diſtractiſſimus ille tantorum onerũ mole huic vni negotio vacaret animus. Erat deſiderantibus paratũ iunctum vehiculũ; lectica eius publicata, cuius beneficium cùm alij, tũ ego ſenſi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc ſolum importatum inſtrumentum balinei, nullius non ſuccurrit valetudini. Domus tantùm, ac domeſtici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut præſtari, aut deſiderari poſſet. Adiice iam illud, quod, quiſquis illis temporibus interfuit, (vt alia, quæ retuli) agnoſceret protinus. Solus ſemper equo vectus eſt; ſolus cũ iis, quos inuitauerat, maiore parte ęſtiuarum expeditionum, cenauit ſedens; non ſequentibus diſciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignouit, admonitio frequens inerat, & caſtigatio, vindicta rariſſima; agebatq. medium, plurima diſſimulantis, aliqua inhibentis. Hiems emolumentũ patrati belli contulit. ſed inſequenti æſtate
Fractis Pannonij pacem petunt. omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium iuuentutem, paullò antè ſeruitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus vſa erat, apud flumen nomine Bathinum, proſternentémq. ſe vniuerſam genibus imperatoris, [211] Batonémq. & Pinetem, excelſiſſimos duces, captum alterum, alterum deditum, iuſtis voluminibus ordine narrabimus, vt ſpero. Autumno victor
M. Lepidus. in hiberna reducitur exercitus, cuius [213] omnibus copiis à Cęſare M. Lepidus præfectus eſt, vir nominis ac fortunæ eorum proximus, quem in quantum quiſque aut cognoſcere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorúmq. nominum, quibus ortus eſt, ornamentũ iudi-
Bellum Delmaticum. cat. Cæſar ad alteram belli Delmatici molem animũ atque arma contulit. in quâ regione quali adiutore legatóq. fratre meo, Magio Celere Velleiano, vſus ſit, ipſius patriſq. eius prædicatione teſtatum eſt, & [214] ampliſſimorum honorum, quibus triumphans eum Cæſar donauit, ſignat memoria. Initio æſtatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras, immuneſq adhuc clade belli, & eò feroces ac truces tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum, & cum vi hoſtium luctatus,

luctatus, magnâ cum clade obſiſtentium, exciſis agris, exuſtis ædificiis, cæſis viris, lætus victoriâ, prædaq. onuſtus, peruênit ad Cęſarem; & ob ea, quæ ſi propriis geſſiſſet auſpiciis, triũphare debuerat, ornamentis triumphalibus, conſentiente cum iudicio principum voluntate ſenatus, donatus eſt. Illa æſtas maximi belli conſummauit effectus. quippe Daotiſi & Deſitiates Delmatæ, ſitu locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi ſcientiâ, & præcipue anguſtiis ſaltuum pænè inexpugnabiles, nõ iam ductu, ſed manibus atque armis ipſius Cæſaris tum demum pacati ſunt, cùm pæne funditus euerſi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germaniâ aut videre maius, aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò vlla opportuna viſa eſt victoriæ occaſio, quam damno amiſſi penſaret militis. ſempérq; viſum eſt glorioſum, quod eſſet tutiſſimum; & ante conſcientiæ, quam famæ, conſultum; nec vmquam conſilia ducis iudicio exercitus, ſed exercitus prouidentiâ ducis rectus eſt. Magna in Bello Delmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos præmiſſus Germanicus dedit; celebris etiam operâ diligenti Q. Iulius Poſtumus, vir conſularis, præpoſitus Delmatiæ, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Paſſienus & Coſſus, viri quibuſdam diuerſis virtutibus celebres, in Africâ meruerant. Sed Coſſus victoriæ teſtimonium etiam in cognomen filij contulit, adoleſcentis in omnium virtutum exempla geniti. At Poſtumi operum L. Apronius particeps, illâ quoque militiâ eos, quos mox conſecutus eſt, honores excellenti virtute meruit. Vtinam non maioribus experimentis teſtatum eſſet, quãtum in omni re Fortuna poſſet; ſed in hoc quoque genere abundè agnoſci vis eius poteſt.[215] nam & Seianus, vir antiquiſſimi moris, & priſcam grauitatem ſemper humanitate temperans, in Germaniâ Illyricóque, & mox in Africâ, ſplendidiſſimis functus miniſteriis, non merito, ſed materiâ adipiſcendi triumphalia, defectus eſt. Et A. Licinius Nerua Silianus, P. Silij filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abundè miratus eſt, ne nihil optimo ciui, ſimpliciſſimo duci periſſet, præreptus immaturè, & fructu ampliſſimæ principis amicitiæ, & conſummatione euectæ in altiſſimum paternúmq. faſtigium imaginis, defectus eſt. Horum virorum mentione ſi quis quæſiſſe me dicet locum, fatentem arguet. neque enim iuſtus ſine mendacio candor apud bonos crimini eſt. Tantum quòd vltimam impoſuerat Pannonico ac Delmatico Bello Cæſar manum, cùm, intra quinque conſummati tanti operis dies, funeſtæ ex Germaniâ epiſtolæ, cæſi Vari, trucidatarúmque legionum trium, totidémque alarum, & ſex cohortium, velut in hoc ſaltem tantúmodò indulgente nobis fortunâ,[216] ne occupato duce, & cauſſa perſona moram exigit. Varus Quinctilius, illuſtri magis quàm nobili ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus quietus, vt corpore & animo immobilior, otio magis caſtrorum, quàm bellicæ aſſuetus militiæ; pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, declarauit; quam pauper diuitẽ ingreſſus, diues pauperẽ reliquit: is cùm exercitui, qui erat in Germaniâ, preeſſet, cõcepit eſſe homines, qui nihil, pręter vocẽ membràque, haberent hominũ, quiq. gladiis domari non poterant, poſſe iure mulceri. Quo propoſito mediâ ingreſſus Germaniam, velut inter viros

Lepido Triumphalia. *Delmatæ ſubacti.* *Q. Iulius Poſtumus.* *L. Apronius* *Seianus.* *Licinius Nerua.* *Vari cædes in Germaniâ.* *Vari incuria.*

pacis

pacis gaudentes dulcedine, iuriſdictionibus, agédóque pro tribunali ordine, trahebat æſtiua. At illi,[117] quod, niſi expertus, vix credebat, in ſummâ feritate verſutiſſimi, natúmque mendacio genus, ſimulantes fictas litium ſeries, & nunc prouocantes alter alterum iniuriâ, nunc agentes gratias, quòd eas Romana iuſtitia finiret, feritáſque ſua, nouitate incognitæ diſciplinæ, miteſceret, & ſolita armis diſcerni iure terminarentur, in ſummam ſocordiam perduxêre Quinctilium. vſque eò, vt ſe prætorem vrbanum in foro ius dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præeſſe crederet. Tum iuuenis, genere nobilis, manu fortis, ſenſu celer, vltra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri, principis gentis eius, filius, ardorē animi, vultu oculiſq. præferens, aſſiduus militiæ noſtræ prioris comes, & iam ciuitatis Romanæ ius equeſtrémque conſecutus gradum, ſegnitiâ ducis in occaſionem ſceleris vſus eſt; haud imprudenter ſpeculatus, neminem celerius opprimi, quàm qui nihil timeret; & frequentiſſimum initium eſſe calamitatis, Securitatem. Primò igitur paucos, mox plures in ſocietatē conſilij recipit; opprimi poſſe Romanos, & dicit & perſuadet; decretis facta iungit: tempus inſidiarū conſtituit. Id Varo per virum eius gentis fidelem, clarique nominis [118] Segeſten indicatur: ſed prævalebant iam fata conſiliis, omnémque animi eius aciem præſtinxerant. Quippe ita ſe res habet, [119] vt plerumque, qui fortunam mutaturus eſt, conſilia corrumpat, efficiátque, quod miſerrimum eſt, vt, quod accidit, id etiam meritò accidiſſe videatur, & caſus in culpam tranſeat. Negat itaque ſe credere, ſpémque in ſe beneuolentiæ ex merito æſtimare profitetur. Nec diutiùs, poſt primum indicem, ſecundo relictus locus. Ordinem atrociſſimæ calamitatis, quâ nulla, poſt Craſſi in Parthis damnum, in externis gentibus, grauior Romanis fuit, iuſtis voluminibus, vt alij, ita nos conabimur exponere. Nunc ſumma deflenda eſt. Exercitus omnium fortiſſimus, diſciplinâ, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidiâ hoſtis, iniquitate fortunæ circumuentus; cùm ne pugnandi quidem egregiè occaſio, in quantum voluerant, data eſſet miſeris, caſtigatis etiam quibuſdam graui pœnâ, quia Romanis & armis & animis vſi fuiſſent, incluſus ſiluis, paludibus, inſidiis ab eo hoſte ad internecionem trucidatus eſt, quem ita ſemper more pecudum trucidauerat, vt vitam aut mortem eius nunc irâ, nūc veniâ temperaret. Duci plus ad moriendum, quàm ad pugnandum, animi fuit. quippe, [120] paterni auitiq. exempli ſucceſſor, ſe ipſe transfixit. At è præfectis caſtrorum duobus quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui, cùm longè maximam partem abſumpſiſſet acies, auctor deditionis, ſupplicio, quàm prœlio, mori maluit. At Volumnius, legatus Vari, cetera quietus ac probus, diri auctor exempli, ſpoliatum equite peditem relinquēs, fugâ cum alis Rhenum petere ingreſſus eſt; quod factum eius Fortuna vlta eſt. non enim deſertis ſupeſfuit, ſed deſertor occidit. Vari corpus ſemiuſtum hoſtilis lacerauerat feritas; caput eius, abſciſſum, latúmque ad Marobodūum, & ab eo miſſum ad Cæſarem, gentilitij tandem tumuli ſepulturâ honoratum eſt. His auditis, reuolat ad patrem Cæſar: perpetuus patronus Romani Imperij, aſſuetam ſibi cauſſam ſuſcipit. Mittitur ad Germaniam

Germanorū vafrities.

Arminius.

Coniuratio in Romanos.

Segeſtes.

Clades Variana.

Ipſius Vari fatum.

Tiberius in Germaniam miſſus.

maniam, Gallias cõfirmat, diſponit exercitus, præſidia munit, ſe magnitudine ſuâ, non fiduciâ hoſtium, metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiæ minabantur; vltra Rhenum, cum exercitu, tranſgreditur. [111] Arminio territo, quem arguiſſe pater & patria contenti erant, penetrat interiùs, aperit limites, vaſtat agros, vrit domos, fundit obuios; maximáque cum gloriâ, incolumi omnium, quos tranſduxerat, numero, in hiberna reuertitur. Reddatur verum L. Aſprenati teſtimonium; qui, legatus ſub auunculo ſuo Varo militans, nauâ virilique operâ duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate ſeruauit; maturéque ad inferiora hiberna deſcendendo, vacillantium etiam cis Rhenum ſitarum gentium animos confirmauit. Sunt tamen, qui, vt viuos ab eo vindicatos, ita iugulatorum ſub Varo occupata crediderint patrimonia, [111] hereditatémque exciſi exercitus, in quantum voluerit, ab eo aditam. Lucij etiam Cæditij, præfecti caſtrorum, eorúmque, qui, vnà circumdati Aliſone, immenſis Germanorum copiis obſidebantur, laudanda virtus eſt; qui, omnibus difficultatibus ſuperatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hoſtium faciebat inexſuperabiles, nec temerario conſilio, nec ſegni prouidentiâ vſi, ſpeculatique opportunitatem, ferro ſibi ad ſuos pepetêre reditum. Ex quo appâret, Varum, ſanè grauem, & bonæ voluntatis virum, magis imperatoris defectum conſilio, quàm virtute deſtitutum militum, ſe, magnificentiſſimúmque perdidiſſe exercitum. Cùm in captiuos ſæuiretur a Germanis, præclari facinoris auctor fuit [111] Caldus Cœlius, vetuſtate familiæ ſuæ digniſſimus; qui, complexus catenarum, quibus vinctus erat, feriem, ita illas inliſit capiti ſuo, vt protinus pariter ſanguinis cerebrique profluuio exſpiraret. Eadem & virtus & fortuna, ſubſequenti tempore, ingreſſa animam Imperatoris Tiberij fuit, quæ initio fuerat; qui, concuſſis hoſtium viribus, claſſicis peditúmque expeditionibus, cùm res Galliarum maximæ molis, accenſáſque plebis Viennenſium diſſenſiones, coërcitione magis, quàm pœnâ, molliſſet; & ſenatus populúſque Rom. poſtulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus prouinciis exercitibúſque eſſet, quàm erat ipſi, decreto complexus eſſet: (etenim abſurdum erat, non eſſe ſub illo, quæ ab illo vindicabantur; &, qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non iudicari parem) in Vrbem reuerſus, iampridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis, Delmatiſque egit triumphum. cuius magnificentiam quis miretur in Cæſare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentiſſimos hoſtium duces occiſos fama narrauit, ſed vinctos triumphus oſtendit. quem mihi, fratríque meo, inter præcipuos, præcipuíſque donis adornatos viros, comitari contigit. Quis non inter reliqua, quibus ſingularis moderatio Ti. Cæſaris elucet, atque eminet, hoc quoque miretur, quòd, cùm ſine vllâ dubitatione ſeptem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare poteſt, quin ex Armeniâ receptâ, & ex rege ei præpoſito, cuius capiti inſigne regium ſuâ manu impoſuerat, ordinatiſque rebus Orientis, ouans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Ræторúmque victor, curru Vrbem ingredi? fractis deinde poſt adoptionem, continuâ triennij militiâ, Germaniæ viribus, idem

L. Aſprenas. *L. Cæditius.* *Caldus Cœlius virtus.* *Gallia compoſita.* *Tiberius triumphat.* *Adulatoria laudes.*

I

idem illi honor & deferendus, & recipiendus fuerit? &, poſt cladem ſub Varo acceptam, ociùs proſperrimo rerum euentu, eadem exciſa Germania, triumphum ſummi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro, neſcias, vtrum magis mireris, quòd laborum periculorumque ſemper exceſſit modum, an quòd honorum temperauit. Veniur ad tempus, in

Augusti morbus.

quo fuit plurimum metus. quippe Cęſar Auguſtus, cum Germanicum, nepotem ſuum, reliqua belli patraturum, miſiſſet in Germaniam, Tiberium autem filium miſſurus eſſet in Illyricum, ad firmanda pace, quæ bello ſubegerat, proſequens eum, ſimúlque interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod eius honori ſacratum a Neapolitanis eſt, proceſſit in Campaniam: quamquam iam motus imbecillitatis, inclinatæque in deterius principia valetudinis ſenſerat; tamen obnitente vi animi, proſecutus filium, digreſſuſque ab eo Beneuenti, ipſe Nolam petiit; &, ingraueſcente in dies valetudine, cùm ſciret, quis, volenti omnia poſt ſe ſalua remanere, accerſendus foret, feſtinanter reuocauit filium. ille ad patrem patriæ exſpectato reuolauit maturius. Tum, ſecurum ſe Augu-

Tiberium ſucceſſorem deſtinat.

ſtus prædicans, circumfuſúſque amplexibus Tiberij ſui, commendans illi ſua, atque ipſius opera, nec quidquam iam de fine, ſi fata poſcerent, recuſans, ſubrefectus primo conſpectu, alloquióque cariſſimi ſibi ſpiritus, mox, cùm omnē curam fata vincerent, in ſua reſolutus initia, Pom-

Moritur.

peio Appuleióque coſ. ſeptuageſimoſexto anno animam cæleſtem cælo reddidit. Quid tunc homines timuerint, quæ ſenatus trepidatio, quæ populi confuſio, quis orbis metus, in quàm arto ſalutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi, tam feſtināti, exprimere vacat; neque, cui vacat, poteſt. Id ſolum voce publicâ dixiſſe habeo: Cuius v. bis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem ſenſimus. tantaque vnius viri maieſtas fuit, vt nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Vna ta-

Tiberius recuſat imperium.

men veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæſare ſenatus populíque Romani, vt ſtationi paternæ ſuccederet; illius vt potiùs æqualem ciuem, quàm eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione, quàm honore, victus eſt; cùm, quidquid tuendum non ſuſcepiſſet, periturum videret. ſolique huic contigit, pænè diutius recuſare principatum,

Auguſti conſecratio.

quàm, vt occuparent eum, alij armis pugnauerant. Poſt redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum,

Comitia.

primum Principalium eius operum fuit, Ordinatio comitiorum quam, manu ſuâ ſcriptam, D. Auguſtus reliquerat. Quo tempore mihi fratriq; meo, candidatis Cęſaris, proximè à nobiliſſimis ac ſacerdotibus viris, deſtinari prætoribus contigit, conſecutis, vt neque poſt nos quemquam

Velleius prætor

D. Auguſtus, neque ante nos Cæſar commendaret Tiberius. Tulit protinus & voti, & conſilij ſui pretium reſp. neque diu latuit, aut quid, nō impetrando, paſſuri fuiſſemus; aut quid, impetrādo, profeciſſemus. quippe

Seditiones militum.

exercitus, qui in Germaniâ militabat, præſentiſque Germanici imperio regebatur, ſimulque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cupiditate, nouum ducem, nouum ſtatum, nouam quærebant remp. quin etiam auſi ſunt minari, daturos ſenatui, daturos principi leges, modum ſtipendij, finem militiæ ſibi ipſi conſtituere conati ſunt. proceſſum etiam in arma, ferrumque ſtrictum eſt &

pænè

pænè in vltimum gladiatorum erupit impunitas. defuitque, qui contra remp. duceret, non qui ſequerentur. Sed hæc omnia veteris Imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum grauitate pollicentis, [124] inter ſeueram præcipuè noſtrorum vltionem, mitis aliorum caſtigatio, breui ſopiit ac ſuſtulit. Quo quidem tempore, vt pleraque ignauè Germanicus, ita Druſus, qui à patre in id ipſum, plurimo quidem igne emicans, incendium militaris tumultus miſſus erat, priſca antiquaque ſeueritate vſus, ancipitia ſibi tam re, quàm exemplo, pernicioſa, & his ipſis militum gladiis, quibus obſeſſus erat, obſidentes coërcuit, ſingulari adiutore in eo negotio vſus, Iunio Blæſo, viro neſcias vtiliore in caſtris, an meliore in togà. qui, poſt paucos annos proconſul in Africâ, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoriâ, meruit. ac Hiſpanias, exercitumque virtutibus, celeberrimaque in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cum imperio obtineret, in ſummâ pace, quiete continuit; cùm ei pietas rectiſſima ſentiendi, & auctoritas, quæ ſentiebat, obtinendi, ſupereſſet. cuius curam ac fidem, Dolabella quoque, vir ſimplicitatis generoſiſſimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus eſt. Horum XVI. annorum opera quis, cùm inserta ſint oculis animiſque omnium, in partibus eloquatur? Sacrauit parentem ſuum Cæſar non imperio, ſed religione. non appellauit eum, ſed fecit deum. reuocata in forum fides, ſummota e foro ſeditio, ambitio campo, diſcordia curiâ, ſepultæque ac ſitu obſitæ; iuſtitia, æquitas, induſtria, ciuitati redditæ; acceſſit magiſtratibus auctoritas, ſenatui maieſtas, iudiciis grauitas; compreſſa theatralis ſeditio; rectè faciendi omnibus aut incuſſa voluntas, aut impoſita neceſſitas. honorantur recta, praua puniuntur. ſuſpicit potentem humilis, non timet. antecedit, non contemnit, humiliorem potens. quando annona moderatior? quando pax lætior? Diffuſa in Orientis Occidentiſque tractus, & quidquid meridiano aut ſeptemtrione finitur, pax Auguſta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorũ metu ſeruat immunes. Fortuita non ciuium tantummodò, ſed Vrbium damna Principis munificentia vindicat. Reſtitutæ vrbes Aſiæ. vindicatæ ab iniuriis magiſtratuum prouinciæ. honor dignis paratiſſimus. [125] pœna in malos ſera, ſed aliqua. ſuperatur æquitate gratia, ambitio virtute. nam, facere rectè ciues ſuos, Princeps optimus, faciendo, docet; cúmque ſit Imperio maximus, exemplo maior eſt. Rarò eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam ſuam vſi ſunt; vt duo Scipiones duobus Læliis, quos per omnia æquauerunt ſibi; [126] vt D. Auguſtus, M. Agrippâ, &, maximè ab eo, Statilio Tauro. quibus nouitas familiæ haud obſtitit, quo minus ad multiplices conſulatus, triumphóſque, & complura eniterentur ſacerdotia, etenim magna negotia magnis adiutoribus egent. Neque in paruo paucitas miniſteria defecit. Intereſtque reip. quod vſu neceſſarium, & dignitate eminere; vtilitatémque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæſar Seianum Ælium, principe equeſtris ordinis patre natum, materno verò genere clariſſimas, veteréſque, & inſignes honoribus complexum familias, habentem conſulares fratres, conſobrinos, auunculum, ipſum verò laboris ac fidei capaciſſimum, ſufficiente etiam vigori animi compage corporis,

Iunius Blæſus.

Dolabella.

Effuſa in Tiberij laudes.

ſingularem principalium onerum adiutorem in omnia habuit, atque habet, virum ſeueritatis lætiſſimæ, hilaritatis priſcæ, actu otioſis ſimillimum, nihil ſibi vindicantem, eóque aſſequentem omnia, ſemper infra aliorum æſtimationes ſe metientem, vultu, vitâque tranquillum, animo exſomnem. In huius virtutum æſtimatione iampridem iudicia ciuitatis cum iudiciis principis certant. neque nouus hic mos ſenatus populique R. eſt, putandi, quod optimum ſit, eſſe nobiliſſimum. nam & illi antiqui, ante primum Bellum Punicum, abhinc annos ccc. T. Coruncanium, hominem nouum, cùm aliis omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulêre faſtigium; & equeſtri loco natum Sp. Caruilium, & mox [127] M. Catonem, nouum etiam, Tuſculo, Vrbis inquilinum, Mummiúmque Achaicum in conſulatus, cenſuras, & triumphos prouexêre. &, qui C. Marium, ignotæ originis, vſque ad ſextum conſulatum ſine dubitatione Romani nominis habuêre principem; [128] &, qui M. Fuluio tantum tribuêre, vt pænè, aſſentatione ſuâ, quibus vellet, principatus conciliaret; quíque nihil Aſinio Pollioni negauerunt, quod nobiliſſimis, ſummo cum ſudore, conſequendum foret; profectò hoc ſenſerunt, In cuiuſcumque animo virtus ineſſet, ei plurimum eſſe tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Cæſarem, ad iuuanda verò onera principis, Seianum protulit; ſenatúmque & pop. Rom. eò perduxit, vt, quod vſu optimum intelligit, id in tutelam ſecuritatis ſuæ libenter aduocet. Sed, propoſitâ quaſi vniuerſâ Principatus Ti. Cæſaris formâ, ſingula recenſeamus. Quâ ille prudentiâ Rhaſcupolim, interemptorem fratris ſui filij Cotys, [129] conſortiíque eiuſdem Imperij, euocauit? ſingulari in eo negotio vſus operâ Flacci Pomponij, conſularis viri, nati ad omnia, quæ rectè facienda ſunt, ſimplicique virtute merentis ſemper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ grauitate, [130] vt ſenator, & iudex, non vt princeps, & cauſſas preſſiùs audit? quàm celeriter Libonem ingratum, & noua molientem, oppreſſit? Quibus præceptis inſtructum Germanicum ſuum, imbutúmque rudimentis militiæ ſecum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus iuuentam eius exaggerauit honoribus, reſpondente cultu triumphi rerum, quas geſſerat, magnitudini? Quoties populum congiariis honorauit, ſenatorumque cenſum, cùm id ſenatu auctore facere potuit, quàm libenter expleuit, vt neque luxuriam inuitaret, neque honeſtam paupertatem pateretur dignitate deſtitui? Quanto cum honore Germanicum ſuum in tranſmarinas miſit prouincias? Quâ vi, conſiliorum ſuorum miniſtro & adiutore vſus Druſo, filio ſuo, Maroboduum, inhærentem occupati Regni finibus, pace maieſtatis eius dixerim, velut ſerpentem, abſtruſam terræ, ſalubribus conſiliorum ſuorum medicamẽtis coëgit egredi? quàm illum & honoratè, nec ſecurè continet? Quantæ molis Bellum, principe Galliarum ciente Sacrouiro, Floróque Iulio, mirâ celeritate ac virtute compreſſit? vt antè populus Rom. viciſſe ſe, quàm bellare, cognoſceret; nuncióſq. periculi, victoriæ præcederet nuncius. Magni etiam terroris Bellum Africum, & quotidiano auctu maius, auſpiciis cõſiliiſq; eius breui ſepultum eſt. Quanta, ſuo ſuorúmq; nomine, exſtruxit opera! Quàm piâ munificentiâ ſuperq. humanam euectâ fidem, Templũ patri molitur

Breuiarium alterum Tiberij.

molitur! Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeij munera abſumpta igni reſtituit! qui, quidquid vmquam claritudine eminuit, id veluti cognatum cenſet tuendum. Quâ liberalitate, cùm alias, tum proximè, incenſo monte Cœlio, omnis ordinis hominum iacturæ, patrimonio ſuccurrit ſuo? Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, ſupplementum, ſine trepidatione delectus, prouidet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, [11] apud aures deorum de his queri; quid hic meruit? primum, vt ſcelerata Druſus Libo iniret conſilia? deinde, vt Silius & Piſo; quorum alterius dignitatem conſtituit, auxit alterius? Vt ad maiora tranſſcendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, vt iuuenes amitteret filios? quid, vt nepotem ex Druſo ſuo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubeſcenda eſt. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus lacerauit animum eius? quamdiu abſtruſo, quod miſerrimum eſt, pectus eius flagrauit incendio? quòd ex nuru, quòd ex nepote, dolere, indignari coactus eſt. Cuius temporis ægritudinem auxit amiſſa mater eminentiſſima, & per omnia deis, quàm hominibus, ſimilior femina; cuius potentiam nemo ſenſit, niſi aut leuatione periculi, aut acceſſione dignitatis. *Aduerſa Tiberij.*

Voto finiendum volumen ſit. IVPPITER Capitoline, & [212] auctor ac ſtator Romani nominis, Gradiue Mars, perpetuorúmque cuſtos Veſta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperij molem in ampliſſimum terrarum orbis faſtigium extulit, vos publicâ voce obteſtor, atque precor, cuſtodite, ſeruate, [213] protegite hunc ſtatum, hanc pacem; eique, functo longiſſimâ ſtatione mortali, deſtinate ſucceſſores quàm ſeriſſimos, ſed eos, quorum ceruices tam fortiter ſuſtinendo terrarum orbis Imperio ſufficiant, quàm huius ſuffeciſſe ſenſimus; conſiliáque omnium ciuium aut pia, * * * *Vota pro Principe.*

INDEX
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM.

A.

ACERRANIS data eſt ciuitas 17
Achæi ex Laconica pulſi 22
Achæi quas ſedes occupauerint ibid.
Achæi à Q. Metello Macedonico fuſi 15
Achaia in bellum inſtincta ibid.
Achaiam Mummius in prouinciam redegit 34
Actia victoria 51
Adulatio magnæ fortunæ comes 57
Aegiſthus per annos VII. regni potitur 11
Aegiſthum Oreſtes cum Electrâ ſorore obtruncat ibid.
Aegyptus à D. Auguſto facta ſtipendiaria. 34
L. Aemilij Paulli laudes 14
Aemilius Sura de annis P. R. 13
Aemulatio alit ingenia 18
Aeolij multos locos obtinent 12
Aeſchylus tragicus 18
Aeſulum deducta colonia 17
Aetoliam Fuluius Nobilior ſtipendiariam fecit 34.
Affinitas inter Cæſarem Pompeiumque contracta nuptiis 36
Affinitas inter Antonium & Cæſarem 44
Afranius 18, 38. in Togatis clarus 22
Agamemnon, rex regum, ab Aegiſtho occiditur 11
Agrippa 42
M. Agrippæ virtus 49
M. Agrippa claſſem exornat 49
M. Agrippa inſigni coronæ claſſicæ donatur 50
M. Agrippa Leucadem expugnat, Patras capit, Corinthum occupat 51
M. Agrippa Iuliam vxorem ducit 55
M. Agrippæ mors ibid.
M. Agrippa, Agrippæ filius, ab Auguſto adoptatus 58
M. Agrippæ filij mira prauitas 62
Alba deducta colonia 17
Albis fl. Senonum Hermundorum que fines prætерfluit 59
Alcmæon vltimus Archontium Athenienſium 14
Alcmana Lacones falsò ſibi vindicant 19
Alexander Magnus à Carano ſeptimus decimus 13
Alexander Hercule paterni generis auctore gloriabatur ibid.
Alexander Achille generis materni auctore iure gloriatus eſt ibid.
Alexander Magnus à Lyſippo impetrauit, vt eorum equitum, qui ex ipſius turmâ apud Granicum flumen ceciderant, expreſſa ſimilitudine figurarum, faceret ſtatuas, & ipſius quoque iis interponeret 15
Alexandria condita [illegible]
Alexia 3[illegible]
Alſium coloni deducti 1[illegible]
Altinum 48
Amneſtia decreta 4[illegible]
T. Ampij & T. Labieni trib. pl. lex pro Pompeio 35
Amyntas rex 51
Andrum inſulam Iones occupant 12
Anicius 14
Antiochus deuictus 13
Antiochus Epiphanes Athenis Olympicum inchoauit 14
Antiſtius ædilitius occiditur 29
L. Antonius M. Antonij frater 48
L. Antonius conſul Italiam tumultibus implet ibid.
Peruſiam petit ibid.
M. Antonius orator 22
Marij, Cinnæque iuſſu confoſſus 27
M. Antonius C. Cæſaris in conſulatu collega 41
M. Antonij & Dolabellæ conſulum furor 43
M. Antonius occupat HS. ſepties millies ibid
M. Antonius à M. Lepido per colloquia repulſus 44
M. Antonij priuigna deſponſa Octauio ibid.
M. Antonius L. Cæſarem auunculum proſcribit 45
M. Antonius in Italiam venit 48
M. Antonius Octauiam, ſororem Cæſaris, ducit vxorem 49
M. Antonius exſecratione populi, ſpectaculo pellitur 50
M. Antonij apud Parthos geſta ibid.
M. Antonius Artauaſden, Armeniæ regem, catenis aureis vincit [illegible]
M. Antonij in Cleopatram amor ib[illegible]
M. Antonius bellum patriæ inferre conſtituit ibid.
Liberum patrem ſe appellari iubet ibid.
M. Antonius militiæ claſſiſque deſertor ib[illegible]
M. Antonius ſe ipſe interimit [illegible]
Antonianorum militum in pugnando conſtantia ibid.
Apollinis Pythij oraculum [illegible]
Appuleius Saturninus à Mario morte mulctatus 24
L. Apronij virtus 63
Aquileia colonia deducitur 17
Archilochus, & Homerus ſoli perfectiſſimi in operibus, quorum primi auctores fuerunt 13
Archontes eum honorem vſque ad Charopem vſurparunt [illegible]

An[illegible]

A[illegible]ontes perpetui Athenis eſſe deſierunt 14
A[illegible]ontes in x. annos Athenis creari cœpti [illegible]d.
A[illegible]s [illegible]llox orator 19
A[illegible] ciuitate [illegible] 17
A[illegible]mum deducuntur coloni ibid.
[illegible]ſtoteles 18
[illegible]ſt[illegible]mus, vnus ex Heraclidis 11
A[illegible]icus Aſiam occupat 10
A[illegible] Craſſum Mucianum occidit ibid.
[illegible]n ces a M. Perpernâ victus, ductuſque in triumpho ibid.
A[illegible]nicus pœnas M. Aquilio capite dat [illegible]d.
Ari[illegible]nicus captus 34
Ar[illegible]ophanes comicus 15
[illegible] .ius 64
A[illegible]nius, Sigimeri filius, in Varum coniurat ibid.
Arruntius A[illegible]ius reip. reſtituitur 49
Artauaſdes, Armeniæ rex, catenis aureis ab Antonio [illegible]ctus 51
Artauaſdi regnum reſtituitur 55
Artorius C. Octauij medicus 48
Aſc[illegible]la[illegible] Secutum prætorem Fonteiumque legatum [illegible] 25
A[illegible] imperium ab Aſſyrijs ad Medos tranſ[illegible] 13
A[illegible]a[illegible] L. Scipio[illegible] Antiocho 34
A[illegible] Attal[illegible] poſſ[illegible] 15 ibid.
A[illegible] M. [illegible] tributariam fecit ibid.
L. Al[illegible]is virtus 65
A[illegible], pr[illegible]cipes omnium gentium 13
A[illegible] Pollio 33
A[illegible]s Pollio Iulianis partibus fidus 44
A[illegible] Pollio [illegible]ecioſas res circa Altinum aliaſque Venetiæ vrbes edidit 48
A[illegible]nius Pollio Domitium tonxit A[illegible] ibid.
A[illegible]nij Pollionis factum, & dictum memorabile 52
A[illegible]lum 14
A[illegible]næ ſub re[illegible]bus eſſe deſinit 11
Athenæ à Sullâ oppugnatæ 28
Athenienſes in Eubœa 12
Athenienſium ingenia 19
Athenienſium in Romanos fides certa 28
A[illegible]ni[illegible]ſium decretum celeberrimum 42
Atia Auguſti mater ibid.
Atreus Olympicum ſacrum quando inſtituerit 13
A[illegible]lus rex Aſiam pop. Rom. hereditate reliquerat 10
Atticæ fides 28
A[illegible]s tragœdus 18
A[illegible]s in Tragœdijs clarus 22
Atro[illegible] ſubiecti 58
D. Auguſtus Cicerone conſule natus 33
A[illegible]uſtus Cæſar in Campaniam 66
No[illegible] perijt ibid.
[illegible] ibid.
A[illegible]runca deducta colonia 17
Auximum colonia miſſa ibid.

B.

BAEBI Cornelij facinora 40
Bathinus flumen 62
Ba[illegible] annonium duces [illegible],62
B[illegible] ciuilia finita viceſimo anno 53
Belli ciuilis initia 38
Belli ciuilis incendia ibid.
Bell[illegible] ciuilium damna 53
B[illegible] A[illegible]ic[illegible]m 41,68
Bellum Campanum 48
Bellum Germanicum 53
Druſo Claudio delegatum 55
T. Neroni 56
Be[illegible]m Italicum 24
Bellum Iugurthinum 23
Bellum Nolanum 26
Bellum Numantinum 19
Bellum Pannonicum per Neronem geſtum 55
Bellum Pannonicum, maximum 60
Bellum ſeruile 31
Bellum Thracicum 56
Beneuentum coloni deducti 17
Bibulus, [illegible]lega Cæſaris 37
Bithyniam Nicomedes pop. R. legat 34
Bocchus rex 23
Boiohœmum regio 60
Bononia deducta colonia 17
Britannia [illegible]is à Cæſare penetrata 38
Bructeri ſubacti 58
Brundiſium colonia deducta 17
Brutus 33
A. Bruti Gallæci præclara in Hiſpaniâ militia 21
D. Bruto decretus triumphus 43
D. Brutus conſul deſignatus 42
D. Brutus tugulatur 44,52
Cæſaris interfector 44
M. Brutus prætor in Cæſarem coniuratus 42
M. Brutus, & C. Caſſius prouincias exercituſque occupant 43
M. Brutus 46. Lycios deuicit ibid. Caſſio melior vir 47
M. Bruti morientis ætas ibid.
M. Brutus, à Stratone Ægeate impetrat, vt ſibi [illegible] commodet manum 46.58
Buxentum colon[illegible] 17

C.

CAECILIUS comœdus 18
Cæ[illegible] familiæ c[illegible]do 23
A. Cæc[illegible]a 61
L. Cædicij virtus laudanda 65
Cæpionis cenſoria leuitas 23
Cæſar 33
C. Cæſar Strabo 22
C. Cæſaris conſulatus, & geſta 35
C. Cæſar Magni Alexandri ſimillimus ibid.
C. Cæſaris lex de Campano agro plebi diuidendo 36
C. Cæſar & Pompeius opera Ciceronis ſuſpicione non caruerunt 7
C. Cæſaris in Galliâ geſta clariſſima 38

C. Cæſar ad vrbem 39
C. Cæſar Theſſaliam petit 40
Cæſar in Africam 41
C. Cæſaris in victos clementia 41
C. Cæſar in Hiſpaniam 41
C. Cæſaris in Hiſpaniâ facinus, & virtus eximia ibid.
C. Cæſaris in vrbem reditus ibid.
triumphi ibid.
C. Cæſar interemptus ibid.
C. Cæſaris obitus præmonitiones 41
C. Cæſaris teſtamentum ibid.
C. Cæſar cum rege Parthorum coit 57
C. Cæſar ab Adduo vulneratus ibid.
C. Cæſaris mors ibid.
L. Cæſaris obitus ibid.
Ti. Cæſaris geſta 54
Ti. Cæſar in Germaniam reuolat 65
Ti. Cæſar ex Pannonijs, Delmatiſque triumphum agit ibid.
Ti. Cæſar patri ſuccedere renuit 66
Ti. Cæſaris laudum enumeratio 68
Caldus Cœlius præclari facinoris auctor 65
Cales deducta colonia 17
Calidius 33
Calpurnia, vxor Antiſtij, iugulato viro, ſeipſam gladio transfixit 29
Calpurnia Cæſaris vxor 42
Caluus 35
Campanis data eſt ciuitas 19
Campanæ coloniæ ſupplementum adijcitur 50
Canidius ad Antonium præcipiti fugâ ſe rapit 52
Canidius moritur ibid.
Caninefates ſubacti 58
Canutius continua rabie lacerat Antonium 44
Capito, Velleij patruus, Agrippæ ſubſcribit in C. Caſſium 46
Cappadocia facta ſtipendiaria 54
Capua conditur à Tuſcis 13
Capua in formam præfecturæ redacta 37
Caranus, ſextus decimus ab Hercule, regnum Macedoniæ occupat 13
Carbo Papirius orator 22
Carbo ſolus toto anno conſul fuit 29
C. Carbo prætorius, conſulis frater occiditur ibid.
Carnuntum locus Norici Regni proximus 60
Carſeoli deducta colonia 17
Carthago annos 65. ante Romam conditur 13
Carthaginem ſenatus ſtatuit excidere 15
Carthago à P. Scipione deleta 16
Carthago in Africâ prima extra Italiam colonia condita eſt 17, 24
Carthaginis remoto metu curſu præcipiti à virtute deſcitum 19
Sp. Caruilius homo nouus 68
Caſſij cenſoris theatrum 17
Caſſio in demoliendo theatro eximia ciuitatis ſeueritas, & conſul Cæpio teſtis ibid.
C. Caſſius M. Craſſi quæſtor 38
C. Caſſius prætor in Cæſarem coniuratus 41
C. Caſſius Dolabellam Laodiceæ incluſum expugnat 46
C. Caſſius Rhodum capit ibid.
C. Caſſius ceruicem liberto præbet ibid. 51
C. Caſſius melior Bruto dux 47
Caſſius Longinus cenſor ſeuerus 23
Caſſius Parmenſis occiditur 52
Caſtrum coloniis occupatum 17
Catilina vrbe pulſus 33
Catilina, fortiſſimè dimicans, obtruncatur ibid.
Cato ibid.
Cato hiſtoricus 18
Cato Porcius conſul Italico bello occiſus 25
Catonis filij mors 47
M. Catonis ſententia de Nola & Capua condita 13
M. Cato, perpetuus diruendæ Carthaginis auctor 16
Cato repetundarum ex Macedonia damnatus 22
M. Catonis virtus 33
M. Cato ad ſpoliandum regno Ptolemæum miſſus 37
M. Cato homo nouus 68
Catullus poëta 38
Q. Catuli mors 27, 39
Q. Catuli verecundia, & auctoritas 31
Cetonij exemplum turpe 64
Cenſorini obitus 57
Cenſura Paulli & Planci 55
Cethegus aliique in carcere necati 33
Chalcidenſes orti Atticis 12
Charops primus Archon decennalis 14
Chios ab Ionibus occupata 12
M. Cicero, eloquentium princeps 18
M. Ciceronis laudes, & in coniuratos geſta 32
M. Cicero patriæ reſtitutus 37
M. Ciceronis domus 14. a ſenatu reſtituta 37
M. Ciceronis acta 43, 44
M. Cicero continuis actionibus Antonij memoriæ inuſſit notas 44
M. Ciceronis mors 45
Ciliciam perdomuit Numidicus 54
Cimbri, Teutoniſque Rhenum tranſſcendunt 22
Cimbrorum in Romanos geſta 24
Cinna neque Mario, nec Sulpicio temperatior 26
Cinnæ conſulatus à ſenatu abrogatus 27
Cinna ab exercitu, qui circa Nolam erat, receptus ibid.
Patriæ bellum infert ibid.
Marium cum filio ab exſilio reuocat ibid.
Cinna, ſeditione ortâ, ab exercitu eſt interemptus 28
Circenſes ludi 30
Ciuitas quo pacto Italiæ data 25
Claudius conſul primus in Siciliam tranſuexit exercitum 14
Ti. Claudius Nero bellum Campanum ciet 48
Ti. Claudij Neronis laudes 55
Ti. Claudius Nero cum Druſo Claudio fratre Rætos Vindelicoſque adgreditur ibid.
Ti. Claud. Nero triumphat ibid.
Ti. Claud. Nero Germanos domat 56
Clazomenæ, ab Ionibus conditæ 12
Cleopatræ fuga 52
Cleopatra, illatâ aſpide, morſu eius ſpiritum reddit ibid.

P. Clodij

P. C[illegible] lex 37
[illegible] de M. Catone lex 37
[illegible]ius à Milone iugulatus 38
C[illegible]na deducta colonia 17
[illegible], Melanthi filius, vltimus rex Athenarum 11
[illegible]s interemptus ibid.
[illegible]tor 33
C[illegible] hiſtoricus 23
[illegible] acta 45
[illegible] enumeratio 17
[illegible]hon, ab Ionibus condita 12
[illegible]pſa à Milone oppugnatus 45
[illegible] Capitolium occupant 42
C[illegible] dictum in Plancum 58
C[illegible]um 25
C[illegible] Cæſar pot[illegible] 39
[illegible]thus ab Homero nominatur 12
C[illegible]us antea Ephyre ab Halete, ſexto ab Hercule conditur ibid.
Corinthus euerſa 16
Corinthus occupata 38
[illegible]lia Africani filia, Gracchorum mater 22
L. Cornelius Merula flamen Dialis, in locu Cinnæ conſul ſuffectus 27
[illegible] iuſſu Cinnæ ibid.
Cornelius Rufinus, bello Pyrrhi dux celeberrimus 25
L. Cornelius S[illegible]a conſul ibid.
Cornificius, Octauij legatus 49
C[illegible]us, orator 39
[illegible]canius, pont. max. homo nouus 68
C[illegible] coloni miſſi 27
C[illegible]us [illegible]3
C[illegible] iudicandi munus æqualiter inter ſenatum, & equites partitus eſt 32
L. C[illegible]s orator 22
M. [illegible] aſſus ſeruile bellum repreſſit 31
[illegible] Craſſo Syria decreta 37
M. Craſſus à Parthis interemptus 38
P. Craſſus orator 28
C[illegible]us comicus ibid.
C[illegible] primus Archon annuus 14
Creta in pop. Rom. poteſtatem redacta 32
Creta longiſſimæ libertatis fine mulctata 34
Cre[illegible] vnus ex Heraclidis 11
C[illegible]pus Maiestis 46
C[illegible] in Italiâ à Chalcidenſibus conditæ 12
Cumarum & Neapolis in Romanos eximia fides ibid.
Cumanos ritus Oſca mutauit vicinia ibid.
C. Curio trib. pl. bello ciuili facem ſubiecit 38
Cymen Aeolij condunt 12
Cyprus deuicta 34

D.

DAMASIPPVS Domitium Scæuolam, C. Carbonem, & Antiſtium trucidat 29
Daorſi Delmatæ 63
Delos occupata ab Ionibus 12
Dertona 17
Deſitiates Delmatæ 63
Diphilus comicus 18
Diuerſitas morum & ſtudiorum inter P. Scipionem, & L. Mummium 16
Dolabella conſul 42
Dolabella C. Trebonium occidit 46
Dolabella ad ictum ſerui ceruicem præbet ibid.
Dolabella, vir ſimplicitatis generoſiſſimæ 67
Domitiæ familiæ felicitas 23
Domitij et Ameritis victoria ibid.
Cn. Domitij lex de ſacerdotum creatione 25
Cn. Domitius occupatus nauibus fugit 47
Domitius Caluinus Vibilium primipili centurionem, ob turpem ex acie fugam, fuſte percutit 49
Domitius Scæuola trucidatur 29
Domus Ciceronis 14 à ſenatu reſtituta 37
Druſi Claudij virtus 56. mors ibid.
Diuus Liuius, Iuliæ Auguſtæ pater, ſe ipſe interimit 47

E.

LEGOIS clarum exemplum 64
Egnatius Rufus interimere Auguſtum ſtatuit 54
Eliſſa Tyria, quam quidam Didonem autumant 13
Enumeratio eminentium ingeniorum 34
Epheſus ab Ionibus condita 12
Ephyram in Theſprotiâ Philippus occupat 11
Ephyre antea Corinthus ibid.
Epirum Pyrrhus occupat ibid.
Eporædia colonia deducta 17
Eretria ab Atheniensibus in Eubœa occupatur 12
Erythræ ab Ionibus conditæ ibid.
Eryx primus Archon decennalis 14
Eumepestex ibid.
Eupolis comicus 18
Euporus ſeruus C. Gracchum dominum prius, ſe deinde interimit 22
Euripides tragicus 18

F.

FABIVS Aemilianus diſciplinæ in Hiſpaniâ clariſſimus 21
Fabij ex Allobrogibus victoria 23
Fabrateria deducta colonia 27
Fannius 18
C. Fannius orator 22
Firmum coloniis occupatur 17
C. Flauius Fimbria ſe ipſum interimit 28
Formiani in ciuitatem recepti 17
Fregellæ deducta colonia ibid.
Fregellæ à L. Opimio excisæ 21
Fuluia, Antonij vxor, omnia armis miſcet 48
Præneſte capit ibid.
Fuluia Italiâ excedit ibid.
Fuluij Flacci aſpera cenſura 25
Cn. Fuluius cenſoris frater, à fratre ſenatu motus ibid.
Fuluius Flaccus cum filio à L. Opimio interemptus 22
Fuluij Flacci, qui Capuam ceperat, filiorum exemplum clariſſimum ibid.
Fundani in ciuitatem recepti 17

G.

A. Gabinii trib.pl.lex,vt Pompeius ad Piratas compeſcendos proficiſceretur 31
Gades à Tyriâ claſſe conditæ 12
Ser.Galba 18
Gallias Domitius Fabius primùm cum exercitu intrauit 34
Galliæ C.Cæſaris auſpiciis infractæ ibid.
Galliæ Cæſari in quinquennium decretæ 37
Galliæ Cæſari prorogatæ ibid.
Gallogræciam perdomuit Vulſo Manlius 34
Gentes multæ à Pompeio deuictæ 35
Gentius Illyriorum rex in triumpho ductus 14
Germania rebellat 56
Germanici virtus 65
Germanicus pleraque ignauè geſſerat 67
Germani militis Cæſaris videndi cupido 59
Germanus ſeruus, ad interficiẽdum Marium miſſus, vt eum agnouit, profugit è carcere 26
Gracchi 18
Gracchi oratores 22
C.Gracchi furor 21
Gracchus colonias extra Italiam poſuerat 14
Ti.Gracchi laus,& vituperatio 19,20
Græcia concuſſa maximis motibus 12
Grauiſca colonia deducitur 17

H.

Halyter, Hipponis filius 12
Hercinia ſilua 60
Hercules in Olympicis victor 13,14
Hermione Oreſti pacta 11
Heſiodus 120. annos diſtinctus ab Homeri ætate 13
Heſiodus quando claruerit ibid.
Hiſpania vniuerſa facta ſtipendiaria 34
Hiſpaniæ, Cn.Pompeio decretæ 38
Homerus quando floruerit 13
Homerus ſolus appellari Poeta meruit 12
Homeri laus ibid.
Homerus, & Archilochus ſoli perfectiſſimi in iis operibus, quorum primi auctores fuêre 13
Homerus non cæcus genitus ibid.
Roſcius lege ſuâ equitibus in theatro loca reſtituit 32
Q.Hortẽſius de Minatij Magij virtutibus in Annalibus retulit 25
Q.Hortenſius orator 33
Q.Hortenſij mors 39
Hortenſius, Hortenſij oratoris filius, obtruncatur 47

I.

Ianva Gemina quoties certæ pacis argumentum clauſus dederit 34
Illyrium Dalmatiaque à Ti. Cæſare deuicta ibid.
Initium in vrbe Romà ciuilis ſanguinis, gladiorumque impunitatis 20
Interamna 17
Inuidia, eminentis fortunæ comes 14
Iones, duce Ione, regionem occupant, Ioniamque appellant 12
Iones multas inſulas occupant ibid.
Ionia ibid.
Iphitus Elius Olympiorum certamen, mercatumque inſtituit ante M. Vinicium conſulem anno DCCCCIV. 13
Iſocrates 18
Italicum bellum 24,25
Italici belli Imperatores clari 25
Italicorum duces ibid.
Iuba Cn. Pompeio fauebat 40
Iugurtha ſub Africano militauit 23
Iugurthinum bellum ibid.
Iulia, flumen 59
Iulia, Pompeij Magni vxor, decedit 38
Iulia M. Marcelli primùm, M. deinde Agrippæ vxor 54,55
Iulia Neroni nubit 55
Iuliæ luxuria 56
Iuliæ mœchi pœnas pendunt ibid.
Iulia in inſulam relegata. 57
Iulius Florus Gallicarum princeps 68
Q.Iulij Poſtumi celebris opera 65
Iunij Blæſi laudes 67
Iurgia inter Pompeium & Lucullum 32
Iuuentius Lateranenſis ſeipſe gladio transfixit 44

L.

Labienvs transmarinas prouincias magnis motibus concutit 49
occiditur à Ventidio ibid.
Lacedæmonij in Aſiâ 13
Lacedæmonius nullus orator 19
Lælius 18
Lælius orator 22
P.Lænas trib.pl.Sex. Lucilium ſaxo Tarpeio deiecit 28
Langobardi fracti 59
Lariſſa, ab Aeolis condita 12
Laſthenes, & Panares, duces Cretenſium 32
Latinus, Romuli auus 14
Lebedus ab Ionibus condita 12
Lentulus & Marcellus conſules 39
Lentulus necatus in carcere 33
Lepidus Aelius augur, quòd ſex millibus ædes conduxiſſet, adeſſe iuſſus 23
M.Lepidus pont.max. 44
M.Lepidus à ſenatu hoſtis iudicatus ibid.
M.Lepidus Paullum fratrem proſcribit 45
M.Lepidus, vaniſſimus omnium vir 50
Cæſari denunciat, vt Siciliâ excedat ibid.
M.Lepidus Octauij genibus aduolutus ibid.
M.Lepidus, Lepidi triumuiri filius, Auguſti interficiendi conſilium capit 52
opprimitur à Mæcenate ibid.
M.Lepidus à Ti. Nerone copiis omnibus præfectus 62
Lesbos inſula 12
Leucas expugnata 35
Lex Licinia 21
Lex Pedia aduerſus Cæſaris interfectores 46
Lex Varia turpiſſima 28
Libo ingratus, à Ti. Cæſare oppreſſus 68
A.Licinius Nerua Silianus 65

Liuia,

Liuia, Druſi Claudiani filia, Auguſti coniux 48
Liuia cum viro Nerone Siciliam peruehitur ibid.
Liuius hiſtoricus 18,33
M. Liuius Druſus tribunus pl. non bonâ fortunâ vſus 24. interficitur ibid.
M. Liuij Druſi nouiſſima vox 24. mores ibid.
M. Liuij Druſi domus, poſtea Ciceronis, mox Cenſorini, deinde Statilij Siſennæ ibid.
M. Lollij legati exercitusque in Germaniâ clades 55
M. Lollius pecuniæ cupidior, quàm rectè faciendi ibid.
M. Lollij crimen, & mors 57
Luca colonia deducitur 17
Luceria deducta colonia ibid.
Lucilius poëta 22
Lucretius poëta 33
Lucretius Offella Prœneſtis ac Marij oppugnationi præfuerat 30
L. Lucullus 35
Lucullus, Luculli filius, occiditur 47
Lucullus Mithridatem multis locis fundit 32
Zyzicum liberat ibid.
Tigranem vincit ibid.
L. Lucullus profuſæ in ædificiis conuictibusque & apparatibus luxuriæ primus auctor 32
L. Lucullus Xerxes togatus cur à Pompeio dictus ibid.
M. Lucullus circa Fidentiam hoſtes Sullæ fudit 30
Lucullorum duorum mors 39
Ludi Circenſes 30
Ludi ſcenici à Circenſibus differunt 35
Q. Lutatius Catulus proconſul 24
Lycia, ſeu Lymira vrbs 57
Lycurgus Lacedæmonius claret 13
Lydus & Tyrrhenus fratres regnant in Lydiâ 11
Lydus & Tyrrhenus fratres, ſterilitate frugum compulſi, ſortiuntur, vter cum parte multitudinis patriâ decedat ibid.
Lyſippus ſtatuarius præſtantiſſimus 17

M.

MACEDONES, orbis domitores 13
Macedoniam Paullus Prouinciam fecit 34
Macedonia armis exteris occupatur 60
Q. Macedonici ſeuerum ad Contrebiam imperium 21
Macedonici in Peruſiâ facinus 48
C. Mæcenas vrbis cuſtodiis præpoſitus 52
M. Lepidum iuuenem opprimit 53
Magius Celer Velleianus, Velleij frater 62
Magneſiam Lacedæmonij in Aſiâ occupant 12
Mancinus Hoſtilius in Numantinos 21
Mancinum verecundia impunitum habuit ibid.
Mancini fœdus turpiſſimum 21,53
Manilij trib. pl. lex, vt bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium adminiſtraretur 32
Marcellus Siciliam fecit prouinciam 34
M. Marcelli mors 54
Marcomanni 59,60
C. Marius ſub Africano miles factus 23
Q. Metelli legatus ibid.
Marius deſcribitur ibid.
Marius primùm conſul creatus ibid.
Marius iterum conſul Iugurtham in triumpho duxit ibid.
Marius tertium conſul in Cimbros ibid.
Marij, quartùm conſulis, cum Teutonis conflictus 23,24
Marij, quintùm conſulis, fortunatiſſimum prœlium 24
Marius, ſextùm conſul, Seruilij Glauciæ Saturninique Appuleij furorem armis compeſcuit ibid.
Marius ſeptimùm conſul cum Cinnâ 28
eius mors ibid.
Marius vrbe à Sullâ pulſus 26
Marius in carcerem ductus ibid.
Marius à ciuibus impoſitus in nauem in Africam curſum dirigit ibid.
Marius vrbis mœnia ingreditur 27
Marius Marij filius conſul anno ætatis 26. 29
à Sullâ acie pulſus ibid.
interemptus ibid.
Maroboduus Marcomannorum dux 59
Maroboduus Varicaput ad Cæſarem mittit 64
Martia & Quarta legiones ad Octauium ſe conferunt 43
Marullus Epidius, Flauiusque Cæſetius trib. pl. in C. Octauio voluntatem regni arguebant 45
Maſſiliam Cæſar proficiſcitur 39
Medi rerum potiuntur 13
Medon, Codri filius, primus Athenis Archon 11
Medontis poſteri, Medontidæ dicti ibid.
Megara à Peloponneſiis condita ibid.
Menandrius comicus 18
Menas, claſſis Pompeianæ præfectus 47,48
Menecrates, claſſis Pompeianæ præfectus 47
Meſſalla Coruinus ſeruatus Cæſaris beneficio ibid.
Meſſallini opus egregium 61
Metelli fratres vno die triumpharunt 22
Q. Metelli, qui Iugurthinum bellum geſſit, laus 23
Q. Metellus Cretam in pop. R. poteſtatem redigit 32
Metellus Creticus 35
Q. Metellus Macedonicus Pſeudophilippum vicit Achæosque fudit 15
Q. Metellus Macedonicus vel magnificentiæ Romanæ, vel luxuriæ princeps ibid.
Q. Metelli Macedonici ſingularis felicitas ibid.
Metellus Numidicus orator 22
Q. Metelli Numidici triumphus 23
Q. Metellus Numidicus à L. Saturnino ciuitate expulſus 55
Q. Metellus Pius Italici belli Imperator ibid.
Metellus Pius apud Fauentiam Sullæ hoſtes vicit 30
Metellus & Pompeius ex Hiſpanis triumpharunt 35
Metelli mors 39
Miletus, ab Ionibus condita 12

Milo Annius à Pompeio damnatus, abſolutus à M. Catone 38
Milo lapide ictus periit 45
Minatij Magij laudes, & geſta 25
Minervium deducta colonia 17
Minturnas coloni miſſi ibid.
Minucij triumphus 22
Mithridatis odium in Romanos 26
Mithridates Pharnacis filij inſidiis oppreſſus 35
Mitylene ab Aeolis condita 12
Mitylenæorum perfidia 26
Mocaſeces Thraciæ rex 61
Mucius iuris ſcientiâ clarus 22
L. Mummius Achaico bello gerendo deſtinatus 25
L. Mummius Corinthum funditus eruit 16
L. Mummius Achaicus dictus ibid.
L. Mummius Achaicus homo nouus ibid.
L. Mummius ludis ibid.
L. Murena & Fannius Cæpio occidendi Auguſti conſilia ineunt 54
Mycenas Agamemnon in Cretâ ſtatuit 11
Myrinam condunt Aeoli 12
Myunta Ionibus condita ibid.

N.

NARBO Marcius colonia in Galliâ deducta 17
Neapolium 60
Neapolis à Chalcidenſibus condita 12
Neapolis, & Cumarum in Romanos fides eximia ibid.
Naſo poeta 35
Neapolitani Cæſaris Auguſti honori athleticum certamen ſacrauerunt 66
Nepe colonia deducta 17
Neptunia colonia ibid.
Nero Claudius patriæ redditur 49
Ti. Nero Rhodum proficiſcitur, ibique ſeptem annos moratur 56
Ti. Nero Romam reuertitur 57
Ti. Nero adoptatur à Cæſare Auguſto 57, 58
Ti. Nero in Germaniam mittitur 58
Ti. Nero bello Pannonico deſignatus 61
Ti. Neronis mutuus erga milites amor & cura 62
Nicomedes Bithyniam pop. Rom. legauit 20
Ninus rex Aſſyriorum 13
Nola condita à Tuſcis ibid.
Nolanum bellum 26
Noricos Ti. Cæſar deuicit 34
Noui homines ad celſiores dignitatis gradus euecti 68
Numantia à Scipione deleta 20
Numantinum bellum 19

O.

CN. OCTAVIVS Perſeo, vt ſe Romanorum fidei committeret, perſuaſit 14
C. Octauius Macedoniam ſortitur 41
C. Octauij laudes ibid.
C. Octauius à C. Cæſare adoptatus ibid.
C. Octauius equeſtri familia genitus ibid.
C. Octauij, Romam intrantis, Solis orbis ſuper caput curuatus æqualiter, rotundatuſque, in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens, conſpectus eſt ibid.
C. Octauio ſtatua equeſtris à ſenatu poſita 43
C. Octauij circa Mutinam virtus ibid.
C. Octauius Conſul 44
C. Octauij dictum de proſcriptis 46
C. Octauij in Illyrico, Dalmatiaque expeditiones 49
C. Octauius Pompeio, Siciliæque bellum inferi ibid.
claſſis maiori parte vi ventorum priuatur ibid.
C. Octauius cum Pompeio claſſe concurrit ibid.
C. Octauij fortiſſimum factum 50
C. Octauius ad vrbem reuertitur ibid.
C. Octauius Antonium claſſe vincit 51
C. Octauij erga victos clementia 52
C. Octauij ad vrbem reditus, ciuiumque erga eum fauor 53
C. Octauius, & Antonius cum M. Bruto Caſſioque acie concurrunt 46
Octauius conſul iuſſu Cinnæ interfectus 27
Olympici certaminis initium 15
Opimianum vinum celeberrimum ab Opimio dictum 22
L. Opimius C. Gracchum & Fuluium Flaccum morte afficit 21
L. Opimius damnatus 22
Oratorem Argos, Thebæ, Sparta, nullum habuêre 19
Oratores clari 22
Ordinatio comitiorum à D. Auguſto relicta 66
Oreſtis, & Electræ factum à diis comprobatum 11
Oreſtes annis xc. vixit ibid.
Oreſtes Aegiſtum, cum Electra ſorore, obtruncat ibid.
Oreſtes annis LXX. regnauit ibid.
Oreſtes ſe à Pyrrho virtute vindicauit ibid.
Oreſtes Pyrrhum Delphis interfecit ibid.
Oreſtis liberi ab Heraclidis excluſi 12
Oreſtis liberi circa Leſbum ſedem cepêre ibid.
Orodes Parthorum rex 38
Oica 12

P.

PACORVS, Parthorum regis filius, interimitur 49
Pacuuius in Tragœdiis clarus 22
Pæſtum coloni mittuntur 19
Panares, & Laſthenes Cretenſium duces 32
Pannoniam Ti. Cæſar imperio addidit 34
Pannonia Dalmatiaque arma in Romanos corripiunt 60
Pannonia pacem petit 62
Panſa Hirtiuſque Cæſari prædixerant, vt principatum, armis quæſitum, armis teneret 42
Panſæ atque Hirtij mors 43
Parthi Armeniæ manum admouent 5
Parthorum legati ad Sullam 28
Parthorum rex Auguſto Romana ſigna remittit 54. obſides liberos mittit 50
Paſſieni virtus 63

Parthæ

[illegible]e ca[illegible]e 51
P[illegible] a Romulo electi 14
P[illegible] a Patribus dicti ibid.
P[illegible]us ad Cannas cæſus ibid.
Pa[illegible] triumphum impedire nonnulli obnitebantur ibid.
Pa[illegible] triumphus quantũ priores exceſſerit ibid.
L. [illegible] filij quattuor 15
L. [illegible]li egregia vox ibid.
L. [illegible] filij moriuntur ibid.
Pax circa Brunduſium inter Antonium, & Auguſtum 48
[illegible]x circa Miſenum cum Pompeio inita 49
[illegible] lex aduerſus Cæſaris interfectores 46
Q. Pedius C. Octauij in conſulatu collega 44
P[illegible]gi Athenas commigrauêre 12
Pe[illegible]s pr[illegible]es pulſis Heraclidis, Peloponneſi [illegible] pe[illegible]um obtinebat 11
Pe[illegible]is progenies ab Herculis progenie expellitur ibid.
Penthelus, & Tiſamenus, Oreſtis filij, poſt patrem regnauêre triennio ibid.
Pergamum Agamemnon in Cretâ [illegible] 11
M. Perperna Sertorium interimit 31
Perſæ [illegible] terrarum imperant 13
P[illegible]s a Pa[illegible]o victus 14
Perſeus in triumpho ductus à Paulo ibid.
Pe[illegible] in libera cuſtodia Albæ deceſſit 15
[illegible] ab Octauio expugnatur 48
P[illegible]us 38
P[illegible]aces Medus Sardanapalum interimit 13
[illegible]arnac[illegible] a Cæſare victus 41
Ph[illegible]lanx acies 42
Pha[illegible]n inſulam occupant Iones 12
P[illegible]lemon comicus 18
Phi[illegible] deuictus 13
Phocæa ab Ionibus condita 12
Phraates Parthorum rex 54
Picenum coloni miſſi 17
Pi[illegible]ari os Thebas illuminauit 19
Pineies Pannonum dux 60,62
Piſaurum coloni miſſi 17
L. Piſo bellum in Thraciâ ortum comprimit 56
Placentiam coloni miſſi 17
Planci inconſtantia 44
Plancus impetrat, vt Plancus Plotius frater eius proſcriberetur 45
Plancus Fuluiam fugientem comitatur 48
Planci vita, fugaque ad Octauium 51
Plato 18
Plautius Siluanus 61
Pompeiorum familiæ quot 27
C[illegible]. Pompeij patris bello Marſico præclara opera ibid.
Aſculum capit ibid.
cum Cinnâ confligit ibid.
obit ibid.
Cn. Pompeij iuuenis præclara geſta, & laudes 30
Cn. Pompeius prædonibus orbem liberat 32
Cn. Pompeius gloriæ cupidiſſimus ibid.
Cn. Pompeij de Lu[illegible] dictum ibid.
Cn. Pompeij aduerſus Mithridatem victoriæ 33
Cn. Pompeij victoriæ 33,34
Cn. Pompeius omnium gentium, quas adi[illegible], victor 35
Cn. Pompeij inſignes triumphi ibid.
Cn. Pompeius & M. Craſſus conſules 38
Cn. Pompeius tertium conſul ſolus ibid.
à Cæſare maximè alienatus ibid.
Cn. Pompeius Dyrrhachium tranſmiſit 39
Cn. Pompeius in Pharſaliâ victus 40
Cn. Pompeius iugulatur ibid.
Cn. Pompeius, Cn. Pompeij filius, vulneribus confectus 41
Cn. Pompeij filius paruus, Iubâ natus, obiit 38
Q. Pompeius conſul 25
Q. Pompeij fœdus turpe 53
Sex. Pompeius deſcribitur 47
Sex. Pompeius Siciliam occupat ibid.
Sex. Pompeij cum Cæſare & Antonio pax 49
Sex. Pompeij dictum ibid.
Sex. Pompeius omnibus, qui ad eum fugerant, reditum ſalutemque in pace paciſcitur ibid.
Sex. Pompeius à Titio iugulatur 50,52
Pompeium primum è Pompeiis conſulem, magni nominis virum, ad turpiſſima fœdera Numantini deduxêre 19
Pompeium gratia impunitum habuit ibid.
Pompeius Mitylenęis libertatem reſtituit, in vnius Theophanis gratiam 26
Pompeius, collega Sullæ, ſeditione interfectus 27
Pompeius curru vrbem triumpho inuectus 51
Pompeius tribuniciam poteſtatem reſtituit ibid.
Pomponij ſingularis in Gracchum fides 21
Pomponij Cominei laudes 23
Pomponius Flaccus, vir ad omnia recta natus 68
Pontius Teleſinus, Samnitium dux 29
Pontus Syriaque, Cn. Pompeij virtutis monumenta 34
Popilium Rutiliumque, qui conſules aſperrimè in Ti. Gracchi amicos ſæuierant, poſteà iudiciorum publicorum meritò oppreſſit inuidia 22
M. Popilius Lænas mittitur legatus ad Antiochũ Epiphanem 14
Poſtumij Albini aſpera cenſura 15
Potentia colonia deducta 17
Priene ab Ionibus condita 12
Princeps optimus, faciendo docet rectè facere ciues ſuos 67
Proſcriptio triumuiralis 45
Proſcripti ad Sex. Pompeium confluunt 47
Pſeudophilippus à Q. Met. Macedonico ſuperatus 15
Ptolemæus Syriæ rex ab Antiocho Alexandriæ obſeſſus 14
Ptolemæus Cypri rex, ſub aduentum Catonis, vitæ ſuæ vim intulit 37
Ptolemæi in Pompeium perfidia 40
in Cæſarem 41
Puteolos coloni miſſi 17
Pyrrhus Epirum occupat 11
Pyrrhus Her[illegible]iones nuptias occupauit ibid.
Pyrrhus regnat 17

Q.

QVADRIGARIVS hiſtoricus 23
Quæ cuiuſque ducta gens, ac natio redacta in formulam prouinciæ, ſtipendia pacta ſit 34

R.

RABIRIVS poëta 33
Rætiam Ti. Cæſar R. imperio nouã ſubiunxit prouinciam 34
Regulus in Africam primus tranſiecit ibid.
Rhaſcupolis Cotym occidit 68
Rhodij à Romanis deficiunt 26
Rhodiorum in Romanos eximia fides 26
Roma à Romulo condita 14
Roma, libera, dominaque gentium 31
Romani rerum domini 13
Romanorum magnificentia in ædium ſtructuris 29
Romanæ linguæ, & diſciplinæ notitia in Pannoniis omnibus 60
Romana ſigna à Parthorum rege Auguſto remiſſa 54
Rufi Saluidieni ſcelesta conſilia 48
Rutilium conſulem iudiciorum publicorum meritò oppreſſit inuidia 22
Rutilius hiſtoricus 23
P. Rutilius repetundarum ab equitibus damnatus 24
Rutilius conſul Italico bello cæſus 25

S.

SACROVIR, Galliarum princeps 68
Sabinarum virginum raptus 14
Sabinis ſine ſuffragio data ciuitas 17
Sabinis ius ferendi ſuffragij datum ibidem
Salamina Teucer in Cypro conſtituit 11
Salernum miſſi coloni 17
Sallues à Sextio Caluino deuicti ibid.
Salluſtius Thucydidis æmulus 33
Saluidienus 42, 48
Samnitium parti ciuitas data 17
Samos ab Ionibus occupatur 12
Sardanapalus à Pharnace Medo imperio vitaque priuatur 13
Saticula deducta colonia 17
Scaurus, orator 22
P. Scipionis Aemiliani laudes 16
P. Scipio Aemilianus conſul creatus ibid.
P. Scipio Carthagini bellum infert ibid.
P. Scipio Aemil. in Hiſpaniâ murali coronâ donatus eſt, ibid.
in Africâ obſidionali, ibid.
in Hiſpaniâ ex prouocatione hoſtem interemit ibid.
P. Scipio liberalium ſtudiorum & auctor, & admirator ibid.
P. Scipio Polybium Panætiumq; domi militiæque ſecum habuit ibid.
interualla negotiorum otio elegantiſſimè diſpunxit ibid.
P. Scipio Africanus dictus ibid.
P. Scipio Naſica Ti. Gracchum interficit 20
P. Scipio Numantiam ſolo æquat ibid
P. Scipio de Ti. Gracchi cæde à Carbone interrogatur ibid.
P. Scipionis Africani mors 21
P. Scipio Aemilianus Africam in formulam redegit prouinciæ 34
Scipio Romanorum potentiæ viam prior, luxuriæ poſterior aperuit 19
Scipio orator 18
Scipio Aemilianus orator 22
Cn. & P. Scipiones primi omnium in Hiſpanias duxêre exercitus 34
Scordiſci à Ti. Cæſ. debellati 34
Scribonia Iuliæ mater 57
Scylacium colonia deducta 17
Segeſtes Varo coniuratos indicat 64
Seianus 63
Seiani Aelij virtus 67, 68
Seianus Aelius Ti. Cæſaris principalium onerum adiutor 67, 68
Sentius Saturninus 58, 60
Sentius Saturninus reip. reſtitutus 49
C. Sentij Saturnini conſulis factum præclarum 58
Sertorius Metellum laudabat, Pompeium timebat 31
Sertorius à Perpernâ interfectus ibid.
Sertorianum bellum ibid.
Seruilia, Lepidi vxor, viuo igni deuorato, diem ſuum obiit 53
Seruilij duo apud Cluſium pro Sullâ victores 30
Seruilius Glaucia à Mario morte multatus 24
Setina colonia deducta 17
Sextiæ aquæ 17
Sextius Caluinus Sallues deuicit ibid.
M. Silanus reip. reſtitutus 49
Sinueſſam miſſi coloni 17
Siſcia 62
Siſenna hiſtoriarum auctor 23
Smyrna ab Aeolis condita 12
Societas potentiæ inita inter C. Cæſarem, Cn. Pompeium, & M. Craſſum 36
Socrates 18
Sophocles tragicus ibid.
Sora deducta colonia 17
Spartacus fugitiuorum dux 31
Spoletium coloni deducti 17
Staius Murcus 46
Staius Murcus Sex. Pompeium petit 47
Staius Murcus à Pompeio interfectus 49
Statilius Taurus 67
Statuæ equeſtres ex Macedoniâ Romã delatæ 15
Statuæ equeſtres L. Sullę, Cn. Pompeio, & C. Cęſari poſitæ 43
Sueſſa deducta colonia 17
L. Sulla C. Marij quæſtor 23
Sulla vrbem armis occupat 26
Sullæ contra Mithridatem victoriæ 28
Sulla Mithridati victo leges imponit ibid.
Sullæ quid Magi ex corporis notis reſponderint ibid.

Sulla iuſtis legibus tentat bellum componere 29
Sulla Scipionem Norbanumque conſules ſuperat ibid.
Sulla, dum vincit, iuſtiſſimo lenior, poſt victoriam audito fuit crudelior ibid.
Sulla Q. Sertorium exarmatum dimiſit incolumem ibid.
Sulla grates Dianæ ſoluit ibid.
Sulla, Mario iuuene occiſo, Felicis nomen aſſumpſit 30
Sulla dictator immodicè crudelis ibid.
P. Sulpicius 22
P. Sulpicius Q. Pompeij conſulis filium interfecit 26
exſul factus ibid.
P. Sulpicij contra Sullam pro Mario lex ibid.
P. Sulpicius iugulatur ibid.
Sulpicius orator 33
Sutrium colonia deducta 17
Syria facta ſtipendiaria 34
Syria Pontusque, Cn. Pompeij virtutis monumenta ibid.

T.

Tarracina deducta colonia 17
Tarentum colonia deducta ibid.
Tegeam Agamemnon in Cretâ ſtatuit 11
Telamon & Teucer, fratres ibid.
Teminus, nepos Heraclidis ibid.
Tenos occupatur ab Ionibus 12
Terentius 18
Tergeſtes 60
Teucer & Telamon, fratres 11
Thebanus nullus orator 19
Theophanes 26
Theſſalus Theſprotius Theſſaliam armis occupat 12
Theſſalia, priùs Myrmidonum ciuitas vocitata ibid.
Theſſalos à Theſſalo, filio Herculis, appellatos cur non dicendum ibid.
Tibullus 33
Tigranes à L. Lucullo victus 32
Tigranis filius, deinde Tigranes, ſupplex ad Pompeium venit 33
Tigranes ingenti mulctatur pecuniâ 34
Titius Sex. Pompeium iugulat 50
ad Octauium transfugit 51
Tullius eloquentium princeps 18
Tyrrhenus & Lydus, fratres 11
Tyrrhenum ſors decedendi contigit ibid.
Tyrrhenus, peruectus in Italiam, loco, incolis, & mari nomen dedit ibid.

V.

Valentia colonia deducta 27
Valerius Antias hiſtoricus. 23
Valerius Flaccus conſul turpiſſimæ legis auctor 28
Valerius Flaccus conſularis à Fimbriâ interfectus ibid.
Varro 33
Varus Quinctilius 63
liberti manu iugulatur 47
Varus à Germanis cæſus 63
Varus ſe ipſe tranſfigit 64
Vatinius 46
Vatinij deformitas corporis, ingenijque turpitudo ibid.
C. Velleius gladio ſe ipſe tranſfixit 48
Velleius miles factus 58
Velleij votum de ſalute Ti. Cæſaris 69
Venetia diu in poteſtate Antonij ab Aſinio retenta 48
Ventidius triumphat 44. Labienum Parthoſque & Pacorum regis filium extinguit 49
Venuſiam mittuntur coloni 17
Verſus de Lepido & Planco, qui proſcripſerant fratres 45
Vibillius primipili centurio 49
Viennenſium diſſenſiones 65
Vindelicos debellauit Ti. Cæſar 34
Viriathus, latronum in Hiſpaniâ dux, à Seruilio Cæpione interemptus 19
Virgilius, carminum princeps 33
Volumnij fuga 64
Vtica, à Tyria claſſe condita 12
Vxorum fides in proſcriptos ſumma, libertorum media, ſeruorum aliqua, filiorum nulla. 45

FINIS.

IVSTI LIPSI
AD
C. VELLEIVM PATERCVLVM
ANIMADVERSIONES:

Quas recenter auxit & emendauit.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Ioannem Moretum.

cIɔ. Iɔc.

Cum Priuilegiis Cæſareo ac Regio.

IVSTI LIPSI

AD

C. VELLEIVM PATERCVLVM

ANIMADVERSIONES.

1 TEMPESTATE diſtractus à duce ſuo Neſtore.] *Quid Græci Troia redeuntes paßi ſint aut fecerint, narratio ſunt: quæ opida condiderint, aut vbi ſixerint ſedes. De quo tamen propriè hoc initium? Credo de Epio. quo trahit me Iuſtinus lib.* XXI. Metapontini in templo Mineruæ ferramenta, quibus Epius, à quo conditi ſunt, equum Troianum fabricauit, oſtentant. Et facit Ariſtoteles in Admirandis: Ἐν δὲ Μεταποντίῳ Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶναι φασὶν, ἔνθα τὰ τοῦ Ἐπειοῦ λέγουσιν ὄργανα ἀνακεῖσθαι, *ἃ εἰς τὸν Δούρειον ἵππον ἐποίησεν. *Strabo ſimpliciter tamen dixit* Pylios Metapontum condidiſſe: *Stephanus aliiq;* Metabum *nominarunt. de quo ipſo quin hæc capere poßis, non nego.* *Fort. εἰς τόν.

2. Cyprum appulſus, cognomine (*ſcribo* cognominem) patriç ſuæ Salamina conſtituit.] *Apud Græcos Latinosq́; paßim hæc hiſtoria. Illud notâ non indignum, tempore Iſocratis, Teucri genus adhuc fuiſſe in Cypri regno. In Euagorâ:* Τεῦκρος δὲ, ἐπειδὴ Τροίαν συνεξεῖλεν, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε κατῴκησεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆς πρότερον αὐτῷ πατρίδος οὔσης, καὶ τὸ γένος τὸ νῦν βασιλεῦον κατέλιπε: Teucer verò, poſtquam vnà cum aliis Troiam cepiſſet, veniens Cyprum, Salamina ibi condidit, cognominem veteri ſuæ patriæ, & genus quod nunc ibi regni potitur, reliquit.

3. Philippus Ephyram.] *Imo* Phidippus, *ex Homero: quod Aldus obſeruauit. Corruptum idem nomen video in Diodori quinto Bibliothecæs, & Strabonis extremo nono. cuius (Strabonis dico) locum totum ſic lego:* Τοὺς δ' ἀπὸ Ἐφύρας τῆς Θεσπρωτίδος, ἀπογόνους Ἀντίφου καὶ Φειδίππου ὄντων Θετταλοῦ τοῦ Ἡρακλέους, ἐπελθόντας, ἀπὸ Θετταλοῦ τοῦ ἑαυτῶν προγόνου τὴν χώραν ὀνομάσαι. *Quæ corrupta aut mutila vſque adhuc lecta.*

4. Tres ibi vrbes ſtatuit, à patriæ nomine vnam, à victoriæ memoriâ Mycenas, Tegeam, Pergamum.] *In primogeniâ Rhenani editione (ea puriſsima, & ſæpe nobis dux ad meliora) voculâ addita legas:* ſtatuit, duas à patriæ nomine. *Vulgata ſanè manca eſt. Sed quid hæc igitur ſibi vult? Duplicem patriam fuiſſe Agamemnoni? de Mycenis fateor, & clarum eſt: de Tegeâ, quæ in Arcadiâ, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam* Pergamum, *ſiue, vt Plutarchus in Lycurgo appellat (περγαμίαν) certum eſt à victo Pergamo dictam.*

5. Regni potitur Aegyſthus per annos VII.] *Homerus de hoc ipſo:* Odyſſ. γ.

Ἑπτάετες δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκήνης.

6. Regnauit LXX.] *Valde diſſentit Euſebianum Chronicon:* Mycenis poſt mortem Ægyſthi Oreſtes regnauit annis XV. *Credo fuiſſe* LXV.

7. Anno octogeſimo poſt Troiam captam.] *Nota, firmandæ* *ſententiæ noſtræ de capite & exordio ſcripti huius Velleiani. Nam manifeſtò computat à Troiâ captâ. Sed in numero annorum Strabo differt; qui libro* XIII. *ſcribit* Penthilum in Thraciam veniſſe ἑξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον: ſexaginta annis poſt Troïca tempora, ſub ipſum Heraclidarum reditum in Pelo- *In Præmiſſis ad Lectorem.

ponneſum. *Itaque diſertè ille vult, à Troiâ captâ ad hunc reditum annos eſſe inter [illegible] ſexaginta. A Velleio tamen, cum alij Chronologi, tum vetus ille & induſtrius Chriſtianorum Tatianus ſtat: qui notat* Homerum vixiſſe πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ὕστερον τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν: ante Herculidarum reditum, poſt Troianas res paullo minus annis octoginta. *Idem numerus in Plutarchi, De Homero. An [illegible] non ſcriptam Strabonis corrigendum ſit, tu amice noſter Cauſabone, qui ſeruus [illegible] medi[illegible]us, vide.*

8. Pelopis progenies ab Herculis progenie expellitur.] *Hoc illud celebre tempus, quod crebro in antiquis Chronicis quaſi nota & character temporum ſignatur* Reditus Heraclidarum. *Atque ab eo initium plerique ſi[illegible] iunt hiſtoriæ veræ. Diodorus* [illegible]. Ἔφορος ὁ Κυμαῖος, Ἰσοκράτους ὢν μαθητής, ὑποστησάμενος γράφειν τὰς κοινὰς πράξεις, τὰς μὲν παλαιὰς μυθολογίας ὑπερέβη, τὰ δ' ἀπὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου πραχθέντα συνταξάμενος, ταύτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῆς ἱστορίας. ὁμοίως δὲ τούτῳ Καλλισθένης καὶ Θεόπομπος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν γεγονότες, ἀπέστησαν τῶν παλαιῶν μύθων: Ephorus Cumanus, Iſocratis diſcipulus, cùm res publicè geſtas ſcribere inſtituiſſet, veteres quidem fabulationes o[illegible], illa verò quæ ab Heraclidarum reditu facta colligens, hoc initium fecit h[illegible] ſuæ. Calliſthenes & Theopompus, qui eodem æuo vixerunt, pariter [illegible] nuerunt à priſcis fabulis. *Varro paullo aliter tamen tempora in hunc finem [illegible] apud Cenſorinum, cap.* XXI. Varro, *inquit*, tria diſcrimina temporum eſſe tradit. Primum, ab hominum principio vſque ad Cataclyſmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur Adelon. Secundum, à Cataclyſmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa fabuloſa referuntur, Mythicon nominatur. Tertium, à prima Olympiade ad nos, quod dicitur Hiſtoricum: quia res in eo geſtæ veris hiſtoriis continentur.

9 Temenus.] *Quia hic maximus natu, & princeps recenſetur: factum vt ipſi tota res tribuatur, aut eius poſteris. Tertullianus de Pallio, cap.* II. Sic & Herculea poſteritas [illegible] Temeno pariter Peloponneſum occupando producunt. *Id eſt, vna cum Temeno [illegible] multiq;. Idem corrigendus, De Animâ, cap.* XXX. Glorioſi quique occupant terras, vt Scythæ Parthicas, vt Menidæ Peloponneſum, *Legendum*, vt Temenidæ.

10. Ariſtodemus.] *Ergóne ipſe Ariſtodemus inter duces? Ita velle Velleium apparet. etſi in diſſenſu obſtinato aliorum ſcriptorum. Hi tradiderunt, Ariſtodemum dum apparatur reditus, fulmine tactum periiſſe. in eius locum liberos veniſſe, Euryſthenem & Proclem. Apollodorus talium rerum diligens* II. *Biblioth.* Ἐκεῖ δὲ ὄντος τοῦ στρατεύματος, Ἀριστόδημος κεραυνωθεὶς ἀπέθανε, παῖδας καταλιπὼν διδύμους, Εὐρυσθένην καὶ Προκλέα: Ibi cùm exercitus Herculidarum eſſet. (*Naupacti, ſcilicet*) Ariſtodemus fulminatus occidit, filios geminos relinquens Euryſthenem & Proclem. *Eadem aut ſimilia Pauſanias in Corinthiacis, atque alij. Quis à Velleio? damnabam: ſed manum calculúmque tenuit Herodotus. qui Spartanos ipſos docet fuiſſe in eâdem hac cum Velleio mente, etſi contra ſcriptorum vul[illegible]. Ille libro* VI. Λακεδαιμόνιοι γάρ, ὁμολογέοντες οὐδενὶ ποιητῇ, λέγουσι αὐτὸν Ἀριστόδημον τὸν Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὕλλου βασιλεύοντα ἀγαγεῖν σφέας ἐς ταύτην τὴν χώρην, τὴν νῦν ἐκτέαται, ἀλλ' οὐ τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας: Lacedemonij nemini poëtarum aſſentientes, tradunt ipſum Ariſtodemum, qui Ariſtomachi, qui Cleodæi, qui fuit Hylli, regnantem eos reduxiſſe in hanc regionem quam nunc obtinent: non autem ipſos Ariſtodemi liberos. *Ergo benè & ex recondita ſententiâ Velleius.*

11. Quorum atauus fuerat.] *Diſtinctio interponenda*, Ariſtodemus, quorum [illegible]. *Nam quem ait fuiſſe atauum? ipſum Herculem. Stemma tale. Hercules Hyllum, [illegible] Cleodæum, hic Ariſtomachum, hic Temenum, Creſphontem, Ariſtodemum. Ex Herodoto ſuprà, aliiſque.*

12. Imprudenter rixam ciens interemptus eſt.] *Ille imprudenter? im[illegible]tâ operâ & ſtudioſe rixam ciuit. Sed tu verba interpunge, ſententiam & te expedies.* Imprudenter, rixam ciens, interemptus eſt. *Vult [illegible] interemptum imprudenter, [illegible] bus ignarus eum eſſe regem. Quod verum eſt.*

13. Inſulam

13 Inſulam circumfuſam Oceano, perexiguo freto diuiſam, Gades condidit.] *Hæc vero mira ſi Tyria claſſis inſulam condere potuit: quod nos ſcimus eam eſſe a quo omnia condita. Atqui ſententia ea neceſſario in his verbis. Reſcribo: inſulâ circumfuſâ: & pariter, diuiſâ. Nam iſta mens. oppidum Gades conditum in inſulâ Oceano circumfuſâ.*

14. Ab iiſdem poſt paucos annos in Africâ Vtica condita.] *Iuſtinus libro xviii.* Tyrij, miſſâ in Africam iuuentute, Vticam condidere. *Mela:* Vtica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ.

15. Sedem cepêre circa Lesbum inſulam.] *Obhæreo. Ambigua & ἀδέσποτος iſta ſcriptio, Capere locum circa Lesbum. Vbi? in ipſo mari? aut quam igitur nominas & deſignas? An a ſtili acumine ſubſidium, & reſcribimus?* ſedem cepere circa Lesbum inſulas. *Inſulas, inquam, multitudinis numero: & ſunt ſane plurimæ illic, etiam eæ quas ἑκατόννησους appellarunt, etſi vicenas numero, aut, vt alij, quadragenas. Tentabam etiam:* ſedem cepere Lesbum inſulam. *eiectâ voculâ, & id valde volebam: ſed renuunt ſcriptores, quorum nemo mihi auctor de occupata ab Oreſtis liberis Lesbo. Etiam Pauſanias de locis circa Lesbum renuit. qui vult in Corinthiacis,* Tiſamenum cum ſuis copiis in partem Græciæ deueniſſe, quæ nunc Achaia dicitur. *Imò idem lib. vii. initio, periiſſe eum in Achaia narrat prælio cum Ionibus, & in Helice ſepultum. Itaque & nepotes Oreſtis in eadem Achaia collocat, eodem lib. vii.*

16. Pelaſgi Athenas commigrauere.] *Dionyſius 1. Antiquit. accurate caſus & ſedes Pelaſgorum exſequitur, ſed alia omni parte quam in Attica eos ponit. Etiam Strabo. libro v. niſi quod idem pro Velleij mente addit:* Hiſtoriæ Atticæ ſcriptores ita Pelaſgorum meminiſſe, vt qui etiam Athenis fuerint, & eos quia vagi fuerint auium modo πελάργους dictos. *Pauſanias pariter lib. 1. Athenis eos inhabitaſſe vult ipſam arcem.*

17. Aletes ſextus ab Hercule.] *Sine circumductione vt loquar, falſum hoc eſt: niſi alij ſcriptores falſi. Pauſanias lib. ii.* Ἀλήτης Ἱππότου τοῦ Φύλαντος τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἡρακλέους. *Apollodorus totidem pæne verbis:* Ἱππότης τοῦ Φύλαντος τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἡρακλέους. *Quid dicemus.* quintum *reponi debere, ſicut tamen tanta ſunt ἀντιβολογήματα hæc Græcorum.*

18. Athenienſes in Eubœâ Chalcida, Eretriam, colonis occupauêre.] *Strabo conditionem earum vetuſtiorem facit, libro x.* Ἀμφότεραι, *inquit,* πρὸ τῶν Τρωικῶν ὑπ᾽ Ἀθηναίων οἰκισθῆναι λέγονται: Vtraque *(Chalcis, & Eretria)* ab Athenienſibus ante Troiana tempora condita perhibetur.

19 Cumas in Italiâ condiderunt.] *Quod ad Chalcidenſes ſolos Velleius refert, alij etiam cum Eretrienſibus communicant. Dionyſius lib. vii. & Solinus. Strabo pro Eretrienſibus ſubſtituit Cumanos. Sed hanc varietatem in re caſcâ & tenebris æui obſitâ non miror: miror quid ita Euſebij Chronicon prodat:* Mycena condita in Italiâ, quæ nunc Cumæ. *An Miſenum reponimus? ſed diuerſum id a Cumis. Hæreo, & porrigo herbam.*

20. Nocturno æris ſono, qualis Cerealibus cieri ſolet.] *Non quia æs pulſum in Cerealibus tantum ſacris. id falſum: & ecce*

Cymbala Thebano concrepuere Deo.

Item:

Nocte ſonat Rhodope tinnitibus æris acuti:

Vt omittam Idæa & Aegyptiaca ſacra cum ſuis ſiſtris. Arnobius etiam vniuerſè: Vos æris tinnitibus & tibiarum ſonis perſuaſum habetis deos delectari & affici. *Cur ergo Cerealia eximie nominat? quia de* nocturno æris ſono *ſermo eſt. & ſacra illa nocte: idq; cum clamore & clangore. Iuſtinus lib. 11.* Iuſſis matronis ſolito clamore ac ſtrepitu, etiam in acceſſu hoſtium, ſacra *(hæc Cerealia)* celebrare.

21. Neapolim condidit.] *Imò Palæpolim prius. Liuius lib. viii.* Palæpolis erat haud procul inde, vbi nunc Neapolis eſt. Duabus vrbibus idem populus habitabat. Cumis erant oriundi.

22. Iones, duce Ione, profecti Athenis.] *Satis mi in hac narratiuncula, ô Velleî,*

eſſe tibi ſpectabiles non videntur. Ionem ducem tu coloniæ huius facis: atqui Auctoritas te oppugnat, & Ratio ipſa. Auctoritas, magnorum ecce teſtium: qui à Nileo, Androclo, & Codri plus coloniam hanc conſtanter aſſerunt deductam. Strabo libro VIII. Μετὰ τῶν Κοδρου ... Vnà cum Codri filius miſerunt Ionicam coloniam in Aſiam. *Pauſanias libro VII.* ... Nileus & reliqui Codri filij in coloniam dimiſſi. *& plura vterque ille ſcriptor de totâ re diſtinctè. Item Latinos etiam Tertullianus, de pallio:* Iones Nilei comites Aſiam nouis vrbibus inſtruūt. *Et Ammianus.* Mucſij inter Ionas alios in Aſiâ per Nileum multò antè locati, Codri illius filium, qui ſe pro patriâ bello fortur Dorico deuouiſſe. *Quin & Plutarchus Nileum in hâc deductione nominat, libello De Exſilio. Iam ratio in te, a tempore. Verum ille & vetus Ion, Xuthi filius, ducem ū pene annis maior hac deductione: quia vixit Danai atque Eumolpi æuo. Quomodo nunc igitur coloniæ dux? Agnoſcimus vel hinc Velley* τὸ παράλογον, *pro quo nullus mihi quidem color.*

23. Homeri illuxit ingenium, ſine exemplo maximum.] *Vel quia nemo poeta ante eum, vel quia nemo poſtea ad eum. id eſt, quia ſine comparatione maximus, & cui neminem adæques. In aëre volat hic Pegaſus, ceteri pedibus pulſant terram.*

24. Qui magnitudine operum, & fulgore carminum, ſolus appellari Poeta meruit.] *Amo, amo te Velleî, ob hæc iudicia. Ille vero non ſummus ſolum poetarum, ſed ſolus. Nam quis alibi non peccat? at iste* μόνος τῶν ποιητῶν ... ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν: ſolus poëtarum non ignorat quid factu ſcriptuque decorum ſit. *Ita magnus Ariſtoteles cenſuit. quem Iulius Scaliger cum vbique audiat, cui ſe ſpreuit? Ille Ariſtotelem quaſi Deum habuit, at hic Homerum. Alibi inquit:* Θεσπέσιος Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους: diuinus Homerus præter ceteros. *Iterum:* Λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε: Dictione & ſententiâ cunctos ſupergreſſus eſt. *Atque hæc ille vir, qui laudum & benigniorum indicij valde parcus. Quid Plato? ille ipſe qui ciuitate eiecit, caelo ſtendit dignum.* Ὅμηρος, *inquit,* ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν: Homerus optimus & diuiniſſimus poëtarum. *& paſſim talia præconia in eius ſcriptis. Alios quid accumulem? nemo tam conſentienti iudicio ſapientum omnium aut laudatus est: & id ab ijs maxime, qui ipſi laudatiſſimi. Abi igitur Imperitia aut Liuor, tu capere, tu carpere, non potes immortalem hanc, caeleſtemque naturam.*

Ariſt. in Arte poët. — Ibidem. — Ibidem. — In Ione. — Quinctil. x.

25. Quòd neque ante illum, quem ille imitaretur; neque poſt illum, qui eum imitari poſſet, inuentus eſt.] *Vtrumque verum eſt. Nam & Homerus primus doctrinarum & antiquitatis parens. nec poſt eum natus, qui germanitus exprimeret ac referret. Non ergo ipſe Virgilius? non, Velleio quidem iudice: atque etiam antè illo Fabio, cuius hæc verba:* In verbis, ſententiis, figuris, humani ingenij modum excedit: vt magni viri ſit virtutes eius non æmulatione quod fieri nō poteſt, ſed intellectu ſequi. *Et profectò ita eſt. Omnium rerum, omnium artium, omnis non prudentia ..., ſed ſapientiæ, veſtigia, aut expreſſa aut recondita ſunt in illo. Quem haud temere Th... dixit* πατέρα καὶ ἀρχηγέτην τῶν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους λόγων: primum parentem auctoremque Platonis & Ariſtotelis ſermonum. *Et Dionyſius* Κορυφὴν ἁπάντων καὶ ... ἐξ ἧς πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι: verticem omnium & quaſi ... putem ex quo cuncta flumina, cuncta maria, cuncti fontes. *Sed diffundor in laudes..., quem fateor me non æſtimare, ſed venerari: nec venerari, ſed pæne dicam adorari.*

Plin. xxv. cap. ii.

26. Hic longiùs à temporibus belli quod compoſuit, Troici, quam quidam rentur, abfuit.] *Omnia in hoc homine ſiue (fas ſit dicere) Genus ... Parentes, Patria, Aetas ipſa. Sed de Aetate, certum antiquiſſimum eſſe ... Ioſephus contra Appionem aſſerit.* Nullum omnino apud Græcos, de quo conſtet ſcriptum extare, quod ſit Homeri carminibus antiquius. *Crates & alij LXXX. circiter annis à bello Troiano remouent. Ariſtoteles C X L. tempore nempe deductæ Ionum coloniæ ... CLXXIII. At Velleius noſter inferiorem multo facit: & ex eius computatione, ſi voles, numera: facile eſt) annos ad Homerum à Troiæ ſint paulo plus CCLX. Quæ ...*

ſtimo ...

tinorum plurium opinio eſt: expreſſa etiam in Agellio, ſed nunc corrupta. Ille libro XVII. *in capite illo Chronico:* Homerum ante Romam conditam vixiſſe Siluiis Albæ regnantibus annis poſt bellum Troianum, vt Caſſius in primo Annalium ſcriptum reliquit, plus centum atque ſexaginta; ante Romam autem conditam, vt Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & ſexaginta. *Tu emenda:* Annis poſt bellum Troianum plus ducentis atque ſexaginta. *Numquam aliter ſcripſit Caſſius: & euincit ipſa Agellij ſequens ſcriptio. Nam ponit eum vixiſſe ante Romam conditam* annis circiter centum atque ſexaginta. *Atqui ſi prior ille numerus verus: ergo à Troia capta ad Romam natam fuerint tantùm anni* CCCXX. *Palàm id falſum: & Chronologi conſenſu ſtatuunt ſupra annos* CCCCXXX. *alij plures. Euſebianum etiam Chronicon hic ſ[illegible] fadatum: facile emendatu ex his ipſis.*

27. Imperium Aſiaticum ab Aſſyriis, qui id obtinuerant annis ∞. LXX. tranſlatum eſt ad Medos.] *De numero ambigo. Largior ille certe in aliis: vt Iuſtino, qui* mille trecentos *annos Syriaco imperio tribuit. Vt Diodoro Siculo, qui* mille quadringentos. *nec longe ab eo Georgius Monachus qui* ∞. CCCLX. *Euſebius etiam,* ∞. CCXL. *Hic adducor, vt in Velleio quoque ſcribam* ∞. CCXXX. *qui eſt Oroſianus fere numerus, lib.* II. *cap.* III.

28. Abhinc annos fermè DCCLXX.] *Ergóne hoc geſtum poſt Romam conditam? non, ex ipſo Velleio & temporum textu. Adde omnino centenariam notam, & ſcribe* DCCCLXX.

29. Tertio & triceſimo loco ab Nino.] *Diodoro Siculo eſt,* Triceſimo *loco ſaltem: at Euſebio,* Triceſimo ſexto. *Quid miremur varietatem hanc in re loci temporibúſque remota? Sanè res Syriatica parum perſpectè cognita Græcis Latiniſque.*

30. Vir generis regij.] *Ita. Nam ab Ariſtodemi filio Procle originem duxit. qui rex & poſteri eius Spartæ. Suidã corrige:* Λυκοῦργος Σπαρτιάτης Πατροκλέους ἀπόγονος *imo* Προκλέους. *Idem error in Plutarchi Lycurgo, vbi ſtirpem hanc inquirit:* Ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον. *iterum* Προκλέους. *Sed & in Platone hoc mendum* III. *de Legib.* Καὶ Σπαρτιάτης μὲν Ἄγις Τήμενος ἐγίγνετο. Λακεδαίμονος δὲ Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης. *Tolle, tolle. Nam certum ex Apollodoro, Pauſania, Scholiaſte Pindari, aliiſque, Proclem ei fuiſſe verum nomen. Aemilius Probus in Ageſilao:* Mos eſt Lacedæmoniis traditus, vt duos ſemper reges haberent ex duabus familiis Proclis & Euryſthenis, qui Principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuêre. *Cur autem duo ſimul, cauſſa ſiue occaſio à Panegyrico ſcriptore promitur, ad Maximianum:* Sic fit vt tantum vobis imperium commune ſit, & planè, vt gemini illi reges Lacedæmone Heraclidæ, remp. pari ſorte teneatis. quanquam hoc vos meliores & iuſtiores, quòd illos mater aſtu coëgit, cùm nemini fateretur, quem priùs ediidiſſet in lucem, pari ætatis auctoritate regnare: vos hoc ſponte facitis.

31. Seueriſſimarum iuſtiſſimarúmque legum auctor, & diſciplinæ conuenientiſſimæ vir.] *Conantur emendare:* continentiſſimæ. *ſed conantur. Nos ſcribimus,* conuenientiſſimæ viris. *De Lycurgo ſermo eſt, quem auctorem ait ſeueriſſimarum legum & ſimul diſciplinæ aptiſſimæ viris. Nónne ita eſt? Spartana illa diſciplina & inſtitutio, adſtricta, rigida, & quæ vere faceret viros.*

32. Caranus vir generis regij.] *Iterúmne hoc commation,* vir generis regij? *Atqui paullo antè præiuit de Lycurgo. Cenſeo hic ineptè inſitum. deletor. Quid ſi nec e regibus Caranus? non legi: ſed hoc tantùm.* Κάρανος εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν: Caranus vnus ex Herculis poſteris. *Ita Suidas. Vide & Solinum cap.* XV. *& Pauſaniam lib.* IX. *extremo: & diffuſe Iuſtinum libro* VII.

33. A quo magnus Alexander cùm fuerit ſeptimus decimus.] *Vide iterum varietatem, & ride.* Duodecimus *eſt Iuſtino:* vigeſimusquartus *Euſebio. Iam in totâ ſummâ quam differunt! Iuſtinus* triginta *modò reges ad Perſea Philippi F. numerat:*

Euſebius

Euſebius quadraginta: *Liuius non niſi viginti. Ideò malè curioſi illi, qui hic ex Iuſtino Velleium corrigunt.*

34. Materni generis Achille auctore.] *Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat. auctor Plutarchus. Hoc aſpectu ſequentes quoque Macedonum reges Achillæum genus iactarunt: vt Philippus ille pater Perſis, cui bellum Romani fecere. Silius:*

> Hic gente egregius, veteriſque ab origine regni
> Aeacidum ſceptris, proauóque tumebat Achille.

Et ita interpretandi Propertiani iſti verſus:

> Et Perſen proaui ſimulantem pectus Achillis,
> Quíque tuas proauus fregit Achille domos.

Interpretandi imò & corrigendi. Nam in vet. ſcriptis q. libris reperio, ſtimulantem. [illegible] *ſi amplius etiam emendes,* proauo, &, Achille. *Ordo & ſententia verborum hæc eſt. Te, ſor Perſen, qui ſtimulabat excitabatq. ſe ad magna proauo Achille; ſiue memoria* [illegible] *Achillis. Omnino hæc ſententia. Vulgata ſimula aut* [illegible]. *Quomodo Perſe*[illegible] *ctus magnanimi herois, qui ipſe palam timidi] unus & ignaui unus hominum* [illegible] *que exitus eius leguntur.*

35. Æmilius Sura de annis populi Romani.] *Sintne hæc int*[illegible] *tu; imò ſintne Velleiana, addubito. Non ſolet inſerere aut aduocare verba au*[illegible] *Compendio iſto valde decet. Tamen ſuuco. Quis iſte Aemilius Sur*[illegible] *non reperi*[illegible] *tum, in Plinij Indicibus aliquoties laudat* Manilium Suram. *An illum teneas, an* [illegible] *ſubſtituas, tu vide.*

36. Inter hoc tempus, & initium Nini regis, interſunt anni ∞ DCCCXCV.] *Caute lege. Quod hoc tempus? an Velleianum, vti ſolet nu*[illegible] *ſed hoc, quo ſumma rerum, victis Macedonibus & Antiocho, peruenit ad Romanos* [illegible] *inquam tempore ſurſum computando ad Ninum, tot ſunt anni. Niſi ob*[illegible] *mus falſi.*

37. Huius temporis æqualis Heſiodus fuit.] *Cuius item temporis* [illegible] *non* [illegible] *dicti, ſed retrorſum flecte oculos ad Caranum. Cum ille ad regnum venit, hic ad Mu*[illegible] *fontes. Iſta ipſa coniunctio temporum ſuggerit, totum illud Aemilianum inſit*[illegible] *um eſſe,* [illegible] *ab alio quam Velleio adtexium.*

38. Circa CXX. annos diſtinctus ab Homeri ætate.] *Scio quid iam* [illegible] *quid hodie, ſuper hac re ſcripti* [illegible] *tamen venia* [illegible] *iudicij eſlo.* [illegible] *Heſiodum vetuſtiorem Homero eſſe. Quin alter ab altero ve*[illegible] *& hemi*[illegible] *ſumpſerit, negari non poteſt: ſed meis auribus atque a*[illegible] *maior ſimp*[illegible] *vt ſic dicam, rudior antiquitas in Heſiodo compáret. atque tamen præluces magnus vates* [illegible] *ximo vatum.*

39. Patriamque & parentes teſtatus eſt, ſed patriam, quia nu[illegible] ab eâ erat, contumelioſiſſimè.] *Exſtat hodie [illegible] verſus male amici in natal*[illegible]

> Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ἐνὶ κώμῃ,
> Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέ ποτ' ἐσθλῇ.

40. Aiunt à Tuſcis Capuam Nolamque conditam.] *De Cap*[illegible] *variæ ſententiæ, & aliis promptæ. nec libet exſequi. De Nola, ab* [illegible] *eam Iuſtinus ait. at Solinus cap. VIII.* à Tyriis. *Quod Solinianum*[illegible] *que alia opid*[illegible]*, in Italia eo tractu, Tyrij condiderunt. nos non le*[illegible] *mus,* à Tyrrhenis. *vt conſentiat cum Velleianâ traditione. aut ſi forte,* T[illegible] *lybius* Tyrrhenos habitaſſe *ait* Phlegræos campos, qui circa Capua[illegible] & N[illegible]

41. Certamen Olympiorum initium habuit, auctore Iphito Elio [illegible] *ſuper origine nobilium ludorum di*[illegible] *ſcriptaq. ſunt, ſed nemo tamen* [illegible] *hunc retulit, dumtaxat inſtaurationem. Atque adeo à primo* [illegible] *ad* [illegible] *anni circiter* CDXXX. *Non ergo putamus V*[illegible] *παραχρόνισμα* [illegible]

[illegible] auctorem Iphitum Eleum. *Hoc est*. Certamen Olym- [illegible] b[illegible] auctorem Iphitum Eleum. *Tum nouit* [illegible] *cerre* [illegible] *& * [illegible] *tur ab Atheniensibus* [illegible]

[illegible] ludos mercatumque instituit.] *An potius restituit? Tamen* [illegible] *Poteſt & In*[illegible] *ad* [illegible] *quod Graeci* [illegible] [illegible] *τ ἀγῶνα τ Ολυμπικόν.*

[illegible] M. Vinici consulatum in res D[illegible]CC[illegible]IV.] [illegible] *ex* [illegible] *anni* DCCLXXXII. *Itaque* [illegible] [illegible]

[illegible] A[illegible] anno[illegible] ∞ [illegible] CCL.] *Ergo aliter* [illegible] *& laxius quam alij,* [illegible] *a ludis* [illegible] *ad* [illegible] *spatium* [illegible] [illegible] DXXX. *Atque ex hac* [illegible] *necessum est* [illegible] ∞ . CCXL *vt minus paullo exor*[illegible]*tet.*

[illegible] Atreus cum Pelopi patri funebres ludos faceret.] [illegible] *ara aut noua hec* [illegible] *non ad Atreum,* [illegible] *ad Herculem* [illegible] [illegible] *ut,* [illegible] biq; ue magnificum eſt, in [illegible] a- [illegible] confessimus *Atque* [illegible] *Herculem dumtaxat hic* [illegible]*, nec* [illegible] *sed ἀγῶνας* [illegible] *ludos* [illegible] *Pelo-* [illegible] *funebres. Clemens Ad Gentes:* Piſa autem vobis ô Graeci, eſt [illegible] [illegible] aurigæ Phrygis, & Pelopis [illegible] fer[illegible]. *Ipſe Apollodorus, qui Herculem aucto-* [illegible]*, tamen Pelopis aram extructam hic agnoſcit, grande argumentum p*[illegible] [illegible] *A quo* [illegible] *ludi aut* [illegible] *quàm a* [illegible]*? Verba Ap*[illegible] Ἔθη- [illegible] Ολυμπικὸν ἀγῶνα, Πέλοπός τε βωμὸν ἱδρύσατο. I[illegible]uit & Olympi[illegible] certa- [illegible] Pel[illegible] aram p[illegible]. *Opinio autem que Herculem auctorem fecit, originem* [illegible] [illegible] *Homer*[illegible] *qui de quattuor equis certatoribus & victoribus meminit, interceptis a* [illegible] *Au-* [illegible] *rege. Vide, si vols, locum ipſum Iliad.* λ. *Itaque paſſim Grammatici & H*[illegible] Verſ. 697. [illegible] *in hanc partem. imò &* [illegible] *Eid.* β. Ολυμπιάδα [illegible] *Non diſſentit tamen* [illegible]*, ſed refutat Strabo lib.* VIII. [illegible] *mentem.*

[illegible] Q[illegible] in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor [illegible] *Herculem* [illegible] *A* [illegible] [illegible] *: qui* [illegible] *tradit,* [illegible], I[illegible] Caſtore[illegible] P[illegible]em ce- [illegible] H[illegible]lem, fam[illegible] lucta & pancra[illegible] *Itaque* [illegible] [illegible] *, ut ſit. Q*[illegible] *Hercules v*[illegible] *fuit,* [illegible] *ro unquam* [illegible]

47 Tum Athenis perpetui Archontes eſſe deſierunt.] *Quando? & quo* [illegible] *Olympiadem primam?* [illegible] *ex* [illegible] *ſermonis. Tamen ratio* [illegible] *Archontes* [illegible] *Olympiadis* [illegible] *primo. Ita* [illegible] *Dionyſius Halicarnaſſeus, vbi de conditu vr-* Lib. 1. Anti- *bis Roma. Aut* [illegible] *, T*[illegible] *, id eſt annis aliquot poſt aut* quit. [illegible] *&* [illegible] *quæ interſ*[illegible] *a prima Olym-* *piade* [illegible]*.*

48 V[illegible]s Eryx.] *In Euſebio eſt* Eryx[illegible]as.

49 S[illegible]â Olympiade.] *Omnino nec aliter poteſt, ex ratiocinatione quam* [illegible] post vi[illegible] a[illegible] *a prima, Romam conditam. Id ne-* [illegible] *Sexta Olympiadis anno tertio. quæ ipſa Varronis ſententia, Plutarchi, Eutro-* [illegible] *D*[illegible] *alij non minor. Hoc valde, virum magnum,* [illegible] *argumentum*

b *hoc ex*

[illegible] aliat, ſi[illegible] [illegible]

50. Romulus vitus [illegible] inſaut.] [illegible]

51. Id actum poſt Troiam captam anno [illegible] xxx [illegible] *putant [illegible] ſunt [illegible] c xxxii. [illegible] natam Romam non [illegible] ſine manu De[illegible] pr[illegible]tu.*

52. Adiutus legionibus Latini [illegible] L[illegible]

53 * quam tim[illegible] erat hoſtili [illegible] *autem [illegible] eſſe Romano [illegible] non [illegible] Itaque [illegible]*

54. Dennio ad [illegible] van[illegible] fortunatem [illegible]

55. L. Æmilium [illegible] & Prætor [illegible] & conſul [illegible] *Paul. m. [illegible] ſue[illegible] ne.*

AEMILIVS L. F. PA[illegible]

COS. II. [illegible] ENS. AVGVR

TRIVMPHAVIT [illegible] R

[illegible] triumphauit Paulus [illegible] priar [illegible] [illegible] xiii [illegible] xxi [illegible]

56. R[illegible] m[illegible] vi[illegible] ſ[illegible]

57. A[illegible] ſu[illegible] ſumma [illegible] *fame [illegible]* ſumma [illegible]

58. B[illegible] ſu[illegible] *n ſum ad.* [illegible] S[illegible] capo[illegible]

[illegible] bellicis. [illegible] in Plinio quoque, [illegible] millium [illegible] siue, vt [illegible] [illegible] Liuiano, quem [illegible]

[illegible] M. Popillius Laenas [illegible] C Octauium [illegible] in Cice [illegible]

[illegible] Romana dilecti [illegible]

[illegible] Iulius [illegible] frater, & [illegible] consors. [illegible] Valerius Antias [illegible]

[illegible] Ex eo [illegible] Macedonici nomen inditum. [illegible]

[illegible] Duabus aedibus [illegible] positi, quae [illegible] Octauiae [illegible] Saura & Batrachus [illegible] Iunonis aede, [illegible] Iouis [illegible]

[illegible] Hanc turmam statuarum equestrium. [illegible] Alexandrum [illegible] Metellus, [illegible] quinque [illegible] Alexandro [illegible] Dio [illegible] Lib. xxiiii.

[illegible] primus omnium Romae aedem ex marmore molitus. [illegible] templum [illegible]

[illegible] triumphos. [illegible]

67 Magi[illegible] quam vllius tempo[illegible] *[illegible]* quam vl[illegible] *[illegible]*

68 Ante annos CCX[illegible]

69. Neque ſe Roma [illegible] ſperaint [illegible], ſi nomen [illegible] maneret Carthaginis, a[illegible] durat, & ne in victis quidem depo[illegible] quàm eſſe deſiit.] [illegible] *Implecio [illegible]* ſt[illegible] maneret Carthaginis [illegible] rat, & ne in victor quidem [illegible] deſiit. *Egregiam [illegible] denda [illegible] quam op[illegible] ctis hac mente vt velit od[illegible] depmatur, [illegible] de continuanda [illegible] narrati [illegible]* I[illegible], *non* I[illegible] *[illegible]* Deſiit, *non* Deſiit. *[illegible]*

70. Omnisq. doctrinæ & auctor & admirator fuit] *[illegible] omnis auctorem. Scrib[illegible]*

71. Statui priorem huius voluminis poſterioremque [illegible] inutili rerum notitiâ in arctum contracta diſtinguere.] *[illegible] priore libel[illegible] Duius parte catalogus [illegible] palam [illegible]. Sed [illegible] nus p[illegible], id vero [illegible]. An capit ab vrbe condita, an potius [illegible] crediderim, ratiocinatione facta ex mole & con[illegible] rerum. [illegible] re enſui, ſed eas dumtaxat qua deducta a [illegible] ad [illegible] autem numero ſep[illegible] nota omnes [illegible] quod, nisi illic [illegible] omis[illegible] de [illegible] ordine[illegible]* per annos qui in Galli vrbem cep[illegible] *[illegible] ri non poteſt.*

72. Per idem tempus ciuitates propagatas [illegible] *Scribe ciuitatem propagatam ſingulario [illegible] loniæ [illegible] ad ampli[illegible]tionem imper[illegible] miſ[illegible]. Clarum [illegible]* tem recepri. *Item:* A[illegible]

73. Campanis data ciuitas [illegible] partis e [illegible]bus, [illegible] *Id ip[illegible] in Co[illegible] nium [illegible]. [illegible] ſter de Campa[illegible]*

74. Eo[illegible] anno quo Alexandria condita [illegible] *C. Poetelio, L. Papirio Curſore [illegible] eſſet [illegible] quam [illegible]*

75. Luceria.] *[illegible] Onufrius boni [illegible].*

76. Quanquam [illegible] ambi[illegible] *Nam Liu[illegible] deductos [illegible]*

77. Cum in demoliendo ex[illegible] ciuitatis [illegible] *[illegible]* demoliendo. *[illegible]*

78. Leonid[illegible]

[illegible] Conſul [illegible] *capiti eſt* [illegible] Conſul[illegible] *Epitome Liuij & F.* [illegible] *biennio. nec* [illegible] *Quo* [illegible] *Tamen* [illegible] *tempora* [illegible] *huius.* [illegible] *prae* [illegible] Σικελίαν [illegible] Καισαρ [illegible] Conſul [illegible] theatrum, quod [illegible] Caſſius [illegible]

[illegible] Neque [illegible] memoriæ mandauerim, quæ niſi militaris, poſt hoc [illegible] *quæ* [illegible] *gatis &* [illegible] *quæ* [illegible] *defunctæ collocabantur in oppidis &* [illegible] *& id quod* [illegible] *Sed tamen* [illegible] *omiſſis in hoc* [illegible] *ad x x.* [illegible] *ex* [illegible]

80. In [illegible] formam, & in eandem artati temporis congruens ſpatium.] [illegible] eandem formam *itemque.* congruant. *Velim etiam* [illegible] *rogamus* [illegible]

8[illegible] In vnum quoque corpus congregantur.] *Scribe,* quæque. *& paullo* [illegible]

8[illegible] Nouam comicam Menandrus.] *Vox comicam redundat, &* [illegible] *eſt.* [illegible] *tanda* [illegible]

8[illegible] Philoſophorum ingenia omnium, quos paullo ante enumeraui- [illegible] *enumeraſti? nunquam in iis qui nunc ſunt. Periit ea quoque pars, &* [illegible]

8[illegible] Adeo quidem artatum anguſtiis temporum.] *Lubet legere.* adeo- [illegible]

[illegible] Per Cæcilium, Terentiumque, & Afranium.] *Ergo Plautum inter* [illegible] *quæ ante recta* [illegible] *Sed* [illegible] *non* [illegible] *Plautus* [illegible] *nec fuerit ad* [illegible]

86. [illegible] par ætas [illegible]

87. [illegible]] *Inſpicienti* [illegible] *dum* [illegible] [illegible] *in* [illegible] *emendantur.* [illegible]

[illegible] maximum perfe- [illegible] incertum ſit. [illegible] *indicat* [illegible] *Itaque cum* [illegible] *maximum* [illegible]

[illegible] temporum & ad vrbium.] [illegible]

9[illegible] floruit [illegible] qua v. G operibus [illegible] *Duo* [illegible]

9[illegible] Quæ vrbes & multæ aliæ.] *Tria hæc p*[illegible] *verba* [illegible]

AD LIBRVM II.

1. TVM Scipio Naſica in Capitolio porticus.] [illegible] *gente?* [illegible] *Metello, & de* [illegible] *. Tum* [illegible] *tempus.*

2. Numquam ex [illegible] plura quam propriæ [illegible] *ta videntur* [illegible] *propriæ.*

3. Prom[illegible] [illegible] *libera, inquit, omnis in futurum* [illegible] *in Græcia.* [illegible] qu[illegible].

4. Agris dui[illegible] [illegible] *Intelligit autem* [illegible]

5. Poſt duos conſulatus, duoſque triumphos.] [illegible]

P. CORNELIVS PAVLLI F. SCIPIO
AFRICANVS C[illegible]
AVGVR [illegible] TRIVMPHAVIT [illegible].

6. Deceſſit anno ferme C L V I.] *Mea tempora* [illegible] *eum* [illegible]

7. Longè maiora & [illegible] [illegible]

8. [illegible]

9. [illegible] Romanæ [illegible]

10. Factum [illegible] ſecuta auctoritas [illegible]

11. [illegible]

qu[illegible] mendio [illegible] [illegible]

[illegible]

18. Amp[illegible] CI [illegible] ab [illegible] *ac* [illegible] *quid* [illegible] acies, v[illegible] [illegible] *f[illegible]* [illegible]

19. Cæ[illegible] a aut capta am[illegible] c M [illegible] *pro[illegible] conv[illegible]unt,* [illegible]

20. Quam e[illegible]us o[illegible] ab [illegible]

21. I[illegible] il[illegible]a & [illegible]nco[illegible] [illegible]

22. Imm[illegible] ab o[illegible] [illegible] a[illegible]ris. *Ar[illegible]* [illegible]

—[illegible] e v[illegible]t [illegible]
N[illegible] ve a[illegible] [illegible]

Iterum:

Seced[illegible] [illegible] v[illegible]de[illegible]
N[illegible] [illegible]

23. S[illegible] I[illegible] [illegible] *L[illegible] [illegible]oma* Q[illegible] [illegible]

24. Pe[illegible] o[illegible] atque [illegible] equ[illegible]e fung[illegible] *[illegible] a scitur* [illegible] *f[illegible]* d[illegible] *[illegible] aut [illegible]* *plur[illegible] [illegible] dare [illegible]* [illegible] u[illegible] & tr[illegible] c[illegible]m Lati[illegible] [illegible] L[illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] numerum [illegible]* [illegible] *d[illegible]*

25. M[illegible] [illegible] *dam [illegible]uen[illegible].* [illegible] *n[illegible] sape [illegible]* [illegible] e[illegible] p[illegible]s. [illegible]

26. Am[illegible] M. [illegible] *a[illegible] n[illegible]* [illegible]

27. I[illegible] v[illegible] *d[illegible]* [illegible]

28. [illegible]

29. Al[illegible] [illegible] *S[illegible] de m[illegible]* [illegible] *me[illegible]* M[illegible] pe[illegible] [illegible]

30. Iuſſu [illegible] *[illegible]*.

[illegible]

31. Marius aſpiciens Carthaginem, illa Marium intuens, alter alteri poſſet eſſe ſolatio.] *Egregie exprimit & ſubiicit lubricum iſtud & incertum rerum humanarum. Plaeuit Lucano, & mutuatus eſt:*

——— Solatia fati
Carthago Mariúſque tulit, paritérque iacentes
Ignouêre deis.

32. Sub ipſis mœnibus, ſociiſque vrbis Romanæ pugnantibus ſpectantibuſque.] *Diſplicent, nec germana ſunt.* Socij Romanæ vrbis, *duriter dicuntur* ſ*imul* pugnaſſe & ſpectaſſe, *falſo. Nam ciues quoque parte vnâ pugnarunt, nec ſocij ſane ſpectatores illi ſed actores. Denique copula in voce* ſociiſque, *non pro ſermonis textu. Nos credimus fuiſſe:* ſub ipſis mœnibus oculiſque (*ſiue* oculiſque) vrbis Romanæ pugnantibus ſpectantibúſque quàm fuerit exitiabilis. *Hæc pugna, inquit, commiſſa, non vt alia procul à patriâ, ſed apud Ianiculum, ſub ore atque oculis Romanæ vrbis, quam triſtis funeſtaque fuerit & pugnantibus & ſpectantibus, ægrè dici poteſt. Sic mihi videtur: & rogo nequis* ἄπειρος τῶν κριτικῶν κριτὴς ἐστι.

33. Loco nuper calce arenaq; perpolito.] *Verius fuerit*, perlito.

34. Sex. Lucilium qui priore anno Tribunus plebis fuerat, ſaxo Tarpeio deiecit.] *Plutarchus in Mario, ipſum Marium auctorem huius facti edit. ſed in eo legas,* Σέξτον Λουκῖνον: Sextum Lucinum. *Noſtrum, an illum reſcribis?*

35. Magi ex notis corporis reſpondiſſent cæleſtem eius vitam & memoriam futuram.] *Suſpecta mihi vocula. Nam cur Sullæ* vita cæleſtis*? imo ſceleſta reuera, & facinorum plena. Si ad famam & nomen reſpicit prædictio: cur non* immortalem, *aut, quod ego velim cenſeamq́, nunc ſubſtituo,* celebrem *dicat? Celebrem inquam lego: & in Plutarcho magorum hoc præſagium breuiter ſic concipitur,* μέγιστον [illegible].

36. Dum vincit, iuſtiſſimo lenior.] Iuſto lenior, *magis ferrem. Quid ſi etiam* mitiſſimo lenior?

37. Nam & Conſul, vt prædiximus, exarmatum Q. Sertorium.] *Vbi hoc, ſodes, prædixiſti Velleî? ne potuiſti quidem. nam profecto nihil harum rerum Sulla geſſit Conſul, ſed Proconſul. Clarum id eſt. Correctiunculâ igitur nos expedimus:* Nam & Conſulem, vt prædiximus, exarmatumque Sertorium. *Ita ſanè eſt. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit & in Conſule: quo illo? Scipione, quem antè diximus, cùm exercitum ipſumq́ in poteſtatem redegiſſet, dimiſſum ſine noxâ: & in Sertorio, qui Sueſſam fruſtra occuparat, atque in Hiſpaniam aufugit. Appianum vide.*

38. Gratus Dianæ cuius numini regio illa ſacrata eſt, ſoluit.] Grates *legendum, res & alij dixerunt. Sed de templo hoc Dianæ apud Pauſaniam legi non omittendum. Ille libro v. vbi diſputat de elephantum dentibus ſiue cornibus: ait, ſe vidiſſe* ἐν γῇ τῇ Καμπανῶν κέρας ἐλέφαντος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ. *& addit:* σταδίους δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει μάλιστα Καπύης τὸ ἱερόν: in terrâ Campanorum, caluam elephantis in templo Dianæ, quod abeſt maximè à Capuâ triginta ſtadiis. *Certè hoc ipſum eſt in quod Sulla tam munificus.*

39. Aquas ſalubritate in medendiſque corporibus nobiles.] *Totam hanc periodum ſic, me arbitro, reſcribas.* Aquas ſalubritate medendiſque corporibus nobiles, agroſque omnes addixit deæ. Huius gratæ religionis memoriam inſcriptio templi affixa poſti, hodiéque tabula teſtatur ærea intra ædem. Inde Conſules Carbo. *Præiuit nobis prima editio, tum alibi ingenium, quo fas in his talibus modicè modeſtéque vti.*

40. Nequid vnquam malis publicis deeſſet.] *Malim*, vſquam.

41. Nunc virtute eminet, patriâ latet.] *Corruptum hoc eſſe dicam, & dicam tantum. Non enim medeor. Certe patria eius non latet, & Romanam fuiſſe nomen genúſque euincunt*, Calpurnia Beſtiæ filia.

42. Vir domi belliqúe fortiſſimus.] *Primâ editione*, animi belliqúe.

Nec reſcio, cùm ſimile ſit illi Corneliano, Ingens animi.

43. Contractis circiter XL. millibus.] *Pene duplicant numerum Appianus, Oroſius, Eutropius, ſi tribuniq́; millia* LXXX. *An non hic ſaltem* LX?

44. Abhinc annos XL. Kal. Nouembribus.] *Aldus repoſuit*, annos CXI. *Recte. ſed de Kalendis Nouembribus etiamne rectum? ambigo. Nam paullò infra ſcribit*: Felicitatem eius diei, quo Samnitium Teleſinique pulſus eſt exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circenſium honorauit memoriâ, quibus ſine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. *Atqui profectò perpetui y ludi in Kalendario Romano ſunt notati, non Kalendis Nouembribus (tunc enim nulli) ſed* VII. Kal. Nou. *atque ibi ſculptum*: LVD. VICT. *ſicut & ſequenti quatriduo*, LVDI. *Niſi fallor, illi ipſi ſunt, & ad hunc numerum Velleiana lectio reformanda.*

45. Magnificis prœliis.] *Non muto. etiam paullò pòſt*, magnificentiſſimas res gerere *inuenies.*

46. Videbantur finita belli ciuilis mala, cùm Sullæ crudelitate aucta ſunt.] *Suſpicor ſcripſiſſe Velleium*, nata ſunt. *Haud paullo argutior ſic ſententia, & ἀντιθέσει exornata.*

47. Quippe Dictator creatus (cuius honoris vſurpatio per annos CXX. intermiſſa. nam proximus poſt annum quàm Hannibal Italiâ exceſſerat: vt appareat populum Rom. vſum Dictatoris non tam deſideraſſe, quàm timuiſſe poteſtatem imperij; quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. vſi fuerant) immodicæ crudelitatis licẽtiâ vſus eſt.] *Parum hæc inter ſe apta. Diſtingui ſcribiq́; mauelim*: non tam deſideraſſe, quàm timuiſſe.) poteſtate imperij quo priores ad vindicandam m. p r. vſi fuerant, immodicæ crudelitatis licentiâ abuſus eſt. *Ex hac diſtinctione, & tranſpoſita nouâ parentheſeos, longe alia clariorq́; ſententia, quàm quæ vulgatur. maximè ſi meum* poteſtate, *pro* poteſtatem *ſcribis: itemq́;* abuſus, *non* vſus.

* In Epiſtolis. 48. Iudicium hiſtrioni exolero redditur.] * *Alibi tentauimus hunc locum, etiamq́; alij. Nunc placeat*: iudicium in hiſtrionem ex albo. *Nam id verum eſt. & legibus* XII. *animaduerſi actores aut hiſtriones, qui carmen actitaſſent quod infamiam flagitiúmve faceret alteri. In bonâ enim Rep. ita ſolitum: hodierna licentia quam effrænis ſolutáque es!*

49. Sed ex dignitate conſtantiaque in illam conueniens amplitudinem, fortunam quoque eius ad vltimum vitæ comitata eſt diem.] *Arbitror hæc legenda*: ex dignitate conſtanti, quæ in i. c. amplitudinem fortunámque, eum ad v. v. c. e. diem. *Conſidera, & mecum facies. De graui autem hac & ἀξιωματικῇ Pompeij formâ, ex Silio aliquid capies lib.* XIIII.

Ille hirtâ cui ſubrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput.

50. In reconciliandâ gratiâ fideliſſimus.] *Imò* reconciliatâ. *Nam ibi fides locum habet, vti facilitas in reconciliandâ.*

51. Pæne omnium votorum expers.] *Nimium eſt pro Pompeio. & quis vel Socrates ad hunc ſapientiæ gradum venit, nil vouere? Aldus i. um vitiorum fecit, haud malè. Poſsis &*, notarum: *ac conſequenter*, inter maximas. *Vt velit nihil eſſe culpandum notandumq́; in Pompeio, præter nimiam æſtimationem ſui & ſtudium excellendi.*

52. M. Craſſum, mox Romanorum omnium principem.] *Non ſanè omnium: nec Cæſar aut Pompeius conceſſerint. Quid ſi*, opibus? *id verum ſit. nec diſplicent etiam omitti vocem*, omnium, *atque induci.*

53. Interdum perſona, vt exemplo nocet, ita inuidiam auget aut leuiat.] *Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina, videbis frigidum hoc toti m eſſe aut ineptum. Cenſeo legendum*: Interdum perſona, vt exempla docent, aut inuidiam auget. *Hoc ſcilicet per occaſionem, ſententia modo, addit: Sæpe in eâdem re aut culpa inuidiam*

diam maiorem minorémve eſſe, & voces attolli aut minui, aſpectu perſonæ magis quàm meriti. idq́; exempla teſtari. Supra hoc ipſum dixerat: Familiare eſſe hominibus, inuidiam rerum non ad cauſſam, ſed ad voluntatem perſonáſque dirigere.

54. Æqualiter inter vtrumque ordinem partitus eſt.] *Aliter hoc ſe habere certum eſt, nec inter duos ordines ſed tres diuiſum a Cottâ iudicandi munus. Neſciuit, aut neglexit Velleius? vix credam. magis de vitio ſcribámque*, inter ordines partitus eſt. *Statim etiam malo cum Aldo*, loca conſtituit: *aut*, inſtituit. *Nam certe Otho rei eius primus auctor.*

55. Prædonesque per multa prœlia multis locis victos.] *Primæ editioni abeſt vox* prœlia. *Addita explendæ ſententiæ videtur. & forte in ſuo*, per multos, multis locis. *Per multos, legatos nempe Pompeij & duces.*

56. Sunt qui hunc carpant.] *Scribo*, hoc carpant.

57. Et bello pænè inuictus, pecuniæ expellebatur cupidine.] *Vnde expellebatur? aut quâ conuenit hoc verbi? Lego*, debellabatur. *Vir, inquit, ab hoſte inuictus, à pecuniâ vincebatur.*

58. Cùm Pompeius Lucullo infamiam pecuniæ, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem obiiceret imperij.] *Puto rectius*, infamem: *& refero ad cupiditatem.*

59. Neutérque ab eo quod arguebatur mentitus argui poſſet.] *Vide num verius, certè clarius:* neutérque adeò, quod arguebat, mentitus argui poſſet. *Neuter falſus conuinci argui que in eo poſſet, quod arguebat. Vterque vtrique veram culpam obiiciebat.*

60. Neque Pompeius quenquam animo parem tulit.] *Animorum ergo inſpector & arbiter Pompeius? non opinor. nec hoc illi ægre, ſiquis animo æquaretur, ſed ſi re & ſpecie externâ. Fortaſſe*, omnino, *pro* animo *legendum. Quid ſi etiam vox alia incluſa in ſimili priore? vt ſit* quemquam æquo animo parem.

61. In quibus rebus primus eſſe debebat.] *Diuino*, eſſe hauebat.

62. Vt qui eos vt libentiſſimè iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupiſſet arbitrio ſuo ſumere, alieno deponeret.] *Lego*, & qui eos, *item*, ſumeret. *Hæc ipſa autem Cato de Pompeio iam mortuo apud Lucanum in* IX.

——— inuaſit ferrum, ſed ponere norat.
Prætulit arma togæ, ſed pacem armatus amauit.
Iuuit ſumpta ducem, iuuit dimiſſa poteſtas.

63. Magnus Pompeius Xerxem Togatum vocare aſſueuerat.] *In Plutarcho leges, cognomen hoc iocoſum Lucullo inditum a Q. Ælio Tuberone.*

64. Coniurationem ſingulari virtute, conſtantiâ, vigiliâ, curáque eripuit.] *Ineptè*, eripuit. *Repone*, eruit. *Nam hoc Cicero ipſe vbique in laude ſuâ ponit, quòd coniurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamq́; Senatui præbuerit. Etiam Florus:* Induſtriâ rem patefecit.

65. Principe illo familiæ Porciæ.] *Nota Familiam pro Gente: niſi ſi dictio* Porciæ *aliena ſit, & agloſſula. Tamen infra quoque Cæſarem* genitum nobiliſſimâ Iuliorum familiâ *dixit.*

66. Catilina non ſegniùs nota obiit.] *Alij aliter. Puto*, mota obiit. *Id eſt, non minus animosè ſemel a ſe mota peragere voluit, quàm mouere ea cœperat. Vtrobique audax, in ordiendo, in exſequendo. Probò etiam*, vota obiit: *ea quæ vouerat diſtinaueráťque.*

67. Supplicio reddidit.]. *Imò* prœlio. *atq́; ita iam aliis correctum. Velleius infrà:* Cœnonius auctor deditionis, ſupplicio quàm prœlio mori maluit.

68. Sanéque Craſſum, Catonem, Sulpicium.] *Lego:* vtráque Craſſum. *Hac ipsâ ætate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Craſſus, Cato. Craſſum autem illum*

Diuitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus inter Romanos fuiſſe eloquentiſſimum *ait. Eſt qui ſenemque* Craſſum *legat, & de illo Lucio, qui cum Antonio vixit floruitq́, intellegat. Valde errat. palam hic Velleius de iis oratoribus qui M. Tullio compares, aut ſuppares certè fuerunt. Nam Catonem, intellegit Vticenſem: Sulpitium, Seruium illum eloquio & iuris ſcientiâ laudatum. Denique de altero illo Craſſo tanante a Velleio & ſuo loco dictum.*

69. In ſuſpecti operis ſui carmine.] *Cur non ſuſcepti? nec enim aliud vult, quam Catullum nullo minorem in opere & materiâ quam elegit. In magnis alij magni, hic nihil iis minor ſed in paruis.*

70. Princeps carminum Virgilius, Rabiriuſque.] *Vetus editio communicat hunc Principatum cum Rabirio, ſcribitque,* Principes. *Credamúſne tam magnificè ſenſiſſe de poëtâ hodie vix noto Velleium? fortaſſe per amicitiam, aut aliâ de cauſâ. Ouidius quoque laudat:*

——— magníque Rabirius oris.

Et Seneca VI. *de Benefic.* Egregiè mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poëtam exclamare,

* *Legend. habeo.* Hoc* habui quodcumque dedi. ——

Fabius contrà tenuiter de eo ſentit: Rabirius & Pedo non indigni cognitione, ſi vacet.

71. Et conſecutus Salluſtium Liuius.] *Viro docto atque optimè (rem dico) de Velleio meritò tranſpoſita hæc verba videntur: & iis quæ ſupra ſubiungenda,* Æmulúmque Thucydidis Salluſtium. *Cur enim, inquit, poëtis admiſceatur hiſtoriarum ſcriptor Liuius? Ratio aliqua eſt, ſed hic vana. quia non ſtudiorum ſimilitudinem in iungendo, ſed temporum Velleius ſpectat. Liuius autem illis prioribus inferior, & tantumnon aui Velleiani. Obiit enim (Euſebio ſic traditum) quarto Tiberiani imperij anno.*

72. Tigranémque ſocerum petit.] *Omnes tradunt generum fuiſſe. Vacillauit memoria Velleij? potuit. Sed hoc quoque poteſt, error in ſcripto eſſe: & forte reſtituendum germanumq́,* ſocer eius petit. *Ipſe ſocer generum ſuum petit.*

73. Quæ omnis, ſicuti Pompeio moris erat, redacta in quæſtoris poteſtatem.] *Nónne idem mos aliis? & nónne ſemper pecunia publica appenſa Quæſtori? Ita, ſed non pari fide. Luculli, Craſſi, & eiuſmodi rapones, partem plurimam in ſe deriuabant. Significat igitur & laudat integritatem Pompeij, qui publicæ pecuniæ abſtinentiſſimus fuit. Tamen Cato apud Lucanum, liberè, & vt Cato, profert, aliquid eum quoque deuibaſſe:*

Immodicas poſſedit opes, ſed plura retentis
Intulit.

74. Quæ cuiuſque ductu gens redacta in formulam prouinciæ ſtipendia pacta ſit.] *Quaſi paciſci gentes victæ cum hac victrice de ſtipendiis ſoleant. Rarò aut non hoc factum, ipſa ſuperbe imponebat. Meâ voluntate ſcribas,* ſtipendiaria facta ſit.

75. Notauimus facilius, vt quæ partibus ſimul vniuerſa conſpici poſſint.] *Scribendum,* Notabimus, vt facilius, quàm partibus, ſimul vniuerſa conſpici poſſint. *Hac mente. Ego ſimul & vt in tabulâ proponam, vt lector ea magis vno obtutu capere & ſimul animo infigere, quàm variè diducta, poſſit.*

76. Sed poſt CCIV. annos P. Scipio.] *Niſi omnis calculatoria me fugit, ſupereſt hic centenaria nota. Nam ecce Africa intrata anno* CCCCXCVIII. *Carthago deleta,* DCVII. *quid amplius quam inibi interſunt anni* CV? *Tolle ergo grande hoc ἀναχρόνισμα. Etiam minutum hoc quod ſequitur.*

77. Abhinc annos CLXXXII.] *Nam συλλογισμὸς euincit,* CLXXV. *Facile colligere ex anno Carthaginis deletæ iam dicto.*

78. Mox ab Attalis poſſeſſam regibus.] *Sine placet,* Attalicis. *Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquot Attali vocarentur. Strabo lib.* XIII. *Πέργαμον ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν συνευτυχήσασα χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι:* Pergamum, illuſtris ciuitas, & diu felix ſub regibus Attalicis. *Ibi quoque origo eorum, & ſtemma.*

79. Cypro

79. Cypro deuictâ.] *Melius*, Cypri deuictæ.

80. Quippe Sc^to.] *Certum eſt Vlcini hoc ſitum non Senatus fuiſſe, eoq́ ſummo virorum Cuiacio viſum hic reponi*, P.S^to.

81. Pænè idem quod totus terrarum orbis.] *Quæ mens? an tantum ferè ſtipendij conferre diuites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum & vanum eſt. An diſcrimen aliquod tributi Gallicani a reliquis prouinciis indicat? nugæ, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego traiicio, & lego:* idem quod pænè totus. *Probe & caute veritati nempe conſultum it Velleius: & quia illa abnuit de toto orbe ſtipendiario, addidit* pænè totum.

82. Ignauum conferunt ſtipendium.] *Alij volunt*, in ærarium conferunt. *Quid opus mutatione? Reuera* ignauum ſtipendium, *& eius penſio parum vtilis. Tamen ſiquid opus, legam: in annos.*

83. Quarum titulis forum eius prænitet.] *An hic ergo* Index *ille* rerum Augusti *tangitur? de quo Suetonius ſcripſit, & qui hodieq́ lacer viſitur Ancyræ Galatiæ vrbe. Sunt qui cenſent: non ego. Nam ille quidem ante* Mauſolæum *Augusti* ſtatutus in æneis tabulis: *at hi tituli in foro. Loca igitur diſcrepant: ſed nec res eadem. Nam in illo breuiarium, quidquid belli aut domi Augustus geſſit: hic ſaltem gentes ab eo, ſiue auſpiciis eius, victæ, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Velleius hoc, quod Suetonius cap.* XXXI. *in Aug.* Proximum à diis immortalibus honorem memoriæ ducum præſtitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidiſſent. Itaque & opera cuiuſque manentibus titulis reſtituit, & ſtatuas omnium triumphali effigie in vtraque Fori ſui porticu dedicauit.

84. At Tib. Cæſar, quàm certam Hiſpanis parendi confeſſionem extorſerat, parem Illuriis Dalmatisque extorſerat.] *Hiſtoriæ & fidei intereſt hoc corrigi. Nunquid enim Tiberius Hiſpanos ſubegit, & domuit? nuſquam factum, aut ſcriptum. Imò Augustus ipſe, atque ita antea traditum, hoc ipſo Indice:* Hiſpania vniuerſa ductu Augusti facta ſtipendiaria eſt. *Hunc ſenſum emenda:* confeſſionem extorſerat parens, Illuriis Dalmatisque extorſit. *Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illuriis parientiam extorſit, quàm parens eius (Augustus) Hiſpanis.*

85. Cuius reditum fauorabilem opinio fecerat.] *Certum eſt hoc eſſe contra mentem ſcriptumq́ Velleij. An hoc fauorem Pompeio fecit, quod cum exercitu rediret & oppreſſurus libertatem crederetur? imo odium prorſus. Aldus igitur legit*, formidabilem. *Ego*, infauorabilem: *nouo, ſed appoſito verbo. Quidni illud, vt Defauere & Defautio, quæ in Tertulliano ſcio mihi lecta?*

86. Longeque maiorem omni ante ſe illatâ pecuniâ, præterquam à Paullo, ex manubiis intulit.] *Plus ergo Paullus intulit, quam Pompeius? Supra de Paullinâ ſummâ vidimus: at hic Plutarchus auctor*, Pompeium tuliſſe εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τάλαντα, πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων: in publicum ærarium in pecuniâ & apparatibus argenti atque auri viginti millia talentûm, præter ea quæ in milites dilargitus erat. *Confer cum illo* bis millies *Paulli: altero tanto vincit. Ergo iure hic & ingenioſe reſcriptum*, præterquam Capitolio intulit. *Ad quem ſenſum etiam fac*, maiore, *non* maiorem.

87. Vt ludis Circenſibus coronâ aureâ, & omni cultu triumphantium vteretur.] *Parum periti rerum morumq́ Romanorum, qui auream coronam hic locarunt. Non fuit ea triumphantibus, ſed è lauru. Et hæc ipſa Pompeij* Laurea, *ex Dionis claris verbis, lib.* XXXVII. Δαφνηφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις μὲν αὐταῖς, τὴν δὲ ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύνειν: Ipſum autem Laurum ferre (*in capite*) per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem per ludos Circenſes. *Sunt hæc ipſa decreta, quæ Velleius dicit: & tu corrige.*

88. Nobiliſſimâ Iuliorum genitus familiâ, & quod inter omnes antiquiſſimos conſtabat, ab Anchiſe ac Venere deducens genus.] *Vide ne fuerit* & quod inter omnes conſtabat, antiquiſſimâ. *Nobiliſſimâ, inquit, gente natus;*

certè, omnium conſenſu, antiquiſſimâ. Nam poteſt, ritu Romano, vetuſtas eſſe in familiâ; non tamen imagines multæ, & nobilitas.

89. Animo ſuper humanam naturam & fidem euectus.] *Probum eſt, ſed de uno tamen, quia iam nunc præiuit, odioſè repetitum. Fortaſſe,* omnino ſuper.

90. C. Mario ſanguine coniunctiſſimus.] *Iſtene patricius huic plebeio? Hoc ſaltem in Plutarcho lego,* Iuliam Cæſaris amitam nuptam C. Mario fuiſſe, ex quâ minor Marius natus. *Ergo ſeniori Mario adfinis, iuniori cognatus fuit.*

91. Motu ſuo deſtituerit. *Legendum,* metu. *Eſt etiam in primâ editione* deſtituere: *quod retineo; & paullo antè,* qui obtinebant Aſiam magiſtratus, *multitudinis numero lego.*

92. Cùm idem enim Aſiam eam quam obtinebat.] *Verba implexa. Scegkius vocibus eiectis edidit:* tum idem enim Aſiam obtinebat. *Manutius putat fuiſſe:* Is enim Aſiam tum obtinebat. *Scriptura vetus mihi præit:* Tum idem enim Aſiam, cámque obtinebat. *Hoc ſenſu. Tum, & illâ ætate, vnus idemq; proconſul Aſiæ & Bithyniæ erat: aliter ſcilicet quam noſtro æuo. Hæc planè pro Velleij ſermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non Prouincia, ſed Regnum. Et nonne Cæſar ipſe tunc deſedit apud Nicomedem eius regem? Ita eſt. ſed ſuſpicari oporteat partem aliquam regionis auulſam, & adtributam Aſiæ fuiſſe. Romani ſæpe ſu ſoliti incidere pennas regum. Sed hæc quia ſuſpicio; valeat, ſi viſum, ſententia aliorum.*

93. Venditurumque captiuos dixiſſet.] *Mallem* vindicaturumque. *Illud atrox reſponſum, hoc pro re. quia reuera captiui Proconſulis erant, in cuius prouincia & adminiſtratione capti. Minatur ergo ſe vindicaturum eos & aſſerturum.*

94. Quippe abſens Pontifex factus erat, cùm in Cottæ conſularis locùm pænè puer à Mario Cinnâque Flamen Dialis creatus id ſacerdotium amiſiſſet.] *Valde hic ſudant, & vt culpæ manifeſtus vapulat Velleius. Is, inquiunt, errat. quod & Cottam Flaminem Dialem facit, & Cæſarem ei dat ſucceſſorem. Nam Tacitus clare ſcribit,* duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem neminem ſuffectum. *Dio pariter lib.* LIIII. *Sub Auguſto* primùm poſt Merulam Flaminem Dialem creatum. *Quomodo igitur aut Cotta Flamen, aut Cæſar? De Cæſare facile eſt. creatum dicit, non dicit iniiſſe aut geſſiſſe. De Cottâ, vocula vna, traiecta ſoluet nodum. Scribe:* abſens Pontifex factus erat in Cottæ Conſularis locum, cùm pænè puer à Mario &c. *Ipſa res eſt. Pontifex, inquit, factus (non ſanè Maximus: poſteà adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cùm anteà Flamen quidem deſignatus eſſet, ſed Sullæ violentia honor ille ei ademptus. Hæc ita eſſe cùm res clamat, tum iuuat nonnihil (vnicum & ſollenne hic nobis auxilium) Editio priſca: in quâ prius illud* cum *nuſquam compares. Ego autem ſuo loco repoſui, aut potius repperi & eduxi, cùm latitaret in verbo,* locum.

95. Hoc igitur Conſule, inter eum & Cn. Pompeium, & M. Craſſum inita potentiæ ſocietas.] *Imò non illo* Conſule, *ſed Conſule deſignato. Suetonius ita narrat, cap.* XIX. *& Liuij epitoma:* C. Cæſar Luſitanos ſubegit, eóque conſulatus candidato, & captante remp. inuadere, conſpiratio inter tres Principes ciuitatis facta; Cn. Pompeium, M. Craſſum, & C. Cæſarem. *Idem Appianus. & addit Varronis librum in hanc conſpirationem fuiſſe, cui titulus Τρικάρανος.*

96. Et ius ab his reſtitutum poſt annos circiter CLII. quàm Capua in formam præfecturæ redacta erat.] *Cl. Puteanus inter lumina Galliæ (heu quam tenebroſæ nunc & adflictæ!) leg. cenſebat:* Ius Ciu. his reſtitutum, *id eſt,* ciuitatis. *Certè rem tangit, & liquet hanc eſſe Velleij mentem. De verbo tamen ambigo: & quid ſi fuit,* ius his reſtitutum, *deletâ voce quæ imperite irrepſerat? Ratio & hiſtoria non abnuit. Nam ius apud eos nullum aut iuriſdictio: ſed petebant Romæ. Liuius:* Ceterùm habitari tantùm, tanquã vrbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum ciuitatis, nec Senatum, nec plebis concilium, nec magiſtratus eſſe. Præfectum ad iura reddenda ab Româ quotannis miſſuros. *Tamen à Puteano nondum abeo, & viri & rei cauſa.*

97. Intra

97. Intra biennium.] *Satis laxe ſcriptum. Omnino intra biennium: atque adeò abſunt tantum Ciceroni menſes ipſos quattuordecim. Pulſus enim anno* DCXCV. *circiter Kal. Apriles: rediit anno inſequenti, Menſe Sextili. Plutarchus tamen menſes* XVI. *computauit, parum exactè.*

98. Legem tulit vt is Quæſtor cum iure Prætorio.] *Atqui diu antè Cato Quæſtor, quod notum eſt. Medetur Aldus, & legit:* Quæſitor. *ego felicius:* Quæſtorius.

99. Cuius integritatem laudari nefas eſt.] *Aldum hic culpat Rob. Titius, qui immiſſa negatione legit (profectò male,* non laudari. *Sed Titius ipſe an extra culpam? Lectionem retinet, in ſenſu parum videt. Nam ſic explicat.* adeò præſtabilem eſſe Catonis integritatem, vt quaſi polluatur ſi laudibus eum quis proſequi velit. *Et dat auctorem eius interpretamenti Ariſtotelem, qui primo ad Nicomachum ait.* ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔστιν ἔπαινος: quòd optimarum rerum non ſit laudatio. Itaque & deos felices beatoſq; prædicamus, & virorum eos qui diis proximi: non autem laudamus. *Sed nos Titi tam libere a te diſcedimus quam tu a recto ſæpe & a vero. Nihil minus Velleius voluit. Quid ergo? hoc argute ſaltem dixit, Nefas eſſe laudari in Catone integritatem & à pecunia abſtinentiam, cùm aliæ ſint eius magis eximiæ, magis raræ virtutes. Integritas in alium aliquem etiam è vulgo cadat: in Catone laudetur quidquid in alio haud temerè exſtet. Ita Claudianus in laudatione Mallij:*

Nam ſpretas quis opes, intactáque pectora lucro
Commemoret? fuerint aliis hæc fortè decora,
Nulla poteſt laus eſſe tibi quæ crimina purget.

Planè ad hanc ſententiam eſt: etiam illud Taciti de Agricola: Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre iniuria virtutum fuerit.

100. Inuictum par Conſulum Cn. Pompeius, M. Craſſus.] *Age, Pompeius* inuictus *eſto (etſi Cæſar aliter docuit:) quid? etiamne Craſſus? Inconueniens planè verbum. Scribo:* inclutum par.

101. Vtile Imperatoris damnũ ſaluo exercitu fuiſſet reip.] *Ne crede tam maligne de Craſſo ſen, ſiſſe aut ſcripſiſſe Velleium, vt cenſeat vtilem patriæ fuiſſe eius mortem. Honeſtius verius q;:* vile Imperatoris damnum. *id eſt, exigua, nec in magno, iactura.*

102. Amplius ccc c. hoſtium à C. Cæſare cæſa ſunt, plura capta.] *Valde atterit Cæſarianam laudem (quomodò laus e cædibus?) atterit inquam præ aliis & libat. Nam ecce Plinius ſcribit* Præter ciuiles victorias, vndecies centena & nonaginta duo millia hominum occiſa ab eo prœliis. *Et Appianus in Celticis.* Μυριάσι τε γὰρ ἀνδρῶν ἀλκίμων, ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθον, εἴ τις ἐς ἓν τὰ μέρη συναγάγοι, τετρακοσίων πλείοσι. Καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησαν, ἑκατὸν δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ κατέκτανον: Quadragies centena millia ferocium hoſtium ſiquis partes in vnum & in ſummam redigat, decem illis annis quibus *Galliæ* præfuit, manus cum eo conſeruêre. è quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipſo certamine periere: *reliquis ſcilicet elapſis. Nec aliter Plutarchus per occaſionem enumerat, in Pompeio. Quis ergo ambiget hic reſcribere* DCCC. *id eſt,* octingenta millia hoſtium? *Etiam ſiquis amplius volet, per me liceto.*

103. Pugnatum ſæpe directâ acie, ſæpe in agminibus.] *Malim ad Liuianum exemplum,* ſæpe agminibus. *Ille* XXI. Magis agmine, quàm acie, in viâ concurrerunt. *Agminibus concurrere eſt, non exploratis ordinibus diſtinctaq; acie.*

104. Septimo fermè anno Cæſar morabatur in Galliis.] Septimum ferè annum, *ego.*

105. Cùm medium iam ex inuidiâ Pompeij malè cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæſarem concordiæ pignus Iulia.] *Diſplicet ſuſpectumq; eſt in primore loco nomen* Pompeij. *Si rectum, quid ita ſtatim* Pompeium *repetit? cur non potius ſcribit,* inter eum & C. Cæſarem*? ſeries & mos ſtili ſic poſtulabat. Cur etiam ſolum Pompeium cauſſam facit infidæ huius concordiæ? peccauit enim non minus Cæſar.*

ſar. Denique primogenia lectio nulla habet Pompeij nomen. Illa ſic: ex inuidiâ Ponti ac Camiliæ. *Profectò legendum:* ex inuidiâ potentiæ malè. *Nam ſuut compendio ſcri tum,* pôntiæ. *Bona præ vulgata vera,q; hac ſententia. Obiit, ait, Iulia vnicum pignus ſiue vinculum concordia male tam hærentis, quia alter alterius potentia inuidebant: hic huius crejcenti, ille huius adulta. Lucanus ad Iuliam:*

Morte tuâ diſcuſſa fides, bellumque mouere
Permiſſum ducibus. ſtimulos dedit æmula virtus.

Æmulationem mutuam expreßit, vt & hic Velleius.

106. In coërcitionem ambitus exercuit.] *Potius, exeruit.*

107. Cuius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes vllæ, neque cupiditates ſufficere poſſent.] *Polylogia diſplicet. Malim*, cuius animi voluntatibus. *Primum enim quaſi honeſtius loquitur de Curione, & animi voluntates varias appellat: mox ſe corrigens, libidines. Sed* Cupiditates, *quod ſequitur, quomodo rectum? An cupidines, cupidines expleant? Vide tu n.* ciuitates, *hoc ſenſu. Eius libidines tam auidæ, tam capaces, vt non ſuffecerint iis explendis ſatiandisq; aut opes aut ciuitates. Da aurum, da oppida tota, Curio hiat.*

108. An accepto centies HS.] *Ture in ſummâ ambigit Aldus, & ſpernit vt mutatam. Malet,* trecenties. *Ego alterum addo, & ſcribo* ſexcenties. *Cauſſam habeo: quod Dio Caßius auctor lib. XL.* omni ære alieno, quo ingenti erat obſtrictus, Curionem à Cæſare liberatum. *atqui* forum noſtrum, *ait Valerius lib. IX. cap. 1.* Curionis filij ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit. *Cauſſam etiam alteram, quod Plutarchus & Appianus conſentiunt,* Paullum conſulem emptum à Cæſare mille quingentis talêntis: Curionem autem maiore etiam ſummâ. *Si ita eſt, cum tot illa talenta, paulò minus quad in :enties HS efficiant: quidni Valerium audiamus in maiore ſummâ?*

109. Quietâ aut certè non præcipitatâ.] *Clarius inſertâ dictione qua delituit:* quietâ eâ, aut. *vti ad remp. referas.*

110. Et anno LXXIIX. quàm tu M. Vinici.] *Scribo:* & ante ſeptuagintaocto.

111. Conſules Senatúſque cauſſæ, non Pompeio, ſummam imperii detulerunt.] *Ego verò hæc non capio. Quid eſt* cauſſæ deferre ſummam imperij? *Illa igitur imperauit? exercitus duxit, inſtruxit? nugæ. Nos arbitramur fuiſſe:* cauſsâ nominis, Pompeio. *Illud ſanè conſtat, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompeium, idq; (vt Velleius per me nũc dicit) cauſa famæ & nominis Pompeiani. Ille enim triumphis victoriisq; celeber, & in ore omnium Magnus. Lentulus ipſe Conſul, qui more maiorum alioqui dux, apud Lucanum auctor huius ſententiæ:*

Conſulite in medium Patres, Magnúmque iubete
Eſſe ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriæque ſuúmque
Impoſuit.

Cæſar III. *Ciuil. in oratione Bibuli:* Poteſtatem ſe eius rei nullam habere: propterea quòd de Conſilij ſententiâ ſummam belli rerúmque omnium Pompeio permiſerint.

112. Legionibusqne Corfinij, quæ cum Domitio fuerant, potitus.] *Cæſar in hac re legiones non nominat, ſed cohortes* XXXIII. *quæ nondum fuiſſe videntur ſub legionum ſuarum ſignis. Sunt autem illæ ipſæ cohortes, quæ, in iudicio Milonis, præſidium iudicibus & Pompeio. Lucanus ad Domitium:*

— tua claſſica ſeruat
Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.

Vbi mirum niſi ſcribendum, Pullato. *id eſt ſordidato & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum veſtis. Pollutum autem cur appellet? quiáne pollutum illum & fœdum interemit?*

113. Tum Cornelius Balbus ingreſſus caſtra hoſtium, ſæpiuſq; cum

Len-

Lentulo collocutus Conſule.] *Obſeruate Politiani. mira & audax hæc corruptio, ſed ſine qua periret Cæſar. Talia firmiter & pertinaciter tentanti vix .. ſucceſſus. Idem ... iuramentum hic Balbus, quia amicus, & ab interiore nota, L... ſple ad Ciceronem ... ſtylo ad Atticum lib.* VIII. *ep.* XV. Quòd Lentulum Conſulem meum voluiſti hîc remanere Cæſari gratum, mihi vero gratiſſimum medius fidius feciſti. Nam illum tanti facio, qui non Cæſarem magis diligam. *Et plura, quæ addit.*

114. Illis incrementis fecit viam, quibus non Hiſpaniæ ſuæ natus, ſed Hiſpanus in triumphum & Pontificatum aſſurgeret.] *Obſcurum ait Al..us: vere. ſed quantula lux quam ipſe affert? Legit,* natus eſſet. *id eſt, inquit,* Conſuleret & ſplendorem afferret. *Sed ſic quoque locus parum ſplendet: quem in clariorem fortaſſe magis labit noſter Phœbus. Hic ſuadet:* quibus non Hiſpanienſis, ſed Hiſpanus. *Affirmo ita ſe rem habere. Hac audacia, ait Velleius, effectum, vt Balbus ille, non dicam ciuis e Latio aut incola Hiſpaniæ ſaltem, ſed vere Hiſpanus & externus, Romæ perueniret ad ſacerdotium & triumphum. Certe hoc nouum. Nam plerique omnibus, hoc ius magiſtratuum & imperiorum tantum. Plinius clare ab hac ſententia, de Africa & Garamantibus:* Omnia armis Romanis ſuperata & à Cornelio Balbo triumphata, vnius omnium externo curru & Quiritium iure donato. Quippe Gadibus nato ciuitas Romana, cum Balbo maiore patruo, data eſt. *Atque idem de Balbo maiore:* Fuit & Balbus maior, inquit, Conſul, primus externorum atque etiam in Oceano genitorum vſus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. *Vides ne exteros non admiſſos ad magiſtratus, etſi in ciuitatem admiſſos? In vtroque igitur Balbo hoc nouum. in altero, quod Conſul primus exterorum; in altero, quod Pontifex & Triumphalis. Sed de vocum quoque diſcrimine (propriè enim & ſignatè Velleius ſcripſit) addam. Soſipater:* Cùm dicimus Hiſpanus, nomen nationis oſtendimus; cùm autem Hiſpanienſis, cognomen eorum qui prouinciam Hiſpaniam incolunt, etſi non Hiſpani. *Martialis:* Ne Romam, ſi ire decreueris, non Hiſpanienſem librum mittamus, ſed Hiſpanum. *Idem diſcrimen paſſim apud ſcriptores in Siculo, & Siculienſi; Græco, Græcienſi; Germano, Germaniciano; & talibus. Vide Feſtum in* Corinthienſes. Lib. v. cap. v. Lib. VII. cap. XLIII.

115. Neque antiquius quidquam habuit, quàm in omnes partes (vt militari verbo & conſuetudine vtar) dimitteret.] *De Clementia Iuliana ſermo eſt: ſed quid ad eam dimiſſio hæc in partes? Scribe:* vt omnes partes. *Meus. Nihil prius Cæſar habuit, quam vt omnes aduerſarios ſuos incolumes dimitteret, gladiis & militari ſæuitiæ ſubduceret. Hos autem tales vocat* Partes, id eſt, militari verbo *inquit. quia durum videbatur in ciuili diſſenſu dicere* Hoſtes. *Vſum huius vocis crebrum alibi notauimus: tu hic originem vides, & nondum tritum id ſatis fuiſſe hoc ſignificatu. Cur enim alias excuſet. Quod quidam* Patres *legunt, ſperno. Nec enim militare, aut caſtrorum, ſed Curiæ hoc verbum. Vide etiam an non aptius,* militari verbo ex conſuetudine vtar. *Ex, inquam, pro,* &, *copulâ. Quæ enim hic conſuetudo propria? quinimo hoc dictum voluit, Vti ſe verbo militari: id eſt ex conſuetudine, & qua diu miles.*

116. Tam facilis eſſet annorum digeſtio.] *Probum eſt. tamen editio vetus:* tam felix. *An fuit,* tam non fallax?

117. Vtrique ſummo Imperatorum; alteri ſuperſtiti meritas pœnas luere ſupplicii.] *Suſpicetur aliquis membrum deeſſe* alteri mortuo: *cui recte ſit ſanctum, alteri ſuperſtiti.* Etiam, meritis, *melius quàm* meritas.

118. Nuſquam erat Pompeius corpore, adhuc vbiq; Iubæ nomine.] *Titius legit,* vbiq; ibat nomine. *Merito reiicit is qui eum confutat Iuo; atq; ipſe vult dici vbiq; ſuperesse nomen* Iubæ *nomen. Aſſentior. etſi haud male reſcripſeris,* vbiq; viuebat nomine.

119. Ante biennium quàm extingueretur.] *Profecto Triennium eſt, ſi quidem duxit eam in tertio ſuo Conſulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen mutto. Solennes eiuſmodi diſſenſus.*

120. Ibi primò variâ Fortunam expugnauit viâ.] *Ferent hoc pura & Latiores aures: ſpernunt meæ. Lego ſirmiter.* primò variâ fortunâ, mox pugnauit ſuâ. *Aurel. Initia, inquit, belli ambigua, lætus exitus & a fortunâ planè Cæſariana. Rifit enim ſemper illi viro, & in bellis vtique viſus eam habere in mancipio & poteſtate. Ipſe gloriatur apud poetam, quem ſ nſuum & honeſti acuminis cauſſâ amo*

Lucan. ——— quem numina numquam

Deſtituunt, de quo malè tunc Fortuna meretur

Cùm poſt vota venit.

121. Pecunia ex manubiis lata paullo amplius ſexies millies HS] *Haud mitto, & videtur hæc ipſa pecunia eſſe quæ depoſita poſtea ad Opis, quam ſepties millies fuiſſe Cicero non ſemel indicat, & poſtea Velleius. Iuriſconſulto celebri an adſentiar* ſexagies millies *reponenti?* opidò enim tenuis, *inquit*, eſt hæc ſumma. *Miror. Nam* ſexies millies, *ſ iunt æſtimatione Budæana (quam haud temerè quis mihi carpat)* centies quinquagies centena millia aureorum. *Et an Paullus Æmilius tantum intulit? an ipſe Pompeius? longe infra. Illud tamen fateor, paullo maiorem ſummam in Appiano me repperiſſe. qui tuliſſe in triumpho Cæſarem dicit Μυριάδας ἓξ καὶ ἥμισυ ταλάντων:* ſexagintaquinque millia talentûm. *Ea eſſent quaſi* decies ſexies millies HS, *computatione Romanâ: haud dubiè ſupra Vell. tantum numerum, ſed longe infra immanem illum correllorū. Nam* ſexagies millies, *fecerit* centum quinquaginta aureorum *(cum vulgo loquar)* milliones.

122. Adiectis etiam conſiliariis cædis.] *Tentabam*, conſciis aliis cædis.

123. Cuius cum fortunam mutare conſtituit.] *Primò editi:* cuius quem. *Factio*, cuiuſcumque.

124. Hiſpanienſis militiæ aſſecutum ſe poſteà comitem habuit.] *Scribo*, Hiſpanienſi militia. *Suetonius cap.* VIII. *Aug.* Profectum mox auunculum in Hiſpaniam aduerſus Pompeij liberos, per infeſtas hoſtibus vias ſubſecutus, magno opere demeruit.

125. Hs ſepties millies depoſitum à C. Cæſare ad ædem Opis.] *Delemus* τὸ ædem. *idq; paullo verius, quam Batauiæ lumen alterum Had. Iunius* τὸ ſepties. *Nam inductus a Plutarcho, qui in Antonio* quattuor *modo* millia talentûm *in hac re numerat, vult hic fuiſſe* HS. millies: *quod reſpondet Græcanicæ illi ſummæ. Sed verè inductus. Cicero nónne aliquoties cum Velleio? vt Philip.* II. Vbi eſt ſepties millies, quod eſt in tabulis, quæ ſunt ad Opis? *Iterum:* Septies millies falſis proſcriptionibus donationibúſque auertit. *Atque alibi vocat* pecuniam maximam: *&*, pecuniam innumerabilem.

126. Inſertis falſis, ciuitatibúſque corruptis commentariis.] *Video ab aliis edi* indubitatéque corruptis: *anne a coniectura? Fas & nobis ea vti:* commutatiſque & corruptis.

127. Et D. Bruto, quòd alieno beneficio viueret, decretus triūphus.] *Inepte, quaſi illa cauſſa aut præſcriptio triumphi. Lege*, qui alieno.

128. Primò per colloquia repulſus à Lepido.] *Minimè. ſed probo quod in editione prima eſt*, primò ſpe colloquij repulſus. *Id eſt, deiectus etiam a ſpe colloquij: quia Lepidus nec miſcere ſermones cum eo ſub initia volebat. Dio clare lib.* XLVI. *aliiq;*.

129. Tribuni ſanguine commiſſa proſcriptio, Ciceronis vel ſatiato Antonio pœnâ finita.] *Aptius atque apertius:* velut ſatiato. *Cremutius Cordus* Quibus viſis (*capite & dextrâ Ciceronis*) lætus Antonius, cùm peractam proſcriptionem ſuam dixiſſet, eſſetque non ſatiatus modò cædendis ciuibus, ſed defectus (*corr.* defeſſus) quoque, pro roſtris exponit.

130. Citiuſque in mundo genus hominum, quàm cadet.] *Paullo Manutio placuit:* genus hominum concidet. *Nos explemus:* quàm ea cadet. Ea, *nempe laus Ciceronis, de qua prædictum. Vide textum. Vniuerſus autem hic locus expreſſus ab Are-*

bio

lio Fuſco: Quoad humanum genus incolume manſerit, quamdiu vſus litteris, honor ſummæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna ſteterit, aut memoria durauerit, admirabile poſteris vigebis ingenium. & vno proſcriptus ſæculo proſcribes Antonium omnibus. *Vbi κυρίως legi velim*: honor ſcientiæ, eloquentiæ pretium erit, *elegantius magisq́; membratim. atque etiam verius, quia non honos tantum eloquentiæ pretium, ſed Opes & fructus. Scribo item*. rerum naturæ aut forma ſteterit: *non* fortuna.

131. Ne deflere quidem quiſquam ſatis dignè potuit, adeò nemo exprimere verbis poteſt.] *Abeſt vet. editioni illud* potuit. *recte.*

132. Nequid vlli ſanctum relinqueretur.] *Scribo, vllius.*

133. Neque enim perſona vmbram actæ rei capit.] *Vmbroſum hoc ſanè, quid ſi & mendoſum? Arbitror, & emendem*: vmbram ac tenebras capit. *Non eſt ille Cælius, inquit, homo genere ingenioq́; nobilis, qui latere in vmbrâ ſilentij ac tenebris debeat. Extraham etiamnunc, etſi alieno loco & tarde.*

134. Dum in acie Pharſalicâ Africaque de ſummâ rerum Cæſar dimicat.] *Conſidera, falſum reperies hunc contextum. Tempus ſeditionis Cælianæ indicare voluit, an hoc igitur, cum Cæſar in Pharſalia & Africâ dimicat? De Pharſalia, verum eſt: ſed de Africâ, certe diu poſt Cælij motum & mortem illud bellum. Quin præceſſit Ægyptium ſiue Alexandrinum, alterumq́; cum Pharnace. Denique Cæſar etiam interea in vrbe. Omnino falſa hæc [illegible] ignatio: per Velleianamne incuriam, an ſcriptoris? Hunc culpari mitius eſt, & ἀσόχως fortaſſe emendem*: dum in acie Pharſalicâ circaque. *Nihil promius, quam* Africam *ex eo feciſſe, ſi littera finalis adhæſit, vt ſolet, capiti ſequentis. Interpretor autem: Dum Cæſar in Pharſalia pugnat & circà, nempe ad Dyrrhachium vicinisq́; locis oppoſitus Pompeio. Pugnas autem & ibi aliquot fuiſſe, notum. Quod tueri vulgatam aliquis conetur, quaſi de Africano bello Curionis in Iubam & Varum ſentiat: fruſtra ſit. Nam nec* Cæſar *ibi* dimicauit *nec certè* de ſummâ rerum. *quod vtrumque hic ſcriptum.*

135. Auctoritate Coſs. deterreri.] *Hoc valet*, Conſulum. *Atqui, ne iuuentus erret*, Coſ. *ſiue* Conſulis *ſcribendum eſt. quia vnus Seruilius tunc in vrbe, cui Cæſar collega, ſed abſens & in bello.*

136. In vrbe ſeditionem magis, occultè autem bellicum tumultum mouens.] *Argutabar*: in agris occulte. *Nam ita res fuit, Romæ ſeditionem, in agris bellum mouebat per Milonem. Cæſar lib. III.* Clam nunciis ad Milonem miſſis, euocatóque in Italiam: eum in Thurinum ad ſolicitandos paſtores præmiſit.

137. Compſam in Hirpinis oppugnans.] *Cæſar ad* Coſam *ſcribit interfectum in* agro Thurino. *Etiam Euſebius, ſed à nobis corrigendus.* M. Cælius Prætor & T. Annius Milo exſul oppreſſit, res nouas in Tiriano Brixióque agro molientes. *Scribendum*: in Thurino Brutióque.

138. Vltra fortem temerarius.] *Imò verò* ſortem. *Magis audax ſcilicet quàm pro conditione exſulis cuius eſt tacere ferè, nec attolli.*

139. Dolabella in Aſiâ C. Trebonium conſularem, cui ſuccedebat.] *Succedebat non à ſenatu, ſed à ſe & ſcelere ſuo miſſus. Nam prouincia illi [illegible] Syria erat, atque in eam ibat.*

140 Capito patruus meus vir ordinis Senatorij.] *An Atteius Capito Iuriſconſultus ille nobilis? Factum ſit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, &* cuius obſequium dominantibus probabatur, *ait Tacitus. Sed vereor, vt tunc non tam grauis: & Senatoriâ ætate fuerit. quippe qui obiit demum nono Tiberiani imperij anno. Vide Tacit.* III. *Ann. extremo.*

141. In Macedoniam & apud vrbem Philippos.] *Sic eſt. Philippi iſti in Macedoniâ extrèma Ptolomæo locantur, aliis in Thraciâ prima. Sunt ad Strymonem [illegible], & ſubiacet planicies aptiſſima pugnæ. Victus in eâ Caſſius & Brutus. Diuerſi omnino ab iſtis Philippi ſunt in Theſſaliâ, vbi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo iure miror quid poeta*

Aliquos in mentem venerit confundere hæc loca & vrbes, quaſi ſi vtrumque ciuile bellum in iiſdem campis dimicatum. [illegible]

Romanas acies iterum videre Philippi.

quem tamen excuſes, quia Philippi iterum viderint, ſed non iidem. Manilio quid facias? qui ſic lib. I.

——— ducibus iurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam ſiccâ miles Romanus arena
Oſſa virûm laceróſque prius ſuperaſtitit artus,
Perque patris pater Auguſtus veſtigia vicit.

Nam vult in iiſdem campis atque adeo veſtigiis pugnaſſe Auguſtum, quibus patrem: & milites ſuperſtitiſſe cadauera & oſſa. Quid poetas culpo? Florus hiſtoricus idem peccat: Brutus & Caſſius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam quæ fatalis Cn. Pompeio fuit, arenam inſederant. *Hoc autem tam verum eſt, vt centum aliquot milliaria ſint interiecta. Vide Dionem XLVII. & Appianum IIII. Ciuil. quorum vterque ſitum Philipporum, vbi Brutinum prælium, accurate deſignat & deſcribit.*

142. Nam Varro ad ludibrium moriturus Antonij.] *Quis autem iſte Varro? videatur notiſſimus ἐξοχῇ noſter ille intellegi, cui Fama quam Æternitas magis æqua. Illa nomen eius ſeruat, hæc ſcripta non adſpexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videatur inquam iſte intellegi: non tamen poteſt. Nam* proſcriptus quidem a Triumuiris Varro, ſed certantibus de ſalute eius quibus [illegible] honeſti cura, vicit Fufius Calenus amicus Antonij, & eum ad ſe recepit. Ita tempeſtatem illam euaſit. Pugnæ autem Philippenſi non opinor interfuiſſe. Ætas militia & in actionibus iam eum ſoluebat: & aliquot ſane annis poſt vixit. Quid verba facio? in lectulo ſuo obiit, non properatâ aliquâ morte: vt clare ſcribit Valerius lib.* VIII. Terentius Varro, non annis, quibus ſæculum æquauit, quàm ſtilo viuacior fuit. In eodem enim lectulo & ſpiritus eius, & egregiorum operum curſus exſtinctus eſt. *Ergo alius iſte Varro, quem velim omnino magis Velleius retexiſſet.*

* Appianum vide, & A. Gell. III. cap. X.

143. Commiſsâ ſibi parte exercituum.] *Prima editio:* exercitu. *Malim vnitatis numero,* exercitus.

144. Quippe nullum habētibus ſtatum, quilibet dux erat idoneus.] *Interpretor, nullum ſtatum firmum, ducem habentibus. Poſſis etiam ſcribere & diſtinguere:* nullum habentibus, ſtatim quilibet. *Facile, inquit, & cito quemcumque ducem arripiebant, qui habebant nullum.*

145. Manu promptus, cogitatione celer.] *Primitus editi:* cogitatu celer. *Certum mihi ſcribere:* concitatu celer. *Depreſſum enim hîc vbique Pompeium vult Velleius, reuera vilem, bardum & patri diſſimillimam prolem. Et fuit reuera concitatu celer, magis quàm cogitatu (quod in laudem valeat:) id eſt, ὀξύθυμος & ὀργίλος.*

146. Vindicatum armis ac ductu patris ſui mare infeſtare piraticis ſceleribus.] *Cogitabam leuiter an,* piraticis celocibus. *Vulgatum tamen absit vt damnem.*

147. Qui iuſtè diuiſione prædiorum.] *Reuerâ* iniuſtè, *vel potius* iniuſtâ. *Nec ſenſit aut ſcripſit aliter, etſi adulator Velleius.*

148. Quis non diuerſa præſentibus, contrariaq; exſpectatis, aut ſperet aut timeat?] *Vera gnome & ita viuitur: aſſiduè natamus inter ſpem metumq; [illegible] Dea illa incerta nos quoque habet incertos; dico eos, qui ab eâ pendent. Manilius:*

Et ſubtexta malis bona ſunt, lacrymæque ſequuntur
Vota, nec in cunctis ſeruat Fortuna tenorem.

Sapientiſſimus Romanorum Seneca: In ſecundis nemo confidat, in aduerſis nemo deficiat. alternæ ſunt vices rerum. Quid exſultas? iſta, quibus veheris in ſummum, neſcis vbi te relictura ſint. Quid iaces? ad imum delatus es, nunc eſt reſurgendi locus.

cus. *Plato quoque bene imagine* ταῦτα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ ἄνω καὶ κάτω στρέφεται: Quidquid eſt, velut in Euripo ſurſum deorſúmque voluitur.

149. Proximus à Cn. Pompeio ipſoque Cæſare, ex equeſtri ordine Conſul creatus.] *De Saluſtiano Rufo ſermo eſt, qui Conſul creatus eſt Dio XLVIII. nondum* [illegible]*. Atque* [illegible] *eſt, quod ait* ex equeſtri ordine. *Proximus autem a Pompeio & Caſare* [illegible]*. Illorum quoque vterque ad hoc faſtigium venit, priuſquam in Curiam aut Senatum. Qui poſt eos alius, ante hunc Saluſtianum. Caſarem porro accipias, Octauianum.*

150. Aruntium Actium reſtituit reip.] *Gentilitia duo nomina perperam iuncta. Scribes,* Aruntium ac Titium. *M. autem Titius Dioni nominatur, & Velleio* [illegible] *infra.*

151. Interfectoque legato Antonij.] *Atqui ille ſe interfecerat. Florus:* Saxa, ne veniret in poteſtatem, à gladio ſuo impetrauerat.

152. Speciosum per id tempus adiectum ſupplementum Campanæ coloniæ. eius reditus erant publici, pro his longè vberiores reditus duodecies HS. in Cretâ inſulâ redditi.] *Tota hæc res explicata ab vno Dione, libro* XLVIII. *qui de hac ipſa ſeditione, & eius placamento.* Οὕτω δὲ τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε, καὶ τὸ δὲ ἀργύριον εὐθύς, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ [illegible] ἐν τῷ δημοσίῳ τότε ὄντα, [illegible] Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ οἰκούντων [illegible] (καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο) καὶ αὐτοῖς τό, τε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὀνομαζόμενον, [illegible] τὴν τε χώραν τὴν Κνωσίαν, [illegible] καρποῦνται, ἀντέδωκε. Atque ita milites tunc quidem compoſuit: & argentum ſtatim, agros non multò pòſt iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non ſufficiebant, etiam alios emit à Campanis illis qui Capuam incolunt, eóſque multos. (multis enim colonis indigebat ea vrbs.) & ipſis tum aquâ Iuliam, quâ maxime omnium gaudent, tum terram Cnoſiam, Gnoſia [illegible]*: Gnoſus in Creta:* quâ etiamnunc fruuntur, eorum loco dedit. *Omnia hæc quaſi de induſtria ſcripta ad Velleij lucem: & quis ſcit* [illegible] *a Dione iſthinc ſumpta? Quod tamen hic ſcribunt* eius reditus erant publici, *prauum eſt. Quid reditus ad rem præſentem? nec eos ſane emit Caſar, ſed agros. In editione prima:* eius relicti erant publici. *Certum habeo,* eius reliqui: *Id eſt, Capua reliquos habebat agros publicos, quos nondum attribuit, & qui non venerant in diuiſionem. Hos (Dione palàm narrante) ab iis emit Caſar.*

153. Hoc M. Antonio acto illis legionibus.] *Emendant,* atque legionibus. *ego,* ac tot legionibus.

154. Cum in omnia, & in omnibus vænalis.] *Nonne æquiualent,* in omnia vænalem eſſe, & in omnibus? *ego diſcrimen non video. Puto delendum poſterius τὸ* in, *ſecundumque,* in omnia, & omnibus. *Duo obiicit, venalem ad omne facinus ac flagitium fuiſſe, & ſine diſcrimine omnibus venalem. breuiter: Ad quæuis a quouis trahi auro potuiſſe.*

155. Cum Glaucum ſaltaſſet, in conuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifeſtarum rapinarum indicia.] *Moneo diſtinctionis* [illegible] *mutandam:* ſaltaſſet in conuiuio, refrigeratus ab Antonio. *Saltaſſe enim eum vult in conuiuio, non illi refrigeratum.* [illegible] *hoc verbi. ſignificat intepuiſſe gratiam eius apud Antonium, &* [illegible] *ſaſtidium* [illegible]*. Vtebantur & in re actionis siue recitationis hoc verbo. vt in Suetonij Claudio* [illegible]*, cap.* XLI. Cùm primùm frequenti auditorio commiſiſſet, ægrè perlegit, refrigeratus ſæpe à ſemetipſo. *id eſt, frigore &* [illegible] *ſæpe affectus a ſeſe.* [illegible] *enim ipſum, & teporem* [illegible] *gratiæ ſiue amicitiæ, vocabant Frigus. Plinius lib.* VIII. *epiſtol.* XIV. Interim Paullo [illegible] aliena del ratio aliquantũ frigoris attulit. *Fabius:* Ruſticitas, & rigor, & deformitas adferunt interim frigus. *Sed proprius ad Velleij mentem Seneca epiſt.* CXXIII. Votienus Montanus & amicitiâ Tiberij notus & frigore. *quem ſ.* [illegible] *Tiberius & ardenter amauit, & ſubitò*

faſti-

faſtidiuit. Nec peccet, qui Horatium ſic explicet

——— maiorum ne quis amicus

Frigore te feriat.

etſi alio quoque hoc commode duci haud negem. Suetonij locum nouiter corrigo, Aug. cap. LXVI. Deſiderauit & M. Agrippæ patientiam & Mæcenatis taciturnitatem. cùm ille ex leui rigoris ſuſpicione, & quòd Marcellus ſibi anteferretur, Mitylenas ſe contuliſſet. *Nam quid rigoris hic locus. nec ſuſpicio de eo eſſe poteſt, ſed ſenſus. Scripſit vero* frigoris: *hac iſtâ noſtra mente. eoq; inquit, ſeceſſit Agrippa, quod alienıorem ſibi Auguſtum ſuſpicaretur, & praferri a que in gratia eſſe Marcellum. Terentij illud huc quoque fecerit:* Nimirum hice homines frigent. *Atque omnino amor, ardor eſt. faſtidium aut defectio, frigus.*

156. Vigebat in hac parte miles atque Imperator, illâ marcebant omnia: hinc reges firmiſſimi, illinc inopiâ affectiſſimi.] *Torſit me olim, cum publice legerem, hic locus: credo & nunc quiſquis intente leget. An reges a Cæſare firmiſſimi, ab Antonio inopes & imbecilli? planiſſime contra eſt: nec dicam plurimi aut potentiſſimi, ſed pæne omnes reges ab iſto ſteterunt. Palam & vere ita Dio.* Συνεμάχησαν, *inquit,* τῷ Ἀντωνίῳ ὅσοι βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάσται πάντες, ὡς εἰπεῖν, οἱ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ τότε ὑπ' ἐκείνων ἀστυγειτονοῦντες, οἱ μὲν αὐτοί, οἱ δὲ δι' ἑτέρων: Commilitabant & auxiliabantur Antonio reges dynaſtæq; omnes, vt breuiter dicam, quicumque Romanum imperium, quod duobus iis tunc parebat, attingerent; alij ipſi coràm, alij per alios & ſubmiſſos. *Quinetiam in Plutarcho index, in quo nominatim reges Antonio adhærentes recenſentur, non ſolum Orientales plerique omnes ſed tranſmarini. Si voles, vide. At apud Cæſarem contrà quis? neminem reperio: imo vix eſſe potuerunt. qui tum in illius partibus dumtaxat Italia, Illuricum, Gallia, Hiſpania, Africa, & inſulæ interiectæ. In iis autem omnibus regionibus qui tunc reges, niſi ſi fortè in Africa. Ex eâ ipsâ Bocchum eripit nobis & transfert ad Antonium Plutarchus. Iure ergo, vt dixi, hærebam. Quid autem eſt in re? Velleiáne adulatio, vti tunc cenſebam? minimè. nec in ſcriptore, ſed in ſcripto culpa, quam detectam nunc tollo. Scripſit Velleius* hinc remiges. *Vide ut μεταβολὴν à ſceptris venimus ad remos. Sic oportet. & docebunt te Plutarchus & Dio, Antonium hac parte maxime peccaſſe, quod in mercatu pris ſuis interpoſuerit: atque ita claſſis, quam paratam habuerat, valde vitiis imminuerit. quoniam pleriq. remigum vel inopia aufugiebant, vel morbo peribant. Ita neceſſum habuit* ex afflictiſſimâ Græciâ, *ait Plutarchus,* corripere viatores, agaſones meſſores adoleſcentulos, iiſq; ægrè etiam impleuit naues. *Ergo verè hic ſcriptum* remiges *fuiſſe* inopiâ affectiſſimos *(quæ ipſa phraſis non apte cadit in reges:) contra* firmiſſimos *Cæſari, recentes videlicet & bellis Siculis probe exercitatos.*

157. Rex Amyntas meliora & vtiliora ſecutus: nam de illis exemplis vitæ natura Dolabella ad Cæſarem] *Atrox & aperta plaga: cui leue adhuc fomentum. Eſt qui legat:* Inde illius exemplo vir audax Dolabella. *alius:* inde illius exemplo maturè Dolabella. *Vno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certe editio prima ſic refert:)* nam de illius exemplis vitæ naxura Dolabella. *Vide noſtram medicinam:* Nam Dellius exempli ſui tenax, vt à Dolabellâ ad Caſſium. *Nihil iuueniliter iactamus, ſed prima illa ſagaciter & vere eruimus de Q. Dellio, ſiue vt alij, Dellio: qui naturâ tranſfuga, & irriſus palam illo æuo. In hac re & hiſtoriâ, tranſfugiſſe apertè ſcribit Plutarchus* Q. Dellium hiſtoricum. *Dio hoc amplius, oſtendit cum Amynta illum fuiſſe: & paullò poſt de tranſfugio addit. Quod ſi eſt: nónne appoſite hic quoque Amyntæ Velleius eum ſubiungit? Sed cur ait eum* exempli ſui tenacem? *ludit, & merito in hominem nuſquam & numquam fidum, & cum tamante nobilia aliquot transfugia. Ecce Senecæ patris verba: è quibus hoc quoque quod emendauimus* à Dolabellâ ad Caſſium, *liquebit. Ille in Suaſoriis:* Belliſſimam tamen rem dixit Dellius quem Meſſalla Coruinus deſertorem *me-*[illegible] *nuſlias ſcripsit libri,* deſultorem bellorum ciuilium vocat: quia à Dolabellâ ad Caſſium, à Caſſio deinde tranſiliit ad Antonium, ab Antonio ad Cæſarem. *Et de*

Dellio

Deillio quidem ... tum eſt : hoc de Dolabellâ ſicut diſplicet in legito : exempli ſui tenax fuit & illo bello. *Quod certe haud ſperno. nam & exemplaribus quibuſdam abſunt illa verba,* ad Cæſarem, *& videntur omnino huc translata e tertia abhinc lineâ*, tranſmiſit ad Cæſarem. *Ceterum vtro modo cumq; leges, diſtinctiuncula & parentheſi ſic iuuabis:* Rex Amyntas meliora & vtiliora ſecutus (nam Deillius exempli ſui tenax fuit & illo bello) vterque clariſſimus Cn. Domitius *&c. Noto amplius, videri in fine periodi legendum :* tranſmiſere ad Cæſarem. *quia textus omnino ſermonis exigit Amyntam quoque comprehendi.*

158. M.Lario.] Lurio *eſt in Dione, & rectè.*

159. Soſioque commiſſum.] *Verius,* Soſſio. *Plutarchus hæc omnia longè aliter, nec Soſium inter duces agnoſcit. Dio vero etiam mortuum illum facit in leui pugnâ contra L. Tauresium : in qua, ſuperuentu Agrippæ, ipſe & Tarcondimotus ſunt cæſi. Hoc paullo ante Actiacam pugnam. At ecce viuum eum iterum facit initio libri ſequentis, & inter eos ponit quibus ignouerit Cæſar. Quid dicam neſcio, niſi haud vnum Soſium fuiſſe.*

160. Vt dubites ſuóne an Cleopatræ arbitrio.] *Cur Rhenanum non audiuerunt veriſſime emendantem*, Viderit è ſuóne? *Nam in autographo erat,* Videbit è ſuóne. *Phraſis nota, & crebra veteribus in reiectione aut contemptu.*

161. Victoriæ ſuæ facturus fuerit triumphum.] *Ineptè,* triumphum. *Idem autographum,* modum. *At quæ ſequuntur hiulca & mutila ſunt : nec vllum ingenium expleuerit.*

162. Mox diu clementiâ ſuâ luctatus Cæſar.] *Velim,* cum clementiâ.

163. Quippe vixit anguſti claui pæne contentus.] *Alij,* anguſto clauo: *rectè. Sed τὸ* pænè *an conueniat. Ille verò planiſſime contentus vixit, nec opus vocula hac imminuente vel ambigente. Magis ad Mæcenatis ingenium :* benè contentus. *vel,* planè.

164. Nec minora conſequi potuit, ſed non tam concupiuit.] *Sententia legi poſtulat :* nec maiora conſequi non potuit. ſed nunquam concupiuit.

165. Seruilia Lepidi vxor.] *Atqui nupta iuniori Lepido fuit Antonia, M. Antonii Triumuiri filia : quod ita in Dionis* XLIIII. *extremo libro leges. Scire licet igitur, illâ ſpretâ aut mortuâ, alteram ſuperduxiſſe.*

166. Cæſar autem reuerſus in Italiam atque vrbem occurſus, quo fauore omnium hominum, ætatium, ordinum exceptus ſit.] *Alterutrum ſcribe. ſiue.* Cæſaris autem reuerſi in Italiam a. v. occurſus. *ſiue :* Cæſar a. reuerſus i. I. a. vrbem, quo occurſu, quo fauore. *Notat autem Dio ad hanc rem,* Decretum à Senatu, vt ei vrbem ingredienti virgines Veſtæ, Senatus populúſque cum coniugibus ac liberis occurreret. *Libro* LI.

167. Pacatuſque victoriis terrarum orbis.] *Nec incommodè,* peragratuſq;.

168. Scriptorem fatigans.] *Legendum,* fatigent.

169. Oculis animiſque ſubiecimus.] Subiiciemus *res ipſa vult. Dicet enim, non dixit.*

170. Coaleſcentibuſque reip. membris, & coram altero, quæ tam longa armorum ſeries lacerauerat.] *Tria hæc verba,* & coram altero, *Aldus tollit, atque alij illo duce. Nec nego ſententiam abſque iis probam eſſe: vnde tamen ſic fruſtrà irrepſerint? Mutari melius videatur :* & curante eo quæ tam longa : *Nempe Auguſto ſalutarem curam & medicinam adhibente reip. laceræ.*

171. Dalmatia xx. & cc. rebellis.] *Obſcurum, ſiue mutilum eſt : & intellege,* annos, *aut adde. Hoc ſane vult, annos* CCXX. *medios eſſe a quo tempore vinci Dalmatia cœpit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illyrios & Dalmatas fuit ſub Teutâ eorum reginâ : anno* DXXIV. *Poſtremum nunc cum victi & domiti ductu Tiberij, auſpiciis Auguſti, anno* DCCXLIII. *Facilis ſupputatio.*

172. Contumelioſo xx. annorum bello ſub duce Viriatho.] *Qui plurimum numerarunt, annos fecerunt* XIIII. *belli Viriathini : vt Liuij epitome, & Florus. At*

Appia-

Appianus, annis dumtaxat octo id bellum geſtum *aperte ſcribit. Apertè inquam, atque etiam exacte. Nam ille numerat ab anno* DC [illegible] I. *quo propriè id cœpit. Liuius & Florus ab anno* DCI. *quo Luſitani rebellarunt, non tamen Viriatho duce. Sed quia connexa bella fuerunt, confundunt. Quorſum hæc? vt prolixe* [illegible] *ſaltem eſſe Velleianum numerum conſtet,* [illegible] *parte* [illegible] *à* [illegible]. C[illegible] *x. annorum bello, legito & Iuſtinum auctorem* [illegible]*to.* In tanta ſeculorum ſerie nullus illis dux magnus, præter Viriathum, fuit [illegible] qui annos decem Romanos variâ victoriâ fatigauit.

173. Vt per quinquennium diiudicari non potuerit.] *Atqui* octo annos *bellum hoc Sertorio duce geſtum & octauo ipſo* [illegible]*ſus. An ergo* octennium *hic legimus? An* [illegible] *priores quinque annos ambiguos, reliquos non ſic fuiſſe?*

174. Vt ei Præturam continuaret.] *Non quia bis Prætor: ſed hoc modò vult, continuaſſe eum & iunxiſſe Præturam Ædilitati. Opus enim interuallo annorum erat a magiſtratu ad magiſtratum.* [illegible] *natius id neglexit. Ipſe Velleius ita interpretatur pagina ſequenti:* Præturam Ædilitati iunxiſſe. *Dio idem indicat lib.* LIII.

175. Regnum eius Artauaſdi tradidit.] *Conſenſu aliter Romani exteriq́; ſcriptores. Omne.* Tigrani *regnum datum a Tiberio aſſerunt, non Artauaſdi: Tacitus, Suetonius, Dio, Ioſephus. Noſtra, ſi vis, ad* II. *Annal. vide. *Ergo Velleius ſolus hoc neſciuit, aut melius ſciuit? durum* [illegible]*ere. & certe in* [illegible] *Tiberij ſui, tam recenti memoriâ, fœde errâſſe Velleium piacularium* [illegible]*. Mihi* [illegible] *deſectum* [illegible] *locum eſſe (nomine multa in hoc libello)* & *fuiſſe antea:* regnum eius Artauaſdi ereptum Tigrani tradidit. *aut tale in hunc ſenſum. Nam et* [illegible] *& Ioſephus* Artaxiam *regno deiectum voluit, non* Artauaſdem. *tamen pro Velleij huc* [illegible] *etiam Dio ſit, qui lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *diſerte ſcribit* Tib[illegible]ſſum vt Artabazen *(idem is e cum Artauaſde)* regno pelleret & Tigranem [illegible] imponeret.

176. Cuius rex quoque Parthorum.] *Pro* cùm rex.

177. Plancus timere deberet, ne quidquam obiicere poſſet adoleſcentibus.] *Argutius & verius* timere deberet nec quidquã. [illegible]

178. Subinde bellum Pannonicum, quod incohatũ Agrippâ, Marcoque Vinicio auo tuo coſ.] *Ve*[illegible] *notatio quæ* [illegible] *doctos late induxit in errorem. Nam cenſent ij qui Faſtos nobis induſtrie & peritè collegerunt Sigonium & Onufrium* [illegible] *dicere palam eſt* [illegible] *cenſent inquam, Agrippam Vipſanium in quartum fuiſſe conſulem; atque ita adnotant, alter*[illegible] *anno* DCCXXXIIII. *alter* DCCXXXV. Q[illegible] *miratus* [illegible] *in Lapide Colotiano, vbi accurata recenſio ſuffectorum Conſulum,* [illegible] *pont. neglectus aut non expreſſus Agrippam. Ego illos aberrare non* [illegible] *abierunt in communem locum* [illegible] *lectori cauto & inclamo ne cum iis erret. Non fuit hoc anno* [illegible] *M. Agrippa quartum Conſul. Tertium ille conſulatum non tranſcendit. Q*[illegible] *Velleio* [illegible]*a, vbi de Agrippæ laudibus* Quem vſque in tertium Conſulatum amicitia Principis euexerat. *Non ne maius aliquid eſſet, ſi in quartum? &* Velleius [illegible] *legat aut omittat? Quin* [illegible] *eſt* [illegible] *teres & memorias omnes aduoco* [illegible] *nuſquam* [illegible] *tertium conſulatu & Martialis aperte, libro* VII. *Epigr.* [illegible].

Felix purpura, tertiaſque Conſul,
Pompeio dederit licet Senatus,
Et Cæſar genero ſacros honores,
Quorum pacificus ter ampliauit
Ianus nomina.

*Poſitio & legere: incohatum Agrippæ

Quæ ad ternos Agrippæ conſulatus ſpectant. & licet interpretes non vltra errent. Tertium igitur Conſul, non quartum. Atqui Velleius hic clare. Numquam ipſe numquam. Librarius errauit, cum ita ſcriberet: quod * incohatum ab Agrippâ, Marco Vinicio auo tuo Conſule *Hoc dicit. Agrippam miſſum ad hoc bellum, eumq́; id primum adminiſtraſſe, illo anno quo* Vinicij *auus Conſul. Non hæc clara &, quod dicitur, Solis radio ſcripta? ite nebulæ, &* [illegible] *locum date huic luci. Colotianum marmor, quod fallere non poteſt, Conſules hos* [illegible]*:*

* Ita etiam infra vnicũ Conſul. in citat. Patre tuo P. Vinicio Conſule Ti. Nero reuerſus.

C. SEN-

C. SENTIVS SATVRNINVS Q. LVcretius Viſpillo
SVF. M. VINVCIVS. P. F.

*nec collegam vllum Vinucio adiungit: quare ſolus fuit? an potiùs, quia cum Q. Lucretio Veſpillone? quem ex *Dione diſco ſerius paullò electum, & cum Saturninus aliquantiſper ſolus in Conſulatu fuiſſet. meritò igitur diutiùs etiam eundem geſſit. Sed quidquid huius rei ſit (nec eſt tanti:) credétne aliquis M. Agrippam, illum generum Auguſti, illum Tribunicia poteſtate præditum, inter ſuffectos conſules fuiſſe, & quidem poſt Sentium & Vinucium? non qui res moreſq; antiquos nouerit.* *In Fa. huius anni DXXXV.

179. Tot tantarumq́. virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit.] *Ego omnino mauelim:* induſtria perficit. *Nam ſemina quædam & igniculi virtutum in nobis ſunt, quos elicit induſtria & ad frugem maturitatemq́; perducit. Quinctilianus eo ſenſu:* Virtus etſi quoſdam impetus à naturâ ſumit, tamen perficienda doctrinâ eſt.

180. Viſendi eius gratiâ ad quem conuenientes.] *Nos olim reſtituimus, in Epiſtolicis lib. III. cap. VIII. Aiunt pendulam ſic ſententiam eſſe. mihi non videtur, nec muto.*

181. Se & Gallo Caninio coss.] *Id fuit anno vrbis* DCCLII. *Dio tamē Caſſius valde ab hoc calculo abit, qui relegatam Iuliam cōmemorat anno* DCCXLVIII. *C. Antiſtio Vetere, P. Lælio Balbo* coss. *Sed moneo iuuentutem manifeſtum illic *hiatum defectumq́; hiſtoriæ eſſe. Poſteà quidē annotatur ab interprete: ac hic debebat ante Frumentationes & Naumachia ludos. E Velleio diſcimus etiam e Macrobio, non fallaci argumento. Ille II. Saturn. indicat Iuliam hanc peßimam ſimul & argutiſſimam fœminarum, tunc cum pulſa à patre fuit, egiſſe annum circiter trigeſimum octauum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno vrbis* DCCXV. *Ergo ad hunc annum* DCCLII. *iuſti intercedunt, vt Macrobius voluit, anni* XXXVIII. *Plurium annorū res perierunt.

182. Vtriuſq; ordinis viri, quaſi cuiuſlibet vxore violatâ, pœnas pependere.] *Non culpo. nempe relegati ipſi aut pulſi, quia pœna Iuliæ de adulteriis. Tamē Tacitus aliter longè adſtruit* III. *Annal.* Vt valida, *inquit,* D. Auguſto in remp. fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filię ac neptis, quas vrbe depulit, adulteroſq. earum morte aut fugâ puniuit. Nam culpam inter viros ac fœminas vulgatam, graui nomine lęſarum religionum ac violatę maieſtatis appellando, clementiam maiorū ſuaſq. ipſe leges egrediebatur. *Sed vterq; adſpectu aliquo verus. Velleius, ſi relegationem intuearere iſtorum quos nominat; Tacitus, ſi mortem aut exſilium quorundam.*

183. Voluntarij exſilij permanſit comes.] *Lego,* Voluntaria. *Non enim eius Iuliæ exſilium voluntarium; indictum plane & coactum: ſed huius Scriboniæ, quam piet is filiæ comitem dedit.*

184. Antè aliis prouinciis adſidendum obitis.] *Lego.* ad viſendum obitis.

185. Conuento priùs Ti. Nerone, cui omnem honorem vt ſuperiori habuit.] *An Velleius ita ſcripſerit, Principi ſuo, vt ſæpe ſeruiens, neſcio: contra ſcripſit plaßim e Dio, libro* LV. Τοῦ δὲ Γαΐου σταλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον, ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε. Caio miſſo ad bellum Armeniacum, Tiberius Chium traiiciens ipſum coluit & veneratus eſt. *Idem Zonaras. Nec ſanè Caius illi ſe dedit, vt ſuperbiæ & fortunæ adoleſcentuli fuit: idq́; Suetonius clarè indicat, Tib. cap.* XII. Priuignum Caium Orienti præpoſitum cùm viſendi gratiâ traieciſſet Samum (Chium *dixit Dio*) alieniorem ſibi ſenſit ex criminationibus M. Lollij. *Et omnino abiectior tunc deſpectiorq́; ſors Tiberij, tantum non exſulis: vt fortaſſe Velleius ſcripſerit,* qui omnē. *Tamen, vt dixi, adulatio familiare ſcriptori meo in huius æui rebus vitiū. facile deſederit quod vulgatur.*

186. Cum rege Parthorum iuuene excelſiſſimæ inſulæ.] *Conſenſu emendant:* iuuene excelſiſſimo, in inſulâ. *De inſulâ rectè. de iuuene, cur tam impoſitū est? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, & cum eo colloquium. Ergo ille iuuenis? imò annorum & regni vetus. Ille eſt, qui bellum cum M. Antonio geſſit, ille qui obſides liberos ad Auguſtum ante annos aliquot miſit. Emēda veriſſimè:* iuuenis excelſiſſimus. *Hoc dicit, cum ſummo rege in colloquiū venisse ſummum iuuenum (is eſt Caius) & ad ſpem imperij ab Auguſto deſtinatum.*

187. Per Parthum indicata, Cæſaris ita euulgauit.] *Male, nec quidquam per iracundiam hic Cæſar. Editio prima:* Cæſaris iam euulgauit. *Feci iampridem (in Epiſtolicis lib. 3. cap. 8* indicata Cæſari, fama vulgauit. *In re arcana & cui non ipſe arbiter, nil niſi famam auctorem dare callide & caute Velleius voluit.*

188. In vrbe Lyciæ, Limyram nominant, morbo obiit.] *Clarè & diſtincte Velleius in Lycia obiiſſe Caium vult, vrbe quoque expreſſa. Et Limyrum quidem flumium, Limyram vrbem, in Lycia Ptolomæus collocat: quæ in Stephano* Lamyra *ſcripta. In eâdem cum Velleio ſententiâ Suetonius:* Caium & Lycium in duodeuiginti mẽſium ſpatio amiſit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Maſſiliæ defunctis. *Etiam Ioh. Zonaras, qui à Dione vt ſolet (nam ipſe Dio hac parte mutilus) hauſit:* Ὁ δὲ Γάϊος ἐς Λυκίαν ἐν ὁλκάδι παρέπλευσεν, ἵνα δὴ καὶ μετήλλαξεν: Ipſe Caius in Lyciam onerariâ naui prouectus eſt, vbi & obiit. *Hoc iis cenſent, probi, fidi, & talium curioſ. ſcriptores. Tamen ecce qui diſſentiunt (miramur in fato illuſtris iuuenis) & in Syria obiiſſe volunt. Grande autem, ne neſcias, inter Lyciam & Syriam interuallum, & Pamphylia ac Cilicia tota interiecta. Seneca pater, qui ipſe illius æui:* Cùm mortuo in Syriâ C. Cæſare, codicillo queſtus eſſet Auguſtus. *Florus pariter:* Maſſiliæ Lycius morbo ſoluitur: in Syriâ *ita omnes ſcripti libri,* Caius ex vulnere. *Etiam Feſtus Rufus:* Caius vulneratus, reuerſus in Syriam obiit. *Quid dicemus? in inclinabã ad priores: ſed reuocat Bellonij, viri fidi & induſtrij, vt mihi videtur, obſeruatio, qui narrat lib. 11.* Vrbẽ Hamam eſſe, Arabibus Hamzam, Latinis olim Emeſam vel Emiſſam, iuxta quam ſepulchrũ ſit *Niſibis,* in modum quadrangulæ Pyramidis faſtigiatum, valido cæmento exſtructum: in quo C. Cæſaris epitaphium Græcis characteribus inſcriptum legatur. *Scitu eſt: (& vtinam expreſſiſſet ipſum ſcriptum!) quis ambiget quin ad hunc C. Cæſarem pertinuerit? atque ita firma probaq; ſit altera ſententia: quia Emeſa illa citra controuerſiam Syriæ in Phœnice vrbs eſt.*

189. Ante vtriuſque horum obitum, patre tuo P. Vinicio Conſule, Ti. Nero reuerſus Rhodo.] *Id ipſum Suetonius adfirmat cap. XIII. & XV. in Tiberio: atque adeo rediiſſe illum* Caio permittente. *Quomodo igitur Dio verus? qui ſic libro LV.* Συνέβη δὲ εὐθὺς μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ Ῥόδου ἀφικέσθαι, Λουκίου καὶ Γαΐου τελευτησάντων: Accidit poſt iſta ſtatim, vt Tiberius Rhodo rediret, Lucio & Caio defunctis. *Profectò hæc falſa, etiam ipſo Dione arguente. Si poſt iſta ſtatim rediit Tiberius: (id eſt, poſt ingreſſum Caij in Armeniam, & renouata fœdera cum Partho, ita narrat.) quomodo Lucius & Caius iam defuncti? Nam Caius certe aliquanto pòſt læſus, & poſt vulnus quoque diu ſatis ſuperuixit. Puto negationem è Dionis textu excidiſſe, ſcribendumq;:* Λουκίου καὶ Γαΐου οὐ τελευτησάντων. *ſiue voles,* οὔπω. *Confirmat, quod Zonaras quoque (aſſecla aut exſcriptor ferè Dionis) ſignificat Tiberium rediiſſe ante vtriuſque obitum.*

190. Id vnum dixiſſe iuuat quàm ille omnibus fuerit carus.] *Duo verba,* iuuat, *&* carus, *nulla fuerunt in autographo quo vſus Rhenanus: ipſe fatetur indidiſſe. Tentabam igitur legere:* Id vnum dixero, quàm ille omnia omnibus fuerit. *Prouerbialis loquendi modus, in gratioſis, aut qui apud aliquem poſſunt. Demoſthenes in Philip.* Πάντ' ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. *Diogenes Laertius in Hipparchiâ:* Ἀλλὰ πάντα ἦν Κράτης αὐτῇ. *Lucianus:* Καὶ νῦν πάντα Κομβαβός ἐστι. *Idem:* Καὶ οὗτος, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ πάντα ἐστὶν ἐμοί. *Varro:* Hic enim omnia erat. idem Sacerdos, idem Parochus, idem Senatus, idem Populi caput.

191. Antè meritis ac viribus, quàm nomine Cæſarem.] *Superbius videtur. An vires imperatoriæ Tiberio ante imperium dici aliquid poſſit, ſed malim ego:* meritis ac virtutibus.

192. Trãſitus Viſurgis.] *Apud Dionẽ in hac re narratã mẽdũ.* Τιβέριος μέχρι τοῦ ποταμοῦ πρότερον μὲν τοῦ Ερύγρου, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Ἀλβίου προεχώρησεν: Tiberius vſq. ad flumẽ primũ Erygrũ, deinde ad Albim progreſſus eſt. *Scribe.* τοῦ Οὐισούργου, *reducta ſyllaba a vocula priori.*

193. Pietas ſua Cæſarem, pænè obſtructis hieme Alpibus in vrbem traxit, ad tutelam imperij: cum veris initio reduxit in Germaniam.] *Melius & continuius:* in Vrbem traxit, at tutela imperij cum veris. *Pietas in vtrumq. patentem &*

rem & deſiderium videndi auxit cum in Italiam: tutela imperij (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam.

194. Ad caput Iuliæ fluminis.] *Feci Lupiæ pridem. Perſeuero: niſi ſi* Iulij *faciendum, quaſi in honorem C. Iulij Octauiani flumen ſic nouiter appellatum.*

195. Ab inaudito atque incognito antè mari.] *Nego. Druſus frater eius iam ante nauigauerat.*

196. Noſtra quidem, inquit, furit iuuentus.] *Adulatoria oratio & inepta, nec pro indole aut ferocia Germanica. Eſt quaſi vgat,* fugit iuuentus: *male, male. Imo vero furere illam vult, nec eſſe ſuæ mentis quæ cum diis belligeretur.*

197. Nihil erat iam in Germaniâ quod vinci poſſet, præter gentem Marcomannorum.] *O vanitatem! Sed hæc & plura magnificè, imò ſeruiliter, Velleius narrat, in Tiberij ſui laudes. Ἀλλ' ἐγὼ οὐ πείθομαι.*

198. Excita ſedibus ſuis atque in inferiora refugiens.] *Verius,* interiora. *Loca magis interna petierunt & diſſita à limite Romano.*

199. Legiones Boiohæmum.] *Sententia ἀτελής. Addendum videatur:* Boiohæmum duceret.

200. Saturninum admoueri placuerat. pænè æquali diuiſæ interuallo.] *Lego,* admoneri, *certiorem nempe reddi de ſuo aduentu. Sequentia etiam ſic expleam:* placuerat. cuius copiæ pænè æquali

201. Pars in Macedoniam eruperat.] *In autographo:* Macedoniam effugerat. *Faciendum:* Pars ſe in Macedoniam effuderat.

202. Proxima duobus Batonibus ac Pinneti ducibus auctoritas erat.] *A quibus* Proxima? *nemo enim ante iſtos. Ad Maraboduum refers? fruſtra: non ille mixtus huic bello. Alterutrum. aut* Prima duobus, *ſcribito: aut à* Pinnete. *nempe vt iſti proximo loco poſt Pinnetem. Qui autem* Batoni *iis fecerunt, peccarunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo libro L V I. te docebit.*

203. Itaq; vt præſidium militum reſp. ab Auguſto ducem in bellum popoſcit Tiberium] *Non probo ducem* præſidium militum *eſſe, magis regimen. Scripſit Velleius:* præſidium vltimum. *Velut ad extremum auxilium, inquit, & ad ſacram anchoram, decurſum ad Tiberium: & is e dux depoſtulatus in graui grandiq; hoc bello. Nec Velleiana tantum adulatiuncula eſt: ipſe Auguſtus, Suetonio teſte, Tiberium* epiſtolis aliquot, vt peritiſſimum rei militaris, vtque vnicum populi R. præſidium proſequitur. *Habes ipſum iſtud elogium.*

204. Necdum Senator æquatus Senatoribus, & iam deſignatis Tribunis plebis, partem exercitus ab vrbe perduxi.] *Emendant & ita edunt:* etiam deſignatus Tribunus plebis. *non pro Velleij mente. Vulgata retinenda eſt: quæ hoc vult, ſeſe æquatum Senatoribus, id eſt Tribunis deſignatis, nondum Senatorem. Quâ in re? quod præfuerit copiis, æquè ac Tribuni; earumq; partem duxerit ad Tiberium. Nam Tribuni hoc tempore eligi non poterant niſi è Senatu. Vide ſodes, (& adde hunc ipſum locum opportune) quæ notaui II. Elector. cap. XIII.*

205. Furentes eorum vires vniuerſas euaſimus artibus.] *Editio primitiua,* partibus *bene: ſed velim etiam,* inuaſimus, *magis ex dignitate Romanâ. Nec enim effugiſſe aut elapſum Tiberium vult copiis partitis: ſed magis, inuaſiſſe grandes illas copias & carpſiſſe per partes.*

206. Pars exercitus eorum propoſita ipſi duci.] *Malo,* oppoſita. *Hoſtiles copiæ bipartitæ. pars vna Tiberio ipſi reſiſtere debebat: pars altera legatis.*

207. Neque inſtantem ſuſtinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibuſque aciem auſa congredi.] *In vet. edit. eſt:* neque vt facientibus. *Lego:* neque aut fac. *In eâdem:* dirigentibuſque etiam. *quod omnino amplector: & vò* Dirigere *poſitum eſt διαταβάτας.* Dirigere, *eſt aciem in ordines diſponere. Sed & velim,* inſtantes ſuſtinere, *numero plurium, vt ad Romanos referatur.*

208. Sed Romana virtus militis plùs eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus reliquit.] *Palam verum:* Romana virtus militibus. *Cauſſa victoria milites maximè fuere, cum duces parum exploratò progreſſi incidiſſent in hoſtes.*

209. Qui multum amore Imperatoris ſui crepantes.] *Non capio, nec puta cenſeo. Quid ſi,* properantes, *pro* crepantes? *Quid ſi etiam, vltum? vt velut feſtinaſſe ad vindictam, & ad detergendam ignominiam a regiis acceptam.*

210. Non incruentis centurionibus, quibus etiam primi ordines cecidere.] *Editio vet.* quinetiam primi ordines. *Quod improbo ſenſu. Tamen velim.* qui etiam primi ordinis. *Vult enim Centuriones aliquot primorum ordinum cecidiſſe.*

211. Cōtractis in vna caſtra decē legionibus, LXX. amplius cohortibus, XIV. ſed pluribus quàm decē veteranorū millibus.] *Deſiderari voce cenſeo. &* ſcribo: XIV. alis, & pluribus quàm. *Valde enim probabile de equitum etiam numero d...*

212. Batonemq. & Pinetem excelſiſſimos duces, captum alterum alterum deditum.] *In veteri eſt.* captum alterum à ſe deditum. *Suſpicor fuiſſe:* captum alterum, alterum à ſe deditum. *Nam Bato ſponte veniſſe ad Tiberium videtur, & ſe dedidiſſe. Vide Dionem LV. ſub finem.*

213. Omnibus copiis à Cæſare M. Lepidus præfectus eſt, vir nominis ac fortunæ eorum proximus.] *Omnino,* à Cæſaribus. *Sic ſupra:* Legati quos ad Cæſares mittebat. *Nam & Tiberius iam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Auguſto & imperij conſors. Sed cur Lepidus hic* nominis *(ſiue* nomini*)* ac fortunæ eorum proximus? *Puto, quia à Sullâ & Pompeio genus ducebat, qui ipſi quaſi Principes in re Romana. Tacitus docet* III. *Annal. de Lepidâ:* Cui ſuper Æmiliorum decus, *inquit,* L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defendente ream Manio Lepido fratre. *Et vide ne hic ſit iſteipſe* Manius, *atque ita prænomen in Velleio mutandum.*

214. Ampliſſimorum honorum, quibus triumphans eum Cæſar donauerat.] *Velim,* donorum. *Mox de eodem fratre & ſe.* Quem (triumphum) mil... triq; meo inter præcipuos præcipuiſque donis adornatos viros comitari contigit. *Notus mos triumphorum, in quibus coronæ, torques, faleræ, bello meritis dari ſolebant. Si tamen* honores *tenes: capere poſſis Triumphales.*

215. Nam & Seianus vir antiquiſſimi moris.] *Suppoſitum nomen eſt, & prima editio refert* Nam & etiam antiquiſſimi. *In Seianum certe hæc non conueniunt, qui equeſtri loco, prouincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib.* IV. *Annal. vbi vita & facta viri. An'ne,* Nam & Iunius? *Cauſſa ſuſpicionis ex loco Velleij * infra, vbi Iunium Blæſum* in Illyrico celeberrimâ militiâ *fuiſſe ait,* cum imperio in ſummâ pace & quiete continuiſſe. *Et interſerit,* vt prædiximus. *Vbi autem de Iunio aut Illyrico aliquid prædictum, niſi ſi hîc? Adde, quòd in eum conuenit Africæ præfectura, cuius hîc quoque mentio. Turbat tamen, quod ait eum* defectum materiâ adipiſcendi triumphalia: *niſi ſi hoc adſtringas ad Germaniam & Illyricum tantùm. Nam ex Africâ certè ea retulit.*

Pag. 67.

216. Ne occupato duce, & cauſſa perſona moram exigit.] *Mutilum eſt. Videtur fuiſſe:* ne occupato duce ſæuiret. Sed cauſſa & perſona moram exigit.

217. Quod, niſi expertus, vix credebat.] *Facito,* credat.

218. Per Segeſten indicatur: ſed præualebant iam fata conſiliis.] *Negat editio vetus hæc germana. Illa eſt:* indicatur poſtulabat etiam fata. *An tale aliquid fuit?* indicatur, qui vinciri poſtulabat etiam. *Nam apud Tacitum Segeſtes ipſe ita narrat:* Dilatus ſegnitiâ ducis, vt me & Arminium & conſcios vinciret flagitaui. *An potius ſic?* indicatur. Obſtabant ſed iam fata. *Nam hæc vtraque ſæpe per p. litteram ſcribebant aut ſculpebant (lapides docent,* Opſtare, Opſides, Opſitæ: *atque hinc librarij error.*

219. Vt plerumque qui fortunam mutaturus eſt, conſilia corrumpat.] *Altæ ſapientiæ gnome. quam ſic conceperis ex editione veteri:* vt plerumque fortunam mutaturus Deus, conſilia corrumpat. *Nam in eâ vox eſt, nullum eſt. eiuſq; loco,* Deus. *Hac cauſſa etiam illud* qui *delendum cenſui, natum ex repetitione.*

220. Pater

220. Paterni auitique exempli ſucceſſor ſe ipſe transfixit.] *De patre Sex. Quinctilij habes ſuprà in bello Philippenſi.* Varus Quinctilius cum ſe inſignibus honorum velauiſſet, liberti manu interfectus eſt. *De auo, non tam omnium. Reperio tamen apud Cæſarem l. Ciui.* Sex. Quinctilium Varum Quæſtorem L. Domitij *fuiſſe Coſ. ... vt probabile ſit eum ſic periſſe in Pharſaliâ, aut in Africâ.*

221. Arminio territo, quem arguiſſe pater & patria contenti erant.] *In vet.* Arma interfecti quem. *Stabilis manet noſtra olim emendatio:* Arma inferre, quę *arcu ... le Rhenum, inquit, tranſgreditur, & vltro petit in ſuis ſedibus Arminium, quem atriuiſſe a noſtris abunde ſatis habebat Auguſtus & ciues.*

222. Hereditateq. exciſi exercitus, in quantum voluerit, ab eo aditā.] *Imo* valuerit. *id eſt, quantum in ipſo fuit, opibus ſcilicet, pecuniaq., quā repperit, in ſe trāſlati.*

223. Caldus Cælius, vetuſtate familiæ ſuæ digniſſimus.] *Ex veſtigiis auctor ...* Caldus Cælius, ac vetuſtate f. ſ. digniſſimi.

224. Inter ſeuerā pręcipuè noſtrorum vltionē.] *Vellem:* præcipuè auctorū.

225. Pœna in malos ſera, ſed aliqua] *Fortaſſe:* ſed æqua.

226. Vt D. Auguſtus M. Agrippâ, & maximè ab eo, Statilio Tauro.] *Ferri intellegiq; poteſt: ego tamen* Μαντεύομαι, ὡς ἐνὶ θυμῷ
Ἀθάνατοι βάλλουσι
& puto fuiſſe: M. Agrippa, & Maximo Fabio. *Notus vel e* * *Tacito eſt Fabius Maximus, qui inter ſidos Auguſti amicos, & conſcios arcanorum. At enim, inquiet aliquis, ille nobilis: hic de nouis hominibus ſermo. Ouidius quidem, fateor, nobilem eum fecit, ſed neſcio an hiſtorica fide: nec putem fuiſſe e priſcis illis Fabiis.* *Vide noſtrū Con. lib. 1. An.

227. M. Catonem nonum etiam Tuſculo vrbis inquilinum.] *Scribe:* nouum & à Tuſculo.

228. Et qui M. Fuluio tantum tribuêre, vt pænè aſſentatione ſuâ, quibus vellet, principatus conciliaret.] *Quis verò iſte* M. Fuluius. *Primum, nec gens Fuluia inter nouas eſt, rerum, & multa copia honorum: nec in ea quiſquam, in quem tam inuidioſæ potentiæ elogium conueniat. Vere & audie corrigo:* M. Tullio. *Omnino noſtra illa Romana Suada eſt, in quam hæc omnia cadunt. Ille nouus, quod ipſe aliiq; teſtantur: ille potens, & cæleſti ſuâ linguâ Senatus populiq; rector.* Aſſenſione ſuâ, *ita verius, quàm* aſſentatione: *niſi præfers,* aſſertione: *prouincias, exercitus, & tantumnon regna dedit: Cæſar ipſe & Pompeius teſtes. quorum illi Gallias prorogauit, hunc ad Piraticum bellum miſit. Denique iam palàm* Regnare in iudiciis, in concionibus *dicebatur: atque adeò inimici obiiciebant,* *Tertium peregrinum Romæ eſſe regem. *In M. Antonium etiam quæ fecerit, dixerit, & quomodo habenas reip. tenuerit, ſcimus.* *Orat. pro Sullâ.

229. Conſortisq. eiuſdem imperij euocauit.] *Edit. vet. vox inſeritur:* imperij formam euocauit. *Facio ex ea,* Romam. *Atque ita res eſt.*

*230. Vt Senator & iudex, non vt Princeps, & cauſſas preſſius audit?] *Haueo ſcribere;* etiam cauſſas præſens audit? *Nam ita fecit. Suetonius de eo:* Magiſtratibus pro Tribunali cognoſcentibus plerumque offerebat ſe conſiliarium, aſſidebatque miſtim, vel ex aduerſo in parte primori.

231. Apud aures deorum de his queri.] *Acutius,* de diis queri. *Si fas eſt, inquit, hominem apud deos, deos accuſare. Et ita ſane facit, queriturq; quod dii à calamitatibus immunem eximiumq; non habuerint Tiberium, ipſum quoque ſcilicet futurum diuum.*

232. Auctor ac ſtator Romani nominis Gradiue Mars.] *Magis probem,* ſator Romani nominis. *Genitor enim & pater Romanorum Mars, quia Romulum ſeuiſſe dicitur.*

233. Protegite hunc ſtatum, hāc pacem: eiq. functo longiſſimâ ſtatione mortali.] *Vox deeſt, quam fidenter repono:* Hanc pacem, hunc Principem: eique functo. *Ad Principem enim certè pertinent, quæ adtexit. Tu vere, tu magne, tu vne Deus, Europæ aliquando ſalutarem pacem, & eius amantes Principes dato.*

VARIANTES LECTIONES IN VELLEIO.

TYPOGRAPHVS LECTORI S.

En tibi, beniuole Lector, Notas aliquot in C. Velleium, partim ab Aldo & Scegkio annotatas; partim ex docentis LIPSII ore exceptas: quas ille aut ab aliis animaduerſas, aut rei leuioris, in Animaduerſionibus ſuis non ponendas duxit. Eas mihi adiungere hoc tempore viſum fuit, tum quia Textum Aldi expreſſimus parum vbique correctum, tum vt quiſque iudicio ſuo vti poſſit in eligendo. Tuum eſt interim noſtram vtilitati veſtræ ſtudendi voluntatem bene interpretari.

AD LIBRVM PRIMVM.

PAG. 11. CVM ſociâ conſiliorum omnium ſorore Electiâ.] *Vocula cum abeſt à Lib. vet. Legendum igitur cenſebat Lipſius,* conſciâ.

Pactæ eius.] *Non vt Aldus,* pactæ ei. Pacta *enim eius, eo modo hic dicitur, quo* ſponſa eius. *Nonium vide.*

Penthelus & Tiſamenus.] *Scrib. cum Græcis,* Penthilus.

Teminus, Creſphontes.] *Ex iiſdem Græcis,* Temenus.

PAG. 12. Quod cùm alij faciant, Tragici frequentiſſimè faciunt.] *Delendum illud alterum* faciunt, *tamquam addititium.*

Paullo antè Haletes.] *Adrianus Iunius Animaduerſorum lib. 6. cap. 25.* Aletes *ſine aſpiratione ſcribendum docet.*

Orti, vt prædiximus Atticis.] *Ante lineas aliquot dixit. Itaque vix dubium quin hic gloſſema ſit illud,* vt prædiximus. *Quæ voces ſæpiſſime toto hoc opere reperiuntur, & ob id meritiſſimo Lipſio ſunt ſuſpectæ.*

Magna vis Græcæ iuuentutis.] *Rhenan.* Græciæ iuuentutis. *quod probat Scegkius.*

Pharum.] *Lipſius,* Parum.

PAG. 13. Quod ſæpe illud vſurpat . . . . hoc enim.] *Lacunam hanc ſuppleuit Fulvius Vrſinus hemiſtichio illo, quod ter in Iliade vſurpat Homerus* [illegible]

Mollitiis florentem.] *Editio Rhenani* fluentem. *eleganter.*

Pharnaces Medus.] *Emendandum ex Strabone, Athenæo & Oroſio,* Arbaces, *cenſet Lipſius.* Arbaces *Iuſtino nominatur. quo modo hic legēdum opinātur Fabricius & Bongarſius.*

Ante annos v. & L X.] *Diſſentit à Liuio, Virgilio & aliis, qui Carthaginem ante Æneæ aduentum in Italiam, conditam tradiderunt: idq́ue, vt Aldus opinatur, verius.*

Caranus.] *Rhenanus* Toranus: *contra hiſtoriæ fidem. Scegkius.*

Æmilius Sura.] *Petrus Delbenius exiſtimat hæc annotata eſſe à diligenti lectore, & hinc in textum irrepſiſſe, ad hæc verba,* Inter hoc. *Lipſius addit amplius, attextum eſſe vſque ad verba,* Huius temporis. *Quia non faciunt ad contextum aut ſeriem Velleianam.*

Adex-

Ad exercitandam corporis animique virtutem.] *Vetus editio:* Ad excitandam.

Anni ſunt DCCLXXXII] *Rhenani editio* DCCCCLXXXL. *Corrupte.* PAG. 14.

Annis CDXXXVII.] *Seegkius malit* CDXXXII.

Quamquam, iam Aſylo facto.] *Plantinus commendat,* *Aldus,* quàm. iam Aſylo f.

In ſocietatem ſuam perduceret.] *Lipſius ſcrib. cenſet,* perduxerit.

In ea mortem obierat.] *Albertus Burrerius notat in mss. eſſe:* in eâ morte obierat. *Hinc Seegkius* In eo marte obierat.

Ærario contulerit.] *Lipſius malit,* intulerit.

Olympicum inchoavit.] *Melior lectio* Olympieum. *Quam probat Frid. Sylburgius. Vel vt alij* Olympium.

Tum regem Syriæ.] *Leg.* Rex. *ex Iuſtin. lib.* 34. *& Liuio lib.* 45. *Quod & Aldus vidit, & Seegkius edidit.*

Alterum ex his quos in familiâ retinuerat.] *Aldus legi vult* ex duobus: *quaſi ex* II. *factum ſit,* iis. *Quod & Sylburgio placet.*

Cùm pars magna.] *Ald.* cuius pars. m. PAG. 15.

Tractaerat.] *Ald. m.* fracta.

Ita eodem tempore P. Scipio.] *Duæ hæ voces* eodem tempore *à gloſſemate ſunt; itaque delendæ.*

Aut dixit, ac ſenſit.] *Aldus legit,* aut ſenſit. PAG. 16.

Annis DCLXVII.] *Abit à ſe Velleius, ſi ſcriptura ſincera. ſupra enim monuit Carthaginem* LXV. *annis ante vrbem, conditam. Igitur exactius conſtaret cum Eutropio, qui* DCLXX. *annos exprimit. Seegkius.*

M. Manlio Cos.] *Car. Sigonius & Aldus* M/

Nam militarium & cauſſæ & auctores.] *Vet. lib.* cauſſa.

Sutrium deducta colonia eſt.] *Car. Sigonius dubitat an e Liuio ſcrib. hic* Satricum. PAG. 17.

Et poſt annum Setina.] *Melius* Setia, *cum Aldo.*

Tarracinam deducta colonia.] *Scrib. cum Lipſio* Tarracina.

At quinctùm Fabio, Q. Decio Mure quartùm Cos.] *Lipſ.* at Q. Fabio v. *id eſt* quintùm. *&* Decio Mure, *non* Q. Decio M. *quoniam prænomen ei* Pub. *fuit. Rhenan. edidit:* Ad quinctum Fabioque Decio Mure. *Vnde conicit Burrerius:* At quinctum Fabio, Q. Decio Mure. *Quem [illegible] reprehendit Seegkius.*

Ante annos fermè CCCXX.] *Verior ſupputatio* CCCXIIX. *& paullo pòſt pro* Coſſam *malim* Coſam.

Abhinc annos fermè CCC.] *Iure hic illud* fermè *repetit, cùm deſint tres anni ad iuſtum numerum* CCC. *ſupplendum.*

Poſtque XXII. annos.] *Aldus ſecutus Sigonium legit* XVII.

Fregellæque.] *Car. Sigonius* Fregenæque.

Qui Sallues apud Aquas.] *Gryph. lib.* Sallyes. *Aldus Manutius* Salyes *legit.*

Fermè CLVII.] *Emenda cum Lipſio,* CLII.

Vt prædiximus.] *Nec dixit, nec opportunitatem dicendi vllam ſupra habuit.*

Annos circiter CLIII.] *Lipſ. credit leg.* CXLVI.

Poſt tres & viginti annos.] *Interſunt anni tantum* octodecim. *It. q̃, legit Manutius.*

In Vagiennis.] *Vet. ed. Rhenani habet* Bacienis. *Burrer. & Sigonius* Baciennis.

In eam formam.] *Bene Rhenanus* eandem. *Nec malè* vnam *Lipſ.* PAG. 18.

Artati temporis.] *Alij* Artita.

Nihilominus ſeparata alienis.] *Vir doctus apud Seegkium,* ſeparata ab aliis. *Niſi forte* alienis *pro* [illegible] *poſitum ſit.*

Illuſtrauit tragœdiam.] *Aut potius, vt Lipſius,* Tragœdiam.

Ac nouam comicam.] *Bene Aldus* at nouam. Comicam *enim manifeſtum Gloſſema. Lipſius.*

Neque imitandam reliquêre.] *Leg. cum Lipſio* imitandam.

Videri

Videri nequiuerint.] *Aldus nequiuerit. Vulgatam tamen non damnat Sylburgius.*
In Attio circaque eum Romana tragœdia.] *Lib. Vet.* Circaque eorum.
Vt quiſque temporũ inſtiterit notis.] *Lib. Vet.* quis. *leg.* quiſquis. *Rhenan. & aly.*
Eminentia cuiuſque operis.] *Lib. V.* & eminentiam, *additâ copulâ. rectiſſimè. Vt & Aldus emendauit.*
Temporum clauſtris circumdata.] *Idem vet.* circumdatam,
Incitationem accendit.] *Leg.* imitationem, *cum Rhenano, & aliis.*
Naturáque.] *Lipſ.* Matureque.

AD LIBRVM SECVNDVM.

PAG. 30. IN Capitolio fuerat.] *Ita etiam editio Wecheliana: dubium tamen non eſt quin legendum* fecerat.
P. Africani patruus.] *Aldus ingen oſe* patrui. *Nam vulgata lectio plane falſa.*
Cùm eſſet Conſobrinus Tib.] *Reuera* ſobrinus *fuit. Sed historici ſæpe confundunt. quod tum Lipſius, tum Scegkius notarunt.*
Ob eas virtutes &c. factus eſt.] *Includenda hac parentheſi, auctore Lipſio. Aldus legit,* ob quas virtutes. *Et paullo poſt pro* cum *datâ læuo brachio togę laciniâ, ex Valerio Max. lib.* 3. *cap.* 2. *emendat* circumdatâ.
Sed M. Aquillio.] *Inſerendam voculam, & legendum* ſed à M. *monet Manutius.*
Cùm omnis concio acclamaſſet.] *Aly cum Lipſio malunt* occlamaſſet.
PAG. 31. Abhinc annos CL.] *Aldus legit* CLVIII.
A Bruti] *Scribe cum Aldo.* D. *id eſt*, Decimi.
Ingenti vi hominum vrbiumque potitus numero.] *Illud* numero *Lipſio ſuſpectum eſt tamquam gloſſema: niſi aduerbialiter* numerò, *ſit pro citò, celeriter.*
Contrebiam.] *Aly* Trebiam *nominant.*
At Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplinæ in Hiſpaniâ fuit clariſſ.] *Lipſius hæc ita legit ac diſtinguit:* at Fabius Æmilianus Paulli, (*ſcilicet* filius) exemplo diſciplinæ, in Hiſp.
Frumentum plebi dare inſtituerat.] *Vet. editio* dari inſtit.
Armatos ad pugnam ciens.] *Eadem vet. ed.* armatus.
PAG. 32. Inliſo capite in pontem.] *Legendum ex Aldo* poſtem.
Rutilium.] *Scribe* Rupilium, *eodem auctore,*
Opimiani vini.] *Ita repoſitum & editum ab eodem Aldo; cùm antea eſſet* vici.
Anni CLI.] *Idem* CL. *mauult.*
Quippe Cos. Cato Conſularis.] *Lipſius* C. Cato. *Quo modo edidit Scegkius. Fuit autem C. Cato Conſul A. V. DCXXXIX. cum M. Acilio Balbo. Gryphij liber* M. Cato conſ. C. Cato conſ.
M. Metelli fratres.] *Pro* M. *cenſet reponendum* II. *id eſt*, duo fratres, *ex Eutropio lib.* 4. *Manutius. Verum Scegkius edidit* Circa eadem tempora Metelli fr. *reiecta* M.
In Acidiani Manlij.] *Aldus* Acidini.
Quod ſolis contigerat Scipionibus.] *Refellit eos Aldus qui* Cæpionibus *ſubſtituunt.*
PAG. 33. Sed opus belli ciuilis Sullani.] *Vetus edit. bene habet* Sullanique, *id eſt, belliq; quod cum Mithridate geſſit Sulla.*
Et nouitate inuenti.] *Lipſ. putat leg.* ſed nouitate init.
Perſequamur notam ſeueritatem cenſorum, Caſſij Longini Cæpioniſque, quæ abhinc.] *Lipſius.* Proſequamur. *Aly libri habent* Perſequamur notam ſimultatem. Caſſij Longini Cæſariſque, quæ abhinc.
Annos CLVII. Lepidum Ælium.] *Bene, iudicio Lipsij, Aldus,* CLV. Lepidum Æmilium. *vt etiam edidit Scegkius. In gente enim Ælia cognomen Lepidi non reperitur.*
At nunc, ſi quis tanti habitet, vix &c.] *Vulgati libri* ſi quis tanti habeat.

Vix

Vix vt ſenator agnoſcitur.] *Lipſius mallit* agnoſcatur.

Morandique in imperiis cupiditatem.] *Quidam lib.* immorandique imperiis cup.

Annos fermè C X X X I I X.] *Aldus leg. putat* C X X X I V.

Manliumque conſ.] *Alij habent* Maniliumque; *idq; placet Manutio.*

Aurelium C o s.] *Aldus legit* conſularem. *quia Oroſius occidiſſe eam dicit, cùm legatus eſſet, vna cum Capione.*

Nomen erat Raudis.] Caudiis *leg. hic, errorémque ex eo quòd antea* Kaudiis *ſcriptum fuerit, natum exiſtimat Lipſius. Veteres libri Vineti,* Raudium. *Florus* Claudium *appellat.* PAG. 24.

Minoribus perceptis.] *Fortaſſe* præreptis. *Lipſius.*

Malè cedebant.] *Idem mallit,* cadebant.

Abhinc annos C X X. cùm id malum in vniuersâ Italiâ ab Aſculanis eſſet] *Manutius legit* C X I X. Vniuerſa Italia, cùm id malum ab Aſculanis ortum eſſet.

Seruium prætorem.] Seruilium *mauult Aldus. Vt & Siegkius edidit.* PAG. 25.

Expulſum ciuitate L. Saturnino.] *Siegkius Aldum ſecutus, edidit* à L. Saturnino.

Conſenſu Reip.] *Iidem* conſenſu P. Rom. *corrigunt & edunt.*

Inſteius Cato. *Manutio leg. videtur, ex Cicerone, Eutropio & Appiano,* Vettius.

Papius Mutilius.] *Legendum* Mutilus. *quo modo Oroſio appellatur. Diodoro* Aponius Motylus.

Campanorum principis celeberrimi, & fideliſſimi viri.] *Diſtingue, cum Lipſio:* Campanorum principis, celeberrimi & fideliſſ.

Tum maximè dilucidéq. Q. Hortenſius.] *Lipſius legit* tum maximè dilucidè Q. Hortenſ.

Cuius pietati.] *Editio vetus interſerit vocem* ille. *ex quo Lipſius legendum conijcit* cuius ſcilicet pietati.

Quod appellarent Italicum.] *Melius videtur Lipſio, quod in vetere editione eſt,* appellârant.

Niſi quæ Nolani belli.] *Lipſius,* niſi quòd Nol.

Magno eiulatu expromenti indignationem caſus tanti viri.] *Siegkius legit* expromens. *Gryph. & Stephan.* Magno cum eiulatu ſe prodentem, indignatione c [illegible]. PAG. 26.

Sanguine conſulis Romani, militis imbutæ manus.] *Diſtinguenda hæc* ſanguine conſulis, Romani militis imb. m.

Ab exercitu Cn. Pompeij.] *Rhenanus* ad exercitum.

Quam dux creauerat.] *Quidam τὸ* creauerat, *coniecturâ Burrerij licenter in* excitauerat *mutarunt. Siegkius.*

Spes maior affuiſſet potentiæ.] *Aldus bene* affulſiſſet.

Ante annos fermè C L X V I I I. Q. Pompeius.] *Turpiter errauit Marlianus, dum legit* LXVIII. *& pro* Q quàm, *vt habet Rhenanus, reponit. Sed legendum* C L X I X. *Leopardum vide lib* 8. *Miſcellan. cap.* 8. PAG. 17.

Neque licentiâ immediocri ſæuitum.] *Legendum putat Lipſius:* licentiâ gladiorum in mediocres ſæuitum.

Excelſiſſimi quique eminentiſſimæ ciuitatis viri.] *Lib. vet.* excelſiſſimi quoque atque eminentiſſimæ *additâ copulâ. Ex quo Aldus* Excelſiſſimi quique atque eminentiſſimi ciuit.

Qui ſe ſub aduentum Cinnæ conſulis abdicauerat.] Conſulatu abdic. *legit Siegkius: itaq; edidit.*

Merces foret.] *Vocula illa* foret *auctore Lipſio deletor tanquam gloſſema.* PAG. 28.

Nimirum veri vetuſtatiſque ignarus eſt.] *Alij* nimium veri.

Fortè Mithradatem pepulerat prælio.] *Illud* fortè *ſuſpectum eſt Lipſio. Lib. vet.* ponte.

P. Lænas trib. pl.] *Aldus* Popillius *manuſc.*

PAG. 29. Optimo quóque & ſaniſſimo.] *Alij* ſanctiſſimo.

Scipionem Norbanumque.] *Manutius* Cæpionem Norb. *abnuente & repugnante Scegkio.*

Dum vincit iuſtiſſimo lenior.] *Sylburgius putat hic ſubſtituendum* debito, *vel* auſteriſſimo. *Lib. vet.* ac iſtiſſimo. *Lipſ. olim faciebat* mitiſſimo lenior.

Propinquanti mox bello facem.] *Baſil. editio* prô quanti mox belli facem, *quod ſequitur Scegkius.*

Animi magis quàm æui paterni, multa fortiterque.] *Quidam libri interſerunt vocem*, qui multa fort. *quam tamen vet. edit. non habet.*

Damaſippus præter Domitium Scæuolam etiam pontificem.] *Lipſ.* Domitium, Scæuolam, & pontif. *Aldus Manutius* Dam. pr. Domitium, Scæuolam etiam. *Lib.* D. pr. Q. Mucium Scæuolam & pontif.

Non obſcuratur eius memoria.] *Burrer.* eius mem.

PAG. 31. Ofella Lucretius.] *Alij libri male habent* Aſella.

Magnificis præliis.] *Aldus legit* magnis. *Nihil mutandum cenſet Lipſius. nam & . libiſi. loquitur.*

Per annos cxx. intermiſſa. nam proximus poſt annum quàm Hannibal.] *Vir iuris & antiquitatis conſultiſſimus apud Scegkium leg. arbitratur*: Per annos cxx intermiſſa, à proximo pòſt anno quàm Hannibal.

Vt appareat pop. Rom. vſum dictatoris nõ tam deſideraſſe, quàm timuiſſe poteſtatem imperij.] *Rhenanus diuinat*: Haud deſide metu à Ser. Tullio continuiſſe, poteſtatem imperio prò res ad vindicandum maximi periculi ſpoliantem.

In eâ iugulati ciuis reip. conſtitueretur auctoramentum.] *De hoc loco vide Lipſium Elect. lib. 3. cap. 8. Cl. Puteanus.* In eâ iugulati ciuis R. (*id eſt* Romani) publicè conſtitueretur auct.

Nec tamen in cos.] *Lipſius* tantùm.

Dignitate conſtantiaque in illum conuenit.] *Aldus* dignitate conſtantiaque quæ in ill.

Dux bello periiſſ.] *Lipſ.* belli.

Pænè omnium votorum expers.] *Locum hunc alij aliter emendant: Scegkius tolerat vulgatam.*

Etoſcæ interem.] *Aldus* Et eſcas, *aut potiùs* Oſcæ. *Cui adſentitur Scegkius. Videtur hic fuiſſe* Eleoſcæ, *nam &* Ileoſca *dicta eſt Straboni.*

Ex Hiſpanis triumpharunt.] Hiſpanis *reponit Lipſ. Nam alioqui legendum eſſet* de Hiſpanis.

PAG. 32. lxiv. fugitiui.] *Non diſplicet Lipſio numerus qui in Liuij Epitomâ legitur*, lxxiv.

Et per omnia maiore vi habebatur.] *Egregiè, Lipſij iudicio, diuinârat Rhenanus &* pænè homine maior hab. *itáque editum nuper. Poſſet tamen legi cum Aldo* per omnia maior euehebatur.

Orbem claſſibus, iam non furtiuis expeditionibus.] *Lipſ. diſtinguit*, orbem claſſibus iam non furt.

Quo S.C.] *Cuiacius in Obſeruationibus rectiſſimè ſcribendum putat* P. S^to^ *id eſt* Plebiſcito. *nam tribuno legem ferente populus eam iuſſerat. Scegkius tamen id improbat, & emendat* quo ſcito. *facili & prono errore imperiti librarij τὸ* Scito *in* SC^to^ *mutantis. etſi putat verius eſſe in Velleium hanc culpam, quàm in exſcriptorem conferre.*

PAG. 32. Horoſcius.] *Aldus Manutius legit* L. Roſcius. *Cui tamen non diſplicet (vti nec Lipſio) lectio Cl. Puteani, qui pro* Horoſcius *reponendum cenſet* Otho Roſcius.

In thea-

In theatro loca reſtituit.] *Idem* conſtituit *aut* diſtribuit *legend. hic putat. Lipſ.* inſtituit. *Scegkius probat & revocat communem ac vulgatam lectionem.*

Expellebatur cupidine.] *Lipſ.* expallebat *vel* debellabatur. *Aldus* explebatur, *quod tamen poſtea improbauit.*

Quod arguebatur.] *Rhenan.* quo arg. *Scegkius nihil mutat.*

Vt primùm ad Remp. adgreſſus eſt.] *Alij* Vt primum Remp adgreſ.

Conuictibuſque.] *Aldus maluit* conuiuiuſque.

Ne ab huius quidem viurâ gloriæ.] *Ita reſtituit Aldus, cum antea legeretur* vſuræ gloriâ.

In altiſſimo luminauit.] *Lipſ. aſſentitur Rhenano, qui legit* Altiſſimè illuminauit. PAG. 33.

Vt ardore oris orationem omnium.] *Ed. vet.* & ardore oris, vt orationem. *Hinc Lipſ. pro &* legit eo. *Et poſtea* ardore oris, vt orationem.

Ita conſulis virtutem.] *Prior editio habet* conſilij. *Ex qua lectione Lipſ. legendum diuinabat* ita conſilij ſui rationem.

Quos prædiximus.] *Hic non habet locum. ergo deletor.*

Non ſegniùs nota obiit.] *Aldus,* mortem obiit, *aut* vitâ abiit. *Vir doctus* nota obiit.] *Scegkius* voto obiit *ex Salluſt.*

Annos LXXXII.] XCII. *ſubſtituendum putat Aldus.*

Perfectiſſimè in formâ operis ſui.] *Lipſ.* perfectiſſimi. *itaq́; edidit Scegkius. Manutius* perfectiſſimæ metamorphoſis. *Alius* Metamorphoſi.

Sed diſcors patris.] *Lege* patri.

Societati commiſſurus.] *Manutius* poteſtati. *Scegkij editio habet* fidei.

Notauimus faciliùs vt quæ partibus ſimul vniuerſa conſpici &c.] *Quidam legunt* notauimus, vt quæ faciliùs, quàm partibus, ſimul vniuerſa conſp. *Aldus* notauimus, faciliùs vt è partibus ſim. &c. *Scegkius* notabimus vt faciliùs partibus (*aut* è partib.) ſimul vn. *Notatq́;* notabimus *abeſſe libru vet.* PAG. 34.

Abhinc annos CCL.] *Stricta computatio* CCXLIIX.

Primùm Domitio Fabio nepote.] *Manutius.* à Domitio & Fabio. *In lib. vet. eſt* nepoti. *Hinc Lipſius* Domitio & Fabio nepoti.

Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit, viſa viciſſet poſt bellum Antiochinum Vulſo Manlius Gallogræciam.] *Aldus Manutius locum hunc ita legit:* Et eodem tractu Ciliciam perdomuit Iſauricus, & poſt bellum Antiochinum Vulſo &c. *Vel.* Et eodem tractu P. Seruilius Ciliciam perdomuit; cùm deſeuiſſet poſt bellum Antioch. *Scegkius:* Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit Iſauricus. & poſt bellum. *Liber enim Bonhom. habebat* facta Numidici. *Ex quo Sigonium ſecutus Scegkius, fecit* facta Numidia.

Confeſſionem extorſerat, parem Illyriis.] *Scegkius edidit* extorſerat, tam parem &c.

Vt s. Ludis.] *Legendum* is; *quomodo alij iam ediderunt.* PAG. 35.

Nullo modo compelli potuit.] *Hoc probat Scegkius. Quidam malunt* nullo metu comp.

Meritò iam infeſtis ſibi.] *Alij* tam. PAG. 36.

Qui ciuem R. damnatum.] *Scegkius Aldum ſecutus edidit* indemnatum. PAG. 37.

Verùm & cupito interitu.] *Lipſ. nos docuerat emendandum,* verùm vt cœpit intertrita. *Atque ita Scegkius.*

P. Clodius in ſenatu, ſub honorificétiſſimo miniſterij titulo.] *Cuiacius cenſet voces* in ſenatu *delendas, quippe repetitas e ſuperioribus lineis. Lipſ etiam* honorificentiſſimi.

Non antè is egreſſus eſt.] *Manutius* non ante iis egreſſus eſt.

Inuictum par conſulum.] *Bonhomij editio* victus par.

Aſſentabatur.] *Lipſ.* aſſentiebatur. PAG. 38.

Ante biennium.] *Ex fide hiſtoriæ Lipſius mallet* annum.

dem lib. abeſt vocula qui. *Bonhom.* Imperatoribuſque validis. *quam lectionem probat Scegkius.*

Laodicea expugnat;ita tamen vt.] Expugnârat *mauult cum Aldo Scegkius. Libri vet.* Laodicea expugnata ea vrbe fecerat ita tamen. *Ex quo Rhenan. leg. cenſet* Laodicea expugnata interfecerat;ita tamen.

Ita tamen vt ad ictum ſerui ſui Dolabella non ſegniter ceruicem daret.] *Si hæc eadem parentheſi includantur, haud paullum ad periodi lucem factura iudicat Lipſius.*

Vatinius nulli nomini non eſſet poſtf.] *Aldus Manutius putat illud* nomini *natum ex gloſſemate* nemini: *in quo ei aſſentitur Scegkius. aut potiùs leg.* homini. *Puteanus* nulli minimo.

Et lege Pediâ.] *Lipſ.* At lege.

Aquâ igniq́ue damnatis interdictum.] *Petrus Delbenius tollit illud* damnatis.

Iuliæ Auguſtæ pater.] Liuiæ *mauult Aldus: ſed vulgatam iam olim ad Tacitum firmauit Lipſius.* PAG. 47.

Corrupto animo eius in diem.] *Probum hoc Scegkio videtur. At Aldus emendat* vnâ die.

Occupatus nauibus, tum magno ſequentium conſilia ſua comitatu.] *Legendum,* occupatis nauibus cum magno ſeq. conſ. ſua com.

Quam tranſgreſſi ad eos ſacerdotem ac filiam.] *Aldus legi vult,* Quin tranſgreſſa ad deos ſacerdotem pænè habuit ac flaminem. *Bene illud* ad deos: *quod & Lipſius ad Tacitum probat & explicat. Reliqua ridiculè vt exiſtimat Scegkius.* PAG. 48.

Cuius bimum hunc Tib.] *Aldus & Scegkius, aſſentiente Lipſio, legunt* vix bim.

Bruti ac Tironis.] *Lipſio placet* Tib. Neronis: *quo modo Aldus emendauit.*

Comes eſſe non poſſet.] *Aldus & Scegkius legunt* cùm comes eſſe n.

Præparatuſque contra eum Cæſaris.] *Ita Rhenan. & Aldi editiones. Scegkius edidit* paratuſque.

Summam accepiſſe.] *Lipſ. malit* ſumma.

Inutilis in alienâ victoriâ comes.] *Vetus editio,* inutilis alienæ victoriæ comes. PAG. 50.

Quam tueri non poterat dignitas.] *Aldus* intueri.

Singulari exſtructum munificentiâ eſt.] *Haud diſpliceat Lipſio* magnificentiâ.

Quâ æſtate Cæſar eam proſperè Lepidum in Siciliâ, bene fortuna in Cæſare & rep. militauit ad Orientem.] *Locus manifeſtè corruptus. Ant. Bonhomei editio habet* quâ æſtate C. Cæſar tam proſperè in Lepidum. *Scegkius, ſi nihil deſit, tentauerit,* Q. æ. C. tam proſperè in Lep. in Siciliâ, pęnè fortuna in Cęſarem & Remp. (*aut* in Cæſare & Rep. *antiquè.*) militauit ad Orient. *Mutatione leui vocis* bene *in* pænè. *Nihil tamen ſerio adfirmat. Sunt quibus placitum:* Quâ æſt. C. tam proſperè Lepidum in Siciliâ deuicit, bene fort. *&c.*

Egreſſus Armeniam.] *Lipſio leg. videtur* ingreſſus.

Hoc M. Antonio acto, illis leg.] *Aldus* Hoc M. Antonij octo illis leg.

Calonum ſeruitijq́ue deſiderata eſt.] *Inſerendam hic voculam* tertia *opinatur Scegkius. Quod & Lipſio antè viſum.* PAG. 51.

Mox autem hunc mox auunculum Titius.] *Duæ iſtæ voces* mox autem *deſunt veteri editioni & Scegkius deleuit. Aldus poſtremum* mox *abiiciendum cenſet. Lipſius ante illud* Titius *ponendum exiſtimat* M. *id eſt,* M. Titius.

Vir prætorius.] *Burrer. habet* vir e prætorius. *Hinc Scegkius* vir è prætoriis.

Grauiſſimus pater, Silij ſocer.] *Ita Rhenan. Sed Scegkius fecit* grauiſſimus, P. Silij ſoc.

Multa ac nefanda.] *Alij* miranda.

Illam arcebant omnia.] *Legendum cum Aldo* in illâ iacebant: *vel potiùs* illâ marcebant. *quod & Scegkius expreſſit.*

Nauium hæc magnitudo, modicâ no celeritate.] *Aldus* Nau. hinc (*vel* hîc) ma-

 gnitudo

gnitudo modica, cum celeritate. *Vt & in editione* Wech. *Alij* Neu. hinc magnitudo modica, ſed celerior.

Aduerſa illa ſpecie terribilior.] *Lipſ. putat legi hic etiam poſſe* terribiliora. *Scegkius edidit* ex aduerſo, illa, ſpecie terribilior. *Alij*, ex aduerſa illa ſpecie terribilior. *Burrer.*

PAG. 52. aduerſa illa ſpecies terribilior.

Ex quo in quem ſtatum.] *Aldus Manut. legit* ex eoque in quem.

Facturus fuerit triumphum.] *Rhenanus plura hic deeſſe arbitratur. Edit. vet.* fecerit modum.

Vt dederat Trebonius.] *Inſerendam hic vocem* primus *& legendum* vt ded. primus Treb. *exiſtimat Manutius, ex loco Ciceronis in Philip. & Latini ſermonis obſeruatione.*

Equeſtris, & ſplend.] *Aldus* equeſtri & ſplend. *Vt etiam edidit Scegkius. Vir doctus*

PAG. 53. *apud Scegkium* equeſtri, ſed ſpl.

Repræſentauit.] *Lipſius malit* repræſentârit.

Quem vſque in tertium conſ. &c. euexerat.] *Hæc omnia parentheſi comprehenden-*

PAG. 54. *da cenſet Lipſius.*

Conſenſu vniuerſi.] *Bene, Lipſij iudicio, lib. vet.* conſenſus.

Agrippā ſecurè ei poſſe.] *Vet. editio* ſecuros. *Ex quo legendū coniicit Lipſius* ſecuro.

Quo primo.] *Leg. cum Aldo*, quo bimo. *Scegkius edidit* quo priùs nato.

Maximamque difficultatum annonæ.] *Corrige* difficultatem ann. *quo modo &*

PAG. 55. *Scegkius edidit.*

PAG. 56. Noque ipſi honori.] *Leg. vt emendauit Aldus & Scegkius edidit*, neque ipſis hon.

Vigore ac lenitate mixtiſſimos.] *Placet Pateano & Scegkio*, rigore ac len.

PAG. 57. Quicquid libêret pro licito iudicans.] *Editio Wecheliana habet* vindicans.

Iulus Antonius.] *Hoc melius quàm quod alij habent*, Iulius Ant.

Prouinciis adſidendum obitis.] *Scegkij editio* ad ſedandum.

M. Vinicio.] *Scegkius Aldum ſecutus edidit* M. Vinici.

Omnibus ad Orientem verſus prouinciis.] *Scegkius ex vet. edit. repoſuit* viſis. *Vir doctus* vſus prouinciis. *malè, vt cenſet Scegkius.*

Cæſaris ira euulgauit.] *Vide Lipſij Epiſtol. Quæſt. lib. 3. cap. 8. Rhenan.* Cæſaris iam auulgauit.

Diu reluctatus.] *Ita Burrerius: aut*, de reditu luctatus. *A Scegkio editum:* Deinde reluctatus.

Ante annum fermè quinquageſimum Cæſar.] *Error librarij. Legendum autem* L. (*id eſt*, Lucius, Cæſar. *Quod & Aldus vidit & Scegkius edidit.*

PAG. 58. Eoque vehementer.] *Scegk. vet. edit. ſecutus fecit* atque vehem.

Ælio Cato Sentio cos.] *Leg. cum Aldo* Sex. Ælio, C Sentio coſſ. *Paulus Leopard. Miſcellan. lib. 8. cap. 8.* Ælio Cato & Sentio COSS. *emendauit.*

Annis DCCLIV.] *Leg.* DCCLVI. *cenſet Aldus.*

Abhinc annis XXVII.] *Scribe cum eodem Aldo*, XXVI.

Et ab eo quibuſdam in locis geſtum.] *Lipſ.* Id ab eo.

Neque verbis exprimi, & fortaſſe vix mereri fidem poteſt. Intratâ protinus Germania.] *Hæc ita diſtinguit & legit Lipſius* neq. v. ex. & for. v. m. fidem poteſt, intratâ protinus Germaniâ.

Geruſci gentes.] *Illud* gentes *tanquam gloſſema abiiciendum cenſet Lipſius.*

Multiplicem in virtutibus.] *Lib. vet. abeſt vocula* in *& bene.*

PAG. 59. In menſem Decembrem perducta.] *Lipſ. malit* producta.

Senonum.] *Scegkius legit* Semnonum.

Corpus ſuū cuſtoditum.] *Vet. edit. habet* cuſtodia tum. *ex quo Lipſ.* cuſtodiâ tutū.

PAG. 60. Totumque ex malè diſſimulato.] *Scribe cum Lipſio* tutumque.

Quem LXX. millium.] *Alij* LX.

Legione Boiohæmum.] *Scegkius malit* Boyhaimum,

Cuius

Cuius immenſæ multitudinis parentis acerrimis ac peritiſſimis ducibus.] *In Rhenani editione eſt:* C. imm. mult. pars acerrimis & p.

Pars petere Italiam decreuerat.] *Eadem editio* properare in Italiam decreu. *eamq; veram lectionem cenſet Lipſius.*

Batonybus ac Pinneti.] *Petrus Delbenius legit* Batoni. *quia infra* Batonem & Pinnetem *nominat.*

Quia tantus etiam huius belli metus.] *Lipſ.* quin t.

Vndique omnes veterani.] *Vetus editio* vndique & omnes, *inſerta vocula.*

Speciosi miniſtri locum.] *Lipſ. mauult* miniſterij. *Tolerat tamen vulgatam lectionem.* PAG. 60.

Etiam deſignatis trib. pl.] *Vir doctus apud Scegkium leg.* etiam deſignatus tribunus militum, *Scegkius edidit* etiam deſignatus tribunus plebis. *Vulgatā probat Lipſius.*

Magnâ Thracum manu.] *Scegkius ex ſententiâ Aldi edidit* magnam Thracum manum.

Mœtalces.] *Ita Aldus & Burrer. Scegkius repoſuit* Rœmetalces. *cùm vet. ed. habeat* Remo & Alces.

Suorum quiſque metu finium.] *Duæ iſtæ voces* quiſque & finium, *deſunt editioni Scegkii.* PAG. 62.

Cuius beneficium.] *Lipſ.* cuius vſum. *Vocē enim* beneficium *Rhenanus ſubſtituit.*

Agnoſceret protinus] *Vet. edit.* agnoſcat.

Sed inſequenti æſtate.] *Scrib. Lipſio auctore,* & inſ.

Operā diligenti.] *Lipſ.* diligentiaque. PAG. 63.

Virorum mentione.] Mentioni *mauult Lipſius.*

Velut in hoc ſaltem tantummodo indulgente.] *Scegkius diuinat* ſalutem. *Niſi mauis* tantum modo.

Et cauſſa perſona moram exigit.] *Pet. Delbenius* ſed cauſſa perſonæ moram exigit.

Vt corpore & animo] *Lipſ.* & corp. & an.

Pro tribunali ordine.] *Duas iſtas voces coniungendas exiſtimat Lipſius, vt fuerit* protribunali ord. PAG. 64.

Prouocantes.] *Vet. edit.* prouocare.

Alter alterum iniuriâ.] *Lipſ.* iniuriis.

Vltra barbarum promptus.] *Lipſius præpoſitâ voculâ legit* & vltra barb.

Etiam ciuitatis.] *Scribe cum Lipſio* etiam ciu.

L. Eggius.] *Alij* Igilius *aut* Egilius. *Vulgatam retinet Aldus.*

At Volumnius.] *Scegkius ait hoc commentum Burrerij eſſe. Sed leg. vt ipſe edidit,* Vala Numonius, *cùm & vetus editio habeat* Val. Numonius. *quo modo & Fulu. Vrſinus in libro de Familiis Rom. emendauit.*

Cerebróque profluuio exſpiraret.] *Vetus editio* influuio. *Hinc Lipſ. legendum videtur* effluuio. PAG. 65.

Et ſenatus populuſq. Rom. poſtulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus prouinciis exercitibusq. eſſet, quàm erat ipſi, decreto complexus eſſet: etenim abſurdum erat.] *Non hæc verba* quàm erat ipſi. *a gloſſatoris manu inſerta (quod Aldus exiſtimauit,) ſi verba* poſtulante patre eius, *cum Beato inclúſeris parentheſi; immò tum neceſſaria cenſet Scegkius. Burrerius* Senatus pop. q. R. p. p. eius, vt æquum ei. i. i. o. prouinc. eſſet, quas erat ipſe decreto complex. Eſſet etenim abſurd. *Oppoſitè ad ſuperiora, vt idem Scegkius arbitratur.*

Hoſtium duces occiſos fama narrauit.] *Lipſ. addendam hic voculam* non, *quæ eſt in lib. vet., exiſtimat. & legendum* non occiſos fama.

Firmanda pace.] *Alij* formanda. PAG. 66.

Cuius vrbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem ſenſimus.] *Vet. editio* Cuius orbis r. timueramus, eum ne commotum quidem.

In vltimum gladiatorum.] *Leg.* gladiorum, *vt edidit Scegkius.*

PAG. 67. Celeberrimaq. in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cùm imperio obtineret, in ſummâ pace, quiete continuit.] *Legenda hæc vt emendat Lipſius:* cel. q. i. I. m. vt præd. cum imperio obtineret, in ſummâ pace, quietè continuit. *Aut vt Rhenanus* cel. q. in Illyrico militiâ præditum: *ac paullo pòſt,* pace & quiete.

In maximâ parte.] *Alij* maritimâ.

Cùm incerta ſint oculis.] *Reſcribe* inſerta. *Vt Scegkius edidit.*

Seruat immunes] *Lipſ.* immune.

Neque in paruo paucitas miniſterio defecit.] *Obſcura & corrupta.*

PAG. 68. T. Coruncanium.] *Scegkius repoſuit:* Ti. Coruncanium.

Et cauſſas preſſiùs audit.] *Aldus particulam* & *abiecit.*

PAG. 69. Dolere, indignari coactus eſt.] *Burrer. codex* dolere, indignari, erubeſcere coactus eſt. *Anteà dixit:* Veniendum ad erubeſcenda eſt.

Iuppiter Capitoline, & auctor ac ſtator Rom. nominis Gradiue Mars.] *Putecanus legendum putat* Iupp. Cap. & Stator ac auctor Rom. n. G. Mars.

FINIS.

APPROBATIO.

Hae I. Lipsij, clariſſ. in Academia Louanienſi Profeſſoris, ad Velleium Paterculum Animaduerſiones vt nihil habent quod vel Religioni vel honeſtati aduerſetur; ita continent plurima, quæ rem literariam egregiè iuuent.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus ac regius librorum Cenſor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in literis liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in literis ac diſciplinis operam ponunt, præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eoſque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, conceſſuque ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cum itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Literis poſſint, acceperimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magiſque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animādum magis patrocinioq. noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcunque fraudem, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus, ſtatuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq́. ac Dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis a primo editionis die computandis, abſque tuo tuorúmve hæredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiuſque libri exemplaria, quemadmodum moris eſt, ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc noſtrum transgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit, eum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, hæredibúſue tuis, auxilio Magiſtratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici: alter verò ſemiſſis, tibi hęredibúſue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcumque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, pręſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine, ius dicunt, iuſtitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed, ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcunque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu noſtra ſubſcripto, & Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Auguſti. Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M.^tis^ proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Cæſ. M.^tis^ in cerá rubrá.

20540

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, nequis, Iuſti Lipſij Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris, & item Hiſtoriographi ſui libros quoſcunque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, præter librorum confiſcationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Feb. M.D.XCVII.

Signat.

Verreycken.

T*ibi* IOANNES MORETE, *pro amicitiâ qua mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti* C. VELLEIVM PATERCVLVM cum ANIMADVERSIONIBVS meis, quas recenter auxi & emendaui, *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Rex meus dixerunt.*

Iuſtus Lipſius.

Digitized by Google